Quarta & poſtrema pars

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM, DE RELIQVIIS SANctorum, de Imaginibus, de Indulgentiis, de Ieiuniis, de Ciborum delectu, & Feſtis.

ADDITA EST HISTORICA OBSERVATIO controuerſiarum, de ſingulis locis, inde vſque ab Apoſtolorum temporibus.

AVCTORE MARTINO CHEMNICIO, D.

FRANCOFVRTI AD MOENVM.

M. DC. VI.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO HENRICO IVLIO, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS

Iulij, Ducis Brunſuicenſis & Luneburgenſis, filio, & Halberſtatenſis Eccleſiæ deſignato Epiſcopo, &c. Domino ſuo clementiſſimo;

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, auctorem & conſummatorem fidei noſtræ.

Sicut in funeſto Germaniæ bello, Romanus Pontifex pro eius cuius perſonã ſuſtinet Antichriſti, imperio, poſtulare auſus fuerit, vt omnes Principes & ordines Imperii, futuris Tridentini Concilii Decretis ſine vlla conditione & exceptione, ſe ſubmitterent: ita nunc moleſtiſſime fert, ſi quis conſcientiæ cauſa ex fundamentis Scripturæ ſacræ, quæ tamen ideo Canonica vocatur, in decreta Tridentini Concilii inquirere auſit. Ideo enim Reges & Principes ſibi addictos variis artificiis inflammat, vt ſine veritatis inquiſitione, etiam contra pacta & datam fidem, ferro, flamma & ſanguine, executio Tridentini Concilii obſignetur, quaſi fides perfidia poſſet ſtabiliri. Huius Pontificiæ Tyrannidis cum in piis de religione ſermonibus aliquoties mentio incideret, memini Celſitudinis veſtræ parentem, Illuſtriſſimum Principem & Dominum, Dominum Iulium, Ducem Brunſuicenſem & Luneburgenſem, Dominum meum clementiſſimum, prolixe laudare id, quod Tertullianus in Apologetico, de legibus contra Chriſtianos tunc latis, recte & ele-

ganter dixit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt: & ſi non diſcuſſa ac probata dominetur, improba eſt; cum nulla lex ſibi ſoli iuſtitiæ ſuæ conſcientiam debeat, ſed eis, à quibus obſequium expectat.

In quo ſermone memini Celſitud. ipſius longius progreſſam, grauiter differere, quantum referat, in doctrina religionis fontes veræ ſententiæ & refutationum, quæ corruptelis & ſuperſtitionibus recte & ſolide opponi poſſunt, ex ipſis fundamentis noſſe & tenere, præſertim quando ob confeſſionem veræ doctrinæ odia & pericula, ſicut Celſitudini ipſius accidit, ſuſtinenda ſunt. Cumque adeſſent, qui ſignificabant, propter illam cauſam priores meas contra Tridentina decreta lucubratiunculas, multis doctis & piis non improbari, Pontificios vero non leuiter vrere: Celſitudo ipſius cohortationibus clementibus inſtitit, vt reliquas etiam partes pertexerem, ac laborem illum, quem multi non inutilem iudicarent, Eccleſiæ & poſteritati præſtarem: Ac clementer oſtendit, Celſitudini ſuæ non ingratum fore, ſi poſtremam hanc partem veſtræ Celſitud. vt filiolo ſuo longe charißimo, publica inſcriptione dedicarem. Cuius ſui conſilii pias & graues afferebat rationes. Cupere enim ſe Deo propitio, liberis charißimis hæreditatem relinquere, non tantum prouinciam egregie & feliciter excultam, ſed inter theſauros, vnum hoc tanquam principale κειμήλιον velle ſuis commendatißimum eſſe, formam ſcilicet veræ & puræ religionis, ex fontibus Propheticæ & Apoſtolicæ ſacræ Canonicæ Scripturæ extractam, & Eccleſiarum atque Scholarum, in quibus recte & pie conſtituendis quotidie diligenter elaboretur, curam atque nutricationem. Vtque meminiſſent, præcipua capita doctrinæ cæleſtis non obiter & in ſuperficie (quod dicitur.) ſed ex ipſis fundamentis ſibi cognoſcenda, vt eius confeßionem paterno exemplo, etiamſi propterea odia & pericula ſuſtinenda eſſent, Deo clementer ipſos gubernante & iuuante, retinere poſſent, ideo velle

ſe à pri-

ẽ à primis annis tradi, commendari & proponi ſuis talia ſcripta, in
ibus ex ſacra Scripturæ fundamentis, & ex veræ antiquitatis
ſentientibus teſtimoniis, doctrina explicetur, & errorum atque
perſtitionum ſolidæ refutationes monſtrentur.

Cumque Celſitud. ſua cognouiſſet, Lindanum Ruremundenſem
iſcopum in Apologetico, contra Illuſtriſsimos Germaniæ Princi-
es, & reliquos Imperii Ordines Auguſtanæ confeſsionis doctrinam
ofitentes, edito, etiam ſuæ Celſitudinis Eccleſiaſticam Ordinatio-
em ſatis contumelioſe ſugillare, quaſi in ea à paterna, adeoque Ca-
olica Chriſti religione diſceſſum eſſet: clementer ſignificauit, cu-
re ſe, & ad liberos ſuos chariſsimos, & ad omnem poſteritatem,
ctare teſtimonium non temere aut leuiter, ſed habitis grauiſsimis
eliberationibus, ex ſolidis Scripturæ & veræ antiquitatis funda-
ẽtis (ſicut de quibuſdam locis in hoc ſcripto ſpecimen exhibetur)
ccleſiaſticam illam ordinationem conſcriptam eſſe, in qua ipſe et-
m aduerſarius multa laudare cogitur. Et meminit Celſitud. ſua,
luſtriſſimum ſuum parentem, felicis recordationis, toto illo tem
ore, quo per aliquot menſes decubuit, mente ad extremum vſque
tegra, noluiſſe Pontificios ſacrificulos, ad exhibendam ſibi ſuper-
itioſam Põtificiorum vnctionem, & mutilatam cœnam Domini
dmittere, non mãdaſſe aliquid de vigiliis & miſsis pro defunctis,
um commentitii purgatorii ne mentionem quidem ferre tunc vo-
uerit, non confugiſſe ad patrociniũ Sanctorum, nec opera vel ſua,
vel aliorũ iudicio Dei oppoſuiſſe, ſed curaſſe ſibi prælegi dicta Scri-
pturæ, & ſumptas inde pias precatiunculas de miſericordia Dei &
gratuita reconciliatione, remiſsione peccatorum, & ſaluatione pro-
pter meritum & ſatisfactionem ſolius obediẽtiæ & paſsionis Chri-
ſti, vnici noſtri Mediatoris & ſeruatoris, & in ea fide atq; inuoca-
tione obdormiuiſſe. Id quod complures grauiſsimi teſtes nobilitate
generis & virtute præſtantes, conteſtentur, quibus etiam aliquoties
diſerte ſignificarit, cum multas ſuperſtitiones, & varios abuſus in

Papiſtica Eccleſia animaduertat, ſe filio vnico hæredi poteſtatem facere, vt Eccleſiarum ſuæ ditionis reformationem, prout ex verbo Dei, Chriſto iudici eius ſe rationem reddere poſſe iudicaret, inſtitueret. Sed de ordinatione illa Eccleſiaſtica, ſi Lindano eam copioſius, ſicut minitatur, ſugillare libuerit, non deerit Illuſtriſsimo Duci Iulio, &c. & Theologis ipſius, vera, pia & honeſta oratio.

Poſtremo, quod ad hanc dedicationem attinet, addidit Celſitudo ſua & hanc cauſam, quod exiſtimet, potiſsimam partem educationis boni Principis in eo conſiſtere, vt in principiis doctrinæ cæleſtis fideliter inſtituatur; vtq; libri complectentes ſummam & fundamenta eius doctrinæ, à primis annis Principum liberis tradantur & commendentur. Sicut 4. Regum 11. Ochaziæ filio, octo annorum puero, vna cum regni diademate etiam volumen Legis diuinæ in manus traditur: Licet enim per ætatem de grauiſsimis religionis negotiis iudicare nondum poſſet, exiſtimauit tamen ſapientiſsimus Pontifex Ioiada, vtile & ſalutare eſſe, vt voces Legis diuinæ Regii pueri aures à prima ætate circumſonarent, atq; traditione illa libri Legis admoneretur, in quam ſpem, ad cuſtodiendam ſcilicet & propagandam veram religionem, iuxta Legis diuinæ normam, educaretur. Nam & propter illam ipſam cauſam Reges & Principes olim liberos ſuos in collegiis Eccleſiaſticis, cum adhuc in vero eſſent vſu, educari voluerũt, ſicut Otto Magnus, & Henricus Secundus, in Collegio Hildenſienſi ita educati & inſtituti fuerunt, & in collegio Leodienſi ſcribuntur aliquando ſex Regum & Principum liberi ſimul ita educati & inſtituti fuiſſe.

Hanc igitur poſtremam partem Examinis Decretorum Concilii Tridentini, veſtræ, Illuſtriſsime Princeps ac Domine clemẽtiſsime, Celſ. de grauiſsimo parentis Illuſtriſsimi cõſilio, propter cauſas iam expoſitas, pro fauſto omine piæ & ſalutaris educationis, debita reuerentia offero, nuncupo & dedico, ac demiſſe oro, vt Celſit. veſtra in ſuſcipiendo ſacro hoc munuſculo eam oſtendat clementiam, qua

ſimul

ſimul & Subditorum votis atque omini, & Illuſtriſsimæ familiæ Brunſuicenſis & Brandeburgenſis expectationi reſpondeat, & primis aſſueſcat ab annis vtilia ſcripta amare, & Eccleſiæ Doctores, in mundo deſpectos & exoſos, ſua clemẽtia complecti, fouere & tueri. Quod ſi conſimili indicatione pietatis & clementiæ veſtræ Celſit. dedicationem hanc acceperit, ſicut ante annos octo, maximæ tunc ſpei puer, Illuſtriſsimus nunc Pruſsiæ Dux D. Albertus Fridericus, &c. primæ partis nuncupationem ſibi gratam eſſe oſtendit, erit de quo & Deo gratias agam, & Brunſuicenſi prouinciæ gratuler.

Legat autem aliquando Celſi. veſtra, cum controuerſias illas religionis intelligere cœperit, & interea legẽt in quarta hac parte alii, non abſq; voluptate, vt arbitror, integras hiſtorias, de reliquiis & imaginib ſanctorum, de indulgẽtiis, de delectu ciborũ, de ieiuniis, & feſtis, quæ ſcilicet fuerint de his cõtrouerſiis ſentẽtiæ & obſeruationes in Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quomodo progreſſu temporis quædam fieri cœperint inclinationes ad ſeminaria ſuperſtitionum, quibus alii vigilantes Epiſcopi ſe oppoſuerunt, donec tandem Deo mundi ingratitudinem & verbi ſui contemptum vlciſcente, craſſæ & horrendæ inde factæ fuerunt, in Pontificia Eccleſia, non tã ſuperſtitiones quam idolomaniæ. Et quomodo abiectis prauis abuſibus & impiis ſuperſtitionib. controuerſiæ illæ ad fontes ſcripturæ Canonicæ ſint reuocandæ, ne propter abuſus & ſuperſtitiones res ipſæ, quæ, ſi iuxta ſcripturæ normã reformentur, ad Eccleſiæ ædificationẽ retineri poſſunt, temere & cum ſcãdalo infirmorũ abiiciantur. Infeliciter enim ſanantur vulnera, vbi medicina adhibetur nocentior morbo, ſicut in multis reformationibus ſæpe accidit.

Et quia Pontificii videntes ſe ſcripturæ præſidiis deſtitui, antiquitatis ſpeciem corruptelis & ſuperſtitionib. ſuis prætexere conãtur, vtile eſt & hunc prætextũ, detectis ſophiſmatum inſidiis, ipſis adimere: Veneranda enim eſt antiquitatis canities, qua viri graues non immerito mouẽtur. Voluimus igitur in hiſce partib. oſtendere,

Pontificios fide non bona antiquitatis teſtimonia tractare. Primo enim pro traditionibus Apoſtolicis ea venditant, quæ extant in illis ſcriptis, quæ vetus Eccleſia expreſſe inter Apocrypha reiecit. Secundo, plurima conquirunt ſuffragia ex illis ſcriptis, quæ falſo patribus quibuſdam tribuuntur. Tertio, veteribus quædam affingunt, quæ ipſi nunquã vel ſenſerunt vel ſcripſerunt, ſicut Andradius ſcribit, Valentinianos à Tertulliano in Scorpiaco ideo damnatos, quod dictitarint, ſanctis, qui ex hac vita diſceſſerunt, non eſſe tribuendum cultum & inuocationem. Extat autem liber ille Tertulliani, & nulla in eo ſyllaba de cultu & inuocatione ſanctorum reperitur: ſed hoc refutat Tertullianus, quod noſtici Martyriorum (ſicut inquit) refragatores docuerunt ſimplicitatẽ, imo vanitatẽ atq; adeo dementiã eſſe, ob cõfeſſionem Euangelii mortem perpeti: Deum enim non velle mortẽ peccatoris, qui ideo ſemel occiſus ſit, ne nos occideremur cumq; taurorum & hircorum ſanguinem recuſet, quomodo hominum ſanguinem flagitaret? contra illud figmẽtum Tertullianus ex ſcriptura oſtendit, perpetranda martyria, maxime ideo, ne colendo & orando Deos alienos, nomẽ & honorem vnici Dei creaturis addicamus. Et in illo ipſo libro ponit hanc ſententiã, quæ fundamenta inuocationis Sanctorũ euertit. Quas mihi, inquit, poteſtates ianitrices in cœlo adfirmas iuxta Romanam ſuperſtitionẽ, ſcito aſcẽſum illum complanatũ veſtigiis Domini, & introitum reſeratum viribus Chriſti, nec vllam moram in limine Chriſtianis occurſuram. Quod ſi adhuc clauſum putas cœlum, memento claues eius hic Dominum Petro & per eum Eccleſiæ reliquiſſe, &c. Et tamen non verentur fingere, Tertulliani tempore, circa annum ſcilicet CC. eos hæreticos iudicatos, qui Sanctorum inuocationi contradixerunt. Ita Chryſoſtomo tribuunt hanc ſententiam, Imperatores Chriſtianos ſupplicaſſe Sanctis, & ſcenarum fabrum atq; piſcatorem etiam mortuos, vt protectores inuocaſſe, cum ipſa Chryſoſtomi editio fateatur, in vetuſtis exemplaribus illa non fuiſſe,

cumque

cumque in aliorum poſteriorum ſcriptis ea inueniantur. Quarto, verſionibus prauis Græcorum abutuntur, ad ſuperſtitiones ſuas ſtabiliendas. Ita ex verſione non vera Perionius conatur inuocationem Sanctorum ex Iuſtino probare. Alii adorationem reliquiarum ex Euſebio, prohibitionem eſus carnium ex hiſtoria Eccleſiaſtica, ſacrificium Miſſæ ex Ignatio, ſatisfactionem pro peccatis per ieiunium, ex Baſilii τοῦ ἀπολογῆσαι, ſicut ſuis locis oſtendimus. Quinto, ex priuatis veterum quorundam diſputationibus & deuotionibus, quibus tamen ſæpius alii contradixerant, faciunt dogmata catholica. Ita memorabile eſt, quod in vita Antonii ſcribitur: Chriſtianos in Ægypto ſolitos ſanctorum virorum defuncta corpora aromatibus condire, vt ſæpius ſpectari poſſent: Antonium vero ipſis ſuaſorem & auctorem fuiſſe, vt exuuias illas in terram defoderent, vt ibi iuxta ſententiam diuinam (Puluis es, & in puluerem conuerteris) computreſcerent. Imo ex Origenis opinionibus purgatoriis, quas vetus Eccleſia damnauit, non verentur ſuum purgatorium Pontificii tanquam catholicum dogma probare. Sexto, in diſſimilibus Patrum ſententiis non adhibent normam Scripturæ Canonicæ, quæ ſcilicet ſententiæ verbo Dei magis conueniant, ſed illas excerpũt, quas iudicant ſuis ſuperſtitionibus pingendis quoquo modo ſeruire poſſe. Poſtremo, cum ingens ſit diſsimilitudo inter formam Eccleſiæ, quæ fuit Patrum tempore, & quæ nunc eſt apud Pontificios, ipſi veterum teſtimonia ita allegant, quaſi omnia illa, quæ in Pontificia Eccleſia fiunt, Patribus etiam ita in vſu fuiſſent. Hæc & ſimilia his mediocri diligentia in poſtremis hiſce partibus de ſingulis locis oſtendere conatus ſum.

Et quia Durandus non diſſimulat, pleraque talia vel ex Iudaicis obſeruationibus, vel ex Ethnicis ritibus, in Eccleſiam irrepſiſſe, vtile eſt propter poſteritatem, etiam tales antitheſes notare. Quod enim gentes pro luſtratione ciuitatum & agrorum, circum-

ferendis ſtatuis, & promiſcuo cantu puerorum & puellarum, Cererem placabant, fulmina popyſmis arcebant, & flumine viuo ſe à delictis purificari putabant. Inde Pontificii ſuas ſumpſerunt proceſſiones, aquam luſtralem, quodque fulminibus ſtrepitus nolarum, & ſuffitus herbarum conſecratarum opponunt. Forma certe in cultu Sanctarum apud Pontificios per omnia ſimilis eſt, ſicut apud Gentes ſingulis idolis peculiaria dedicata erant templa, ſtatuæ Deorum in templis, & anathemata in templis ſuſpenſa. Et ſicut apud Gentes Herculi decimas fouebant, vt diuitiis abundarent: Æſculapio gallum mactabant, vt à morbo conualeſcerent; Neptuno taurum immolabant, vt feliciter nauigarent. Et, ſicut Varro dixit, diſcendum, qua de cauſa quiſque Deorum aduocandus ſit, ne à Libero aqua, a Lympha vinum optetur; Ita Pontificii certas procurationes inter Sanctos diſtribuerunt, vt Chriſtophorum certis ritibus colendum & inuocandum, vt præſeruet à repentina morte: Sebaſtianum & Rochum, vt à peſte: Antonium, vt ab igne ſacro: Hubertum, vt à morſu canis rabidi: Sigemundum, vt à quartana: Benedictum, vt à calculo: Leonhardum, vt à vinculis: Iobum, vt à ſcabie; Valentinum, vt ab epilepſia: Apolloniam, vt à doloribus dentium: Seruatium, vt ab omnibus morbis: Laurentium & Florianum vt domum ab igne ſeruarent: VVendelinus gregem à lupis defendebat: Scholaſtica tonitrua & tempeſtates arcebat: Ludouicus minorita cereuiſia curam agebat: Vrbanus & Medardus vini: Margarita parturientibus ipſa virgo præerat: Georgium tutelarem habebant equites: Nicolaum nauigantes: Eraſmum negotiantes: Hieronymo cereus accendebatur, ad res perditas recuperandas. Imo, ſicut Alcoranus Mahometi violationem iuriſiurandi triduo ieiunio compenſat, & cædem boni viri duorum menſium ieiunio expiat: Ita Pontificii certis ieiuniis quæuis delicta expiant, imo per ea mortuis ſe ſubuenire fingunt.

Sed infinitum eſſet omnia percenſere, hæc vero exempli tantum gratia hoc loco adducta ſunt, cum de argumento, quod in hiſce partibus tractatur, quædam dicenda eſſent: In ipſo vero ſcripto Lector hæc plenius explicata inueniet.

Deum autem oro, vt veſtram, Illuſtriſſime Princeps, Celſitudinem, tanquam nouellam oliuæ plantulam, Spiritu ſuo ſancto in tota inſtitutione rigare, fouere & excolere velit, vt efficiatur organon Deo gratum, Politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſuigæ 10. Auguſti, Anno Domini M. D. LXXIII.

Celſit. veſtram

demiſſe & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, D.

DE RELIQVIIS SANCTORVM,

Decretum Concilij Tridentini.

SAnctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templa Spiritus ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: Ita vt affirmantes, ſanctorum reliquiis venerationem atq; honorem non deberi, vel eas, aliaq; ſacra monumenta à fidelib. inutiliter honorari, atq; eorum opis impetrandæ cauſa, ſanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

QVIS SIT STATVS CONTROVERSIÆ in hoc loco.

Sacra ſcriptura ideo vocatur Canonica, quod ſit & eſſe debeat Canon ſeu regula, ad quam exigendum, & ſecundum quam dijudicandum eſt, quicquid ſiue de dogmatibus, ſiue de cultibus in Eccleſia Dei diſputatur. Ad hanc regulam, hoc eſt, ad ſententias & exempla ſcripturæ, ſi hæc diſputatio de reliquijs ſanctorum referatur & examinetur, facilis & plana erit dijudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poſſit, principio exponemus capita, in quibus hæc controuerſia de reliquijs ſanctorum conſiſtit. Non enim in eo ſtatus huius controuerſię vertitur: An corpora, reliquiæ ſiue oſſa ſanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam euocauit, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis, ſint honorifice & reuerenter tractanda & ſepelienda, ſed Pontificij, quando de veneratione atque honore reliquiarum diſputant, de his potiſſimum capitibus dimicant.

Scriptura cur canonica dicatur.

Capita, de quibus Pontificij in hac quæſtione dimicant.

Corpora, cineres, ſeu oſſa ſanctorum, ex ſepulchris eruenda, ſeu eleuanda, & in loco edito, puta ſupra ſummum altare, vel in alio conſpicuo loco collocanda, auro, argento, ſerico, &c. exornanda.

I. Eleuatio cinerum defunctorum.

Reliquias illas in proceſſionibus & ſupplicationibus publicis eſſę circumferendas, ac populo Chriſtiano tangendas, exoſculandas, vel ſaltem ſpectandas, eſſe oſtentandas & proponendas.

II. Circũgeſtatio in publicis proceſſionibus.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum eſſe approbandas, Extra, De reliquijs & veneratione ſanctorum, quod Canoniſtæ dicunt, fieri per canonizationem, quam ita definit Antonius, part. 5. ſuæ ſummę, titul. 12. cap. 8. quod per canonizationem ſancti proponantur à Papa, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ, & ab omnibus ADORANDI, & in neceſſitatibus INVOCANDI.

III. Canonizatio ad inuocationem.

Docent, ſingularem & meritorium cultum Dei eſſe, ſi populus opis

IV. Cultum.

eorum meritorum eſſe.

impetrandæ cauſa (ſicut Tridentinum decretum loquitur) propoſitas & oſtentatas illas reliquias tangat, oſculetur vel ſpectet, & ante illas geſtu & animo adorabundus procidat, & candelis, ſerico, corollis, & ſimilibus ornamentis eas veneretur.

V. Gratiam & virtutem Dei in iis ineſſe.

Docent, gratiam & virtutem Dei in illis reliquijs, quibus eam dictitant inſidere aut aſſiſtere, quærendam, & eius participes fieri, qui reliquias illas tangunt vel ſpectant.

VI. Offerenda iis dona.

Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi reliquijs illis offerantur pretioſa dona.

VII. Indulgentiam peccatorum dari colentibus eas.

Reliquias illas tangentibus, oſculantibus, aut ſaltem ſpectantibus, multas peccatorum indulgentias pollicentur.

VIII. Orationes ad ſanctorum reliquias magis exaudiri.

Vota & peregrinationes ad loca Sanctorum.

Orationem meliorem, digniorem, & Deo acceptiorem eſſe, ſi fiat apud vel ante reliquias ſanctorum, vt quorum meritis opem impetremus. Atque ideo in neceſſitatibus vota facienda, & peregrinationes ſuſcipiendas ad illa loca, vbi exiſtimantur reliquiæ Sanctorum eſſe, vt ibi opis impetrandæ cauſa inuocentur.

IX. Ad Euchariſtiæ ſanctitatem iuuari iis.

Ad Sacramenti Euchariſtiæ ſanctitatem etiam non parum conferre, ſi in altari reliquiæ Sanctorum incluſæ habeantur.

X. Geſtatio earum, aut ſuper aliquẽ impoſitio.

Canoniſtæ docent, reliquias Sanctorum poſſe ſuper aliquem poni. Thomas addit, illas licite poſſe portari in collo ex deuotione, & FIDVCIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum ſunt reliquiæ. Hæc enim ſunt verba Thomæ.

XI. Vſus in iuramentis.

Iuramenta apud Pontificios fiunt tactis Sanctorum reliquijs, vt religio iuriſiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.

XII. Multa oſſa falſo pro Sanctorum reliquiis haberi.

Incertis, ſuppoſititijs, & falſis reliquijs plena ſunt apud Pontificios omnia, quibus tamen ſine diſcrimine eadem veneratio & idem honor exhibetur.

Capita ſequuturæ refutationis.

Ex ſcriptura quomodo honoranda reliquiæ.

Ex hiſtoria antiquitatis.

Hæc apud Pontificios in veneratione reliquiarum & factitata eſſe, & adhuc fieri, publicum & notorium eſt, quæ ideo in principio huius loci, tanquam in tabella explicata, proponere voiui vt lector conſideret, quales abuſus & ſuperſtitiones, ſub ſpecioſo titulo, de honorandis Sanctorũ reliquijs ſtabilire, & Eccleſiæ rurſus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Chriſtianus ex verbo Dei recte inſtitutus, iuxta analogiam fidei facile iudicare poteſt. Quia vero, quando ſuperſtitiones illę reprehenduntur, inuidioſe opponi ſolet ex ſcriptura, & ex pia antiquitate plauſibilis titulus de honorandis Sanctorum reliquijs, ſub quo craſſas & tetras illas ſuperſtitiones, quas in tabella præcedenti notauimus, venditare conantur. Primo igitur paucis oſtendemus ſcripturæ ſententiam, quomodo illa, & teſtimonijs & exemplis ſanctorum demortuorum corpora, oſſa ſeu reliquias veneretur, & honorari velit, vnde ipſa antitheſis per ſe oſtendet, Pontificias venerationes nec teſtimonia, nec exempla ſcripturæ habere, imo ſcripturæ aduerſas & contrarias eſſe. Secundo, ex hiſtoria antiquitatis, de veneratione reliquiarũ quædam annotabimus, quomodo illa à bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus magis magiſque inceperit degenerare, donec tandem in idololatriam non diſſimulandam euaſit.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIA, *de corporibus, oſſibus, ſeu reliquiis Sanctorum.*

Quomodo Gentes mortuorum cor-

Gentes, cum verbum Dei de corporum reſurrectione & glorificatione ignorarẽt, licet de animarum immortalitate aliquid, quaſi per ſomnium cogitarint, ipſa tamẽ cadauera hominum mortuorum, propter fœtorem

& immunditiem tanquam abominabilia exhorruerunt, ſicut Iulianus apud Cyrill.lib.10. oſtendit. Inde Barbari quidam cadauera hominũ canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et leges XII. Tabularum, corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarentur, ſepeliri ſeuere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot Principum reſcriptis confirmata fuit. Scriptura vero non tantũ animarum præſtantiam & immortalitatem docet, verum etiam corporum in pijs in hac vita ſanctificationem celebrat, & eorum poſt hanc vitam, in reſurrectione futuram glorificationem promittit. Sicut enim Deus non animam tantum, verum etiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei mediator non animam tantum, verum etiam corpus humanum aſſumere & redimere voluit. Et Spiritus S. lauacro regenerationis & renouationis, non animam tantum, ſed & corpus abluit, obſignat & ſanctificat, nec anima tantum, ſed & corpora noſtra, ſicut inquit Irenæus, percipiunt Euchariſtiam, quæ conſtat duab. rebus, terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti. Et Paulus affirmat, corpora fideliũ etiam in hac vita eſſe domicilia & templa inhabitantis Spiritus S. & gratiæ Dei, 1. Cor. 6. & 2. Cor. 6. Corpora etiam piorum eſſe membra Chriſti, idem affirmat, 1. Cor. 6. Eph. 5. Et in ipſis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa glorioſa & mirabilia opera in ſanctis ſuis exercet & oſtendit, ſicut per manus Apoſtolorum edebat ſigna & prodigia, ac vmbra Petri ſanabat infirmos, Act. 5. Membra noſtra præbemus arma iuſtitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum, non tantum per ſpiritum, ſed & per corpus noſtrum, quæ vtraque ſunt Dei, qui ea pretio redemit, 1. Cor. 6. Ac ſtigmata crucis & paſſionis Chriſti in ipſis noſtris corporibus portamus, Gal. 6. 1. Cor. 15. Et illa ipſa hęc miſera piorum corpora filius Dei in nouiſſimo die ad vitam ſuſcitabit, Ioan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob. 19. Qui corpus humilitatis noſtræ glorificabit, Philip. 3. Vt quod nunc ſeminatur in corruptione, ignominia & infirmitate, reſurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Cor. 15. Vt ſplendeat ſicut ſol, Matth. 13. Et conforme reddatur glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3.

pora tractauerint. *Iulianus.* *Leges XII. tabularum.* *Principum reſcripta.* *Scriptura ſententia de mortuorum corporibus.* *Irenæus.* *Paulus de honore corporum fidelium.*

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter conſiderãda proponit. Primo, quia ſint per naturam, poſtquam propter peccatum in ſummas miſerias demerſa ſunt, corpora ſcilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Cor. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt: Quid aliud eſt homo ſecundum corpus, quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium?

Scriptura dupliciter conſiderat hominum corpora.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror,
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Item:

Cum fex, cum limus, cum res viliſſima ſimus,
Vnde ſuperbimus, ad terram terra redimus.

Bernhardus.

Secundo, proponit ſcriptura fidei ita conſideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in ſpe fiant, & quid poſt hanc vitam in gloria futura ſint, ſicut iam oſtendimus.

Eodem modo ſcriptura etiam de ſepulchris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter. Primo, ſicut per ſe ſunt & ſenſui patent, vt cum Chriſtus Matth. 23. dicit: Sepulchra foris quidem apparere ſpecioſa, intus vero plena eſſe oſſibus mortuorũ, & omni ſpurcitia. Et quando Iob inquit cap. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris, cutiſq; mea facta eſt abominabilis. Et 19. Vado ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitans. Cap. 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea, &c.

Scriptura dupliciter de ſepulchris & cadaueribus mortuorum loquitur. *I. Cuiuſmodi per ſe ſenſibus patent.* *Matth. 23. Iob 7. 10 13.*

Secundo,

II. Cuiuſmodi ex gratia coram Deo.

Pſal. 116. Pſal. 34. Eſa. 26. Syr. 46. 49. Eſa. 56. Matth. 9. 1. Cor. 15. Apoc. 14. Pſal. 16. Tactus mortui.

Secundo loquitur ſcriptura de corporibus, reliquijs & ſepulchris fidelium defunctorum, qualia ſunt ex gratia in fide & ſpe coram Deo, vt: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, Pſalm. 116. Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſti, vnum ex his non conteretur, Pſal. 34. Vocantur mortui Dei, Eſa. 26. Mortui tui viuent, expergiſcimini & iubilate, qui habitatis in puluere, quia ros herbarum virentium, ros tuus. Intra populus meus in cubicula tua, donec trãſeat indignatio mea. Et hinc ſumpſit Syrach, quod bis repetit, cap. 46. & 49. Oſſa eorum de locis ſuis reuireſcant. Eſa. 56. Veniat in pacem, requieſcunt in cubilibus ſuis. Matth. 9. Non eſt mortua puella, ſed dormit. 1. Corinth. 15. Dormiunt in Chriſto. Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Nam & caro mea requieſcet in ſpe reſurrectionis ſcilicet & glorificationis, Pſal. 16. Cumque in veteri Teſtamento tactus mortui contaminaret, Chriſtus in nouo Teſtamento, aſſumpta mortali noſtra carne, tangẽs mortuos, ipſa cadauera noſtra ſanctificauit: & poſitus in monumento alieno, ſepulchra noſtra per ſe immũda, glorioſa reddidit. Inde enim Angeli in albis in ſepulchro apparent, per ipſum enim ſepulchrum, & requies humani corporis facta eſt glorioſa, Eſa. 11.

Eſa. 11.

Hieronymus.

Hæc ideo copioſius deſcripſi, quia quando ſuperſtitioſus cultus reliquiarum reprehenditur, ſtatim ſolet obijci, quod Hieronymus etiam Vigilantio opponit: Ergo Petri & Pauli reliquiæ immundæ ſunt? Ergo Domini corpus in ſepulchro poſitum immundum fuit? Et Angeli mortuo cadaueri atq; polluto præbebant excubias? Ergone cilicio colligandæ, & in ſterquilinium proijciendæ ſunt martyrum reliquiæ? &c. Reſpondemus autem, nos nequaquam ſentire aut docere, ſanctorum reliquias vel contemptim habendas, vel irreuerenter & irreligioſe tractãdas, ſed eo illas loco, & in eo pretio habendas, ſicut recitata teſtimonia ſcripturæ oſtendunt. Non autem inde ſequitur, vel ex humanæ rationis cogitationibus ſumendum, vel ab Ethnicorum, aut quorumcunq; hominum exemplis diſcendum, aut quenque ſibi ipſi fingere debere, qua veneratione honorandæ ſint ſanctorum reliquiæ: ſed eadem ſcriptura, quæ docet, in pretio habendas ſanctorum reliquias, modum etiam & rationem veræ venerationis earum oſtendit. Et ſi hanc regulam ſequamur, non poterimus errare, nec poterit quis iure nos accuſare, quod reliquias ſanctorum non ſatis veneremur, ſi honorem in ſcriptura pręmonſtratum ipſis exhibeamus. Et quicquid huic regulæ non cõſentaneum, in veneratione reliquiarum præſumitur, illud merito ac iure reprehendere ac repudiare poſſumus. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum. Et, ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Scriptura docet, reliquias in pretio habendas.

Scriptura etiam docet rationem venerandi reliquias ſanctorum.

Scriptura veteris Teſtamenti ignorat ea, quæ Pontificij de colendis reliquiis Sanctorum declamitãt.

Extant igitur in ſcriptura multæ deſcriptiones funerationum, & quidem aliquot, vt in veteri Teſtamento magnificæ & ſumptuoſæ extant curationes funerum: nihil vero tale in illis deſcriptionibus legitur, ſicut Pontificij de cultu reliquiarum docent, ſed tantum quod funera piorum honorifice curata, reuerenter ad ſepulturam deducta, & religioſe in monumentis condita & aſſeruata ſint. Idem & multo quidem ſimplicius in nouo Teſtamento de ſepultura Baptiſtæ & Stephani legimus. Cumque tota plebs Iudæorum, Patriarcharum memoriam ſemper maximi fecerit, & quidem ratione promiſſionis (ſicut in præcedenti loco dictum eſt) nomina eorum etiam in precibus publice commemorarint, non tamen ad monumenta eorum inuocationem inſtituerunt, non oſſa ipſorum effoſſa circumgeſtarunt, & ad peculiarem cultum oſculanda, tangenda, ſpectanda, oſtentarunt, non accenſis cereis honorarunt, non impetrãdæ opis cauſa coluerunt, non docuerunt gratiam & virtutem Dei, apud reliquias illas quærendam, non vota fecerunt, non oblationes obtulerunt

reliquijs illis, non impoſuerunt eas languentibus, nec ad collum portarunt, non poſuerunt in illis ſpem & fiduciam, non per oſſa Sanctorum iurarunt, cum alias in iuramento varios admiſiſſent abuſus, Matthæi 5. & 23.

Quid nouũ Teſtamentũ de reliquiis.

Quod ſi quis excipiat, in veteri Teſtamento gratiam Dei parciorem fuiſſe, & contactum mortui etiam pij tunc pollutum habitum: in nouo certe Teſtamento inter natos mulierum, excepto Chriſto, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Et Stephanus plenus gratia & fortitudine, edidit miracula & ſigna magna in populo, Actorum 6. Non tamen vel cum Baptiſta, vel cum Stephano, vel cum Apoſtolis mortuis tale quid fecit Apoſtolica Eccleſia, quod Pontificios reliquijs Sanctorum facere oſtendimus. Eiſengrinus quidem ita argumentatur: Si, Actorum quinto, ægrotos exportarunt, vt venientis Petri vel vmbra illos obumbraret: Si, Actorum decimonono, ſudaria à corpore Pauli delata, & ſuper infirmos impoſita, morbos fugarunt: quare non idem iam etiam reliquijs ſanctorum tribueremus, cum per mortem gratia ipſorum non ſit imminuta, ſed magis aucta?

Eiſengrini argumentũ.

Sed illam argumentationem, & talem conſequentiam ſcriptura & veteris & noui Teſtamenti prorſus ignorat. Neque enim quæcunque Deus per Sanctos ſuos in hac vita fecit, eadem etiam per corpora & oſſa ipſorum poſt mortem ſe facturum promiſit. Vtebatur miniſterio ipſorum in hac vita ad propagandum Euangelium. Et addidit promiſſionem de ſignis ſequentibus, Mar. 16. Illo miniſterio defuncti ſunt in hac vita, & ſicut de Dauide Paulus Acto. 13. inquit: cum ſuæ generationi voluntate Dei ſeruijſſent, obdormierunt. Non itaque conſequens eſt, quod Deus in hac vita per ſanctos præſtitit, illud poſt mortem apud reliquias ipſorum quærendum eſſe. Non dubium ſanè eſt, Deum pro infinita ſua potentia per oſſa ſanctorum maiora etiam miracula poſſe facere, quam quæ per ipſos, dum in hoc ſeculo viuerent, facit. Sed ſcriptura, cum de corporib. & oſſibus ſanctorum mortuorum multa tradat, non tamen vel à potentia Dei abſoluta, vel ex eo, quod Deus per ſanctos in hac vita fecit, conſequentiam talem texit ad reliquias ipſorum, vt ſine certo & expreſſo verbo peculiarem cultum ad reliquias Sanctorum inſtituat. Et Dei voluntas non noſtris argumentationibus, ſed ſuis ipſius æſtimanda eſt vocibus. Hęc regula certiſſima & tutiſſima eſt.

Ac diligenti obſeruatione dignum eſt, quod exempla de reliquijs ſanctorum in verbo Dei ita deſcripta ſunt, vt quaſi intento ad fontem digito, explicationes & refutationes eorum, quæ a Pontificijs opponuntur, præbeant. Vt Eliſæus, 4. Reg. 13. iam moriturus vaticinatur de victoria Iſraelitarum contra Syros, ſi conuertatur ad Dominum. Cumque Eliſæus iam mortuus & ſepultus eſſet, & eodem anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terram Iſrael, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinij Eliſæi, per contactum oſſium ipſius iam defuncti, mortuum hominem reſuſcitauit ad vitam. (Et hoc eſt, quod Syrach dicit, cap. 48. Corpus Eliſæi poſt mortem prophetaſſe.) Quidni enim Deus ſua virtute, quando vult, hæc poſſet facere, per oſſa illa, quæ ſuæ cuſtodiæ commendata eſſe affirmat, Pſalm. 34. Non autem dicit ſcriptura, mortuum illum hominem ex deſtinato & propoſito ad Eliſæi ſepulchrum abductum, vt cōtactu oſſium ipſius reſuſcitaretur, quaſi tunc fuerit conſuetudo in populo Dei, concurrendi ad ſepulcra Prophetarum ſeu Sanctorum, vt votis & inuocationibus gratiam & virtutem apud oſſa mortuorum quærerent. Sed textus dicit, inopinato caſu mortuum illum in Eliſęi ſepulchrum proiectum, cum quidam vellent ſepelire hominem & ſuperuenientibus latrunculis, non haberent ſpa-

Exemplum de reliquiis Eliſæi.

tium, faciendi foueam, ne itaque cadauer inſepultum, hoſtium libidini expoſitum eſſet, aperuerunt tymbam monumenti quod proximum erat, quod Eliſæi fuit, & in illud nō depoſuerunt (tantum enim temporis non habebant) ſed proiecerunt mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus, ita attigit oſſa Eliſæi, & reuixit, vt hoc miraculo Deus Iſraelitas commonefaceret Prophetæ Eliſæi, ne timerent incurſiones hoſtiles, ſi modo Domino adhærerent.

Ex miraculo oſſium Eliſæi non inſtitutus cultus.

Quia vero illuſtre & ſtupendum fuit illud miraculum, & Pontificij omnes illos ſuos cultus reliquiarū, quos paulo ante deſcripſimus, ex miraculis extruxerunt (à miraculis enim argumentantur ad inſtitutionem cultuum) videbimus, an ſcriptura ex inſigni hoc miraculo oſſium Eliſæi idem fecerit, vel faciendum præſcripſerit, quod Pontificij faciunt in cultu ſuarum reliquiarum. Si enim ſcriptura ex illo oſſium Eliſæi miraculo idem fecit, valebit illa Pontificiorum conſequentia, à miraculis ad cultum: ſin minus, recte & tuto ea poterit repudiari, à quibuſcunque etiam nectatur. Iam vero etiam poſt editum illud miraculum, Eliſæi oſſa non legimus ſepulchro eruta, in ſublime eleuata, non circumgeſtata, non exoſculanda, tangenda, ſpectanda, propoſita, non candelis honorata, non ſerico exornata, non opis impetrandæ cauſa, inuocatione adorata, non ad peculiarem cultum propoſita. Nec inſtitutus fuit concurſus ad oſſa illa, ad quærendam ibi gratiam & virtutem Dei, non promiſſæ indulgentiæ, non impoſitæ reliquiæ illæ infirmis vel mortuis, non per illas iuratum, nō collocāta in illis ſpes & fiducia, &c. Tale prorſus nihil in ſcriptura de reliquijs Eliſæi factum legimus, etiam poſtquam inſigne & ſtupendum illud miraculum per oſſa eius editum fuiſſet. Sed oſſa Prophetarum in monumentis ſeu ſepulchris relicta ſunt, id quod etiam Chriſtus affirmat, Matth. 23. Nec ad ſepulchra illa iuſtorum Iudæi perrexerunt adoraturi ſeu inuocaturi. In templo enim adorabant. Ædificabant ſane ſepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta iuſtorum, Matth. 23. declarantes ita reuerētiam ſuam erga ſanctos Prophetas, quos iniuſte occiſos fatebantur. Sed hoc ipſorum ſtudium non in admodum excellenti gradu à Chriſto commendatur, quin potius, ſicut & Chryſoſtomus interpretatur, hoc in ipſis grauiter reprehenditur, quod ſint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, cum viuentium, & præſentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei pure docent, ſint contemptores & perſecutores, quodq; ſanctos pauperes hic viuentes negligant, & in mortuorum monumentis ædificandis oſtentationis gratia multum abſumant. Nam & hanc interpretationem addit Chryſoſtomus.

Ornantes ſepulchra iuſtorū, quando laudentur. Matth. 23.

Hæc ſunt manifeſta, & profecto talia, quibus ſemel tota hæc controuerſia de reliquijs ſanctorum definiri, & vniuerſus Pontificiorum cultus hac in parte refutari poteſt. Nam & Syracides ca. 48. deſcribens miracula Eliſæi in vita, & poſt mortem, finem & vſum ponit, ne vnum quidem ex illis capitibus, quæ de Pontificiorum cultu annotauimus, ſed confirmationem vaticiniorum Eliſæi, vtq; populus à peccatis ad Deum, quem Eliſæus docuerat, conuerteretur. Et memoriam quidem ac reliquias Sanctorum & Prophetarum reuerenter celebrat Syracides, non autem addit ſuperſtitiones illas, de quibus Pontificij dimicant: ſed oſſa in ſepulchris ſub ſpe glorioſæ reſurrectionis relinquit, & reuerenter habet vt ca. 46. & 49. Sit memoria eorum in benedictione, & oſſa eorum locis ſuis pullulent ſeu reuiuiſcant, & nomen eorum permaneat in æternum, permanente gloria ipſorum ad poſteros.

Oſſa piorum relinquuntur in ſepulchris.

Porro extat etiam in ſcriptura exemplum de aſſeruatis & deportatis Ioſephi reliquijs, cuius conſideratio præbebit materiam veræ explicationis & refutationis eorum, quæ Pontificij de transferendis & aſſeruandis

reliquijs

Aſſeruatio & deportatio oſſium Ioſephi.

reliquijs ſanctorum diſputant. Ioſephi enim mortui corpus non fuit in Ægypto vel ſepulturæ mandatum, vel in monumentum illatum, ſed aromatibus conditum, & in arcam ſeu ciſtam ex pretioſo ligno fabrefactam ſepoſitum, & vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruatum. Num vero ad inſtituendum talem cultum, ſicut capita de Pontificia veneratione reliquiarum ſupra deſcripta ſunt? Nequaquam. Sed Ioſeph ad teſtificandam ſuam fidem in promiſſionem Dei, mandauit, ne corpus ſuum in Ægypto ſepeliretur, ſed vt tam diu aſſeruaretur, donec in tempore viſitationis oſſa ſecum aſportarent in terram promiſſionis, vt hoc quaſi illuſtri pignore poſteri inter preſſuras & perſecutiones animati, de exitu ex Ægypto, & de hereditanda terra promiſſionis non hæſitarent. Nam & ideo hoc Ioſephi factum, reliqui ex duodecim Patriarchis non traxerunt in exemplum, nec ſequentes Prophetæ & iuſti hoc imitati leguntur. Nec vero dubium eſt, filios Iſrael oſſa ſeu reliquias Ioſephi reuerenter aſſeruaſſe, id quod Syrach oſtendit verbo ἐπεσκέπησαν, quod ſignificat tam diligenter aliquid ſeruare, ac ſi operimento aliquo defendatur & muniatur, nihil tamen illius ſuperſtitioſæ venerationis, quam ſupra deſcripſimus, ipſos reliquijs illis Ioſephi exhibuiſſe legimus. Vetus tranſlatio legit, *Syrach* 49. Oſſa Ioſephi viſitata eſſe, & poſt mortem prophetaſſe: quod quidam eo detorquent, quaſi Iſraelitæ ad oſſa Ioſephi, inſtituta peregrinatione, tanquam ad oraculum concurrerint. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν quod verbum iam explicatum eſt. Poſteriora vero verba prorſus non habet, ſed ex capite 48. quod ibi de Eliſæi oſſibus dicitur, Librarij ad Ioſephi etiam oſſa, contra fidem textus tranſtulerunt.

Exemplum Ioſephi non ad imitationem.

Textus Syrach ad peregrinationes transformatus.

Porro de aſportatis etiam Ioſephi reliquijs hiſtoria ſacra loquitur, Exodi 13. Sed nec eo modo nec fine, nec ea de cauſa, nec tali opinione, ſicut circumgeſtationes reliquiarum apud Pontificios fiunt. Reuerenter ſine dubio reliquias illas Ioſephi Iſraelitæ aſportarunt ex Ægypto in terram promiſſionis, ſed nihil tale ipſis exhibuerunt, quale Pontificios ſuis reliquijs facere ſupra oſtendimus. Neq; enim cum Pharao ipſos inſequeretur, cum ignitis ſerpentibus infeſtarentur, cumque vndique ab hoſtibus premerentur, ad Ioſephi reliquias, quas ſecum portabant, opis impetrandæ cauſa, ſicut Tridentinum Decretum loquitur, confugerunt. Cumque reliquias illas in terram promiſſionis tuliſſent non eleuarunt illas (ſicut Pontificij loquuntur) nec peregrinationes & cultus ad illas inſtituerunt: ſed ſub terra illas condiderunt & ſepelierunt, Ioſuæ 24. Nec poſtea ad ſepulchrum vel Ioſephi, vel aliorum Patriarcharum & Prophetarum, tales concurſus & cultus vnquam inſtituti leguntur, quales Pontificii ad ſuas reliquias celebrant. Imo Epiphanius contra Antidicomarionitas citat ex 70. interpretatione ſententiam ſcripturę, qua damnātur illi, qui mortuis cultum præſtant. Et apud Cyrillū, li. 10. contra Iulianum, citatur ſententia ex Eſaia, ex ſepulcris ac ſpeluncis dormiunt propter inſomnia. Quod tamen Hieronymus inconſtantià quadam, quæ in ſepulchro Hilarionis peruigiles noctes diceret eſſe ſolita, laudat & quidam etiam aſſumētum illud in 49. cap. Syracidis de oſſibus Ioſephi prophetātibus, ita interpretari non verentur.

Tranſportatio oſſium Ioſephi qualis.

Non concurſus ad oſſa Ioſephi.

Epiphanius.

Cyrillus.

Similiter extat etiam in Scriptura exemplum de oſſibus ſeu reliquiis mortuorum ex vno ſepulchro in aliud tranſlatis, vt intelligeremus, Scripturam etiam in hac diſputatione de tranſlatione reliquiarum certam regulam præbere. Nequaquam autem iis de cauſis, eo modo, & eo fine, talis tranſlatio in Scriptura facta deſcribitur, ſicut apud Pōtificios fit. Sed quia ciues labes Gilead ſepelierant oſſa Saulis & Ionathæ in nemore la-

Tranſlatio reliquiarum in ſcriptura.

Oſſa Saulis Ionathæ

Sepulchreta familiarũ. *Ioſias.* *Sinite eum quieſcere.* *Oſſa de ſepulchris eiecta.*

bes, 1.Reg.31. Dauid igitur poſtea oſſa eorum tranſtulit in terram Beniamin, & intulit in paternum Saulis ſepulchrum, 2.Reg.21. Audis cauſam politicam, ſicut tunc magnæ familiæ ſua peculiaria habebant ſepulchreta. Et Berzellai ſenex ideo aulicam dignitatem reſpuit, vt poſſit ſepeliri iuxta ſepulchrum parentum ſuorum. 2.Reg.19. Aliud etiam illuſtre exemplum extat 4.Reg 23. Cum enim Ioſias ſepulchra, quæ erant in excelſo Ierobeam, deſtrueret, oſſa exuit ex ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare. Cum vero intelligeret, non procul inde abeſſe ſepulchrum viri Dei & Prophetæ, mandauit Ioſias: Sinite eum quieſcere, & nemo loco moueat oſſa eius. Et addit textus, Oſſa illa intacta manſerũt. Econtra vero pœna diuina ita deſcribitur, Ieremiæ 8. Eijcient oſſa eorum de ſepulchris ſuis. Baruch 2. Transferentur oſſa Patrum noſtrorum de loco ſuo, & proijcientur.

Reliquiæ Sanctorum in terra quieſcunt. *Tatianus.* *Cyrillus.* *Prudentius.*

Ex his itaque, quæ hactenus recitauimus, manifeſtum eſt, ſi ſacram ſcripturam pro canone & regula dogmatum & cultuum habere volumus, Pontificias reliquiarum venerationes iure & recte repudiari poſſe, cum ſcripturæ teſtimonijs & exemplis deſtituantur, nec illis cōſentaneæ ſint. Sanctas vero piorum reliquias ita recte ſecundum ſcripturam honorari, ſi ita, ſicut ſcripturę ſententijs oſtendimus, de ipſis ſentiamus, atque hac opinione reuerenter funera curemus, religioſe ad ſepulturam deducamus, & terræ, magnæ matri, commendemus, iuxta ſententiam Dei: Terra es, & in terram reuerteris. Atq; ea ibi, in ſpe reſurrectionis & glorificationis reuerenter quieſcere: Eſa.57. & in puluere dormire (Dan.12.) ſinamus, donec, qui in monumentis ſunt, audiant vocem filij Dei, qua ad vitam ſuſcitentur, Ioan.5. Hoc enim modo, ipſius Dei cuſtodiæ reliquias Sanctorum commendamus, Pſalm. 34. Vt ſint, ſicut oratio quædam Tatiani ad Gręcos eleganter inquit, ἐν ταμείοις ἐναποκείμενα, in pænu conclaui ſeu cubiculo prædiuitis Domini depoſitæ. Et Cyrillus lib.10.contra Iulianum, verum reliquiarum honorem in Eccleſia etiam hoc modo deſcribit: Defunctorum, inquit, reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram proiectas, ſed bene compoſitas. Occultatę enim quodammodo ſunt in ſinu matris, in profundis terræ, ſicut & Prudentius eleganter canit: Nunc ſuſcipe terra fouendum, Gremioq; hunc ſuſcipe molli, Hominis tibi membra ſequeſtro, Generoſa & fragmina credo.

Canonica reliquiarũ veneratio. *Papiſtica reliquiarum veneratio pugnat contra ſcripturam.*

Sed de hac vera & canonica reliquiarum veneratione, Tridentinum Decretum non admodum eſt ſolicitum. Dimicat autem de alijs ſuperſtitioſis reliquiarum cultibus, qui nō tantum carent teſtimonio verbi Dei, ſed contra illud non obſcure pugnant. Electitij enim cultus, qui opis impetrandæ cauſa, ex rationis humanæ præſumptione, ſine verbo Dei inſtituuntur & ſuſcipiuntur, etiamſi magnam ſpeciem præ ſe ferant, in ſcriptura tamen reijciuntur & prohibentur, Deuteronom. 12. Coloſſ. 2. Ita gratiam & virtutem ſuam Deus vult in verbo & Sacramentis, iuxta mandatum & promiſſionem, fide & inuocatione ad Deum quæri. Ea igitur ſine verbo, & extra verbum, non debet a nobis ad Sanctorum oſſa alligari. Hora etiam nunc eſt, quod inuocatio ad nullum locum alligata eſt, Ioan. 4. Pugnat igitur contra officium Mediatoris Chriſti hæc perſuaſio, quod oratio dignior, melior & acceptior ſit, ſi fiat coram reliquijs Sanctorum, quam ſi in ſpiritu & veritate, in nomine Chriſti, in alio loco fieret. Ita indulgentias peccatorum promittere oſculantibus reliquias, pugnat cōtra doctrinam de fide in Chriſtum, per cuius ſolius nomē remiſſionem peccatorum accipiunt credentes, Act.10. Fiduciam & ſpem collocare in reliquias, pugnat contra primū præceptum. Per aliud, quam per Dei nomen, vt per reliquias iurare, pugnat contra ſecundū præceptum. Sanctos vero,

quorum

quorum reliquiæ à Papa canoniſatæ ſunt, in neceſſitatib. inuocare & adorare aduerſa frõte repugnat doctrinę de inuocatione & adoratione Dei. Et hæc omnia, quæ cum verbo Dei non obſcure pugnant, in Pontificia reliquiarum veneratione fieri notorium eſt, & in principio oſtendimus. Et ipſa appellatio Scripturæ Canonicæ nos admonet & confirmat, vt quicquid in veneratione reliquiarum cum hac regula nõ conſentit, ſed ab ea diſcedit, vel cum ea pugnat, libere bona quorumcunq; hominum venia repudiemus. Quando vero reliquias Sanctorum ita veneramur, ſicut ſcripturæ exempla nobis præmonſtrant, tunc certi ſumus, nos rectæ viæ, quæ appellatur via mandatorum Dei, inſiſtere.

Hanc Scripturæ ſententiam Auguſtinus breuiter complectitur de Ciuitat. lib. 1. cap. 19. Non contemnenda & abijcienda ſunt corpora defunctorum maxime iuſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vaſis, ad omnia bona opera, ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quãto erga parentes maior extitit affectus, nullomodo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius & coniunctius, quam quælibet indumẽta geſtamus, vnde & antiquorũ iuſtorũ funera officioſa pietate curata ſunt, exequiæ celebratę, ſepultura prouiſa ipſis dum viuerent, hęc de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus, filijs mandauerunt, verum iſtæ auctoritates non hæc admonẽt, quod inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis aſtruendam.

ANNOTATIONES QVÆDAM EX *hiſtoria Antiquitatis, de reliquiis Sanctorum.*

Tam breui itaque ac facili compendio, tota controuerſia de reliquijs Sanctorum dirimi & diiudicari poſſet, ſi ſacram Scripturam vt Canonem & Regulam in hac cauſa ſerio adhibere vellemus. Sed Pontificij in Scriptura non multum ſibi pręſidij poſitum videntes; totam hanc controuerſiam à Scripturę norma, ad Patres, & ad veteres conſuetudines, transponere conantur. Sed nos ſeducentes illos non volumus ſequi. Non enim videndum eſt, inquit Cyprianus, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciẽdum præſcripſerit & præmonſtrarit. Neque enim hominum conſuetudinem, ſed Dei veritatem ſequimur. Nec hominum vel priuatæ, vel publicæ deuotiones, ſed ſola ſacra Scriptura Canon, regula & norma eſſe debet dogmatum & cultuũ in Eccleſia. Quicquid igitur in Patrum ſcriptis & in antiquis conſuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus: quicquid vero ab hac regula diſſentit, cum pace eorum, libere, ſalua honorificentia, quæ talibus debetur viris, reſpuimus, ſicut in prima parte pluribus hæc ſententia demonſtrata eſt.

An ex conſuetudinib. hæc controuerſia diiudicanda.
Cyprianus.
Auguſtinus.

Quia tamen non immerito magna eſt & eſſe debet antiquitatis reuerentia: videbimus quos ritus vera antiquitas circa reliquias Sanctorum, qui Scripturæ conſentanei fuerunt, ſeruarit, quando vero, vnde, & quomodo longius progreſſum ſit. Quæ principia, licet primo fuerunt tolerabilia, admixtis tamen paulatim ſuperſtitionibus, tandem in nondiſſimulandam idololatriam euaſerunt.

Initia.
Progreſſus.
Exitus.

Fuerunt igitur poſt Apoſtolorum tempora multi præſtantiſſimi & celeberrimi Martyres, & in magno pretio ac honore habita fuerunt martyria. Baſilidis enim hæreſin docentem non eſſe pro Chriſto martyrium

Martyria in honore.

ſubeundum, quia non ipſe, ſed pro ipſo Simon Cyrenæus ſit crucifixus, magna vehementia refutarunt. Huc enim pertinet, quod Irenæus ſcribit libro 3. cap. 20. Ad tantam temeritatem progreſſi ſunt quidam, vt etiam martyres Domini ſpernant & inhonorent eorum martyrium. Corpora etiam ſeu reliquias martyrum reuerenter & religioſe tractarunt. Sed nihil aliud legimus, quam quod honorifice ſepulturæ eas tradiderunt. Ita Epiſtola martyrum Galliæ circa annum Domini 160. Apud Euſebium l. 5. cap. 1 conqueritur, perſecutores martyrum corpora inhumata proieciſſe canibus adhibitis nocte ac die cuſtodibus, ne quiſquā illorum à Chriſtianis ſepeliretur. Reliquias vero combuſtas, & in fauillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe. Et additur: Nos vero eramus in magno mœrore conſtituti, quod non liceret nobis corpora Sanctorum martyrum ſepulturæ tradere. Circa idem tempus acciderunt etiam ea, quæ epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſebium, lib. 4. cap. 15. de Polycarpi oſſibus narrat, de quibus in præcedenti loco diximus. Perſecutores enim nolebant Polycarpi corpus Chriſtianis humandum concedere, ſed exuſſerūt illud, Chriſtiani vero oſſa illa ambuſta nacti, auro & gemmis pretioſiora habuerunt. Sed quid illis fecerunt? Sicuti conueniebat, inquiunt, ex more ea condidimus. Illo vero tempore cœperunt ad ea loca, vbi inſignium Martyrū reliquiæ humatæ erant, cœtus ſeu cōuentus Eccleſiaſticos præcipue die paſſionis ipſorum, quem eleganter appellarunt Natalitium, celebrare. Ita enim inquit Epiſtola Smyrnenſis: Vbi etiam, quoad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus Natalem Martyris ſui diem celebrare largietur.

Reliquiæ Martyrum ſepultæ. Euſebius.

Polycarpi oſſa.

Conuentus Eccleſiaſtici ad monumēta Martyrū, quando.

Hæc Pontificij producentes mox attexunt, ſeu potius affingunt omnia illa ſua capita de veneratione reliquiarū, quæ in principio huius loci expoſuimus, quaſi fuiſſent illa omnia antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ tēporibus in vſu. Sed Epiſtola Smyrnenſis affirmatiue & negatiue clariſſime totum negotium explicat. Cultum enim martyrum ſimpliciter & diſerte negat. Honores vero ipſorum ita deſcribit, non ſicut Pontificij Sanctos colunt, ſed ſicut Scriptura docet, quemadmodū hiſtoria illa in præcedenti loco plene explicata eſt. Quia enim Chriſtiani videbant apud Græcos multos ad virtutem & fortitudinem inflammari, inde quod viri fortes, qui ſtrenue pro patria pugnando nobili morte occubuerant, anniuerſarijs laudibus coronarentur, cum apud ſepulchra illorum conueniretur: (Ita enim Cyrillus, libro 6. contra Iulianum, vbi de martyrum honoribus agit, loquitur) iudicarunt, & in Eccleſia hac ratione multos ad fortiter ſuſcipienda, & conſtanter perferēda, martyria, incitari & confirmare poſſe. Cum igitur viderent multos martyria auerſari, & in perſecutionib. deficere, inſtituerunt Martyrum panegyres peculiari ſolennitate celebrandas, in quibus certamina ipſorum debitis laudibus efferebantur, memoria ipſorum grata prædicatione celebrabatur, coronæ ac palmæ, quibus a Deo agonothetæ iuxta Scripturæ promiſſiones donati eſſent martyres, glorioſe prædicabātur, vt hoc modo ſuperſtites, ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda præpararentur, excitarentur, & confirmarentur, ne metu ſuppliciorum deficerent, & cōfeſſionem abijcerent. Et hoc eſt, quod Epiſtola Smyrnenſis dicit: In loco ſepulturæ Polycarpi congregati, cum gaudio & exultatione diem paſſionis eius celebrabimus ad memoriam eorum, qui ante certarunt, & ad futurorum exercitationē & præparationem, ſiue vt Ruffini Paraphraſis habet, vt ſequentium animi ad præceſſorum viam exemplis inſignibus ſulcitentur. Sed hæc in præcedenti loco diligentius & prolixius explicauimus. Hoc loco vero pauca repetenda fuerant, vt oſtēderetur falſum eſſe, quod Pontificij fingunt, antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ temporibus talem fuiſſe

Epiſtola Smyrnenſis

Martyrum panegyres quare primum inſtitutæ, & quo modo celebratæ. Cyrillus.

cultum & venerationem reliquiarum, ſicut ex Pontificiæ Eccleſiæ vſu & praxi in principio huius loci deſcripſimus.

Hæc igitur in veteri Eccleſiæ initia fuerunt panegyricorum conuentuum apud ſepulchra martyrum, tolerabilia ſane nec repræhendēda, ſed pro ratione illorum temporum in medijs & ſæuiſſimis perſecutionibus vtilia, vt ſcilicet ad imitationem fidei charitatis & conſtantię martyrum, reliqui inuitarentur ac armarentur. Et talis ratio honorandi reliquias Sanctorum manſit in Eccleſia etiam ſequentibus temporibus. Martyrum enim corpora non inhumata circumgeſtarunt, cultus & opis impetrandæ cauſa, ſicut Pontificij faciunt: Sed ea reuerenter, & quidem cum periculo ſepelierunt, ſicut Euſebius lib. 7. c. 16. narrat: Aſſyrium Martyris cuiuſdam corpus humero ſuo ſplendidoque & pretioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplendidiſſimæ ſepulturæ, quantū conueniebat, tradidiſſe: Et cap. 22. Sanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperunt lauerunt, & ad ſepulturam ornarunt. Ita Origenes contra Celſum, libro quinto, inquit: Humana cadauera vt animæ domicilia, haudquaquam ſunt abijcienda, quippe quę ex optimarū legum permiſſu cum honoribus, qui haberi his poſſunt, & ſepultura dignantur. Et libro octauo, Rationalem animā honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorifice demandare. Alibi vt libro primo, in Iob, meminit pretioſi veſtitus, quo mortui ornabantur, quando in terram erant condendi. Loca vero ſepulturæ appellata fuiſſe κοιμητήρια, Euſebius teſtatur, libro 7. ca. 15. Vbi etiam dicit, illa à perſecutoribus erepta fuiſſe Chriſtianis, vt ſcilicet nō potuerint ibi ſuas panegyres celebrare. Ita Tertullianus in Apologetico dicit: Romæ in eodem cœmiterio in via ſcililet Oſtienſi, ſuo tempore extitiſſe monumētum Petri & Pauli. Et Euſebius ex Caio quodam Scriptore Eccleſiaſtico idem confirmat. Tunc igitur ſanctorum corpora nondum monumentis eruebantur, ſed ſinebantur in cubiculis ſuis dormire. Cyprian. libr. 3. epiſt. 6. diligenter iubet annotari dies, quibus Martyres decedunt, vt commemorationes eorum in martyrum memorijs celebrari poſſint ſicut ex epiſtola Smyrnenſi iam oſtendimus. Et apud Euſeb. lib. 7. epiſt. Hieracis, inquit: Cum ab omnibus pulſi morti traderentur, etiam tunc feſtum egimus, & quilibet ſingularum afflictionum locus panegyricus nobis fuit, ager, ſolitudo, nauigium, diuerſorium, carcer &c. Hæc in certis hiſtorijs ita deſcripta extant, in quibus nihil eorū capitum, quæ de Pontificia veneratione reliquiarum ſupra expoſuimus, ſed ea tātum legimus, quæ in epiſt. Smyrnenſi explicauimus, de honeſta ſcilicet ſepultura, & de panegyricis commemorationibus martyrum. Quæ vero præterea ſuppoſititia, dubia, & falſa ſcripta ſub nomine & titulo Romanorum Pontificum feruntur, eorū, quia nec poſſunt, nec debent veritati teſtimonium præbere, merito non habetur ratio. Tali igitur reuerentia & veneratione tractatæ & habitæ fuerunt reliquiæ Sanctorum in primitiua Eccleſia, vltra annos trecentos.

Veteres non eleuarunt, non circumgeſtarunt, ſed ſepelierunt reliquias.

Qualis veneratio reliquiarū primis trecentis annis.

Porro in veteri Eccleſia etiam hęretici quidam damnati fuerunt ideo, quod reliquiis martyrum non deferrent debitos honores. Hiſtoriæ vero oſtendūt, cauſas dānationis nō fuiſſe illas, de quib. Pontificii in hac controuerſia dimicant, ſed longe alias. Et hæc ipſa conſideratio de hæreticis aliquid lucis huius controuerſiæ affert. Baſilides igitur ſicut ſupra oſtēdimus, ideo damnatus fuit, quod Martyria diceret nō neceſſaria, ſed inutilia & vana eſſe, ac propterea ipſos martyres, ſicut Irenæus loquitur, ſperneret. Caianos ſcribit Hieronymus à Tertulliano damnatos, eo quod reliquias martyrū non honorarēt. Illos vero Auguſtinus dicit carnis reſurrectionem negaſſe. Ratio igitur & cauſa manifeſta eſt. Concilium Gangrenſe Canone 20. damnat eos, qui panegyricas martyrum ſolennitates.

Hæretici damnati propter contumelias reliquiarum.

Baſilides.

Caiani.

Concilium Gangrenſe.

quæ nunc eo fine & modo ſicut oſtenſum eſt celebrabantur, damnabant. Atque inde ſumptum eſt, quod in libello de dogmatibus Eccleſiaſticis cap. 73. ſcribitur, Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, tanquam Chriſti membra ſynceriſſime honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Verba vero Canonis Gangrenſis hæc ſunt: Si quis per ſuperbiam, tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui ad memorias martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memorijs execratur, anathema ſit. Lindanus *Euſtachius.* huic Canoni falſo affingit, quaſi Euſtachium ob reprehenſa & non ſeruata illa capita in veneratione reliquiarum, de quibus Pontificios dimicare in principio diximus, damnarit. Sed illis temporibus tales ſuperſtitiones nondum inuaſerant Eccleſiam. Et acta Gangrenſis Concilij, in præfatione & concluſione, cauſam ita exponunt, vt opus ſit diuinationibus. In præfatione enim patres Gangrenſes dicunt, quoſdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca ſanctorum martyrum contemnere, & eos, qui illuc conueniunt, reprehendere. In concluſione vero ſuam ſententiam his verbis explicant: Nos domos Dei honoramus, & conuentus, qui in his fiunt, tanquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem ſanctam in Eccleſia ad vtilitatem communem factam recipimus. Eſt itaque etiam ratio Gan- *Porphyrius. Iulianus.* grenſis Canonis manifeſta. Ita veteres Porphyrium, Iulianum, cum reliquis Ethnicis in hac diſputatione damnarunt, quod diceret, corpora & oſſa Sanctorum eſſe rem immundam, & abominabilem, contaminantem *Eunomius.* & vrbes & homines, ſicut Cyrillus cōtra Iulianum, & Theodoretus contra Græcos recitāt. Eunomius etiam cum ſuis ſectatoribus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum, ſicut Hieronymus ſcribit, non ingrediebantur. Cauſa vero nō eſt obſcura: Eunomius enim diuinitatem Chriſti negabat. Cum vero Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate ſanguine ſuo obſignaſſent, & Deus miraculis, quæ ad ſepulchra Martyrum edebantur, fidem illam martyrum confirmaret: Eunomii ſectatores, ne ea, quæ magiſtri ſui doctrinæ contraria eſſent, ipſo facto approbare viderentur, nolebant ſe aggregare conuentibus Eccleſiaſticis, qui in memorijs Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipue Martyrum fides de Chriſto vero Deo & homine ad imitationem prædicabatur. Hos hæreticos ante Hieronymi tempora in hac cauſa ab Eccleſia damnatos fuiſſe conſtat. Inde vero nequaquam probatur aut ſtabiliuntur Pontificii cultus reliquiarum. Cauſæ enim damnationis, ſicut oſtenſum eſt tales fuerunt, quæ nihil aliud quam ſententiam Epiſtolæ Smyrnenſis oſtendunt & confir- *Vigilantius.* mant. Et quidem Vigilantius etiam, ſi id, quod Hieronymus ipſi tribuit, ſenſit: Reliquias ſcilicet martyrum immundas eſſe, cilicio colligadas, & in ſterquilinium proijciendas, merito damnatus fuit. Adorationem certe ne Hieronymus quidem probare audet. De circumgeſtatione vero mox dicemus.

Hactenus igitur Pontifices ſuæ venerationis reliquiarum, ſicut eam in principio deſcripſimus, verum aut firmum patrocinium ex probatis hiſtorijs antiquitatis primitiuæ Eccleſiæ, per annos trecētos & amplius, nullum habere poſſunt. Quæ enim hactenus deſcripta ſunt, Scripturæ ſunt conſentanea, & pro ratione illorum temporum, ſine ſuperſtitione ad ædificationem Eccleſiæ vtilia fuerunt.

Seminaria Sed videamus iam porro quando, quomodo, & vnde res hæc longius

ſuperſtitionis in veneratione reliquiarum quando & quomodo.

progreſſa, ſuperſtitionum ſeminaria ſecum traxerit, quæ à quibuſdam Epiſcopis reprehenſa, à quibuſdam diſſimulata, à quibuſdam vero etiam laudata & aucta ſunt, vnde eo tandem euaſerunt, ſicut ſupra pontificias ſuperſtitiones in veneratione reliquiarum reſcripſimus. Sub Conſtantino igitur Magno cœptæ fuerunt translationes reliquiarum, ex ſepulcris obſcurioribus, ad monumenta celebriora, quod Conſtantinus ex zelo pietatis non malo fecit. Sicut enim reliqua externa ornamenta, quę Ethnicæ religioni plauſibilem ſpeciem & auctoritatem apud homines conciliarunt, ſtuduit ad Chriſtianam Religionem trāsferre, vt eam hoc modo etiam gentibus commēdabiliorem faceret, ſicut tota eius hiſtoria indicat: Ita cum videret gentes Regum & præſtantium virorum corpora, ſi in loco ignobiliori condita eſſent, magna pompa & ſolemnitate ad monumenta nobiliora transferre. Quos vero Heroas putabāt, in ſplendidiſſimis templis deponere. Sicut Cyrillus, lib. 10. contra Iulianum, multis exemplis oſtendit, celeberrima templa gentium fuiſſe olim ſepulcra aut monumenta mortuorum.

Conſtātinus cœpit tranſlationem reliquiarum.

Ethnicorum exempla.

Nota eſt hiſtoria, quam regia pompa, Antigonus Demetrij patris cineres, ex Syria in Græciā deportarit, ſicut eam Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho deſcribunt, quorum verba adſcribam, vt ſimilitudo oſtendat, vnde talia in Eccleſiam irrepſerint. Antigonus aiunt, cum Demetrij patris cineres obuios haberet, magna veneratione illos complexus eſt. Vrna clauſit aurea, purpura & diademate inſtrata, quam regia naui ſublimiter collocauit, circumſtantibus haſtatis iuuenibus armorum fulgore conſpicuis, Xenophane canēte ſacrum carmen, ciuitates, ad quos appellabant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui reliquias deducerēt. Inde Corinthum remigrans, omnibus circa nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumq; Corinthij honores & coronas illis miſiſſent, tandem eas apud Demetriadem depoſuit.

Demetrij cineres tranſlati.

Extat etiam apud Plutarchum in Theſeo & Cymone deſcriptio pompæ, qua Theſei oſſa, poſt annos quadringētos, ex Scyro inſula Athenas a Cymone in ſua triremi tranſlata, & quam ſplendida deductione ac feſtiua celebritate (vtrumque enim ſignificat πομπὴ) ab Athenienſibus excepta ſint, quaſi ipſe Theſeus in vrbē redijſſet. Idem etiam de Phocionis oſſibus ſcribit.

Oſſa Theſei tranſlata.

Phocionis oſſa.

Cum hæc, inquam, conſideraret Conſtantinus, cogitauit talia merito exhibenda eſſe Sanctorum Dei, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum reliquijs, quas gentes pro immundis habebant. Cœpit ergo Sanctorum reliquias ex ſepulcris obſcurioribus transferre ad loca celebriora, adhibitis ſplendidiſſimis pompis, quod ſtatim & alij magno ſtudio imitari cœperunt. Ita Hieronymus ſcribit, Conſtantinum ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei trāſtuliſſe Conſtantinopolim. Apollo Daphnæus Iuliano ſciſcitāti oraculum indicauit, ſe propter vicinum mortuum (erat enim Babylæ Martyris ſepulcrum vicinum) non poſſe reſpondere. Cum igitur Iulianus mandaſſet, vt Chriſtiani Babylæ ſepulcrum auferrent, vniuerſa Eccleſia conueniens, matres & viri, virgines iuueneſque longo agmine thecam Babylæ tranſtulerunt Antiochiam intra ſacrum templi ſeptum, pſallentes per viam, Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Arcadium narrat Hieronymus, oſſa beati Samuelis, poſt tam longum tempus, de Iudæa tranſtuliſſe in Thraciam, Epiſcopos cineres illius vaſe aureo, ſerico & pretioſo linteamine velatos, portaſſe, populos Eccleſiarum a Palæſtina vſq; Chalcedonem reliquijs illis occurriſſe, & tanta lætitia, quaſi præſentem viuentemq; Prophetam cernerent, ſuſcepiſſe adorantes non Samuelem, ſed Chriſtum, cuius Samuel & Leuita, & Prophetes fuerat: Hæc enim ſunt Hieronymi verba.

Tranſlatio oſſium Andreæ, Lucæ, Timothei.

Babylæ.

Samuelis.

Ex hiſce initiis ſecuta ſunt cateruatim & quaſi certatim innumera hui⁹ generis exempla, quorū omnes illorū temporū hiſtoriæ plenę ſunt. Nam & circa illa tempora, Arriana hęreſi contra diuinitatem Chriſti late & cum potentia in ipſis Imperatorum aulis graſſante, apud quorundam Martyrum ſepulcra miracula quædam ſanationum edebantur, ad teſtificandam & confirmandam fidem illam Chriſti, pro cuius confeſſione Martyres ſanguinem ſuum effuderant. Huius generis miracula aliquot deſcripta extant apud Auguſtinum de ciuitate Dei, libro duodecimo, capite octauo, & apud alios eius ætatis ſcriptores. Quæ vt negari omnia nec debent, nec poſſunt, præſertim quæ fidem Chriſti illuſtrant & aſtruunt: Ita pleraque talia ſunt, quę ſicut ipſe Auguſtinus fatetur, non tanta commendat auctoritas, vt ſine difficultate vel dubitatione credātur. A poſterioribus certe ſcriptorib. multa talia adiecta & immixta ſunt, quæ fabulis quam veris miraculis ſimiliora ſunt. Vt quod Nicephorus narrat de duobus Epiſcopis, qui in Nicena Synodo, priuſquā formula fidei Nicææ conſcriberetur & ſubſignaretur mortui fuerant, quod poſtea ſuper corpora mortuorum formula illa fidei impoſita, & mane vtriuſq; chirographi ſubſcriptione confirmata inuenta ſit (veritatem ſcilicet a mortuis, Ieſa. 8) Ita quod de tranſlatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribit, non potuiſſe eas moueri, Theodoſium vero ſcripſiſſe Epiſtolā ad Chryſoſtomum, quæ cum poſita eſſet ſuper pectus ipſius, motum fuiſſe tumulum. Et corpus Chryſoſtomi ante annos 35. mortui, cum in throno Epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe: Pax vobis. Alii vero adhuc craſſiora & magis fabuloſa affinxerunt.

Miracula apud monumenta Martyrum. *Multa miracula quæ Auguſtinus vocat dubia.* *Commentitia miracula.*

Sed occaſione quorundam, vt cœperam dicere, miraculorum, perreptari vndique tunc cœperunt omnia antiqua ſepulcra, conquiri oſſa, cōportari fauillæ, quæ vel Prophetæ alicuius, vel Apoſtoli, vel Martyris eſſe putabantur, partim ex antiquis indicationibus, partim ex viſionibus, apparitionibus, ſignis, ſomniis, & aliis indiciis. Factę autem fuerunt tranſlationes illę reliquiarum iiſdem ritibus & cermoniis, quę in ſolemni deductione funerum vſitatæ tunc erant. Accedebant autem ex gentilium pompis vrnæ aureæ, & velamenta ſerica, obuiationes, deductiones, ſicut de Demetrii reliquiis ſcriptum, & in tranſlatione Samuelis ſeruatum, oſtendimus. Deponebantur autem Martyrum reliquię non ſuper altare, (ſicut nunc in Papatu fit) Illum enim locum Chriſto, vt hoſtiæ pro peccatis totius mūdi, deberi exiſtimabāt: ſed ſub altari, vt qui Chriſti redēpti ſint paſſione inquit Ambroſius lib. 10. Epiſt. 85. vbi addit: hunc ego locum prędeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo locum Martyribus, &c. Et hoc eſt quod Hieronymus dicit, Romanum Pontificem ſuper veneranda oſſa Petri & Pauli offerre, & tumulos ipſorū Chriſti arbitraria altaria. Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione Euchariſtiæ, dicit Iulianus apud Cyrillum, lib. 6. & 10. Chriſtianos apud ſepulcra Martyrum inuocaſſe Dominum.

Conquiſita reliquia. *Quibus ceremoniis factæ tranſlationes reliquiarum.* *Reliquiæ martyrum ſub altari.*

Hæc Conſtantini ſeculo noua fuerunt ſine Scripturæ mandato, & ſine præcedentis antiquitatis exemplo, ex κακοζηλίᾳ quadam ſplendoris in Ethnicis pompis & ſepulcretis inſtituta. Quæ ſane initio zelo quodam pietatis ſuſcepta vix videri potuerunt habere aliqua ſuperſtitionis ſeminaria. Nam honorificæ illæ tranſlationes & deductiones reliquiarū factę fuerunt propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum exuuiarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus ſancti, reſuſcitāda ad vitam & lucem cœleſtem, & ſicut tempore Pauli, ad ſignificandam ſpem reſurrectionis actio Baptiſmi viuentibus alicubi ſupra mortuos ad

Initia tranſlationum tolerabilia.

Euchariſtia & rationes ad ſepulcra martyrum.

miniſtrabant, 1. Corint. 15 Ita Euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora Martyrum ſine ſuperſtitione Potuit etiam oratio ſine ſuperſtitione ad Deum fundi apud ſepulcra martyrum, in illa fide Chriſti pro qua Martyres mortui fuerant. Ipſa etiam honorifica tranſlatio & depoſitio reliquiarum, quæ erant vel Prophetarum vel Apoſtolorum, vel Martyrum, præter commonefactionem de ſpe reſurrectionis & glorificationis, fuit etiam incitamentum quoddam, ad admirationem fidei & virtutum, quę prædicantur de Sanctis, ſicut Chryſoſtomus inquit in Babylam: poſt ſermonis facultatem ipſa certe Sanctorum ſepulcra proximum locum obtinent, ad animos hominum in ipſos Sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandos. &c Præterea extra verbum Dei naturalis quædam affectio eſt, ſi quis poſt longum tempus ſpectare poſſet membra illa, quæ in antiquis Prophetis. Apoſtolis & Martyribus, organa fuerunt Spiritus ſancti ad opera præſtātiſſima. Sicut Auguſtus Imperator Alexandriam ingreſſus, id quod primum in ea vrbe optauit conſpicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod & floribus totum conſperſit & coronæ perſecutus eſt honore. Ita Chryſoſtom' inquit, Hom. 22. in epiſt. ad Roman. Ego Roman celebro, non propter marmoreas columnas, & aliam Phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ, Petri ſcilicet & Pauli corpora Quis mihi nūc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi ſepulcro, videri puluerem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis, puluerem, inquam, oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt; Vellem videre ſepulchrum, quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nūc viuentia, tum vero cum in hac vita eſſent mortua: quæ mundo fuerunt crucifixa membra Chriſti, quæ Chriſtum induerant, quæ templum Spiritus ſancti, ſanctaque fuerant ædificatio, quæ ligata erant Spritu confixa timore Dei, habentia ſtigmata Chriſti, &c Idem Homil. 8. in Epiſt. ad Epheſios: Vellem nunc etiam eſſe in illis locis in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre catenas illas, quas verentur & horrent dæmones, venerantur vero Angeli, quod ſi liberum fuiſſet per curas Eccleſiaſticas, & corpus habuiſſem validum, nihil vtique cauſatus fuiſſem, quo minus tāta ſuſcepta peregrinatione, catenas dumtaxat illas, & carcerē, vbi ligatus fuit, vidiſſem, &c. Ita Antonius tunicam palmeam Pauli Heremitę tanti fecit, vt diebus ſolemnibus tātum illa amiciretur. Theodoſius etiam iunior ſago quodam Epiſcopi Chibronenſis indui pro gloria ducebat. Et tronum Iacobi primi Epiſcopi Hieroſolymitani, ad ſua vſq; tempora ſeruatū fuiſſe ſcribit Euſebius. Hæc ideo dico, quę enim ſimplici intentione & abſque ſuperſtitione facta ſunt, non temere traducimus aut damnamus, ſed quo ad eius fieri poteſt, excuſamus, & libēter in meliorem partem, quantum quidem per aduerſarios & ſine detrimento veritatis fieri poteſt, interpretamur.

Naturalis affectio erga reliquias.

Auguſtus reliquias Alexandri conſpicit.

Chryſoſtomus optat videre poſſe reliquias Pauli & Petri.

Tunica Pauli Heremitæ.

Thronus Iacobi.

Sed tamen diſſimulari non poteſt, nouas iſtas Cœlectitias deuotiones erga reliquias, ſine Scripturæ teſtimonio, & abſque vetuſtiſſimæ Eccleſię exemplis ſuſceptas, ſtatim poſt initiū habuiſſe ſeminaria ſuperſtitionis, tanquam communiter accidens aut potius tanquam accidens inſeparabile adiuncta. Sicut enim pompa tranſlationis reliquiarum ad Ethnicorum æmulationem, ſicut oſtendimus, inſtructa fuit: Ita ſimul cum Ethnicis pompis adhæreſcentes etiam gentiles ſuperſtitiones in Eccleſiam irrepſerunt. Nota enim eſt hiſtoria, apud Plutar. in Theſeo. Quod Athen. in Marathone pugnantes dicantur vidiſſe ſpectrū Theſei, in armis pro Athen. pugnans & Barbaros inuadens. Poſtea Apollo per oraculum monuit Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirētes Athenis deponerēt & religioſa veneratione ſeruarent, atque ipſum tanquam Heroa, hoc eſt, tanquam munimentum & præſidium vrbi, ſacrificijs, & inuocationib. cole-

Quomodo ſenſim irrepſerit ſuperſtitio.

Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei.

Ægyptiorũ de Ieremia reliquiis. *Ælianus de Alexandri reliquiis.* *Cerei & flores Ethnicorum apud reliquias.*

lerent. Epiphanius ſcribit, Ægyptios gentiles, locum, vbi Ieremias ſepultus fuit, magna deuotione & religione coluiſſe, ea opinione, quod ab ipſo Aſpides & Crocodili profligarētur. Ita Ælianus de varia hiſtoria, lib. 12. narrat: Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatum iacuiſſe. Poſtea Ariſtandrum nomine correptũ dixiſſe: Cum Alexander omniũ ſeculorum Reges felicitate ſuperaſſet, ſibi à Dijs patefactum eſſe, in quacunq; terra corpus ipſius requiem eſſet habiturum, eam felicitate abundantem, & ab hoſtili vaſtatione liberam fore. Inde inter ſucceſſores Alexandri ortam contentionem, ſingulis conantibus corpus illud in ſuum regnum transferre, quaſi obſidem firmitatis & immobilitatis Imperij. Tandem vero Ptolomæum præ cæteris præueniſſe, & in Alexandriam Ægypti illud tranſtuliſſe, &c. Polydorus etiam, ex Dionyſio oblationem cereorum oſtendit fuiſſe partem cultus gentilitij. Et ſupra diximus de floribus, roſis, & coronis, quæ reliquijs oblata fuerunt ab Ethnicis.

Perſuaſio de Larib. tranſlata ad reliquias Sanctorum. *Circumgeſtationes reliquiarum vnde.* *Concurſus ad reliquias.* *Amuleta.* *Inuocatio Martyrum.* *Gratia inſidēs reliquiis.* *Diuulſiones reliquiarũ.* *Nundinatio reliquiarum* *Cerei.* *Vigilia.* *Peregrinationes ad reliquias.*

Hæc gentilitia in Eccleſiam etiam recepta, & nouis additamētis aucta fuiſſe, ex hiſtorijs patet. Suſceptis enim tranſlationib. reliquiarum, mox addita fuit perſuaſio: Sāctos ſeu Martyres illius vrbis ſeu regionis, vbi reliquiæ ipſorum depoſitæ erant, columnas, turres, munimenta, præſidia eſſe, ſicut Baſilius in 40. Martyres & in Manantem Martyrem declamitat. Sicut apud Romanos propter vrnás, quibus in fornicibus domi quiſque ſuorum oſſa & cineres depoſita habebat, Lares & Penates in domibus, tanquam tutelares, patronos, & protectores familiæ colebāt, & in neceſſitatibus inuocabāt, ſicut Seruius in multis locis annotat. Ex tranſlationibus mox factæ fuerūt circumgeſtationes reliquiarum, vt apud Hieronymum contra Vigilantium. Et apud Auguſtinum, cum in tranſlatione reliquiarũ Stephani mulier cœca illuminata eſſet: mox Lucillus Epiſcopus circumgeſtationem memoriæ Stephani inſtituit. Ac quia aliquando quædam miracula ad reliquias edebātur, omnes, in quibuſuis infirmitatibus & neceſſitatibus eo currebant, flores apud Auguſtinum, oraria, tunicas apud Ambroſium, ſepulcris illis ſeu vrnis iniectas, ſi reciperent, tanquam amuleta & præſeruatiua geſtabant, Martyres ipſos ſuis cineribus adeſſe opinabantur. Nec Deum tantum: ſed ipſos etiam Martyres apud memorias illas inuocabant, ſentiebāt gratiam & virtutem diuinam oſſibus illis inſidere, ideo inuocationibus & alijs cultibus eam apud reliquias quærebant: ſicut Baſilius in Pſal. 115. diſputat. Nec tantum curationes corporales ibi quærebant, ſed fingebant Spiritualem gratiam, vt ſanctimoniam & charitatem, dari & augeri per contactum, exoſculationes ſeu complexus reliquiarum, vt Nyſſenus in Theodorum Martyrem rhetoricatur. Apud Auguſtinum quidam reliquias Martyrum imponunt ægrotis. Tunc etiam circa Hieronymi & Auguſtini tempora cœperunt diuulſiones reliquiarum, vt diſtributæ in varijs locis viſerentur. Ita apud Auguſtinum de Ciuitate lib. 21. cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Aphricæ extabant, cum apud Theodorum Lectorem ſub Theodoſio iuniore, Stephani integræ reliquiæ ſcribantur Hieroſolymis Conſtantinopolim tranſlatæ. Ide Monachi quidam circumcurſitantes vendere cœperunt reliquias, apud Auguſtinum de opere Monachorum. Mulierculæ claro die ſole rutilante cereos ante tumulos Martyrum accendebant. Apud Hieronymum vulgus vigilias agebat in Cœmiterijs Martyrum, & cibos ſanctificandos eo ferebat. Suſcipiebant etiam peregrinationes ad loca, vbi reliquias miraculis celebres & claras audiebant. Ita ad terram ſanctam, ad limina Petri & Pauli Romam peregrinabantur. Et Auguſtinus, Epiſt. 137. duos clericos pro amolitione ſuſpicionis furti, ad reliquias Felicis Nolenſis miſſos ſcribit.

Et hæc Pontificij pro ſuis ſuperſtitionib. ſtabiliēdis producere ſolent,

quaſi ſit Apoſtolica traditio, ſemper, vbique & ab omnib. in Eccleſia obſeruata. Sed in Scriptura nec mandatum, nec exemplum de omnibus illis obſeruationibus legitur, in vere antiqua etiam & primitiua Eccleſia in citatis hiſtorijs talia exempla nulla extãt. Quod enim in Iuſtini quæſtionibus quædam leguntur: Quod martyrum corpora tueantur homines ab inſidijs dæmonum, morboſque curent, arte medica incurabiles: cõſtat, à Iuſtino quæſtiones illas non eſſe conſcriptas. Nam in quæſtion. 82. & 86. citatur Origenes, qui longe poſt Iuſtinum vixit. Et quæſt. 127. Manichæorum meminit, qui poſt annum Domini 300. innotuerunt. Quando igitur Pontificii in hac de reliquijs diſputatione opponũt antiquitatis titulum, reſpondemus primo: noſtram antiquitatem eſſe Chriſtum & ſacram Scripturam. Deinde addimus Apoſtolicam & primitiuam Eccleſiam ſuperſtitioſas illas obſeruationes circa reliquias Sanctorum, quas iam recenſuimus, vltra annos trecentos & amplius ignoraſſe. Irrepſerunt autem in Eccleſiam circa annum 400. de quibus temporibus Auguſtinus ipſe conqueritur, Epiſtola 119. Tam multis præſumptionibus plena fuiſſe omnia vt tolerabilior fuerit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubijciebãtur. Et ex ramuſculis de ſignis ſeu miraculis, quorum quædam vera, quædam commentitia erant, aucta fuerunt hæc omnia. Procliue enim & vſitatum eſt humano ingenio, ex ſignis ſeu miraculis, ſine verbo & mandato Dei, fingere noua dogmata, & inſtituere peculiares cultus, cum tamen in ſcriptura Deus hoc ipſum prohibuerit, & cauendum mandauerit, Deu. 13. Matt. 24. 2. Theſſ. 2.

Sine Scriptura & primitiua Eccleſia exemplo.

Quæſtiones Iuſtini titulo.

Antiquitas noſtra Chriſtus.

Circa annũ 400. hæc irrepſerunt.

Ex miraculis noui cultus.

Et tamen illis ipſis temporibus in iſtis vulgi pullulantibus ſuperſtitionibus ſingula ferme capite reprehenſa fuerunt. Concilium enim Elibertanum Canone 34. ita ſtatuit: Cereos per diem placuit in cœmiterio nõ incendi. Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc nõ obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. Et Canone 35. placuit prohibere, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter cõmittantur. Extat oratio Gregorii Nyſſeni, diſſuadens & improbans ſtudium peregrinationis ad terram ſanctam. Hiſtoriæ ſane gratia veteres quidam ſuſceperunt profectionem Hieroſolymitanam, & Chriſtum, qui in locis illis natus, conuerſatus & paſſus fuit, in ſpiritu & veritate adorarunt, ſicut Euſebius libro 6. cap. 9. narrat, Alexandrum ex Cappadocia, circa annum Domini 200. profectionem inſtituiſſe ad loca Hieroſolymitana εὐχῆς ϗ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, orationis & hiſtoriæ gratia viſendi loca illa. Poſtea pietatis partem non poſtremam quidam in Hieroſolymitana peregrinatione conſtituerunt, quaſi gratia Dei in locis illis amplior, & Spiritus ſanctus abundantior & propior eſſet. Sicut Chryſoſtomus Homilia quinta ad Antiochenos narrat: quoſdam ſolitos in Arabiam peregrinari, vt terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat. Nyſſenus igitur peculiari oratione perſuaſiones & ſuperſtitiones illas refutauit ex veris & ſolidis fundamentis. Dicit enim, rem illam ad regulam Scripturæ, & ad dictum præceptorum Domini exigendam eſſe: An ſit opus à Domino mandatum? Et addit: Si præter Domini præcepta id appareat introductum, non video, quid ſit, quod præcipiat velle, quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum. Vbi Dominus ad regni cœlorũ hęreditatem appellat benedictos, inter recte facta, quæ eo dirigunt profectionem Hieroſolymitanam nõ enumerauit. Vbi beatitudines enumerat, tale ſtudiũ non eſt complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnũ cœlorum cõducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera ponatur? Quid vero plus eſt habiturus, qui loca illa adit? Quaſi vero in locis illis Spiritus ſan-

Superſtitiones reprehenſa à multis.

Cerei prohibentur in Concilio.

Vigiliæ prohibentur.

Peregrinatio Hieroſolymitana.

Ad terram Iobi.

Nyſſenus contra tales peregrinationes.

ctus

ctus abundet, & gratia Dei amplior ſit ibi? Imo inquit: Ego ex collatione cognoui, noſtra loca illis exteris longe eſſe ſanctiora. Vos ergo, qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudate. Localis enim mutatio vt Deus propior ſit, non efficit: Sed vbi fueris, ad te Deus veniet, ſi animæ tuæ diuerſorium paratum inueniet. Quod ſi hominem interiorem peruerſis cogitationibus plenum habeas, etiamſi in Golgatha, in Oliueto, in monumento reſurrectionis fueris, non ſuſcipies Chriſtum. Conſule ergo fratribus, vt a corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæſtinam. Quia enim Spiritus vbi vult ſpirat: Eius igitur illi quoque, qui hic ſunt ac credunt, participes fiunt iuxta fidei analogiam, non iuxta peregrinationem in Hieroſolyma ſuſceptam: hæc Niſſenus.

Claudius cōtra peregrinationes.

Temporibus etiam Ludouici Pij, Claudius presbyter publico ſcripto reprehendit ſuperſtitionem illorum, qui pro acquirenda vita æterna Romam peregrinabātur, propterea quod dictum eſſet Petro: Tibi dabo claues regni cœlorum. Sed nō eſt dictum, inquit Claudius, vt Petrus in cœlo exiſtēs ſoluat eos qui in terra ſunt: Sed, quicquid ſolueris in terra, &c. Et eandem concludit Claudius: Nemo de meritis vel interceſſione Sanctorum confidat, quia niſi eandem fidem teneat, per quam illi placuerunt Deo, ſaluus eſſe non poterit, &c.

Bernhardus diſſuadet peregrinationes.

Bernhardus etiam Epiſt. 319. Monacho cuidam peregrinationem Hieroſolymitanam diſſuaſit, addita hac ratione: Non terrenam, ſed cœleſtem Hieroſolymam inquirere Monachorum propoſitum eſt, & hęc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.

Auguſtinus contra ſepulcrorum adoratores.

Auguſtinus de moribus Eccleſię Catholicæ c. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorū, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulcrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant.

Epula ad ſepulcra martyrum.

Scribit etiam lib. 8. de Ciuit. cap. 27. quoſdam epulas ſuas detuliſſe ad ſepulcra martyrum quas, cum inquit, appoſuerint, orant & inferunt, vt veſcātur, ſanctificari ibi eas putantes per merita martyrū, in nomine Domini martyrum. Sed addit: a Chriſtianis mulieribus hoc non fieri, & in pleriſque terrarum nullam talem eſſe conſuetudinem.

Auguſtinus diſputat contra præſentiam & inuocationem martyrum.

In præcedenti etiam loco de inuocatione Sanctorum oſtendimus, Auguſtinum eam perſuaſionem conuellere, qua opinabātur, ſpiritus martyrum reliquijs ſuis præſentes adeſſe, & peccatores audire. Illud etiam Baſilij, de gratia & virtute diuina inſidente reliquijs Sanctorum, Auguſtinus ita conatur tollere, quod diſputat, Deum vbicunq; vult, quando & quomodo vult, per Angelica miniſteria, talia miracula apud ſepulcra martyrum poſſe edere, ſed hæc in præcedenti loco explicata ſunt, vbi & hoc oſtenſum fuit, Auguſtinum improbare, ſi Sancti in precibus inuocentur. Hieronymus etiam damnat adorationem reliquiarum.

Cyrillus contra iuramenta per reliquias.

Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum, Sanctorum reliquias dicit non circumgeſtandas, ſed in ſinu matris in profundis terræ occultandas. Ibidem etiam ſcribit: Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe per mortuorū reliquias iurare, Mà per eos, qui in Marathone, qui in Salamine, in Artemiſio, in Plateis, cæſi ſunt, Mà per alios qui in vulgaribus ſepulcris ſiti ſunt.

Falſa rel. q. tēpore Aug. Monachorū circumcurſitationes.

Auguſtinus de opere Monachorum, cap. 28. inquit, Tam multos Hypocritas ſub habitu Monachorum vſquequaque diſperſit, circumeuntes prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alii membra martyrum (ſi tamen martyrum) venditant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut ſumptus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ pretium ſanctitatis.

Carthaginēſe Concilium de falſis reliquiis.

In quinta etiam Carthaginenſi Synodo, c. 14. conqueruntur Patres per ſomnia & inanes quaſi reuelationes vbiq; conſtitui altaria tanquam memorias martyrum. Et decernūt euer-

tenda

tenda altaria, vbi non certæ martyrum reliquiæ conditæ, fideliſſima origine probatur. Additur autē in illo Canone, tales euerſiones propter tumultus populares ſæpe non permitti. Ad multas igitur tales vulgi ſuperſtitiones Epiſcopi ſæpe conniuere coacti fuerunt, ſicut & Auguſtinus inquit: Talia multa propter quarundam vel religioſarum vel turbulentarū perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Ita de ciuit. li. 22. c. 8. Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatā, in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumq; domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitauit quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reuerentię cauſa habere nolebat. Accerſiuit Epiſcopos proximos, petiuit, vt terra illa alicubi infoderetur, atq; ibi orationū locus fieret. Non reſtitimus, inquit Auguſtinus, factum eſt, &c. Hieronymus vero aduerſus Vigilantium tales muliercularū ſuperſtitiones magna orationis acerbitate etiam tuetur. Cumque negare non poſſet, ex gentilium ritu ſumptum eſſe, quod claro die, ſole fulgente, moles cereorum apud ſepulcra martyrum accenderentur, ita reſpondet: Quod ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certe religioſarum fœminarū, de quibus vere poſſumus dicere: Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorē Chriſti hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicunq; accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet, &c. Fides igitur tunc cœpit haberi, quod quiſque ſine verbo Dei ex ſuo ſenſu præſumebat. Et ex hoc fonte poſterioribus ſeculis ſuperſtitiones ſtabilitæ, & in immenſum auctæ ſunt, ita vt nulla Eccleſia adorationes faciendas, vel ad Sacramenta adminiſtranda idonea iudicaretur, niſi reliquijs Sanctorum ſanctificata eſſet. De Conſecratione, diſt. 1. additæ ſunt prodigioſæ fabulæ de commentitijs miraculis, vnde cultum tandem inſtituerunt, à Gentium idololatria nec genere, nec ſpecie, nec numero differentem.

Vulgi ſuperſtitiones ab Epiſcopis diſſimulata.

Terra ſancta ſuſpenſa.

Auguſtin. Hieronym.

Cereos quomodo defendat Hieron.

Singulis Eccleſiis reliquiæ.

Sed ſingulas ſequentium temporum ſuperſtitiones in ſpecie recenſere non eſt noſtri inſtituti. Et pleraq; huc pertinentia in præcedenti loco de inuocatione Sanctorū annotata ſunt. Neq; enim hominum quorumcunq; vel præſumptiones vel conſuetudines: ſed Dei vocem & Scripturæ veritatem ſequi nobis Deo bene iuuante conſtitutū eſt. Atq; ideo primo loco Scripturæ ſententias & exempla expoſuimus de vera reliquiarum veneratione. Cumq; fidelium reliquias hoc modo iuxta ſacræ Scripturæ præſcriptum honoremus, & honorandas dicamus, immerito accuſamur. Pontificias vero reliquiarum venerationes, quia non tantum à Scriptura diſſentiūt, ſed propter multiplices ſuperſtitiones cum Scriptura pugnāt, merito improbamus. Quia vero venerādæ antiquitatis nomine & titulo ſuperſtitiones ſuas velare conātur, oſtendimus in primitiua & antiquiſſima poſt Apoſtolos Eccleſia, per annos trecentos non fuiſſe illas venerationes reliquiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant.

Scriptura.

Primitiua Eccleſia.

Poſtea vero monſtrauimus, quādo & quomodo longius in hac re fuerit progreſſum, & ſparſa ſuperſtitionum ſeminaria, quæ tamen a multis fuere reprehēſa, donec res in apertas exijt ſuperſtitiones, pro quibus retinendis Pontificij nunc digladiantur. Quod primum verum, adulterinum quodcunque poſterius, inquit Tertullianus. Reuocetur itaq; tota controuerſia ad primos fontes, & res plana erit. Veteres pro ratione ſuorum temporum, quæ ad excitandam & confirmandam imitationem fidei, charitatis & conſtantiæ, in cōfeſſione & perferendis martyrijs, vtilia iudicarūt, pie ſine ſuperſtitione primū obſeruarunt. Nunc cum talia ſine

Inclinatio ad ſuperſtitiones.

Alia ratio veteris Eccleſiæ.

vſu

Alia Pontificia.

vſu imitationis tantum ſuperſtitionibus ſeruire cogantur(nam Tridentinum Decretum de imitatione nullum verbum facit, ſed opis impetrādæ cauſa omnia hæc fieri & facienda docet)non recte illis prætenduntur exempla antiquitatis:cum quidem ipſę etiam antiquitatis Hiſtorię oſtēdant,quam periculoſum ſit ſine verbo Dei, ex humanis vel præſumptionibus vel conſuetudinibus, peculiares cultus vel inſtituere, vel ſuſcipere. Scripturam itaque, iuxta ipſorum Patrum conſilium,ſequamur & ita errare non poterimus.

Hiſtoria cōmentitiarū reliquiarū.

Reſtat adhuc longa camarina de impoſturis & fallaciis, incertarum commentitiariū ſeu ſuppoſititiarum, & falſarum reliquiarum: Sed hæc hiſtoria a Caluino peculiari libello inchoata, ab aliis, quibus nota ſunt talia,pertexetur.

Vtile autem eſſet propter poſteritatem in ſingulis nationibus tales deſcriptiones confici,& capſulas reliquiarum inſpici.Ita enim multiplices fraudes detegerētur. Et vſu veniret,quod vir eruditus & grauis,Andreas Abbas Amelunxbornenſis narrare ſolet Anglorum quondam regi Eduardo ex dentibus laboranti accidiſſe:Cum enim ille mandaſſet Apollonię dentes,quæ vbiq; in regni ſui Eccleſiis in reliquiis ſeruabantur,ad ſe mitti: Tot ex vnius regni reliquiis Apolloniæ dentes coaceruati fuerunt,quos aliquot magnę tonnę capere nō potuerunt. Aut quod circumforaneo cuidam patrum memoria accidit, qui cum plumas Spirit' ſancti ſe circumferre in reliquiis iactabat,faceti quidam homines clam aperta capſula, carbones loco plumarum ſubiecerunt. Cumque poſtridie præmiſſa longa præfatione, de plumis ſuis præfatus fuiſſet & populus adorabundus aſtaret,aperiens capſulam,pro plumis carbones inuenit.Is vero artis ſuæ non immemor, inuerſa oratione cœpit declamare, eſſe carbones craticulæ Laurentii ſubreptos. Sed hoc argumentum aliis relinquam,& ad ſequentia progrediar,

Dentes Apollonia.

Pluma Spiritus ſancti.

Carbones Laurentii.

Vnicum tantum adhuc locum adſcribam ex Euſebio, vnde intelligi poterit,qua fide veterum teſtimoniis abutantur Pontificii.Ita ergo Euſebii locum, tanquam ex Trapezuntii verſione citant Pontificii. Hęc nos quotidie factitamus,qui vere pietatis milites, vt Dei amicos honorātes, ad monumenta illorum accedimus, votaque ipſis facimus,tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitęmur. Hæc Pontificii.

Inſpexi autem locum Eſebii libro 43. de præparat. Euangelica, cap. 7. & deprehendi,eſſe manifeſtum crimen falſi.Euſebius enim nequaquam dicit fideles ipſis martyribus vota ſeu ſupplicationes facere, ſed dicit, id quod antea ex aliis etiam patribus oſtendimus,ſolitos Chriſtianos apud monumenta martyrum Deum inuocare. Totum autem locum Euſebii adſcribam: oſtendit enim, quomodo ex κακοζηλίᾳ gentilium Philoſophorum & poetarum ſeminaria ſuperſtitionum ſenſim in Eccleſiam irrepſerint,vel tandem non æquarint tantum,ſed & ſuperarint gentium ſuperſtitiones,

Euſebius igitur exiſtimauit,complures ex gentibus acceſſuros ad fidē Chriſti,ſi oſtenderetur, doctrinam Eccleſiæ non alienam eſſe à Philoſophorum & Poetarum ſentētiis: inſtituit itaq; in illis libris conformitatē doctrinæ Platonis & Eccleſiaſticæ. Et ex Platone hęc verba deſcribit,quomodo oporteat honorare mortem eorum,qui glorioſe vitam commutarunt? Reſpondet Plato,qui in militia cum gloria mortui ſunt, nonne dicimus, aurei generis eos eſſe? Omnino credemus Heſiodo,quomodo quidam huius generis moriantur,quod illi δαίμονες ἀγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσι. ἐσθλοι, ἀλεξίκακοι, φύλακες, μερόπων ἀνθρώπων,hoc eſt, quando

Heroes moriuntur, inde fiunt dęmones puri, obuerſantes in terris, boni, depulſores malorũ, & cuſtodes hominum. Addit autem Plato, in poſterum igitur vt dæmones factos ἔτι θεραπεύσομεν, καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας, ita colemus eos, & monumenta eorum adorabimus.

Huic Platonicæ ſententiæ Euſebius ſubijcit hæc verba. Hæc Platonica recte accommodantur ad mortem θεοφιλῶν, religioſorum, quos recte dixeris milites veræ pietatis: ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε καὶ τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνομένων, hoc eſt, vnde & moris nobis eſt, ad monumenta ſeu loculos eorum accedere, & apud illa vota ſeu precationes facere, honorareque beatas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu rationi conſentanea hæc à nobis fiant. Et tandem concludit Euſebius: Hæc Plato & alij σύμφωνα τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, dogmatibus noſtris conſonantia ſeu conſentanea.

Manifeſtum igitur eſt, quod ex gentium ritibus, vt rationi conſentaneis, talia in Eccleſiam irrepſerint. Cumque Plato dicat, ipſa monumenta Heroum adorari, Euſebius non dicit, Chriſtianos idem facere: ſed dicit, Chriſtianos apud ſepulcra martyrum orationes ſeu vota facere ad ipſum Deum, ſicut Iulianus apud Cyrillum conſuetudinem illam Chriſtianorum recitat, id quod ſupra oſtendimus.

DE IMAGINIBVS DECRETVM Tridentinum.

Imagines porro Chriſti, Deiparæ virginis & aliorum Sanctorum in templis præſertim habendas & retinendas, eiſq; debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab eis aliquid ſit petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum præſertim vero ſecundæ Nicenæ Synodi Decretis, contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.

Illud vero diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis & aſsidue recolendis: Tum vero ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt: ſed etiam, quia Dei per Sanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubijciuntur, vt pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumq; imitationem, vitam moreſq; ſuos componant, excitenturq; ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

In has autem ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri, ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nulla falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionẽ præbentes ſtatuantur. Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſsit. Omnis porro ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur, omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis deniq; laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur, nec ornentur, & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad commeſſationes atq; ebrietates non abutantur, quaſi feſti dies in honorẽ Sanctorũ per luxum

ac laſciuiá agantur. Poſtremo tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum aut præpoſtere & tumultuarie accommodatum, nihil prophanum, nihilq́; inhoneſtum appareat, cum domum Dei deceat ſanctitudo.

Hæc, vt fidelius obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus, nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quod ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani & Comprouincialium Epiſcoporum in concilio prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſanctiſſimo Romano Pontifice nouum, aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.

QVIS SIT STATVS CONTROVERſiæ de imaginibus

Valde mirandum eſt de imaginibus ſeu ſtatuis, hoc eſt, de re, in qua religio Chriſtiana & pietas nulla ex parte ſita eſt, tam atroces, hoſtiles, atq; adeo cruentas dimicationes in Eccleſia ortas fuiſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Fuerunt enim & olim, & adhuc ſunt, qui acerrime cōtendunt, nullas prorſus imagines, etiamſi nec ad cultum proſtent, nec ad adorationē proponantur, tolerandas eſſe: quod quidam de ſolis templis ſiue locis, vbi ad cultum diuinum conuenitur, intelligunt, quidam vero in genere, in nullis etiam priuatis locis, Sanctorum imagines tolerādas docent. Illi igitur neceſſitatem de imaginibus per ſe nec faciēdis, nec habendis, nec tolerandis imponunt conſcientijs, & partem pietatis non poſtremam in demoliendis imaginibus collocant, ac religionem non minima ex parte inde ęſtimant, ſi vel habuerint vel viderint templa imaginib. ſimpliciter & prorſus vacua. Pontificii econtra in Tridentino Decreto prorſus neceſſitatem faciunt, de imaginibus in templis habendis & retinendis, tāquam parte non poſtrema religionis, pietatis, & cultus diuini: immo docent, imaginibus honorem, atque adeo cultum exhibendum, & quidem eodē cultu, qui rei per imagines ſignificatæ debetur venerandas: vt, ſi ſit Dei vel Chriſti imago, eam cultu λατρείας & adorationis, ſicut Deū ipſum venerandam: ſi Mariæ cultu ὑπερδουλείας: ſi Sanctorum, cultu δουλείας: ſicut Antonius ex Thoma docet, & ſicut ex Pſeudoſynodo Nicena poſtea oſtendemus. Imo Pontificiorum templa tantum non clamitant imagines in illis, auro, argento, gemmis, ſerico honorari, votis, cereis, ſuffitu, anathymatis, oblationibus, templis, aris, feſtis, ceremoniis, ſalutationibus, incuruationibus, genflexionibus, expanſione manuum, apertione capitis, immo precibus & inuocationibus coli, & in publicis ſupplicationibus circumferri. Lutherus vero iuxta regulam Scripturæ imagines, reprę ſentantes veras atque vtiles hiſtorias, inter adiaphora poſuit, quę ornatus, memoriæ, ſiue hiſtoriæ gratia, ſine ſuperſtitione haberi poſſint: & tamen ſi non habeantur, religioni & pietati nihil decedat. Cultum vero imaginum, verbo Dei prohibitum & damnatum eſſe oſtendit. Superſtitioſas igitur opiniones de imaginibus per doctrinā verbi diuini animis hominum eſſe eximendas: & ſi quæ imagines ad cultum proſtēt, eas publica auctoritate eſſe tollendas, ac ſi ex imaginibus periculum idololatriæ timendum ſit, eas potius abolendas eſſe docuit. Hæc vt eo commodius explicari poſſint,

Quidam omnē vſum imaginum damnant.

Pontificii imagines colunt & adorant.

Lutherus imagines poſuit inter adiaphora.

I. Primo de Ethnicorum imaginibus & ſtatuis

quædam

quædam annotabimus. Secundo oſtendemus, quæ ſit doctrina veteris & II.
noui Teſtamenti, de imaginibus. Tertio, monſtrabimus, in primitiua Ec- III.
cleſia imagines non fuiſſe adhibitas ad cultum diuinum. Imo ne in ora-
torio quidem, vbi Eccleſia ad cultum diuinum conueniebat, facile fuiſſe
admiſſas. Quarto annotabimus, quomodo & quando cœperit vſus ima- IV.
ginum in Eccleſia: & quæ poſtea de imaginibus fuerint certamina, & in
quas tandem ſuperſtitiones euaſerint, quas non corrigere, ſed retinere
& ſtabilire conantur Tridentini patres.

DE VSV IMAGINVM APVD Ethnicos.

Quia ea, quæ in Scriptura de ſimulacris traduntur, ad Ethnicas ſuperſtitiones potiſſimum reſpiciunt, atq; ex gentilium illis conſuetudinibus multa poſtea in Eccleſiam etiam irrepſerunt, primo loco quædam de origine, atq; vſu imaginum, apud Ethnicos annotabimus. Illa enim collatio multum lucis huic controuerſiæ adferet. Non autem integram huius rei hiſtoriam ex ſcriptoribus colligemus, quo ſcilicet tempore, & à quib. auctoribus initium ſumpſerit vſus ſimulacrorum apud Ethnicos, nec quid ſingulis temporibus de ſimulacris actum ſit apud Ethnicos: alterius enim argumenti hæc ſunt, ſed quæ ad propoſitum noſtrum inſtitutum facere videbuntur, breuiter ex certis ſcriptoribus annotabimus. In libro igitur Sapiētiæ extat illuſtris & prolixa deſcriptio de origine & cultu ſimulacrorum. Nam c.14. ita ſcribitur, ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων. *Origo ſimulacrorum, Sapien. 14.* Initium ſcortationis (ſcilicet ſpiritualis) eſt excogitatio ſimulachrorum, & adinuentio illorum corruptela vitæ eſt, neq; enim erant ab initio, neque in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ, hoc eſt, inani hominum gloria ſeu ambitione, in mundum introducta ſunt, atq; ideo velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmature arrepti filij, dolens pater imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem nunc tanquam Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit μυστήρια καὶ τελετάς, religionem ſeu ſacra, ceremonias ſeu ſacrificia. Deinde progreſſu temporis impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorum mandata ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτά, religioſis ceremonijs culta ſunt ſculptilia. Et quos (ἐν ὄψει) in cōſpectu, corā vel præſentes honorare non poterant (eo quod procul habitarent) eorum e longinquo ad viuum expreſſam imaginem regis, quem honorare volebant, repræſentarunt, vt abſentem, tanquam præſentē per adulationem ſtudioſe colerent (κολακεύσωσι) Ad intentiorē autem cultū imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori ſtudens placere, ſimilitudinē arte elaborauit ad ſummam elegantiam. Vulgus vero opificij venuſtate abductū, quem paulo ante vt hominē honorarat, mox vt numen colendum (σέβασμα) exiſtimat. Et hæc fuit vitæ humanæ ſeductio, quod homines in ſeruitutē redacti, incōmunicabile nomē lignis & lapidibus impoſuerunt. Infandorum enim ſimulacrorum cultus, omnis mali origo cauſa & finis. Nam inanimatis confiſi ſimulacris, vltionem male facientes non timent. Vtraq; ergo de cauſa punientur, & quoniam de Deo male ſenſerunt dediti ſimulacris, & quod ſanctitate ſpreta iniuſte agunt. Et cap. 13. dicit: Artifex vel hominis effigiem, vel animalis ſimulacrum figurat ex ligno, auro, argento, aut lapide, opus manus antiquæ, & in extructo ad id digno domicilio in pariete illud collocat, & ferro firmat, ne cadat, cum ſeipſum iuuare non poſſit. Huic vota faciens pro ſubſtantia, pro nuptijs, pro liberis, no erubeſcit, inanimato loqui, pro ſanitate inuocat infirmū,

pro vita rogat mortuum, pro auxilio ſupplicat inopi, &c. Et cap.15. Agit gratias Deo, quod nos in errorem non ſeduxit malę artis excogitatio, adumbratio picturę, labor infructuoſus, effigies per varios colores ſeu ſculpta, cuius aſpectus inſipientibus dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem, &c.

Vſus imaginum politicus apud gentes. *Valerius Meſſala.* *Maiorum imagines.* *Scipionis.* *Catonis imago.*

Cum hac narratione conſentiunt reliquę etiam Ethnicorum hiſtorię, Duplex enim cauſa & vſus imaginū ſeu ſimulacrorū apud Ethnicos deſcribitur. Alter fuit policitus, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa. Ita Volaterranus ſcribit lib.17. Valerium Meſſalam, qui primo bello Punico conſul fuit, tabulam picturæ prælij, quo Hieronem & Carthaginenſes in Sicilia vicerat, primū propoſuiſſe in latere curiæ Hoſtiliæ. Antiquitus etiā, ſicut ſcribit Alex. ab Alex. li.5.c.24. ea obſeruata fuit cōſuetudo, vt nobilibus viris defunctis illorum imagines tam circa limina domus, quā pro foribus locarentur, vt defunctorum deſiderium repręſentatæ illę ſpecies lenirent, poſteroſque ad præclara facinora domi foriſque obeunda inuitarent. Ita Valerius Maximus ſcribit, lib 8. cap.16. Scipionis Africani imaginem in cella Iouis poſitam, quæ inde petatur, quotieſcunq; munus aliquod Cornelianæ gentis celebrandum ſit. Et Catonis ſuperioris effigiem in curia poſitam, quæ ad eius etiam generis officia inde expromatur. Et addit Valerius hoc Epiphonema: Gradum ordinem ſenatoriū, qui vtiliſſimum Reipub. ſenatorem tantum non ſemper ſecum habere voluit. Et Saluſtius de bello Iugurthino inquit. Sępe audiui, ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: Cum maiorum imagines intuerentur, vehementiſſime ſibi animum ad virtutem accendi, ſcilicet non ceram illam neq; figuram tantam vim in ſe habere, ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregijs viris in pectore creſcere, neq; prius ſedari, quam virtus eorum famam atq; gloriam adæquauerit. Ac vſitatiſſimum fuit, bene de Rep. meritis ſtatuas ponere. Athenienſes enim primi tyrannicidis Harmodio & Ariſtogitoni publice ſtatuas poſuiſſe videtur, ſicut Plinius ſcribit li.34.c.4. vbi addit: Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Etiam omniū municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum & honores legi, ac baſibus inſcribi. Honores clientum inſtituit ſic colere patronos: hæc Plin. Apud Lacedæmonios, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. lib.3. cap.7. vſitatum fuit his, qui in re militari fortia geſſerant facinora, ſtatuas & columnas pariter cum elogijs poſt obitum erigere. Rege vero defuncto, ipſius ſimulacrū, ita vt quaſi viuus appareat, in throno purpura & auro inſtrato effingere. Et Miltiadi ob egregiam in pugna Marathonia nauatam operam, hunc honorem Athenienſes tribuerunt, vt imago eius exſculpta in publico porticu poneretur. Ita Phocioni & Socrati iniuſte damnatis, poſt mortem ſtatuæ ab Athenienſibus erectæ ſunt.

Statua bene meritis poſita. *Athenienſes primam ſtatuam.* *Lacedæmonum ſtatua.* *Miltiadis.* *Phocionis.* *Socratis.*

Romanorū ſtatuæ. *Coclitis.* *Scæuolæ.* *Gracchi.* *Philoſophorum & Poe-*

Alexander Magnus centum viginti equites, qui in campis Adraſtæis ceciderant, equeſtrib. ſtatuis donauit. Romani etiam, ſicut ſcribit Alex. ab Alex. lib.3.c.7. Iis, qui domi vel foris egregie ſe geſſiſſent, poſt mortem in roſtris imagines in memoriam poſteritatis plerunq; cereas aut marmoreas, vel etiam æneas columnas, cum trophæis & titulis publico concilio erigebant, & res geſtas monumentis inſculpebāt. Ita Horatio Coclitі ſtatua in Vulcanali poſita fuit. Mutio etiā Scæuolæ honoris gratia ſtatua erecta. Et Tito Sempronio Graccho publico ſenatuſconſulto ſtatua cōſularis in tēplo fuit collocata, cū inſcriptione: Reſtitutos ab eo mores. Philoſophis etiā, Oratorib. & Poetis ſtatuæ poſitæ ſunt, vt Homero Colophoni, Gorgiæ Delphis, Iſocrati in Olympijs, Menedemo, Demoſtheni,

Beroſo

Beroſo Athenis, Mithridates Platoni, Ptolomæus Philopater Homero, Mantuani Virgilio ſtatuam poſuerunt. Poſtea viuis etiam honoris & gratitudinis ergo ſtatuæ poſitæ ſunt. Et quando memoriam alicuius delere, vel nomini ignominiam inurere volebant, ſtatuas vel deiiciebant, vel cõtumelioſe tractabant. Exemplorum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Et quod amoris ac honoris indicia fuerint, oſtendit hiſtoria M. Antonini apud Fulgoſium. Ipſo enim mortuo, velut ſacrilegus fuit habitus ciuis, qui domi eius non habuiſſet imaginem, dignum ducentes, vt aut metallo, aut ſaltem pictura eius virtutis ſeruarent memoriam, cuius vitam diuturniorem fata paſſa non erant. Sicut contrarium Neroni & Domitiano ante acciderat, quorum memoriam propter ſceleratam vitam extinguere quæſiuerunt. Ita Euſebius de vita Conſtantini, libro quarto ſcribit, Romanos audita morte Conſtantini, nõ vocibus tantum proclamaſſe, Conſtantinum beatum, Deo amabilem, & vere imperio dignum: ſed re ipſa etiam hoc declaraſſe, Mortuum tanquam viuentem (εἰκόνος ἀναθήμασι) ſuſpenſis pictis tabulis, effigiem eius referentibus honorantes. Cum enim cœli effigiem coloribus expreſſiſſent, ipſum ſuper cœleſtes orbes, in æthereo cœtu requieſcentem, depinxerunt. Et poſtea addit, Conſtantinum εἰκόνων ἀναστάσει, erectis imaginibus vna cum filiis ſuis apud omnes gentes honoratum, & in numiſmatis effigiem eius exſculptam.

tarum imagines.

Antonini imagines.

Conſtantini imagines.

Hactenus de politico imaginum & ſtatuarum apud Ethnicos vſu diximus, cui mox vel acceſſit vel ſucceſſit ſuperſtitioſus & idololatricus cultus. Nam & politicæ quædam imagines in ipſa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impoſitæ ſcribuntur. Vulgi etiam adulatio præter flores & coronas ſuffitu etiam, ſeu incenſo & cereis ſtatuas venerabatur. Ita Cicero 3. Officiorum de ſtatuis, C. Mario à multitudine poſitis ſcribit: Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt, & ad eas thus & cerei: Imperatores etiam quidam partim ſubornabant, partim imperitabant ſtatuis ſuis ſuffitus, ſacrificia, ſupplicationes, anathymata, & alios diuinos honores exhiberi, ſicut hiſtoriæ de Nabuchodonoſore, de Alexandro Magno, de Antiocho, de Caligula, Domitiano, Heliogabalo, Commodo & Diocletiano referunt: Eſt & ſuperſtitionis non exigua pars, quod Polydorus ſcribit: Romę Marcianorum familiam ſolenne ſemper habuiſſe, vt Alexandrum Magnum viri in auro & argento, mulieres in reticulis & annullis exſculptũ geſtarent, eo quod, ſicut Iulius Capitolinus teſtatur, diceretur iuuari in omni actu ſuo, qui Alexandrum auro aut argento ſculptum geſtaret.

Superſtitioſus imaginũ vſus apud Ethnicos.

Cerei, ſuffitus, corona, ſupplicationes, imaginibus.

De Alexandri imagine geſtata

Deorum vero, ſiue vt rectius loquar, Idolorum ſimulachra apud gentes tandem omnia delubra implerunt, & diuinum cultum totum ad ſe rapuerunt. Antiquitus quidem multæ gentes abſque ſimulachris Deum colebant. Perſas enim nec ſtatuas nec aras Dijs ſuis erexiſſe, ſcribunt Herodotus & Strabo. Ægyptiis licet tẽpla marmore & auro eſſent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipſis habitas fuiſſe deridiculas ſcribit Alex. ab Alex. libro 2. cap. 22. Vbi etiam addit: Etiamſi Lycurgus apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum inſtitutor fuerit, nullam tamen apud ipſum factam Deorum imaginẽ fuiſſe, quippe qui hominum aut animalium ſpecies Diis tribui ſemper vetuerit. Euſebius de præparat. libro 6. ſcribit, apud Seres lege exceptum fuiſſe, ne ſimulachra colerentur. Tacitus ſcribit, Germanos priſco tempore, nec Deos cohibere parietibus, neq; vllam humanioris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine cœleſtium fas arbitratos. Auguſtinus de Ciuitate, lib. 4. c. 31. ex Varrone citat, antiquos Romanos plus quam annos centum &

Templa gentium primo abſq; ſimulachris.

Perſæ.

Ægyptij.

Spartani.

Seres.

Germani

Romani.

ſeptuaginta, Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Et addit hæc verba Varronis: Quod ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarētur, cuius ſuę ſententiæ teſtem adhibet Varro inter cætera etiam gētem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe, prudenter exiſtimans, Deos facile poſſe in ſimulachrorum ſtoliditate contemni. Plutarchus in Numa inquit: Hic Romanos prohibuit exiſtimare imaginem Dei (ἀνθρωποειδῆ ἢ ζωόμορφον) hominis ſpeciem aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos prius vel picta vel ficta Dei ſpecies, ſed in prioribus centum ſeptuaginta annis templa quidem ædificabant, ſimulachrum vero nullum (ἔμμορφον) effigiatum faciebāt, perinde atq; nefas eſſet, meliora per deteriorum ſimilitudines exprimere, cum Deus aliter, quam intelligentia comprehendi non poſſit: Hæc Plutarchus.

Iudæi. *Numa.*

Cultus ſimulachrorum apud gentes.

Poſteris vero temporibus totam religionem & vniuerſum cultum Deorum gentes ad ſimulachra & ſtatuas alligarunt: varia enim & multa fingebant Deorum genera, inter quos vnum ſtatuebant eſſe magnum & primum Deum, qui det omnia: alios appellabant paruos Deos, à magno illo ortos, qui aliqua dent. Lanctantius, li. 1. c. 5. Epiphan. Tom. 1. li. 5. hæreſi 76. Et inter paruos Deos alios ſelectos appellabāt, à quib. opera maiora in mundo adminiſtrētur, alios plebeios ſeu minorum gētium Deos, vtpote minutis opuſculis deputatos. Auguſtinus de Ciui. lib. 2. c. 2. Alios bonos, quos obſequijs lætis, vt prodeſſent, propitiabantur, & inuocabāt. Alios malos, quos cædibus & ſupplicationibus triſtibus, ne nocerent, placabant. Auguſtinus de Ciuit. lib. 2. cap. 14. Alios vocabant dæmones, quos Porphyrius mediatores conſtituit inter Deum & homines, lib. 8. c. 20. Clemens in oratione ad gentes dicit, dæmones circa ſepulchra verſari & poſt Deos cuſtodire homines. Tatianus dicit, Græcos tribuere dæmonibus, quod ſanent morbos. Euſeb. de præpar. lib. 4. c. 3. dicit, quatuor genera poni: Primo, Deum Patrem omnium. Deinde, aliorum Deorum multitudinem. Tertio loco dæmones, quorum alios bonos, alios prauos arbitrentur. Quarto, heroum animas, & bonos quidem ſumma religione vt proſint, colendos: malos vero ne noceant, placandos. Singulis autem Deorum generibus dedicarunt peculiaria templa, delubra, ſacella, fana. Et in his ſingulos Deorum peculiaribus repræſentarunt ſtatuis, ſimulachris, ſeu imaginibus ligneis, lapideis, marmoreis, aureis, argenteis, pictis, fictis, ſculptis, fuſis. Et rudiores quidem primum, ſicut ſcribit Clemens in oratione ad gentes, erigebant ligna inſignia, lapides non ſculptos, ſed columnas ex lapidibus: Alij gladium, alij haſtam adorabāt. Poſtea artificum ſtudio illa in ſtatuas efficta ſunt, quas nō in templis tātum, ſed & domi habebant & venerabantur, ſicut tradit Clemens. Et ſingulis Dijs peculiarem attribuerunt effigiem, vel hominū, vel animalium quadrupedum, vel reptilium, vel aquatilium, vel volatilium, & ſingulas ſtatuas certis habitibus & coloribus diſtinxerunt, ſicut Arnobius deſcribit, lib. 6. Et Euſebius de præpar. lib. 3. Statuas autem ita formatas, certis deinde ritibus precularum, & vnguentorum dedicabant & conſecrabāt, atq; inde fieri exiſtimabant, vt Dij in ſtatuis habitarent, ſicut tradit Arnob. contra gentes, lib. 6. qui etiam lib. 1. dicit: Si quando cōſpexeram lubricatum lapidem, & ex Oliuæ vnguine ordinatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam. Apud Auguſtinum de Ciuit. li. 8. c. 23. Hermes viſibilia & contrectabilia ſimulachra, velut corpora Deorum eſſe aſſerit: Ineſſe autem his quoſdam ſpiritus inuitatos, qui valent aliquid, ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nōnulla complenda, à quibus eis diuini honores & obſequia cultus deferuntur.

Varia Deorum genera. *Simulachra in templis.* *Peculiares effigies, habitus, color Deorum in ſimulachris.* *Conſecratio ſtatuarum.* *Spiritus in ſtatuis.*

Hos ergo Spiritus inuiſibiles per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulari, vt ſint quaſi animata corpora illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulachra, quæ inde tanta & talia faciant. Et ca. 24. dicit Hermes: Euocantes animas dæmonũ vel angelorum, eas diuinis myſterijs indiderũt, imaginibus ſanctis, per quas idola, & benefaciendi & male vires habere poſſent. Et hos eſſe internuntios, mediatores, & interceſſores hominum apud Deum, Apuleius ibidem tradit.

Imagines vero ſiue ſtatuas hoc modo dedicatas ſeu cõſecratas. Auguſtinus Epiſt. 40. dicit, à gẽtibus ſacris ſedibus honorabili ſublimitati locari, vt à precãtibus atq; immolantibus attendantur. Item talibus ſimulachris diuinum cum timore cultum exhibent, eaque viuentibus ſimilia venerantes adorantesq; contuentur, eiſq; velut præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt. Et Prudẽtius tradit, ſuper aris ſtetiſſe ſimulachra, quæ colebantur: Clemens ad gentes ſcribit, ſtatuas nidore, ſanguine, fumo, & ſacrificijs honoratas & adoratas. Euſeb. li. 3. de vita Conſtantini addit anathymatum honorem, Arnob. lib. 7. cõtra gentes partem cultus fuiſſe tradit incẽſionem thuris ante ipſa numinum ſigna. Sozomen. lib. 2. ca. 4. addit oblationem thymiamatum & libaminũ, quæ Lactantius ita deſcribit lib. 6. ca. 1. focos adolent, ac veteri vino madefaciunt, ſacras dapes apparant, & exquiſitas epulas offerunt. Arnob. li. 7. inquit: Honorabant idola coronis, floribus, aris, tinnitibus, tympanis, ſymphonijs, canonibus ad tibiam collatis vocibus. Lactantius lib. 6. c. 2. Dijs accendebant in templis lumina. Ita apud Euſeb. lib. 2. de vita Conſtantini, Licinius accenſis cereis candelis pro conſuetudine ſacrificat. Apud Arnob. lib. 6. adorant ſimulachra in terram proſtrati. Apud Liuium lib. 6. Decadis quartæ, Romani Cereri ieiunant. Apud Sozomen. lib. 5. c. 5. delectu ciborum colunt idola, vt qui ſacris intereſſe velint, abſtineãt à prophanis cibis. Feſta vero & ludos partem fuiſſe honoris & cultus idolorũ, teſtatur Epiphanius li. 3. Tomo 2. Et Arnobius li. 7. Sacerdotes idolorum quidam non miſcebantur mulieribus. Hiera aduerſus Iouinianũ, lib. 2. Quidam raſis capitibus incedebant, teſte Hieronymo, li. 13. in Ezechielem. Solebant nõ ab omnibus omnia, ſed à certis Dijs apud peculiares ſtatuas certas res petere, vt indicat Tatianus contra Græcos. Itẽ, ſicut Arnob. li. 2. ſcribit, ſentiebant ſingulos Deos certarum rerum datores eſſe. Adeuntes delubra aqua ſe aſpergebant, Iuſtinus Apolog. 2. Alij coma ſordida, veſte lacera, abſtinentes à lauacris adorabãt ſimulachra. Clemẽs in Parænetico ad gentes. Vbi & addit, ſimulachra Deorũ ad publicas calamitates auertendas, ſolennibus ceremonijs ex vno loco in alium ſolita transferri. Ita Romani apud Arnob. lib. 7. ad vincendum Hannibalem, Magnam matrem Deûm ex Phrygia Romam tranſtulerunt, & magnifico templo honorarunt. Ad peſtem etiam abigendã Æſculapium ex Epidauro Romam adduxerũt, & templo ac ſacrificijs coluerunt. Arnobius li. 8. ſcribit, Romanos cruda hyeme nudos diſcurrere, ſcuta vetera circumferre, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidie, quædam ſemel in anno adire. Teſtatur etiam Epiſtola Ieremiæ, gentes in publicis ſupplicationibus ſtatuas Deorum circumgeſtaſſe. Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini ſcribit, in ſtatuis illis inuenta mortuorum corporum oſſa & arida crania.

Locus imaginũ in templis & cult⁹. *Vota.* *Sacrificia.* *Thus.* *Corona.* *Cerei.* *Adorationes.* *Ieiunia.* *Feſta.* *Cælibatus.* *Caput raſum.* *Aqua luſtralis.* *Circumgeſtatio ſtatuarum.* *Oſſa mortuorum in ſtatuis.*

Hæc ideo annotaui. Collatio enim oſtendit, tantam eſſe ſimilitudinẽ cultus diuini, quo olim fuit in delubris gentium, & qui nunc ad ſtatuas in Pontificiorum templis conſpicitur, vt Ludouicus Viues fateatur, non poſſe diſcrimẽ aliquod oſtendi, nõ quod nomina tantũ & titulos mutarint, vt recte ac vere iam Pontificijs dici poſſit, quod Fauſtus olim Chriſtianis obijcere conatus fuit: Idola vertiſtis in martyres ſeu Sãctos, quos votis ſimilibus colitis.

Similitudo cultus Ethnici & Papiſtici ad ſtatuas.

Quomodo gentes coluerunt ſtatuas.

Et ne hac exceptione elabi conentur Pontificii, quod nõ tribuant virtutem aliquam materiæ, vel formæ ſtatuarum, quodque non diabolum, vt gentes, ſed in imaginibus vel Deum ipſum, vel ſanctos cum Deo viuentes, & de Eccleſia bene meritos, colant & honorent, vt honor imaginibus exhibitus, referatur ad prototypum, hoc eſt, ad eos, qui per imagines ſeu ſtatuas ſignificantur & repræſentantur. Age ex gentium hiſtoriis manifeſte oſtendemus, honores & cultus, quos ſtatuis ſeu imaginibus exhibebant, ipſos retuliſſe non principaliter ad materiam ſeu formam ſtatuarum, ſed vel ad ſummum Deum, vel ad eos, quorum ſpiritus apud Deum viuere, & tanquam mediatores ſeu interceſſores mortalibus apud Deum multum prodeſſe exiſtimabant, vtpote qui in vita de genere humano bene eſſent meriti. Sicut ex iis, quę hactenus annotauimus, manifeſtum eſt.

Vulgi craſſæ opiniones de ſtatuis.

Et vulgi quidem ſuperſtitio apud Ethnicos, ſicut & apud Pontificios, craſſior fuit ipſis ſtatuis affixa, quam ſapientes, magis diſſimularunt, quam probarunt: Sicut apud Auguſtinum de Ciuitat lib. 4. cap. 27. Scæuola Pontifex expedire exiſtimat, falli in religione ciuitates. Et cap. 31. Varro dicit: Multa eſſe vera, quæ non modo vulgo ſcire non ſit vtile, ſed, etiamſi falſa ſunt, aliter exiſtimare populum expediat, atq; ideo Gręcos myſteria taciturnitate parietibuſque clauſiſſe. Et lib. 6. ca. 10. Seneca vulgi ſuperſtitionẽ ita irridet: Sacros, inquit, immortales inuiolabileſq; Deos in materia viliſſima atque immobili dedicãt, habitus illis hominũ, ferarumque, & piſcium, quoſdam vero iuxta ſexum diuerſis corporibus induunt, numina vocant, quę ſi ſpiritu accepto, ſubito occurrerent, monſtra haberentur. Et poſtea: Hæc omnia ſapiens ſeruabit, tanquam legib. iuſſa, non tanquam Diis grata. Item: Omnem iſtam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa ſuperſtitio cõgeſſit, ſic adorabimus, vt meminerimus, cultũ eius magis ad morem, quam ad rem pertinere.

Sapientes quid de ſtatuis.

Sapientes vero apud Ethnicos non exiſtimarunt, Deos per ſe tales habere formas, ſicut in ſtatuis figurabantur, ſed addebant cõcinnas interpretationes ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 49. Et extãt tales interpretationes apud Euſeb. de prępar. lib. 3. 4. & apud alios, quod ſcilicet vel in huiuſmodi formis aliquando hominib. apparuiſſent, vel quod inuiſibilis natura & proprietas Deorum ita ob oculos poneretur, vel quod per eiuſmodi habitus indicarentur merita & inuenta ipſorum, quibus genus humanũ olim iuuerunt: vel vt ſignificarentur beneficia ab ipſis petenda.

Qua opinione gentes adorarint ſtatuas.

Arnob. li. 6. ſcribit, gentes docuiſſe adorandas ſtatuas, non quod æs, aurum, argentum, & ſimiles ſtatuarum materiæ Dii ſint, ſed quod Deorum, qui alias inuiſibiles ſunt, pręſentia per ſimulachra exhibeatur, & quod iis vel Dii, vel virtutes diuinæ inhabitent, ſeu quod per ea Dii inuiſibiles honorentur & colantur propter dedicationem. Item ſcribit, gentes ſenſiſſe Deos in templis ad ſtatuas inuocatos libentius & citius audire, quam ſi ſub axe nudo, & æthereo tegmine adorentur. Apud Athanaſium in oratione contra idola, dicunt Philoſophi, ſtatuas non eſſe Deos, ſed ſimulachra Deorum ideo haberi, vt Dii ſub iſtis imaginibus reſpondeant, & ſe reuelent, qui alioqui inuiſibiles aliter cognoſci non poſſint. Alii ſubtilius philoſophantes dicunt, hæc inſtituta eſſe, vt per ea Dii inuocentur, & aduentus Angelorum, ac aliarum poteſtatum ad conferenda beneficia ita cõcilientur.

Imagines pro literis apud gentes.

Addunt eſſe pro elementis literarum, vt ita homines diſcant Deum inuiſibilẽ agnoſcere. Hæc Athanaſius. Euſeb. lib. 3. de præpar. citat ex Porphyrio, quod rudiores tantũ ad ligna & lapides in ſtatuis reſpiciãt: Sed ſapientes voluiſſe Deũ & Dei virtutes ſenſibus noſtris διὰ εἰκόνων συμφύλων (per imagines nobis familiares) (μηνύειν) ſignificare ſeu patefacere inuiſibilia Dei per picturas viſibiles (ἀποτυπώσαντας) effingẽtes ſeu

expri-

exprimentes (τοῖς καθάπερ ἐκ βιβλίων τῶν ἀγαλμάτων ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμαθηκόσι γράμματα) illis qui aſſueti ſunt ex ſimulachris tanquã ex libris literas ſeu inſtitutiones de Dijs legere ſeu colligere. Et l. 4. tractat & refutat argumentũ gentilium, quo cultum idolorum, ex miraculis ſanationum, & ex pœnis erga contemptores idolorum, ipſa experientia comprobatis, defendunt & ſtabiliunt. Et apud Auguſtinum de Ciuitate libro ſeptimo cap. 5. Varro dicit, ſicut per corpus humanum „ anima, quæ eſt in corpore cognoſcitur: Ita per ſimulachra, quæ formam „ haberent humanam, ſignificari immortales Deorum ſpiritus, &c. Et quanquam huiuſmodi interpretationibus Sapientes inter Gentes vulgi ſuperſtitiones pinxerint: tamen manſit id, quod Auguſtinus ſcribit Epiſtola 94. Idola quidem omni ſenſu carere quis dubitet? veruntamen cum his locantur ſedibus honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorũ atq; ſenſuum, quamuis inſenſata atq; exanimata, afficiunt infirmas animas, vt viuere & ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Item quando eis velut præſentibus preces allegant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non audeant.

Nota Auguſtini dictum.

Hæc quæ de gentiũ imaginibus hactenus annotauimus, poſtea habebunt vſum, vbi ad Papiſticam imaginum venerationem deuenerimus: ſimilis enim ſtatuarum cultus, ſimilibus etiam interpretationibus apud Pontificios pinguntur.

Gentium idola quæ in Scriptura nominantur.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIÆ ET
doctrina de Imaginibus, Simulacris ſeu Statuis

Scriptura de ſimulacris duo potiſſimum tradit: Primo, Gentium idola irridet & damnat Secundo, quando populus Dei vſum ſimulachrorum ad cultum veri Dei transferebat, Hoc Scriptura reprehendit, prohibet, & damnat.

Gentium igitur Idola in Scriptura hæc fere nominantur & deſcribuntur. Et interpretationes appellationũ oſtendunt, partim quomodo verus cultus Dei in idololatriã apud gentes degenerarit, partim qua opinione idola coluerint. Moabitarũ ergo idola fuerunt Baal. Baal, Num. 22. ꝙ appellationem inde habet, quod Deum, qui eſt Dominus noſter, ac poteſtatem in nos habet, magno deuotionis ardore ita colere voluerint, ſicut vxor erga maritum affecta eſſe debet. Et ratio cultus Baalitici ita deſcribitur: Extruxerunt ipſi excelſa, Nume. 22. Ierem. 19. vel in tectis ædium ipſum coluerunt, Ierem. 42. Extruxerunt ei domos, 3. Regum 18. Faciebant ipſi ſtatuas, 4. Reg. 5. & 10. Erexerũt altaria, fecerunt lucos & alia vaſa, 4. Regum 21, & 25. coluerunt ipſum genuflexione & oſculatione, 3 Regum 16. & 19. 4. Regum 21. Suffitu, Ierem. 7. & 23. Incenſo, 4. Regum 23 Feſtis & ſolennitatibus, 4. Regum, 10. peculiaribus Prophetis & Sacerdotibus, 3. Reg. 18. 2. Paralip. 23. adorarunt inuocatione, Baal exaudi nos, 3. Reg. 18. coluerunt ornatu argenti, auri, & monilium, Oſe. 2. Sacrificiis, 4. Reg. 10. Immolatione ſeu combuſtione liberorum, Ierem. 19 Fuit & Moabitarum idolum Baalpæor, Nume. 25. habens nomen ab apertione, quod propter affinitatem appellationis Priapi, & propter Hiſtoriam fornicationis, Nume. 25 interpretantur de nudatione pudẽdorum, Quia vero verbum illud proprie, de apertione oris dicitur, poteſt & hæc ratio appellationis eſſe, quod audierint de Deo, qui patribus locutus, & dato verbo ſe patefeciſſet. Cultus autẽ deſcribitur adoratione per incuruationem ſeu genuflexionem, cõmeſtione eorum, quæ immolata fuerit.

Baal.

Baalpæor.

Chemos. Et dicuntur coniugati fuiſſe ipſi Baal, Nu. 25. Pſal. 106. Porro & Chemos fuit Moabitarũ Idolum, Num. 21. 3. Reg. 11. 4. Reg. 13. Iud 11. Ier. 48. Quidam inde dictum volunt κῶμον, Deum commeſſationum, ſeu Bacchum, quod cultus eius fuerit, ſicut Exod. 32. deſcribitur, ſedit populus manducare & ſurrexit ludere. Poteſt vero & appellationem inde habere, quod fuerit ſimulacrum eius, qui diſceſſerat ſeu aberat, ſicut origo ſimulacrorum deſcribitur. Sap. 14.

Baal Berith. Madianitarum Idolum videtur fuiſſe Baal Berith, Iud. 8. & 9. quaſi Dominus, qui fœdus cum populo ſuo inierat, & cui populus fœdere aſtrictus erat.

Rimmon. Syriæ idolum fuit, Rimmon, 4. Reg. 5. nomen habẽs à iaculationibus.

Niſroch. Aſſyriorum fuit Niſroch, Eſa. 37.

Moloch. Milchom. Ammonitarum Idola fuerunt, Moloch, 3. Reg. 11. & Milchom, 4. Reg. 23. quaſi rex, ſub cuius regno & poteſtate viuamus: Eum coluerunt traducendo liberos per ignem, Leuit. 20. 4. Reg. 23.

Aſtaroth. Sidoniorum idolũ fuit Aſtaroth, vel Aſtoreth, Iud. 2. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23. Appellationem habet à fœtura ouium, Deu. 7. Ad ſingula enim beneficia impetranda, & ad quaſuis calamitates auertẽdas, peculiaria habuerunt & coluerunt Idola.

Dagon. Philiſtinorum idolum fuit Dagon, Iud. 16. & 1. Reg. 5 nomen habet à fœcunditate & multiplicatione piſcium & frumenti.

Baalzebub. Ammonitarum idolum fuit Baalzebub, 4. Reg. 1. Habitus autem fuit princeps dæmoniorum, Luc. 11. Et dictus dominus Muſcarum, vel quod dæmonia tanquã examina Muſcarum homines circumuolitẽt, vel quod contra infeſtationẽ muſcarum inuocatus fuerit: certa immiſſio morborum & lapſuum, atque liberatio ipſi tributa ſcribuntur, 4. Reg. 1.

Bel. Nebo. Samaritanorũ idola. Babyloniorum idola fuerunt Bel, Ieſa. 46. Iere. 50. eiuſdem etymologiæ cum Babel. Item Nebo, Iſa. 46. à vaticinando nomen habens. Eorum vero, quos Rex Aſſyrius ex Babylone & vicinis prouincijs in Samariam collocarat, idola fuerunt, 4. Reg. 17. Suchoth, Benoth, Nergel, Aſima, Nebahaz, Tharthac, Adramelech, Anamelech, quas Syriacas voces appellationem habere dicũt a gallis, gallinis, pullis, hircis, canibus, aſinis, equis, mulis, pauonibus: vnde colligitur, qua opinione idola coluerint.

Siccuth. Cium. Cochab. Æmulatione Ægyptiorum Iſraelitæ in deſerto, Amos 5. hæc idola coluerunt, portaſtis Siccuth regem veſtrum. Nomen autem habet à tegumento ſeu protectione & monumento. Item Cium imaginẽ veſtrarum, placentas enim ſimulachris offerebant. Et Cochab, hoc eſt ſydus ſeu ſtellam Deorum veſtrorum.

Miplezeth. Thamutz. Gad. Meni. In genere nominantur idola, vt Mipelzeth, 3. Regum 15. quod nomen habet à timore & tremore, ſicut Ieremias de ſtatuis idolorum dicit, oſtẽtantes metum gentibus. Item Thamutz, Ezechie 8. Gad, Iſa. 65. nomen habens ab excurſoribus, graſſatoribus, depopulatoribus. Ibidem offertur libamen ipſi Meni. Nomen autem habet à calculatione, & diſtributione rerum. Pro fortuna igitur & felicitate in negociationibus idolum illud coluerunt, Exechiel 8. Omnes formæ reptilium & animalium, ac vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete, quæ nebula fumi ſuffitus colebant.

Militia cœli. Regina cœli. Elilim. Siddim. 4. Regum 23 coluntur Sol, Luna, ſigna & militia cœli, Ieremiæ 7. & 44. regina cœli, 4. Regum 22. In ſimulachro depicta erant currus equi Solis, Iſai. ſecundo, coluntur talpæ & veſpertiliones, ſcilicet contra infeſtationes. Hæc ſunt gentium Idola, quorum nomina extant in veteri Teſtamento, quæ Dauid vocat Elilim, hoc eſt, vanitates, nihili. Moſes Deuter. 32 vocat Siddim, hoc eſt, dæmonia vaſtantia. In nouo Teſtamento, Rom. 1. dicit Paulus, gentes mutaſſe gloriam Dei in ſimilitudi-

nem imaginis corruptibilis hominis, & volatilium, & quadrupedum, & reptilium 1. Corinth. 12. Currebatis ad ſimulachra muta. Act. 14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt, Barnabam vocant Iouem, Paulum Mercurium, eo quod eſſet dux verbi, quos ſacrificijs taurorum & coronis colere volebant, Actorum 19. Inclamatur magna Diana Epheſ. Actorum 17. deſcribitur ara ignoti Dei. Actorum 28. nauigantes præferunt inſigne Caſtoris & Pollucis. Quam ſalſe vero Scriptura irrideat, & quam grauiter damnet idola illa gentium, videre eſt apud Iſa. c. 37. Nō erant Dij, ſed opera manuū hominum à ligno aut lapide. Iſa. 40. cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Artifex cōflat ſimulachrum ex auro, argento, ligno, &c. Iſaiæ. 41. faber confortauit conflationem, confortauit ſimulacrum clauis, vt non moueatur. Nuntiate futura, bene aut male ſi poteſtis facite, & ſciemus, quod Dij ſitis, vos eſtis ex nihilo, abominatio elegit vos. Iſai. 44. Quis formauit Deum & ſculptile conflauit ad nihil vtile, fabri ſunt ex hominibus. Artifex dat ligno formam viri, & ſpeciem hominis. Ex dimidia parte ligni ſuccendit ignem, coquit carnes, ex reſidua parte facit Deum & ſimulachrum, curuatur ante illud, adorat, & ante illud precatur, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu, non ſentiunt, non intelligunt, &c. Iſa. 45. Pudefiant fabricatores idolorum, errāt qui ligneum ſimulachrum geſtant & rogant Deum non ſaluantem, Iſaiæ 46. cui me ſimilem facietis? Conferunt aurum, conducunt artificem, vt faciant Deum, cui procidunt, quem adorant, portant illum in humeris: cum clamauerit ad eum, non audiet, de tribulatione nō ſaluabit eos. Ierem 10. ſtatuta gentium ſunt vanitas, lignum formatur, auro ornatur, clauis firmatur, portatur, quia incedere nō valet. Nolite timere ea, quia nec male poſſunt facere nec bene, purpura indumentum eorum, opus artificum vniuerſa hæc. Sic ergo dicetis ei: Dij, qui cœlos & terram non fecerunt, pereant. Ezech. 6. væ ſuper abominationes, cadent in medio idolorum, vbi ſuffitum ipſis fecerunt. Ezech. 14. poſuerunt idola in cordibus & ſcandalum iniquitatis coram facie ſua, ponā faciē meā contra illos. Oſeæ 3. viſitabo contra eos dies Baalim. Oſeæ, 8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus, mittam ignem in ciuitates eius, capit. 10 currunt ad vitulos, dicēt, montibus, cadite ſuper nos: cap. 11. Baalim ſacrificant, ſimulacris adolēt irruit gladius in ciuitates eius. Amos 5. Adoratis idola, ideo transferam vos vltra Damaſcum. Mich. 1. Omnia idola ponam in perditionem. Zach. 10. Simulacra locuta ſunt vana, ideo abducti ſunt quaſi grex. Pſalm. 115. Aures habent & non audiunt, ſimiles illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Roman. 1. Cum Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt, ſed coluerunt præter Creatorem ea, quæ condita ſunt. Gal. 4. Seruiebatis eis, qui natura nō ſunt Dii, 1. Cor. 10. Ne ſitis cultores idolorum &c. Item, dæmoniis immolant, & non Deo, &c. Atque ita Scriptura irridet & damnat propter idola & gētes & Iſraelitas, quando craſſa ſuperſtitione gentium idolomaniā imitabantur, ſicut multa his prorſus affinia & ſimilia in Papatu facta ſunt.

Quomodo Scriptura irrideat & damnet Idola.

Alterum vero, quod Scriptura de ſimulachris tradit, propius ad hanc diſputationem de imaginibus, ſicut ea nunc ſpecioſis coloribus pingitur accedit, quod ſcilicet in populo Dei omnibus ferme temporibus quidam non ſane ipſas ſtatuas nec idola adorarint, & vſum ſimulacrorum ad cultum veri Dei tranſtulerint. Et quid de illo inſtituto Deus in ſuo verbo iudicarit. Hæc enim obſeruatio deteget fucos Pontificios, in cultu ac veneratione imaginum, ſicut in Tridentino Decreto pingitur. Et ante diluuium quidem nihil tale, quod quidem in Scriptura annotatum ſit, legimus. Poſt diluuiū vero annis vix trecētis exactis, Thare ſcribitur ſeruiſſe Diis alienis, Ioſ. 24. Et Epiphan. ſcribit illum primum fuiſſe, qui filio ſuo,

Simulachra tranſlata ad cultum veri Dei reprehēduntur in Scriptura.

Haaram immatura morte prærepto ſtatuam poſuit. Item ducentis annis poſt mortem Noah in domo Laban, & in familia Iacob inueniuntur Dij alieni, Gen. 31 & 35. Quales vero fuerint Dij illi alieni, operæ pretium eſt conſiderare. Andradius enim ita philoſophatur, quia Deus, qui in natura ſua inuiſibilis eſt, & ante incarnationem Chriſti, & poſtea etiam viſibili aliqua ſpecie patribus ſe oſtendit, vt vel in effigie humana ſeu ſimilitudine filij hominis, Gen. 32. Iſa. 6. Dan 7. quę imago erat corporis illius, quod filius definito tempore aſſumpturus erat, vel in forma antiqui dierum Danielis 7. vel in igne in rubo, Exod. 3. vel in columna ignis & nubis, Exod. 13 & 33. vel ſub ſpecie columbæ, Matth. 3. & ſub aliis varijs formis, quæ in Apocalypſi deſcribuntur, vbi etiam & Angelorum & beatorum ſpirituum variæ imagines Ioanni à Deo offerũtur. In quibus formis Sancti ipſum verum Deum, qui ſub huiuſmodi viſibilibus ſpeciebus, tanquã imaginibus, præſentiam ſuam ſub hominum aſpectũ ponebant, venerabantur & adorabant. Inde igitur infert Andradi⁹, Deum ipſum oſtendiſſe hominibus originem, vſum, venerationem & adorationem imaginum in cultu diuino, vt ſcilicet homines ipſius ſapientiam imitati, ijſdem vel ſimilibus ſpeciebus Deum effingerent & exprimerent, atq; in illis ſpeciebus, ſeu ad tales imagines ipſum verum Deum colerent, & adorarent. Nihil enim referre humana ne an diuina opera tales imagines fiant, arte ne fabricentur an miraculo, cum vtrunque ſit effigies, ſimulacrum ſeu imago. Ita Andradius.

Andradius de imaginibus.

Specioſa ſane oratio, ſi remota regula & extincta lucerna verbi diuini, ex humanæ rationis conſequentijs, de religione & cultu diuino ſtatuendum eſſet. Sed Roman. 1. Paulus dicit, hanc eſſe ipſiſſimam idololatriæ ſeu vanitatis originem, quod homines ſine verbo Dei per διαλογισμοὺς, hoc eſt, p argutas ſuas ratiocinationes ſeducti, gloriã incorruptibilis Dei in ſimilitudinem hominis aut alterius imaginis mutarunt. Et has ipſas Andradianas & Pontificias ratiocinationes, multos in populo Dei olim ſeduxiſſe Scriptura manifeſte oſtendit. Alienos enim Deos, quos Thare in Chaldea coluit, conſtat fuiſſe Vr Chaldæorum, Geneſ. 11 quod ignem ſeu focum ignis ſignificat. Sicut poſtea etiam Perſę ignem in foculo equo impoſitum circumgeſtarunt, & ſub nomine Orimaſdæ coluerũt. Et apud Roman. Veſtales ignem perpetuum cuſtodierunt. Alexander etiam ab Alexand. lib. 5. ca. 12. ſcribit in Poliadis Mineruæ tẽplo, virgines lychnum inextincti luminis & Palladium cuſtodiuiſſe. Apud Delphos etiam mulieres matrimonio ſolutas ignem peruigilem cuſtodiuiſſe. Non autem adeo vel inepti vel impij fuerunt Patres, Ioſuę 24. qui in populo Dei educati & inſtituti erant, vt exiſtimarent eſſentiam diuinam eſſe elementum ignis, ſed quia igne cœlitus delapſo & abſumẽte ſacrificia, Deus præſentiam ſuam patribus patefecerat, ſicut & poſtea fecit, 2. Parali. 7. 3. Reg. 18. ignem illum exceptum conſeruarunt (quod poſtea & Veſtales Romanæ & Delphicæ mulieres æmulatæ ſunt, ignem ſuum ſi extinctus foret, e flamma ſolis rurſus elicientes) & in illo igne, ad ſeu apud, & ante illum ignem, verum & viuum Deum colere & adorare inſtituerunt. Exiſtimarunt enim prorſus, ſicut Andradius argumentatur, ſi filij Iſrael gloriam Domini in ſpecie ignis deſcendentẽ recte adorarunt, 2. Paralip. 7. pie igitur, & recte cultum veri Dei ad Vr ſeu Ignem poſſe inſtitui. Sed quia ſine verbo, mandato & promiſſione Dei ex priuatis ratiocinationibus hoc inſtituebant, Scriptura pronuntiat ipſos coluiſſe Deos alienos, hoc eſt, fuiſſe cultum illum idololatriam, Ioſ. 24.

Vr Chaldæorum. Orimaſda. Ignis perpetuus.

Eadem ratio eſt de Teraphim, quos Laban Deos ſuos vocat, Gene. 31 Et quos Micha Iud. 17. ſculpſit & fudit. Fuiſſe enim Teraphim ſtatuas, ad effigiem, ſimilitudinem, ſeu imaginẽ formæ humanæ fabricatas, non eſt

Teraphim.

dubium,ſicut oſtendit locus manifeſtiſſimus,1.Reg.19.Non autem adeo rudes & craſſi fuerūt, quaſi eſſentia diuina eſſet ſtatua ex ligno formata, ex argento fuſa, ex ære ſculpta, ſed quia in ſimilitudine viri, ſeu filij hominis λόγος patribus apparuerat, Gen 23.Dan.7.exiſtimarunt,verum & viuum Deum recte poſſe coli,ſi talem imaginem repræſentantem non creaturam aliquam,aut idolum aliquod, ſed ipſum Deum exprimerent, & in tali imagine.ſeu ad tale ſimulachrum Deum inuiſibilem colerent& adorarent. Nam Iud.17. non Dæmoni, ſed Le Iehouah, hoc eſt, ipſi vero Deo,pecunia illa,vnde ſculptile & fuſile formatur,conſecrabatur.Et Micha dicit: Nunc benefaciet mihi Iehouah. Et capite 18. Danitæ apud ſimulachrum illud conſulunt, & interrogant Deum, & Leuita reſpondet: Iehouah adeſt itineri veſtro.Iſraelitę ergo non creaturas,non Dæmonas, ſicut gentes ſuis Teraphim fecerunt, Ezech. 21. Zachar. 10. Sed verum Deum, qui peculiari appellatione Iehouah à commentitijs numinibus diſcernitur, in ſimulachris ſeu imaginibus coluerunt,& tamen ſcriptura pronuntiat,ipſos coluiſſe Deos alienos,Geneſ.35.Rationem explicat Samuel, 1.Reg.15. Quia iniquitas ſeu mendacium Teraphim eſt, nolle acquieſcere voluntati Dei patefactę,ſed à verbo diſcedere,& mandatis eius aliquid addere.

Porro Ezechielis 20. ſcribuntur filij Iſrael deflexiſſe ad idola Ægypti, non quod vel creaturas vel Dæmonas cum Ægyptijs adorarint,ſed quod ſimulachra & externos ritus Ægyptiacæ religionis ad cultum veri Dei tranſtulerint. Ita Exod.32. cum Moyſes in monte commoraretur per 40. dies & noctes, & columnam ignis & nubis, in qua Deus hactenus ipſos præceſſerat,non amplius viderent, cogitarent, ex Andradij ratiocinationibus ſe recte facturos, ſi præſentiam Dei alio externo ſimulachro repręſentarent, ad quod vel in quo verum Deum colerent. Cumque in Ægypto cultum Apis vidiſſent,ſimulachrum illud fuſo ſeu conflato aureo vitulo, ad cultum veri Dei tranſtulerunt, & cultum non ad materiam vel formam vituli,ſed ad prototypum ſuum,vel rem ſignificatam, hoc eſt,ad verum Deum,qui ipſos ex Ægypto eduxerat,retulerūt. Dicunt enim: Hi ſunt Dij tui,qui eduxerunt te ex Ægypto,non quod ſentirent,vitulum eo die primum conflatum, ipſos ante menſes 4. eduxiſſe ex Ægypto,ſed hac oratione proteſtantur, ſe hoc ſimulachro non aurum, non formam fuſilem,non bouem creatum, ſed illum Deum colere, cuius brachio excelſo ex Ægypto educti fuerant. Et Aaron ſonora voce proclamauit: cras ſolennitas erit,non vituli, ſed Le Iehouah veri Dei. Sed non obſtantibus ſolennibus, & ſonoris iſtis proteſtationibus, Deus pronuntiat, peccauit populus recedens à via, quam præcepi eis (quomodo ſcilicet velim coli) excandeſcam & delebo eos. Nec valet hoc loco Andradij exceptio,Iſraelitas non peccaſſe in genere,quod Deum in ſimulachro voluerint colere, ſed in ſpecie,quod ſcilicet nō debito ſimulacro hoc fecerint,ſed Dei gloriam commutarint in ſimilitudinē bouis comedentis herbā,Pſ.106. cum in tali ſpecie Deus nunquā apparuiſſet.Sed Ezech.1.& 10. quando gloria Dei apparet, videtur facies hominis, facies leonis, facies bouis, & facies aquilæ.Et quod manifeſtum eſt, Exo.20. non dicit Deus,ſe in ſimulacris coli velle, ſi modo diuinæ maieſtati conuenientem habent formam, ſed ſimpliciter dicit. non facies tibi vllum ſimulachrum ad cultum.

Apis. Vitulus aureus.

Ita Iud.2.Iſraelitæ ſeruierunt Baalim. Sed Oſeæ 3. dicit Dominus: Me vocarunt Baali,hoc eſt,cultum ad ſtatuam illam, dixerunt ſe non vel materiæ,vel formæ ſtatuæ,nec Dæmoni,ſicut gentes faciebant,ſed Deo vero exhibere. Et tamen ſcriptura dicit, Iud.2. Fecerunt malum in conſpectu Domini ſeruiendo Baalim.

Me vocarūt Baali.

Iſraelitæ imagines creaturarum.

Poſtea, ſicut ingenium humanum procliue eſt a ſuperſtitione ad idolomaniam ſimulacrorum, Iſraelitæ non tantum Dei, verum etiam virtutum cœleſtium, ac aliarum creaturarum, quarum miniſterio Deus ſolet generi humano benefacere, ſimulacra fecerunt & coluerunt. Atque ad ſingula beneficia impetranda, & pericula auertenda, peculiaria habuerũt & coluerunt ſimulacra. Sicut ex locis ſupra annotatis, in quibus idola gentium & Iſraelitarum æmulatio deſcribitur, ſi appellationum etymologiæ excutiantur, manifeſtum eſt. Et eodem prorſus modo in Eccleſia Pontificia à ſuperſtitione imaginum ad profligatam illam ſtatuarum idolomaniam, cuius ipſos etiam Pontificios aliquantulum iam pudet, deuentum eſt.

Lex Dei de ſimulacris.

Ne vero exemplis, ſed legibus controuerſia hæc dijudicetur, Deus tradita certa lege voluntatem ſuam de ſimulacris patefecit, Exo. 20. & Deut. 5. Leuit. 26. Cum enim ſapientes omnium temporum ex ratione iudicarint, Deum, Angelos & Sanctos viſibili aliquo externo ſigno conſtituto, colendos & venerandos: Deus talem vſum ſimulacrorum ad cultum ſimpliciter numerat inter deos alienos, & ita prohibet, vt nullus eluſioni aut exceptioni locus eſſe poſſit. Primo enim numerat ſculptile & fuſile, ſtatuam poſitam, ſeu erectum lapidem ad imaginẽ aliquam formatum ſeu fabricatum. Et generali vocabulo *Themunah*, hoc eſt, ſimilitudinẽ ſeu imaginem, exprimentem & repræſentantem, qualicunq; effigie ſpeciem aliquam, quocunque modo, & ex quacunque materia pictam vel effectam. Deut. 4. vocat Samel, id eſt, figuram, effigiem, ſeu formam. Secundo, res, quarum ſimilitudinem ſeu imaginem ad cultum proponi & vſurpari vetat, ita numerat, vt nullus exceptioni locus ſit: dicit enim eorum, quæ vel in cœlis ſupra, vel in terra deorſum, vel quæ ſub aquis, vel quæ ſub terra ſunt. Sunt autem in cœlo Deus, Angeli & ſpiritus beatorum, ſub terra ſunt dæmones: Sunt autem ſub terra corpora mortuorum. Reliqua, quæ cœlo affixa, quæ in aere, in aquis, in terra ſunt, per ſe patent. Prohibet igitur ad cultum facere, proponere aut vſurpare, non tantum imagines idolorum & dæmoniorum, 1. Cor. 8. nec tantum irrationalium creaturarum, verum etiam angelorum, ſpirituum iuſtorum, qui in cœlis ſunt, & hominum defunctorũ, quorũ corpora ſub terra ſunt, & ne ipſius quidem Dei imaginem ad cultũ fieri, proponi & vſurpari vult lex Dei: Deus enim noſter in cœlo eſt. Et lex prohibet eius, quod in cœlo eſt imaginem ad cultum fieri. Et Deut. 4. ratio additur, vocem verborum eius audiuiſtis, non autẽ vidiſtis ſimulacrum aliquod, quando de medio ignis vobis locutus eſt Dominus.

Quarum rerum imagines ad cultũ prohibentur.

Qui cultus prohibeãtur.

Tertio, duobus vocabulis prohibet omne genus cultuum religioſorũ, cum inquit: non adorabis nec coles ea, quorum altero, quod incuruationem ſignificat, omnes externi geſtus & ritus cultuum, altero interiores affectiones & deuotiones cultuum cõplectitur. Et cultus illos exteriores & interiores ſcriptura in libro Sapientię, & in locis ſup. annotatis deſcribit, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporis, manuum extenſionibus, exoſculationibus, ſacrificijs, incenſo, thure, libationibus, ornatu auri, purpuræ, &c. circũgeſtationibus, inuocationibus, ſupplicationibus, votis, deſiderio, amore, deuotione, ſpe, fiducia, metu, &c. Quarto, ne quis hæc ita eludat, quaſi tantum prohibeatur cultus, qui ipſi materię vel formę ſimulacrorum exhibetur: oſtendimus iam aliquot ſcripturæ exemplis, etiam quando cultus illi imaginum ad prototypum ſiue ad res per imagines ſignificatas, ſiue ad Deum ipſum referuntur, tamen appellari cultum Deorum alienorum. In ſtatuis enim, per ſtatuas, ſeu ad ſtatuas ſeu imagines, Deus nec ſe, nec angelos, nec ſanctos nec vllam creaturam vult coli, ſicut ex ijs, quæ hactenus ex ſcriptura demonſtrauimus, maniſeſtiſſimum eſt.

Hæc igitur lex diuina non ſemel poſita, ſed ter repetita, Exodi 20. Leuitici 26. Deuteronomij 5. & 27. ſimpliciter prohibet, imagines ad cultum religionis ſeu pietatis facere, habere vel vſurpare, cultum enim diuinum non vult ad ſtatuas alligari, religionem, pietatem & cultum Dei, non vult collocari aut exerceri in veneratione imaginum, non vult vel ipſas imagines coli, vel Deum, vel Sanctos, vel vllas creaturas in imaginibus, ſeu per imagines adorari aut coli. Et illa prohibitio in lege illa Dei ita circumſcribitur, vt nulla exceptione, ſicut oſtendimus, eludi poſſit.

Cultus Dei non alligandus, non exercendus ad ſtatuas.

Manifeſtum autem eſt, cum hac legis diuinæ ſententia pugnare ea, quæ in decreto Tridentino de veneratione imaginum ſtatuuntur, præcipue vero, quod in pſeudoſynodo Nicena ſecũda dicitur, Sanctorum imagines honorandas, & palam eſſe adorandas, quodque Thomas ſcribit, imaginibus Chriſti eundem cultum & eandem adorationem, quæ Chriſto ipſi debetur, exhibendam eſſe, de quibus poſtea ſub finem quædam annotabimus. Exceptiones vero, quib. Pontificij legem illam Dei eludere conantur, vanæ ſunt, & ipſis verbis legis, atque ſcripturæ exemplis excluſæ. Quidam enim tantum dicunt prohiberi, ne alienorum Deorum imagines ad cultum proponãtur, ſed ſcriptura legem illam manifeſte interpretatur, etiã de veri Dei imagine ſeu ſimilitudine, ne & illa ad cultum proponatur, Exo. 20. Deut. 4. Iſa. 40. Alij dicunt tantum prohiberi, ne vel dæmonum, vel idolorum, vel creaturarum irrationalium imagines ad cultum proponãtur: ſed lex in genere loquitur de ijs, quæ in cœlo, in terra & ſub terra ſunt. In cœlo autem ſunt, Deus, Angeli, & Spiritus iuſtorum, in terra viuunt ſancti, Pſalm. 67. ſub terra in puluere dormiunt corpora beatorum. Alij dicunt, ipſas imagines non eſſe adorandas & colendas, ſed in imaginibus & per imagines, eos qui per imagines ſignificãtur & repræſentantur, puta Deũ, Angelos & ſanctos colendos. Sed ſupra aliquot ſcripturæ exemplis oſtendimus, Deum talem cultum non probare, ſed prohibere & damnare. Sanctorum vero cultum & adorationem, ſiue fiat per imagines, ſiue abſq; imaginib. cum ſcriptura pugnare, in præcedenti loco demõſtrauimus. Sunt qui dicunt, cum Deus in cultu ſuo ſemper externa viſibilia ſigna verbo ſuo adiunxerit, qualia ſunt Sacramenta veteris & noui Teſtamenti, non ergo eſſe contra voluntatem Dei, ſi per extraneas & viſibiles imagines colatur, ſicut in veteri Teſtamento verſus templũ & ad arcam fœderis adorabant. Reſponſio autem plana eſt, quod Deus ipſe verbo & mandato ſuo talia externa ſigna ſeu ſacramenta in veteri & in nouo Teſtamento inſtituit, non autem noſtro arbitrio permiſit, quæ & qualia nobis videntur ſigna, & quidem ad cultum facere: dicit enim, nõ faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantũ faciatis Domino Deo veſtro, non addatis quicquam, nec detrahatis, Deut. 12. Et imagines quaſcunque ad cultum fieri, proponi & vſurpari, Deus diſerte, ſicut oſtẽdimus, prohibuit. Poſtremo, ait Andradius, in veteri Teſtamento, cum Chriſtus nondũ eſſet incarnatus, non licuiſſet Deum inuiſibilem in imagine viſibili colere: nunc vero, poſtquam Deus in carne, ſicut Paulus loquitur, manifeſtatus eſt, licite & recte Chriſtum per imagines adorari & coli, ſicut Tridentinum decretum loquitur. Sed lucerna pedibus meis verbũ tuum, & lux ſemitis meis. Chriſtum enim adorandum & colendum eſſe, Apoſtoli docent: in ſimulacris vero & per imagines eſſe colendum & adorandum, Apoſtoli nequaquam docent Sed 1. Ioan. 5. cum dixiſſet, filiũ Dei veniſſe, & dediſſe nobis mentem, vt cognoſcamus verum Deum. addit: filioli cuſtodite vos ſeu cauete a ſimulacris. Qua ſententia ad legem, Exodi 20. reſpicit, & eam in nouo etiam Teſtamento ratam eſſe debere oſtendit. Græci enim ſculptile, ſta-

Quomodo legem de ſimulacris eludere conentur Pontificij.

Lex de ſimulacris ratificata in nouo Teſtamento.

tuam ſeu imaginem, Exod. 20. reddiderunt εἴδωλον, qua voce Ioannes etiam vtitur. Stat igitur ſcripturæ ſententia, nullam imaginem ſiue Dei, ſiue Angelorum, ſiue Sanctorum, ſiue cuiuſcunque creaturæ, ad cultum eſſe faciendam, proponendam ſeu vſurpandam.

An ſimpliciter omnis facturá & vſus imaginum prohibeatur.

Et de cultu quidem imaginum ex lege Dei hæc manifeſta ſunt. Sunt vero, qui contendunt, legem illam non tantum cultum & adorationem, verum ipſas etiam imagines ſimpliciter prohibere. Duas enim diſtinctas legis illius partes faciũt, quarum prior ſimpliciter prohibeat facere imagines: altera prohibeat factas adorare aut colere. Sed Leuitic. vigeſimoſexto, textus legis ita ponitur, vt oſtendatur prohiberi, ne ad adorãdum ſiue ad cultum fiant, aut ponantur imagines: Non facietis, inquit, vobis idolum & ſculptile, nec titulos eligetis, nec lapidem in ſignum ponetis, *Lehiſthaheuoth* ad adorandum. Et ipſa ſcriptura oſtendit, facturam & vſum imaginum, ſi non proponantur & vſurpentur ad adorationem, & ad cultum, non ſimpliciter prohiberi. Lapides enim inſignitos ad adorationem ponere prohibetur, Leuitici vigeſimoſexto. Sed ad monumenta ſeu memoracula hiſtoriarum, Iacob, Geneſis vigeſimooctauo, lapidem erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Et Ioſuæ 2. Dominus præcipit poni & erigi duodecim lapides, vt ſint ſignũ memoriale ſeu commonefactorium hiſtoriæ tranſitus per Iordanem. Ioſue etiam moriturus erigit lapidem prægrandem ſub quercu, quæ erat in ſanctuario Domini, vt eſſet in teſtimonium icti fœderis cum Deo, Ioſuæ 24. Samuel quoque in memoriam auxilij diuini contra Philiſtinos erigit lapidem, & nomen eius vocat lapidem adiutorij, 1. Regum 7. Et illuſtre exemplum extat, Ioſuæ vigeſimoſecundo: Cum duæ tribus & dimidia ædificaſſent altare, reliqui Iſraelitæ rati ad cultum hoc factum eſſe, indixerunt illis bellum: Cum vero illi oſtenderent, ſe altare illud extruxiſſe non ad ſacrificia, ſed in teſtimonium & ad memoriã hiſtoriæ, filij Iſrael hoc approbarunt, & Deum glorificarunt. Imo Deus ipſe iubet, Exodi 25. fieri duos Cherubim aureos ex vtraque parte propitiatorij. Et Cherubim fuiſſe imagines alicuius faciei alatas, Deus ipſe ibidem oſtendit, dicit enim: Expandent alas, & alis operient propitiatorium, reſpicientq; ſe mutuo verſis in propitiatorium vultibus. De omnibus vero operibus tabernaculi, ad quæ etiam Cherubim pertinent, dicit Dominus, Exod. 31. Impleui Bezaleel ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, ad operandum auro, argento, ære. Salomon etiam ad ornatum domus Domini, 3. Regum 7. & 2. Paralip. 3. capita columnarum format in modum lilij, facit mala punica, ſub mari fuſili facit boues duodecim, in baſibus format leones, boues, Cherubim, in tabulatis ſculpſit Cherubim, leones & palmas. In Pontificis etiam tunica formata fuerunt ex auro mala punica, Exodi 39. Numeri 21. Deus mandat Moyſi, vt faciat ſerpentem æneum, & erigat illum in ſignum. Serpentem autem illum fuiſſe figuram Chriſti, certum eſt, Ioan. 3. Et in memoriam illius hiſtoriæ, quæ in deſerto tunc acciderat, æneus ille ſerpens vltra annos ſeptingentos ſeruatus fuit in populo Iſrael, ac priuſquã accederet abuſus cultus & adorationis, non iudicarunt ſe aſſeruatione imaginis illius peccare contra legem, Exo. 20. Cum vero cœpiſſent ſimulacro illi incenſum adolere, hoc iudicauit Ezechias, pugnare contra legem illam Dei, atque ideo ſerpentẽ illũ confregit, 4. Reg. 18. imaginem etiam Cæſaris Chriſtus in moneta nec exhorruit, nec damnauit, Mat. 22. Et talem exiſtimo etiam ſtatuam illam fuiſſe, quam Michol in lectum loco Dauidis poſuit, 1. Reg. 19. Imagines igitur ad ornatum, ad memoriam, commonefactionem, & repræſentationem hiſtoriarum facere, habere, & vſurpare, non pugnat contra legem illam Dei, ſi non accedat cultus & adoratio imaginum.

Imagines politica ad ornatum ſeu hiſtoricam memoriam.

Quidam

An in tem- plo omnis v- ſus imagi- prohibeatur

Quidam diſputant, legem illam Dei de imaginibus non loqui de locis prophanis, politicis domeſticis aut priuatis, ſed tãtum de locis ſacris, vbi ad cultum Dei conuenitur, ne ibi ponantur vllæ imagines. Sed Moyſes Deu.27. dicit, ſi imago ad cultum ſeu adorationem proponatur aut vſurpetur, etiamſi illud fiat in abſcondito prophano, ſiue priuato loco, eſſe maledictionem. Et Ioſuæ certe lapidem in ſignum erexit in ipſo ſanctuario Domini, Ioſuæ 24. Salomon etiam in ipſo templo Domini varias formauit imagines, 3.Reg. 7. Imo Deus ipſe in ſancto Sanctorum ſuper arca fœderis, quo ſe vertebãt adoraturi, iuſſit fieri Cherubinas imagines, Ex. 25. Ex quo igitur fundamẽto verbi Dei vſus imaginum in templis ſi non proponantur aut vſurpentur ad cultum & adorationem, ſed vel ad ornatum, vel ad memoriam, cõmonefactionem ſeu repræſentationem hiſtoriarum, quæ veræ & vtiles ſint, damnari poſſit aut debeat, non video. Certe ex lege, Exod.20. hoc deduci nõ poteſt Quod vero metus & periculum ſuperſtitionis & idololatriæ prætẽditur, illud inculcatione verę doctrinæ & præmonitionum contra cultus imaginum caueri & auerti poteſt. Aut ſi ſpreta doctrina accedat ad imagines cultus & adoratio, rectũ erit imitari exemplum Ezechię. Nec vero vel neceſſitatem habendi imagines in templis cum Tridentinis patribus probo, nec partem vllam pietatis in illis colloco, ſed inter adiaphora cum Luthero imagines refero, ſi non ad cultum ſeu adorationem proponantur aut vſurpentur. Neq; vero etiam ex rebus adiaphoris, ſi non accedant vel prauæ opiniones, vel impii abuſus, fingenda ſunt peccata, ſine verbo Dei, ſicut quidam nullas etiam indifferẽtes imagines tolerandas clamitant & in earum vel carẽntia vel demolitione non poſtremam pietatis partem collocant.

An Dei imago facienda.

Poſtremo ſunt qui diſputant, alias quidem imagines vtcumque tolerari poſſe: Dei vero & Chriſti nullas eſſe imagines, vel faciendas, vel tolerandas.

Et quidem ſi quis exiſtimet, eſſentiam Dei vel lineamentorũ circumſcriptionibus, vel colorum varietatibus exprimi poſſe, aut talem eſſe diuinitatis naturam, ſicut Anthropomorphitæ finxerunt, is merito damnatur, ſicut Eſai.40. ſcriptum eſt, cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Si vero ſine praua opinione, & ſine ſuperſtitione non quidem ipſa diuinitatis eſſentia, ſed tantum ſpecies illę viſibiles, quibus olim Deus præſentiam ſuam patefecit (ſicut Daniel. 7. apparet antiquus dierum, & Luc.3. Spiritus ſanctus corporali ſpecie collumbæ deſcendit) hiſtorice pingãtur, aut ſi Chriſtus in ſerui forma, in qua Deus manifeſtatus eſt, tanquam memoraculum hiſtoriarum Euangelicarum exprimatur, illud equidem prorſus damnare nõ auſim, ſicut nec damnari poteſt, ſi figuræ viſionum diuinarum Apocalypſeos coloribus exprimantur. Lubenter tamẽ fateor periculoſum eſſe, velle diuinitatis aliquã imaginem, quocunque prætextu facere, facile enim poteſt impingere in legem Dei, Deut.4. Ieſ.4. Actor.17. Optimam vero, certiſſimam, & vtiliſſimam Dei & Chriſti imaginem eſſe, quam mentis noſtræ agnitio ex verbo Dei format & concipit. Sed tamen de indifferentibus odioſe dimicandum non eſt: Sicut enim non pietas, ita nec peccatũ in illis collocari debet, ſi nõ accedant prauæ opiniones & abuſus. Quia enim Deus ipſe in viſionibus tales imagines oſtendit: ſicut peccatum nõ eſt, tales viſionum hiſtorias verbis exprimere ita peccatum non erit, tales Scripturæ hiſtorias hiſtorice & ad vſum hiſtoricum picturis repræſentare, modo illud fixum maneat, ipſam diuinitatis eſſentiam, nec debere, nec poſſe, figura aut imagine aliqua exprimi.

Varro apud Auguſtinum de Ciuitate, lib.4. recte dicit, gentem Iudæorum Deum ſine ſimulacro aliquo coluiſſe, hoc eſt, Iudæos non habuiſſe

Iudæi nul-

imagines ad cultum tolerarunt.

ſimulacrum aliquod in templo ad cultum propoſitum. Ioſephus etiam libro Antiquitatum decimooctauo, capite 11. ſcribit: Cum Caius ſtatuam ſuam vellet per Petronium Ieroſolymis in templo Dei collocare vt tanquam Deus coleretur, Iudæos maluiſſe ſe morti exponere, quam id, quod lege Dei prohibitum erat, admittere vel recipere, cultum ſcilicet ſtatuarum.

Quod vero alibi Ioſephus ſcribit, Iudæos nec Cæſaris effigiem, nec Aquilam Romani Imperij ſignum, ne in militaribus quidem vexillis, aut in locis extra templum, etiamſi non ad cultum ſeu adorationem proponerentur, voluiſſe tolerare, prætendentes legem Dei; Phariſaicæ hypocriſeos pars eſt, quæ pietatem eſſe iudicabat, culicem colare, etiamſi camelum deglutirent. Et peculiarem cultum Dei in eo conſtituebant, quod ſeniorum traditionibus ad ſtrictiorem obſeruationem, quam quæ ab ipſa lege exigitur, ſe aſtringerent. Extra caſum enim cultus, adorationis & ſuperſtitionis imagines nō fuiſſe in lege prohibitas, clariſſime oſtendimus. Scribit autem Ioſephus lib. 18. Antiquitatum, cap. 4. Pilatum προτομὰς, hoc eſt, imagines Cæſaris, quæ ad vmbilicum vſq; depictæ erant, & ſignis ſeu vexillis militaribus inerant, in vrbem Ieroſolymam intuliſſe: Iudæos vero noluiſſe hoc tolerare, prætendentes, legem diuinam prohibuiſſe εἰκόνων ποίησιν, fabricationem ſeu formationem imaginum. Atque ideo priores præſides vrbem ingreſſos cum ſignis ſeu vexillis, non hoc modo inſignitis. Sed tempore Chriſti publice habuerunt Iudæi imaginem Cæſaris in numiſmate quod Chriſtus nec reprehendit, nec damnat, Mat. 22. Simile eſt, quod Ioſephus ſcribit, libro 17. cap. 8. Cum Herodes ſupra portam maiorem templi paraſſet anathema precioſum magnum, ſcilicet auream aquilam, vtpote ſignum Romani Imperij, Phariſæos quoſdam legis interpretes declamitaſſe, legem Dei prohibere (ἀναστάσεις εἰκόνων) ne imagines ſtatuantur, aut animantium effigies (ἱπποδὶ ἴσθαι) artificioſe paratæ ponantur. Sophiſtas igitur iſtos diſcipulis ſuis auctores fuiſſe, vt aquilam illam deijcerent. Et libro primo, contra Apionem citat ex Hecatæo, in templo Ieroſolymitano: τὸ παράπαν, omnino prorſus non fuiſſe (ἄγαλμα οὐδὲ ἀνάθημα) ſimulacrum aliquod aut anathema. Sed ſupra oſtendimus, in templo Salomonis fuiſſe imagines Et Luc. 21. ſcriptū eſt, ſecundum etiam templum pulchris ἀναθήμασι ornatum fuiſſe. Vnde recte colligitur, illas Ioſephi narrationes, nō ex vero & antiquo ſenſu legis diuinæ, ſed ex recentiorib. Phariſæorum traditionibus & ſuperſtitionibus ſumptas eſſe. Sed quæ ſit vera legis diuinæ de imaginib. ſententia, ex perſpicuis & firmis ſcripturæ teſtimonijs hactenus oſtendimus. Quibus addatur Pauli etiam exemplum, Actorum vigeſimooctauo, vbi vehitur in naui, quæ præfert inſigne Caſtoris & Pollucis, quos gentes vt præſides maris, & nauigantium patronos colebant. Quo facto Paulus oſtendit, pios recte ſentientes non contaminari tolerandis imaginibus etiam idololatricis, quæ ad cultum proſtant, ſi ratione vocationis & officij eas ordinarie & legitime tollere nō poſſint. Paulus certe inſigne illud Caſtoris & Pollucis non deiecit vel confregit, ſed ſine impietate in naui illa vectus eſt, cum idola illa nec coleret, nec adoraret. Et ſine dubio cultū, adorationem, & opinionem patrocinij verbo Dei reprehendit, vi vero & manu imagines illas non deiecit, ſicut nec prophetæ, licet verbo deteſtarentur cultum idolorum, ea per vim tumultuarie cōfregerunt, ſed pij Reges ordinarie hoc fecerunt. Theodoſius etiam imagines idolorum aboleuit, ſed poſtquam opinio cultus per verbum Dei animis hominum exempta

Phariſæi omnem vſum imaginum damnarunt.

erat quaſdam idolorum ſtatuas reliquit ad memoriam & commonefactionem, quam inepta & impia fuiſſet idololatria gentium.

HISTORICA OBSERVATIO, QVOD IN PRIMITIVA Eccleſia imagines non fuerint adhibitæ ad cultum diuinum, imo quod ne quidem legantur in oratoria Chriſtianorum admiſſa.

Sicut Chriſtus nullum mandatum dedit de adhibendis imaginib. ſeu ſtatuis ad miniſterium Eccleſiæ: ita etiã Apoſtoli emiſſi ad prædicandum Euangelium, & ad docendas omnes gentes, non leguntur imagines ſeu ſtatuas ad declarandam doctrinam cœleſtem, ne quidem quando barbaris gentibus Euangelion annuntiabant, adhibuiſſe, cumq; iactis alicubi fidei fundamentis, ad alia loca tranſirent, repetitiones & commonefactiones doctrinæ non ſtatuis commendarunt, ſed hominibus fidelibus, qui idonei eſſent ad docẽdos alios, & in hunc vſum doctrinã traditam in ſcriptura retulerũt. Organon enim, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, vocans, illuminãs, conuertens, ſanctificans homines, non docuerunt eſſe imagines ſeu ſtatuas, ſed verbum Dei ſcriptum, prædicatum, auditum, cogitatum, Rom. 1. 2. Cor. 3. 2. Timoth. 3. 1. Pet. 1. Pſal. 119. Cumq; cultum idolorum, qui ad ſtatuas exercebatur, abolerent, & veri Dei cultum inſtituerent, non leguntur vel ſtatuas illas ad verum cultum viui Dei tranſtuliſſe, vel alias imagines aut ſtatuas, in quibus, per quas, ſeu ad quas veri Dei cultus exerceretur, ſubſtituiſſe, ſed verum Deum in ſpiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi colendum docuerunt. Hæc extra controuerſiam certa & vera ſunt.

Nec Chriſt. nec Apoſtoli tradiderunt vſum imaginum.

Idem vero etiam Apoſtolorum diſcipulos & ſucceſſores feciſſe, nullum eſt dubium. Cumque in veris hiſtorijs aliquot extent deſcriptiones rituum, quibus primitiua Eccleſia per annos trecentos, & amplius, in conuentibus eccleſiaſticis, & in exercitijs cultus diuini vſa fuiſſe legitur, nulla fit mentio adhibitarum imaginum ſeu ſtatuarum, ſiue Dei, ſiue Sanctorum. Sed cum idololatria gentium conſtaret cultu & adoratione imaginum, ſimulacrorũ & ſtatuarum, quem tamen cultum ad prototypum, ſicut oſtendimus, referebant, Chriſtiani à ſimulacris prorſus abhorrebãt, & eos, qui vel aliorum ſtatuas, vel ipſum etiam Chriſtum in ſtatuis, ſeu per imagines colere & adorare volebant pro hæreticis damnabant. Scribunt enim Theodoretus, lib. 1. hæret. Fab. & Auguſtinus de hæreſibus, Simonem Magum ſectatoribus ſuis tradidiſſe ſuam & ſcorti ſui Selenes imaginem colendam & adorandam, cui etiam ſuffitum diſcipuli ipſius feciſſe ſcribuntur. Irenæus libro primo, capite 23. ſcribit, Baſilidis ſectatores vſos fuiſſe imaginibus & inuocationibus. Et cap. 24. narrat, Carpocratianos, qui ſe Gnoſticos appellabant, imagines quaſdam vel coloribus depictas, vel ex alia materia fabricatas, habuiſſe, & dixiſſe, formam Chriſti illo tempore, quo fuit cum hominibus, à Pilato factam. Illas, inquit, imagines cum imaginibus Philoſophorum mundi proponunt, coronant, & reliquam obſeruationem circa eas ſimiliter vt gentes faciunt. Epiphanius Tomo 2. libro 1. hæreſi 27. dicit, Carpocratem occulte feciſſe imagines Chriſti, Pauli, &c. ipſiſque ſuffitum feciſſe, & eas adoraſſe. Auguſtinus de hæreſibus ſcribit, Marcellinam ſociam ſectæ Carpocratis, coluiſſe imagines Ieſu & Pauli, Homeri & Pythagoræ adorando, incenſumque ponendo.

In primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginum in cultu Dei.

Hæreſes de cultu imaginum.

Simon Magus.

Baſilides.

Gnoſtici.

Carpocrate[s]

Et ex differentijs, inter cultũ gentium & Chriſtianorum, hæc non poſtrema fuit, quod gentes deos ſuos in ſimulacris, per imaginẽ & ad ſtatuas colebant: Chriſtiani vero vnicum & verum Deum abſque ſimulacris

Cultus diuinus apud gentes ad ſimulacra.

Apud Chriſtianos ſine ſimulacris.

in Spiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi colebant & adorabant. Et ad præcidendam omnem idololatriæ occaſionem, ne Chriſtiana religio cum Paganiſmo, qui ſimulacrorum cultu conſtabat, vllam haberet affinitatem & ne Ethnicæ ſuperſtitionis ſeminaria, occaſione ſimulachrorum, vel in Eccleſiam irreperent, vel in animis conuerſorũ remanerent, primitiua Eccleſia ne in oratoria quidem voluit Chriſti vel Sanctorum imagines recipere. Et inter capita accuſationum, ethnici hoc etiam Chriſtianis obijecerunt quod religionem haberent abſque ſimulacris. Ita Clemens Alexandrinus, qui circa annum Domini 200, vixit, libr. 6. Stromatum inquit: Nobis nullum eſt ſimulacrum in mũdo. Quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem. Et in Parenætico ſcribit. Nobis aperte vetitum eſt, artem fallacem exercere: Scriptum enim eſt, Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem &c. Item: nobis nõ eſt imago ſenſilis, de materia ſenſili, ſed quæ percipitur intelligẽtia. Deus enim, qui ſolus verus eſt Deus, intellectu percipitur, non ſenſu: In libris etiam Recognitionum, qui Clementi Romano, licet non vere, tribuuntur, extat diſpoſitio generalis contra imagines libro 5. & refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiam Pontificij imaginum ſuarum cultum palliant. Per gentes (inquit) ſerpens ille proferre verba huiuſmodi ſolet, Nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles adoramus. Clemens reſpõdit, hoc certiſſime falſum eſſe. Non autem ſubſtituit alias pictas vel fictas, ſiue Chriſti, ſiue Sanctorum imagines, ſed inquit: Si vere velitis Dei imaginẽ colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem coleretis. Si ergo vultis vere Dei imaginem honorare, nos vobis, quod verum eſt, aperimus, vt homini qui ad imaginem Dei factus eſt, benefaciatis. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedunt, vt qui iſta non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intuliſſe credatur. Quis ergo iſte honor Dei eſt, per lapideas & ligneas diſcurrere formas, & inanes atque exanimes figuras. tanquam numina venerari, & hominem qui eſt vere imago Dei, ſpernere? Hæc Clemens ille.

Clemens Alexandrinus de Imaginibus.

Clemens Romanus.

Celſus de Imaginibus.

Apud Origenem circa annum Dei, 240. in libris contra Celſum, extat iuſta tractatio de hac quæſtione. Celſus enim lib. 7. oſtenſurus Chriſtianos peiores eſſe barbaris, Lybicis, & atheis Scythis, inde hoc probare conatur, quia non patiantur vel templa, vel aras, vel ſimulacra & ſtatuas intueri. Perſas ex Herodoto oſtendit irriſiſſe ſimulacra, quia non crediderunt cum Græcis, Deos ex hominibus genitos. Heraclitum etiam dicit ſcripſiſſe, Stultum eſſe, vt quis imaginibus ſupplicet, ſi nõ agnoſcat ipſos Deos vel Heroas. Chriſtiani vero, inquit Celſus, ſimulacra aperte vituperant. Quod ſi, inquit, lapidem, lignum, æs vel aurum, negent Deum eſſe, quis ea, niſi ſtolidus quiſpiam, pro Dijs habuerit? Sed Deorum ſunt iſta vel ſacra, vel effigies quædam. Nec forte diuinas has eſſe imagines contenderim: Chriſtiani enim dicunt, Deum feciſſe hominem ad ſuam imaginem & ſpeciem ſibi ſimilem. Sed tamen illi aſſentientur Chriſtiani, in quorundam honorem, qui vel ſimiles ſint, vel diſſimiles ſpecie, hæc eſſe fabricata. Sed excipient non Deos eſſe, quibus ea ſint dedicata, ſed Dæmones, & non eſſe dæmonibus ſeruiendum illi, qui in verum Deum credit. Hæc Celſus obijcit Chriſtianis. Origenes vero reſpõdet, conſiderandum eſſe, alias eſſe cauſas & rationes, ꝓpter quas Perſæ auerſentur ſimulacra, & alias, propter quas Chriſtiani idem faciant. Non enim patiũtur Ieſum apud aras, & templa, & ſimulacra colere, ſed hæc auerſantur, quia audiũt ſcriptum eſſe: Non ſint tibi Dij alieni, nec feceris tibi rei vllius ſimilitudinẽ, nõ adorabis ea, nec ſeruies illis. Et poſtea ad Heracliti ſentẽtiam, qua affirmat ſtultũ eſſe, ſimulacris ſupplicare, niſi Deos prius quis norit & heroas, qualeſnam ſint. Origenes reſpondens inquit: Nos Deum

Origenes de imaginibus.

& vnigenitum eius filium agnoſcimus, & ſanctos etiam: ſed dicimus fieri non poſſe, vt Deum quis norit, & ſimulachris vt ſupplicet. Nec ſolum, inquit, ſtatuis ſupplicare veſanũ eſt, ſed vel hoc ipſum diſſimulare. Nos vero ſimulacra non veneramur, ne vel in eam incidamus opinionem, qua imagines iſtas aliquos eſſe Deos putemus. Celſo vero & cęteris Deos eſſe ſimulacra negantibus, hoc crimini damus, quod tamen honorem imaginibus deferant. Vulgus enim Deos eſſe credit, quos alij ita venerãtur, nos vero ne diuinæ quidem imaginis ſimulacra hæc eſſe duxerimus, quippe qui Dei, vt inuiſibilis & incorporei, formam nullam effingamus. Quod vero homo dicitur ad imaginem Dei formatus, ad hoc reſpondemus, in anima rationali hanc eſſe Dei imaginem.

Et libro octauo Celſus obijcit Chriſtianis, quod & aras & ſimulachra, & delubra defugiant. Origenes autem reſpondet, non vt loco Gentilium idolorum alias externas imagines ſubſtituat, ſed inquit, nobis pro aris & delubris iuſtorum ſunt mentes, vnde emittũtur ſuauiſſimi incenſi odores, vota & preces ex conſcientia puriore. Sunt nobis præterea & ſimulacra, non per impuros opifices aliquos fabricata, ſed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutũ ſcilicet exempla & ſtructuræ, quæ imitatrices ſunt Chriſti, qui primogenitus eſt omnis creaturæ. Et vt ſummatim expediam, inquit, Chriſtiani omnes, & quas diximus, aras, & quæ iam oſtendimus ſimulacra, collocare maxime adnitũtur, non tamen inanimata & inſenſibilia quędam, nec dęmonum ſuſceptibilia, ſed ſpiritus Dei capacia, & tabernacula Dei inhabitantis in nobis. Et poſtea, nos ſimulacrorum fundationes ideo defugimus, quia vbi per Ieſu doctrinam comperimus, quomodo colendus ſit Deus, ea nos euitamus, quę ſub pietatis prætextu & opinione quadam, impios reddant, &c. Et hæc tam ſtricte obſeruata tunc fuerunt, vt libro quarto contra Celſum, Origenes affirmet, nullum ſiue imaginum fictorem, ſiue ſtatuarum fabricatorem in Iudæorum Republ. fuiſſe, vt quos procul lex ipſa abigeret, ne qua his eſſet fabricandorum ſimulacrorum occaſio, quę ſtultas mortalium animas à Deo refelleret, & ad contemplanda terrena animi oculos retorqueret. Hæc Origenes.

Sed de lege, Ex. 20. ſupra diximus. Fuerunt autem patres illi in vniuerſum imaginibus ideo iniquiores, qui enim ex gentibus conuertebantur, verum etiam Deum in imaginibus per ſimulacra, ſeu ad ſtatuas, ſicut in Paganiſmo aſſueti fuerant, colere & adorare volebant, ſicut Lampridius de Alexandro Seuero, qui primus Imperatorum de Chriſtianiſmo bene ſentire cœpit, ſcribit, quod domi in priuato ſuo Larario, inter idola etiam Chriſti imaginem habuerit & coluerit. *Veteres cur iniquiores imaginibus.*

Lactantius etiam circa annum Domini 300. in ſuis ad Conſtantinum Inſtitutionib. gentium idola ſeu ſimulacra ita confutat, non vt alias ſubſtituat imagines, ſed argumenta ponit generalia contra quemuis ſimulacrorum cultum: Nam libro 2. capite 2. omnes idolorum prætextus, quibus etiam ſuas Pontificij imagines pingunt, recitat & confutat. Non ipſa, inquiunt, ſimulacra timemus, ſed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. Nempe ideo timetis, inquit, quod eos in cœlo eſſe arbitramini. Cur igitur oculos in cœlum non tollitis? Cur ad parietes & ligna & lapides potius, quam illo ſpectatis, vbi eos eſſe creditis? Quid ſibi ſimulacra volunt, quæ aut mortuorum aut abſentium monumenta ſunt? Nam omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab hominibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerunt ſeparati. Deos igitur, in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tam ſtultus, vt colat? Si in abſentium colendi ergo non ſunt, ſi nec vident, quę facimus, nec audiũt *Lactantius de imaginibus.*

quæ precamur. Si autem Dii abſentes eſſe non poſſunt, qui, quoniam diuini ſunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt vniuerſa. Superuacua ergo ſunt ſimulacra, illis vbiq; præſentibus, cum ſatis ſit audientium nomina precibus aduocare. At enim, inquiunt, præſentes non niſi ad imagines ſuas adſunt. Ita plene. ſicut vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare. Item Dei, cuius ſpiritus ac numen vbique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper vtiq; imago ſuperuacanea eſt. Sed verentur, inquit, ne omnis religio eorum inanis ſit & vana, ſi nihil in præſenti videant, quos adorent, & ideo ſimulacra conſtituunt. Sed ſimulacrum Dei, quia à ſimilitudine nomen habet, nõ illud eſt, quod digitis hominis, ex lapide aut ære, aliaue materia fabricatur, ſed ipſe homo. Et ſi ſentire ſimulacra poſſent, vltro adoratura homines eſſent, à quibus ſunt expolita. Adorant ergo inſenſibilia, qui ſentiunt irrationabilia, qui ſapiunt, exanima qui viuunt, &c. C. 2. Vulgus indoctũ pompis inanib. gaudet, animiſq; puerilibus ſpectat omnia. oblectatur friuolis, & ſpecie ſimulacrorum capitur. Ibidem citat & probat hos verſus:

Nec pietas vlla eſt velatum ſæpe videri,
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra, & votis nectere vota.

Cap. 4. citat & laudat illud Perſij, hoc eſſe aurum in templis, quod ſint Veneri donatæ à virgine pupæ, quas illa ob minutiam fortaſſe contempſerit. Sed non videt, inquit, ſimulacra ipſa & effigies Deorum, nihil aliud eſſe, quam grandes pupas, non à virginibus, quarum luſibus venia dari poteſt, ſed à barbaris hominibus conſecratas. His ludicris, & ornatis, & grandib. puppis, vnguenta & thura & odores inferũt. His peplos & indumenta pretioſa, quibus vſus velaminis nullus eſt, his aurum & argentum conſecrãt, has auro, gemmis excolunt & exornant. Ca. 7. Tanta homines imaginum cupiditas tenet, vbi minus curẽtur res ipſæ. Auri, gemmarum, & eboris pulcritudo acriter perſtringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulſerint. Veniunt igitur ad Deos, non tam religionis gratia, quam vt aurum occulis hauriant, nitorem leuigati marmoris aſpiciant, & quanto fuerint ornatiora templa, & pulcriora ſimulacra, tanto plus maieſtatis habere creduntur. Adeo religio Deorum nihil aliud eſt, quam quod cupiditas humana miratur. cap. 17. Dæmones docuerunt imagines & ſimulacra fingere, vt hominum mentes à cultu veri Dei auerterent. Cap. 18. Simulacra ipſa, quæ coluntur, effigies ſunt hominum mortuorum. Eſt autem peruerſum, vt ſimulachrum hominis à ſimulacro Dei colatur. Cap. 19. Deus non in ima, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quare non eſt dubium, quin religio nulla ſit, vbicunque ſimulacrum eſt. Nam ſi religio ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt, niſi in rebus cœleſtibus: Carent ergo religione ſimulachra, quia nihil poteſt cœleſte eſſe in ea re, quæ fit ex terra, quod quidẽ de nomine ipſo apparet. Quicquid enim ſimulatur, id falſum eſſe neceſſe eſt. Idem lib. 6. cap. 2. Num mentis ſuæ compos putandus eſt, qui auctori & datori luminis candelarum ac cerarum, lumen affert pro munere? Cap. 25. Veſtes, gemmas, & cætera quæ habentur in pretio, ſi quis putet, Deo chara & offerenda, is plane, quid ſit Deus, neſcit. Has Lactantij ſententias ideo adſcripſi, quia oſtendunt, illis temporibus in oratorijs Chriſtianorum nullum fuiſſe vſum ſimulacrorum, multo minus ad cultum ea fuiſſe à Chriſtianis adhibita. Deinde quia ita ſunt poſitæ illæ ſentẽtiæ, quaſi Lactantius Pontificiorum templa ingreſſus, ſimulacra & cultus eorum vi-

diſſet, & ex profeſſo irriſiſſet. Operibus Lactantij adiunctum eſt carmen, in quo hi verſus leguntur:

Quiſquis ades, mediq; ſubis in limina templi,
Siſte parum inſontemq; tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua.

Sed carmen illud non eſt Lactantij, ſed recentioris poſt Lactantium.

Ex Athanaſio & Euſebio ſupra adſcripſimus ſententias, quod Ethnici prætenderint, imagines ſeu ſimulacra eſſe tanquam rerum diuinarum literas. Et iſtam ſane rationem patres illi in Ethnicis confutant, non autem in illum vſum alias imagines ſubſtituunt. Athanaſius quidem Sermone 4. contra Arrianos vtitur hoc argumento: Qui adorat imaginem regis, in illa adorat ipſum regem, quippe cum ipſa imago nihil aliud ſit, quam regis forma ac ſpecies. Sed hoc argumentum Athanaſius nequaquam accommodat ad imagines, ſtatuas, ſeu externa ſimulacra Dei colenda & adoranda, ſed ad ipſum Chriſtum, qui eſt ſubſtantialis imago Dei, atq; ideo cum patre adorandus. Ita Auguſtinus epiſt. 119. dicit, Exo. 20. prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo, non, quia non habeat imaginem Deus, ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa, quæ hoc eſt quod ipſe (hoc eſt filius Dei) nec ipſa pro illo, ſed cum illo.

Athanaſ. Euſebius imaginib.

Et vt ſummatim dicam, ex certis & probatis hiſtorijs conſtat, ſicut Eraſmus in Catecheſi ſua inquit: vſq; ad Hieronymi ætatem fuiſſe probatæ religionis viros, qui in templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne ipſius Chriſti quidem. Nam ne Conſtantini quidem tempore, qui tamen multis pretioſis anathematis ex auro, argento, & gemmis templa ornauit, imagines in templa receptas fuiſſe, apud Euſebium legitur, cum tamen & ſuas & ſuorum imagines, Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola, fieri curaſſe ſcribatur, ſed in alijs locis, non in templis collocaſſe, apud Euſebium libro tertio & quarto, de vita Conſtantini. Et quæ Lactantius de imaginibus ſcripſit, ea Conſtantino inſcripſit.

Eraſmus.

Vſq; ad Conſtantinum imagines n in templis.

In vno & ſolo Tertulliano, qui circa annũ Domini, 200. floruit animaduerti hiſtoriam de paſtore, vocante & quærente ouem erraticam alicubi in calicibus ſacris depictam & inſculptã fuiſſe: diſputans enim in libro de pudicitia, iuxta Montani dogma, parabolam, Lucæ 15. non de Chriſtianis lapſis, ſed de Ethnicis nondum conuerſis intelligendam inquit: Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumne Chriſtiano, an Ethnico peccatori, de reſtitutione conlineet. Hæc Tertull. Sed illa pictura nõ fuit ad cultum propoſita, & quam iniqui cæteri illorum temporũ ſcriptores imaginibus fuerint, iam oſtendemus.

Damaſcenus vero peculiaris patronus cultus, venerationis, & adorationis imaginum, cum & Scripturæ teſtimoniis, & primitiuæ Eccleſiæ exemplis deſtituatur, vehementer contendit, cultum imaginum eſſe traditionem Apoſtolorum non ſcriptam: Hoc enim artificio conatur elabi, ne onus probationis in ſe recipere cogatur. Addit autem, Chriſtum ipſum eſſe auctorem & approbatorem, cum imaginum, tum cultus earum. Dum vero hoc probare conatur, manifeſtum prodit figmentum. Extat enim apud Euſebium in fine lib. 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ narratio, eo titulo, quod ex Archiuis Reipubl. Edeſſenæ ſit deſumpta, de legatione & epiſtola Abgari regis ad Chriſtum, & Chriſti ad Abgarum. Iſti vero Euſebiani narrationi Damaſcenus, lib. 4. ca. 17. addit, ſeu potius affingit hoc, quod Euſebius in publicis inſtrumentis nõ inuenit nec legit:

Abgarum ſcilicet Edeſſenorum illum Regulum, miſiſſe pictorem (ὀρθογρ[illegible]) ad depingendam imaginem ſeu ſimulacrum Chriſti. Cum vero pictor ille propter claritatem quæ ex vultu illius reſplēdebat, hoc præſtare non poſſet, Chriſtum ipſum veſtem diuino & viuifico vultui ſuo admouiſſe, & ἐναπεμάξατο, quaſi abſtergendo veſti imaginem ſuam impreſſiſſe, & Abgaro eam cupienti miſiſſe. Illud vero Damaſceni figmentum Nicephorus, libro 2. cap. 7. ad ipſam Euſebij narrationem aſſuit & affingit, & quidem cum fœnore. Addit enim præterea aliam fabulam: Perſarum etiam Regem pictorem miſiſſe, & per hunc, & Chriſti, & matris eius depictam imaginem accepiſſe. His vero Nicephorus addit Euſebij clauſulā: Hæc ex Archiuis Edeſſenis ſunt deſumpta. Quod inſpicienti Euſebij hiſtoriam manifeſto apparet, eſſe crimen falſi. De ficta vero illa imagine Nicephorus lib. 17. cap. 6. ſcribit: quod Iuſtiniani temporibus Edeſſeni in obſidione rebus omnibus deſperatis, ad imaginem illam diuinitus acceptam, tanquam ad ſupremam ancoram confugerint, & diuinam eius virtutem in liberatione experti ſint. Sed in Decretis diſtinct. 15 Gelaſius dicit, & idem repetit Iſidorus, totam illam narrationem de Abgaro eſſe apocrypham. Et tamen Pontificij non verentur fundamenta doctrinæ ſuæ ex apocryphis fabulis mutuari, & ijs tantum non triumphare. Similis autoritatis eſt altera fabula de Veronica, quę ne vulgarium quidem ſcriptorum teſtimonia habet, niſi forſan legendæ illius, quam Viues dicit immerito auream vocari, cum ſcripta ſit ab homine plumbei cordis, & ferrei oris.

Damaſceni & Nicephori fabula de Abgaro.

De imagine Chriſti.

Narratio de Abgaro apocrypha.

Legenda aurea.

De imagine crucifixa in Athanaſio ſuppoſititio.

Inter Athanaſij opera fertur hiſtoria de imagine Chriſti, à Nicodemo olim facta, vſurpata vero à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo, Epiſcopiſque Hieroſolymitanis, quæ ſub vaſtationem Hieroſolymæ in Syriam tranſlata fuerit, atque poſtea in oppido Berytho à Iudæis crucifixa & perfoſſa emiſerit ſanguinem & aquam, quibus totam hydriam compleuerit, vnde multi ægroti peruncti ſanati fuerint. Et hoc miraculo Iudęos cōuerſos, cruorem etiam illum ab Epiſcopo loci per Aſiam, Africam & Europam miſſum. Sed ſuppoſititium eſſe illud ſcriptum, & falſo Athanaſio tribui conſtat, id quod Nannius etiam Louanienſis, qui Athanaſij opera in Tomos digeſſit, non diffitetur. Et quod fraudem manifeſte detegit: Sigebertus ſcribit anno Domini 765. in Berytho Syriæ imaginem Chriſti in domo Iudæi à Chriſtiano relictam, inuentam fuiſſe, & quę prętere accidiſſe feruntur. Ipſa etiam Lombardica hiſtoria, legenda 130. expreſſe dicit, illud quod de cruce Berythana narratur, contigiſſe anno Domini 750. falſo igitur Athanaſio tribuitur.

Lucas imaginem Mariæ.

Ieſuitæ ex Simeone Metaphraſte, quem Lombardicis Legendis, quia illæ gratiam iam exuerunt, nouo titulo ſuccenturiarunt Pontificij, citant, Lucam Euangeliſtam imaginem matris Chriſti artificioſe delineaſſe, cui poſtea templum ædificatum ſcribit ſuo more, Niceph. lib. 14. c. 2. Et Alexium imaginem Chriſti ad Abgarum miſſam intuitum. Citant etiam ex ignoto & obſcuro ſcriptore Michaele Syngelo, Dionyſium Areopagitam illos corripuiſſe, qui imagines abrogare conabantur. Sed auctores ſunt dubij, & narrationes pugnant contra veritatem hiſtorię primitiuæ Eccleſiæ. Inde ergo æſtimetur, qualis ſit Pontificiorum cauſa, quam non aliter ac per figmenta probare poſſunt.

Conſtantini imagines.

Ita in Syluestri etiam Legenda ſcribitur, ipſum circumtuliſſe imagines Apoſtolorum: Damaſus etiam in Pontificali dicit, Conſtantinum in Baſilica Lateranenſi, vbi baptizatus erat, feciſſe fontem ſanctum, & in labio fontis agnum fundentem aquam, ad dextram agni Saluatorem, in læua agni, Baptiſtam cum titulo: Ecce agnus, &c. Sed eadem fide, qua fabula Baptiſmi Conſtātini ibi narratur, Platina ſcribit, Conſtantinum ſta-

tuas Chriſti & Apoſtolorum in templa collocaſſe, ſed tale nihil Euſebius habet, licet alij poſteriores hiſtorici alicubi eo inclinare videtur. De cruce Domini ab Helena inuenta in Ambroſij ſcriptis, de quorum tamen fide dubitatur, & apud alios auctores multa leguntur, ſed Gelaſius diſtin. 15. dicit, nouellas eſſe reuelationes, quæ iuxta Pauli ſententiam legendæ ſint cum iudicio: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et tamen nec lignum crucis, nec clauos in templa propoſuerunt colenda & adoranda, ſed de vno clauo frænos Conſtantino fieri præcipit, alterum diademati ipſius intexuit, partem crucis Conſtantini ſtatuis inditam Socrates narrat. Alij addunt alia miracula. Sed Gelaſius dicit, nouellas eſſe reuelationes cum iudicio legendas. Et tamen de Helena Ambroſius dicit, Regem adorauit, non lignum crucis. Ex veris igitur & certis hiſtorijs non poteſt oſtendi, imagines in primitiua Eccleſia ad cultum diuinum adhibitas, vel in oratoria receptas fuiſſe, per annos trecentos & amplius.

Inuentio crucis non authentica.

HISTORICVS IMAGINVM VSVS in primitiua Eccleſia.

Reſtat iam, vt oſtendatur, non tamen ſimpliciter extra caſum cultus & adorationis, omnem etiam hiſtoricum imaginum vſum in primitiua Eccleſia reiectum fuiſſe. Extat enim hiſtoria apud Euſebium, lib. 7. cap. 14. quæ multa huc pertinētia vtiliter monet: Mulierem ſcilicet illam, quam ſanguinis profluuio laborantem, à Saluatore curatam, Euangeliſtæ tradunt, ex ciuitate Cæſareæ Philippi oriundam fuiſſe, domumq; illius ibi oſtendi, & admirāda quædam Seruatoris in eam beneficij quaſi trophæa ibi durare. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris (ἐκτύπωμα) effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicantis in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam. Huic è regione viri erectam (σχῆμα) imaginē ex eadem materia diploide decenter amictam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam herbæ ſpeciem enaſci, quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſq; generis medicandi facultatem habere (ἀλεξιφάρμακόν τι τυγχάνειν) Hāc ſtatuam effigiem Ieſu exprimere dicebant, quam ad noſtram vſque ætatem permanentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus, inquit Euſebius. Hiſtoricam hanc imaginem fuiſſe, manifeſtum eſt. Ne vero exiſtimetur ex mandato, traditione, aut exemplo Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiæ Apoſtolicæ hoc factū, & partem eſſe religionis Chriſtianæ, Euſebius addit, eos qui ex gentibus crediderant, & beneficio aliquo à Seruatore noſtro affecti fuerant, olim, vt veriſimile eſt (ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ) gentili cōſuetudine nihil immutata, ſed ſine diſcrimine per omnia ſimiliter, ſicut in Gentiliſmo aſſueti erant, tanquam ſeruatores, hoc eſt, qui aliquid beneficij & ſubſidij ipſis cōtuliſſent, ad hunc modū apud ſe honore afficere cōſueuiſſe. Et addit Euſebius, nihil mirū eſſe, nam & nos, inquit, Petri & Pauli Apoſtolorum, & ipſius etiam Chriſti imagines (διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας) in picturis colorum varietate expreſſas & conſeruatas aſpeximus. His verbis Euſebius politicum & hiſtoricū imaginum vſum deſcribit: illum vero in Apoſtolica & primitiua Eccleſia non fuiſſe reiectum & damnatum, hinc conſtat: In illis enim locis Apoſtoli docuerunt, & fuerunt ibi etiam poſtea Eccleſiæ, & tamen ſtatuam illam ab Hemorrhouſa poſitam, nec reprehenderunt, nec deiecerunt, ſed tanquam hiſtoricum monumentū ſeu memoriale reliquerunt. Nec à Deo ſtatuam

Hiſtorica imagines in primitiua Eccleſia.

Statua Chriſti Cæſareæ.

Euſebius de origine imaginum.

Chriſti & Apoſtolorū imagines antiqua.

Primitiua Eccleſia non damnauit hiſtoricum imaginum vſum.

illam damnatam fuiſſe, herba illa ἀλεξιφάρμακος indicat. Euſebius etiam ſtatuam illam, & reliquas imagines Chriſti, & Apoſtolorum, in hiſtorico vſu nec reprehendit, nec damnauit. Inde enim abſq; dubio ſumptæ poſtea fuerunt deſcriptiones, ſtatuæ, lineamẽtorum, & habitus Chriſti, & Apoſtolorum, quæ extant apud Nicephorum, lib. 1. c. 40. & lib 2. c. 37. Iulianus vero poſtea, ſicut ſcribit Sozomenus, lib. 5. c. 20. cum propoſitum ſibi haberet, omni contumeliarum genere Chriſti nomen afficere, ſtatuam illam Chriſti in Cæſarea Philippi deiecit, ſuamque eius loco poſuit, quæ fulmine mox tacta & combuſta fuit. Gentiles vero ſtatuam illam Chriſti, odio nominis Chriſti, per plateas traxerunt, & contumelijs affectam comminuerunt.

Iulianus ſtatuam Chriſti deiecit.

Nec tamen vel Apoſtoli, vel primitiua Eccleſia concurſus, aut peregrinationes ad ſtatuam illam Religionis ergo inſtituerunt (Euſebius enim hiſtoriæ gratia eo profectus fuit) non circumgeſtarũt illam in ſupplicationibus, nõ cultum Chriſti apud eam inſtituerunt, non cereis & alijs anathematis eam honorarunt, nõ vel ipſam ſtatuam, vel Chriſtum in illa ſtatua, aut per illam ſtatuam, coluerunt & adorarunt. Imo non fuit illis temporibus, per annos trecentos, in oratoria Chriſtianorum ſtatua illa tranſlata. Quid enim ſub Iuliano factum ſit, poſtea annotabimus. Et ex ijs, quę Nicephorus lib. 10. c. 30. ſcribit, certo intelligitur, nequaquam ad cultum vſurpatam fuiſſe ſtatuam illam in primitiua Eccleſia. Dicit enim, temporis diuturnitatem obliuionem induxiſſe, cuiuſnam ea ſtatua formam referret, & cuius rei gratia ibi eſſet collocata. Quia enim ſub dio ſteterat, corpus fuiſſe mutatum, & imbres ex locis ſuperiorib. limum ſecum trahentes, ſtatuæ ipſi aggeſſiſſe, vt literæ non apparerent. Cum vero herba illa inueſtigaretur, effoſſa terra literas, rem ipſam indicantes, apparuiſſe. Et deinceps herbam illam, ab eo tempore, neq; eo ipſo, neq; alio loco fuiſſe conſpectam.

Ad ſtatuã Chriſti nullus cultus inſtitutus.

Hæc igitur de hiſtorico vſu imaginum Chriſti & Sanctorum in primitiua Eccleſia, plana & manifeſta ſunt. Et eodem pertinet etiam, quod Auguſtinus ſcribit de conſenſu Euangelij, lib. 1. c. 10. Ethnicos finxiſſe, Chriſtum ſcripſiſſe aliquid ad Petrum & Paulum, & addit: Gentes iſtius figmenti occaſionem inde ſumpſiſſe, quod pluribus locis ſimul Petrum & Paulum cum Chriſto pictos viderant. Huc pertinet etiam pictura Tertulliani, de paſtore quærente ouem perditam, calicibus inſculpta. Origenes etiam, licet ſimulacra à religione Chriſtiana proſcribat, politicum tamẽ vſum imaginum non improbat. Nam in 13. cap. Matth. de ſimilitudinib. in imaginib. & ſtatuis diſputat, quando in cera, & quãdo in ligno effinguntur, quando eminentias, & quando colores exprimãt, & hæc accommodat ad parabolas. Lactantius etiam ſimulachrorum inſectator acerrimus, tamen de politico ſeu hiſtorico vſu imaginum ita inquit, lib. 5. c. 3. Nego eſſe quenquam, qui non optet in primis id ſibi poſt mortẽ contingere, quod etiam Reges maximi concupiſcunt. Cur enim ſibi homines ſepulchra magnifica, cur ſtatuas ſibi imagines comparant, niſi quod immortalitatem inde memoria nominis ſperant? Athanaſius etiam & Baſilius à politicis Regum imaginibus ſimilitudinem mutuãtur, quando de æqualitate gloriæ & maieſtatis Patris & Filij diſputant. Ambroſius etiam in Pſal. 118. idem argumentum tractans, ſcribit: Qui Imperatoris imaginem coronat, vtiq; illum honorat, cuius imaginem honorauit, & qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique, cuius ſtatuam conſpuerit, feciſſe videtur iniuriam. Sed nequaquam inde docuerũt, imagines Dei, vel pictas, vel fictas, eodem cultu, & eadẽ adoratione, ſicut Deũ ipſum, in Eccleſia proſequendas: hoc enim lege Dei expreſſe prohibetur, & in primitiua Eccleſia damnatum fuit, ſicut hactenus oſtendimus.

Auguſtinus de imaginibus Chriſti, Petri, & Pauli.
De politicis imaginibus.
Origenes.
Lactantius.
Athanaſius.
Baſilius.
Ambroſius.

Conſtantinus quoque poſt conuerſionem imaginem ſuam depingi curauit. Nam ſicut Euſebius de vita ipſius, li. 4. ſcribit, in aureis numinis ita eam inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis cœlum contueri videretur. In ipſis vero regijs, per quaſdam ianuas in tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur, ſurſum in cœlum contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Nec iudicatus tunc fuit Conſtantinus peccare contra legem. Exo. 20. Et lege quidem cauit, ne ipſius effigies in idolorum templis poneretur. Nō tamen eam in Chriſtianorū templis collocaſſe legitur. Sed ſtatua ipſius cum cruce Romæ, non autem in templis collocata aliquoties ſcribitur apud Nicephorum, lib. 17. cap. 30. & 49. lib. 8. cap. 32. Supra etiam diximus de Conſtantini imaginibus, poſt mortem ipſius ad memoriam factis.

Conſtantini imago.

Frequens ſane apud omnes veteres Scriptores eſt mentio ſigni crucis, ſed videndum eſt, quale fuerit ſignum. Non enim primis illis temporib. fuit imago ſeu effigies hominis, membris expanſis, cruci clauis affixi, ſed tempore Tertulliani, & poſtea, Chriſtiani digitis in aere formabant figuram tranſuerſam, quaſi crucis, & ita ſe ſignabant. Non erat autem ſignum ad cultum & adorationem propoſitum, non enim tunc aliquid ſubſiſtens erat, ſed tantum erat profeſſio & commonefactio, quod in Chriſtum crucifixum crederent, atq; omnem in ipſo ſpem & fiduciam collocatam haberent. Sub Conſtantino vero cœpit ſignum crucis duobus lignis tranſuerſim coniunctis repræſentari vel tali forma pingi. Narrat enim Conſtantinus, ſe, cum ſolicite cogitaret, an gentilem idololatriam abijcere, & cultum Chriſti amplecti vellet, vidiſſe ſupra Solem in cœlo ſignum crucis, ex lucis ſplendore figuratum, additis quaſi literis. In hoc ſigno vince. Qua viſione Deus ipſum monuit de agnitione, inuocatione, & cultu Chriſti crucifixi, ſicut Epiſcopi conuocati, ipſi apud Euſebium exponunt. Et Conſtantinus hac viſione motus, vexillum militare tali forma fieri curauit. Haſtile ſcilicet oblongum auro obductum, quod cornu habuit tranſuerſum, ad formam crucis cōſtructum. In faſtigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Chriſti inſcripta erat. In trāſuerſo autem cornu velamen quoddam appenſum adhæſit, gemmis reſplendeſcens. Sub velamine vero deorſum in oblongo haſtili, aurea Conſtantini & liberorum effigies, ad pectus vſque depicta, continebatur. Illud ſignum Conſtantinus non in templis ad cultum & adorationem propoſuit. ita enim ſimul & ſuam, & ſuorum imaginem adorari voluiſſet, ſed pro militari ſigno vſus eo fuit, quod priuatim poſtea in Palatio aſſeruatum, ipſe Euſebio oſtendit. In ipſis etiam armis militum ſignum hoc inſculpi fecit, vt eſſet partim ſignum profeſſionis, partim vt milites ſenſim ita deduceret ad agnitionē, inuocationem, & cultum Chriſti crucifixi. Hoc exemplum alij etiā imitati ſunt. Alexandrinos enim, ſcribit Ruffinus, thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingreſſibus, & in feneſtris habuerant Gentiles, iam Chriſtianos factos abraſiſſe, & pro ijs crucis dominicæ ſignum in ijſdem locis appinxiſſe.

Signum crucis, non effigies crucifixi, ſed in aere formatur.

Quale ſignū crucis ſub Conſtantino.

Vexillum Conſtantini forma crucis.

Signum crucis Conſtantinus non in templa.

Alexandrini ſignum crucis.

Fuit autem tunc ſignum crucis tantum figura tranſuerſa, non effigies hominis expanſi & crucifixi, nec ad adorationem propoſitum erat, nec Conſtantini tempore in templis fuiſſe vel hæc effigies, vel alia imago legitur. Apud Euſebium enim de vita Conſtantini, lib. 3. & 4. extant prolixæ & accuratæ deſcriptiones, quomodo lapidibus, marmore, auro, argēto, gemmis templa exornarunt, nulla vero imaginum fit mentio. Columnas & thecas duodecim in memoriā Apoſtolorum, nō autē ſtatuas vel imagines ipſorum in templis poſuiſſe legitur. In medio foro apud fon-

An Conſtantini tempore imagines in templis.

tes ſymbola boni paſtoris, & Danielem cum leonibus ære inciſum poſuiſſe, & in ipſo Palatij introitu ſignum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixiſſe legitur lib. 3. ſed non in Eccleſias transtuliſſe, ſtatuam etiam ſuam cum ſigno crucis Romæ & Conſtantinopoli in plateis, nō in Eccleſijs collocaſſe legitur. In Tripartita quidem hiſtoria, & apud Nicephorum videntur loca quædam eo inclinare, quaſi Conſtantini tempore cœperint ſtatuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, ſed tamen Euſebij hiſtoria de Conſtantino, vt qui de re præſenti ſcripſit, certioris eſt auctoritatis: poſteri enim ex rumoribus videntur quædam addidiſſe.

Sozomenus.

Ita Sozomenus, li. 1. c. 4. de cultu & adoratione ſigni crucis quædā addit. Sed Euſebius, qui ex ipſius Cōſtantini narratione ea, quæ de ſigno crucis ſcribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negarunt.

Arnobius.

Arnobius certe, qui vixit anno Domini 330. lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quaſi Chriſtiani cruces colant, inquit: Cruces nec colimus, nec optamus. Vos plane, qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes forſitan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quam inauratæ cruces, trophæa vero veſtra, non tantum ſimplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur, &c.

Cyrillus.

Cyrillus etiam lib. 6. contra Iulianum negat, ſignū crucis à Chriſtianis & coli & adorari. Quādo vero lignum crucis in templis poſitum, & quando crucifixi effigies acceſſerit, in ſequentibus annotabimus. Hactenus enim ex certis & veris hiſtorijs oſtendimus, in primitiua Eccleſia, vltra trecentos annos imagines non fuiſſe ad cultum adhibitas, atq; ideo, ne ad cultum transferrentur, non receptas in oratoria ſeu templa. Quę vero ex ſcriptoribus recentioribus, vel ex dubijs & ſuppoſititijs ſcriptis, quaſi antiquitus facta proferuntur, merito non curamus.

Imagines nō ad cultum propoſita. Nec in oratoria recepta.

HISTORICA OBSERVATIO, QVANDO ET quomodo imagines in templa recepta, & quis primum vſus earum fuerit, quæque poſtea conſequuta ſint.

Gentium Idolis deſtructis, & pace Eccleſijs reddita ſub Conſtantino, & poſtea frequentior cœpit inter Chriſtianos vſus eſſe hiſtoricarum imaginum, ſicut de Miletio Antiocheno, qui in ſecunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat. Niceph. lib. 12. c. 14. ſcribit: Tantum viri huius deſiderium in animis hominum relictum, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exſculpi curarint, ſicut etiam Chryſoſtomus narrat.

Qua occaſione imagines in templa.

Cum vero Panegyricæ ſolennitates de martyrum paſſionib. magno ſtudio frequentarētur, templa quoq; ſplendide & magnifice exornarentur, cœpit in ipſis etiam templis vſus eſſe imaginum, non ſane ad cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam commonefactionem, partim ornatus gratia. Et cœptum hoc fuit potiſſimum circa annum Domini 380. Et reliqui ſane Patres iſtius ſeculi mutuantur quidem aliquando ſimilitudines à picturis politicis. Et de Imperatorum quidem ſtatuis, ac de alijs imaginibus, quæ in locis priuatis ſeu prophanis fuerunt, aliquando mentionem faciunt. Sed imagines ſeu picturas in ipſis templis tunc fuiſſe, ex certis ac genuinis ipſorum ſcriptis oſtendi non poteſt, ſuppoſititia enim merito repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum, ſupra diximus.

Greg. Nyſſenus primus imagines in

Apud Gregorium Nyſſenum vero primum, quod obſeruare potui, inter Græcos reperiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis templis, vt oratione in Theodorum Martyrem, deſcribens memorias Martyrum, dicit

ædem,

ædem, vt Dei templum, ſtructuræ cum amplitudine, tum pulchritudine, ſplendide exornatam fabrum in animalium figuram ſignum formaſſe, & Latomum ad argenti leuitatem cruſtas lapideas expoliuiſſe. Et pictor etiam inquit: artis ſuæ flores induxit, in imaginib. exprimens res martyris præclare geſtas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aſpectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatiſſimũ Athletæ finem Chriſtique certamini præſidentis humanæ formæ effigiem. Hęc pictor, tanquam in libro loquente, artificioſe depingens, Martyris certamina nobis expoſuit, & inſtar prati amœnum & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe, &c. Ex eodem Nyſſeno citatur etiam hæc ſententia de hiſtoria Abrahæ. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem, & ſine lacrymis tranſire non potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram Iſaac, genibus inixus circumductas ferens in tergo manus, Abraham vero à tergo pueri innixus pedum curuamine, ſiniſtram comam pueri apprehendit, ad ſe trahens, declinat autem faciem ad puerum, miſerabiliter illum intuens, dexteram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamque gladij acies ipſum corpus propomodum attigit, cum illum diuina vox à facto deterret: Hæc Nyſſenus apud Græcos.

templa apud Græ[cos]

Apud Latinos vero de Pontio Paulino, qui poſt annum Domini 400. vixit, ſcribitur: Cum populus, qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari ſoleret, Paulinum parietes templi picturis, ex veteri & nouo Teſtamento deſumptis, ornandos curaſſe, vt accumbentes ſpectādis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epiſt. 12. picturas & verſus, quibus duas Baſilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat, tranſmittit Seuero petenti verſus Paulini ſub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant verſus.

Pleno corruſcat Trinitas myſterio.
Stat Chriſtus agno: vox patris cœlo tonat.
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. ſcribit:

Nunc volo picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia namque tenet ſerie pictura fideli,
Quæ ſenior ſcripſit per quinque volumnia Moſes

Et Natali 10.

Miremurque ſacras veterum monumenta figuras,
Et trikus in ſpaciis duo teſtamenta legamus.

Prudentius etiam in paſſione Caſſiani Martyris narrat, ſe vidiſſe picturam Martyrii ipſius: Prudentius.

Erexi ad cœlum faciem, ſtetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa paruis membra figebant ſtylis.
Æditus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes.
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem, &c.

Idem in Hymno de beato Hippolyto, inquit:

Exemplar ſceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.

Picta

Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget vmbris
Effigians tracti membra cruenta viri.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luſerat, & minio roſeolam ſaniem, &c.

Hæmorrhouſſæ ſtatua tandem in templum.

Sozomenus lib.5 ca.20. ſcribit: Cum Iulianus ſtatuam Chriſti ab Hæmorrhouſſa poſitam, deiecíſſet, & Gentiles eam in contumeliam Chriſti confregiſſent, Chriſtianos poſtea fragmenta illa collegiſſe, & in Eccleſia poſuiſſe, atque ibi ſuo etiamnum tempore ſeruata illa fuiſſe ſcribit. Nicephorus vero ſuo more poſteriorum temporum ſuperſtitiones vetuſtis hiſtorijs aſſuens, dicit li.10.cap.30. Chriſtianos ſtatuam illam in diaconico Eccleſiæ loco honoratiori poſuiſſe, & cultu conuenienti eam proſecutos fuiſſe.

Signũ crucis in Templa.

Poſtea etiam crucis ſignum in templa illatum fuiſſe ex Nili Epiſtola colligitur. Cum enim olim Olympiodorus quęſiuiſſet, an decorum eſſet, templum ornare imaginibus variorum animantium: Reſpondet puerile & ſtultum hoc eſſe, ſed in loco ſacro crucem eſſe effigiandam, & parietes veteris ac noui Teſtamenti hiſtorijs opera docti pictoris replendos.

Quale ſignum.

Fuit autem illis temporibus lignum tantum tranſuerſum, in forma crucis compactum, quod Cyrillus etiam contra Iulianum libr.6. oſtendit. Quod enim libr.2. ca.3. de viſitatione infirmorum ſcribitur de addita ſuper crucem hominis inibi patientis imagine, longo poſt ea acceſſit. Libri enim illi non ſunt Auguſtini, ſed longe poſt Auguſtini ætatem conſcripti.

Contradictũ imaginibus.

Vtilis vero & multa monens obſeruatio eſt, quod illis ipſis temporibus, quando in ipſa etiam templa Chriſtianorum hiſtoricum imaginum vſum recipere & admittere cœptum fuit, non pauci eruditi & pij Epiſcopi partim contradixerint, metuentes ſecuturam adorationem picturarum, & magis probantes morem primitiuæ Eccleſię, quæ religionem abſq; ſimulachris habuit & exercuit, cultum vero & adorationem imaginum ſimpliciter omnes tunc damnauerunt.

Epiphanii hiſtoria contra imagines.

Nota eſt Epiphanij hiſtoria, quod in Palęſtina in vico Bethel, inuenerit velum pendens in foribus Eccleſiæ tinctum atque depictum, habẽs imaginem quaſi Chriſti, vel ſancti cuiuſdam. Narrat autem Epiphanius ipſe in Epiſtola ad Ioannem Patriarcham Hieroſolymitanum, hiſtoriam his verbis: Cum hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra auctoritatẽ Scripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi velum illud & magis dedi cõſilium cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent. Illi vero contra murmurantes dixerũt: Si ſcindere voluerat iuſtum erat, vt aliud daret velum. Quod cũ audiſſem, pollicitus ſum me daturum. Nũc autem miſi quod potui reperire, & precor, vt iubeas Presbyteros eius loci ſuſcipere velum, quod à nobis miſſum eſt, & deinceps præcipere in Eccleſia Chriſti einſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, nõ appẽdi. Decet enim honeſtatem tuam, hãc magis habere ſolicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti, & populis qui tibi crediti ſunt. Hæc Epiphanius in Epiſtola ſua, quam Hieronymus cum laude & commendatione Epiphanij in Latinam linguam conuertit: vnde recte intelligitur, illã Epiphanij ſentẽtiam Hieronymo, & eius ſeculi doctoribus, in Latina Eccleſia non improbatam fuiſſe. Fertur & alia Epiphanij ſententia his verbis: Attendite vobis, vt ſeruetis traditiones, quas accepiſtis.

Eſtote ergo memores, ne in Eccleſiam imagines inferatis, neque in Sanctorum Cœmiterijs eas ſtatuatis: ſed perpetuo circumferte Deum in cordib. veſtris. Quin etiam, ne in domo cõmuni tolerentur. Nõ enim fas eſt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.

Et

Et cōtra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas imagines humanas præferentes per artium varietatem expreſſit.

Et Elibertanum Concilium in Hiſpanijs tale fecit Decretum Can. 36 Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiterijs non incendi. *Elibertanus canon contra imagines.*

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ, lib. 1. ca. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt: Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarū adoratores. Quos mores Eccleſia condemnat, & quotidie corrigere ſtudet. Item de fide & ſymbolo, ca. 7. Quod pater ſedere dicitur, nō putandum eſt flexis poplitibus fieri. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt, Chriſtiane in templo collocare, multo magis in corde nefarium eſt, vbi vere eſt templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, cap. 13. Adimantus reprehendit zelum Dei, quo à cultu ſimulacrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris: Quod propterea faciunt, vt miſerrimę & veſanæ ſuæ ſectę etiam paganorum concilient beneuolentiam. Apud Cyrillum lib. 6. Iulianus Chriſtianis hoc obijcit: Vos ancylia, quæ Iupiter demiſit, nō adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in frōte & ante domos pingentes. Cyrillus vero reſpondens, non concedit aut fatetur, ſignum crucis à Chriſtianis coli & adorari: ſed hiſtoricum vſum imaginum eleganter deſcribit. Enumeratis enim beneficiis, quæ Chriſtus per crucem nobis præſtitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit ſalutare lignum, & ſuadet vt cogitemus, quod vnus pro omnibus mortuus eſt, vt viuentes non ſibi ipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et propterea, vt dixi, pretioſi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res illa Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum accerſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt, o pictor, velle docere formoſos pueros, intēperantiam damnū ipſis afferre: Volumuſq; ſuadere mulieribus, quæ in domo ſunt, inhoneſtam vitam ipſis eſſe pernitioſam: ſed fortaſſe ſermo docere volētium iſtis non ſufficit, vt recte & inculpate viuere velint: Ponatur eis & ob oculos pictura quędam, adiuuās ſermones docentium Pingatur ne Iupiter cum Ganymede? &c. Et tandem concludit: Vis igitur vt lignum, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abiiciamus & relinquamus puerisque & mulierculis tua proponamus? *Auguſtinus contra imagines.* *Cyrillus de hiſtorico vſu imaginū.*

Baſilius hiſtoricum quidam picturarum vſum in imaginibus politicis nō damnat. Dicit enim in ſermone in 40. Martyres: Quin etiam bellorū Trophæa & victorias, & hiſtorici Scriptores & pictores demonſtrant: hi quidē oratione rem exornantes: hi vero in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitarunt: Siquidem quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtendit: Nec tamen Baſilius vel æquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim ſententia eſt: Maxima eſt ad recti inueſtigationē meditatio Scripturarum diuino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum præſcriptæ, veluti imagines quædam animatæ, ſecundum Deum politica imitatione operum exhibentur. *Baſilius de imaginibus.*

Ex Chryſoſtomus in 7. Synodo citatur ſentētia de pictura repreſentātę hiſtoriam ſtragis Aſſyriacæ, Ieſ. 37. Sed idem alibi inquit: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentia, non ſane corporum ipſorum, ſed animarum imagines habentes Nam quæ ipſis dicta ſunt, animarum illorum imagines ſunt. Amphilochij etiam, qui Iconij Epiſcopus fuit, hæc ſententia fertur: Nobis nō ſanctorum corporales vultus in talib. colori *Chryſoſtomus.* *Amphilochius.*

bus

Aſterius.

bus effigiare curę eſt: quoniam his opus non habemus, ſed politiæ virtutum illorum memores eſſe debemus. Aſterius etiam, qui picturã paſſionis beatæ Euphamiæ ſe cũ admiratione ſpectaſſe ſcribit, alibi ſumptuoſas picturas reprehendit dicens: Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo & impenſis pauperibus ſubueni.

Quid quartũ ſeculũ de imaginibus.

De alijs ſententijs, quæ Titulo Patrum illius ſeculi citantur, poſtea vbi ad 7. Synodum peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantum hoc oſtendere volui, illo ipſo ſeculo quãdo, hiſtoricus imaginum vſus à politicis ſtatuis & picturis in ipſas etiam Eccleſias à quibuſdam trãsferri cœpit, reliquos Patres, partim nouo huic ritui oppoſita primitiuæ Eccleſiæ traditione & conſuetudine, contradixiſſe: partim, licet nõ damnarint hiſtoricum imaginum vſum, non tamen valde magni feciſſe: Scripturę vero nequaquam adæquaſſe, nedum prætuliſſe: cultum vero & adorationem imaginum ſimpliciter reprobaſſe & damnaſſe.

Multiplicata imagines.

Poſt ea vero tempora ſenſim cœperunt imagines in Eccleſijs multiplicari. Cœperunt etiam ſtatuæ, tum Chriſti & Sanctorum, tum Imperatorũ etiam in templis collocari. Nyſſeni enim tempore & aliquando poſt, picturæ tantum erant. Vulgi vero ſuperſtitio ſubinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & ſtatuis abuti, ſed reſtiterunt vigilantes Epiſcopi, & hiſtoricum vſum imaginum ita probarunt, quod ſimul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnarunt.

Gregorius Magnus cõtra adorationẽ imaginũ.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 600. ad Serenum Epiſcopum Maſſilienſem libr. 7. Epiſtola 109. ſcribit his verbis: Peruenit ad nos, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem imagines cõfregit atque proiecit. Et quidem zelum vos habuiſſe, ne quid manu factum adorari poſſit, laudauimus, ſed frãgere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietib. videndo legãt, quę legere in codicibus nõ valent. Tua igitur fraternitas & illas ſeruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberẽt, vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerẽt, & populus in picturę adoratione minime peccaret. Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. Epiſt. 9 ad eundem Serenum. Perlatum ad nos fuerat, quod inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines, ſub hac quaſi accuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidẽ, quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudauimus: fregiſſe vero reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturę hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nã quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi vero non debuit, quod non ad adorandũ in Eccleſijs, ſed ad inſtruendas ſolummodo mẽtes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorũ depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conuocandi enim ſunt Eccleſię filij, eiſq; Scripturę teſtimoniis oſtendendũ, quia omne manu factum adorare nõ liceat, quoniã ſcriptũ eſt: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ac deinde ſubiungendum eſt, quia picturas imaginum, quę ad ædificationem imperiti populi factę fuerant, vt neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes, quid actum ſit diſcerent, quia traſiiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, vt eas imagines frangi preciperes. Atque eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atq; indica, quod nõ tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Et ſi quis imagines facere voluerit, minime prohibe: Adorare vero imagines omnibus

Hiſtoricus vſus imaginum Gregorij.

modis deuita. Sed hoc ſolicite admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur.

Ex his Gregorij ſententijs manifeſtum eſt, adorationem imaginum prohibitam & damnatam tunc fuiſſe ab Epiſcopis, idq; ex Scripturæ ſententia. Vulgus vero ægre paſſum fuiſſe illam ſuperſtitionem ſibi eripi. Et hiſtoricum quidẽ imaginũ vſum nõ male deſcribit Gregorius, niſi quod hoc conſiderãdum eſt, ne exiſtimetur, doctis proponenda eſſe vocẽ ſacræ Scripturę: Idiotis vero loco auditus verbi, ſtatuas eſſe proponendas. Apoſtoli.n. barbaris etiã nationibus Euangelium annuntiarunt, non per ſtatuas, ſed viua Euangelij voce. Et quicquid de inſtructione & cõmonefactione per picturas dicatur, nullo modo pictura verbo Dei, ſcripto, prędicato, lecto, audito & cogitato cõparanda, omniũ vero minime præferẽda eſt. Quod.n. Ieſuitæ & Andradius ex natura & ratione ſignorũ philoſophantur, picturã magis & fortius mouere animũ ad deuotionẽ, quã vocẽ verbi diuini auditã & cogitatã, nullo modo admittendum eſt. Non .n. ex Phyſica ſignorum ratione, ſed ex ordinatione & promiſſione Dei, hæc æſtimanda ſunt. Et non de ſtatuis, aut imaginibus, ſed de voce Euãgelij lecta prædicata & audita, habemus expreſſam ordinationẽ & promiſſionẽ Dei. 1. Cor. 1. Placuit Deo per ſtultã prædicationẽ ſaluos facere credẽtes. Rom. 15. ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiã & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. 2. Tim 3. ſacræ literę poſſunt te inſtituere ad ſalutem per fidem. Scriptura.n. vtilis eſt ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonũ opus inſtructus. Pſ. 119. Meditatio ſermonũ tuorũ illuminat. Rom. 10. Fides ex auditu verbi Dei. Rom. 1. Euangeliũ eſt potẽtia Dei. 2. Cor. 5. eſt miniſteriũ ſpiritus. Tales vero promiſſiones efficacię diuinę de imaginibus & ſtatuis non habemus. Quando itaq; hiſtoricus imaginum vſus admittitur, neceſſario taxãda eſt illa opinio, quæ imaginũ vſum verbo Dei prædicato & audito vel cõfert vel præfert. Inde .n. factũ eſt, quod in Põtificijs eccleſijs vox verbi diuini, quæ quidem intelligi à populo potuerit, ferme conticuerit, & vulgus ad mutas ſtatuas deductum fuerit, ea opinione, quod efficaciores ſtatuæ eſſent ad inſtructionẽ & ad excitandam deuotionem, quã vox verbi diuini prædicata & audita. Diligẽter vero notandũ eſt, quod Gregorius dicit, vetuſtatem non præcepiſſe, ſed admiſiſſe hiſtorias Sanctorum in Eccleſijs depingi. Et quę vetuſtas illud admiſerit, in præcedentib. oſtenſum eſt, ſcilicet non primitiuæ Eccleſiæ vetuſtas. Athanaſius enim & Euſebius illum prætextum paganorum, quod ſtatuæ eſſent quaſi literæ vulgi, diſerte reiecerunt & refutarunt.

Vulgus a[…] imaginib[…]

Imagines Scripturæ conferendæ vel præferendæ.

Omnino tamen ætate Gregorij nimium imaginibus tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitionis ſpargi cœperũt, dum ante imagines proſtrati, Chriſtum ipſum adorare cœperunt. Gregorius enim li. 7. Epiſt. 53. ad Secundinum, cui petenti miſerant imaginem Dei ſaluatoris & ſanctæ Dei genitricis, atq; Petri & Pauli, inquit: Illum toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginem prę oculis habere deſideras. Non enim abs re facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic ſponſam amans, ſi cõtigerit eam ad balneum ire, præparat ſe, vt viſione eius hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Saluatoris noſtri non ideo petis, vt quaſi Deũ colas, ſed ob recordationẽ Filij Dei, in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum, ſed in Throno ſedẽtem recordamur. Et dũ nobis ipſa pictura, quaſi Scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet, &c.

Seminaria cultus imaginum tempore Gregorij.

Addenda vero eſt & hęc obſeruatio, quod poſtea, cum adoratio imaginum recepta, & defenſio eius ſuſcepta eſſet, quia videbant illā à tota antiquitate per annos ſexcentos conſtanter reprobatā finxerunt vetuſtam hæreſin eſſe, docere, quod Sanctorum imagines non ſint adorandæ. Ita Nicephorus lib. 16. c. 28 deſcribens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphæi ſocius fuit: cui nondum baptizato Epiſcopatum mandarat, aſſerēs, ſufficere ei pro Baptiſmo cōſecrationē. Iſte, inquit, Xenaias primus (o audacem animum & os impudens) vocem illā euomuit (οὐ δεῖν προσκυνεῖν) non debere adorari Chriſti & Sanctorum imagines. Vixit autē Xenaias iſte circa annum Domini 500. Sed Gregorius poſtea adhuc anno 600. adorationem imaginum expreſſe prohibet & damnat. Idem etiam antea Auguſtinus de totius Eccleſię ſententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publice decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, ſicut oſtendimus. Imo Deus ipſe longe ante legem tulerat. Non adorabis nec coles imagines. Vanum igitur & falſum eſt, quod Nicephorus ſcribit, hæreſin eſſe Xenaiæ, quaſi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non eſſe adorandas.

Nicephori fabula de adoratione imaginum.

Sexta Synodus de imaginibus.

Porro hiſtoricus imaginum vſus poſt Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mētio in ſexta vniuerſali Synodo, circa annū Domini 680. Et Pontificij quidem ſcriptores dicunt, concilium illud ſanxiſſe & mandaſſe cultum, venerationē & adoratione imaginum. Sed res lōge aliter ſe habet. Ex Græco. n. nono canone, illius Synodi canones prolati iam extant, & octogeſimū ſecundum de imaginibus, Perionius Græce allegat, cuius hæc eſt ſententia. In quibuſdam ſacrarum imaginū picturis agnus digito præcurſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt, adumbrans verum illum, per Legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola (προχαράγματα) & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes gratiam illis præponimus, & veritatē, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit, in Chriſto, etiam (χρωματουργίας) colorum picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis (ὑπογράφεσθαι) ſubijciatur aut præſcribatur: definimus, illius agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatū, picturam (κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα) ſecundum humanum characterem in imaginibus in poſterum, pro veteri agno (ἀμνοῦ παλαιοῦ) erigēdam, per quam (τὸ τῆς ταπεινώσεως) ea quæ ad humiliationē Dei verbi pertinet (καθορῶντες) contemplamur, & (πρὸς μνήμην) ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortiſque eiꝰ ſalutaris, ac quę inde mūdo facta eſt, redemptionis, (χειραγωγούμεθα) quaſi manu ducimur. Hæc verba Canonis nihil dicūt de cultu & adoratione imaginum: ſed hiſtoricum vſum earum probant & declarant. Quia ſcilicet vetus Teſtamētum fuit tempus vmbrarum, iam ſub nouo Teſtamento nō vmbras eſſe proponēdas; ſed præter doctrinā ſignis ſeu picturis etiam oſtendendū figuras legis impletas eſſe in Chriſto. Ad hiſtoricā etiam contemplationē, ac memoriam, ſeu commonefactionem, operum Chriſti, imaginem ipſius ſpecie humana poſſe proponi indicant. Obſeruandum vero eſt, imaginem Chriſti crucifixi, hoc eſt, ſicut Canon loquitur, figura ſeu ſpecie humana repræſentante humiliationem, paſſionem & morte ipſius, iſtis primum temporibus circa annum Domini 690. cœpiſſe fieri, & in Eccleſia collocari: hactenus. n. crucis tantum ſignum vſitatū fuerat, ſicut ſupra oſtēdimus. Quod vero Canon ille nominat σκιάς

Imago crucifixi quādo.

ἁγίας, quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequẽdas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & ναοὶ σεπτοὶ, ἐπίσκοποι σεπτοὶ: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli vel adorari debere inde ſequitur: ſed quia erant loca prophana, erant etiã imagines politicæ, ad eorũ differentiã, ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπταί. In Gratiano de conſec. diſt. 3. cap. venerabilis, citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus, ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, nõ ſunt ſextæ Synodi, ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Actione 6. Tom. 2. *Gratiani falſa allegatio.*

INITIVM CVLTVS ET ADORATIOnis imaginum in Eccleſia.

Et hactenus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis: conſideretur autem quomodo ad cultum & adorationem imaginum ſenſim facta fuerit inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita poſtea etiã ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blondus ſcribit: Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti, homines ad ſignum Crucis, ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde vero non multo poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt: Vnde non diſſenſiones tantum, ſed horribilia, & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi nõ eſt noſtri inſtituti: ea vero tantum, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus. *Progreſſio ad cultum imaginum.*

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribũt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monothletas damnarant. Alij dicunt, Cõſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum, qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam vero non eodem modo omnes deſcribunt. Pleriq; narrant, Philippicum Monothletarum hæreſi infectum, imagines patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri, vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare & amplecti ſententiam Monothletarum. Ac Romanos contra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterentur, curaſſe patrum imagines, qui in Concilijs illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam, inde certiſſime colligitur, quod in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt, approbantur omnium ſex vniuerſaliũm Synodorum decreta, & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monothletas approbantur, & recipiuntur. *Quare Philippicus abraſerit imagines patrũ.*

Vera autem cauſa illorum certaminum de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis, qui circa illa tempora vixit, & in Synodo Conſtantiniana, tãquam Iconolatra, damnatus fuit, recte colligi poteſt. Similiter etiam ex contrarijs Romanorũ circa illa tempora Pontificum decretis & Synodis. Damaſcenus igitur lib. 4. c. 17. diſerte de aduerſarijs ſuis dicit: exprobrãt nobis, (προσκυνοῦσι καὶ τιμῶσι) quod adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa, Gregorius II. & XXXI ac ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerunt imagines veneratione cultus & adorationis proſequẽdas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſa- *Vera cauſa certaminum de imaginibus. Damaſcenus.*

Zonaras.

rios ſuos, quos damnant, nominant εἰκονολάτρας. Et Zonaras apertiſſime hoc tradit, dicit enim Copronymus cum Epiſcopis in forum progreſſus coram omni populo venerabilium imaginum adorationem interdixerunt, idololatras appellantes eos, qui imaginibus cultum præſtarent, τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας σεβομένους καλέσαντες. Et poſtea de Leone Iſaurico inqt, εἰδωλολατρείαν τὴν τῶν εἰκόνων ἀποκαλῶν προσκύνησιν. Adorationē imaginū vocabat idololatriā. Et ad Germanū Patriarchā dicit Iſauricus, μὴ δεῖν τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι, nō eſſe colēdas imagines. De cultu igitur & adoratione imaginū potiſſimum tunc certamen fuit. Et hæc vera fuit cauſa illorum certaminum, vbi Græci quidem demolitione imaginum voluerunt adorationē earum abolere. Dixerunt enim, ſicut Stapulenſis etiam recitat, ſe illud facere tollendæ idololatriæ cauſa. Romani vero Pontifices non ex verbo Dei diſputarunt: ſed Excommunicatione ſua Grçcos Imperatores Imperio deiecerunt. Ita Philippicum Imperio exuit Antonius, Antoniū Theodoſius, qui imagines conatus fuit reſtituere, ſed vix vno anno regnauit.

Leo Iſauricus contra imagines.

Poſt hunc, Leo Iſauricus certamen contra imagines maiori vehementia inſtaurauit. Propoſito enim publico edicto mandauit, omnes imagines deijciendas & cōfringendas. Ac ipſe Conſtantinopoli omnes ſtatuas ex templis congeſtas, in medio vrbis concremauit, picturas abraſit, & parietes dealbauit, contradicentes vero vel capite truncauit, vel alia parte corporis mutilauit. Ludimagiſtrum etiam cum diſcipulis ædibus incluſum combuſſit. Gregorius III. vero in Synodo Romana contrarium ſtatuit, & Leonem damnat. Sed Leoni patri ſuccedens Conſtantinus filius, Romanç Synodo opponit aliam, quam circa annum Domini 755. in vrbe Conſtantinopolitana, vel, vt alij volunt, Epheſina conuocat. Atq; ibi non tantum adorationem imaginum: ſed ipſas ſimpliciter imagines damnarunt, vt quas nullo modo, & in nullum vſum, etiam extra caſum cultus & adorationis, vel facere vel habere liceat. Rationem habent præcipue hanc, cum naturæ in Chriſto non poſſint ſeparari, & diuina non poſſit pingi, ideo etiam humanam eius effigiem non debere pingi, ne putetur alia eſſe perſona humanitatis quæ pingatur, alia diuinitatis, quæ pingi nō poſſit. Cumq; etiam corpus eius ineffabili gloria iam ſit illuſtratum, ideo illud pingi non poſſe. Et Sanctorum animæ ac virtutes, quæ veræ ſunt ipſorum imagines, cum coloribus exprimi non poſſint, ideo Sanctorum etiam imagines nō debere pingi. Acta huius Synodi, quam poſtea non Conſtantinopolitanam, ſed Conſtantianam vocari voluerunt, extant in actione 6. ſecundi Niceni Concilij.

Gregorius Tertius.

Synodus Conſtantiniana ſimpliciter damnat imagines.

Stephanus Tertius.

Irene.

Et Romæ quidem Stephanus Tertius, contraria Synodo Conſtantinianam damnauit. In Græcia vero Cōſtantinianæ Synodi decreta durarunt apud illos, qui inde εἰκονομάχοι vocabātur, donec Irene Leonis IV. vxor tutorio nomine, Conſtantini filij ſui pupilli Imperium adminiſtrare cœpiſſet. Illa enim ſpe retinendi vel recuperandi in Occidente Imperij, quæſiuit reconciliationem cum Romanis Pōtificibus, & anno Imperij ſui 6. conuocauit Synodum Conſtantinopolim, quæ per tumultum diſtributa fuit. Altero anno conuocauit Patres Nicæam, rebus omnibus ita inſtructis, vt nemo contradicere vel diſputare auderet. Scribit enim Albertus Pighius, Adrianum Pontificem Romanum ſcripſiſſe ad Grçcos Imperatores, ſe conſenſurum celebrando Concilio, non vt de controuerſia illa diſceptaretur, ſed vt ſimpliciter Pontificia de adorandis imaginibus ſententia reciperetur. In illa Synodo ex præſcripta Romani Pontificis ſententia pronuntiatur & ſtatuitur: Sacras imagines nō tantū haberi

Septima Synodus

posſe

poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mãdato diuino in Eccleſijs neceſſarias eſſe: imo venerandas, ſalutandas, oſculandas, colẽdas & adorãdas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorãdas. Factum hoc fuit circa annũ Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cum ſine aduerſarijs agerent, debellatum fuit. Inchoata enim fuit Synodus illa 24. Septembr. ſub octauum Calendas Octobris. Et tertio Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox vero Irene o nia rurſus templa imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Conſtantini VI. corp⁹ effoſſum, publice cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Cõſtantinus vero filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deijcit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationẽ primitiuę Eccleſię Patres cohorruiſſent, ſi pręuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

adorationem & cultum imaginum ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOlatrica Synodo.

Extãt autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixe deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & cõſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & in ea taquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo auctoritatis tribuendum ſit.

De hiſtorico imaginum vſu.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quod ille non ſimpliciter ſit damnatus, quodque non ſimpliciter ſit prohibitum, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricũ, vel ornatus gratia, facere & habere, recte dicunt, ipſam Scripturam interpretari legem, Exo. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in templo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25 Hebræ. 6. Num. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Numer. 7. Cherub. vero habuiſſe faciem hominis conſtat, Ezech. 41. Et quę in hanc ſententiã ex Patribus quibuſdam, vel de Scripturæ hiſtorijs, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candide iudicãtibus non debent, ſi intra hiſtoricas meras conſiſtant: vt quod actione 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura iſta repræſentari viderit, in memoriam ea, quæ antea audiuit & legit, reducit: ignorantes vero, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & perueſtigandi hiſtorias. Quod vero in actione quarta, quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quam verbi Dei, falſum eſſe ſupra oſtendimus.

Diſcrimen inter hiſtoricum vſum & adorationem.

Secundo, neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginũ vſum, & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimonijs, ſi quę adducũt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel aperte, vel oblique inferũt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerunt. Nam actione quarta, Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit fuiſſe quidem imagines in tabernaculo: ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſ-

ſe: Non facies tibi ſimilitudinem aliquam, ne populus culturam illi ex-hibeat. Et Actione quinta, producitur ſcholion quoddam in Exodum: Etſi facimus hominum piorum ſimilitudines: non tamen illa fiunt vt adorentur vt dij, ſed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si vero ſimilitudines Chriſti facimus, ſane non propter ſimilitudinem adoramus. ſed quo mens per ea, quæ conſpexit, ſurſum volet.

Quam abſurde alle gẽt veterum ſententias

Tertio vbicumq; in veterum ſcriptis ad picturas ſeu imagines in genere alluditur, ipſi mox attexunt: Ergo in templis Chriſtianorum habēdæ ſunt imagines: vt Athanaſius explicans doctrinam, quod filius Dei, aſſumpta natura humana, imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, reſtituerit, vtitur hac ſimilitudine: Sicut ea, quę in tabulis picta ſunt, cū figura per ſordes, & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt, vt denuo pingatur & reficiatur, modo talis ſit, vt adhuc renouari in eadē materia & tabula poſſit. Nam per eandem formam & materiam, in qua depingitur, nō deſtruitur, ſed potius in id, quod ante fuit, reſtituitur. Hanc ſententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus imagines in Chriſtianorū templis habendas, quod Athanaſius cum ſimilitudinem illam in genere à pictoris ſumeret, ne cogitauit quidem. Idem imagines in tēplis probare conatur ex illa Cyrilli ſententia: Fides depingit verbum quod in forma Dei exiſtit, quod ſimilitudine noſtra aſſumpta factum eſt homo. Et imaginum vſum nobis ſupplent parabolæ, ſubijcientes quaſi oculis & manibus, ea quæ in nudo intellectu contemplatione in obſcure habent. Et Actione. 4. imagines in templis, Cyrili auctoritate, ita confirmare conantur, quia Cyrillus collationem veteris & noui Teſtamēti hac ſimilitudine explicans, inquit: Vmbra & figura Lex erat, imo velut quædā pictura, ad contemplationem videntium ipſa opera poſita. Vmbra autem artificij in tabulis pingentiū, primæ ſunt caracteres, quibus ſi ſuperinducti fuerint colores, tunc ſane pulcritudo picturæ apparebit: Ita nouum Teſtamentū vmbras veteris abſoluit & conſummauit. Allegant & illam Cyrili ſententiam, quæ celebrat deſcriptionem Moyſis, Geneſ. 22. quod hiſtoriam illā de Abrahamo. quaſi in tabula depinxerit, nunc inſidentem aſino aſſumpto ſimul & puero, nunc dimiſſo aſino onerantem lignis ipſum Iſaacum, aſſumendo gladiū & ignem, rurſus adoleſcētem in lignis ligando, dextera ad immolandum puerum armata. &c. Hæc annotaui, vt Lector videat, quam pueriles & ineptæ fuerint iſtius Synodi actiones, quod ex huiuſmodi ſententijs voluerunt probare, patres docuiſſe, in templis Chriſtianorum habendas eſſe imagines.

Quarto ex certis teſtimonijs veræ antiquitatis, per annos trecentos, imagines in Chriſtianorum templis fuiſſe, cōtrarium enim ſupra monſtrauimus. Sed quia Synodus iſta fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinē vetuſtiſſimam, inde vſque à Chriſti & Apoſtolorum tempore receptam, ad eius probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta cogitur aſſumere: vt Actione 5. producitur fabula de imagine quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abgaro Regulo miſerit, cum & Gelaſius, & Iſidorus, narationem illam pronuntient apocrypham eſſe, ſicut ſupra oſtendimus. Et tamen in Synodo illa Leo quidam Lector dicit, ſe petijſſe Edeſſam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidiſſe. Actione 4. ſub nomine Athanaſij Alexandrini citatur naratio de imagine Chriſti, à Iudæis confixa, quam Nicodemus manibus ſuis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eam Iacobo reliquerit, à quo cōmendata fuerit Simoni & Zachæo. Sed ſupra oſtendimus, ſcriptum illud non eſſe Athanaſij, ſed ſuppoſititium: & Sigebertus oſtendit, fabulam multo recentiorem,

Fundamenta iſtius Synodi ex figmentis & fabulis.

centiorem eſſe, quam forſan quidam nomine Athanaſius conſcripſit, & hoc prætextu Magno illi Athanaſio ea poſtea tribuerunt, vt ita ſpecie & auctoritate aliqua ſimplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno ſupercilio ſcribit, Conſtātinum lepra infectum iuſſum fuiſſe in ſomnis à Petro & Paulo, vt à Syluestro Romano Pontifice peteret Baptiſma, ita enim conſecuturum ipſum lepræ & omnium morborum ſanitatem. Et Conſtantinum interrogaſſe Syluestrum, Quales eſſent Petrus & Paulus, cumque is imagines Apoſtolorum, quas habebat, afferri iuſſiſſet, Conſtantinum ſtatim agnoſuiſſe vultus, quos per quietem viderat. Cumque Romæ à Syluestro baptizatus eſſet, in memoriam eius beneficii columnas Eccleſiarum imaginibus Chriſti & Sanctorum ipſum exornaſſe. Sed totam illam narrationem de Baptiſmo Conſtantini fabuloſam & falſam eſſe, veteres Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores omnes conuincunt. Adrianus dicit, Conſtantinum ideo imagines Chriſti & Sanctorum in templis collocaſſe, vt ita Gentes à cultu idolorum conuerteret: ſed ſupra clariſſime oſtendimus, primitiuam Eccleſiam ideo noluiſſe imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, ſeminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colerent, quo idola coluerāt, ad ſtatuas ſcilicet. Et ex veris certiſque hiſtorijs non poſſe oſtendi, quod Conſtantinus imagines in templis poſuerit, ſupra oſtendimus. Ex primitiuæ etiā Eccleſiæ hiſtoria, quam in præcedentibus deduximus, liquido iudicari poteſt, ſuppoſititium & falſum eſſe, quod Actione prima, ſub nomine vetuſtiſſimi Theologi citatur, ναοῦ λόγος οὐδεὶς, ὃν οὐκ ἔστι ἄγαλμα: nullam habendam eſſe rationē eius templi, quod non ornatum ſit imaginibus ſeu ſtatuis. Impudentiſſimum vero eſt, quod fingunt, in Synodo Apoſtolorum Antiochena decretum factum fuiſſe, vt loco idolorum imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: ſed certandum eſſe ante columnam Dei hominiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et de Apoſtolis quidem conſtat, quod docuerint fugienda eſſe idola, 1 Ioa. 5. Quod vero loco idolorum materiales imagines Chriſti ſubſtituerint, ad quas conuerſos ablegarint, falſum eſt, & ſententiam illam ex apocryphis ſcriptis, de actis Apoſtolorum, ſumptam eſſe non eſt dubium, quæ tamen potuit illam ſententiam habere: Nō ad idola currēdum eſſe, ſed ad Chriſtū, qui vt Deus & homo vnicum fundamentum, & vera columna ſit Eccleſiæ, & ſpectator ac remunerator certaminum, quæ fideles ſuſtinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo iudicandum exiſtimas, quæ apocryphis, fabuloſis, ſuppoſititijs, & falſis nititur teſtimonijs & fundamentis?

Quinto, Ioannes quidam Monachus Actione quarta, dicit: Neceſſarias eſſe imagines in Eccleſijs, idque Adrianus Papa ex doctrina Scripturæ & ex mandato diuino probare conatur: ſed profecto pueriles, frigidæ, imo pudendæ ſunt probationes, nihil prorſus ad rem faciētes, quæ vno verbo rectiſſime appellari poſſint, manifeſtæ ludificationes verbi Dei: non enim violenter tantum, ſed ridicule prorſus, dicta Scripturæ in peregrinū ſenſum detorquentur, non ſecus atque in paſquillis ioci gratia quidam ludere ſolent. Cumque Synodorum auctoritas ex fundamentis & teſtimonijs, quib. nititur recte æſtimetur, iudicet hinc Lector, quid ſeptimæ iſti Synodo, tribuere, vel velit, vel debeat, vel poſſit. Adrianus igitur Papa Actione ſecunda, ſcribit: Sicut Scriptura imagines in memoriam venerationis habet: ſic & nos eas habeamus. Audi vero teſtimonia. Quia, inquit, factor noſter Deus iuxta propriam imaginem & ſimilitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit: Præterea primus homo

Quam inepte allegetur Scriptura in iſta Synodo.

cuncta animantia proprijs nominibus vocauit. Abel ex primitiis ouilis ſui Deo dona obtulit. Noe altare Domino conſtruxit. Similiter & Abraham. Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoque ſpecioſitatem domus Dei diuerſis coloribus & picturis exornabimus, cum ſcriptum ſit, Confeſſio & pulcritudo coram eo. Item: Domine, dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item, Actione quarta: Si vetus Scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Chriſti, Mariæ & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua aſſumpſit Cherubim gloriæ. Nam Hebræorum nono, in nouo Teſtamento citatur hiſtoria Cherubim gloriæ. Egregiam me hercle probationem: Item ſcriptum eſt, ſicut audiuimus ita vidimus. Et Domine, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Oſtende mihi faciam tuam & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit lucernam, & ponit ſub modio. Item: ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altari collocādæ & accenſis cereis colendæ ſunt. Item ſanctis qui ſunt in terra, inquit Pſalmus, ſed Sancti ſunt in cœlo, ergo imagines eorum debent eſſe in terra, &c. Certe ſi Paſquilus aliquis voluiſſet Pontificiorum doctrinam de imaginibus ſalſe exagitare, & irridendam proponere, non potuiſſet magis ridicule Scripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi iſtius auctoriatem, tamquam, ſacroſanctam, confugere.

Sexto, in Actionibus iſtius Synodi eſt & hoc obſeruandum, quod *Saraceni.* aliquoties ipſi qui interfuerunt, fatentur: Saracenos quorū Religio, vt nūc Turcarum, ſine ſimulacris fuit, alieniores à Chriſtianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. fatetur, *Iudæi* Iudæos abſterritos, ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbāt Chriſtianos contra legem, Exodi 20. imagines adorare & colere. Quod enim Synodus prætendit, legem Dei tantum prohibere, ne vel falſorum Deorum, vel eorum, quæ nihil ſunt, ſimulacra adorētur: manifeſte cōtra textum Legis pugnat, quę diſerte dicit, ne ſimilitudines eorum, quæ ſunt, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue ſub terra, adorentur & colantur. *Pagani.* Extat in actis iſtius Synodi, Actione quinta diſputatio Gentilis, qui affirmat cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginū, ſicut tunc inter Chriſtianos exercebatur. Nam & nos, inquit Gentilis, non ipſas ſtatuas adoramus: ſed vt per cultum noſtrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cumque diceret Gentilis: ſicut vos Chriſtiani Angelos, qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos noſtros pingimus. Reſpōdet quidam, qui vult videri catholicus, Angelos ſua natura non omnino eſſe incorporeos & inuiſibiles, verum tenui corpore præditos & aereo ac ſæpius in proprio corpore viſos. *Marcionitæ. Manichæi. Eutychian.* Porro, quod actione prima dicunt, Marcionitas, Manichæos, & alios, qui finxerunt, Chriſtum non verum corpus humanum, ſed Phantaſiam eius aſſumpſiſſe, ideo imagines corporis Chriſti reſpuiſſe. Et idem feciſſe etiam alios hæreticos, qui humanam naturā in perſona Chriſti in diuinitatem mutatam fingebant. Aliquid habet coloris, & ſi quis ea opinione imagines reſpueret, is propter impiam de humana Chriſti natura opinionem merito damnaretur. Sed cum iſtorum hæreticorum controuerſiæ & certamina, diligenter apud veteres deſcripta extent, nihil tale de imaginib. ipſis tribuitur, imo Manichęos ſimulacris æquiores fuiſſe, ſupra ex Auguſt. cōtra Adimantum, c. 13. oſtendimus. Act. 5. citatur fabula illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæreſin fuiſſe: imagines Sanctorum non eſſe adorandas: Cum Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Eccleſię Chriſti doctrinam defendat, ſicut ſupra oſtendimus. Philoxeni autem

illius ſententia ita recitatur, Act. 5. Chriſto non dandum eſſe honorē, nec laudem dicēdam in pictura hominum arte elaborata. Eſſe autem illi ſolummodo acceptam adorationem in ſpiritu & veritate.

Quod vero in fine quintæ actionis extat, & à Zonara etiā deſcribitur, perfidum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiam Leoni Iſaurico, vt imagines in Chriſtianorum templis delerent, & hanc eſſe originem Iconoclaſtarum, ita narratur, vt fabulæ nō ſit abſimile. Et ob prohibendam adorationum imaginum, confractionem earum primum cœpiſſe, idque ante Leonem Iſauricum, ante oſtēdimus. Quod ſi Iudæi, Samaritæ, Saraceni, odio Chriſti & in eius contumeliam imagines ipſius confringunt & conſpuunt, merito damnantur, ſicut Nabuchodonoſor, ob impie tractata vaſa templi, arcam & Cherubim, diuitus punitus eſſe, à Chryſoſtomo nō male dicitur, quia odio Dei & in eius contumeliam hoc fecit.

Origo Iconoclaſtarum.

Et hæc quæ hactenus dicta ſunt, pertinent ad hiſtoricum imaginum vſum, qui licet per ſe, ſi intra hiſtoricas metas contineatur, culpari & damnari non poſſit, ſicut ſupra oſtenſum eſt. Hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector conſideret, quam indoctæ, ineptæ & vanæ fuerint Synodi illius actiones, quomodo commentitiis, peregrinis & ſuppoſititijs fundamentis, ea etiam, quæ per ſe vera ſunt, ita ſuperſtruāt, vt ſuperſtitiones ſuas admiſcere poſſint, vt hinc Lector ſtatuat, quantum fidei & auctoritatis in altero capite, quod principale eſt, de cultu ſcilicet, & adoratione imaginum, Synodo iſti tribuendum ſit.

Septimo, principale caput eſt, quod in Synodo iſta contra manifeſtam Scripturæ ſentētiam, & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia decretum eſt, ſacras imagines honorandas, venerādas, ſalutādas, amplectendas, oſculandas, colendas, & adorandas eſſe. Et quidem apparet, pias aures etiam tunc ab ipſis vocabulis abhorruiſſe. Ideo quidā vocabula mitigare ſtuduerunt, vt Action. 3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit: Suſcipio venerandas imagines, ad adorationem autem, quæ fit ſecundum λατρείαν, tantummodo ſuperſubſtantiali & viuificæ Trinitati conſeruo: Leontius etiam Actione quarta, & Adrianus Actione ſecunda, rem ipſam mitigare ſtudent, cum inquiunt: Sicut ex conſideratione creaturarum moueor, vt Deum ipſum creatorem ſolum adorem, & colam: ita in pictura contemplans martyrum certamina & victorias, excitor, vt Deum martyrum glorificem, virtutes martyrum prædicem & ad imitationem me præparem. Et actione 7. dicunt, veram latriam ſoli diuinæ naturæ competere. Eſſe autem aliam honorariam adorationem ſicut Iacob adorauit Eſau, Gen. 33. Abraham filios Chet, Geneſ. 23. Iacob Pharaonem, Gen. 47. Dauid Samuelem, 1. Reg. 10. Quando itaque dicitur imagines adorandas non intelligi cultum latriæ: ſed adorare idem valere, quod ſalutare, amplecti & amare, ſicut Phariſæi ſcribūtur amaſſe ſalutationes in foro, Matthæi, 23. Et Paulus ſalutauit presbyteros ingreſſus ad illos, Act. 21. Volunt igitur quidam vocabulo adorationis in Actis illius ſynodi nihil aliud intelligi, quam exhibitionem honoris ſeu reuerētiæ, quę ſit externo aliquo geſtu, vel inclinatione capitis, vel genuflexione, vel amplexu, oſculo & huiuſmodi.

Adoratio imaginum in iſta Synodo.

Quomodo ludant vocabulo adorationis.

Poſſem autem opponere religioſam pietatem verę & eruditæ antiquitatis ſubtilitatem illam ignoraſſe. Grauiſſimis enim ſine dubio de cauſis ſimpliciter prohibuit adorationē imaginum, ſicut & Gregorius Magnus docuit, imagines nullo modo adorandas, ſed adorationem modis omnibus deuitandam. Et lex Dei ſimpliciter dicit: Non adorabis, nec coles ea poſſem etiam opponere, ingentem eſſe diſſimilitudinem, quando hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerētia, vel ratione of-

An imagines aliquo modo adorandæ.

ficij vel coniunctionis vel amoris, vel quia ab illis aliquid petimus, ſperamus aut tenemus. Talis enim reuerentia in ſcriptura veteris Teſtamenti aliquando vocatur adoratio, & eius extant exempla in ſcriptura. Verum inanimatis ſtatuis ſeu imaginib. hoc exhibere non eſt idem, & eius nullum extat in ſcriptura vel mandatum, vel exemplum. Imo lex Dei, quia vtrumq; prohibet, & adorationem & cultum imaginum, altero interiorem cultum ſpiritus, altero externam honorariam adorationem imaginum prohibet.

Quomodo ſynodus iſta velit imagines adorari.

Sed ne exiſtimetur lis & certamen de vocabulis tantum eſſe, videamus quid & quantum ſeptima iſta ſynodus re ipſa ſuis venerationibus, ſalutationibus, vultibus & adorationibus, tribuat imaginibus. Inde enim manifeſtum erit, fucum tantum eſſe diſputationem de vocabulis. Et Scholaſtici poſtea ſicut rem ipſam, ita etiam vocabulum adorationis proprie ſic dictæ, imaginibus Chriſti tribuerunt, ſicut infra oſtendimus. Theodoſius igitur quidam Actione prima, in ſua confeſſione inquit: Saluto & veneror Mariæ imaginem, cuius etiam auxilium, protectionem & interceſſionem, nocte dieque, vt peccatori mihi ſubueniat, inuoco, vt quæ eam poteſtatem habet à Chriſto. Sanctorum etiam imagines veneror, non vt Deos, ſed mentis meæ affectum & deſiderium, quo in illos affectus ſum, hoc modo indicans, ex toto animo omnes obteſtor, vt ad Deum pro me intercedant, quo in oculis eius miſericordiam in die iudicij conſequar.

Inuocatur auxilium.

Mediatio. Propitiatio.

Actione ſecunda ſub nomine Baſilij citatur ſuppoſititia hęc ſententia: Deiparam virginem, Sanctos, Prophetas, Apoſtolos & martyres ſuſcipio, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per iſtorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi gratis largiatur, quam ob cauſam & hiſtorias imaginum illorum honoro & palam adoro. Audis ſynodum iſtam docere, imagines ita & propter hanc cauſam adorandas, vt per Sanctorum, quorum ſunt imagines, mediationem, Deus nobis ſit propitius, & peccatorum remiſſionem largiatur: quæ certe adoratio ſoli Chriſto debetur. Ibidem Stauratius dicit: Venerabiles imagines honoro, quæ ſunt velut arrhabo ſalutis meæ. Et Adriani Epiſtola dicit: Iſraelitæ per inſpectionem ænei ſerpentis à peſte ſeruati ſunt. Nos vero Chriſti & ſanctorum imagines contemplantes & venerantes, abſit vt dubitemus nos ſeruari.

Seruamur per imagines.

Sanationes ad imagines.

Actione 4. narratur miraculum, quod S. Anaſtaſius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: deſcende ad Tetrapylum, ſanctiq; Anaſtaſij interceſſionem apud Deum poſce, quæ ad templum illud delata, cum ſancti imaginem conſpicaretur, dixit: Hic eſt, qui in ſomnis mihi apparuit. Et in terram ſe proſternens, & martyrem flebilibus orationibus placans, ſana ſurrexit. Et alius quidam addit, mulierculam obſeſſam Romæ ad imaginem S. Anaſtaſij ſanatam.

Iurant ad imagines.

Allegatur ibi & formula iurandi in confirmationem dictorum, poſitis manibus ſuper imagines Chriſti & Mariæ. Atqui ſcriptura tradit, cultum ſoli Deo debitum eſſe, per nomen ipſius iurare.

Leontius ibid. dicit: Quando imaginem Chriſti habeo, per eam Chriſtum ipſum me tenere & adorare videor.

Imagines loquuntur.

Ex Sophronio citatur tale miraculum: Ingreſſi templum, vidimus picturam, repræſentantem in medio imaginem Chriſti, Mariam a ſiniſtris, à dextris autem Baptiſtam. Preterea cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procedebant & intercedebāt. Chriſtus vero commiſeratus annuit, & ante imaginem inquit: illi date. Et Sancti ad me aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. Et alius quidam Epiſcopus ſubijcit: hæc imago adhuc hodie Alexandriæ exiſtit, & omnes morbos curat.

Dæmonum teſtimoniũ. *Lupanaria.*

Aliud ibi recitatur, quod dęmon, cum cuidam valde moleſtus eſſet, dixerit, imaginem iſtam, Mariæ ſcilicet geſtantis Chriſtum, ſi nolis me tecum luctari, caue ne amplius adores: Abbatem vero Theodorum dixiſſe: Potius omnia lupanaria intranda eſſe, quam intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro ſententia illa ſynodi citatur.

Imago Coſmæ & Damiani.

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: ſi domi eſſem, poſſem cerea Sanctorum meorum Coſmę & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. In ſomnis ſancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum ſanctorum. Vir vero recordatus, quod ſoleret peregre imaginem illam ſecum ferre, oſtendit eam vxori, quæ cum vidiſſet, adorauit.

Imago imponitur loco affecto. *Fides in imagines.*

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iuſſi, vt inferrent ad me Chriſti imaginem, quam cum vidiſſem, dixiſſemque: Domine, qui das Sanctis gratiã, reſpice me, impoſui eam loco dolẽti, & morbus repulſus eſt. Item, muliercula ægrotans, cum præ tormin ib. ingredi non poſſet, repſit ad illum locum, vbi in parietib. effigies Coſmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro ſcipione vtebatur, cõfeſtim ſanitati ſanctorum interceſſione reſtituta eſt.

De imagine, hic eſt Chriſtus. *Imagines in officinis.* *Alloquitur imagines.*

Ioannes quidam dicit: Si quis imaginem Chriſti aſpiciens & adorans dixerit, aut ei inſcripſerit: Hic eſt Chriſtus, non peccat. Item, dicunt, Romæ in omnium officinarum veſtibus exiguas Simeonis imagines collocaſſe, cuſtodiam quandam & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittẽtes. Et Hæmorrhouſa quædam inſpecta tantummodo Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis eſſet, ſanata ibi dicitur. Maria Ægyptiaca imaginẽ Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi ſuppetias ferat.

Miracula.

Plura alia ſimilia ſub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodo pictæ imagines inuocantibus diſtillarint guttas roris & vnguentorum, quibus morbi ſanati, & quomodo imagines læſæ vltæ fuerint contemptores ſuos.

Imago in puteum.

Actione quinta: mulierculæ quædam fodiens puteum, cum aquam non inueniret, vidit in ſomnis quendam ad ſe dicentem: Mitte, vt ſimulacrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumque imago eſſet allata, dimiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturijt.

Imago ſeruat candelas.

Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem Mariæ, habentẽ in vlnis Chriſtum. Quando vero abiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamq; pro more ſuo accendebat. Cum vero accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longũ mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamque inextinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio longum iter ingredior. Et hæc cum ad imaginem dixiſſet, abijt. Reuerſus autem poſt menſes quinque aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquam extinctam inuenit.

Tridentini decreti artificium.

Hæc ſummatim excerpta annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum Tridentinum Decretum ſtabilire, & Eccleſijs rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimã hanc Synodum ſe refert. Studioſe enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis & adorationis imaginum, in decreto ſuo non recenſent Tridentini: ſed quia tamen retineri illas volunt, præcipiunt talẽ venerationẽ imaginum, ſicut in ſeptima ſynodo definita eſt. Et verbi ſane gratia, de ſuperſtitionibus, ſi quæ irrepſerunt, abrogãdis concionantur: ſed quæ poſſent eſſe craſſiores ſuperſtitiones, quã quas hactenus ex actis ſeptimæ ſynodi

annotauimus? Illas vero Tridentini iudicant non ſuperſtitiones, ſed magnam pietatem eſſe. Quomodo vero aduerſa quaſi fronte pugnent cum doctrina verbi Dei, de vero cultu, inuocatione, & adoratione Dei, in locis præcedentibus oſtenſum eſt.

Fundamenta adorationum in iſta Synodo.

Octauo fundamenta etiam, teſtimonia & probationes, quibus talem cultum & adorationem imaginum ſeptima iſta ſynodus confirmare conatur, Lectori tanquam in tabella ſpectanda, conſideranda & diiudicanda proponemus: Vtq; rectius de illis iudicari poſſit, redigemus ea ad certa aliquot capita. Primo enim ex Scriptura probare conantur adorationem imaginum. Secundo, ex traditionibus. Tertio, ex Patrum teſtimonijs. Quarto, ex miraculis. Quinto, quod cōtrarium aſſerere ſit vetus hæreſis. Sexto, à ſimilitudine venerationis imaginum politicarum. Vident igitur, ſibi obſtare clariſſimam Scripturæ ſententiam, quod ſolus Deus ſit adorandus, quodque adorationem imaginum Scriptura expreſſe prohibeat: Ideo teſtimonia illa ita eludere conantur: Quod Scriptura vbi dicit Dominum Deum adorabis, & illum ſolum coles, excluſiuam particulum addiderit, latriæ, non autem adorationi: ſed illam illuſionem Angelus, Apoc. 19. ignorauit, qui ſe ideo à Ioanne adorari vetat, quia ſcriptum ſit: Deum adora. Ignorauit illam tota antiquitas, ex cuius ſententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec martyres, nec ipſorum reliquias, nec vllam creaturam, ſed ſolum Deum adoramus. Et Gregorius Magnus prohibens adorationem imaginum, hoc ipſo dicto vtitur, quia ſcriptum ſit, Dominum Deum tuū adorabis, & illum ſolū coles. Athanaſius inde probat, Chriſtum eſſe Deum, quia iubetur adorari. Non autem loquimur de ciuili, politica ſeu mundana adoratione, ſeu reuerentia de qua ſupra exempla quædam Scripturæ citata ſunt: ſed de adoratione religioſa, quæ in exercitijs fidei & pietatis vſurpatur. Illā ſoli Deo deberi manifeſtiſſimum eſt. Cum enim ſatan poſtularet adorationem, Chriſtus reſpondet, Dominum Deum adorabis. Quæ allegatio nihil ad propoſitum concluderet, ſi ſententia non eſſet excluſiua. Et ne excipiatur ſatanā non eſſe adorandum, aliud vero eſſe de Sanctis, certe bonus etiam Angelus, Apoc. 19. & Petrus Apoſtolus, Act. 10. ſententiam illam excluſiue intelligunt. Ac de imaginibus non adorandis extat manifeſta prohibitio, Exo. 20. Quod vero ſynodus iſtas fingit eluſiones, prohiberi tantum ne imagines idolorum, vel ne ipſa materia ſeu forma imaginum adoretur, ſupra ſolide refutatum eſt.

Quomodo eludāt dictū Deum ſolū adorandum.

Quomodo eludant legē Exod. 20.

I.

Audiamus vero, quibus teſtimoniis, & ex quibus fundamētis ſcripturæ, contra Scripturam, adorationē imaginum Synodus iſta doceat & defendat. Actione 2. dicunt, Scriptum eſt: Faciem tuam Domine requiram. Item, vultum tuum deprecabuntur ſeu ſupplicabunt diuites populi. Simulacra autē ſunt facies ſeu vultus Dei: ergo imagines deprecationibus & ſupplicationibus ſunt adorādæ. Si Paſquillus ita luderet, diceretur. Riſum teneatis amici. Sed in re ſeria, contra expreſſam Scripturæ ſententiā, Ex. 20. manifeſta deprauatione verbum Dei ita torquere, inſigne eſt piaculum, quod habet definitiuā iudicij diuini ſententiam, 2 Pet. 3. Action. 4. allegantur pro adoratione imaginum hæc teſtimonia Scripturæ: Adorate ſcabellum pedum eius. Item: Adorate ad montē ſanctum eius. Item Hebræo. 11. Iacob virgam ſeu ſceptrum Ioſephi adorauit, ſignum ſcilicet propter ſignatum. Sed textus Scripturæ hoc non habet, quod virgam adorarit: ſed quod propter virgam, hoc eſt ſuper baculum ſuum, propter imbecillitatem innixus Deum adorarit. Heb. 11. ſiue, vt Hebræa habent cum ſe erigere non poſſet, quod ad caput ſeu fulcrum lectuli cōuerſus, Deum adorarit. Item in veteri Teſtamento patres adorarunt arcam & Cherubim, quæ formam hominis habuerunt: Sed falſum hoc eſt, non enim

Quomodo Scripturam torqueant ad imaginum adorationem.

vel arcam, vel Cherubim, ſed verum Deum, qui promiſerat, ſe illo loco inuocãtes auditurum, adorabant. Excipiunt vero: Ergo eodem modo & nos ad imagines ipſum Deum adorabimus: Sed illi habebãt mandatum & promiſſionem in veteri Teſtamento de Deo illic adorando: Nos vero nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habemus, vt Deum ad ſtatuas, ſeu ante imagines adoremus. Imo argumẽtum à ſimili (vt ſicut in veteri, ita & in nouo Teſtamento cultum & adorationem Dei ad certa loca & externa ſymbola alligemus) refutatur ab ipſo Chriſto, Ioan. 4. Nec in monte hóc, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate Deum adorabitis.

II. Porro deficientibus ſcripturæ teſtimonijs, aliquoties repetunt illud axioma: Quicquid in nomine Domini ad eius honorem & venerationem fit, id non poteſt non ſanctum, pium, & Deo placitum eſſe. Cum igitur imagines fiant, colantur & adorentur ea opinione, quod homines exiſtiment, ſe hoc modo Deo gratum cultum præſtare, quis hoc, quod bona intentione fit, damnare audebit? Sed in ſcriptura habemus expreſſam refutationem huius argumenti. Ex hoc enim axiomate non gentes tantum, verum etiam Iudæi idololatriam ſuam extruxerunt, & inde eam, contra omnium Prophetarum monitiones, iuſtificarunt. Sed Deus expreſſe de cultu ſuo dicit: non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facies Deo tuo, non declines, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, nec addas aliquid, nec detrahas.

Ex bona intentione.

III. Hoc vero peculiari obſeruatione dignum eſt, cum ipſi animaduertant, probationes illas non tam eſſe confirmationes, quam ſcripturę ludibria, ad traditiones non ſcriptas confugiunt, & anathemata ſua, tanquam caput Gorgonis, obuertũt. Nam actione 1. anathema pronuntiant in illos, qui dicunt: niſi ex veteri & nouo Teſtamento euidenter & ſatis de imaginum cultu & adoratione edocti fuerimus, non ſequemur, ſiue Patrum, ſiue ſynodorum, ſiue Eccleſię traditiones prætendantur. Et ſubinde inculcant quidem, adorationem imaginum eſſe traditionem Apoſtolicæ, primæ & veteris Eccleſiæ. Sed falſum hoc eſſe, ſupra perſpicuis teſtimonijs oſtendimus. Ipſi vero ſimpliciter volunt, ea quæ titulo traditionum obtruduntur, etiamſi nec ex veteri, nec ex nouo Teſtamento probari, nec ex veris primitiuę Eccleſię teſtimonijs confirmari poſſint, eadem fide, & pari auctoritate ſuſcipi, ſicut ea, quæ certa & expreſſa habent ſcripturæ teſtimonia.

Ex traditionibus non ſcriptis.

Ideo in definitione Synodi dicunt: Eccleſiaſticas traditiones ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes, & decretas retinendas eſſe, & de earum numero eſſe imaginum adorationem.

IV. Videamus vero vlterius, qua fide veterum ſcriptorum teſtimonia ad confirmationem adorationis imaginum allegentur in iſta Synodo. Conſtat enim, totam veterem Eccleſiam per annos ſexcentos & amplius, ſicut ſupra oſtẽdimus, adorationem imaginum ſimpliciter damnaſſe. Talium vero teſtimoniorum antiquitatis nulla prorſus mentio fit in iſta ſynodo, ſed alia conquirunt, quæ qualia ſunt, iam oſtendemus. Ex primitiuæ autem Eccleſiæ Patribus, vſque ad annos poſt natum Chriſtum trecentos, & amplius, nulla prorſus de imaginib. proferuntur teſtimonia, ſicut nec proferri poſſunt. Sed quomodo illa teſtimonia tractent, qui poſt annos trecentos vixerunt, conſideretur.

Docere debebant, adorationem imaginum dogma eſſe Chriſtianum & catholicum. Ipſi vero Patrum quædam teſtimonia, quæ de hiſtorico imaginum vſu loquuntur, proferunt. Atqui manifeſtum eſt, ex hiſtorico imaginum vſu non probari cultum & adorationem earum. Sed inquis, ex Athanaſio, Baſilio, Chryſoſtomo, probant honorem, qui imagini exhibetur,

Quomodo Patrum teſtimonia tractent.

Honor imagini

betur,

ginis ad prototypum.

betur, ad ipſum prototypum referri. Item, vna & eadem adoratione coli imaginem, & eum, cuius eſt imago. His teſtimonijs inſidioſe & mutilate propoſitis, non præmonitos poſſent turbare; ſed ſi conſideretur illud, quod Patres in iſtis ſententijs tractant & agunt, manifeſtum erit illas allegationes Synodi, inſidias, dolos & fraudes eſſe. Patres enim ſumunt ſimilitudinē a politicis Imperatorum imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quod ſcilicet ipſis regibus iudicetur factū, quicquid imaginibus ipſorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quodque ipſum Regem vidiſſe dicatur, qui imaginem ipſius aſpexit. Nequaquam autem hanc conſequentiam inde texunt; Ergo honor, cultus inuocatio, & adoratio, quæ ipſi Chriſto debētur, materiali & exanimi ipſius imagini exhibenda ſunt. Hæc enim ſententia, ne vnica quidem ſyllaba, in Patrum iſtorum Scriptis oſtendi poteſt; ſed quia hæreticis abſurdū videbatur, Chriſtum filium Dei eodem honore, cultu & adoratione proſequendum, ſicut ipſum Deum Patrem, & prætendebant inde ſequi, duos eſſe Deos. Illam igitur doctrinam Chriſti (ego in Patre, Pater in me. Qui videt me, videt & Patrem meum. Vt omnes glorificent filium, ſicut Patrem. Qui non honorat filium, non honorat Patrem) veteres illi Scriptores, ſimilitudine craſſiore, & nota ab imaginibus Regum, ſicut more politico tunc vſitatæ erant ſumpta, pro rudioribus qualitercunque declarare voluerunt, ideo, quia Chriſtus vocatur imago Dei, & character ſubſtantiæ eius. Nihil autem prorſus dicunt de Chriſti & Sanctorum materialibus imaginibus in Eccleſia, religione ac pietate colendis & adorandis. Nulla enim litera, nulla ſyllaba, nulla dictione in illis Patrum locis hoc oſtendi poteſt, loquuntur de politicis Imperatorum imaginibus, & hanc ſimilitudinem accommodant ad Chriſtum, qui eſt viua & ſubſtantialis imago æterni Patris. Et in hanc ſententiā Baſilius dixit: Honorem imagini, hoc eſt, Chriſto exhibitum, referri ad prototypum, hoc eſt, ad Patrem, ſicut Chriſtus dicit: Qui filium non honorat, nec patrem honorat. Videt itaq; Lector: qua fide illud dictum Baſilij, quod ſemper in ore habent, de imagine & prototypo, ad adorationem & cultum religionis, inanimatis ſimulacris exhibendum torqueant. Eodem candore ex Ambroſio etiam allegant, Chriſtum non diuidi, quando in eo & diuinam imaginem & crucem adoramus. Ipſe enim ſe explicat, inquiēs ſe loqui de adoratione Diuinitatis & carnis in Chriſto.

Fraus ſeptimæ ſynodi.

Quia vero ipſi animaduertunt, illis teſtimoniis veterum non probari adorationem imaginum in Eccleſia: ad ſuppoſititia & adulterina confugiunt. Citant enim, Baſilium in epiſtola ad Iulianum, quem dicere fingunt; Suſcipio Sanctos, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per illorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi largiatur. Quam ob cauſam & hiſtorica imaginum illorum honoro, & palam adoro. Hoc enim nobis traditum a ſanctis Apoſtolis non eſt prohibendum, ſed in genuinis Baſilij ſcriptis, nec hoc teſtimoniū, nec ſimile ſeu eiuſdem ſententiæ reperitur. Et quia contra Scripturam, & contra vnanimem totius antiquitatis ſententiam pugnat: ſuppoſititiū eſſe, non eſt dubium. Notus eſt autem cum alias pernicioſus ille luſus, quo recentiorum opiniones antiquioribus, & probatæ fidei Scriptoribus falſo tribuere ſolent: tum in hac ipſa Synodo aliquot eius falſationis exempla extant. Tribuitur enim ibi epiſtola quædam Gregorio Primo, ſeu Magno, de veneratione imaginum: quam Gregorij Tertij eſſe conſtat. Magnum enim Gregorium adorationem imaginum prohibere, ſupra oſtendimus. Fabula etiam recentior de paſſione imaginis crucifixi, Athanaſio ibi, ſed falſo tribuitur, ſicut ſupra oſtendimus. Feruntur quoque Athanaſij nomine quæſtiones, quædam ad Antiochum, vbi in 16. dicitur: Si duo ligna

Suppoſititia ſententia Baſilij.

Falſationes in iſta Synodo.

crucis diſſoluātur, poſſe ea abijci & exuri etiam: ſi vero colligata ſint, eſſe veneranda. Sed in quarta Actione huius Synodi manifeſte deprehenditur, ſententiam illam eſſe Leontii cuiuſdam, quem circa tempora Mauritii Imperatoris vixiſſe, ibidem ſcribitur.

Atque ita nec ex Scriptura, nec ex traditionibus, nec ex Patribus vetuſtioribus probare poſſunt, ſacras imagines eſſe complectēdas, ſalutādas, oſculādas, colēdas, adorādas. Et argumentū præcipuū, quod dicitur, cultus, qui exhibetur imagini, tanquā ſigno, referri ad prototypū ſeu rem ſignatam, refutatum eſt ab Auguſtino, ſiue ad ſignum, ſiue ad ſignatum referatur. Nam de doctrina Chriſtiana, lib. 3. cap. 7. gentiū ſigna vocat inutilia, vt quod ſimulachra venerabantur, vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum. Iudæorum vero ſigna, vt diuinitus inſtituta, vocat vtilia. Et de vtriſque concludit: Si ſignum vtiliter inſtitutum pro ipſa re, cui ſignificante inſtitutum eſt, ſequi, carnalis eſt ſeruitus, quanto magis inutilium rerum ſigna inſtituta, pro rebus accipere? Quæ ſigna, ſi retuleris ad ea ipſa, quæ his ſignificantur, eiſque colendis animum obligaueris, nihil ominus ſeruili carnalique onere atque velamine non carebis. Et cap. 8. dicit: Chriſtiana libertas Iudæos ſub ſignis vtilibus inuētos, ad res ſignatas eleuatos, liberauit. Gētes vero ab Idolis ad vnius Dei cultum conuertit, nō iam ſub ipſis etiam vtilibus ſignis ſeruituras, ſed exercitaturas potius animum in eorum intelligentia ſpirituali. cap. 9. de Sanctis veteris Teſtamenti: Quia venerati ſunt diuinitus inſtituta, ſed quorum vim ſignificationemque intelligebant, non hoc veneratos, quod videtur: ſed illud potius, quo talia cuncta referēda ſunt. Tempore vero noui Teſtamēti, quo reſurrectione Domini libertas nobis illuxit, ne talium quidem ſignorum, quæ intelligimus, operatione operati ſumus: ſed quędam pauca pro multis, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicut eſt Baptiſmi Sacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Hæc Auguſtinus, quæ ſimpliciter euertunt pręcipuum Iconolatrarum fundamentum.

Auguſtini reſponſio de ſigno & ſignato ſeu prototypo.

Tandem igitur ad miracula confugiunt, quæ per imagines edita finguntur, & quod ipſi ſancti, quorum ſunt imagines, mulierculis apparuerint, & illas apud imagines auxilium quærere iuſſerint, ſicut quædam ſupra ex actis illis deſcripſimus. Et Marcum quendam fabulantur, crucem argenteam fabricaſſe, cumque illam erigeret, tres in ea imagines per ſe enatas apparuiſſe, & hebraica dialecto ſcriptum fuiſſe in ſuperiore parte Emanuel; vtrinque vero in ſummitate alarum, Michael & Gabriel. Et Ducem quendam viſis illis imaginibus, cum virtutem quandam in his eſſe cognoſceret, protinus crucem adoraſſe. Huc pertinet etiam fabula, quam ex Damaſceni vita Andradius narrat; Fuiſſe ſcilicet Damaſceno, eo quo adorationem imaginū defenderet, dextrā manum, procurante Leone abſciſſam; Ipſum vero ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugiſſe; ab illa, cuius cauſa in tantam calamitatem eſſet coniectus, opem atque auxilium depoſcentem, maximiſque precibus contendiſſe, vt ſtupendo aliquo miraculo declararet cauſam, quam defenderet piam & iuſtam eſſe. Et ecce, inquit, in ſomno manus ipſi ſubito reſtituta eſt, & in ſomnis cœlitus ſibi admoneri viſus eſt, ne ea defenſione adorationis imaginū deſiſteret. Talia multa prodigia in 4. & 5. Actio. recitantur. Sed quis fidem præſtabit, illa non eſſe fabuloſa & conficta? Partim enim ex Martyrologijs, & ex Vitis Patrum, quæ ſcripta Apocrypha eſſe, ipſe Gelaſius pronuntiat, diſtinction. 15. citantur: partim circa tempora fabuloſæ huius Synodi contigiſſe finguntur. Cumque dogma de adoratione imaginum nouum ſit ſine auctoritate Scripturæ, & abſque veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimonijs, ſuperſtitioſe inuectum, Scriptura diſerte

V. Ex miracu[lis] in imaginū[…]

Fabula de Damaſceno.

Martyrologia de Vit[is] Patrum Apocryph[a]

præmonet,

præmonet, ne ad ſuſcipiendum nouum dogma, vel ſignis, vel prodigijs nos permoueri patiamur. Hoc enim prætextu ſolere Satanam mendacia & falſa ſua dogmata ſpargere, Deuteron. 13. Matth. 24. 2. Theſſal. 2. Et veritatem Deus non vult a mortuorum ſpectris, ſed ex lege & teſtimonio inquiri, Eſaiæ 8. Lucæ 16. Et gentes de idolis ſuis ſimilia, aut maiora etiam miracula magno numero proferunt, ſicut ea deſcripſit Lactantius, libro 2. capite 8. Quod ſi abſque ſcriptura, & contra ſcripturam, ex ſolis prodigijs de cultu Dei ſtatuendum eſſet, iamdudum viciſſet Ethnica religio.

Prodigia non faciunt dogmata.

VI. Qui damnarint adorationem imaginum.

Porro vtuntur & hoc argumento: Quod vetus ſit hęreſis, damnare adorationem imaginum. Enumerant autem Gentiles, Hebræos, Samaritas, Manichæos, Xenaiam &c. Ridiculum autem eſt vel fingere, Paganorum & Samaritarum hæreſin fuiſſe, non adoranda ſimulacra, cum illam ipſam ob cauſam in ſcriptura damnentur, quod ſimulacra coluerint & adorarint. Hebræi vero ex lege diuina adorationem imaginum damnarunt, quia ſcriptum eſt: Non adorabis nec coles vllas imagines. Gentes vero in ſua idololatria confirmatas, & Iudæos à fide Chriſtiana inde abſterritos, quod viderent Chriſtianos imagines colere & adorare, ſupra oſtendimus. De Manichæis nullæ hiſtoriæ tradunt, ipſos auerſatos imagines, ſed cõtrarium ſupra ex Auguſtino oſtendimus, ſicut etiam de Xenaia ſupra diximus. Quod ſi qui vel in contumeliam Chriſti, vel ad ſtabiliendum Marcionitarum & Manichęorum phantaſma, hiſtoricum imaginum vſum conſpurcarunt, illi propter opinionem impiam merito damnantur. Nec tamen vlla ratione inde ſequitur, imagines eſſe colendas & adorandas.

VII. A ſimili.

Poſtremo, locum ſimilium ſæpiſſime vrgent: Si, aiunt, in rebus huius ſeculi probantur, & grata ſunt ſigna illa dilectionis, deſiderij & reuerentiæ, quando liberi parentum κειμήλια, ſponſa munuſcula ſponſi, ſubditi imagines, literas, ſigilla Regum honorant, oſculantur, venerantur: Cur igitur Deo non eſſet gratum, ſacras imagines complecti, oſculari, ſalutare, colere, & adorare? Item, Actione 1. Si Imperatorum vexillis & imaginibus in prouincias miſſis, populus cum cereis & ſuffimentis odoratis occurrit: quanto iuſtius eſt, hoc fieri Chriſti & ſanctorum imaginibus? Et Actione 4. dicitur hoc fieri ſymbolice.

De cultu Dei non ſtatuendum ex ſimilitudinibus huius ſeculi.

Sed reſponſio plana, firma & ſolida eſt; De cultu Dei in Eccleſia, ex ſolo verbo Dei, & non ex huius mundi conſuetudinib. & ratiocinationibus, eſſe ſtatuendum. Verbũ Dei autem non docet, imagines colendas & adorandas eſſe, ſed ſimpliciter edicit, nullam ſimilitudinem, ſiue eorum, quę in cœlis ſunt, ſiue in terris, ſiue ſub terris, adorandam & colẽdam eſſe. Et diſerte dicit, cultus, qui Dei gloriæ debentur, non eſſe imaginib. communicandos, Eſa. 42. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudẽ meam ſculptilibus. Contra hæc manifeſta & firma ſcripturæ fundamenta nullæ in contrarium vel admittendæ vel recipiendæ ſunt argumentationes.

Quantum tribuendum iſti ſynodo.

Et quã ineptæ, frigidæ & friuolæ, fabuloſæ, commentitiæ & falſæ fuerint totius iſtius Synodi argumentationes & actiones, ad probandam & confirmandam adorationem imaginum, ideo per partes oſtendere volui, vt Lector inde ſtatuat, quantum fidei & auctoritatis definitioni huius Synodi, de colendis & adorandis imaginib. tribuendum ſit. Et ex ſexta Actione apparet fuiſſe in ipſa Synodo, qui hiſtoricum imaginum vſum recipiendum, adorationem vero earum recuſandam eſſe iudicarunt. Sed maior pars vicit meliorem. Et Gregorius Neocæſarienſis, qui antea adorationem imaginũ damnarat, in iſta Synodo ad Palinodiam adactus, dicit: Quandoquidem vniuerſis iſte cœtus idem loquitur, & idem ſentit, didici & ego, atque inſtructus ſum, quod hæc ſit veritas, quæ nunc exiſti-

matur & prædicatur. Germani etiam quædam epiſtola hanc affert rationem, cur retinenda ſit adoratio imaginum, ne ſcilicet dicatur, ipſos huc uſque erraſſe. Et in fine quintæ Actionis, Legati Romani Pontificis ita concludunt: Iuſtum cenſemus, vt in medium noſtri veneranda imago afferatur, quam oſculantes ſancti vos ſacerdotes, quid de ea fieri debeat, pronuntietis. Et factum eſt ita, ac non multo poſt ſecuta eſt definitio ſynodi, eſſe adorandas imagines. Atque hæc fuerunt documenta, hæc fundamenta adorationis imaginum in iſta ſynodo, quæ qualia ſint, cum manifeſtum ſit, non opus eſt prolixa refutatione.

DE SYNODO FRANCOFORDIANA, IN QVA Acta 7. Synodi iuſta refutatione reſciſſa, & adoratio imaginum improbata & damnata eſt.

Septima tamen iſta iconolatrica Synodus propter ſuperſtitioſam & impiam, de adorandis imaginibus ſententiam, & propter incepta, & vana, & falſa documenta, non ab omnib. Eccleſijs comprobata & recepta fuit: ſed à multis publice fuit reprehēſa & damnata. Adrianus enim Pontifex per legatos ſuos acta iſtius ſynodi ad Carolum miſit, vt ea Epiſcopis Germaniæ & Galliæ approbanda proponeret. Atque hac de cauſa Synodus Francofordiana à Carolo conuocata fuit. Hoc vero loco obſeruāda eſt inſignis fraus ſcriptorum Pōntificiorum, qui ſcribere non verentur in Francofordiana illa ſyndo, Felicianam illam hæreſin, de non adorandis imaginibus, damnatam, atque ita ſeptimam iſtam ſynodum receptam & approbatam ibi fuiſſe. Sed falſarium hoc eſſe, luce clarius eſt. Damnata ſane fuit hæreſis Feliciana in ſynodo Francofordiana: verum ea non fuit de imaginibus, ſed docuit, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe adoptiuum Dei filium, ſicut acta oſtendunt.

Acta 7. ſynodi mittuntur ad Carolum Magnum.

Nota fraudē de Feliciana hæreſi.

Porro in Francofordiana illa ſynodo, controuerſiam etiam de imaginibus diſceptatam & definitam fuiſſe, inter omnes conſtat. Sed illi qui Pontificum vitas deſcripſerunt, ſuppreſſis Francofordiani Concilij actis, finxerunt, ibi ſeptimam iconolatricam ſynodum, & adorationem imaginum receptam & approbatam. Alij vero graues Hiſtorici, vt Eginardus, Regino, Adon, Antonius, Blondus, Auentinus, Hincmarus ſcribunt contrarium: Adorationem ſcilicet imaginum in ſynodo Francofordiana ſub Carolo damnatam, Græcorum iſtam iconolatricam ſynodum deſtructam, acta eius reſciſſa, & ſtatutum, vt nec ſeptima, nec vniuerſalis, ſed pſeudoſynodus diceretur, & conſcriptam ibi iſtius pſeudoſynodi iuſtam refutationem, quæ ſub Caroli nomine edita fuerit. Sed acta illa Francofordianæ à Pontificijs hactenus ita ſuppreſſa fuerunt, vt hoc tantum conſtiterit, ſub nomine Caroli aliquid de imaginibus Francofurti conſcriptum fuiſſe. Pontificijs vero vociferantibus in defenſionem adorationis imaginum, & approbationem ſeptimæ ſynodi hoc factum: alijs autem hiſtoricis contrarium affirmantibus, res dubia & incerta manſit, niſi quod vulgo perſuaſum fuit, adorationem imaginum tunc ab Eccleſijs Germaniæ & Galliæ etiam receptam, & contrarium ſentientes, damnatos ibi fuiſſe. Sed ante paucos annos libri illi Caroli Magni, continentes acta ſynodi Francofordianæ, de imaginibus, in Gallijs ab Epiſcopo Tilio editi ſunt, ex quibus ſcriptores Pontificij de ea re falſi manifeſte conuincuntur. Epiſcopi enim Germaniæ & Galliæ in Francofordiana ſynodo nequaquam, ſicut Pontificij fingunt, ſeptimam iſtam ſynodum approbarunt, adorationem imaginum nullo modo receperunt, ſed pſeudoſynodum illam abdicarunt, adorationem imaginum magno, pio,

Quid in Francofordiana ſynodo de imaginib. actum.

Acta Francofordianæ ſuppreſſa.

Libri Caroli de imaginibus editi.

& iuſto zelo damnarunt, & aliquot libris acta Pſeudoſynodi iſtius refutarunt.

Francofordiana Synodus imagines concedit.

Cumque apud Græcos duæ contrariæ habitæ fuiſſent Synodi, quarum altera Conſtantiniana, ſimpliciter ipſas imagines, & quemuis earũ vſum damnabat: altera Nicena ſecunda, imagines non tantũ habendas, ſed colendas & adorãdas ſtatuebat, Francofordiana ſynodus, inter duo illa extrema, medium ſequitur, & aliquoties dicit, Non ſimpliciter abdicamus effigies ob memoriam rerum geſtarum, & ob venuſtatem baſilicarum conditas, ſi fiant ad ornamentum, vel ad res geſtas monſtrãdas, cum ſciamus per Moſen & Salomonem factas: ſed earũ inſolentiſſimam, vel potius ſuperſtitioſiſſimam adorationem cohibemus. Cultum enim & adorationem imaginum ſimpliciter damnant. Non ſunt, aiunt, imagines adorandæ, non colendæ, ſed tu ſolus adorãdus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in vnitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu ſancto perpetim regnas. Item, Qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagines adorare, nec picturam colere debet, ſed declinare à malo. Item, Quomodo præſumemus rem inſenſatam adorare? Quis tale facinus perpetrare audebit? Et rationem reddunt: Quia adoratio imaginum nullo dicto aut exemplo Apoſtolorum probari poteſt. Nam omni omnium rerum adoratione inhibita, ſolius Dei adoratio inſtituitur ab Apoſtolis. Item, Nulli Patriarchæ, nulli Prophetæ, nulli Patres imagines adoraſſe leguntur, ſed ſolum Deum colere, & ipſum adorare & glorificare, tota ſcriptura clamat. Et quod Patres primitiuæ Eccleſiæ prohibuerint adorationem imaginum ex Epiphanij Epiſtola oſtendunt, & ex Auguſtino probant, qui imaginum adoratores inter hæreticos Simonianos & Carpocratianos numerat.

Sed adorationem earũ damnat.

Dignum autem eſt obſeruatione, quomodo & ex quibus fundamentis Germanici & Gallici Epiſcopi, argumenta ſecundæ Nicenæ pſeudoſynodi refutarint. Et iuſtæ quidem ac prolixæ refutationes extant in libris illis Caroli Magni; nos vero hoc loco præcipua tantum capita refutationum annotabimus, vt ad ea, quę ſuperius ex actis pſeudoſynodi notauimus, conferri poſſint. Primo igitur recte dicunt, quod illa teſtimonia, quæ ex ſcriptura & Patribus vere & recte citat pſeudoſynodus, nihil aliud probent, quam imagines poſſe haberi, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia. Nullo vero modo inde probari, imagines eſſe colendas & adorandas. Et tamen illum ipſum hiſtoricum vſum accuratis limitationibus intra certas metas circumſcribunt. Vetus, inquiunt, decor Eccleſiæ ſeu domus Domini nõ in materialibus imaginibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget. Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, imagines nõ habuerunt, & tamen decorem domus Domini dilexerunt. Item, imagines non volunt æquiparari libris diuinæ ſcripturæ. Hæc enim arcano ac præſago Dei conſilio prædeſtinata, & ad humanæ ſalutis emolumentum patefacta eſt. Imagines vero Gentilium auctorum vanitate ſunt probatæ, & nullam ſalutis exhibitionem adducunt. Dauid enim ad agnitionem Chriſti per legem, non per imagines peruenire anhelabat, cum aiebat, reuela oculos meos. Item, myſteria fidei non in picturis, ſed in diuinis literis ſunt inueſtiganda, & fide potius, quam oculis intuenda. Quodque dicitur, in picturis virtutes conuerſationis Sanctorum videri, hoc Francofortenſis Synodus negat. Dicit enim, fidem, ſpem, charitatem, & reliquas virtutes eſſe inuiſibiles. Imitationem vero à Paulo ita præſcribit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Eſſe igitur Apoſtolicam traditionem non in picturis, ſed in virtutibus Sanctorum conuerſationem videri poſſe, & eorum imitandam eſſe fidem, non imaginum fucis, ſed operibus bonis. Addunt & hoc: Vetus Teſtamentum plenum fuiſſe præfigu-

Hiſtoricus vſus imaginum.

Limitatio hiſtorici vſus.

rationibus,quæ opertæ fuerant typicis vmbris,& ſignificationibus futurorum: Nouum vero Teſtamentum habere figurarum impletionem, & veritatem ſpiritualem. Non itaque conſequens eſſe, ſi vetus Teſtamentum habuit figuras, Arcam, Cherubim, Serpentem, &c. Ideo neceſſe eſſe, vt nouum Teſtamentum habeat imagines. Imo multitudine imaginum conditionem noui Teſtamenti deteriorem reddi, quam fuit veteris, vbi figuræ diuinitus inſtitutæ fuerunt, non ſicut nunc imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundo oſtendunt, pſeudoſynodum ad probandam adorationem imaginum quædam dicta ſcripturæ falſo allegare, vt quod dicunt, Iacobum adoraſſe virgam ſeu ſceptrum Ioſephi. Item, Patres in veteri Teſtamento adoraſſe Arcam, Cherubim, montem ſanctum, &c. cum textus ſcripturæ hoc non dicat. Solum enim Deum adorarunt.

Tertio demonſtrant, multa peregrina ſcripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginũ detorta, quæ de picturis nihil prorſus dicant, vt: Faciem tuam requiram, Vultum tuum deprecabuntur. Et quæ præterea ſupra notauimus.

Quarto indicant, multa apocrypha, ſuppoſititia & falſa, ſub nomine & titulo Patrum allegari, vt Epiſtolam Ieſu ad Abgarum, & alia multa.

Quinto oſtendunt, ad adorationem imaginũ falſo detorqueri quędam Patrum dicta, quę vel de hiſtorico imaginum vſu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Chriſto, qui eſt imago Patris, in qua ipſe Pater videtur, loquuntur.

Sexto, decretum faciunt his verbis: Si quis cum pſeudoſynodo dicat de pictura, hoc eſt Chriſtus, is proculdubio mentitur, peccat, & inſaniens ſceleſte agit.

Septimo reijciunt & illud, quod pſeudoſynodus prætendit, per imaginem Dei, fortitudinem Dei adorari, & dicunt: Deus non eſt quęrendus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauo, reprobant & hoc, quod pſeudoſynodus decernit, oſculationem, complexum & adorationem idem eſſe, cum adoratio longe aliquid maius ſit, quam reuerentia, imo quam ipſa deprecatio. Et contendunt, dictum illud ſcripturę, Dominum Deum tuum adorabis, excluſiue intelligendum, contra pſeudoſynodum.

Nono, repudiant & illum prætextum, quo pſeudoſynodus plurimum vtitur: Honorem ſcilicet imagini exhibitum referri ad prototypum, quia Chriſtus non dixit: Quę imaginibus, ſed quæ vni ex minimis meis fratribus feciſtis, mihi feciſtis. Item, non dixit, Qui imagines, ſed qui vos recipit, me recipit.

Decimo, quod pſeudoſynodus adorationem imaginum inde conatur probare, quia Abraham filios Heth, Moſes Iethronem adoraſſe ſcribitur. Ad hoc Francofordiana Synodus ita reſpondet: Aliud eſt hominem adorare, hoc eſt, ſalutationis officio, & humanitatis ac reuerentiæ obſequio ſalutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem, & reuerentiam erga proximos exhibendam, ſcripturarum docemur exemplis, imagines vero adorare vel ſalutare prohibemur, Exod 20.

Vndecimo, de miraculis imaginum reſpondent: Ea nulla habere vel veteris Teſtamenti, vel noui teſtimonia, ſed eſſe incerta, dubia & falſa.

Duodecimo, quando veteres de cruce Domini magnifica prædicant, dicunt ſignificari non lignum, ſed totum opus Chriſti in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertio, quia pſeudoſynodus Sacramento corporis Chriſti comparauerat imagines, & earum dedicationem: Reſpondent Germani, Euchariſtiam à Chriſto inſtitutam, & per inuocationem nominis diuini

conſici. De imaginibus vero, vel per impoſitionem manuum, vel myſterio aliquo conſecrationis dedicandis, nullum traditum eſſe verbum.

Decimoquarto dicunt, ridiculum eſſe imagini oculos habenti, & nihil cernenti, lumen offerre.

Hæc capita, quæ præcipua ſunt, ideo breuiter hoc loco annotare volui, vt ad argumenta τῶν εἰκονολάτρων, quæ ſupra ex actis excerpſimus, conferre poſſint, vtque ex conſideratione fundamentorum dijudicari poſſit, cuius ſynodi ſententia vera ſit.

DE CERTAMINE CLAVDII ET IONÆ, ANNO Domini 840. Quodque Eccleſia Germaniæ & Galliæ diu abhorruerunt ab adoratione imaginum, & quomodo tentata fuerit inclinatio.

Celebrata autem fuit ſynodus Francofordiana anno Domini 764. qua
aliquo modo cohibita fuit controuerſia de adoratione imaginum. Nam
Haymo & Rabanus, qui non longe poſt illa tempora ſcripſerunt, nihil de
illa controuerſia habent, quod imagines ſint adorandæ. Quia vero Ro-
mani Pontifices in ſuperſtitioſa ſua opinione perſiſtebant, varia hac de re
mota fuerunt certamina, etiam poſtea, tam in Latina quam in Græca Ec-
cleſia. Ludouicus enim Caroli filius in aula ſua habuit presbyterum
Claudius. quendam Claudium nomine, quem, quia in explanandis Euangeliorum
ad populum lectionibus, peculiari dono à Deo inſtructus erat, ad Italicã
plebem, quæ ab Euangeliſtarum ſenſibus procul aberat, miſit, & Tauri-
nenſi Eccleſiæ præfecit. Ibi vero videns, populum Italiæ, ſuperſtitioſæ,
imo pernitioſæ imaginum adorationi, qua plurimum incolæ iſtarum
partium ex inolita conſuetudine laborant, deditum eſſe: Imagines dele-
uit, euertit, & penitus abdicauit. Hæc ad verbum de ipſo ſcribit Ionas ad-
uerſarius eius. Abbas vero quidam Theodomirus ſe Claudio oppoſuit,
ad quem Claudius ſcripſit libellum contra adorationem imaginum.
Ionas. Cumque libellus ille diiudicandus, à Ludouico miſſus fuiſſet ad Ionam
Aurelianenſem Epiſcopũ, is ſiue ſponte, ſiue à Pontificijs inſtigatus, con-
tra Claudium pro imaginibus ſcribere tentauit. Sed viuente Ludouico &
Claudio continuit ſe. Poſt mortem vero vtriuſq; tres libros contra Clau-
dium edidit, circa annum Domini 840. Vnde argumenta quædam Clau-
dij colligi poſſunt, quanquam Ionam verba Claudij non candide recita-
re manifeſtum eſt. Ex Claudij vero verbis, & ex Ionę reſponſionibus mul-
ta obſeruatione digna colliguntur, quales fuerint in Italia & Græcia ſu-
perſtitiones circa imagines, & quam alienæ tunc adhuc fuerint Germa-
nicæ & Gallicæ Eccleſiæ ab adoratione imaginum, quomodo vero ſen-
ſim eo retrahi cœperint.

Adoratio imaginum in Italia. Claudius igitur cultum & adorationem imaginum in Italicis Eccleſijs
iuxta Francofordianam ſynodum reprehendit. Et ſtatim, inquit, ape-
ruerunt omnes (in Italia ſcilicet) ora ſua ad blaſphemandum me, & niſi
adiuuiſſet me Dominus, forſan viuum deglutiſſent me. Et Ionas aduer-
ſarius reſpondens, non audet adorationem imaginum defendere, ſed di-
Gregorius. cit ex Gregorio, picturas ſanctarum rerum geſtarum, non ad adoran-
dum, ſed ſolummodo ad inſtruẽdas neſcientium mentes in Eccleſijs per-
miſſas eſſe. Et ex Origene adducit teſtimonium: Imagines nec affectu
Hieronymus colendas, nec externa ſpecie adorandas. Ex Hieronymo etiam in expoſi-
tione Danielis, de tribus pueris in Babylonia, hoc dictũ citat: Ergo iudi-
ces & principes ſeculi, qui Imperatorum ſtatuas & imagines adorãt, hoc
ſe facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes, Deo placuerunt.
Fulgentius. Adducit etiam hoc ex Fulgentio: Quia ipſe Deus ſibi ſoli præcipiens,

tantum-

tantummodo ſeruiendum, ſeque iubēs a fidelibus adorandum, prorſus interdixit, ne quis audeat Creaturā adorare, Creaturæ ſeruire, ideo in fine præcepti dicit: Nō adorabis ea, nec ſerujes eis. Ex Lactantio etiam citat: Nihil colendum quod oculis mortaliū cernitur. Item, nihil aliud adoremus, nihil colamus, niſi ſolius parentis noſtri vnicum nomē, qui non in ima, ſed in ſumma potius regione quærendus eſt.

Lactantius

Porro ſcribit Claudius, adoratores imaginum ad errorem ſuum muniendum reſpondiſſe: Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid ineſſe diuinum: ſed tātummodo pro honore, cuius effigies eſt, tali veneratione eam adoramus. Et Ionas reſpondens, dicit: Idipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eodē ſceleratiſſimo mancipātur errori, obiurgantibus reſpondere ſolent. Nos vero hoc vna tecum reprehēdimus, inquit, & deteſtamur. Tribuat Dominus, vt aliquādo & iſti & illi ab eadē eruantur ſuperſtitione. Dixerunt etiam adoratores imaginum, legem, Exo. 20. tantum de ſimilitudinibus Deorum alienorū loqui, ſed Claudius oſtendit, legem generaliter loqui. Et Ionas reſpondēs, dicit: Verum eſt, ſanæq; fidei congruentiſſimū, nullam prorſus ſimilitudinē faciendā, cui cultus aut adoratio, quæ ſoli Deo debetur, quodāmodo exhibeatur. Fuit & hoc Claudij argumentum: Cum opera manuum Dei non ſint adoranda & colenda: quanto magis opera manuū hominum non ſunt adoranda, & colenda prorſus, nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur? Et Ionas reſpondens dicit: In huius ſententię ſenſu nobiſcum ſobrie ſapis.

Prætextus adorantium imagines.

Orientales adoratores imaginum.

Quid igitur Ionas in Claudio reprehendit? Hoc vero diligenter obſeruetur. Primo enim hoc reprehēdit, quod Claudius ob adorationem ipſas imagines deleuerit, euerterit & penitus abdicauerit, cū potius debuiſſet Gregorium ad Serenum Maſſilienſem, imo Paulum ſequi, qui Athenis aras idolorum non deſtruxit, ſed ratione ignorantiā redarguit, veritatem monſtrans. Secundo reprehendit Ionas hoc, quod Claudius ſimpliciter ipſas imagines damnare videatur. Dicit enim, Sinātur à te in Eccleſijs depingi imagines Sanctorum, & hiſtoriæ Sanctorum operum, non vt adorentur, ſed potius vt quandam pulcritudinem reddant, & præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerāt. Et poſtea addit: Gallia vtiq; imagines Sanctorum ob præmiſſas cauſas, & habet, & habere ſinit: Eas vero adorari, magnæ deteſtationi & abominationi habet. Item, Nos figmenta & imagines non colimus, imagines tamen & habemus & non habentibus non pręiudicamus. Et poſtea, Nōne Galli atq; Germani, cuicunq; picturæ adorationem non ſolum deferre detrectant, ſed & adorantibus libera voce reſultant, eoſq; quanta poſſunt inuectione redarguūt, & vt ad ſanitatem redeant, toto conamine elaborant? Atq; hoc teſtimonium de Eccleſijs Galliæ & Germaniæ diligēter obſeruetur. Imo Nicetas lib. 2. in vita Iſaaci Angeli ſcribit, adhuc tempore Friderici Barbaroſſæ, circa annum Domini 1160. Alemannis ſacrarum imaginum adorationem interdictam fuiſſe. Hactenus igitur Ionas non male diſputauit.

Galli & Germani habuerunt imagines, ſed nō adorarunt, circa annum 550.

Alemannis adoratio imaginū interdicta circa annum 1160.

Tertio autem incipit adorationem imaginum extenuare, illi, inquit, qui nimio & indiſcreto amore, ob honorē Sanctorum, eorum imaginib. ſupplicant, neſcio an temere idololatræ ſint vocandi, cum Trinitatis fidem credant, vidētur potius ab hac ſuperſtitione, adhibito rationis moderamine reuocandi. Item, licet in cultu & adoratione imaginum, ignorantia fallente aliquid temporis inſumpſerint, nullo tamē pacto ab vnitate fidei defeciſſe, & ad idola conuerſi eſſe, credēdi ſunt. Non igitur huiuſmodi error tam granditer & indiſcrete ſordibus anathematum comparandus, ſed temperato ſermone ignorantiæ deputandus fuiſſet.

Aurelianenſis Ionas extenuat adorationem imaginum.

Quarto Ionas a Francofordiano decreto diſcedens, rurſus delabitur ad

uauit. Monachi enim plerique clamabant, adorationem imaginum eſſe idololatriam, & ex aulicis præcipui fauebant Iconomachis. Decretum itaque Leo propoſuit, imagines omnes eſſe tollendas. Nicephorum Patriarcham relegauit & aduerſus alios Iconolatras magna ſæuitia vſus eſt. Et tamen filius Conſtantinus excæcatus, cum vocem amiſiſſet, ad Gregorij Theologi ſtatuam confugit, vt vocem recuperaret. Michael vero Balbus multos Epiſcopos ob venerationem imaginum, in exiliū miſit, quoſdam flagris cæſos occidit, circa annum Domini 824. filius eius ſucceſſor Theophilus bellum illud contra imagines continuauit maiori ſæuitia, quam ſuperiores Imperatores, nec tantum cultores, ſed & pictores imaginum perſecut⁹ eſt, & multos crudeliter excruciatos partim mutilauit, partim interfecit: Mulierculæ vero, vt vxor & ſocrus Imperatoris, clam habebant & colebant imagines. Cumque ſocrus filiolis Imperatoris oſtenderet imagines, admouens eas capitibus eorum, vt aſſueſierent clam imagines oſculari & adorare, minima filiarum balbutiens Imperatori dixit, auiam in ciſtella pulcras pupas habere, quas ipſis oſculandas præbuerit. Idem Morio aulicus dixit, cum apud Imperatricē imagines vidiſſet. Quamobrem ab Imperatore repræhenſæ fuerunt mulierculæ. Poſt Theophili mortem, vxor Theodora, tutorio nominē filij Michaelis imperiū adminiſtrauit, apud eam Monachi inſtiterunt & impetrauerunt, vt imagines publice & reſtituerentur & adorarentur. Ac rurſus Iconomachi ab Iconolatris pulſi, cæſi, mutilati. Filius vero Michael, remota matre, ſuſcipiens imperium, per Bardum Iconolatras viciſſim deijcit, Pontifex Romanus Nicolaus Legatos ſuos mittit Conſtantinopolim contra Iconomachos, ſed illos perſuaſos, Bardus in ſuam ſententiam deducit. Hæc Zonaras de Græcis Imperatoribus.

Conſtantinus filius. *Michael Balbus.* *Theophilus.* *Morio imagines vocat pupas.* *Theodora.* *Michael.* *Nota de legatis Rom. Pontificis.*

Cum vero Nicolaus Pontifex, Legatorū ſuorū Acta, de confirmatione Photij & depoſitione Ignatij, pręcipue vero de imaginibus reſcidiſſet, Adrianus poſtea apud Baſilium ſucceſſorem Michaelis perfecit, vt Conſtantinopolin conuocaretur Synodus, quam octauam vniuerſalem appellarunt circa annum Domini 870. In Tomis Conciliorum autem acta illius Concilij non extant, & Zonaras, Patronus adorationis imaginum, eius nullam facit mentionem. Quidam ſcribunt, non conueniſſe ibi inter Græcos & Latinos, atque ideo ſine fructu diſceſſum. Pontificij vero ſcriptores dicunt, Græcos in illo Concilio adorationē imaginnm approbaſſe. Liber Pontificalis dicit, Adrianū Legatis ſuis, quos ad celebrādum illud Conciliū miſerat, tradidiſſe libellū, in quo de primatu Romanę Eccleſiæ & de cultu imaginū præſcriptū erat, ac mandaſſe, ne quē ex Græcis ad Synodum admitterent, niſi prius iſti libello ſubſcripſiſſet. Huius Synodi Canones collegit Caranza, ſed fatetur codices ita deprauatos fuiſſe, vt noluerit eos deſcribere, ſed Epitomē tantum proponere. Ex his omnibus de auctoritate illius Concilij iudicetur. Actione igitur octaua ſcribuntur repetiti anathematiſmi ſeptimæ Synodi, & Iconomachi quidem conuerſi & recepti.

De octaua Synodo memorabilia.

Andradius recitat inde hāc hiſtoriam: Quod Theodorus quidam Iconoclaſta ibi oſtenderit, ſe non hiſtoricum vſum imaginum, ſed tantum adorationem earum improbare. Dixit enim, nummū ſibi ab Imperatore Baſilio donatum, continentem eiuſdem effigiem, in magno ſe pretio habere. Patres vero conabantur ipſi perſuadere, vt Chriſti etiā ac ſanctorum imagines coleret, & adoraret. Sed ipſe reſpondit nō prius ſe hoc facturū, quam ſibi ea de re Chriſti præceptum fuiſſet oſtenſum. Ibi vero quidam ex illis qui conuerſi dicebantur, locum editum conſcendens anathematizauit hæreſin Iconomachorum, & Theodorū illum. Hæc ſcilicet fuerūt documēta. Poſtea Baſilius imperator illos, qui adorationē imaginum re-

Andradij hiſtoria ex 8. Synodo.

ceperát, amplexus dixit: Nunc erepti eſtis a diabolica poſſeſſione, & facti eſtis veri Chriſtiani, & vita æterna digni. Nam niſi hæreſin illam anathematizaſſetis, Chriſtus vobis nihil prodeſſet. Quæ profecta horrenda vox eſt, damnans omnes ſanctos veteris & noui Teſtamenti, ac totam primitiuam Eccleſiam, à quibus omnem adorationem & cultum imaginum, magno zelo damnatum fuiſſe, ſupra multis oſtendimus.

Stabilita adoratio imaginum in 8. Concilio.

Tertius etiã Concilij illius Canon, ſicut à Caranza deſcribitur, imagines adorandas decernit, illo honore, ſicut liber Sanctorũ Euangeliorum honoratur, & typus precioſæ crucis colitur. Ratio hæc additur: Quia ſicut per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes, ita etiam per imagines & ſapiẽtes, & idiotas vtilitate perfrui. Ea enim, quæ ſermo in ſyllabis, eadẽ & pictura in coloribus prædicat & commendat. Item, quia ſecundũ congruentiam rationis, honor qui debetur principalibus, deriuatiue etiam imaginibus tribuitur. Tertio, dicunt, eſſe antiquiſſimam traditionem.

Præualuit tandẽ adoratio imaginũ in Græca Eccleſia.

Hæc in ſuperioribus ſunt explicata & refutata. Sed efficacia erroris prçualeſcente, tandem veritas ſuccubuit. Et poſt hæc tempora in Græca Eccleſia non admodum amplius publice pugnatũ fuit contra adorationem imaginum ſub Baſilio enim Imperatore, ſicut ſcribit Zonaras, Dux quidam Andreas literas Agarenorum, denunciantes bellũ cum illa blaſphemia: Nihil Chriſtianis profuturum Mariæ filium, ſuſpendit de imagine matris Dei, addita hac oratione, Domina redde homini arrogãti prçmiũ ſui fremitus. Et ſub Leone circa annũ Domini 900. aulicus quidam ex voto ſuſcepit peregrinationem ad crucem Stirchanam. Sub Romano Zonaras dicit, imaginem Chriſti Abgaro miſſam. Edeſſa Conſtantinopolin tranſlatam, circa annum Domini 940. De vlterioribus temporibus nihil attinet dicere. Zonaras enim & Nicetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum, ſi quis non adoraret imagines.

SCHOLASTICORVM DOCTRINA & Pontificiorum praxis, de adoratione imaginum.

Scholaſtici quomodo de adoratione imaginum. Thomas.

In Romana vero Eccleſia Scholaſtici ſcriptores tandem non tantum, ſicut Græci honorariam adorationem externæ reuerentiæ, imaginib. tribuendam contenderunt, ſed diſputarũt imagines Chriſti eadẽ adoratione latriæ, qua Chriſtum ipſum, colendas. Sanctorũ vero imagines eadem veneratione, inuocationis ſcilicet, qua ipſos Sanctos colẽdas. Thomas n. diſputat: Si imago conſideretur, quatenus eſt lignum ſculptũ vel pictum, tunc nullam ei reuerentiam tribuendam, eius enim ſolam rationalem creaturam capacem eſſe. Si vero conſideretur vt imago Chriſti, tunc adoratione latriæ, ſicut Chriſtum ipſum, adorandam. Ideo inquit: Chriſtum alloquimur & deprecamur, ſicut Chriſtum ipſum, O crux, aue ſpes vnica. Rationem vero addit, Quia Philoſophus dicit, quod idem ſit motus in imaginem, & in rem cuius eſt imago.

Bonauentura.

Bonauentura dicit: Quoniam imago Chriſti introducta eſt ad repræſentandum eum, qui pro nobis crucifixus eſt, nec offert ſe nobis pro ſe, ſed pro illo, ideo omnis reuerentia, quæ ei offertur, Chriſto offertur, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriç exhiberi, & addit hos verſus:

Verſus.

Effigiem Chriſti dum tranſis ſemper adora,
Non tamen effigiem, ſed quod deſignat honora.

Summiſtarum regula.

Reliqui Sententiarii & Summiſtæ generalem regulam inde extruxerunt, imagines eadem ſpecie adorationis adorandas, qua res ipſas reprçſentatas. Et eandẽ reuerentiã deberi imagini ſeu ſigno, q̃ debetur rei ſi-

gnatæ

gnatæ. Durandus de ſanctoPortiano agnoſcit hoc falſum eſſe,ſed inquit: Loquendum eſt vt plures. Sed ne ſeptima quidem Iconolatrica Synodus ita loqui auſa fuit, ſicut ſupra oſtendimus. *Nota de Durando.*

Hæc vero ex praxi Eccleſiæ Pontificiæ adhuc manifeſtius intelligerentur,ſi conſiderentur dedicationes imaginum, & formæ precularum quibus vtuntur ante imagines. Francofordiana Synodus dicit, nullum verbum traditum eſſe, quo imagines dedicarentur & conſecrarentur. Sed poſtea in Pontificali peculiares formulas conſecrationis imaginum confinxerunt, vnde, quid & quantum imaginibus tribuant, recte conſtitui poteſt. *Conſecrationes imaginũ in Pontificali.* Lignum crucis igitur inter cætera his verbis benedicitur: Rogamus te ſempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis,vt omnibus hic genuflectentibus, ac tuæ maieſtati ſupplicantibus, cordis compunctio, & admiſſorum concedatur remiſſio. *Benedictio ligni crucis.* Item, Sanctificetur illud lignum crucis, vt orantes inclinanteſq; ſe propter Deum ante iſtam crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Item, digneris benedicere hoc lignum crucis,vt ſit remedium ſalutare generi humano,ſit ſoliditas fidei, bonorum operum profectus,& redemptio animarum,tutela contra ſæua iacula inimicorum.

Benedictio imaginis beatæ virginis: Sanctifica Deus hanc formulam beatæ virginis, vt tuis fidelibus ſalutaris auxilij opem ferat,tonitrua aut fulmina,ſi inualuerint,nocentia,celerius expellantur,pluuiarum quoq; inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, ſeu paganorum deuaſtatio,ad præſentiam eius comprimantur,&c. *Imago Mariæ conſecratur.*

Benedictio imaginis Ioannis Euangeliſtæ: Præſta,vt omnes illam cum reuerentia intuentes,preceſque coram illa fundentes,pro quacunq; neceſſitate orauerint,exaudiantur. Sit hæc imago dæmonum ſancta expulſio,Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiuſq; in hoc loco potenter vigeat interceſſio,&c. *Imago Ioannis.*

In hortulis,prętereuntes imaginem crucis,docentur dicere:Salua nos Chriſte Saluator per virtutem ſanctæ crucis. *Precula ante imagines.* Item, Tu corda & corpora noſtra per virtutem ſanctę crucis illuminare digneris. Intelligunt autem virtutem crucis,de qua formula conſecrationis loquitur. In Antidotario extat hæc oratio ad crucem: Signum ſanctæ crucis, defendat me ab omnibus malis. Per hoc ſignum ſanctæ crucis à periculis mundi liberet me Dominus.

Ante Veronicam dicunt hanc orationem: Salue ſancta facies impreſſa panniculo. *Veronica.* Nos ab omni macula purga vitiorum,atq; nos conſortio iunge beatorum: Nos perduc ad patriam, o felix figura,ad vidēdum faciem, quæ eſt Chriſti pura. Eſto nobis,quæſumus,tutum adiuuamen,dulce refrigerium atq; conſolamen, vt nobis non noceat hoſtile grauamen, ſed fruamur requie. Omnes dicant, Amen.

Extant aliæ plures orationes, quæ ſi deuote dicantur coram imagine crucis,vel Mariæ,promittuntur multorum millium annorum indulgentiæ. Docent item facienda vota, ſuſcipiendas peregrinationes, ad certas Sāctorum ſtatuas,hac promiſſione: *Vota ad imagines.* Si quis tali ſe voueat imagini,ſanabitur,vel optato potietur. De quibus ſuperſtitionibus etiam Gerſon conqueritur his verbis: Fateor, abnegare non poſſumus, multa inter Chriſtianos ſimplices ſub ſpecie religionis introducta eſſe, quorum ſanctior eſſet omiſſio,&c. Et licet proteſtentur ſe imaginib. non tribuere aliquam vel diuinitatem vel virtutem,tamen ſentiunt,Deum facilius & citius exaudire,& magis propitium eſſe,ſi ad ſtatuam aliquam, vel coram imagine, inuocetur. Ad Sanctorum vero inuocationes, imagines in Pontificia Eccleſia fieri & vſurpari ipſi non diffitentur.

Tridentinũ Decretum. Hæc lector conferat ad verba Decreti Tridentini, & videbit, quomodo

craſſis ſuperſtitionib. σοφοῖς φαρμάκοις mederi καὶ τὰ σκληρὰ μαλθακῶς λέγειν. & tamen ipſos neruos ſuperſtitionis retinere conentur. Non enim expreſſe dicunt, imagines adorandas & colendas. Negant etiam ſpem, & fiduciam in imaginibus collocandam, ſed quo modo hæc intelligi velint, inſinuant per ea, quæ de relatione inter imaginem & prototypum addunt, & quod ſe referunt ad 7. Synodum. Quę vt rectius intelligi & dijudicari poſſent, hiſtoricam hanc obſeruationem controuerſiæ de imaginibus mediocri diligentia collectam, bono ſtudio hoc loco adſcribere volui, quam candido Lectori non ingratam fore ſpero. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum ſuum ſanctum, puritatem cultus ſui in Eccleſia clementer reſtituat, & conſeruet, iuxta Scripturæ Doctrinam: Dominum Deum tuum adorabis, & ipſum ſolum coles.

DECRETVM DE INdulgentijs.

Cum poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita, antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maxime ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum auctoritate probatum in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus vero qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione inſigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur, emendatos & correctos cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit, Prauos queſtus omnes pro his conſequendis (unde plurimum in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit) omnino abolendos eſſe. Cæteros vero, qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliunde quomodocunque prouenerunt, cum ob multiplices locorum & Prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commode nequeant ſpecialiter prohiberi: mandat omnibus Epiſcopis, vt diligenter quiſque huiuſmodi abuſus Eccleſiæ ſuæ colligat, eoſque in prima Synodo prouinciali referat, vt aliorum quoque Epiſcoporum ſententia cogniti ſtatim ad ſummum Rom. Pont. deferantur, cuius auctoritate & prudentia, quod vniuerſali Eccleſiæ expediet ſtatuatur, vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus pie, ſancte & incorrupte omnibus fidelibus diſpenſetur.

CAPVT I.

QVID NOMINE INDVLGENTIARVM IN hac controuerſia intelligatur, ſiue quid ſint Romanenſes Indulgentiæ.

[Indulgentiarum nundinatio noſtra ætate occaſionem præbuit taxandi Idolomanias Papiſticas.]

Toti terrarum orbi, atque ipſis adeo Pontificijs notum eſt, impudentem & impiam indulgentiarũ nundinationem, cum per annos complures à multis doctis & p[ijs] (ſicut poſtea oſtendemus) fruſtra ac nequicquã deplorata & reprehenſa fuiſſet, tandem Deo Eccleſiam ſuam clementer reſpiciente ante annos quinquaginta initium præbuiſſe ruinæ regni Põtificij, ac ſalutari repurgationi doctrinæ cœleſtis, quæ nefandis erroribus & ſuperſtitionibus iamdudum contaminata fuerat. Illa enim occaſione Deus accenſa verbi ſui luce, multorum oculos aperuit, vt errores in doctrina, ſuperſtitiones, & idolomanias in cultibus Eccleſiæ Pontificij abijcerent, & ad formam doctrinæ, ad cultum in verbo Dei traditam & præſcriptam redirẽt. Vnde eam plagam Papatus accepit, de qua adhuc frementes

gemit, quæq; extremum ipſi allatura eſt interitum illuſtri aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2. Theſſ. 2. Cogitarunt itaque homines fore, vt Tridentinũ Conciliũ, ſi Pontificias illas indulgẽtias non prorſus damnare & abijcere vellet, earum tamẽ vel mentionem ſepeliret, vel approbationem ſuſpenderet, ſicut aſtutiores inter Põtificios Scriptores his temporibus facere cõſueuerunt. Sed ecce in vltima ſeſſione (ſicut iuxta Prouerbiũ, Diabolus ſolet relicto poſt ſe fœtore diſcedere) peculiare Decretum de indulgentijs retinendis & diſpenſandis fabricãt. Vbi diſſimulare ſane non audent abſus, prauos quæſtus, corruptelas, ſuperſtitiones, &c. quorum tamẽ omnium emendationem & correctionem ſummi Romani Pontificis voluntati ſubijciunt & reſeruant. Ipſas vero indulgẽtias in Eccleſia retinendas præcipiunt, & docent, vſum earũ populo Chriſtiano maxime ſalutarem, addunt etiam poteſtatem cõferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, antiquiſſimis etiam Eccleſiæ temporibus vſurpatam, & ſacrorũ comitiorum auctoritate probatam. Videndum itaque eſt, an hæc ita ſe habeant, & vera ſint. Vt autem eo commodius & rectius tota hæc de indulgentijs controuerſia euolui & explicari poſſit, primo ponemus deſcriptionem indulgentiarum Pontificiarum, quid ſcilicet ſub nomine indulgentiarum in hac controuerſia intelligatur & comprehendatur, ita enim poſtea Hiſtoria de initijs & progreſſu harum nundinationum facilius colligi, Pontificiorum argumenta rectius expendi, & veræ refutationes facilius opponi poterunt.

Tridentini Concilij in tegendu indulgentiarum impoſturæ impudentia.

Controuerſiæ ſtatus.

Vſitata igitur in hac controuerſia & ſynonyma ſunt hęc vocabula gratia, venia, relaxatio, remiſſio, & indulgentia. Ac notum eſt, quod ſecundum Scripturæ traditionem vocabula illa ſignificent remiſſionem peccatorum, quod ſcilicet agentibus pœnitentiam fide gratis, propter Chriſtum, peccata non imputentur, ſed ita ſoluantur vt totum debitum remittatur, & debitor dimittatur, Rom. 3. & 4. Matt 16 & 18. in hac etiam ſignificatione patres vocabulum indulgentiæ accipiunt & vſurpant. Vt, quando Ambroſius dicit: Nemo recte egerit pœnitentiam, niſi à Deo per Chriſtum ſperauerit indulgentiam. Et quæ dicta Gratianus ex veteribus annotat. Indulgentia peccatorum fit per pœnitentiam. Item: Viſcera Domini aperta ſunt omni indulgentiam petenti. Et: Peccatori ad ſe conuertenti Deus præſtat indulgentiam.

De vocabulis.

Pontificij vero non hanc Euangelicam remiſſionem peccatorum, intelligunt, quando de indulgentijs ſuis dimicant, ſed eas ita definiunt. Franciſcus Maioranus dicit: Indulgentia eſt remiſſio peccatorum, quo ad illa, quæ poſt ſuſceptum pœnitentiæ Sacramentum remanent de peccatis. Angelus ita deſcribit: Indulgentia eſt quædam remiſſio pœnæ debita pro peccato, poſt contritionem habitam de eo. Alij tradunt hanc definitionem: Indulgentia eſt pœnæ relaxatio, quam quis iuſte pro culpis proprijs facere debuiſſet, de Theſauro Eccleſiæ, ad diuinam iuſtitiam perſoluendam, ſumpta.

Definitio indulgẽtiarũ. Franciſcus Maioranus. Angelus.

Vt autem tota res planius intelligatur, commentum ita ſe habet. Fingunt in ſolutione, Deum propter obedientiam, & paſſionem Chriſti, voce Euangelij tantum culpam remittere, pœnam vero æternam culpis debitam, virtute clauium nõ plene remitti, ſed commutari in pœnam temporalem, & hanc iuxta regulam iuſtitiæ diuinæ, Deut. 25. iuxta mẽſuram delicti erit & plagarum modus, maiorem eſſe, quam vt à quoquã hominum in hac vita exolui poſſit. Sacerdotem igitur tanquam iudicem & arbitrum Eccleſiaſticum, in confeſſione taxare & imponere talem pœnarũ modum, qui noſtræ infirmitati in hac vita proportionabilis & poſſibilis ſit, vt per tales pœnas Deo pro peccatis ſatisfciamus. Iniunctas autem illas pœnas, ſi in hac vita non plene exoluantur, luendas eſſe in pur-

Summa cõmenti Pontificij de indulgentijs. Pœna peccatorum.

gatorio. Ac etiamſi canonica illa pœnitẽtia in hac vita plene exoluatur, diuinam tamen iuſtitiã maiores pro peccatis pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ ſint. *[Quid indulgentiæ remittant.]* Illas igitur pœnas, quas vel canones pœnitentiales, vel diuina iuſtitia pro peccatis exigit, dicunt per indulgentias, vel inſolidum, vel ex parte aliqua remitti, ſi certo & præſcripto modo redimantur, *[Quomodo redimantur indulgentiæ.]* hoc eſt, ſi quis illud vel faciat, vel det, quod in forma indulgẽtiarum ponitur. Vt exempli gratia, ſi quis vrbis Romanæ Eccleſias, vel alias certis temporibus largis oblationib. viſitarit, vel ſi quis manus adiutrices, large contribuendo pecuniam porrexit, vel ad conſtructionem alicuius Baſilicæ, vel ad bellum contra infideles, &c. is tot vel dierum vel annorum, plenariam habebit indulgentiam. Sæpius etiam dant indulgentias à culpa & à pœna. Illas autem indulgentias dicunt, nõ prorſus eſſe gratuitas, quia Deus nullum peccatũ dimittat impunitum, ſed ſolutionem illarum pœnarum, quę pro peccatis debentur, ſumi ex Theſauro Eccleſię, & per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel alijs operibus redimunt. *[Theſaurus Eccleſiæ.]* Theſaurum vero Eccleſiæ hunc eſſe, quod ſancti Dei in hac vita multo plura bona opera fecerint, quam quæ ipſis ad promerendam & conſequendam ſalutem neceſſaria fuerint, quæ vocant opera Supererogationis, plura etiam & grauiora ſint perpeſſi, quam pro peccatis ſuis debuerint. Quæ igitur ſupererogarint, & ad ſalutem ſuam, ac pro peccatis ſuis non neceſſaria habuerint, illa tãquam in ciſtam quandam, admixtis etiam ſuperabundãtibus meritis paſſionis Chriſti, in Theſaurum Eccleſiæ congeſta eſſe. *[Claues Theſauri.]* Et eius theſauri claues traditas eſſe Romano Pontifici, vt is, vel per ſe, vel per ſuos delegatos, indulgentias inde, pro ſua auctoritate & prudentia, licitantibus & redimentibus, diſpenſet & conferat.

Hęc eſt ſumma commenti, quod in ſequentibus plenius explicabitur, Hoc loco vero ſummam eius breuiter recitare volui, vt, tanquam titulus controuerſiæ, ſemper in conſpectu ſit, ac ſemper cogitetur, quæ capita comprehendantur & de quibus corruptelis certamen ſit, quando de indulgentijs dimicatur. *[Quæ ſint capita huius controuerſiæ.]* Poſito autem hoc, quaſi ſtatu controuerſiæ, ordine iam oſtendemus, tales indulgentias nec in Scriptura traditas, nec in veteri Eccleſia vſurpatas, ſed recens eſſe commentum. Poſtea oſtendemus, vnde & quando & quomodo initium ſumpſerint, & quales fecerint progreſſus, donec tandem ad ſummum impietatis & impudentiæ gradum euaſerunt.

CAPVT II.

QVOD ROMANÆ ILLÆ INDVLGENTIÆ NVLlum in ſacra Scriptura, vel ſundamentum, vel teſtimonium habeant, imo quod contra verbum Dei inſummis ac præcipuis fidei articulis pugnent.

[Scopus tota doctrinæ Chriſtianæ & Scripturæ.] Summa quidem, & quaſi ſcopus totius Scripturę eſt, remiſſio peccatorũ. De Prophetica enim veteris Teſtamenti Scriptura Petrus inquit, Act. 10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibẽt, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. De Baptiſtæ etiam miniſterio ſcriptum eſt, Luc. 1. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, qui eſt in remiſſionem peccatorum eorum. Et Apoſtolorũ miniſterium Chriſtus affirmat conſiſtere in prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioa. 20. *[Quomodo peccatorum remiſſionem]* Illam vero peccatorum remiſſionem Scriptura non definit pontificijs Romanenſium indulgentiarum nundinationibus: ſed docet cum nos propter peccata eſſemus debitores Dei, iuxta legem obnoxij iu-

dicio ipſius culpa & pœna ad condemnationem, iuxta dictum, Rom.2. Ira & indignatio, tribulatio, & anguſtia, & in hac, & in futura vita: Chriſtum mediatorē noſtro loco factum ſub lege, ſuſcepiſſe in ſe omnia peccata noſtra, & plagas ſeu pœnas omnes, peccatis noſtris debitas, in ſe deriuaſſe, Eſa.53. & præſtita ſeu exſoluta ſatisfactione pleniſſima, nō ſolum perfectiſſima obedientia pro culpis noſtris, verum etiā acerbiſſima paſſione ac morte pro omnibus pœnis, peccatis noſtris debitis, acquiſiuiſſe iuſtitiam æternam, Dan.9. Illam vero propitiationem Deum Patrē proponere per fidem, interueniente ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitię ſuæ, propter remiſſionem peccatorū, Rom.3. Dedit enim nobis miniſterium reconciliationis, 2. Cor.3. Vt verbo & Sacramentis beneficiū illud Chriſti gratis offeratur, & ſine operibus in pœnitentia nō ſimulata vera fide applicetur, credētibus, Rom.4. Quando vero gratuita illa promiſſio Euangelij fide apprehenditur, accipitur & applicatur, tunc Scriptura pronuntiat: Quorumcunque remiſeretis peccata, remittūtur eis, Ioan.20. Et quicquid ſolueritis ſuper terram, ſolutū erit in cœlis, Mat.16. & 18. Item. Iuſtificati fide, pacem habemus erga Deum, Rom.5. Qui credit, non iudicatur, imo non veniet in iudicium, ſed habet vitam æternam, & à morte tranſibit in vitam, Ioan.3. & 5.

Scriptura definiat.

Nihil autem prorſus Scriptura dicit, quod noſtris vel operibus, vel paſſionibus Deo pro parte aliqua peccatorum noſtrorum, vel debeamus, vel poſſimus ſatisfacere. Non dicit, quod ſacerdos in abſolutione ſoluens & remitens peccata, debeat imponere pœnas, tanquam vindictam & ſatisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij, nihil habet de theſauro ſupererogationū, nihil tradit de claue ſoli Romano Pōtifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum eſt miniſterium reconciliationis, dictum eſt: Quicquid ſolueritis, Matth.18. quorumcunque remiſeritis, Ioan.20. nihil ſomniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantum dederit, habeat remiſſionem tot vel dierum vel annorum. Hæc adeo ſunt manifeſta, vt ipſi Pontificij diſſimulare hoc non poſſint Durandus enim de ſanctoPortiano, qui ſcripſit circa annum Domini300. li. 4. diſtin.20. quæſt.3. dicit: De indulgentijs pauca dici poſſunt per certitudinem, quia Scriptura expreſſe de illis non loquitur. Quod enim dictum eſt Petro, Matth.16. Tibi tabo claues, &c. intelligitur de poteſtate, ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum non eſt clarum, quomodo debeat intelligi. Ideo loquendo de indulgentijs, ſequendus eſt modus communis. Antoninus etiam prima parte ſummę, Tit.10. cap.3 ſcribit: De indulgentiis nihil expreſſe habemus ex ſacra Scriptura quamuis ad hoc inducatur illud Apoſtoli, 2. Cor.2. Si quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti. Item fatetur Roffenſis, & alij pleriq; Papiſtici ſcriptores. Et Syluеſter Prieras, Magiſter Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs ſcripſit, expreſſe ponit hanc propoſitionem: indulgentiæ auctoritate Scripturæ non innotuere nobis, ſed auctoritate Eccleſiæ Romanæ, & Romanorum Pontificum, quæ maior eſt auctoritas. Addit autem & hanc propoſitionem: Quicunque non innititur doctrinæ Romanæ Eccleſiæ, ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam ſacra Scriptura robur trahit & auctoritatem, hæreticus eſt, &c.

Scriptura ignorat fundamenta indulgentiarum.

Pontificii fatentur indulgentias non tradi in Scriptura.

Durandus.

Antoninus.

Roffenſis.

Syluеſter Prieras.

Hæc autem, cum manifeſte ac certo ita ſe habeant, ipſe Lector tam ſecum cōſideret, quid ſit, pro articulo Fidei Eccleſię obtrudere, & conſciētijs inde laqueum nectere, vel vana falſaque eas ſpe lactare, de quo (ſicut manifeſtum eſt, & ipſi Pontificij fateri coguntur) nulla extant in Scriptura vel teſtimonia vel fundamēta: Eccleſia vero illam ſuam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionib. eam vindicauit, me-

Indulgentiæ cur non recipiendæ.

rito ac neceſſario, præcipue in articulo remiſſionis peccatorum, retinet & vſurpat, Gala. 5. in libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini, Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tāquam viuentes in mundo decretis oneramini, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſpeciem habēt ſapientiæ, per ſuperſtitionem? Matth. 15. Fruſtra colūt me docentes doctrinas & mandata hominum. Quia enim mandatum Chriſti eſt, Matth. 28. Docentes eos ſeruare, quę ego pręcepi vobis, ideo recte vſurpamus illud, Deut. 12. Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantum facias Domino Deo tuo, non addas aliquid, nec detrahas. Tota igitur indulgentiarum nundinatio, cum fateantur, ſe eam ex Scriptura non habere: vnica illa ſententia Auguſtini contra Petiliani literas, lib. 3. ca. 6. profligari poteſt. Si quis, inquit, de quacunque re, quę pertinet ad fidem, vitamque noſtram, ſi vel Angelus è cœlo vobis annuntiauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Indulgentiarum nundinatio præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos euertit.

Quibus ea potiſſimum capitibus doctrina indulgentiarum repugnent.

Contra meritum Chriſti.

Nec vero ſine Scripturæ tantum teſtimonijs & fundamentis merces iſtę indulgentiarum Romanenſium venales exponūtur, ſed doctrina, praxis & vſus earum præcipuos, & ſummos fidei noſtræ articulos inſidioſe conuellit, turpiter conſpurcat, & funditus euertit: id quod nō Rhetoricis declamationibus exaggerabo, ſed nuda tantum indicatione ſimpliciter per capita ſpectandum & conſiderandum proponam, quemadmodū indulgentiæ pugnent. I. Contra meritum & ſatisfactionem Chriſti. II. Contra gratuitam & plenariam remiſſionem Dei. III. Contra claues regni cœlorum. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Poſtremo, quod talis nundinatio in Scriptura iamdudum damnata ſit. Commentum enim illud de indulgentijs Romanenſibus primo contra doctrinam Euangelij, de merito obedientiæ & paſſionis Chriſti tradit: Quod Chriſtus mediator culpam quidem noſtram omnem, ſed non totam pœnam peccatorum noſtrorum in ſe ſuſceperit, cum Scriptura affirmet, ipſum percuſſum fuiſſe à Deo propter peccata noſtra, Eſa. 53. Et factum eſſe maledictum pro nobis, Galat. 3. Et maledictio certe complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & temporales, Deuteron. 28. Fingit etiam opinio iſta, Chriſtum obedientia, paſſione & morte ſua, non pro vniuerſa pœna peccatis noſtris debita, ſatisfeciſſe Patri, ſed tantum promeruiſſe credentibus commutationem pœnæ æternæ in temporariam, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt reſiduam illam pœnam credentes ipſi vel ſuis, vel aliorum ſatisfactionibus redimant, vel ſupplicijs ſuis exoluant, vel Pontificijs indulgentijs relaxent. Atque ita noſtra vel ſanctorum ſatisfactio aſſuenda ſit ſatisfactioni Chriſti tanquā ſemiplenæ, vt aſſumento humanarum ſatisfactionum perficiatur. Et noſtræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Chriſti redemptionem, vt gradibus quibuſdam deficientem, abſoluant & perficiant. Imo quæſtores indulgentiarij ſæpius nō omnē culpæ remiſſionē ſolius Chriſti merito & ſatiſfactioni tribuunt, ſed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna. Secūdo, gratuita miſericordia Dei, conferentis propter Chriſtum, per promiſſionem Euangelij, plenariam remiſſionem peccatorum, in dulciſſimis illis dictis deſcribitur, Ioann. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium. Ezechiel. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata noſtra proiecit in fundum maris. Pſalm. 103. Quantum diſtat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates noſtras. Iere. 18. Si egerit pœnitentiā, pœnitebit me mali, quod ei facere conſtitueram, Eſa. 53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom. 5. Iuſtificati fide pacē habemus ad Deum. Commentum vero indulgentiarum fingit remiſſionem Dei eſſe

Contra remiſſionē peccatorum gratuitam & plenariam.

ſemi-

ſemiplenam aut dimidiatam, quę debitum quidem remittat, ſed debitorem nihilominus ad ſolutionem, ſiue ad pœnas obſtrictum detineat, atque ita remittat quidem debitum, ſed nõ ex animo, ſicut ſeruus ille nequam. Matt. 18. Sed Scriptura expreſſe docet, miſericordiam ſimul & debitum remittere, & debitorem dimittere. Mat. 18. Paulus etiã dicit Codonate vobis mutuo, ſicut & Chriſtus condonauit vobis. Item, quotidie oramus: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimitimus. Certum autem & manifeſtũ eſt, ſi quis priuatus ita dimitteret offenſam proximo, vt nihilominus vindictam aliquã expetere, & ſuppliciũ aliquod de ipſo ſumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à Chriſto reprehendi. Qua fide igitur talẽ remiſſionem ipſi Deo tribueremus? Certe ſi culpam, hoc eſt, debitum omne remiſit, non habet cauſam exquirendi

Cõtra doctrinam de clauibus regni cœlorum.

pœnas. Tertio, Claues regni cœlorũ opinione iſta de indulgentijs fœde & pernitioſe adulterantur & peruertũtur. Vbi enim Chriſtus dicit: Quicquid ſolueritis, erit ſolutum, quorum remiſeretis peccata, erũt remiſſa. Ibi Romanenſes indulgentiæ contradicunt: quicquid Chriſti claues ſoluunt, hoc Põtifex Romanus ſuis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et earum indulgentiam non gratis à Chriſto per fidem in abſolutione quærendã, ſed pretio à Romano

Contra doctrinam de fide.

Pontifice eſſe redimendam, docent. Quarto indulgentiæ Romanẽſes dicunt falſum teſtimonium contra fidem, quæ ſola eſt organon illud, diuinitus inſtitutum, quo remiſſio peccatorũ merito Chriſti parta, applicatur, apprehẽditur & accipitur. Fingunt enim indulgentias illas nõ gratis fide accipi, ſed qui tantũ dederit, ille licitando coemit ſibi, tot, vel dierum, vel annorum indulgentiam. Cumq; Scriptura etiã opera legis, hoc eſt, quæ Deus ipſe mandauit, ab articulo iuſtificationis ſeu remiſſionis peccatorum excludat, Rom. 3. & 4. & 11. Epheſ. 2. Romanenſes indulgentiæ commentitijs operibus hoc tribuũt. Si quis ſuſcepta peregrinatione, hanc vel illam Eccleſiam viſitarit, is tot annorum indulgentiã conſequetur. Quinto, operibus & afflictionibus Sanctorum, Põtificię indulgentiæ affingunt opinionem, quam, quia Phariſaica eſt, & contra Scripturam pugnat, ipſi ſancti in vera ſua humilitate nunquam agnoſcere voluerunt.

Contra doctrinam de bonis operib.

Chriſtus enim dicit, Luc. 17. Cum omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus. Inde Eſaias dicit, cap. 64. Facti ſumus velut immundum omnes nos, & quaſi pannus menſtruatę vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid Pſalm. 142. Si intraueris in iudicium cum ſeruo tuo, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſubſiſtet? Pſalm. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, ſub hoc corruptibilis carnis onere gemẽtiũ, oratio eſt: Dimitte nobis debita noſtra, Matt. 6. Et. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis nõ eſt, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nõ ſum iuſtificatus, Roman 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideo Iob inquit, c. 9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus Ro. 8. Non ſunt cõdignæ paſſionis huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matth. 25. In iudicio opera ſua nolũt agnoſcere. Et Apocal. 4. Coronas ſuas modeſte & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ vero Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum eſſe ſupererogationes, quæ in pretium ad ſoluendum reatum peccati, ſicut Bonauentura loquitur,

Bonauentura.

alii communicari, & data pecunia diuendi poſſunt, cum prudentes virgines, Matt. 25. fateantur, ſe de oleo ſuo non poſſe dare alijs, ne vtriſq; deſit. Poſtremo, Scriptura nundinationes illas indulgentiarum Prophetico Spiritu, quaſi intento digito, ante & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. vbi de falſis Doctoribus agit, qui introducturi ſunt ſectas perditio-

Spiritus S. in Scriptura indulgentias damnauit.

nis, & abnegaturi Dominum, qui ipſos mercatus eſt, inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem alijs pollicentur, cum ipſi ſint ſerui corruptionis. Et Act. 8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunijs parari. Et hoc eſt ipſiſſimum iudicium Spiritus Sancti, de indulgentijs Pontificijs.

Quid Lutherum impulerit indulgentiarum nundinationi ſe opponere.

Et hæc capita, quomodo indulgentiæ Romanenſium, contra ſummos ac præcipuos fidei noſtrę articulos pugnent, ideo in frõtiſpicio huius tractationis, tanquam in tabella ſeu συνόψει, ſpectanda & expẽdenda propoſui, vt lector moneatur, non de lana (quod dicitur) caprina contentionem eſſe, quando de Pontificijs indulgentijs diſputatur, ſed hoc agi, vt doctrina de pręcipuis, neceſſarijs & ſummis illis fidei noſtrę articulis, cõplectentibus iuſtificationem & ſalutẽ noſtram, pura, ſincera, integra, & ſalua à Pontificijs iſtis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conſeruari poſſit. Et hac etiam conſideratione intelligi poteſt, qua ratione factum ſit, quod certamen Lutheri, quod contra effrænem Quæſtorum Romanenſium impudẽtiam de indulgentijs, primum mouit, occaſionẽ dederit repurgationi doctrinæ de merito Chriſti, de gratuita gratia Dei, de remiſſione peccatorum, de pœnitentia, de abſolutione, de clauibus regni cœlorum, de fide, de operibus, &c. Et ex hac breui cõmonefactiuncula, cuius veritas adeo manifeſta eſt, vt vel cœcutiẽtium oculos perſtringat, lector iudicare poteſt, nõ veritatis, ſed erroris & ſeductionis ſpiritum eſſe, qui in Tridentino Decreto fingit, poteſtatẽ conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam eſſe, cum nulla ſyllaba ex Scripturis hoc probari poſſit, imo cum tota illa indulgẽtiarum cauponatio pręcipuis doctrinæ cœleſtis capitibus aduerſa quaſi fronte repugnet.

CAPVT III.

QVA FRAVDE DICTA QVÆDAM SCRIPTVRÆ *Pontificii ad nundinationes iſtas indulgentiarum detorquere conentur.*

Quomodo ante 50. annos indulgentias defenderint Pontificii.

Oſtendemus Sententiarios olim, & recentiores etiam Pontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentijs, ante annos 50. libere confeſſos eſſe, doctrinã de Pontificijs indulgentijs non poſſe ex certo aliquo Scripturæ fundamẽto expreſſe & perſpicue probari. Et licet quidam conati fuerint, ſpeciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth. 16. Item, ſi quid donaui, &c. 2. Corinth. 2. Alij tamen Scholaſtici Scriptores dicunt, tutius eſſe dicere: Ideo valere indulgentias, quia Eccleſia illas diſpenſet & probet, & Eccleſia errare non poſſit. Dicunt autem, Romanum Pontificem eſſe Eccleſiam virtualiter, & de illo ſcriptũ eſſe, Luc. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitij Rhetores, qui his temporibus Põtificijs indulgentijs patrocinari conantur, animaduertunt, teſtimoniũ propriæ turpitudinis illam confeſſionem eſſe, quod ſine documẽtis & firmamentis ſacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ ſint. Ideo vt rudibus ſpecie aliqua oculos perſtringant, quaſi non prorſus Scripturæ auctoritate deſtituantur Pontificiæ indulgentiæ, aliquot dicta Scripturæ huc petrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturæ nihil minus quam Pontificias indulgẽtias probare, imo iſtis fortiter reclamare. Vtq; videat Lector, quam timide & ſuſpenſo grado progrediantur Pontificij, quando argumentando, iuxta Tridentinum Decretũ fingere volunt, poteſtatem cõferendi indulgentias Eccleſiæ a Chriſto in

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conantur.

Scriptu-

Scripturis conceſſam: addam quod Roffenſis ſcribit, cum videret ſibi obſtare, ſi dicantur indulgentiæ in ſacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodo Apoſtolica, primitiua & vetus Eccleſia, cuius in tractatione Scripturarum multo maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura nō viderit aut animaduerterit. Reſpondet autem poſteriorib. ingenijs multa nunc eſſe excuſſa luculentius, & intellecta perſpicacius, quam fuerant olim. Nimirum, aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neque ſufficiebat illorum ætas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amuſſim expendere, aut quia ſemper in ampliſſimo Scripturarum campo poſt meſſores, quantumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Multa enim, inquit, ſunt, de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quæ tamen poſteriorum diligētia, ſubortis dubitationibus, iam euaſerunt perſpicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cumq; multa Scripturæ dicta cumulaſſet, tandem inquit, ſed ijs omnibus Lutheri pertinacia non permouebitur. Hæc Roffenſis. Et Iacobus Angularis Decanus, diſputans contra VVeſelum, de indulgentijs, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare, quæ enim ſpes mihi eſſe poſſet, durum illud atq; inexpugnabile tuū caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri. Sed pro magna tibi ratione, imo magis, quam pro ratione debet eſſe, nedum Papæ, ſed & omnium, tam Prelatorum quam Doctorum auctoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas eſſe ſcribunt, &c. Sed ordine recitabimus præcipuas ſententias, quas ex Scriptura ad ſuas indulgentias detorquere conantur Pontificij, & breues, quantum opus erit, addemus explicationes.

Roffenſis de indulgentijs quomodo veteri Eccleſiæ ignota.

Iacobus Angularis quod indulgentiæ irrationales.

PRIMVM ARGVMENTVM.

Pleriq; omnes finxerunt, poteſtatem conferendi indulgentias Romano Pontifici à Chriſto conceſſam, quando Petro dicit, Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis, & quodcunq; ſolueris ſuper terra, erit ſolutum & in cœlis. Sed ipſi Sententiarij huic fundamento non multum fidunt, ſicut ex Durando paulo ante oſtendimus, & res manifeſta eſt. Illa enim Chriſti ſententia prorſus nihil habet de illis, quibus Pontificias indulgētias definiri ſupra diximus, ſed ſoluere & ligare peccata, Matt. 16. eſt ea vel remittere vel retinere, Ioan. 20. quod fit prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue publice, ſiue priuatim, Luc. 24. Et fit ab illis, quibus Deus commendauit miniſterium reconciliationis, poſito in ipſis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atq; illa clauis miniſterij ſoluens peccata exercetur in foro pœnitentiæ & abſolutionis, vt cum Scholaſticis loquar: Sed Pontificij ipſi ſuas indulgentias à foro pœnitentiæ & abſolutionis, ſicut loquuntur, longe lateq; diſiungunt. Præterea ſoluere & ligare ita opponuntur, vt quod ſolutum eſt, non ſit amplius ligatum. Pontifex vero contra fingit, quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & ſoluendum eſſe non claue miniſterij, ſed Pontificijs indulgentiarū nundinationib. Item, miniſterium reconciliationis ita ſoluit peccata, vt pœnitentibus & credentib. annunciet condonata omnia delicta, Coloſſ. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. & per Chriſtum redemptos ipſos eſſe à maledictione legis, Gal. 3. quæ & æterna, temporalis eſt, Deut. 28. Pontificia vero indulgentiæ fingunt, peccata etiā poſt remiſſionem imputari, & Chriſtum credentes non à tota maledictione legis redemiſſe, ſed partem eius ex Pontificio theſauro redimendam eſſe. Manifeſtum itaque eſt, Pontificias indulgentias prorſus ex diametro pugnare contra ſententiam illam Chriſti,

An Matth. 16 ſint datæ indulgentiæ. Refutatio.

Quomodo commentum de indulgentijs huic dicto Chriſti repugnet.

Exceptio Pontificiorũ de peculiari priuilegio Petri.

de claue Abſolutionis: tantum abeſt, vt illa ſententia probentur, aut ſtabiliantur. Quod vero excipiunt, ſoli Petro peculiare priuilegium ſoluẽdi peccata, ſupra & præter reliquos Apoſtolos, hoc eſt, præter communem abſolutionem, in illa ſententia à Chriſto datum eſſe: Quia inquit: Tibi dabo claues, &c. recte & ſolide ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Chriſtus Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quando poſt reſurrectionem dat & confert poteſtatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam poteſtatem confert non vni aut ſoli Petro, ſed omnibus in commune Apoſtolis, Ioan. 20. Et ante illam collationem dicit Chriſtus: Sicut miſit me pater, ita & ego mitto vos. Chriſtus vero, quãdo tempore miniſterij ſui remiſit peccata, debitum remiſit, & debitorem liberum dimiſit, Matt. 18. Hæc enim ſunt verba abſolutionis eius, Confide, remittũtur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imo cum adulteræ Ioan. 8. non eſſet ciuilis pœna impoſita, nec ipſe ei, poſt remiſſionem ſeu ſolutionem peccatorum, pœnam aliquam imponere voluit. Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quod autem Chriſtus tales vnquam vel docuerit, vel dederit indulgẽtias, ſicut ex Pontificiorum placitis ſupra deſcripſimus, nulla oratione, nulla dictione, nulla ſyllaba, nulla litera ex Scriptura probari poteſt. Et ſicut me miſit Pater, ita & ego mitto vos. Inquit Chriſtus. Eadem ratio etiã eſt de Petro, cui traditæ fuerunt claues regni cœlorum. Quomodo enim illas vſurparint, ex Scriptura conſtat. De indulgentijs vero ipſius nihil. Imo Simoni Mago Petrus reſpõdit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunijs comparari. Et quod Matth. 16. Chriſtus Petro dicit, hoc iiſdem verbis, cap. 18. expreſſe Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, quicquid ligaueritis, &c. Eccleſia vero, imo ipſius Romanę Eccleſiæ Epiſcopi, claues illas ab initio & habuerunt & vſurparunt. & tamẽ per annos mille & amplius indulgentias iſtas ignorarunt. Ligare enim ſeu retinere peccata, non eſt pœnitẽtiam agentib. & credentibus, poſt abſolutionem ſeu remiſſionem peccatorum, partem aliquam ligatam reſeruare, vel ad proprias ſatisfactiones, vel ad redemptiones per Põtificias indulgentias, ſed impœnitentibus, & incredulis peccata ſunt liganda, denuntiata ipſis hæc Dei ſententia, quod peccata ipſorum maneant, Ioan. 9. & ira Dei manet ſuper ipſis, Ioan. 3. quodq; perituri ſunt, niſi pœnitentiam egerint. Quod vero indocti quidam aſini dicunt: Reliquis Apoſtolis datam eſſe poteſtatem remittendi peccata, Petro autem ſoluendi, falſum eſt. Nam Matth. 18. Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, &c. Quod vero interpretantur, talem ſolutionem, quæ fit numerato pretio, eiuſdem elegantiæ eſt, cuius illud, quod de aſina Hieroſolymitana poſtillator quidam ſcribit: Soluite, id eſt, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

Indulgentiæ mille aut amplius poſt Chriſtũ annis in Eccleſia ignotæ fuerunt.

Elegans & ſcitum.

SECVNDVM ARGVMENTVM
ex Scriptura.

Locus 2. Corinth. 2. Lindani impudentia & figmentum de loco 2. Corinth. 2.

Antoninus refert, olim pro indulgentijs confirmandis à quibuſdã inductum fuiſſe locum 2. Cor. 2. Nam & ego, quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Et Lindanus nunc illam ſententiam Pauli, tanquam triumpho circumducit, perſuaſurus hominibus, Paulum auctorem eſſe indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim, Corinthio illi, qui inceſtum commiſerat, poſt acceptam culpæ remiſſionem & abſolutionem, impoſitas fuiſſe à Paulo multorum annorum rigidiſſimas pœnas ſeu afflictiones, quibus ſe excruciaret, vt pro inceſtu ſuo Deo ſatisfaceret. Cum vero illarũ pœnarum partem aliquam iam exoluiſſet,

ac nimis

ac nimis aſpera ſe tantum non excruciaret pœnitentia: Paulum ad commiſerationem commotum (non aliter, quam ſicut nunc Romanus Pontifex facit) reſiduam pœnatũ partem, quæ adhuc ipſi ad plenam pro inceſtu ſatisfactionem luenda fuiſſet, remiſiſſe ac relaxaſſe, hoc eſt, indulgentias ipſi conceſſiſſe, idque non gratis, ſed propter Corinthiorum interceſſiones, hoc eſt, Paulum ex operib. & meritis ſupererogationis Corinthiorum ſumpſiſſe pretium, ad perſoluendum inceſti illius reſiduum debitum (ſicut Bonauentura de indulgentijs loquitur) & forſan per Bullam aliquam indulgentiæ diſpenſaſſe excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (ſi indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quod Corinthius ille data certa aliqua ſumma pecuniꝫ ſeu ſuſcepta aliqua peregrinatione ad loca ſancta, indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia, ſi ex Pauli illo loco liquido oſtendi poſſunt, non infeliciter ſane, pro ſtabiliendis Romanenſium indulgentijs adducuntur.

Refutatio ſophiſmatis Pontificii ex depr[e]catione 10.1, 2. Corinth 2.

Summa & ſtatus cauſa de qua agitur 2. Corint. 2.

Diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum.

Excommunicatio.

Sed conſideratis paulisper circumſtantijs, manifeſtum euadet, Paulum nihil horum vel ſenſiſſe, vel feciſſe, & illum ipſum locum Pauli Pontificias indulgẽtias fortiter oppugnare. Quia vero, qualis fuerit diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum, locus ille pulcre oſtendit, ſingulas circumſtantias diligentius expendemus. Quidam igitur apud Corinthios, cum nouerca ſua inceſtum cõmiſerat, de quo peccato nec ipſe lugebat, nec Eccleſia Corinthiaca dolebat, tolerabãt enim ipſum, licet nõ ageret pœnitentiam, in ſua cõmunione, tanquam verum membrum Eccleſiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit, incuſans non tantum ipſum, ſed oſtendens, ipſam etiam Eccleſiam hoc modo cõmunicare peccatis alienis. Et docet, ſicut gaudium eſt coram Angelis in cœlo ſuper vno peccatore agente pœnitentiam, ita, quando talia flagitia in Eccleſia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Eccleſiam, & præcipue miniſtros verbi, ſe coram Deo humiliare & lugere illa ſcandala, ne participes fiant alienorum peccatorum. Digni enim morte ſunt, non tantum qui faciunt, verum etiam qui συνδοκοῦσι, qui comprobant, vel certe non improbant talia, ſicut Ezech. 9. ſcriptum eſt, qui non gemunt, & dolent ſuper cunctis abominationibus, quę fiunt in medio eius. Ideo Paulus dicit, 1. Corin. 5. Vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis. Et 2. Cor. 12. Metuo, ne forte cõtentiones, æmulationes, irę, cõcertationes, detrectationes, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones, inter vos ſint, ne iterũ, cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & nõ egerunt pœnitentiã ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quã patrarunt.

Cauſa excõmunicationis.

Vt igitur Eccleſia oſtenderet, ſe talia non comprobare, nec illis delectari: ſed gemitum, dolorem ac luctum ſuum ipſo facto declararet, dicit Paulus, eum, qui facinus hoc perpetrauerit, de medio Eccleſiæ tollendum, primo ideo, vt coram Deo & hominibus oſtenderent, ſe nõ eſſe συνδοκοῦντες. Secundo, ne modicum fermenti totam Eccleſiæ maſſam corrumperet, ſed vt cæteri timorem haberent. Ideo talia hoc modo coram omnibus vult argui, 1. Timoth. 5. Tertio, cor ſecurum & impœnitens hoc modo ad veram peccati agnitionẽ, & deteſtationem, ad ſeriam offenſæ & iræ diuinæ conſiderationem, atq; ita ad veram pœnitentiam adduceretur, vt ardenti fide ex animo peteret & quæreret remiſſionem & reconciliationem. Et ſicut tunc reliquę doctrinę cœleſtis partes miraculis confirmabantur, ita Deus etiam Apoſtolorum tempore miraculis oſtendebat, talem diſciplinam ſibi probari. Excommunicati enim in corpore affligebantur à ſatana, vt carne afflicti pœnitentiam agerent. Hoc enim Paulus vocat, ſatanæ tradere ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat, 1. Cor. 5. & 1. Tim. 1. Quos tradidi Satanæ, hoc eſt, denuntiaui ipſis, quod non ſint Chriſti ſed Satanæ membra, vt diſcant nõ blaſ-

Eccleſia quomodo erga excommunicatos.

phemare. Eccleſia vero, ſicut Paulus oſtendit, 2. Cor. 7. in tali excõmunicatione, magno ſtudio oſtendebat ἀπολογίαν, hoc eſt, purgationẽ ſeu excuſationẽ, quod puri & incontaminati eſſent, quo ad cõmiſſum illud flagitiũ, oſtendebat φόβον, ſe timere Deum, ne rea fieret participatione peccati alieni, oſtendebat magno zelo ἀγανάκτησιν ſe non tantum gemere, & dolere de admiſſo flagitio, ſed iuſta indignatione ſe illud publice deteſtari, oſtẽdebat ἐκδίκησιν, ſe nõ impunita relinquere talia, ſed externa mulcta notare in impœnitentibus, oſtendebat ἐπιπόθησιν, ſe nihil aliud quærere & deſiderare, quam vt lapſus reſipiſceret, & Deo reconciliaretur. Finem enim hunc debere eſſe, Paulus oſtendit, vt & lapſi, & qui alienis peccatis communicarunt, contriſtentur ſecundum Deum, & dolor ſecundum Deum pariat pœnitentiam ad ſalutem non pœnitendam, 2. Cor. 7. Et quia hic finis eſt diſciplinæ Eccleſiaſticæ, vt fratres lucretur ad pœnitentiam, ideo Chriſtus inſtituit talem proceſſum, Matth. 18. vt vel priuatim, vel in præſentia teſtium, vel in facie Eccleſiæ, 1. Tim. 5. lapſi arguantur. Et ſi correptionem acceperunt ad reſipiſcentiam, Chriſtus non vult aliquid aliud imponi, ſed dicit: Lucratus es fratrum tuum. Atq; ita 2. Tim. 2. Paulus dicit: Seruum Domini oportet placidum eſſe erga omnes, paratum ad docendum, tolerantem malos, cum manſuetudine corripientẽ eos, qui obſiſtunt veritati, ſi quando det ipſis Deus pœnitentiã, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenẽtur, ad ipſius voluntatem. Si vero tales correptiones lapſi non audierunt, dic, inquit, Eccleſiæ, quæ & publice & publico nomine tales lapſos grauiter & acriter increpabat, reprehendebat, corripiebat, redarguebat & excõmunicabat. Hoc enim Paulus vocat ἐπιτιμίαν ὑπὸ τῶν πλειόνων. Quãdo vero poſtea ipſo facto animaduertebãt, tales excommunicatos ſecundum Deum contriſtatos, peccati magnitudinem agnoſcere, iram Dei expaueſcere, ac ſerio petere remiſſionem & recõciliationem cum Deo, & cum Eccleſia, vt rurſus in Eccleſiæ communionem reciperentur. Tunc Eccleſia videns, ſe finem, quem diſciplina ſua quæſierat, aſſecutam, talem adhibebat moderationem, ne is, qui iam ſecundum Deum contriſtatus erat, nimia ſeueritate vel in deſperationem, vel in dedolentiã, aut in ſenſum reprobum conijceretur, hoc eſt, ſicut Paulus loquitur, ne immodica triſtitia abſorberetur, vel à Satana circumueniretur, 2. Cor. 2. Quia enim finis diſciplinæ Eccleſiaſticæ hic eſt, vt cor durum & impœnitens exaggeratione peccati & iræ diuinæ teneatur, vt in ſeria peccati agnitione, diſplicentia, deteſtatione, & reatus confeſſione, vera ac ardenti fide petat à Deo remiſſionem: Seueritas igitur ibi adhibenda eſt, vbi cor ſecurum, impœnitens, & durum eſt, & ideo adhibenda eſt, vt humilietur & conteratur ad pœnitentiam, ne impœnitentia & ſecuritas foueatur & augeatur, vel ne audacia & petulantia peccandi, lenitate excitetur & confirmetur. Vbi vero pœnitẽtia adeſt, vel quando cor durum adductum eſt ad reſipiſcentiam, ibi opus eſt conſolatione, quæ promiſſione Euangelij, annuntiante ex gratia Dei remiſſionem peccatorum propter Chriſtum credentibus offertur, & applicatur. Calamus enim quaſſatus non eſt cõterendus, nec linum fumigans extinguendum, Eſa. 42. ſed contriti corde ſanandi, captiuis prædicanda dimiſſio, vinctis ſolutio, id quod fit, quando pauperibus annuntiatur Euangelium, Eſa. 61. Luc. 4.

Proceſſus in excommunicatione ſeruandus.

Excommunicatorum receptio in communione Eccleſiæ.

Quando ſeueritate vtendum. Quando lenitate.

Quia igitur Eccleſia Corinthiaca erga inceſtum illum, eo, quod cor ipſius fuerat ſecurum & impœnitens, ſeueritate diſciplinę vſa fuerat, & videbat operatione Spiritus ſancti illud, quod per diſciplinam quæritur, apud ipſum effectum eſſe, quod ſcilicet peccati ſui magnitudinẽ intelligebat, agnitione & ſenſu iræ Dei contriſtatus erat, ac ardenti fide humi-

liter

liter & ſerio quærebat,& petebat gratiam Dei,vt per miniſterium verbi à peccatis ſolueretur: Cogitabat igitur Eccleſia lapſum illum rurſus eſſe recipiendum, annuntiandam ipſi eſſe ex Euangelio remiſſionem,& per claues Regni cœlorum impertiendam ipſi ſolutionem peccatorum. Quia vero enorme erat commiſſum flagitium, & antea ab Apoſtolo, ob nimiam leuitatem,erga lapſum illum acriter fuerũt reprehenſi,cauſam retulerunt ad Apoſtolum: Quid in tali cauſa eſſet faciendum. Et circumſtãtijs ita, ſicut expoſuimus, ſe habentibus, Paulus approbans conſilium & ſententiam Corinthiorum, reſpondet: Ei qui huiuſmodi eſt, ſufficit increpatio illa, quæ facta eſt à pluribus,hoc eſt,à tota Eccleſia,adeo vt ſicut antea, cum ſecurus & impœnitens eſſet, ipſum accuſaſtis, redarguiſtis, retentione peccatorum ligaſtis,ita nũc,cum ad reſipiſcentiam adductus ſit, e diuerſo multo magis ipſum conſolari, & peccatum ei condonare ſeu remittere debeatis, ne immodica triſtitia abſorebatur,qui eiuſmodi eſt. Et poſtea addit aliã rationẽ: Nec circumueniamur à Satana,non enim ignoramus ipſius machinationes. Et pro ratificatione ſententiæ Corinthiorum addit Paulus hæc verba: Cui cõdonatis aliquid,& ego cõdono: & ſuum exemplum de recipiendis lapſis adducit,ſubijciens: Nam & ego, ſi quid condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in perſona Chriſti,quia ſcilicet is promiſit, Matthæi 18. Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo,ibi ſum in medio eorum. Quicquid ergo ſolueritis in terra,erit ſolutum in cœlo. Monet igitur Paulus,vt ſicut antea publico Eccleſiæ iudicio fuerat excommunicatus inceſtus ille,& traditus Satanę, hoc eſt, communibus Eccleſiæ ſuffragijs declaratum fuerat, ipſum non eſſe Chriſti,ſed Satanæ membrum, vt ita nunc viciſſim receptionem & reconciliationem eius, publica Eccleſiæ auctoritate, & communibus ſuffragijs,ratam habeant. Hoc enim volunt verba Pauli: Quapropter obſecro vos κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην, vt charitatem, qua reſipiſcentes complecti debetis, erga ipſum publicis ſuffragijs declaretis & confirmetis. Significat enim κυροῦν, communibus quaſi ſuffragijs & publica auctoritate aliquid comprobare, confirmare, ratum facere,& habere.

Corinthij quid retulerint ad Paulum.

Reſponſio Pauli de recipiendo excommunicato.

Hanc eſſe ſententiam illius loci Paulini, circumſtantiæ contextus,& ipſa hiſtoria manifeſte oſtendunt, quam ideo hoc loco fuſius aliquanto recenſere volui. Eſt enim ſedes materiæ (ſicut vulgo loquimur) de diſciplina Eccleſiaſtica, hoc eſt,de excommunicatione, de publica pœnitentia,& publica abſolutione & receptione lapſorum, qualis fuerit tẽpore Apoſtolorum,quo conſilio,qua ratione,quo fine,& qua moderatione illa inſtituta, obſeruata & vſurpata fuerit. Et debuiſſet Concilium Tridẽtinum operam dare, vt talis Apoſtolica diſciplina, quæ Eccleſiæ vtilis ac ſalutaris,& hiſce temporibus omnino neceſſaria eſſet,reſtitueretur. Nũc vero omiſſa diſciplina ac neceſſaria conſolatione, quæ illo loco traditur, de nudinationibus ſuarum indulgentiarum fabulantur,de quibus Paulus cum illa ſcriberet, ne per ſomnium quidem cogitauit,quod nõ difficile nec obſcurum erit oſtẽdere. Reuocetur itaque in memoriam deſcriptio indulgentiarum Papalium, & inter has atque inter Paulinam ſententiam, inſtituatur collatio, & res plana erit. Primo enim Pontificij dicunt, pœnitentiam agentibus & credentibus culpam remitti in abſolutione, poſt eius vero remiſſionẽ imponendas pœnas ſatisfactorias,quas per indulgentias redimi,& relaxari fingunt. Et idem factum fuiſſe in caſu illo, 2. Cor. 2. Sed Corinthiacus ille nequaquam antea fuerat à peccatis abſolutus,ſed fuerat ſecurus & impœnitens,atque ideo traditus fuit Satanæ,vt afflictione carnis,publica correptione & cõtriſtatione,ad pœni-

Sedes doctrinæ de diſciplina Eccleſiæ.

Accommodatio figmenti Pontificij de indulgentiis, ad quæſtionem & negotium Corinthiacum, 2. Cor. 2.

tentiam aduceretur. Neque enim Paulus ipſum Satanæ tradidiſſet, ſi pœnitens & credens à peccatis abſolutus fuiſſet. Secundo, Paulus non impoſuit Corinthio mulctam publicam, vt ſuis illis pœnis & afflictionibus Deo pro peccato inceſtus ſatisfaceret: nulla ſyllaba hoc ex Paulo probari poteſt: imo tota Pauli doctrina clamitat, Chriſtum ſua obedientia, paſſione, & morte pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & factum eſſe noſtram redemptionem. Cauſam vero & finem illius contriſtationis Paulus ipſe ſcribit, hanc fuiſſe, vt ea operaretur pœnitentiam, & eſſet δοκιμὴ, an ſeria & vera eſſet pœnitentia. Tertio, cõdonatio, de qua Paulus, 2. Corin. 2. loquitur, fuit ipſa abſolutio ſeu remiſſio peccatorum à culpa & pœna. Dicit enim, ſe loqui de tali condonatione, quæ conſcientijs affert firmam conſolationem, vt nõ abſorbeantur triſtitia: ſed pacem habeant erga Deum, quod fit, quando fide iuſtificamur accepta remiſſione peccatorũ. Rom. 4. & 5. Et verbum χαρίζεσθαι ſignificat gratuitam & donariam remiſſionẽ debiti, Lucæ 7. Cum debitores non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſque Epheſ. 4. Condonate vobis, ſicut & Deus in Chriſto vobis condonauit. Coloſſ. 3. Sicut Chriſtus condonauit vobis, ita & vos Coloſ. 2. Cum eſſetis mortui in delictis, conuiuificauit vos cũ Chriſto, condonans vobis omnia delicta, deleto, quod aduerſus nos erat, chirographo. Nequaquam ergo de Pontificijs indulgentijs loquitur.

Roffenſis argutatio.

Roſſenſis argutatur: Corinthiũ illũ ante hanc condonationem, de qua Paulus loquitur, habuiſſe remiſſionem culpæ, atque ideo aliam eſſe condonationem, 2. Corinth. 2. Idq; inde probare conatur, quia charitatem habuerit. Paulum enim dicere, Confirmate in illo charitatem. Sed Paulus loquitur de charitate Corinthiorum erga reſipiſcentes, quam vult erga ipſum declarari, non n. dicit, ἐν αὐτῷ, ſed εἰς αὐτὸν, erga ipſum. Quarto, falſum eſt, quod Paulus pretium pro ſoluendo debito inceſti ex operibus ſupererogationis Eccleſiæ Corinthiacæ ſumpſerit. Clamitat enim, ſanctam Chriſti paſſionem eſſe ἀντίλυτρον pro peccatis noſtris. Et magna vehementia inquit: Nunquid Paulus pro vobis paſſus & crucifixus eſt? Quinto, neque hoc verum eſt, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius pœnitentię fuiſſe à Paulo præſcriptum, & ſi poſt acceptam abſolutionem, ante peractam ſine indulgẽtijs canonicam ſatisfactionem mortuus fuiſſet, in purgatorio ipſi ardẽdum fuiſſe: Nullam enim dictionem de huiuſmodi figmentis Paulus habet: ſed terminus ac meta illius caſtigationis fuit vera ac ſeria pœnitentia. Cum igitur videret Paulus lapſum contriſtatũ eſſe ad pœnitentiam, nõ dicit: Supereſt poſt Abſolutionem alia pœna: ſed inquit (ἱκανὸν) ſufficit ei, qui huiuſmodi eſt, talis correptio. Poſtremo, non niſi impudentiſſime fingi poteſt, Corinthium illum dediſſe pecuniam ad redimẽdas indulgentias. Manifeſtiſſimum igitur eſt, locum illum Pauli, 2. Corinth. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias: ſed fundamenta earum prorſus ſubuerti ex illo loco.

Pontificij [illegible] argumento Scripturæ.

Atque hæc fuit cauſa, quod Antoninus & alij noluerunt cauſam indulgentiarum hoc loco Pauli cõmittere. Et tamen Lindanus ſperat, ſe hominibus in hac Euangelij luce affectata ſua eloquentia hoc perſuadere poſſe. Quod tamen ne ipſi quidem Romano Pontifici poſſet gratum accidere. Si enim huic loco innitérentur indulgentiæ, tunc ſequeretur, in conceſſione indulgentiarum nõ plus poſſe Paulum vel Papam, quam reliqua membra Eccleſiæ. Paulus enim dicit: Cui cõdonatis aliquid, & ego condono. Atqui ærarium Eccleſiæ Romanæ nunquam concedet, in conferendis indulgentijs Papam nõ plus eſſe, quã alios inferiores ſacerdotes. Ita enim tota negotiatio indulgentiarum Romanenſium concideret. Huius loci Paulini circumſtantias ideo diligentius aliquanto expendere volui: Poſtea enim, vbi de Canoni-

bus

bus pœnitentialibus dicendum erit, huius explicationis vſus erit, vt recte diiudicari poſſit, quatenus & quando Canonica illa pœnitentia conſentanea fuerit verbo Dei, quomodo vero, & quando à norma & regula ſcripturæ cœperit deflectere.

TERTIVM ARGVMENTVM

De reconciliatorum calamitatibus.

Pœna Dauidis poſt adulterium & homicidium.

Poſt peccatū numerati populi.

Exod. 32.

Num 14.

Num. 12.

Axioma Pōtificiorum de pœnis temporalibus.

Ex locis ſcripturæ, vbi reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum ſcribuntur pœnæ ſeu afflictiones a Deo impoſitæ, contexere conantur Pontificij, ad ſtabiliendam doctrinam de indulgentijs, vt 2. Reg. 12. cum Deus abſtuliſſet peccatum adulterij & homicidij Dauidis, tamē additur: Quia inimicos blaſphemare feciſti Dominū, ideo infans morte morietur, Itē: Suſcitabo ſuper te malum de domo tua, tollam vxores, & dabo proximo. Ita 2. Reg. 24 cum Dauid oraſſet pro remiſſione peccati numerati populi, & eam ſine dubio impetraſſet, tamen immittitur peſtis ſuper totum populum. Et Exo. 32. Cum Moyſes pro noxa populi deprecatus fuiſſet, Deus reſpondet: in die viſitationis viſitabo & hoc peccatum eorum. Num. 14. Dimiſi peccatum populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis. Num. 12. Miriam lepra percutitur, licet Moyſes oret pro dimiſſione. Et primi lapſus pœnas etiam poſt remiſſionē Adam inſtituit Gen. 3. Ac peccati originalis, licet in Baptiſmo dimiſſi, pœnas tēporales eriā credentes per totam hanc vitam ſuſtinere coguntur, Rom. 8. Ex illis autem & ſimilibus ſcripturæ locis primo concludunt Pōtificij, recōciliatos poſt remiſſionem culpæ & pœnę æternæ manere obligatos ad pœnam aliquā temporalem pro peccatis, vel in hac vita, vel in purgatorio luēdam, vt ſit pars aliqua ſatisfactionis vel expiationis peccatorum. Iuſtitiam illā Dei nullum peccatum dimittere impunitum ſiue inultum, ſed ſicut ſcriptum eſt, Deut. 25. iuxta mēſuram delicti debere eſſe etiam plagarum modum. Et Chriſtum quidem ſua obedientia & paſſione ſoluiſſe pro culpa, & pro pœna æterna: pro pœna vero temporaria, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio luenda, nobis ipſis eſſe ſatisfaciendum. Quia vera ſcripturę exempla teſtantur, pœnas temporarias aliquando vel mitigari, vel condonari, ſeu tolli agentibus pœnitentiam, ſicut de Niniuitis ſcriptum eſt, Ioā. 3. & ſicut Daniel Regi conſuluit, vt peccata redimat eleemoſynis ſeu iuſtitia. Et Num. 16. ſęuiente iam incendio diuino, cum Aarō offerret thymiama, & ſtans inter viuos & mortuos deprecaretur Dominum, plaga ceſſauit. Ita 2. Reg. 24. Dauid humilians ſe & orans obtinuit, vt tempus peſtis abbreuiaretur. Inde Pontificij alteram faciunt concluſionem obligationęm ſcilicet illam ad pœnas temporarias poſſe vel noſtris proprijs, vel aliorū ſanctorum indebitis ſatisfactionum operibus, tanquam pretio ad ſoluēdum debitum ſufficienti, ſicut Bonauentura loquitur, compēſari, expiari, & tolli, aut Pontificijs indulgentijs poſſe redimi, relaxari, aut dimitti.

Aliud.

Aliud.

Largæ profecto ac valde liberales ſunt iſtæ concluſiones. Sed videndū eſt, an allegata ſcripturæ dicta hoc, quod ipſi volūt, ſentiant & efficiāt. Tota autem hæc doctrina in ſecunda parte, cum de Satisfactione ageremus, explicata eſt, ideo hoc loco breuiores erimus.

De cauſa calamitatū in reconciliatis.

Certum igitur, atque extra controuerſiam eſt, recōciliatos in hac vita vel communibus calamitatibus ſubijci, vel quoſdam aliquando certis pœnis adorari. Sed quęſtio, quę in controuerſia eſt poſita, hęc eſt; propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem finem Deus reconciliatis poſt remiſſionem caſtigationes imponat? Veriſſimum ſane eſt, Deum nullum peccatum remittere ſine æquiualente & ſufficiente pretio, quo legi ſuæ pleniſſime & perfectiſſime ſatiſfiat. Sed illud pretium obedientia & paſſione filij Dei Mediatoris plene, perfecte, & ſufficienter pro nobis perſolutum eſt. Et propter illud Deus credentes ita in gratiam recipit, vt totum

debitum ipſis, remittat & debitores ſolutos pronuntiet, vt peccata ipſis non velit imputare, imo iniquitatum non velit amplius recordari. Si itaque cum Pontificijs diceremus, in reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum remanere reatum, ſeu obligationem ad partem aliquam pœnæ pro peccatis, vel tanquam vindictam Dei, vel tanquam ſatisfactionem

Negatiue.

noſtram, tunc ſequeretur, inde vel redemptionem, ſatisfactionem & perſolutionem Chriſti pro peccatis noſtris præſtitam, eſſe dimidiatã, ſemiplenam, mutilam, & mancam, ita vt noſtræ actiones & paſſiones vna cũ Chriſti obedientia, & paſſione ingrediantur articulum redemtionis, expiationis, & ſatisfactionis pro peccatis, & noſtra etiam opera partem aliquam redemptionis, expiationis, & ſatisfactionis ſibi vendicent, quaſi Chriſtus non maledictum, ſed tantum pars quędam maledicti pro nobis factus ſit, & tãtum à parte quadam maledictionis legis nos liberarit, cuius reliqua pars vel ipſis credentibus ſit exoluenda, vel aliunde redimẽda: vel ſequeretur, Deum non omnia peccata credentibus propter Chriſtum condonare, nec totum debitum remittere: ſed fallere, quando credentibus promittit, ſe iniquitatum ipſorum nõ velle amplius recordari, nec peccata ipſis imputare: vel ſequeretur, falſum eſſe, quod Chriſtus iuramento interpoſito affirmat: Quicquid in terra ſoluitur, in cœlis ſolutum eſſe, ſi partem vindictę Deus ligatam retineret: vel ſequeretur, miniſtros Eccleſiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini adminiſtrare claues Regni cœlorum, ſi Domino dimitente totum debitum, miniſter ſoluendo partem aliquam retineret. Sed manifeſte patet, & ſupra demõſtratum eſt, hæc pugnare contra præcipuos ac luculentos fidei noſtræ articulos.

Quando igitur reconciliatis poſt remiſſionem peccatornm imponũtur a Deo vel communes calamitates, vel peculiares caſtigationes, non ſunt pars aliqua offenſæ & vindictæ diuinæ ob peccata quæ remiſſa ſunt. Neque enim tali modo Deus vult fratrib. nos dimittere peccata, vt partem aliquam offenſæ & vindictæ nobis reſeruemus: cum tamen iubeamur ita nobis mutuo condonare, ſicut Deus nobis condonat. Et ex antitheſi ſeu collatione res planius intelligi poterit.

Alia cauſa calamitatũ in impijs, alia in reconciliatis.

Quãdo enim reprobis à Deo in hac vita immittutur calamitates, in illis ſunt ſigna & teſtimonia ſecuturæ æternæ damnationis, & pars quædam maledictionis æternæ, Hanc certe rationem caſtigationes in reconciliatis non habent Deinde, quando ſecuris & impœnitentibns immittuntur à Deo clamitates, tunc ſunt conciones offenſę diuinę, & excitationes ad pœnitentiam, cum pœnę clamitent, perſonam illam eſſe ſub ira Dei, & perituram, niſi agat pœnitentiam, & Deo propter Chriſtum reconcilietur. In illis vero, qui agũt pœnitentiam, & fide propter Chriſtum Deo reconciliati ſunt, ac remiſſionem peccatorum acceperunt, calamitates, quæ poſtea à Deo immittuntur, nequaquam ſunt ſatisfactiones pro mẽſura delicti. Dictum enim Deuteron. 25. loquitur de iudicio forenſi, & de mulctis politicis. Et tales caſtigationes non omnibus recõciliatis nec ſemper, nec æqualiter à Deo imponuntur, ſicut exempla Publicani, Magdalenæ, Paralitici, &c. oſtendunt, & omnium temporum experientia docet. Nec ſunt caſtigationes illæ ſigna, Deum adhuc reconciliatis offenſum eſſe, & ipſos ad huc eſſe ſub ira Dei, ſi non in totum, ſaltem ex parte aliqui. Hæc enim pugnant cum gratia, miſericordia, & reconciliatione diuina.

Cauſa caſtigationũ piorum.

Sed caſtigationes illæ habent alias cauſas & alios fines, vt ſcilicet: Primo, caro peccati crucifigatur & mortificetur, vt remiſſo peccato, etiam Infirmitas in carne
I. reliqua ſanari incipiat, Pſalm. 103. radices peccatorum euellantur, petulantia carnis reprimatur, ne denuo in alia flagitia præcipitentur reconci-
II. liati, & ad vomitum redeant. Secundo, vt ſint commonefactiones, ne

obliuiſcamur purgationis peccatorũ,2.Pe.1.ſed ſemper redigatur in memoriam, quam immenſum Dei beneficium ſit remiſſio peccatorum ſeu reconciliatio, vt ita fides ſolicite curet gratiam retinere,& in bonitate Dei permanere,Roman 11. ne illam vel ſecuritate amittamus, vel petulantia excutiamus. *III.* Tertio, ne peccata ipſa per ſe,ideo, quia perſonæ credenti iam remiſſa ſunt,nec imputantur, extenuentur,excuſentur,aut defendantur: ſed vt conſpiciatur quanta ſit abominatio & atrocitas peccati per ſe, licet credenti ex gratia remiſſum ſit, & fidelibus non imputetur. *Auguſtinus.* Recte enim Auguſtinus dixit:Nullum ſcelus coram Deo tam abominabile eſſe,quam de præteritis peccatis, quæ dimiſſa ſunt,reminiſcendo gaudere & inde exultare. Sunt igitur calamitates illæ piorum,& ipſis reconciliatis domeſticæ cõmonefactiones, & ſunt publica ſpectacula aliis etiam propoſita, ne ideo quia peccata credẽtibus ex gratia remiſſa ſunt, vel ipſi,vel eadem, vel ſimilia peccata ſecure admittant, comminationes diuinas ſpernant,& iudicium Dei contemnant,ſicut ſcriptum eſt,1.Petr. 4.Si iudicium à domo Dei incipit,quis finis eorum erit,qui non credunt Euangelio? *IV.* Quarto,vt reconciliati ſemper circumferant teſtimonium de peccato, in carne habitante, de pœnitentiæ, fidei, & emendationis, ſqualida imperfectione, ac de multiplicib' infirmitatibus:vt ſubinde excitetur,accẽdatur,creſcat & augeatur pœnitentia,fides& charitas:&breuiter, vt caſtigationes ſint materia exercitiorum ſpiritualium, patientiæ, humilitatis, ſpei,conſolationis,perſeuerantiæ,&c. Ita Deus dicit, Ieremiæ 30 In omnibus gentibus faciam conſummationem, te autem non faciam in conſummationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. Quæ ſententia repetitur, cap.46.& cap.49.inquit: Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem,bibendo biberũt,& tu quaſi innocens relinqueris. *V.* Quinto, imponuntur reconciliatis tales caſtigationes, vt præbeant ipſis materiam exercitiorum ſpiritualium, videlicet, patientiæ,humilitatis,ſpei,conſolationis, perſeuerantiæ,&c. *VI.* Poſtremo quia corpus propter peccatum mortuum eſt, Roman.8.vt aboleatur,Roman.6.& in cinerem redigatur,Gene.3.vt conforme reddatur Chriſto,& reſuſcitetur ad vitam æternam, Philip.3. Ideo calamitates huius vitæ pijs ſunt commonefactiones de carnis reſurrectione & vita æterna, quo aſpirare & capita eleuare per calamitates docentur. Et quæcunque tandem cauſæ calamitatum, quæ reconciliatis poſt acceptam remiſſionem peccatorum in hac vita à Deo imponuntur, ex Scriptura afferantur, non efficietur id, quod Pontificij contendunt, quod ſcilicet poſt reconciliationem ſeu remiſſionem pars aliqua pœnæ pro peccatis reſtet ipſis credentibus, vel ſatisfactionibus exoluenda, vel indulgentijs redimenda. Atque ita vnus neruus indulgentiarum Pontificiarum gladio ſpiritus inciſus eſt.

Secundum indulgentiarũ fundamẽtum ex mitigatione pœnarum.

Alterum neruum indulgentiis ſuis inde conficiũt Pontificij,quod ſupra quibuſdam Scripturæ exemplis oſtenſum eſt, tẽporales pœnas agentibus pœnitentiam,credentibus &orantibus aliquãdo auferri,aliquando mitigari.Sed hæc nihil prorſus facere ad indulgentias Pontificias, luce clarius oſtendi poteſt,ſi adhibeatur Lutheri diſtributio de ijs,quę poſt acceptam remiſſionem peccatorum reconciliatis imponuntur. *Lutheri diſtributio.* Scriptura enim docet,Deum reconciliatis,poſt remiſſionem peccatorum,imponere ſeu iniungere: *Primo reconciliatis, imponit Deus Nouitatem vitæ.* Primo, vt faciant fructus dignos pœnitentia, Matth.3. Vade & iam amplius noli peccare, Ioan.8. Declina à malo & fac bonum, Pſalm.34. Deponite veterem hominem,& induite nouum, Epheſ.4. Abijcite opera tenebrarum,& induite arma lucis,Romano.13. Gratia enim Dei erudit nos, vt abnegata impietate pie viuamus in hoc ſeculo, Tit.2. Sed hæc quia à Deo mandata ſunt & exiguntur tanquam neceſſarij fru-

ctus veræ pœnitentiæ, nec debent nec poſſunt per vllas indulgentias, ne præſtentur, condonari, aut relaxari. Eſſet enim vere (quod dicitur) priuilegium turpitudinis, ſi quis fingeret, ſe per indulgẽtias poſſe concedere, vt credẽtes libere & impune iam poſt reconciliationem poſſint eſſe, non tantum ſterilis & otioſa, ſed mala arbor, ſiue ſicut apud Paulum loquuntur, Roma. 3. & 6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet. Peccabimus, quoniam ſumus ſub gratia. Faciamus mala, vt bona veniant. Illorum enim damnatio iuſta eſt

Secundo. Mortificationem carnis imponit.

Secundo, Scriptura iniungit reconciliatis poſt acceptam remiſſionem, vt carnem crucifigant cum affectibus & concupiſcentiis, Galat. 5. vt facta carnis ſpiritu mortificent, Roma. 9. ne radix amaritudinis ſuppulluler, & inquinet multos Ebr. 12. Sicut in ſecunda parte de ſatisfactionib. multas tales veterum ſententias annotauimus, quomodo in vera pœnitentia poſt reconciliationem, radici, fomiti, reliquijs, ſeu cauſis peccatorũ, præſertim quando per diuturnam conſuetudinem, quaſi radices egerũt, opponenda ſint contraria ad ſanandas infirmitates remedia, iuxta dictum Pauli, Roman. 6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ad iniquitatẽ: ita nunc præbete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctificationẽ. Sed & hæc, quia ſunt à Deo mandata, tanquam fructus veræ pœnitentiæ, Pontifex ſuis indulgentijs nec debet, nec poteſt remittere, ſeu relaxare. Neq; enim concedere reconciliatis, vel debet, vel poteſt, vt concupiſcentijs carnis libere fræna laxent, ſecundum carnem viuant, & radicem amaritudinis nouos lapſus pullulare ſinant.

Indulgentiæ non tollunt mortificationem crucis.

Tertio, imponit afflictiones piis.

Nec afflictiones tolluntur per indulgentias.

Tertio, Scriptura oſtendit, Deum reconciliatis aliquando poſt acceptam remiſſionẽ, in hac vita imponere afflictiones, ſeu caſtigationes temporarias. Quæſtio iam eſt, an Pontifex ſuis indulgentijs pœnas illas poſſit vel plenarie relaxare, vel earum partem aliquam tollere ſeu mitigare. Et quam beatus fuiſſet Adam, quamque feliciter vniuerſæ ſuæ poſteritati proſpexiſſet, ſi poſt impoſitas pœnas, Geneſ. 3. redemiſſet indulgentias pro ſe & pro poſteris ſuis, ſex aut octo millium annorum. Ita enim nullus hominum in hac vita graue illud iugũ, ſub quo omnes gemimus, ferre opus habuiſſet. Et ſtulte, ne dicam impie, egiſſet Adam intermittendo talem indulgentiarum redemptionem, ſi tunc venales fuiſſent: facile enim, cum totum orbem terrarum ſolus tunc poſſideret, ampliſſimas potuiſſet redimere. Vel ſi hodie poſt Baptiſmum poſſent redimi tales indulgentiæ, vt nec mares nec fœmellæ quicquam eorum, quæ Geneſ. 3. imponuntur, per totam hanc vitam ferre cogerentur; Diuites certe ſemper poſſent redimere plenarias multorum millium annorum indulgentias, vt in tota hac vita nihil aduerſi, vel in valetudine, vel in fortuna experiri cogerentur. Quæ omnia falſa eſſe, totius mundi hiſtoria & vniuerſalis experientia tantum non clamitat. Hoc quidem verum eſt, pœnitentibus tales pœnas, pro Dei beneplacito, aliquando à Deo, vel relaxari, vel mitigari, iuxta dictum, Ier. 18. Si gens egerit pœnitentiam, & me quoque pœnitebit mali quod cogitaram, vt facerem ei. Et 1. Cor. 11. Si noſmetipſos iudicaremus, non iudicaremur à Domino: Luc. 15. Niſi pœnitentiã egeritis omnes peribitis. Et 1. Reg. 8. talia exempla multa recẽſentur. Sicut etiam teſtatur exemplum Niniuitarum, Ionæ 3. & Ioelis 2. Intelligitur autem pœnitentia, non vel de indebitis ſupererogationum operibus, vel de Pontificijs indulgentijs (hæc enim monſtra ignota ſunt Scripturæ) ſed intelligitur pœnitentia quæ conſtat vera deteſtatione peccati, & ſeria agnitione iræ Dei, fide in Chriſtum petente & apprehendente remiſſionem peccatorum, quam pœnitentiam ſequuntur veri fructus pœnitentiæ, in mortificatione carnis, emendatione vitæ. Et tamen, quod diligenter notandum eſt, quia caſtigationes illas Deus paterno iudicio ita moderatur

Pœnitentia mitigantur pœnæ.

Diſpenſatio

&

Afflictionum penes Deum. & diſpenſat, vel tollẽdo ſeu mitigando vel relinquẽdo ſeu exaſperando, prout cuique fidelium medicinam illam vtilẽ & ſalutarem eſſe in ipſo omnium optime nouit. & tamen fidelis Deus eſt, qui tentationi talem dat euentum, vt poſſimus ſufferre. Ideo Sancti ſub cruce, in vera pœnitentia, credentes & orantes, nõ præſcribunt Deo, quantũ impoſitis pœnis auferre debeat: ſed vera animi humilitate, ſub potẽti Dei manu volũtati ipſius totos ſe ſubijciunt, ſicut Dauid inquit: Si voluerit, poterit me reſtituere in Regnum, ſi dixerit non places, faciat quod bonum eſt in oculis ſuis. In illis enim orationibus, quibus petimus, vt pœnæ vel auferãtur, vel mitigentur, ſemper fides addit hanc petitionem: Fiat voluntas tua, Nõ quod ego volo, ſed quod tu vis. Sicut vetus quidam oratiuncula pie & eleganter orat, vt Deus à talibus pœnis vel liberet, vel eas mitiget, vel ſi paternæ ipſius bonitati aliud nobis vtile & ſalutare videbitur, vt donet patientiam, conſeruet fidem, & tandem clementer ſaluet. *Bernhardus.* Sicut etiam Bernhardi oratio inquit: Hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas. In hanc ſententiam Ioel dicit ca.2. & Ionæ 3. Quis ſcit, ſi conuertatur & pœniteat, & auerſus à furore reddat benedictionem ne pereamus? Ita Paulus 2.Corint.12. ter rogauit Dominum vt ſtimulum in carne, & Angelum colaphizantem auferret: ſed Dominus reſpondit: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Et. 2. Reg. 12. cum Deus percuſſiſſet infantem Dauidis, ex adulterio natum, ipſe per ſeptem dies ieiunans, & pernoctans in terra, deprecatus eſt Dominum pro paruulo, qui tamen ſeptimo die mortuus eſt.

Afflictiones non ſubiecta clauibus. Cum itaq; hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt, diſceptationes talium temporalium pœnarum nõ eſſe ſubiectas clauibus Eccleſiæ: manifeſtum & hoc eſt, Pontificem indulgentijs ſuis nõ poſſe pro ſua voluntate & auctoritate relaxare, ſiue plenarie, ſiue ex certa aliqua parte. vel in communi peſtem, famem, bellum: vel in ſingulis morbum, paupertatem, & alias aduerſitates: Filios enim, quos Deus diligit, caſtigat, quas caſtigationes ſi Pontifex vellet ſua auctoritate auferre, faceret, vt non amplius eſſemus filij, ſed ſpurij, Ebr.12.

Ex tribus itaque illis, quæ Deus iuxta Scripturæ traditionem ſolet poſt remiſſionem reconciliatis imponere, Pontifex vniuerſis ſuis indulgentijs, ſicut oſtendimus nihil poteſt remittere. Et perſpicit iam Lector, qualis ſit argumentatio Pontificiorum: *Argumentatio Pontificiorum.* Deus reconciliatis aliquãdo ſolet caſtigationes quaſdam imponere, quas pœnitentibus & orantibus aliquãdo ſolet vel tollere vel mitigare. Ergo Romanus Pontifex ſuis indulgentijs poteſt de temporarijs illis pœnis plenitudine ſuæ poteſtatis, vel plenarie, quantam partem voluerit relaxare & remittere. Nam præter Scripturæ documenta res ipſa clamitat hoc falſum eſſe.

Canonica pœna Eccleſia. Sed vt perſequamur Lutheri diſtributionem inter ea, quæ pœnitentibus poſt reconciliationem imponuntur, quartũ eſt de pœnis quibuſdam canonicis, quæ olim diſciplinæ gratia viris Eccleſiaſticis ſunt inſtitutæ, iamdudum exoleuit, vt in praxi pœnitentiæ prorſus ignotæ iam ſint. *Pœnalia opera ſatiſfactionis fictitia.* Illarum vero loco, quod quintum diſtributionis Lutheri membrum eſt, & pœnitentibus impoſitæ, de quibus poſtea dicemus. Sed illarum vſus Pontificij commenti ſunt illas pœnas, ſiue opera ſatisfactionis pœnalia, quæ ſine Scriptura fingunt vel in hac vita perſoluenda, vel in purgatorio pœnis luenda, de quibus in ſequentibus dicemus. *Veterũ obiectionum indulgentiarum Pontificiarum quid ſit.* Illarum itaq; poſtremarum pœnarum, quæ ad quartum & quintũ diſtributionis membrum pertinẽt, Pontificiæ indulgentiæ relaxationem ſeu remiſſionem polliceri poſſunt. Cũ vero pœnæ illæ nõ ex Scripturæ auctoritate, ſed ex hominũ traditionibus originem ſuam habeant, & alteræ iam dudum ſint apud ipſos etiam Pontificios obſoletæ: alteræ vero ſine Scriptura ſint fictitiæ

ſeu

ndulgentia emittunt anas vel bſoletas, vel itutas.

ſeu commentitiæ: Erunt igitur Pontificiæ indulgentię reuera fallaces relaxationes talium pœnarum, quæ per traditiones humanas inſtitutæ, & vel iamdudū obſoletæ, vel ſine Scriptura recens cōfictæ ſunt: quæ omnia poſtea clarius patefient. Hoc vero loco occaſione argumenti, de caſtigationibus reconciliatorum volui repetere Lutheri partitionem, qua luculenter oſtendit, Pontificias indulgentias nihil eorum, quæ Deus reconciliatis imponit, remittere: ſed eſſe relaxationes humanarum traditionum quæ partim obſoletæ partim commentitiæ ſunt. Nequaquam igitur tanti ſunt, quanti venduntur.

QVARTVM ARGVMENTVM:

Quartum ndamentum indulgentiarū ex criptura, ol. 1. orrenda di i Pauli derauatio.

Ex Scriptura deſumptum, quo Pontificij probare conantur Theſaurum Eccleſię ex ſanctorum paſſionibus & operibus ſupererogatoriis congeſtum, vnde Romanus Pontifex pro plenitudine poteſtatis ſuæ indulgentias diſpēſet, eſt locus Pauli, Coloſſ. 1. Adimpleo ea que deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Hanc enim Pauli ſententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod paſſionibus Chriſti, quibus peccata noſtra expiauit, & ſtipendium peccati ſuſtulit, redimēs nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quod minus plena, perfecta, conſummata, & ſufficiens ſatisfactio eſſe poſſit pro peccatis noſtris. Illum vero defectum paſſionis Chriſti, ſupplendum eſſe paſſionibus Sanctorum. Et ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis, hoc eſt, pro expiatione ac redemptione noſtra, ſatisfaciēs paſſione ſua pro peccatis noſtris: ita Paulum & reliquos etiam pati pro Eccleſia, ſupplendo id, quod ſatisfactioni Chriſti defuit. Et illud ſuum ſupplementum voluiſſe Sanctos diſpenſari & applicari alijs, per Pontificias indulgentias ad ſatisfactionē aliquam hoc eſt, ſicut Bonauentura loquitur, ad pretium aliquod ſolutionis pro peccatis, ideo, quia pretio Chriſti aliquid defuerit. Sed hæc explicatio adeo nō eſt analoga fidei, vt piæ aures & animi ſerio exhorreſcāt, ſi quis dicat, paſſionibus Chriſti aliquid defuiſſe, quo minus plena, conſummata & ſufficiens fuerit ſatisfactio & expiatio pro peccatis noſtris. Ideo enim perſonam Mediatoris oportuit Deum & hominem eſſe, vt obedientia & paſſio ipſius eſſet æquiualens, ſufficiens, imo ſuperabundans, λύτρον pro peccatis noſtris. Et omnium noſtrorum peccata Pater cōiecit in ipſum, percutiens ipſum propter peccata noſtra, ita vt voluerit ipſum conterere. Non enim partem iræ vel maledictionis; ſed totam iram ſuam cum vniuerſis fecibus maledictionis Pater effudit in calicem illū quem filio mediatori in paſſione bibendum propoſuit. Et Chriſtus in cruce traditurus Patri ſpiritum dicit; Conſummatum eſt; qua voce teſtatur, omnia ea, quæ ad expiationem peccatorum, & ad redemptionem à maledicto Legis neceſſaria erant, obedientia & paſſione ſua plene, ſufficienter & abundanter conſummata & perſoluta eſſe. Inde Ebræ. 10. ſcribitur, Legem non potuiſſe accedentes perfectos reddere. Chriſtum vero vna pro peccatis oblata victima, vnica illa oblatione conſummaſſe ſeu perfectos effeciſſe eos, qui ſanctificantur. Et Ebræ. 9. per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione parta. Contra ſummos hoſce articulos non tantum pugnat; verum manifeſte blaſphemat Pontificiorum explicatio. Nec Paulus poſt conuerſionem vnquam blaſphemiam illam vel in mentem vel ad aures admiſiſſet, ſe ita pati pro Eccleſia ſicut Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vt qui ſuppleret defectum paſſionis Chriſti: Pauli enim vox eſt Roman. 5. Per obedientiam vnius iuſti conſtituuntur multi. Et qui exuberantiam gratiæ ac doni iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et 2. Corinth. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Imo 1. Cor. 1. magna vehementia inquit; Nunquid

efutatio uius blaſemi ſonij.

Paulus

Paulus crucifixus eſt pro vobis? Et 1. Ioan. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris tantũ, ſed etiam pro totius mundi. Et ſanctos de operibus ſuis coram iudicio Dei ad ſatisfactionem, expiationem ſeu redemptionem, nec velle, nec poſſe alijs aliquid commodato, ſeu vſui dare, manifeſtus textus eſt, Matth. 25. & Pſal. 49. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt, nec Deo pretium redemptionis eis perſoluere. Hæc manifeſta ſunt. Cogitetur autem, quale ſit dogma indulgentiarum, quod ex talib. mendacijs & blaſphemijs, contra ſummos & præcipuos fidei noſtræ articulos conſtat.

Sed excipiunt, tamen textus dicit: Paulum adimplere ea, quæ deſunt paſſionibus Chriſti. Reſpondeo: Ne vetus quidẽ tranſlatio dicit, paſſioni Chriſti aliquid deeſſe: ſed quæ deſunt paſſionum Chriſti. Et ὑστερήματα Paulus vocat, quæ ex paſſionibus Chriſti adhuc reliqua ſuperſunt. Nunquid vero Chriſto in ſua perſona amplius patiendum erit? Nequaquam. Paulus enim dicit Rom. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis vltra non moritur, mors illi amplius non dominabitur: quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel. Sed quia fratrum ſuorum afflictiones ad ſe refert, tanquam membrorum ad caput, ſicut inquit: Saule, quid me perſequeris? Omnium igitur ſanctorum afflictiones ſunt ὑστερήματα, reliquiæ paſſionum Chriſti. Nam & totum corpus, hoc eſt, membra vna cum capite appellatione Chriſti intelliguntur, 1. Corinth. 12. Chriſtus igitur ſemel paſſus eſt in ſe pro redemptione mundi. Patitur autem adhuc quotidie in membris ſuis, quorum paſſiones ad ſe, quia caput eſt corporis, refert. Et afflictiones ſanctorum vocantur παθήματα Chriſti, vt hac ipſa appellatione dulceſcat crux pijs. Nam dicimur Chriſto συμπάσχειν, vt cõformes efficiamur imagini ipſius, Roma. 8. & ſequamur veſtigia eius, 1. Pet. 2. ita 2. Corint. 1. Paſſiones Chriſti abundant in nobis, vt ita per Chriſtum abundet & conſolatio. Et 1. Pet. 4. Sicut communicatis paſſionibus Chriſti, ſeu conſortes eſtis afflictionum Chriſti, ita & in reuelatione gloriæ eius exultabitis. Paulus itaq; nihil aliud dicit, quam ex ijs afflictionibus, quæ reſiduæ adhuc reſtant ſeu ſuperſunt, ferendæ corpori Chriſti, ſe tanquam membrum illius corporis nõ poſtremũ menſuram ſuam implere. Quod vero dicit ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, nequaquã intelligit, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut vnus Chriſtus paſſus eſt pro omnibus. 2. Corinth. 5. Dicit enim 1. Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Sed quod hoc loco dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, hoc Philip. 1. planis verbis explicat: Quæ mihi acciderunt, ad profectum & confirmationem Euangelij euenerunt. Multi enim meo exemplo moti animoſius confitentur Euangelium. Et ea occaſione etiam in ipſo prætorio innotuit doctrina de Chriſto. Et hoc loco, Col. 2. dicit, ſe pati pro Eccleſia, non vt redemptorem, ſed vt miniſtrum Eccleſiæ, diſpenſantem & implentem prædicationem Euangelij, in cuius veritatis teſtimonium & confirmationẽ tot afflictiones patiatur. Et quod ad phraſin attinet, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, Paulus eadẽ phraſi etiã alibi vtitur, addita certa explicatione, vt 2. Corin. 1. Si tribulamur, id fit pro veſtra conſolatione & ſalute: non quod Pauli tribulationes mereantur Corinthijs ſalutem, ſed quia veſtra. inquit, ſalus efficax eſt in tolerantia earundem afflictionum: certi enim ſumus, quod ſicut participes eſtis paſſionũ, ita futuri ſitis & conſolationis. Et 2. Cor. 4. de ſuis afflictionibus inquit: Omnia hæc propter vos, nõ ſicut Chriſtus propter vos incarnatus & paſſus eſt: ſed addit explicationem, vt gratia abundans (ſcilicet in patientia, perſeuerantia & liberatione) per multos in gratiarum actione abundet in glo-

De phraſi Paulina, Coloſſ. 1. ὑστερήματα, Paſſionum Chriſti.

De formula loquendi, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

gloriam Dei. Manifeſtum igitur eſt, & ex vocabulis, & ex rebus ipſis, locum illum Pauli prorſus non ſuffragari commento indulgentiarum Pontificiarum.

QVINTVM ARGVMENTVM:

Quintũ argumentum Pontificium ad ſtabiliendum dogma de indulgentiis.

Lindanus.

Locus 2. Cor. 8. an de indulgentiis loquatur.

Quod ex ſcriptura pro indulgentijs texunt, legeram antea apud Scholaſticos & riſeram, tam impertinentia (ſicut vulgus loquitur) allegata. Sed video Lindanum etiam & alios Pontificios ſcriptores, cum meliorib. deſtituantur, eodem argumento vti. Paulus enim 2. Cor. 8. in exhortatione ad contribuendas eleemoſynas pro pauperibus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, hac vtitur ſententia. In præſenti tempore veſtra abundãtia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Hanc vero Pauli ſententiam quæſtores indulgentiarum ita ad ſuam nundinationem torquent: Corinthij abundabant, inquiunt, pecunia, ſed inopes erant meritorum: Contra vero ſancti Hieroſolymitani abundabant meritis ſpiritualibus, à pecunia vero male parati erant. Fingunt igitur Paulum inſtituiſſe talem permutationem ſiue nundinationem inter ipſos, vt Corinthij præberent manus adiutrices, conferendo large pecuniam, & pro illa pecunia ſancti ex operibus ſuis ſupererogationis ſupplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quod ad ſatisfactionem pro peccatis attinet. Ita quidem quæſtores indulgentiarum. Sed Paulus ſeipſum, quid velit, explicat. Tractans enim eandem materiam, de contributione eleemoſynarum pro pauperibus Hieroſolymitanis, Roman. 15. inquit: Gentes debitores ſunt ſanctorum qui ſunt Hieroſolymis. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentes, debent & ipſi in carnalibus miniſtrare illis. Quid vero per ſpiritualia intelligi velit, ipſe diſerte explicat, 1 Corin. 9. Loquens enim de prædicatione Euangelij, quæ prodijt ex Hieruſalem ab Apoſtolis, inquit: Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, quid magni eſt, ſi carnalia veſtra metamus? Vnde vero inopiæ noſtræ in ſpiritualibus, quod ad redemptionem, remiſſionem, ſatisfactionem, expiationem peccatorum, iuſtitiam, ſalutem & vitam æternam attinet, ſupplementum petendũ ſit, in eodem loco 2. Cor. 8. expreſſe explicat Paulus: Hæc, inquit, gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt, quod propter nos, cum diues eſſet, pauper factus ſit, vt nos illius paupertate diteſceremus. Et ad Rom. 1. & 5. In vno Ieſu Chriſto eſt exuberantia gratiæ & iuſtitię ad vitam. Eſt enim plenus gratia & veritate, vt ex plenitudine eius omnes accipiamus gratiam pro gratia. Nequaquam igitur Paulus vult merita ſupererogationis vendenda eſſe alijs pro pecunia, ſicut Pontificij quæſtores fingunt. Eſt enim ſcripturæ ſententia: Pecunia tecum ſit in perditionẽ, quia ſpiritualia exiſtimaſti pecunijs comparari. Actor. 8. Sed hoc tantum dicit Paulus in illa ſua ſententia: quia prædicationem Euangelij, qua antea caruiſtis, à Hieroſolymitanis accepiſtis, ergo debetis ipſis hanc gratitudinem, vt externam ipſorum inopiam veſtris eleemoſynis ſubleuetis.

Refutatio.

SEXTVM ARGVMENTVM.

Sextũ fundamentum indulgentiarum.

Credo communionem Sanctorum.

Poſtremo fingunt, diſpenſationem ſeu nundinationẽ indulgentiarum fundatam eſſe in articulo illo fidei, quo credimus communionem Sanctorum. Communionem enim largius & latiſſime interpretãtur de meritis operum ſupererogationis, quæ non ſolis factorib. propria, ſed communia ſint omnibus fidelib. collata, in cõmune quaſi Eccleſiæ ærarium, ad quod ſolus Papa claues habeat, & pro data pecunia inde cuilibet vẽdat, quantum viſum fuerit. Hæc profecto ampliſſima eſt conſequentia, quæ

ex quouis, quiduis audet conficere. Falſum enim & ſcripturæ cõtrarium eſſe, in prioribus partibus euidentiſſime oſtendimus, credentes ſuis bonis operibus poſſe, nõ tantum pro ſuis peccatis ſatisfacere, & ſibi ipſis ſalutem & vitam æternam promereri: ſed poſſe propterea multa ſupererogare, quibus ad ſolutionem pro ſuis peccatis, & ad meritum vitæ æternæ poſſint accommodari & imputari. Solius enim Chriſti obedientia & paſſio expiatio, ſolutio & ſatisfactio eſt pro peccatis noſtris, & pretium ſeu meritum vitæ æternæ, & ſolius Chriſti obedientia credentibus imputatur ad iuſtitiam & ſalutem. Articulus igitur ille fidei nequaquam loquitur de tali communione, qualem in ſuis indulgentijs Pontificij fingunt, quæ ſcripturæ ignota eſt: imo quæ contra ſcripturam pugnat, & contumelioſa eſt in Chriſtum. Et etiamſi per impoſſibile fingeretur, articulum illum fidei tale quid continere: qua quæſo conſequentia nundinationes & bullæ Pontificiæ attexerentur? Certe articulus ille fidei catholicus eſt omnium temporum. Sed Pontificias indulgẽtias tota vetuſtas, ſicut mox oſtendemus, ignorauit. Et Græca Eccleſia impoſturas iſtas nunquam recepit.

Sententia verborum ſymboli, communio Sanctorum.

Conſideretur autem, quæ ſit iuxta ſcripturam articuli illius ſententia: ita enim apparebit, quemadmodum Pontificij commento ſuo de indulgentijs præcipuos fidei articulos deprauent, neceſſarias cõſolationes obruant, & pro auro verbi Dei nõ carbones, ſed ſtercora, damna, fraudes, & impoſturas traditionum humanarum ſupponãt. Veteres enim verba illa de communione Sanctorum, in explicatione Symboli Apoſtolici vix habent: ſed addita fuerunt, non vt peculiarem articulum conſtituerent: ſed eſſent declaratio præcedentis articuli de Eccleſia catholica, quod ſcilicet ſit cœtus & congregatio, ſeu ſocietas illorum, qui ſpiritu Chriſti ſanctificantur, & membra ſunt vnius myſtici corporis ſub capite Chriſto. Nam κοινωνία etiam pro ſocietate accipitur, vt Galat. 2. Luc. 5. & 2. Corinth. 8.

Eccleſia cur dicta Sanctorum communio.

I. Deinde, quia Eccleſia, ſicut Irenæus loquitur, eſt tanquam diues repoſitorium, in quod omnia bona & beneficia ſpiritualia ſanguine Chriſti acquiſita, quę ad remiſſionem peccatorum & vitam æternã conſequendam neceſſaria ſunt, Deus depoſuit, vt verbo & Sacramentis credentibus diſpenſetur. *II.* Et quia vnus eſt Deus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Chriſtus, vna iuſtitia & vita æterna, quæ ex æquo omnibus credentibus in Eccleſia proponuntur & applicantur: Ita, vt credentes cõmuniter omnes habeant communionẽ ſeu participationem eorum bonorum, quæ in ſequentib. articulis de remiſſione peccatorum, & de vita æterna cõtinentur: Inde conſolatione dulciſſima Eccleſia vocatur cõmunio Sanctorum. Licet enim dona in ſanctis ſint differentia, tamen quod ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam attinet, communio eſt omnium Sanctorum, qui cõmuniter, ſimiliter & ex æquo omnes gratia Dei, propter meritum Chriſti fide accipiunt remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Ideo enim in Symbolo coniuncti ſunt illi articuli, cõmunio Sanctorum, remiſſio peccatorum, & vita æterna. *III.* Tertio, quia Sancti membra ſunt vnius corporis, officia igitur charitatis inter ipſos communia ſunt, & eſſe debent, ſicut exemplo membrorum in corpore humano Paulus illud oſtendere & explicare ſolet. Et hæc eſt Sanctorum communio iuxta ſcripturæ interpretationem. Nequaquam autem, vel de meritis ſupererogationis, vel de Pontificijs indulgentijs articulus ille fidei loquitur: Paulus enim iuſtitiam, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam docet à capite ſubminiſtrari membris Eccleſiæ. Ex eius enim plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Quam inſigni igitur deprauatione Pontificiæ indulgentiæ in illum fidei articulum intendantur, manifeſtum eſt.

Inepta allegationes ſcripturæ.

Hæc ſunt præcipua argumenta ex ſcriptura, quibus Pontificij falſo, fraudulenter & malitioſe conantur Romanenſes indulgentias probare, & ſtabilire. Quæ enim præterea afferre ſolent, vel ad hæc capita referri poſſunt, vel indigna ſunt, quibus reſpondeatur, vt quod quidam adducere ſolent ex Pſalm. 119. Particeps ſum ego omnium timentium te. Dauid enim hoc tantum dicit, quod non priuatim apud ſe tantum credat, confeſſionem vero metu periculi fugiat: ſed quod diſiungat ſe ab impijs (ſicut inquit: Funes impiorum circumplexi ſunt me, ſed legis tuæ non ſum oblitus) quodque publica confeſſione oſtendat, ſe ſocium eſſe omnium, qui timent Dominũ, & cuſtodiunt mandata eius (חבר enim ſocium ſignificat) & Græci reddiderunt κοινωνὸν, quod ſocium ſignificat, Luc. 5. 2. Corin. 8. Inde vero indocti fecerunt Pontificiale Participium, capiens in nundinationibus indulgentiarum partem à populo, partem à clero, partem ab vtroque. Lindanus pro ærario indulgentiarum Pontificiarum allegat illud Pſal. 121. Cuius participatio eius in id ipſum, cum non ignoret Pſalmum hoc dicere: Ieruſalem ædificatam eſſe, vt ſit ciuitas, in qua ſit coniunctio ſeu conſociatio talis, ſicut mox declaratur, vt illuc aſcendant tribus Domini ad teſtimonium Domini & ad iudicia. Præterea nõ defuerunt, qui ad negotium indulgentiarum detorſerunt illud Pſalm. 149. Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Sed hoc modo etiam Alcorani commenta ex ſcriptura probari poterunt. Deſino igitur ſimilia deliramenta recitare.

Lindani teſtimonium pro indulgentiarum aſſertione.

CAPVT IV.

QVOD INDVLGENTIÆ PONTIFICIÆ, SICVT SVpra eas deſcripſimus, primæ & veteri Eccleſiæ, hoc eſt, vniuerſæ, veræ, eruditæ, puriori antiquitati, per annos ferme mille & ducentos prorſus ignotæ fuerint.

Indulgentiæ deſtituuntur omni vetuſtatis teſtimonio.

Fatentur hoc ipſi Pontificij.

Durandus.

Antoninus.

Magiſter Angularis.

Gregorij in-

In cæteris cõtrouerſijs Pontificij veterum quorundam Scriptorum ſeu Patrum ſententias, & antiquitatis cõſuetudines quaſdam producere ſolent. In hac vero de indulgentijs diſputatione non poſſunt vel vlla Patrum teſtimonia, vel vlla veteris Eccleſiæ exempla proferre, quod talis vel doctrina, vel vſus talium indulgentiarum vllo vnquam tempore, vſq; ad annos poſt natum Chriſtum mille ducentos in veteri Eccleſia fuerit, ſicut Italica Pontificiorum practica habet: & ad huius rei probationem nullum certius & efficacius argumentum eſt, quam propria ipſorum aduerſariorum confeſſio. Durandus enim diſerte hoc fatetur hiſce verbis: De indulgentijs pauca dici poſſunt per certitudinem, quia nec ſcriptura expreſſe de eis loquitur, ſancti etiam Patres, Ambroſius, Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus minime loquuntur de indulgẽtijs. Antoninus etiam hoc fatetur illis verbis: De indulgentijs nihil expreſſe habemus ex ſacra ſcriptura, nec etiam ex dictis antiquorum Doctorum, ſed modernorum. Addunt quidam, quod vulgo dicatur, Gregorium circa annum Domini 600. in Romanis ſtationibus dediſſe ſeptennes indulgentias. Sed audi quid Magiſter Angularis ad VVeſſelum ſcribat, circa annum Domini 1470. Verum eſt, inquit, de indulgentijs nihil expreſſe ex ſacra ſcriptura haberi, nihil de his veteres ſcripſiſſe Doctores, quanquã Gregorius dicatur, quod tamen nuſquam legi, ſeptennes Romanis in ſtationibus indulgentias collocaſſe. Audis ipſos Pontificios fateri illud, quod dicatur de Gregorij indulgentijs, nuſquam legi. Nam nec ex Gregorij ſcriptis, nec ex

vllis hiſtorijs oſtendi hoc poteſt: ſed fabulæ, vel, ſicut Terentius loquitur, λῆροι ſunt. Et poſt patrum etiam tempora, ſi ordine recenſeantur ſcriptores Eccleſiaſtici, in nullo deprehendũtur veſtigia vel doctrinæ, vel praxeos de indulgentijs, ne apud poſteriores quidem, qui ante annũ Domini 1200. ſcripſerunt, vt ſunt, Rupertus Tutienſis, Anshelmus, Bernhardus: imo nec apud Magiſtrum Sententiarum, nec in Decreto Gratiani quicquam habere de Pontificiis indulgentijs. Hæc manifeſtiſſima ſunt. Et Roffenſis hoc non diſſimulat. Inquit enim: Multos fortaſſe mouet, indulgentijs iſtis non vſq; adeo fidere, quod earum vſus in Eccleſia videatur fuiſſe recentior, & admodum ſero repertus apud Chriſtianos. Et poſtea reſpondet: In primitiua Eccleſia non tam neceſſariã fuiſſe, ſiue Purgatorij, ſiue indulgentiarum fidem, atque nunc ſit. Item inquit: Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſiuit indulgentias: Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentijs opus erit. Cum itaque purgatorium tam ſero cognitum ac receptum Eccleſiæ fuerit vniuerſæ: quis de indulgentijs mirari poteſt, quod in principio naſcẽtis Eccleſię nullus fuerit earum vſus? Cœperunt itaq; indulgentiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat. Hæc Roffenſis.

[In]dulgentia fabuloſa.

Nec in Lombardo nec in Gratiano extant indulgentia.

Roffenſis teſtimonium.

Cur veteribus ignota indulgentia.

Nec vero tantum deſtituuntur veterum teſtimonijs Pontificiæ indulgentiæ: ſed contrarium prorſus docent veteres. Longobardus enim li. 4. diſt. 17. dicit: Deum tunc tegere pœnitẽtium peccata, quando ad pœnam non reſeruat, ſed debitum pœnæ remittit. Idque probat Auguſtini ſententia, qui locum Pſalm. 32. Beati quorum tecta ſunt peccata, ita exponit: Tecta peccata, id eſt, cooperata & abolita. Si enim texit Deus peccatum, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, hoc eſt, punire ſed ignoſcere. Et addit: Deum videre peccata, eſt ea ad pœnã imputare: Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea ad pœnam non reſeruare. Et Chryſoſtomus Homilia 1. in Epiſtol. ad Philem. expreſſe dicit: Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſſe, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire. Verba ipſa Chryſoſtomi adſcribam; ὁδὸς γάρ ἐστι λύσεως τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ πόνων δεομένη, οὐδὲ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου οὐδενός, ἀλλ' ἁπλῶς προαιρέσεως. οὐκ ἀποδημίαν χρὴ στείλασθαι, οὐκ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐλθεῖν, οὐ κινδύνους ὑποστῆναι hoc eſt, via ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum, nec laboribus indiget, nec pecuniarum expenſa, ſeu vlla aliqua alia re: ſed ſimpliciter tantum bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec vltra montana aut externa loca petere, aut pericula adire & ſuſtinere, &c. Eandem ſententiam habet Auguſtinus Sermone de martyribus: Non dixit Deus, Vade in Orientem, & quære iuſtitiam: nauiga vſque ad Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo: & dimittetur tibi. Indulge & indulgebitur tibi. Non opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiam, ſi vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire. Bernhardus etiam Sermone primo de Aduentu: Non te oportet ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt. Non grandis tibi oſtenditur via, vſque ad temetipſum Occurre Deo tuo, prope enim eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Chryſoſtomus Homil. 38. in Matth. Templum Dei ſpeluncam facit latronum, qui lucra terrena ſectatur, cultuſque religionis eo modo, non tam cultus eſt Dei, quam iniquæ negotiationis occaſio. Nam quotidie Ieſus ingreditur templum, & eijcit omnes vendentes gratiam Dei. Supra etiam cum de reliquijs Sanctorum diſputaremus, oſtendimus, Gre-

Veteres Doctores repugnant indulgentiarum commento.

Petrus Lombardus Auguſtinum.

Chryſoſtom. contra indulgentias.

Bernhardus.

Chryſoſtomus.

Nerui Pontificij indulgentiarum pecunia & peregrinationes.

Concluſio de fundamentis indulgentiarum.

Tridentinorum impudentia.

gorium Nyſſenum integram orationem oppoſuiſſe perſuaſioni de peregrinationibus ad loca Hieroſolymitana. Atqui pecunia & peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum Pontificiarum, quos oſtendimus nō tantum deſtitui, verum etiam oppugnari & refutari teſtimonijs veteris Eccleſiæ. Quale igitur dogma ſit de Pontificijs indulgentijs, inde æſtimari poteſt, quod I. ſcripturæ documentis & exemplis prorſus deſtituitur. II. quod repugnat præcipuis & manifeſtis fidei noſtræ articulis. III. quod veteris & veræ antiqtatis in Eccleſia nulla habet vel teſtimonia vel exempla. IV. cuius fundamenta veterum ſententijs improbata, reiecta & refutata ſunt. Et tamen Tridentini Concilij impudentia non veretur fingere, poteſtatem conferendi indulgentias, quales in Pontificia Eccleſia vſitatæ fuerunt, à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, qua antiquiſſimis etiam temporibus Eccleſia vſa fuerit: cum manifeſtiſſimum ſit, ad probandas Pontificias indulgentias, ſicut ſupra deſcriptæ ſunt, ne vnum quidē certum & idoneum veteris Eccleſiæ ſeu teſtimonium ſeu exemplum afferri poſſe. Quod enim ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia quidam ſubſidia Pontificijs indulgentijs conſcribere conantur: oſtendemus prorſus alienum & peregrinum eſſe.

HISTORIA DE INDVLGENTIIS, HOC EST,

quomodo ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, ex mulctarum Canonicarum relaxatione, commutatione, ſeu redemptione, poſterioribus temporibus nouum genus indulgentiarum extructum ſit.

Lindanus ex ritibus canonicarū ſatisfactionū conatur indulgentias probare.

Lindanus animaduertens quam inuidioſum & pudendum ſit, tam recens eſſe commentum Pontificiarum indulgentiarum, vt nullo probato & idoneo vel teſtimonio, vel exemplo veteris Eccleſiæ, per annos à nato Chriſto ferme 1200. probari poſſit: conatur Lectoribus fucum facere ex hiſtoria canonicarum ſatisfactionum veteris Eccleſiæ. Quia enim illæ ſæpius leguntur imminutæ, decurtatæ, & relaxatæ, quando pœnitentium animus ſatis videbatur exploratus: cōtendit eandē etiā eſſe rationem indulgentiarum Pontificiarum, & eodem illas fundamento niti, cum non ignoret, ritus illos veteris Eccleſiæ longe diuerſos eſſe à nundinatione Pontificiarum indulgentiarum id quod ad oculum (quod dicitur) oſtendi poteſt, ſi deſcriptio Pontificiarum indulgentiarum, ſupra expoſita, ad ritus publicæ pœnitentiæ veteris Eccleſiæ conferatur. Ne itaque Lector fuco illo turbetur, de iſto Lindani argumento quædam dicenda ſunt. Vtque refutatio ſine Lectoris tædio cum aliquo fructu fieri poſſit, hiſtorica obſeruatione oſtendemus, qui fuerint ritus publicę pœnitentię in veteri Eccleſia, propter quas cauſas, & quo fine canonicæ illæ mulctæ lapſis fuerint vel impoſitæ, vel relaxatæ, quomodo progreſſu temporis in rigorem & auſteritatem non tolerandam euaſerint, vt de commutationibus earum fuerit cogitandum, quæ prauæ, ſuperſtitioſæ, & impiæ opiniones ritibus illis ſenſim acceſſerint: & quomodo tandem aliæ ſatisfactiones, & nouę indulgentiæ, excogitatis alijs cauſis & finibus, excogitatæ fuerint, quæ in turpiſſimum quæſtum exierunt. Cuius nundinationis menſas, gratiam Dei turpiter cauponantes, cum Chriſtus verbo ſuo per miniſterium reuerendi viri D. D. Martini Lutheri potenter euertiſſet, & ex templo ſuo profligaſſet, ita vt impudentes, & profligatæ iſtæ Romanenſium Trapezitarum quæſturæ toti iam mundo fœteant: Tam bonus tamen lucri odor eſt ex re qualibet, vt Tridentinum Concilium nundinationes iſtas ſub interminatione anathematis Eccleſiæ ruſus obtrudere non vereatur.

Hiſtoria de publica veterũ Eccleſia pœnitentia & ſatisfactionibus canonicis.

reatur. Hæc hiſtorica obſeruatio multas diſputationes illuſtrabit, veram originem Pontificiarum indulgentiarum oſtendet, & monebit, quam periculoſum ſit, humanis traditionibus, bona licet intentione inſtitutis & ſuſceptis, Eccleſiam obligare, & conſcientias onerare.

DE RITIBVS PVBLICÆ POENITENTIÆ,
ſiue quales fuerint canonicæ ſatisfactiones in veteri Eccleſia.

Hoc igitur conſtat, veterũ Eccleſiam eos, qui in perſecutione vel fidem Chriſti abnegaſſent, vel idolis ſacrificaſſent, vel in hęreſin incidiſſent, vel in alia grauia & manifeſta flagitia lapſi eſſent, nõ leuiter aut ſtatim ad primam pœnitentiæ ſignificationem, in Eccleſiam recepiſſe, & ad communionem admiſiſſe: ſed pro publicis criminib. publicam etiam, ſiue in publico, agi volebant pœnitentiam. Et ad publicam illam pœnitentiam adhibebant varios externos ritus: partim vt Eccleſia ſuam ſolicitudinem, purgationem, indignationem, timorem, deſiderium, æmulationem, & vindictam erga publica, notoria, & grauia crimina oſtenderet: partim vt & ipſi pœnitentes publicis, manifeſtis, externis & viſibilib. ſignis ac teſtimonijs dolorẽ animi ſui de peccato fidem ſuam ſerio quærentem reconciliationem, ac propoſitum & ſtudium emendationis toti Eccleſiæ oſtenderent & teſtatam facerent. Ritus illos publicæ pœnitentiæ Græci, ſicut eſt apud Sozomenum libro ſeptimo, capite 16. vocarunt ἐπιτίμια καὶ τιμωρίας, hoc eſt, caſtigationes, pœnas ſeu mulctas Eccleſiaſticas vel canonicas. Et in Baſilij regulis talia ἐπιτίμια pro lapſuum diuerſitate varia extant deſcripta. Latini vocarunt ſatisfactiones inde & ideo, ſicut inquit Auguſtinus in Enchiridio capite ſexageſimoquinto: Quia enim dolor alterius cordis plerunq; occultus eſt alteri, conſtituuntur tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur peccata. Et quia Latina lingua, alicui ſatisfacere, intelligit ſtudium ſuum alicui declarare & probare, in ea ſignificationẽ Cyprianus & Auguſtinus opera illa pœnitentiæ aliquando dicunt ſatisfacere Deo. Illis enim pœnitentes declarant & approbant ſe Deo, quod non ſimulent aut fingant, ſed ſerio agant pœnitentiam, ſicut ſcriptum eſt Ionæ tertio: Vidit Deus opera Niniuitarum, quod conuerſi eſſent à vijs ſuis malis. Quia vero verbum ſatisfacere Latinis, ſicut Aſconius annotauit, vulgo ſignificat tantum facere, quantum irato homini ad vindictam ſatis eſt, ad obedientiam & paſſionem Chriſti recte accommodatur vocabulum Satisfactionis Incommodius vero & arrogantius eſt, ſi operibus pœnitentiæ tribuatur, præſertim cum euentus oſtenderit, ex vulgari ſignificatione vocabuli Satisfactionis, honorem expiationis, propitiationis, perſolutionis, & compenſationis pro culpa & pro pœna peccatorum noſtrorum, à Chriſto ad noſtra opera translatum, vel certe inter Chriſtum & inter nos diuiſum. Et appellationem Satisfactionis iuxta vulgarem ſignificationem ſtatim ſub initium aliquid incommodi rebus ipſis attuliſſe, ex Cypriani diſputationibus apparet. Aſtexanus certe in Summa ſua dicit, ſatisfactionem culpam præteritam recompenſando curare: Et ſatisfactionem eſſe iniuriæ illatæ recompenſationem, ſecundum iuſtitię æqualitatem. Grȩcorum vero appellationes magis proprię & ſignificantes ſunt, quę cum Paulinis vocabulis, 2. Corinthiorum 7. pulchre conueniunt, quod enim Paulus vocat ἐκδίκησιν, hoc Sozomenus vocat δίκην ἐπιτιμίας καὶ τιμωρίας: Sed de rebus ipſis iam quędam annotabimus.

Quibus publica pœnitentia impoſita fuerit.

Publicæ pœnitentiæ rituum cauſa.

Appellationes rituum.

Satisfactionis vocabulum vnde natum ſit.

Satisfactionis vocabulum incommodum.

Aſtexanus de ſatisfactionibus.

Græcorum appellationes.

Origo publicæ pœnitentiæ ab Apoſtolis.

Prima igitur publicæ pœnitentiæ origo ex Apoſtolicæ Eccleſia cõſuetudine ſumpta eſt, quæ qualis fuerit, ſupra in explicatione loci Paulini, 2. Cor. 2. & 7. oſtendimus, & exemplum peccatricis, Luc. 7. idem oſtendere videtur. Quæ ideo diligentius obſeruanda ſunt, ex eorum enim conſideratione & collatione intelligi poteſt, quomodo poſteris temporibus ſubinde alia acceſſerint, & quomodo ab Apoſtolica origine paulatim lõgius diſceſſum ſit. Euſebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit narrationem quæ licet canonica non ſit, quædam tamen veſtigia monſtrat Apoſtolicæ conſuetudinis, quædam vero addit, quæ quomodo Apoſtolorum ſcriptis & exemplis conſentanea ſint, Lector iudicet. Cum enim Adoleſcens, quem Ioannes apud Epiſcopum quendã educari, & ad miniſterium Eccleſiæ inſtitutione formari voluerat, latronum dux factus fuiſſet: Ioannes ad ipſum profectus, ita eum reuocaſſe ad pœnitentiam ſcribitur: Ne for[m]ides, adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt. Ego Chriſto pro te rationem reddam, & ſi opus ſit, tuam mortẽ lubens in me deriuabo, ſicut Chriſtus mortem pro nobis oppetijt: Conſiſte, crede, Chriſtus me ad te miſit. Ille, abiectis armis, oculis humi defixis conſtitit, poſtea tremẽs amare fleuit: Ioannẽ deinde ad ſe accedentem, complexus eſt gemitibus & vlulatibus, quoad poterat ἀπολογούμενος, quod recens Pontificius interpres Chriſtophorſomus ita reddit, pro culpa ſatis fecit. Vt enim ſatisfactiones ſuas ſpecie aliqua vetuſtatis circumdent Pontificij, ſicut 2. Cor. 7. ἀπολογίαν, reddiderunt ſatisfactionem: Ita huic loco Euſebij ſatisfactionẽ interpres infarſit, & quidem pro culpa dicit Latronem iſtum ſatisfeciſſe, quod ne Scholaſtici quidem dicere audent. Significat autem ἀπολογεῖσθαι, crimen vel excuſare, vel diluere vel ratione reddita aliquid defendere, quę ſignificationes huic loco conuenire non poſſunt: neque enim pœnitentis eſt, peccata vel excuſare vel defendere. Significat autẽ pręterea ἀπολογεῖσθαι, reum eſſe, & culpam ſeu crimẽ deprecari, quæ ſignificatio huic loco pulcre conuenit, quod ſcilicet latro iſte lamentis oſtenderit, ſe reatum ſuum agnoſcere, & culpam ſerio deprecari. Quales igitur fuerint veterum Satisfactiones (ſi ita loqui libeat) ex hoc loco patet. Addit autem Clemens, Ioannem interpoſito iuramento ſpopondiſſe, ſe ipſi cum dexteram homicidij ream occultaret, a Seruatore veniam ſeu remiſſionem precibus ſuis inuenturam. Atq; ita, inquit Clemens, ipſum ad Eccleſiam reduxit, crebris orationibus ἐξαιτούμενος, rei culpam deprecans, cõtinuis ieiunijs συναγωνιζόμενος, vna cũ reo concertás, animumq; eius conſolationibus verbi diuini erigẽs & confirmans, nec prius inde diſceſſit, q̃ ipſum Eccleſiæ reſtituiſſet. Et hanc pœnitentiã Clemẽs vocat ἀνάστασιν βλεπομένην, reſurrectionem à peccatis viſibilem, publicam, ſeu externam, in qua publicas ſeu communes preces Eccleſia merito adiunxit. De illis enim ſcriptum eſt, Iaco. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et 1. Ioann. 5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, petet, & dabit ei vitam. Quod vero narratio Clementis dicit, Latronem illum conuerſum, lacrymarum vnda ſecundo baptizatum, interpretatione & mitigatione valde commoda opus habet, ſicut, quod Ioannes ſcribitur dixiſſe, ſe latronis iſtius mortem ſuſcepturum, ſicut Chriſtus noſtram.

Exemplum publicæ pœnitentiæ tempore Apoſtolorum.

Hiſtoria de adoleſcente Ioannis Euangeliſtæ.

Chriſtophorſomus interpres Euſebii.

Apologia quid.

Incommode dictum.

Ad hanc formam reliqua etiam exempla publicæ pœnitentiæ, quæ in hiſtorijs extant congruunt, niſi quod ſubinde noua quædam additamenta acceſſerunt: vt quod Euſe. li. 5. ca. 27. ſcribit de Natalio, reuerſo ab hæreſi Theodoti, qui Chriſtum ſolum hominẽ eſſe blaſphemabat, quod ſacco indutus & cineribus aſperſus, cum magno mœrore & lacrymis ad pedes Zepherini Epiſcopi ſe proſtrauerit aduoluens ſe pedibus, nõ mo-

Natalius quomodo egerit publicã pœnitentiam.

do clericorum, ſed & laicorum, ita vt Eccleſia Chriſti cõmiſerata & condolens lamentis vna ſe dederet. Cumque multis precibus vſu fuiſſet, & vibices plagarum, quos in viſione ab Angelis accepiſſet, oſtendiſſet, vix tandem in communionem Eccleſiæ receptus fuit. Ita lib. 6. cap. 35. Sidonius & Celerin' à Nouato ad Eccleſiã reuerſi ἀποδυρόμενοι καὶ μεταγινώσκοντες, lacrymis, dolore, & pœnitentia deplorarũt, quod ab Eccleſia deſciuiſſent, ac præſente tota Eccleſia, maleficia Nouati denuntiarunt. Et ibidem alius à Nouato ad Eccleſiam reuerſus, peccatum ſuum publice confitetur & deplorat, & poſtea recipitur. Et capite vigeſimoſeptimo ſcribit, quod Epiſcopus Philippum Imperatorem Chriſtianum, propter multa ab ipſo commiſſa, non prius admiſerit ad communionem piorum in Eccleſia, quam exomologeſin feciſſet, & ſe collocaſſet inter eos, q propter lapſus (ἐξεταζομένους) publice explorabantur ſeu examinabantur, & locum pœnitentium occupabant. Vbi verbum ἐξετάζεσθαι, quod inquiſitionem ſeu examinationem alicuius ſignificat, de publica pœnitentia vſurpatum obſeruetur, inde enim vſus ſeu finis illorum rituum colligi poteſt.

Sidonius & Celerinus quomodo.

Philip. Imp. pœnitentia.

Eodem modo Irenæus lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibuſdam à Marco hæretico ad Eccleſiam reuerſis ſcribit: quod in publico exomologeſin fecerint, plangentes & lamentantes. Quid vero fuerit ἐξομολογήσεως veterum, Tertullianus explicat in libro de pœnitentia. Is, inquit, actus confeſſionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, Exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtro confitemur: non quidem vt ignaro, ſed ſatisfactio cõfeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt, cõuerſionem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu & victu mandat ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere. Cęterũ paſtum & potum pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa, plerunq; vero ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, mugire dies noctesq; ad Dominũ Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia dicit exomologeſin continere.

Irenæus de pub. pœnit.

Exomologeſis veterum & eius ritus ex Tertull.

Ambroſius etiam libr. 1. de pœnit. cap. 16. ritus publicæ pœnitentiæ ita deſcribit. Volo veniam reus ſperet, petat eam lacrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoſcatur obſecret, & cum ſecũdo ac tertio fuerit dilata eius cõmunio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe, fletus augeat miſerabiliter, poſtea reuertatur, pedes teneat brachijs, oſculetur oſculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt dicat Dominus Ieſus: Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniã dilexit multũ. Cognoui, inquit, quoſdã in pœnitentia ſulcaſſe vultum lacrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus ieiuno ore ſemper & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe.

Ambroſius de pub. pœn.

Et ne opus ſit ſingula percenſere, adſcribam locum Sozomeni, ex libr. 7. capit. 16. vbi ritus publicæ pœnitentiæ, qui in occidentalibus Eccleſijs, & maxime in Romana vſitati fuerunt, ita deſcribit; In loco manifeſto & peculiari ſtant pœnitentes, mœſti & veluti lugentes. Ac finita liturgia, cum myſteriorum participes non fiant, cum planctu & lamentatione ſemetipſos in terram pronos abijciunt: Tum ex aduerſo Epiſcopus lamentabundus accurrẽs, conſimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota deniq; Eccleſiæ multitudo lacrymis ſuffunditur. Poſt hęc Epiſcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum conuenit, pro peccatoribus pœnitentibus precatus, eos dimittit. Priuatim vero ſponte ſua, vel ieiunijs, vel

Ritus publica pœnitentia in Eccleſiis Occidentalib. ex Sozomeno.

lotionũ ciborumq; abſtinentia, vel alijs ſibi iniunctis, ſemetipſum affligens tempus expectat, in quantum Epiſcopus præſtituit. Præfinito autem die pœna iam quaſi debito quopiã exoluta, à peccatis abſoluitur, & in communionem recipitur.

Gradus obſeruati in publica pœnitentia.

Ad talem publicam pœnitentiam Patres olim diligenter lapſos inuitabant & exhortabantur. Ac gradus hoſce ſeruarunt: Primo, quando ſponte ſe offerebant, ac competebant pœnitentiam ſibi dari, ſeu ſatisfactionem iniungi, maxime laudabantur. Secundo, qui vero lapſi hoc ſponte non faciebant, illos Epiſcopus publice coram omnibus arguebat. Tertio, quod ſi nec tunc publicam confeſſionem ſeu pœnitentiam ſuſcipere vellent, publice excommunicabantur, nec prius recipiebantur, quam publicam egiſſent pœnitentiam. Quarto, vſitata etiam erat via denuntiationis, vt ſi qui noſſent aliquem crimen non multis notum cõmiſiſſe, illum ad ſuſcipiendam publicam pœnitentiam exhortarentur. Si nollet, denuntiabant hoc Epiſcopis. Et videntur hi gradus ex Scriptura primitus ſumpti fuiſſe, vt primus gradus ex hiſtoria peccatricis Lucæ ſeptimo. Secundus, ex Paulo, 1. Timot. quinto. Tertius, ab excommunicatione Pauli, 1. Corinth. 5. Quartus, ex regula Chriſti, Matth. 18. Fuit autem publica pœnitentia aliquando ſolennis, cuius ritus, ſed recentiores deſcribuntur apud Gratianum, diſt. 50 Can. 1. in cap. Quadrageſimæ. Antiquiores vero deſcribuntur in Carthag. Concilio 3. Can 32. In Agathenſi, Can. 11. & 87. Et cauſa 11. quæſt. 3. Ex Concilio Auraſicano citatur hic Canon: Cum aliquis excommunicatus pœnitentia ductus, veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Eccleſiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, & ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet: tunc Epiſcopus apprehenſa manu eius dextra, in Eccleſiam illum introducat, & cõmunioni Chriſtianæ reddat. Illa vero ſolemnis pœnitentia olim ſemel tantum dabatur in Eccleſia, nec reiterabatur. Quod ſi tales rurſus lapſi ſeria confeſſione reuertebantur ad Eccleſiam, nõ dabatur ipſis locus publicæ pœnitentiæ, nec tamen omnino repellebantur, ſed permittebantur quidem intereſſe prædicationi, orationi, & myſteriorum celebrationi, ſed cõmunio ipſis non dabatur, niſi in extremis. Auguſtinus tamen poſtea talibus rurſus per...it locum publicæ pœnitentiæ, epiſt. 54. Alia vero fuit ſine ſolemnitate publica pœnitentia, pro criminibus, non tam grauibus, vel occultis ſolum. Illa poterat ſæpius iterari. Hæc paucula de ritibus publicæ pœnitentiæ hoc loco annotare volui, vt oſtenderem ſatisfactiones de quibus Pontificii in materia indulgentiarum diſputant, longe alias & diuerſas eſſe a Canonicis veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus. Has enim veteres pro publicis criminibus in publica pœnitentia iniungebãt. Pontificij vero pro priuatis, occultis, & quibuſlibet peccatis volunt iniungi ſatisfactiones. Cumque veterum ſatisfactiones vna cum publica pœnitentia prorſus exoleuerint & abolitæ ſint in Pontificia Eccleſia, de inani titulo, & de vmbra rei nõ amplius exiſtentis, diſputant, ac talium ſatisfactionum indulgentias vendunt, quæ nullibi iam in rerum natura extant. Potius operam dare deberent, vt veluti ima illa veteris Eccleſiæ diſciplina, quæ hiſce profligatis temporibus ſummopere neceſſaria eſſet, Eccleſiæ ſine conſcientiarum laqueis reſtitueretur, quatenus ea Apoſtolicis ſcriptis cõſentanea eſt, & ad ædificationem Eccleſię pro ratione horum temporum ſeruire poſſet. De talibus neceſſarijs & vtilibus rebus nõ ſunt ſoliciti Pontificij, tantum pro receptis ſatisfactionum ſuarum ſuperſtitionibus, & pro quæſtibus indulgentiarijs dimicant. Iudicaui etiam annotationem hanc de ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia ideo hoc loco repeten-

Origo horũ graduum.

Ritus pœnitentia publica ſolemnis & non reiterabilis.

Publica pœnitentia vulgaris & reiterabilis.

Diſcrimen inter veteres ſatisfactiones & Pontificias.

dam

dam eſſe,vt eo commodius oſtendi poſſet inclinatio ad traditiones inextricabiles, & quomodo tandem, cum conſcientiæ eas amplius tolerare non poſſent,indulgentiarum fraudes inde extrui cœperint.

QVALIS FVERIT RATIO POENITENTIA pro occultis criminibus. Item pro quotidianis delictis in veteri Eccleſia.

Illi vero ſatisfactionū ritus, ſeu publica Eccleſiaſticarū caſtigationum ſpectacula, non omnibus, qui in exercitijs Chriſtianæ pœnitentiæ veniam peccatorum ſuorum apud Deum quærebant, imponebantur: ſed tātum ꝓ publicis & grauiſſimis criminibus, quibus vniuerſa Eccleſia offenſa fuerat.Ita enim dicit Canon 32.Concilij Carthaginenſis tertij:Cuius pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante atrium Eccleſiæ manus ei imponatur. Et Auguſtinus in Enchiridio,cap.65.inquit: Sed neque de ipſis criminibus, quamlibet magnis,remittēdis, in Eccleſia Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam, ſecundum modum ſui cuiuſque peccati. In actione autē pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt,vt is, qui commiſit,a Chriſti etiam corpore ſeparetur,non tamen conſiderāda eſt menſura temporis,quā & doloris. Verum,quia plerunq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri,recte conſtituuntur ab his, qui Eccleſiæ præſunt,tempora pœnitentiæ,vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ. *In publicis criminibus pœna.*

Et inter veteres quidem Origenes & Cyprianus cohortationibus ſuis apud populum inſtiterunt,pro occultis etiam,item pro paruis &modicis peccatis,publicam exomologeſin, & vſitatas tūc ſatisfactiones in ſe reciperent,ſicut Cyprianus Serm.5.de lapſis inquit:Qui fide maiore &timore meliore,quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti,quoniam tamē de hoc vel cōgitauerunt,hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolentes & ſimpliciter confitentur,exomologeſin conſciētię faciunt,animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus inquirunt. Et Origenes in Pſalmo 37.inquit: Oportet peccatum non celare intrinſecus,fortaſſis enim ſicut hi,qui habēt intus clauſam eſcam indigeſtam,aut humoris vel phlegmatis ſtomacho grauiter imminentia, ſi vomuerint,releuantur:Ita etiam hi, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum,intrinſecus vrgentur & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat,dum accuſat ſeipſum & confitetur,ſimul euomit delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. *Origenes. Cyprianus de occultis peccatis.*

Et ita quidem illi lapſos exhortati ſunt, quorum lapſus in enormibus criminib.vel occulti erant, vel intra conatum & attentationem conſtiterant.Quidam etiam exhortationibus illis moti,ſponte ſicut ex Cypriano oſtendimus,ſe detulerunt,& publicam exomologeſin ſuſceperunt.Et Origenes addidit vtilem admonitionem in Pſal.37.Circumſpice,inquit diligentius, cui debeas confiteri peccatum, proba prius medicum,cum debeas languoris cauſas exponere, vt ſi is intellexerit & pręuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſię exponi debeat & curari,ex quo fortaſſis & cęteri ędificari poterunt,& tu ipſe facile ſanari, multi hac deliberatione & ſatis periti medici illius cōſilio procurandum eſt. In Græca vero Eccleſia,ſicut ſcribit Sozomenus libro 7. cap.16. odioſum viſum fuit crimina occulta, tanquam in theatro audiente Eccleſiæ multitudine, patefacere.Conſtituerunt itaq; presbyterum ſecretorum tenacem,ad quem lapſi accedentes lapſus ſuos confitebantur. Ille vero lapſos illos occultos non proferebat in publicum: ſed lapſis impone- *De occultis publ.pœnis.* *Presbyter pœnitentiarius in Eccleſiis Orientalibus.*

bat ἐπιτίμιον, mulctam ſeu caſtigationem Eccleſiaſticam, quam oporteret ipſos publice exoluere, vt lapſus quidem non proderentur in publicum, ex publicis tamen mulctis ſeu ſatisfactionibus Eccleſia intelligeret ipſos grauiter deliquiſſe. Et hæc in libello, qui Auguſtini titulo fertur, de dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 53. vocatur ſecreta ſatisfactio, quæ fiebat mutato habitu ſeculari. Verba hæc ſunt: Quem mortalia crimina poſt Baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius publica pœnitentia ſatisfacere, ac ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina, nõ negamus, ſed mutato prius ſeculari habitu, &c.

Secreta ſatiſfactio.

Abrogatio pœnitentiarÿ qualis.

Sed & hic ritus in Græca Eccleſia, ante tempora Chryſoſtomi ſub Nectario, circa annũ Domini 400. publice abrogatus eſt, & quiſq; ſuæ conſcientiæ permiſſus, vt, prout conſideret, ad myſteriorum communionem accederet. Quid de criminibus occultis intelligendum eſt: In publicis enim, manifeſtis & notorijs criminibus manſit ſeueritas diſciplinæ, & excommunicationis, etiam in Græca Eccleſia.

Diximus hactenus de criminibus enormibus, quãdo vel publica erãt, vel occulta, qualis ratio publicæ pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fuerit in veteri Eccleſia. Cum vero tota vita credentium in hoc ſeculo ſit perpetua pœnitentia, & quotidiana debeant eſſe Chriſtianę pœnitentiæ exercitia, veniam enim & remiſſionem peccatorum petimus quotidie, quando oramus; Dimitte nobis debita noſtra, & quando communionem corporis & ſanguinis Chriſti accipimus. Veteres in quotidianis lapſibus ſeu peccatis non impoſuerunt pœnitentibus peculiares mulctas, caſtigationes, ſeu ſatisfactiones, ſicut in criminibus enormibus. Veterum enim diſtinctio eſt, quam aliquoties repetit Auguſtinus, vt ad Seleucianum & de vtilitate pœnitẽtiæ, & in Enchiridio. Triplicem ſcilicet eſſe rationem agendæ pœnitentiæ: Primam, competentium, ſiue ad Baptiſmum venire ſitientiũ, quibus nulla imponebatur ſatisfactio. Secundam, prope quotidianam, quæ omnium bonorum & fidentium eſt, in qua non imponebatur ſatisfactio: ſed tundimus, inquit, pectora noſtra, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra.

Triplex ratio veterum agendi pœnitentiam.
Prima ante Baptiſmũ.
Secunda in delictis quotidianis.
Tertia in criminibus.

Tertiam vocat pœnitentiam grauiorem & luctuoſiorem, in qua proprie vocantur pœnitẽtes pro criminibus ingentib. ſeu nefandis, vbi congrua imponebatur ſatisfactio. Et de Symbolo, lib. 1. cap. 6. inquit: Semel abluimur baptiſmate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite ea cõmittere, pro quibus neceſſe eſt, vt à corpore Chriſti ſeparemur, ꝙ abſit à nobis. Illi enim, quos videtis agere pœnitentiam, ſcelera commiſerunt aut adulteria, aut aliqua facta immania, inde agunt pœnitentiam. Nam ſi leuia peccata ipſorum eſſent, hæc quotidiana oratio delendo ſufficeret. Ergo, inquit, tribus modis dimittuntur peccata in Eccleſia in baptiſmate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ. Et in Enchirid. c. 71 de quotidianis peccatis quotidiana oratio fidelium ſatisfecit: Dimitte eis, &c. Origines etiam in Leuit. cap. 15. inquit: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blaſphemia fidei, ſed vel in ſermonibus, vel in morum vitio conſiſtat, huiuſmodi culpa ſemper reparari poteſt, nec aliquãdo tibi interdicitur de commiſſis huiuſmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus ſemel tantum vel raro pœnitentiæ conceditur locus. Iſta vero communia, quæ freqũeter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur. Idem etiam indicat vulgatum Hieronymi dictum, in quo dicit: Euangelicam eſſe ſatisfactionem, qui deponit veterem hominem cum actibus ſuis, denegat ſemetipſum, & mundo crucifigitur. Item, qui exſpoliat veterem hominem, & mortificat membra quæ ſunt ſuper terrã, iuxta dictum

Origenes.

Hieronym⁹.

Chriſti: Vade & noli amplius peccare. Addit autem: Interea fateor longe aliam eſſe rationem de criminum pœnitentia, & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quando læſionem accepit, & offenſa eſt, publice ſuum iudicium interponit, indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus vere pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuerit.

Vtilitas præcedentis diſtinctionis prima.

Hanc diſtinctionem ex hiſtoria antiquitatis ideo hoc loco indicare volui, vt ſicut in præcedenti capite oſtendi, Pontificios prorſus iam non habere in ſua Eccleſia veteris Eccleſiæ ſatisfactiones & longe alias fuiſſe ſatisfactiones in publica pœnitentia veteris Eccleſiæ, quam ſint illæ, de quibus Pontificij nunc dimicant. Ita ex hac nunc indicatione Lector perſpiceret, vanum eſſe Pōtificiorum commentum, quo fingunt, pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponendas eſſe ſatisfactiones, quę vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendæ ſint. Oſtendimus enim, veterem Eccleſiam tantum pro enormibus, ingentibus, ſeu nefandis, ſicut loquũtur, criminibus, ſuas ſatisfactiones impoſuiſſe pœnitentibus: pro reliquis quotidianis delictis quotidiana fidelium oratione, Dimitte nobis, &c. ſatisfactum fuiſſe.

Addit & hæc diſtinctio aliquid lucis, quod veteris Eccleſię ſatisfactiones quæ proprie ita vocabantur, pro criminibus grauioribus, & imponebantur & exoluebantur ante Abſolutionem & communionem. Quãdo vero tales pœnitentes Eccleſię iam reconciliati erant, admonebantur, vt iam reconciliati non amplius peccarent, ſed facerent fructus dignos pœnitentia, vt ſcilicet in futurum eſſent cautiores & vigilantiores, ad cauẽda peccata, & coercendam carnem, vt peccati reliquias contrarijs pharmacis curarent, & vitioſos habitus, male viuendo comparatos, contrariis virtutum exercitijs tollerent & abolerent. Quas admonitiones reliquis etiam fidelib. in quotidianis & leuioribus peccatis poſt Abſolutionem & communionem diligenter & ſerio proponebãt, ſicut in ſecunda parte huius examinis de ſatisfactionibus tales veterum ſententias quaſdã adſcripſimus, & ſcripturę conſentaneas eſſe oſtendimus. Et ſcio, veteres tales fructus verę pœnitentię aliquando ſatisfactiones, vocaſſe, vt cum Auguſtinus dicit: Satisfactionem pœnitentię eſſe cauſas peccatorum excindere nec eorum ſuggeſtionibus aditum præbere. Item ſatisfactio pœnitentiæ eſt: Vade, & amplius noli peccare; De pœnitent. diſtinct. 5. Quales ſatisfactiones nec pecunia redimi, nec indulgentijs remitti debere aut poſſe, certum eſt: ſunt enim mandata diuina. Sed Pontificij de hiſce vtilibus & neceſſarijs cõmonefactionibus, ad emendationem vitæ facientibus, non admodum ſunt ſoliciti: tantum nugantur de ſatisfactionib. indebitis, quas pecunia in indulgẽtijs redimi, aut ſupplicijs purgatorij lui oportere fingunt. Falſo itaque Pontificij antiquitatis titulum ſuis prętexunt ſatisfactionibus, vt illæ data pecunia redimãtur, & indulgentijs remittantur. Appellatio ſane ſatisfactionum antiqua eſt: ſed res longe alię fuerũt in veteri Eccleſia, quam nunc ſunt apud Pontificios, quod ex indicationibus hiſtoriarum veteris Eccleſiæ manifeſtum eſt.

Ante abſolutionem.

Poſt abſolutionem.

Fructus pœnitentiæ à veteribus dicti ſatiſfactiones.

QVAS CAVSAS ET RATIONES VEtus Eccleſia habuerit, propter quas, & quo fine Canonicas ſatiſfactiones publice lapſis impoſuerit.

Nec vero, quoad ſubſtantiam ſeu materiam tantum diuerſæ ſunt Pontificiorum ſatisfactiones à veteris Eccleſiæ ritibus, ſicut iam oſtẽdimus. ſed fines etiam prorſus alij & diuerſi fuerunt. Pontificij enim fingunt,

Satisfactiones veterũ & recentes Pontificiorũ finibus diſferunt.

Satisfactiones Eccleſiæ veteris non pertinuerũt ad remiſſionem peccatorum.

ſuas ſatisfactiones eſſe compenſationes, vel pro peccatis, vel pro pœnis peccatorum, adeo ad remiſſionem peccatorum, quorumcumque neceſſarias, vt ſi nõ in hac vita, vel opere exoluantur, vel data Pontificibus pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitam in igne purgatorij. Hac enim hedera ſuſpenſa, indulgentias ſuas vendibiles faciunt. Sed quia ſatisfactiones ſunt traditiones humanæ, non mandatæ diuinitus, planum de illis iudicium eſt iuxta Scripturã, Coloſſ. 2. Et quod verus Eccleſia nõ iudicarit, illas ſuas ſatisfactiones ad remiſſioně peccatorum neceſſarias eſſe, inde manifeſtum eſt: Primo, quod non eædem vel ſimiles fuerint in omnibus Eccleſijs, ſicut indicat Sozomenus. Secundo, quod non pro omnibus peccatis, ſed tantum pro grauiſſimis criminibus eas impoſuerunt, pro quotidianis enim delictis dixerũt ſatisfieri quotidiana oratione: Dimitte nobis debita noſtra. Item ſatisfactionem eſſe, Vade, & noli amplius peccare. Tertio, quia manente miniſterio & cõſolatione remiſſionis peccatorum, veterum illæ ſatisfactiones ſenſim cœperunt in Oriẽtali primum Eccleſia obſoleſcere, & tãdem in Occidẽtali etiam Eccleſia prorſus interciderunt & abolitæ ſunt. Quarto, quia in periculo mortis, ſiue in caſu deſperato, etiamſi nondum peracta eſſet Canonica ſatisfactio, decreuerunt remiſſionem peccatorum pœnitentibus impertiendam, & eos ad communionem admittendos, Euſebius lib. 6 cap. 36. Imo ijs, qui toto vitæ tempore pœnitentiam auerſati, in extremo vitæ ſuæ eam peterent, reconciliationem ſeu remiſſionem peccatorum, & viaticum Euchariſtiæ impertiebant, ſicut decreuit quarta Synodus Carthaginenſis. Et licet adderetur illa conditio, vt ſi ſuperuixiſſent ſtatutis pœnitentiæ legibus poſtea ſubderentur, tamen ſi contingeret eos mori, de remiſſione & reconciliatione eos nequaquam volebant dubitare nec purgatorij ignis horroribus & ſupplicijs eos deſtinabant. ſed ſicut Dionyſius Alexandrinus ſcribit, hęc ipſis conſolatio proponebatur, vt accepta remiſſione peccatorum, ἐν ἐλπίδι ἀγαθῇ [illegible], bona ſpe cõfirmati ſeu freti, ex hac vita decederent. Quibus omnibus contraria & docentur & aguntur in Pontificia Eccleſia, alias enim merces indulgentiarum ſuarum non poſſent extrudere. Vetus igitur Eccleſia non docuit, ſatisfactiones ſuas ad ipſam remiſſionẽ peccatorum neceſſarias eſſe, nec ſenſit, ſatisfactiones illas, ſi in hac vita nõ exoluerentur, in purgatorij igne luendas eſſe. Quæ duo, ſi Pontificijs auferantur, menſæ nummulariorum, & cathedræ vendẽtium indulgentias ſubuerſæ erunt.

I. Cur enormiter & publice peccantibus ſatisfactiones Canonicæ fuerint impoſitæ.

Alias vero cauſas & rationes habuerunt veteres, ob quas publice lapſis impoſuerunt ſuas ſatisfactiones, alios etiam fines ſuis ſatisfactionibus propoſitos habuerunt, quę omnia ex hiſtoria antiquitatis manifeſte hoc modo colligi poſſunt. Quædam enim ipſum Eccleſiæ corpus, quædam Eccleſiæ membra, quædam eos, qui foris ſunt, quædam ipſos pœnitentes, concernunt & reſpiciunt. Primo enim pro publicis, & enormibus criminibus impoſitæ fuerunt tales ſatisfactiones, ſeu mulctæ potius, vt Eccleſia publico teſtimonio oſtenderet, ſicut Paulus inquit, 2. Corinth. 7. ſuam ſolicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, æmulationem, vindictã, aduerſus talia crimina, ne propter tales lapſus & crimina verbum Dei male audiret & nomen Domini blaſphemaretur inter gentes, quaſi Eccleſia eſſet colluuies quędam ſceleratorum hominum, vbi libertas ſeu impunitas traderetur & concederetur quæuis ſcelera perpetrandi. Et quia Magiſtratus tunc plerumque erat Ethnicus, multa non puniens, quæ tamen in Eccleſia pro criminibus habentur, Eccleſia in hunc vſum peculiare presbyterium conſtituit, vt publicæ Eccleſiaſticæ mulctæ imponerentur pro illis etiam criminibus, quæ à magiſtratu Ethnico non puniebantur, ſicut Tertullianus in Apologetico oſtendit. Secundo,

cuudo, Vt Eccleſia ipſo facto oſtenderet, ſe non communicare peccatis ſeu operibus infructuoſis aliorum, Eph. 5. Sed vt teſtatum faceret, ſe incontaminatam, puram, & innocentem eſſe, quod ad illa crimina attinet, ſicut Paulus, 2. Corinth. 7. inquit. Tertio, Vt Eccleſiæ ſcandalis criminum offenſæ & læſæ, tali externa pœnitētia ſatisfactione rurſus ſatisfieret, ſicut Auguſtinus inquit. Quarto, Ne modicum fermenti totam maſſam corrumperet, 1. Corinth. 5. Sed vt huiuſmodi ſeuerioribus mulctis ſeu caſtigationibus reliqui admoniti, à leuitate delinquendi absterriti, maiori diligentia lapſus cauerent & vitarent. Quinto, Quia multi ſimulatione pœnitentiæ recepti, poſtea nouis ſceleribus maiora excitabant ſcandala, vel alias turbas in Eccleſia mouebant: Eccleſia igitur illis ritibus pœnitētium animos probabat & explorabat, an ſerio ipſos delicti pœniteret, & an ſerium haberent emendationis propoſitum, ſeu, vt Hieronymus inquit, vt innoteſceret omnibus vere pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant quicquid Eccleſia decreuerit. Ideo Euſebius verbum ἐξετάζεσθαι, ritibus illis publicæ pœnitentiæ tribuit. Sexto, Quia experientia oſtēdit, multos grauiter lapſos, plerumq; non ſatis conſiderare lapſuum grauitatem, atque adeo ea, quæ ad veram pœnitētiam ſeu conuerſionem pertinent, leuiter, frigide, & perfunctoriе curare & agere, ita vt dolor cōtritionis ſit frigidus, & fides perfunctoria. Veteres igitur impoſuerunt publice lapſis ſuas mulctas Canonicas, vt illa diſciplina lapſis eſſet commonefactio, oſtendens magnitudinem & abominationem lapſus, & eſſet incitamentum, eliciens & excitans ſerium & non ſimulatum animi de peccatis dolorem, timorem iræ diuinæ, ac veram peccati deteſtationem: vtque fides non obiter & perfunctorie, ſed ſerio & ex animo peteret, quæreret & ambiret miſericordiam Dei propter Chriſtum. Et hoc eſt, quod Tertullianus dicit, Exomologeſin iniungere conuerſionem miſericordiæ illicem. Septimo, Quia lapſus criminum efficiunt, & poſt ſe relinquunt in animis veſtigia quædam, ſeu radices, tanquam affectationes & fomites ad alios nouos lapſus, vt igitur pœnitētibus ſemper obuerſaretur fœditas, grauitas, & abominatio prioris lapſus, vtque inpoſterum cautiores & vigilantiores aduerſus peccata redderentur, & à nouis lapſibus, quaſi fræno quodam reuocarentur & coercerentur, & aſſuefierent occaſiones lapſuum vitare, publicas illas mulctas pœnitētibus impoſuerunt, vt reliquias prauarum affectionum animi ex peccandi conſuetudine, petulantia, ſeu enormitate contractarum, ita curarent, ſanarent purgarent, & radices illas oppoſitis cōtrarijs remedijs extirparent, ne inde alia & noua lapſuum germina pullularent, ſed vt ad virtutes, prioribus vitijs oppoſitas, ſe aſſuefacerent. Et hoc eſt, quod Euſeb. libr. 6. cap. 35. dicit: Romæ in magno Concilio decretū fuiſſe contra Nouatum, fratres lapſos ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, pœnitentiæ medicamentis curandos & ſaluandos eſſe. Octauo. Quia atrocia delicta plerumque comitantur atroces pœnæ, quę ſæpe etiam alios ſimul inuoluunt. Et Scriptura teſtatur, tales pœnas tota, vera, & ſeria pœnitentia, pro bona Dei volūtate ſæpe vel tolli, vel mitigari. Vt igitur lapſi ad ſeriam & veram pœnitentiam ac deprecationem pœnarum commonerentur & excitarentur, diſciplinam illam inſtituerūt, vt eſſet commonefactio eius, quod Paulus dicit: Si nos ipſos iudicaremus, non dijudicaremur à Domino: Eccleſia ſimul pœnam deprecabatur. Non autem humanis illis ritibus tribuerunt placationem iræ diuinæ: ſed, ſicut Tertullianus inquit: Quia ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur pœnitētia Deus mitigatur. Item Exomologeſis diſciplina eſt proſternendi & humilandi hominis, iniungens conuerſionem miſericordiæ illicem.

II.
III.
IV.
V.
VI.
VII.
VIII.

Has cauſas & hos fines, cum ad excitandam veram & ſeriam pœnitentiam vtiles fuerint, nec Scripturæ repugnent, ſi non aſſuantur aliæ impię & ſuperſtitioſę opiniones ſeu cōſcientiarum laquei, nemo ſanus improbat Et in hoc laborare debebant Pontificij, vt quantum his temporibus fieri poſſet, talis vtilis diſciplina, ſine laqueis conſcientiarum, & ſine impijs opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur. Sed boni iſti Patres de quæſtu indulgentiarum ſuarum tantum ſunt ſoliciti, quas niſi per nouas & ſuperſtitioſas de ſatisfactionibus ſuis opiniones, ſe hominibus obtrudere non poſſe vident. Et quia illis titulum veteris Eccleſiæ circumdare conantur, hunc prętextum ipſis ex hiſtorica obſeruatione detrahere volui. Si enim ea, quæ de Pontificiarum ſatisfactionum & indulgentiarum deſcriptione ſupra expoſuimus, ad haſce hiſtoricas obſeruationes conferātur, res plana erit. Nec vero neſcius ſum, veteres aliquando nimis largiter, & verbis nimium magnificis diſciplinā illam Canonicam cōmendare: Vt, quod Tertulianus dicit, Satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, ſanari, & Iudicē placari: Ambroſius pœnas Gehennæ illis compenſari: Auguſtinus, Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Et talia ſunt, quæ ſalua fide nec poſſunt, nec debēt, ſicut ſonant, accipi & intelligi, id quod Gropperus ipſe fatetur. Expiatio enim, propitiatio, abſolutio, purgatio, redēptio, & reconciliatio pro peccatis, ſolius Chriſti meritū eſt, quod iuxta Scripturam verbo & Sacramentis offertur, & fide accipitur. Gropperus igitur tales veterum Hyperbolas non male mitigat hoc tropo: quod ſcilicet talis diſciplina fuerit incitamentum ad veram pœnitentiam, in qua fide propter Chriſti meritum peccata expiantur & abluuntur, & Deus credētibus placatur. Radices etiam peccatorum expurgandas eſſe pœnitentia, & tota pœnitentia pœnas peccatorum aliquando vel tolli, vel mitigari, iam in præcedentibus oſtendimus. Et quia externa illa Eccleſiaſtica diſciplina excitamentum & fomentum inculcabatur veræ & ſeriæ pœnitentiæ: tropo quodam talia veterum dicta excuſanda cenſet Gropperus Pontificius, cum quidem ipſe Tertullianus talem interpretationem non obſcure oſtendat in illo, quod modo citauimus, dicto: Quia ſcilicet ſatisfactione cōfeſſio diſponatur, confeſſione pœnitentia naſcatur, & pœnitentia Deus mitigetur. Quod ſi reliqui Pontificij illam Gropperi interpretationem ſeu mitigationem recipere noluerint, ſed τὸ ῥητὸν in veterum dictis contra Chriſti ſatisfactionem & meritum vrgere perrexerint, prouocabimus ad locum illum communem, in quo ipſi Patres pronunciant, quid de hominum ſcriptis, ſicubi à norma & regula Scripturæ declinare videntur, iudicandum & ſentiendum ſit, ſicut in prima parte multis Patrum ſententijs hoc oſtendimus.

Immodicæ & incommodæ laudes Canonicæ diſciplinæ apud veteres.
Tertulian⁹. Cyprianus. Ambroſius. Auguſtin⁹.
Gropperus quomodo mitiget veterum Hyperbolas.

Sicut vero, quando humanæ traditiones nimium vrgentur, fieri ſolet, ſubinde aliquid ſuperſtitionis illis, etiam ritibus publicę pœnitentię adhæſit, quæ opiniones aliquando ab alijs reiectæ, aliquando vero ſtabilitæ ſunt. Vt Cyprianus diſciplinam illam, quaſi ad remiſſionem peccatorum neceſſariam ita vrgere videbatur, vt contenderet, ante ſatisfactiones illas rite ac plene peractas, neminem abſoluendum aut cōmunicandum, & abſolutionem datam ante completam ſatisfactionem non valere. Item, qui lapſi, dum ſani eſſent, non egiſſent pœnitentiā etiamſi poſtea in morbo eam peterent, eos tamen omnino à ſpe communicationis & pacis prohibendos. Alij vero tunc, & quidem ipſius Cypriani ſacerdotes & martyres illius temporis, contrarium & ſenſerunt, & fecerunt, ſicut ipſe Cyprianus cōqueritur. Dionyſius etiam Alexandrinus apud Euſebium, lib. 6 cap. 36. contrarium ſtatuit. Nicenus etiam Canon 12. & Carthaginenſis quarti Cōcilij Canon 76. & 77. diuerſum decreuerunt, ſicut

Superſtitiones ritibus publicæ pœnitentiæ aſſutæ.
Cypriani error de ſatisfactione Canonica.
Contradictū Cypriano.

in præce-

in præcedentibus oſtēdimus. Poſtea vero ſuperſtitioſę opiniones, de meritis ſatisfactionum ſtabiliri & exaſperari cœptæ ſunt, donec tandem veteri illa diſciplina Eccleſiaſtica prorſus colapſa, & penitus abolita, ſuperſtitioſæ tamen iſtæ opiniones manſerunt, & alijs nouis Satisfactionibus ac indulgentijs adhæſerunt, ſicut in ſequentibus oſtendemus.

Hęc de veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus in ſecunda parte, in loco de pœnitentia, explicata ſunt. Hoc loco vero plenius aliquanto repetenda fuerunt, vt explicatio & refutatio illius argumenti, quo Pontificij indulgentijs ſuis ex veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus ſpeciem alliquam circumdare moliuntur, ex ipſis fundamentis monſtraretur. Et ad integram hiſtoriam, de origine indulgentiarum omnino etiam hæc hiſtorica narratio pertinet.

DE CANONIBUS POE-
nitentialibus.

Hactenus in genere diximus de diſciplina veteris Eccleſiæ, in publica pœnitētia, quia vero olim ſingulis criminibus publicis ſeu lapſibus grauioribus certæ mulctæ pœnitentiariæ conſtitutæ & decretæ fuerunt. Et illarum mulctarum relaxationes ſeu remiſſiones primitus appellatę fuerunt indulgentiæ. De illis igitur etiam quædam dicenda ſunt. Et Euſebi⁹ quidem, lib. 6. cap. vltimo refert: Dionyſium Alexandrinum ſcripſiſſe ad Ægyptios Epiſtolam de pœnitentia, in qua expoſuerit, quæ ſibi de lapſis ſtatuenda viderentur, τάξεις παραπτωμάτων διαγράψας, deſcribens gradus criminum. Poſtea vero certis Canonibus, quos pœnitentiales vocarunt res illa cōprehenſa fuit in Cōcilio Ancyrano ac Niceno, & in aliis ſequentib. Cōcilijs. Et in Baſilio deſcribūtur talia aliquot capita τῶν ἐπιτιμίων, tanquam Canones, pro quibus delictis quæ mulctæ imponendę, quæ capita huc referri poſſunt. Extāt autem Canones illi pœnitentiales ſparſim in diuerſis multorum libris prolixe deſcripti & collecti à Burchardo ac Gratiano. Sed nos præcipuos, quam fieri poterit breuiſſime hoc loco annotabimus, vt in vna quaſi tabella veteres pœnitentiales Canones expoſiti, hiſtoricam illam obſeruationem, quomodo Satisfactiones illæ primo nimium cumulatę & exaſperatæ, poſtea vero ſenſim collapſæ, & tandē prorſus abolitæ ſint, facilius Lectori declarare poſſint. Nam & inde veterum indulgentiarum origo, mutatio, & nouarum nundinatio manifeſte oſtendi poterit.

Indulgentiæ quid primitus in Eccleſia fuerint.

Origo & cauſa Canonū pœnitentialium.

CANONES POENITENTIALES EX
Concilio Ancyrano.

Qui ſacrificarunt idolis, & in templis idolorum habitu cultiori cœnarunt, vno anno conſtituantur inter audientes, tribus inter pœnitentes. Poſtea per bienium communicent orationi, & reconcilientur Sacramentis.

Qui idolis ſacrificarūt, &c.

Si manducauerunt flentes, poſt triennii pœnitentiam ſuſcipiantur ad communionem, ſed ſine oblatione, hoc eſt, vt ipſi oblationem non offerant.

Si perducti ad templa idolorum, non manducarunt, biennio maneant in pœnitentia, tertio anno communicent.

Adducti ad idolorum templa.

Qui minis territi ſacrificarunt, primo inter audientes conſtituantur, poſtea per triennium peragant pœnitentiam, vt poſt biennium

Sacrificātes idolis minis fracti.

commu-

communicent, ſed ſine oblatione, vt ita demum poſt ſexennium plene reſtituantur.

Coacti vt ſacrificare.

Qui vi coacti aliquoties ſacrificarunt, quatuor annis pœniteant, duobus annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo demum anno reſtituantur.

Defectionis auctores.

Qui alijs cauſa fuerunt defectionis, per triennium inter catechumenos, habeantur, per aliud ſexennium pœniteant, vt ita poſt decennium reſtituantur.

Qui cum beſtijs rem habuerunt, 25. annis pœniteant, poſt per quinquennium orationi communicent, vt poſt annos triginta demum Sacramentis communicent.

Adulteri.

Adulteri poſt ſeptem annorum pœnitentiam reſtituantur.

Mulieres partum abigentes, per decennium pœniteant.

Homicidiū voluntariū.

Homicidium voluntarium vſque ad exitum vitæ pœnitentiæ ſubijciatur. Quod caſu commiſſum eſt, quinquennij pœnitentiam habeat.

Diuinatores & pythonici.

Qui diuinationibus vtuntur, quinquennio agant pœnitentiam.

EX CANONE NICENO.

Metu periculi fidē abnegantes.

Qui præter neceſſitatem metu periculi abnegarunt fidem, tribus annis inter audientes habeantur, & ſeptem alijs annis ſint inter pœnitentes, poſt per biennium ſola oratione communicent.

Poſt pœnitentiam relapſi.

Qui conuerſi redierunt ad vomitum, per triennium ſint inter audientes, poſtea per decennium inter pœnitentes.

EX BVRCHARDO, *Libro XIX.*

Volūtarius homicida.

Si homicidium feciſti voluntarie, 40. dies cōtinuos, quod vulgus teutonice carrinam vocat, in pane & aqua ieiunes, & ſeptem annos ſequentes pœnitentiam agas.

Homicidiū in bello.

Si homicidium feciſti in bello, tres quadrageſimas pœniteas.

Cædes fortuita.

Si caſu aliquem occidiſti, ieiunes carrinam, & quinquennio pœniteas.

Parricidiū.

Si occidiſti vel parentes, vel vxorem, vel ſeniorem tuum, per totam vitam pœniteas, & in vltimo tandem vitæ termino viaticum tibi conceditur.

Si truncaſti membrum alicuius, per annum pœniteas. Si vulneraſti, carrinam ieiunes.

Occidens Presbyterū.

Qui presbyterum interfecerit, ita debet pœnitere, quaſi octo homicidia commiſiſſet.

Periurium.

Periurium habet ieiunium carrinæ, & pœnitentiam ſeptem annorum.

Iuramenta leuia.

Otioſa vel leuia iuramenta, partim 7. partim 15. partim 40. dierum pœnitentiam habent.

Sacrilegiū.

Si furatus es aliquid ex Eccleſia, ieiunabis tres carrinas, & ſeptem annis pœnitebis.

Furtum e domo Chriſtiani.

Si domum Chriſtiani furando perfregiſti, per vnum annum pœniteas.

Adulteriū ſi alter ſit ſolutus.

Adulterium, vbi vna perſona ſoluta eſt, habet vnam carrinam & ſeptem annos. Si vtraque perſona coniugata eſt, duæ ſunt carrinæ, & quatuordecim anni.

Fornicatio.

Fornicatio habet pœnitentiam 10. dierum.

Fornica-

Fornicatio cum ſanctimoniali habet pœnitentiam carrinæ & ſeptem annorum.

Cum ſanctimoniali.

Si corrupiſti virginem & duxiſti, annum vnum pœniteas. Si non duxiſti, pœniteas per biennium.

Corrumpens virginem & ducens eam.

Raptus mulieris punitur carrina & ſeptem annis.

Raptus.

Falſum teſtimonium punitur vt adulterium, furtum, & homicidium.

Falſum teſtimonium.

Vſus artis Magicæ habet pœnitentiam biennij, Superſtitio 40. dierum.

Magia. Superſtitio.

Soluiſti ieiunium, pœniteas vel viginti, vel quadraginta dies.

Ebrietas habet pœnitentiam decem dierum.

Ebrietas.

Detractio & maledictum ſeptem dierum ieiunium habet.

Detractio.

Inceſtus habet pœnitentiam vſq; ad mortem.

Inceſtus.

Sodomia decennij pœnitentiam habet.

Sodomia.

Habuiſti communionem cum excommunicato, ieiunes carrinam, & pœniteas ſeptennium.

Cōmunicans cum excommunicato.

Coitus præter naturam tres quadrageſimas habet.

Hæc quæ præcipua eſſe iudico, ex Burchardo, qui circa annū Domini 1020. VVormacienſis Epiſcopus fuit, annotare volui. Inde enim vocabula, quæ in Bullis quibuſdā indulgentiarum vſitata ſunt, intelligi poterūt de carrenis, quadragenis, & ſeptenis. Burchardus ſcribit, carrinā, & dicit eſſe Teutonicum vocabulū, cuius etymologia Germanica, ſi qua eſt, eadē vt arbitror, fuit, ſicut ſeptimana & dies paſſionis Chriſti, Germanis vocātur Die Carwochen vnd der Karfreytag. Quando enim in foro reus mulctam à iudice impoſitam, vt læſo pro iniuria, vel pro damno ſatisfiat, perſoluit: Germani dicunt, Abtrag/ Karr vnd Wandel thun. Mulctas igitur pœnitentiales forenſi vocabulo nominarunt Carrinas. Alij ſcribunt carenam, & à carendo deducunt. Fuit autem Carena ieiunium quadraginta dierum in pane & aqua, quibus diebus à templo & congreſſu hominū abſtinere cogebantur. Quadragenam appellarunt, quantum ex Burchardo colligi poteſt, tres carenas, ſeu tres quadrageſimas, quarū prima fuit communis illa ante Paſcha, altera ante feſtum Ioannis, tertia ante Natiuitatem Domini. Septenam appellarunt pœnitētiam ſeptem annorum, quam Burchardus ita deſcribit; Primo anno, exceptis feſtis, in totum abſtinebant à vino, medone, cereuiſia, carne, ſanguine, à caſeo, & ab omni pingui piſce. In ſecundo & tertio anno ieiunium feriæ tertiæ, quintæ, & ſabbati poterat redimi. In quatuor poſtremis annis, ieiunabant tantum tres dictas quadrageſimas: Feria vero tertia, quinta, & ſabbato edebant quicquid vellent. Porro publica pœnitentia ita dabatur, ſicut ex Concilio Agatenſi citat Burchardus, in cap. 40. Ante fores Eccleſiæ pœnitentes ſe repræſentabant Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedib. vultibus in terram proſtratis, ipſo habito & vultu reos ſe proclamantes. Ibi ſecundum modum culpæ pœnitentia per præfixos gradus iniungebatur, poſtea in Eccleſiam introductis, manus imponebantur, miſſo cinere, caput cilicio operiebatur, coma deponebatur, veſtimenta mutabantur, & cum gemitu ac ſuſpirijs denuntiabatur ipſis, quod ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita & ipſi ab Eccleſia pro peccatis abijcerentur: & miniſtris mandabatur, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellerent, &c.

Burchardus fuit VVormacienſis Epiſcopus anno 1020.

Carrina forenſe vocabulum eſt.

Carena à carendo.

Carena quid.

Quadragena.

Septena.

Ritus publicæ pœnitentiæ.

CANONES POENITENTIALES
ex Gratiano.

Extant & in Decretis Gratiani ſparſim varij Canones pœnitentiales, quos in vnum collectos, breuiter hoc loco adſcribemus, vt collatio inſtitui poſſit.

Presbyter ſcortator.

Si presbyter fornicatus fuerit, pœnitentiam decem annorum facere debet, hoc modo, vt in loco remoto incluſus, ſacco indutus, & humi proſtratus, tribus primis menſibus continuis a veſpera in veſperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus feſtis. Poſtea vnum annum & dimidium in alio loco pane & aqua expleat. Deinde ad pacem admittatur, & vſq; ad expletionem ſeptimi anni feriam ſecundam, quartam, & ſextam, in pane & aqua ieiunet. Tribus vltimis annis omni ſexta feria in pane & aqua ieiunet. Hæc deſcribuntur, Diſtinct. 82. cap. Presbyter.

Pollutā à ſe ducens vxorem. Inceſtus. Votum violans. Homicida volūtarius. Fortuitus. Matricida.

Qui duas ſorores vel cognatas cognouit, ſeptem annis pœniteat, 53. quæſtione vltima, Si quis.

Qui ducit in matrimonium illam, quam polluit per adulterium, quinque annis pœniteat, 31.

Qui cum brutis coierit, vel inceſtum commiſerit, plus quam ſeptenis annis pœniteat, quæ. 2. Hoc ipſum, &c.

Violans votum pœniteat tribus annis, Diſt. 27. Si vir, &c.

Homicida voluntarius pœniteat ſeptem annis, caſualis quinq; annis, Diſtin. 50. cap. Miror, Et eos. Qui ex neceſſitate fecerit homicidium, duobus annis pœniteat, Diſtinct. 50.

Matricida decem annis pœniteat, ita vt per annum integrum Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores Baſilicæ ſtet orans. Deinde in Eccleſia ſtet inter audientes, poſt triennium communicet. Omnibus his annis carnem non manducet, vinum non bibat, vehiculo non vtatur. Ieiunet tribus diebus per ſeptimanam, vſque ad veſperam, 33. quæſt. 2. cap. Latorem.

Occidens Clericum.

Eius, qui clericum occiderit, varię deſcribuntur pœnitentiæ, 17. quęſt. 4. Vel enim ſeptem annis pœnitere cogitur, vel viginti annis, vel cogitur exire de ſeculo, vel vſque ad mortem non abſoluitur.

Periurus & falſo accuſans ad mortem. Pœnitentiā violans. Sacrilegiū. Communicans cū hæreticis. Magiæ vſus. Irreconciliabilis.

Periurus, & qui aliquem iniuſte ad mortem accuſat, quadraginta diebus in pane & aqua ieiunet, & ſeptem annis pœniteat, 6. quæſt. 1. & 22. quæſt. 5.

Qui frangunt pœnitentiam ſolennem, pœnitere debent annis 10. & in fine vitæ communicentur, 33. quæſt. 2.

Sacrilegium habet pœnitentiam ſeptem annorum, 12. quæſt. 2.

Qui cum hæreticis communicarit, pœniteat annis decem, 24. quæſtion. 1.

Magiæ vſus habet pœnitentiam quinque annorum, 26. quæſt. 5.

Qui non vult cum proximo pacem facere, vno anno pœniteat, & ad pacem redeat, 22. quæſt. 2.

Qui vxorem adulteram non pœnitentem agnoſcit, tribus annis pœniteat, 21. quæſt. 1.

Qui filiam ſpiritualem, quam vel baptizauit, vel de baptiſmo ſuſcepit, cognouerit, pœniteat 12. annis. 30. quæſt. 1.

Poſſent autem plures Canones pœnitentiales addi ex Decretalibus & ex aliorum Decretis vel ſcriptis, vt de pœnitentiam eorum, qui in quadrageſima non abſtinebant ab vxoribus & à carnibus, Item, qui comedebant animalia morticina, vel aues ſtrangulatas, vel piſces mortuos, vel ſanguinem. Item, qui non dicebant horas Canonicas, &c. Sed noſtrum inſtitutum non eſt omnia recentiora illa colligere. Nam & Burchardus fatetur pœnitentiali Bedæ & recentiorum, plura eſſe ab alijs inſerta, quæ antiquis Canonibus non conueniant. Hos vero præcipuos vetuſtatis Canones ideo hoc loco adſcripſimus, vt conſideretur, quemadmodum cumulati & exaſperati ſint Canones illi, vtque ex collatione eo planius intelligatur, quemadmodum in Pontificia Eccle-

ſia collapſi nunc & aboliti prorſus ſint veteres illi ritus publicę pœnitentiæ: & quemadmodũ ſenſim nouæ ſeu aliæ Satisfactiones & indulgentiæ ſurrogatæ ſint. Inde enim vera origo indulgentiarum recte monſtrari & intelligi poterit.

DEMONSTRATIO HISTORICA QVOD *indulgentia olim aliud nihil fuerint quam moderationes, relaxationes, ſeu remiſsiones illarum mulctarum Canonicarum, quæ in publica pœnitentia vſitatæ tunc erant*

Quæ veteris Eccleſiæ fuerint indulgentiæ.

Hiſtoria itaque antiquitatis, multis exemplis oſtendit, veterem Eccleſiam in mulctis illis ſeu caſtigationibus Eccleſiaſticis ſeu Canonicis quęſiuiſſe & adhibuiſſe varias moderationes, relaxationes & remiſſiones, pro circumſtantijs temporum, perſonarum & lapſuum, & prout pœnitẽtes vel citius, vel euidentius oſtenderent, & probarent ſeriam reſipiſcẽtiam. Quando enim fines illos, propter quos diſciplinam Eccleſiaſticã inſtitutam fuiſſe diximus, caſtigatione vel moderatione, vel breuiore ſe aſſequi poſſe videbant, nolebant rigorem Canonum pœnitentialiũ nimis duriter vrgere, ſed aliquid, vel de rigore mulctarum relaxabant, vel de temporis diuturnitate remittebant, & ante expletum tempus Canonicarum ſatisfactionum pœnitentes ſæpius ad communionem admittebant. Et vocabulum quidem indulgentiarum in hac materia apud veteres illos vſurpatum nõ facile inuenitur, vocarũt enim mitigationes, moderationes, relaxationes & remiſſiones. Poſtea tamen indulgentias vocarunt, quando de iniunctis & ſuſceptis illis publicæ pœnitentiæ ſatisfactionibus aliquid, vel quo ad rigorem diſciplinæ, vel quo ad temporis prolixitatem, vel relaxabatur, vel remittebatur. Aliquot autem exẽplis veteris Eccleſiæ oſtendemus, quomodo moderationes ſeu relaxationes illæ factæ ſint. Inde enim manifeſtum euadet, quid & quales veteris Eccleſiæ indulgentiæ fuerint.

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum.

Indulgentia quid & in quibus.

Exempla & teſtimonia relaxationũ ſatisfactionũ Canõ. pœnitentibus impoſita.

Primo igitur aſperitatem Canonum pœnitẽtialium ſæpius coacti fuerunt relaxare & moderari, vt vel breuiores, vel pauciores, vel mitiores cõſtituerent ſatisfactiones in publica pœnitẽtia. Ita Nicenus Canon 11. dicit, eos, qui præter neceſſitatem fidem abnegarant, olim nulla miſericordia dignos habitos, tunc vero aliquid humanitatis circa ipſos oſtenſum, conſtituta ipſis pœnitentia duodecim annorum. Et Canon Ancyranus 21. dicit, antiquam definitionem fuiſſe, vt mulieres, quæ vel cõceptus excutiunt, vel partus necant, vſque ad exitum vitæ ab Eccleſia remoueantur. Nunc vero, inquit Canon humanius diffinimus, vt eis decem annorum pœnitentia tribuatur. Et Canon 22. inquit: Qui caſu homicidium fecerint, ijs prior quidem regula ſeptem annorũ pœnitentiam imponit. Hæc vero humanior definitio quinquennij tempus tribuit. Ita Agathenſe concilium Canone 37. inquit: Lapſis à fide grandem, redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos annorũ multitudine breuiata, pœnitentiam biennij imponimus. Hoc ſi præſcripto modo facere voluerint, vetus obſeruatio relaxetur, &c. vbi vocabulum Relaxationis obſeruetur. Huc pertinet etiam, quod ſupra diximus, quemadmodum Cypriani & aliorum aſperitas mitigata fuerit, de pace & communione danda illis, qui in exitu vitæ conſtituti, vel tunc primum pœnitentiam petebant, vel ſatisfactiones impoſitas nondum compleuerant. Et hoc fuit vnum genus relaxationum ſeu indulgentiarum veteris Eccleſiæ.

Canon Nicenus. I. Leuiter fidẽ abnegantes

Ancyranus II. Abigentes fœtũ vel necãtes partũ.

III. Fortuitum homicidiũ.

IV. A fide lapſi.

Vocabulum relaxationis

Secundũ genus mitigationis eſt ſatisfactionũ iam impoſitarum.

Exemplum Euſebii.

Cyprianus.

Secundo, etiam poſtquam iuxta Canones iniunctæ & ſuſceptæ iam erant ſolemnes publicæ pœnitentię ſatisfactiones, exhibitis tamẽ & perſpectis ſufficientib. veri doloris & ſeriæ reſipiſcentię documentis, ad interceſſionẽ, vel fidelis populi, vel Martyrũ ſępius, vel de iniunctis mulctis aliquid remittebatur, vel ante completũ publicę pœnitentię tempus in Canonibus pręſcriptum recõciliabantur. Ita apud Euſebium, libro ſexto, capite 35. Epiſcopus quidam à Nouato ad Eccleſiam flebiliter lamentans, & crimen aperte confitens, reuerſus populo vniuerſo pro eo rogante, in communionẽ recipitur. Et apud Cyprianum, Martyres diligẽter inſpecta pœnitentium vita, cum viderent pœnitentiam ſatisfactioni proximam, ſuis interceſſionibus apud Eccleſiæ præſides impetrabant, vt de pœnis Canonicis, quæ pœnitẽtibus iniunctę erant, aliquid minueretur, & relaxaretur, vt ſatisfactionibus nondum impletis, reconciliarentur. Martyres enim illi ſiue confeſſores libello de Cataſta miſſo, ſuis manib. ad Eccleſiæ præſides ſcribebant, vt in ſui gratiam hi aut illi ad communionem reciperentur, Cyprianus lib. 3. Epiſt. 15. 16. & 18.. Tertio, ipſi etiam Epiſcopi cum viderent, pœnitentes ſufficientia doloris ſui reſipiſcentiæ, cõuerſionis, & emendationis ſigna declaraſſe, ne nimia auſteritate, vel in deſperationem, vel in dedolentiam proturbarentur de iniunctis pœnis aliquid relaxabaut, & ante completum publicæ pœnitentiæ tempus lapſos recipiebant. Cũ enim ſe hoc, quod ritibus illis quærebat, veram ſcilicet contritionem, & ſerium emendationis propoſitum in pœnitentibus, aſſecutos viderent, iudicarunt conſcientijs non eſſe laqueos injciendos. Ita Ancyranus Canon 5 dicit, Epiſcopum hanc habere licẽtiam oportet, vt perſpecta ſingulorum pœnitẽtium cõuerſatione humanius agens, tempus pœnitẽtię alicui, vel prolixius quoad correctioni neceſſarium viderit, addat. Item, diſcutiatur horum & pręcedens vita & poſterior, & ita circa eos ſacerdotalis humanitas moderetur. Et 5. Canon Nicenus dicit: Habeantur excommunicati, quouſque vel in commune, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam. Burchardus etiam ex dictis Hieronymi citat. Quia apud Deum non tam valet menſura temporis, quam doloris, nec abſtinentia ciborum tãtum, quantum mortificatio vitiorum: Ideo tempora pœnitentiæ, fide, & conuerſatione pœnitẽtium abbreuiãdo præcipiuntur, & negligentia protelanda exiſtimantur.

Tertia ratio relaxationũ auctoritate Epiſcoporũ.

Ancyranus Canon.

Burchardus.

Hæ fuerunt veteris Eccleſiæ, ſiue relaxationes ſiue indulgentiæ, à quibus, quemadmodum Pontificiæ indulgentiæ per omnia genera cauſarũ diuerſæ ſint, ex hac narratione, & ex deſcriptione indulgẽtiarum, in principio expoſita, ſi fiat collatio, manifeſtum eſt. Atq; ideo nudam tantum pono recitationem, relinquens Lectori collationem diuerſitatis.

QVOMODO POSTEA SVCCESſerint redemptiones, ſeu commutationes publicarum ſatisfactionum.

Finis ſatisfactionum Canon. alius factus.

Cauſa com-

Poſt verę & primę antiquitatis tẽpora ſucceſſerunt redemptiones, ſeu commutationes publicarum ſatisfactionũ, vnde ſenſim inclinatio facta fuit ad alias & nouas indulgẽtias. Cum enim veterum ſatisfactiones nõ amplius, ob illam cauſam & in hunc finem vſurparentur, vt lapſis eſſent excitamenta & fomenta veræ contritionis & ſeriæ emendationis, ſed acceſſiſſet opinio operis operati, & tamen ex Scriptura oſtendi non poſſet, neceſſarias illas eſſe ad remiſſionem peccatorum, & ad reconciliationem cum Deo, facta itaque fuerũt onera illa publicarum ſatisfactionum, ſicut cumulata & exaſperata erant, intolerabilia. Atque ideo cum veteres

ſatisfa-

ſatisfactiones in totum retinere non poſſent, alia enim fuerat ratio temporum patrum ætate. Ne igitur ſubito in vniuerſum conciderent, redēptiones ſeu commutationes introduxerunt, vt aliquas retinerēt, aliquas commutarent. Ita Burchardus ex pœnitentiali Romano multa de redēptionibus ſatisfactionum trāſcribit, vt pro vno die quem in pane & aqua quis ieiunare debet, quinquaginta Pſalmos genib. flexis, vel ſeptuaginta ſtando dicat, & vnum pauperem paſcat. Qui Pſalmos non nouit, diues vnum diem tribus denarijs, pauper vno redimat vel tres pauperes paſcat. Vna hebdomada redimitur trecentis Pſalmis. Vnus menſis Pſalmis mille ducētis. Pro vno anno det pauperibus in elemoſynā viginti duos ſolidos, pro quadragenis computet pretium cibi & potus ſui, ac medietatem eius diſtribuat in eleemoſynam pauperibus. Fuerunt & peregrinationibus ſatisfactiones publicæ redemptę ſeu commutatæ, 33. quæſt. 1. Plures vero aliæ tales redemptiones ſeu permutationes apud Burchardū deſcribuntur, nos exempli tantum gratia has adſcripſimus.

mutationis & redemptionis ſatisfactionum. Canon. Burchardus. Commutatio ieiunij vnius diei in pane & aqua. Pſalmorum ignoratio. Hebdomada. Menſis. Annus. Peregrinationib. redempta ſatisfactiones.

Sed ex illis redemptionibus ſeu commutationibus, cum lenius & facilius fieri poſſent, mox ſubſecuta fuit languefactio verę cōtritionis, ſeriæ emēdationis euerſio & perſuaſio impunitatis in delictis. Perſuaſio enim cœperat adhæreſcere illis permutationibus, tanquam opere operato Deo pro peccatis ſatisfieri. Burchadus enim ex concilio Cabilonenſi, quod tempore Caroli Magni celebratum fuit, deſcribit canonem contra illos, qui ex induſtria peccātes, propter eleemoſinarum largitionem, quandā ſibi promittebant impunitatem, videbantur enim Deum quaſi mercede conducere, vt eis impune peccare liceret. Citat ex eodem Concilio & alium Canonem: Sunt Clerici, qui negligenter viuentes, in eo purgari ſe à peccatis putāt, ſi Romam, Turonum, & alia quædam loca, ſub prætextu orationis, peragrent. Sunt & Laici, inquit, qui putant, impune ſe peccare aut peccaſſe, quia loca illa oraturi frequentent. Sunt potentes, qui acquirendi cenſus gratia id faciunt. Sunt pauperes, qui ideo id faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi, vel quia tantum ſunt vecordes, vt putent, ſe ſanctorum locorum ſola viſione à peccatis purgari, non attendentes, quod ait Hieronymus: Non Hieroſolymam vidiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe, laudandum eſt. Et circa eadem tempora Claudius etiam Caroli Magni Presbyter ſcripſit contra illorum perſuaſionem, qui pœnitentiæ cauſa Romam pergebant.

Damna ex his redēptionib. & commutationib. ſecuta. Epicureiſmus. Perſuaſio operis operati. Clerici. Laici. Potentes. Pauperes. Hieronymus.

QVOMODO PER COMMVTATIONES VETERES SAtisfactiones ſenſim colapſæ ſint, & tandem prorſus interciderint: Earum vero loco aliæ nouæ ſatisfactiones nouis opinionibus ſubſtitutæ, vnde noua etiam indulgentia orta ſunt.

Ita ergo cum rigor canonum pænitentialium amplius tolerari nō poſſet, primum per cōmutationes in opera leuiora conati fuerunt Canones illos partim mitigare, partim vero retinere. Ex Burchardi enim Canonib. colligitur, ſolitas nūc quidē, iuxta canones, pro publicis delictis veteres ſatisfactiones imponi: ſed pœnitentibus licentiam conceſſam, vt partem earum commutatione, ſicut dictum eſt, redimerent, quaſdam vero dicebant redimi nō poſſe, ſed abſque commutatione complendas eſſet, vt cū dicūt, ieiunium ſextæ feriæ redimi nō poſſe, ſed ſine cōmutatione ſeruādum eſſe. Oſtendunt & hoc Burchardi Canones, cœptum tunc fuiſſe, vt pœnitentes ante exactum totum publicæ pœnitentiæ tempus ad abſolutionem & communionem admitterentur, & poſtea quod reliquum erat ſatisfactionum perſoluerent. Vt exempli gratia: Cui impoſita erat ſeptem vel decem annorum pœnitentia, is poſt biennium vel quadrien-

Canones pœnitentiales partim mitigati, partim retenti.

Pœnitentes ante completam ſatisfactionem ad communionē admiſſi.

Abſolutio & cōmunio data ante inchoatā perſolutionē impoſita ſatisfactionu, poſt abſolutionem impoſita.

nium admittebatur ad communionem, & poſt communionem reliquū tempus complebat. Inde ſecutum eſt poſtea, quod poſt iniunctas ſatisfactiones, abſolutio & communio data fuit, priuſqam executio ſatisfactionum inchoaretur, imo tandem poſt acceptam abſolutionem impoſitæ primum fuerūt ſatisfactiones, ſicut nunc in Papatu fit. Ita laxatis primō canonibus pœnitentialibus, vſus eorum ſenſim collapſus fuit, & tandem prorſus intercidit. De illis enim ſpectaculis publicæ pœnitentiæ nihil iā reliquum eſt in Eccleſia Pontificia, niſi vmbra quędam, ſiue, vt verius dicam, ludus & iocus. In capite quadrigeſimę aſpergunt capitibus cineres, & poſtea canunt ea, quæ olim in publica pœnitētia pſallebantur, cū nullos publice pœnitentes habent. Romæ aliquando ſpectaculum editur quorundam conductitiorum, qui ſeipſos flagellāt. In Templo Halberſtadiano quotannis agitur talis ludus ſeu fabula: Conducūt certū quendā Raubaucum, quem Adamum nuncupant, ſordide veſtitum, quem in capite quadrageſimæ templo ſolēniter eijciunt, cumque liberaliter ipſum paſcant, iubēt eum, quaſi ieiunijs confectum, triſtem per quadrageſimū cum ſilentio foribus templi obſeruari, donec in die cœnę rurſus in Templum introducatur. Ita, vetus pœnitētia in ludos tandem ſeu fabulas deſiit in Eccleſia Pontificia.

Ritus iocularius loco publica pœnitentia in Eccleſia Pontificia. Flagelliferi. Adam Halberſtatēſis in Saxonia.

Res pub. pœnitentia abolita retētu ſolu vocabulu.

Nomina vero ſiue appellationes Carenarum, ſeptenarum, quadragenarum, poſtea in formis indulgētiarum remanſerunt. Formam enim veteris pœnitentiæ, quæ olim in publicis criminibus tantum vſiata fuerat, inſcite ad quęuis peccata, & ad omnes pœnitētes trāferre & applicare tētauerunt, imponētes ſingulis pœnitentibus, vel carenas, vel ſeptenas, vel quadragenas. Quia vero rigorem & auſteritatem veterum illarum ſatisfactionum, cum pro omnibus & quibuſuis peccatis iniungerentur, homines tolerare, vel nō poterant, vel nō volebant: inuentum fuit hoc ſophiſma, vt nominarentur quidē in impoſitione ſatisfactionū, vel carenæ, vel quadragenæ, vel ſeptenæ, ſed illæ, docerētur, vel per commutationes Bruchardi, vel per nouas, de quibus mox dicemus, indulgentias redimi poſſe. Ex commutationibus vero Burchardi poſtea fecerunt nouas ſatisfactiones. Docere enim cœperunt in Sacerdotis arbitrio poſitum eſſe, loco veterum ſatisfactionum quot & quales ex illis, quæ apud Burchardum commutationes ſeu redemptiones vocantur, pœnitentibus poſt abſolutionem imponere vellet, vt ſunt ieiuniū, oratio, eleemoſynæ, quas partes ſatisfactionis poſtea dixerūt. Et illas nouas etiam iniūctas pœnitentias nouis, vt mox oſtendemus, indulgentijs redimi poſſe docuerunt: vtque merces nouat[illegible] iſtarum & ſatisfactionum & indulgentiarum, & facilius extrudi & obtrudi poſſent, commēti ſunt, ſatisfactionibus iſtis tanquam cōpenſatione æquiualente, per opera alias indebita, redimi & expiari partem, vel culpæ vel pœnæ æternæ, vel certe partem pœnæ temporalis. Etſi enim Scholaſtici diſputent, ſatisfactiones noſtras proprie non eſſe expiatorias ſeu compenſatorias pro culpa & pœna æterna, ſed tantum pro pœna temporali: tamen oſtendunt nō paucos fuiſſe, qui ſenſerint & diſputarint etiam de compenſationibus & expiationibus pro culpa & pœna gehennæ per ſatisfactiones. Simul vero tunc omnes nouū commentum excogitarunt, niſi ſatisfactiones in hac vita, vel opere complerentur, vel pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitam pœnis acerbiſſimis in purgatorio. Et de ſatisfactionibus quidem diximus in ſecunda parte huius examinis: de indulgentiarum igitur, quæ recentes & vetuſtati ignotæ ſunt, origine & progreſſu iam quædam annotabimus.

Noua ſatisfactionum forma veterib. ignota.

Merita nouarum cōmentitiarū ſatisfactionum.

Purgatorii origo.

ORIGO ET PROGRESSVS NOVARVM indulgentiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant ex Decretalibus Gregorij Noni, & Bonifacij Octaui.

Ex illis, quæ breuiter hactenus annotauimus, manifeſtum eſt, magnã eſſe diſſimilitudinem, & luculentum diſcrimen inter indulgentias veteris Eccleſiæ, & inter nouas illas, quas poſt ſubſecutas eſſe oſtendimus, & in principio huius loci deſcripſimus. Harum origo cum in hiſtorijs non ſatis luculenter annotata ſit, veſtigia, quantum fieri poterit, ex certis ſcriptis nobis inquirenda erunt. Quod enim fingunt, Gregorium Magnum ſuo tẽpore ad certas in Eccleſijs Romanis ſtationes tales dediſſe indulgentias, fabuloſum & falſum eſt. Nihil enim tale, vel in Gregorij ſcriptis, vel in certis illorum temporum hiſtorijs extat. Occaſio vero fabulæ inde videtur arrepta eſſe. Poſteriores Pontifices Romani ad ſtationes in certis vrbis Romæ Eccleſijs multas & magnas profuderunt indulgẽtias, ſicut poſtea indicabimus. Et quia Gregorius Magnus etiam ſtationum mentionem facit, mox effingunt Pontificij ſuas indulgentias, ſed ſine vllo prorſus documento ex Gregorij ſcriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de ſtationib. in Eccleſia ſui temporis ſcribit, nec tamen inde ſequitur, Tertullianum vel auctorem, vel approbatorem fuiſſe Pontificiarum indulgentiarum. Fuerunt autem ſtationes, quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certis templis cõueniebat, ad auditum verbi, ad communionem myſteriorum & adorationem. Et quia ſtãtes verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ fuerunt Stationes. Atque in Gregorio extãt quidem homiliæ habitæ ad populum in illis ſtationibus, ſed de indulgentijs verbum nullum. Et tempore Burchardi quidem, qui circa annum Domini 1020. ſcripſit, ac Gratiani etiam tempore, cuius Decretum circa annum Domini 1150. editum eſſe, Gloſ. 2. quæſt. 6. teſtatur, commutationes ſatisfactionum cœpiſſe, ſupra oſtẽdimus. De indulgentijs vero, de quibus nunc agimus, nulla in ipſorum ſcriptis extant, vel teſtimonia vel exempla. Nec in Longobardo etiam. Ergo non longe ante annum Domini 1200. videntur originem ſuam cœpiſſe nouæ hæ indulgentiæ, idq; hoc modo. Aſtexanus in ſua ſumma ſcribit; Quod pœnitens, ſi ſentiat, ſatisfactionem ſibi iniunctam nimis eſſe grauem aut ad ſeruandum periculoſam, poſſet ad eundem ſuum confeſſorem vel alium recurrere, & petere, vel commutationem vel relaxationem & remiſſionem ſeu indulgentiam iniunctæ ſatisfactionis: & ſacerdotem habere poteſtatem, vel commutandi vel etiam relaxandi ſatisfactionem prius iniunctam. Et hæc de Sacerdotum ſeu confeſſorum indulgentijs in foro pœnitentiali, ex multis Canoniſtis probat Bernhardinus. Poſtea diſputari cœptũ fuit, à quo poſſent fieri tales relaxationes ſeu remiſſiones, an à proprio Sacerdote, an ab æquali, an à ſuperiore. Poſtremo ad ſolos Epiſcopos & Archiepiſcopos diſpenſatio illa tranſlata fuit. Et tandem de plenarijs Romani Pontificis indulgentijs magnifice diſputari cœptum fuit. Cumque primum, ſicut Aſtexanus oſtendit, relaxationes illæ fierent ad petitionem pœnitentium, ſi imbecillitatem ſuam ad ferendas ſatisfactiones ſatis probaſſent, poſtea ad corrogationes eleemoſynarum, ad dedicationes templorũ, ad peregrinationes, & tandem ad tinnitum munerum, in genere cœperunt variæ indulgentiæ concedi, id quod ordine oſtendemus.

Fabula de Gregorij indulgentiis. *De Stationibus.* *Stationes tẽpore Tertulliani.* *Stationes quid fuerint.* *Vnde dicta.* *Indulgentiæ nec Burchardi tẽpore, nec Gratiani.* *Nec Longobardi.* *Quando indulgentiæ nouæ cœperint.* *Aſtexanus.* *Bernhardinus.* *Qui relaxare ſatisfactiones Canon. poſſit.* *Indulgentiæ ad eleemoſynarum corrogationes conceſſa.*

In Decretalibus itaq; Gregorij Noni, lib. 5. titulo de pœnitentijs & remiſſionibus, extant quædam, vnde origo illarum indulgentiarum aliquo modo deprehẽdi poteſt. Cum enim cœptum fuiſſet veteres Satisfactio-

nes, ſicut ex Burchardo oſtendimus, eleemoſynis commutare, & redimere: Illi, qui publicas pro hoſpitalibus (vt vocant) eleemoſynas colligebāt, quos quæſtores eleemoſynarum vocarunt, vt hominum liberalitatem promptiorem haberent, cœperunt largas in ſuis prędicationibus proponere indulgentias. Illa enim abuſio in Lateranēſi concilio circa annum Domini 1215. reprehenſa fuit, & in capitulo Cum ex eo, ponitur forma literarum, quæ à ſede Romana ſolita tunc fuerit dari quæſtorib. illis: Quia ſcilicet ſcriptum eſt: Qui parce ſeminat, parce & metet, qui vero ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. Cum igitur ad ſuſtentationē fratrum & egenorum ad hoſpitale N. confluentium propriæ non ſuppetant facultates, vniuerſitatem veſtram monemus, atq; in remiſſionem vobis iniungimus peccatorum, vt de bonis vobis à Deo collatis, pias eleemoſynas eis erogetis, vt per ſubuentionem veſtram ipſorum inopiæ conſulatur, & vos per hæc bona & alia ad æterna poſſitis gaudia peruenire.

Indulgentiarum impudentia taxata.

In eodem titulo, Alexander Tertius, circa annum 1170. loquitur de remiſſionibus, quę fiebant in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. In Lateranēſi vero Concilio circa annum 1215. facta fuit hæc conſtitutio. Quia per indiſcretas & ſuperfluas indulgentias, quas quidem Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis Satisfactio eneruatur: decernimus, vt cum dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia vltra annum, ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore 40. dies de iniunctis pœnitentijs indulta remiſſio non excedat. Hunc quoq; dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuſlibet caſibus aliquoties conceduntur, cum Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare.

Conſtitutio Lateranenſis Concilij, contra immodicas indulgentias.

Et in ſexto Decretalium lib. 5. tit. 10. Innocentius Quartus, circa annum 1244 pro fabrica Eccleſię Romenſis permittit concedere indulgentias, vel vnius anni, vel 40. dierum.

Nouæ igitur illæ indulgentiæ cœperunt circa annum Domini 1200. & vſque ad annum 1250. fuerunt remiſſiones partis alicuius de iniunctis pœnitentijs, ſcilicet vel 40. dierum, vel vnius anni tantum. Et caſus pro quibus tunc dederint indulgentias, hi fuerunt: Subleuatio hoſpitalium, ædificatio pontium, ſeu viarum, & fabrica Eccleſiæ alicuius.

Initium nouarum indulgentiarum, & quid fuerunt, & quorum datæ.

QVID DOCTORES ECCLESIÆ ILLIVS TEMPORIS

de nouis iſtis indulgentijs ſenſerint, & quomodo Scholaſtici ſuis diſputationibus cœptas illas indulgentias ornare & amplificare ſtuduerint.

Cum itaq; illis temporibus prælati Eccleſiæ, Epiſcopi, Archiepiſcopi, & ipſi etiam Romani Pontifices, nouo hoc aucupio delectarētur, & quæſtores magna liberalitate indulgentias iſtas erogarent: populus etiam pro ſua leuitate & curioſitate auide illas acceptaret: Variæ inde inter doctos motæ fuerūt diſputationes & diuerſa ſecuta iudicia, quæ qualia fuerint, ex Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis colligi poteſt. Cum n. res noua eſſet talium indulgentiarum talis largitio, quidam contra illas diſputarunt, quidam vero in dubium illas reuocarunt. Et quibus argumentis indulgētias illas oppugnarint, inde poteſt deprehendi: argumenta enim quæ in oppoſitum extāt in Scholaſticorum vetuſtiorum ſcriptis, ſunt illa ipſa, quæ tunc contra indulgentias agitata fuerunt. Et videtur fuiſſe

Aliaſ[illegible] nouarū indulgentiarū & diuerſa doctorum eruditorū iudicia & ſententiæ.

Quibus fundamentis nouæ indulgē[illegible]

hæc capita. Primo, quod nec Scripturæ teſtimonijs, nec veteris Eccleſiæ exemplis, nouæ illę indulgentiæ probari poſſent. Secundo, quod mandatum diuinum eſſet, facere fructus dignos pœnitentia, eius vero relaxandi aut remittendi poteſtatem Eccleſiam non habere. Tertio, veterem Eccleſiam non ſine cauſa conſtituiſſe canonicas illas mulctas ſeu caſtigationes, quarum remiſſio eſſet eneruatio diſciplinæ Eccleſiaſticæ.

tia fuerint impugnata. Primum genus argumẽtorum. II. III.

Alij cum palam non auderent, id quod paſſim ab Eccleſiæ prę latis fiebat, reprehẽdere, oblique eas taxarunt, varie diſputãdo quid prodeſſent ſiue ad quid valerent indulgentiæ. Illæ diſputationes repetitæ extant in Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis, Gloſ. 5. tit 38. ca. Quod autem, &c. dicit: veterem querelam eſſe, & adhuc tamẽ ſatis dubium, quid valeant tales remiſſiones. Quidam. n. dixerunt, indulgentias illas prodeſſe & valere non in foro Dei, ſed tantum in foro Eccleſiæ: quod ſcilicet nimis diuturnæ & graues mulctæ canonum pœnitentialium relaxarẽtur & remitterentur, ſicut Concilium Lateranẽſe inquit, eſſe indultam remiſſionem de iniunctis pœnitentijs. Et prę latos Eccleſię hoc facere poſſe, quoniam conſtitutiones humanæ ſint canones pœnitentiales, in quibus homines poſſent diſpenſare. Ibi verò quidam, vt hominibus perſuaderent, magnum eſſe beneficium illarum indulgẽtiarum, diſputarunt canones pœnitentiales etiam in foro Dei obligare, & eorum ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſarias, atque ita indulgentias etiam in foro Dei valere. Sed alij ex ipſis Pontificum decretis, tit. de pœnitẽtijs & remiſſionibus, ca. Deus qui, &c. oſtenderunt, veteres illos Canones pœnitentiales iam tunc collapſos & antiquatos fuiſſe, & pœnitentiam factam arbitrariam, ita vt arbitrium diſcreti Sacerdotis ſatisfactiones moderari poſſet. Dixerunt itaque propter Canones pœnitentiales, qui ipſo facto iam antiquati, eſſe deſijſſent, non opus eſſe iſtis indulgentijs, nec in foro Dei, nec in foro Eccleſię: Eccleſiam tamen illas prędicare, vt filios ſuos bona quadam deceptione ad bonum, vt ad dandas eleemoſynas alliciat, ſicut mater filiolo pomum promittit quod poſtea non donat. Ita Bonauentura verba contra diſputantium recitat. VVeſſelus ex Alberto Magno opinionem illorum his verbis deſcribit: Indulgentias nihil eſſe, niſi piam fraudem ac dolum non malum, quo plebs officioſo errore trahatur ad pietatem. Alij vero diſputarunt, rem valde periculoſam eſſe cõcedere indulgentias, concedentem enim onerare ſe ad ſatisfaciendum pro illo, cui dat indulgentias. Hæc de indulgentijs paulo ante tempora Scholaſticorum diſputata fuiſſe, ex ipſorum Scriptis, & ex Canoniſtarum Gloſſis colligitur.

Diſputationes de vtilitate indulgentiarum nouarum. Indulgentias nil valere coram Deo. Patroni & amplificatores canonum pœnitentialium. Nec in foro Dei nec Eccleſiæ prodeſſe indulgentias. Indulgentia bona deceptiones hominum. Bonauetura. VVeſſelus. Indulgentia, pia fraus plebis. Indulgẽtias dare periculoſum eſſe danti.

Porro ætas Scholaſticorum ſiue Sententiariorum, ſicut vocantur, incidit in illud tempus, cum Quæſturę & Diſputationes, de nouis iſtis indulgentijs, per annos aliquot, ſicut dictum eſt, agitatæ iam fuiſſent. Nam tempore Gratiani & Longobardi, quos vna cum Petro Commeſtore fratres fuiſſe ſcribunt, ex Sacerdotis concubina natos, cœperat in Scholis nouum Theologiæ genus circa annum Domini 1150. quod ſcilicet non ex Scriptura, ſed ex patrum ſcriptis & conciliorum Decretis ſententiæ colligebantur, quibus præcipua capita Doctrinæ Eccleſiaſticæ, additis varijs quæſtionibus, comprehendi videbantur.

Scholaſticorum de indulgentiis diſputationes. Scholaſtica Theologia.

Poſt annos centum vero circa annum Domini 1250. ſecuti ſunt, qui in Longobardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellarunt, cõmentaria in ſcholis dictare & conſcribere cœperunt, quos inde Scholaſticos Doctores & Sententiarios appellarunt, qui omnia, quæ quomodocunq; in Eccleſiam tunc irrepſerant diſputando, nõ ex Scriptura, nec etiam ex Patribus, ſed ex Philoſophorũ placitis, & humanæ rationis argumentationibus, conquiſitis omnis generis ſubtilitatib. defendere conabãtur. Ho-

Scholaſtici Doctores vnde dicti.

Alexander ab Ales. Albertus Magnus. Bonauentura, &c.

rum primus & vetuſtiſſimus Alexander ab Ales, circa annum Domini 1250. floruit. Eum mox ſecutus eſt Albertus Magnus, Præceptor Thomæ. Deinde Bonauentura, Thomas Aquinas, VVilhelmus Pariſienſis, VVilhelmus Varro, Præceptor Scoti, Egidius Romanus, Richardus de media Villa, Ioannes Scotus, Gregorius Ariminenſis Scoti in Lectura concurrens, vt vocant. Deinde Franciſcus Maironis, & VVilhelmus Occan, diſcipuli Scoti. Item, Petrus de Palude, &c.

Scholaſtici igitur quęſtionē illam de indulgentijs tunc ἐπιπολάζουσαν arripientes, nouis additionibus amplificarunt, & illis, qui indulgentijs, ſicut oſtendimus, hactenus contradixerunt, acriter ſe oppoſuerunt, & ex illis conati ſane quidam fuerunt ex Scriptura, & ex Patribus nouas illas indulgētias probare, ſed fruſtra, ſicut ſupra ex Antonino oſtēdimus. Plerique igitur Scholaſtici omnes fatētur, de indulgentijs iſtis nihil expreſſe haberi, vel in Scriptura, vel in Patribus. Sed quia Eccleſia vniuerſalis, quæ errare non poſſet, tales indulgētias faciat & acceptet, dogma igitur illud pro articulo fidei recipiendum. Cumq; hactenus ipſi Pontifices hac formula vſi fuiſſent, per indulgentias aliquid de iniunctis pœnitentijs relaxari ſeu remitti, Scholaſtici ex diſputationibus illorum temporum, de quibus dictum eſt, animaduerterunt, valorem illum indulgentiarum nimis tenuem, non poſſe pro voto merces indulgentiarum extrudere, alijs igitur nouis additionibus hederam illis ſuſpenderunt. Nec vero auſi fuerunt dicere, remiſſionem culpæ fieri per indulgentias. Omnes enim retinuerunt Auguſtini ſententiam: Nemo tollit peccatum niſi Chriſtus, qui eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam æternam, vbi fieri omnino non poſſunt. Diſputant autem ex Scholaſticis quidam merito contritionis fieri remiſſionem culpæ, & infuſionem gratiæ, atq; ita peccatorem liberari à pœna æterna, quam dicunt commutari in pœnam temporalem à nobis ipſis, vel patiendo exoluendam, vel ſufficienti pretio per ſatisfactiones compenſandam & expiandam. Quia vero temporalis illa magna & ſuper vires noſtras ſit, vt quæ complectatur nō tantum tempus & pœnas huius vitæ, verum etiam grauiſſimas purgatorij pœnas, ideo partem temporalis eius pœnæ in abſolutione remitti dicūt, pro reſidua vero parte imponi ſatisfactiones, quæ quia in purgatorio luendæ ſint ſi in hac vita non plene & perfecte exoluantur, ideo per indulgentias ſatisfactiones redimendas ſuaſerunt. Vtq; nundinationes illas vendibiliores facerent, addiderunt inſuper & hoc commentum: Satisfactiones, quæ pœnitentibus arbitrio ſacerdotis imponūtur, non eſſe ſufficientes, ſed grauiores eſſe eas, quæ canonibus pœnitentialibus olim perſcripta fuerunt, & ne illas quidem ſufficientes eſſe, ſed diuinam iuſtitiam pro menſura delicti etiam purgatorij pœnas imponere. Ideo omnibus, & illis etiam, qui iniunctas pœnitentias expleuerunt, vel explere, poſſunt, opus eſſe indulgentijs, niſi velint in purgatorio torqueri. Atque ideo Scotus dicit, peccatorem poſt abſolutionem remitti vel ad indulgentias, vel ad purgatorium. In ſumma igitur docent per indulgētias remitti, vel pœnas, vel Satisfactiones pro pœnis peccatorum debitas, quæ vel iniunctæ fuerunt, vel iniungi debuiſſent, ſiue ex arbitrio Sacerdotis, ſiue iuxta Canones pœnitentiales, ſiue à diuina iuſtitia, & quæ luendæ eſſent vel in hac vita, vel in purgatorio: Vt indulgentiæ ita valeant, non tantum in foro Eccleſiæ, verum etiam ad relaxationem pœnarum, quas quis pro culpis proprijs portare meruiſſet, etiam in foro Dei in purgatorio, hæc enim ſunt ipſorum verba.

Indulgentiæ ſcriptura patrum teſtimonijs carēt. Fundamentum indulgentiarum. Axioma commune omnib. Scholaſt. cū in diſputationib. de indulgentijs. Meritum remiſſionis culpæ. Æterna pœna in temporalem cōmutatio. Satisfit pro pœna temporali, vel in hac vita vel in purgatorio, vel per redemptionem indulgentiarum. Indulgentiarum præconia impudentiſſima. Scotus. Summa figmenti Pontificij de indulgentiarum impoſturis.

Porro addunt, per indulgentias illas nō fieri gratuitas, cōdonationes

fingunt

fingunt enim pretium ſufficiens & æquiualens (ita enim loquuntur) ad ſoluendum debitum pœnarum, vel per nos ipſos, vel per alienum ſuffragium offerendum eſſe. Iam Chriſtum plura paſſum eſſe, quam pro remiſſione culpæ noſtræ & pœnæ æternæ opus ſit: Beatos etiam, dum in hac vita fuerunt, multa ipſis ad ſalutem non neceſſaria, & plura quā debuerint, faciendo, & patiendo ſupererogaſſe: Eccleſiam etiam militantem multa habere merita ſupererogationis. Quæ omnia in vnum cumulū coniecta, efficiant theſaurum Eccleſiæ, ex quo cui propria merita ad ſoluēdum debitum pœnæ temporalis non ſufficiant, cōmunicare poſſit aliena per Epiſcopos & Pontificem, quibus claues illius theſauri conceſſæ ſint, ita vt per redemptiones indulgentiarum, & aliena merita accommodari & applicari poſſint, qui per proprias ſatisfactiones non putant ſe ſufficiēs pretium ad ſoluenda ſua debita, ad Deum afferre poſſe. Diſpēſationem vero illarum indulgentiarū ſacerdotibus & minoribus Prælatis, niſi ex peculiari priuilegio data pecunia eam impetrarent, prorſus ademerūt, & ſolis Epiſcopis poteſtatem, ſed tamen limitatam, ad vnum annum, & 40. dies ſcilicet; Pontifici vero plenariam poteſtatem & illicitatem theſauro illo Eccleſiæ diſpenſando tribuerunt.

Somniū de theſauro Eccleſia ex ſupererogatoriis operibus & clauibus huius theſauri.

Caſus etiam, in quibus & pro quibus dari poſſint indulgentiæ, vltra eos, quos ex Decretalibus notauimus, auxerunt. Vt pro viſitatione Baſilicarum & reliquiarum, ita pro celebratione feſtorum, pro audiendis miſſis &. prædicationibus. Item pro defenſione terræ ſanctæ & fidei, pro promotione ſtudij. Principaliter vero, ſi quis manus adiutrices (ſicut loquūtur) porrexerit ad hoſpitalia, ad Baſilicas & ſimilia; ſi modo tēporalia, quę exponuntur, ordinentur ad ſpiritualia, tunc enim non eſſe Simoniam. Operoſe vero diſputant, indulgentias prodeſſe non tantum viuentibus in hoc ſeculo, verum etiam exiſtentibus in purgatorio, ſi non directe per modum auctoritatis, ſaltem indirecte per modum ſuffragij, ſi tamen in Bulla hoc exprimatur. Thomas dicit, non eſſe aliquam rationem, quare Eccleſia non poſſit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, transferre, tam ad mortuos quam ad viuos. Ad obiectionem vero, quod claues Eccleſiæ non poſſunt ligare vel ſoluere, niſi ſuper terram, Raimundi gloſſa reſpondet; Si Romanus Pontifex tamen faceret talem indulgentiam, quæ prodeſſe haberet etiam defunctis, non debemus ponere os in cœlum de plenitudine poteſtatis eius temere dubitāda. Bernhardinus vero ex Thoma reſpondet: Literam ſuper terram referri poſſe ad ipſum ſoluentem, vt ſenſus ſit, Quicquid tu ſuper terram exiſtens ſolueris. Non enim Papa mortuus, ſed viuus, poteſt ſoluere vel ligare, vel etiamſi illud referatur ad ipſos abſoluēdos, nihil ominus poſſe intelligi de exiſtentib. in purgatorio. Cum enim purgādi ſint intra vel circa terram, poſſe eos dici ſuper terrā, quia non ſint in cœlo. Quantū vero indulgētiæ illæ valeant, magis ardua eſt apud Scholaſticos diſputatio. Vt enim valeant & proſint, dicunt ex parte dantis requiri poteſtatem dandi. & cauſam rationalem. Ex recipientis vero parte contritionem cum confeſſione, & deuotionem cum credulitate Eccleſiaſticæ poteſtatis ſecūdum Alenſem, vt ſcilicet confidat, indulgentias illas ſibi valere inquit Bonauentura. Vel ſicut Angelus inquit, vt certo credat, Eccleſiam habere talem poteſtatem, licet non habemus manifeſta teſtimonia, vel ex Scriptura, vel ex Patrib⁹. Principale vero requiſitum ad valorem indulgentiarum Petrus de Palude dicit eſſe, vt quis det vel faciat illud, ꝓ quo datur indulgētia. Et Bernhardinus inquit cuidam religioſo dicenti: Ego non credo, quod per iſtas indulgentias homo euadat pœnas purgatorij, niſi opera pœnitentiæ faciat. Ego reſpondi; Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem. Sed bene mihi, quia firmiter credo, per eas euadi pœnas pro peccato debitas.

Pro quib. caſibus indulgentiæ dentur.

Efficacia indulgentiarum.

Thomas.

Raimundus.

Bernhardinus.

Quæ requiratur vt indulgentiæ valeant.

Angelus.

Petrus de Palude.

Bernhardinus lepidum & ſalſum.

Diſſidentes opiniones de indulgentiarum valore.

Et in huius ſignũ dicitur: Sicut credis fiat tibi. Item, Fides tua te ſaluum fecit. Magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Quidam igitur dixerunt, indulgentias valere ſecundum internam ſuſcipientis deuotionem, & non plus. Alij vero dicunt: Niſi quis vel det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia, quod nõ conſequatur eam, etiamſi bonã habeat voluntatem. Et huc detorſerunt illud Salomonis: Redemptio animæ viri diuitiæ eius. Ideo dixerunt, indulgentias ſecundum deuotionis quantitatem & dari, ſeu laboris magnitudinẽ plus minuſue prodeſſe. Thomas vero cõtendit, illas æqualiter omnibus tantum valere & prodeſſe, quantum ſonant. Richardus dicit: Quoad remiſſionem extenſionis pœnæ, æqualiter valere omnib. indulgentias, ſed quoad remiſſionẽ intentionis eſſe diſcrimen. Ita autem interpretantur valorem indulgentiarum, vt exempli gratia: Qui accipit indulgentiam ſeptem annorum, is tantum remiſſionis habet vel de pœnitentijs iniunctis vel de pœnis pro peccatis, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio debitis, quantum meteretur, ſi ſeptem annorum pœnitentiam expleuiſſet. Alij dicunt, tot annos remitti de pœna, quam pertuliſſet in purgatorio pro peccatis.

Thomas.

Richardus.

Exemplum.

Atque ita quidem Scholaſtici vetuſtiores ſuis diſputationibus nouas & grandes acceſſiones indulgentijs fecerunt, quę primum, ſicut oſtendimus, tantum fuerunt relaxationes de iniunctis pœnitentijs canonicis. Iam quid porro ſecutum ſit, ordine oſtendemus.

VIENNENSIS CONCILII DECRETUM CONtra abuſiones indulgentiarum.

Impudentes indulgentiarum impoſtura Concilij ſententia repreſſa.

Clemens V.

Abuſus indulgentiarũ illius temporum.

Enumeratio abuſionũ & impoſturarum.

Cum itaque hoc modo nundinationibus indulgentiarum, per Scholaſticorum diſputationes, non tam feneſtræ, quam latiſſimæ fores eſſent apertæ: Quæſtores indulgentiarum ſuis etiam artificijs, quomodo ſcilicet argentum ab hominibus emungendum eſſet, negotiationem illam ſtrenue promouerunt & breui eo audaciæ & impudentiæ res progreſſa fuit, quod generali Concilio reprimẽda fuit. Nam circa annum Domini 1311. in Viennenſi Concilio, Clemens V. peculiarem conſtitutionem contra Quæſtores indulgentiarum, ex qua, ſicuti extat in Clementinis, libro 5. titulo, de pœnitentijs & remiſſionibus, quædam, quæ abuſiones illius temporis depingunt, adſcribemus. Dicit igitur, Quæſtores iſtos eleemoſynarum in ſuis prædicationibus proponere abuſiones, vt ſimplices decipiant, & aurum ſubtili vel fallaci potius ingenio ab illis extorqueant, quod in animarum periculum, & in ſcandalum plurimorum cedat. Abuſiones vero has recitat: Quod ſcilicet deceptione animarum multiplici indulgentias populo motu ſuo proprio de facto concedant, ſuper votis diſpenſent, a periurijs, homicidijs, & peccatis alijs ſibi confitentes abſoluant more ablata, data ſibi aliqua pecunię quantitate, remittant, tertiam aut quartam partem de pœnitentijs iniunctis relaxent, animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum, qui eleemoſynas eis conferunt, de purgatorio, vt aſſerunt, mendaciter extrahant, & ad gaudia paradiſi perducant, benefactoribus locorum, quorum Quæſtores exiſtunt, remiſſionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipſis eos à pœna & culpa, vt eorum verbis vtamur, abſoluant. Addit autem Concilium Viennẽſe: Non abuſus huiuſmodi, per quos cenſura vileſcit Eccleſiaſtica, & clauium Eccleſiæ auctoritas ducitur in contemptum, omnimodo aboleri volumus. Ita Clementina. Et videri ſane poſſent abuſiones illæ in indulgentijs generaliter taxari, damnari, & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipſo facto mox addiderunt interpretationem, quod ſint abuſiones damnabiles, & abolendæ, ſi fiant à Quæſtoribus hoſpita-

Pontificum poſteriorum

lium, ſi vero à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ & eo modo concedantur, eſſe opus maxime pium.

limitationes Côcilio Viennenſi circumſcriptæ.

DE PLENARIIS ET PLENISSIMIS indulgentiis Romanorum Pontificum.

Romani igitur Pontifices alijs quidem quæſtoribus conceſſionem indulgentiarum ſimpliciter prohibuerunt: Epiſcopis vero & Archiepiſcopis partiales tantum indulgentias, vt 40. dierum, vel vnius anni côceſſerunt. Sed Romanæ ſedi ex plenitudine poteſtatis reſeruauerūt largitionē annorum quorumcunque plenariæ indulgentiæ omnium peccatorum. Nam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, circa annum Domini 1215. ita decreuit: Qui pro recuperanda terra ſancta, vel proprijs impenſis militat, vel aliud confert, ei plenam ſuorum peccaminum veniā indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum, hoc eſt, ſicut alij loquuntur, aſſumentibus crucem ad bellandum contra infideles, dabantur plenariæ indulgentiæ à Romano Pontifice. Poſtea, ſicut Alenſis ſcribit, etiam peregrinantibus ad terram ſanctam, & viſitantibus ſepulcrum Domini, data fuit plenaria indulgentia. Bonifacius vero Octauus anno Domini 1299. primus conſtituit iubilæum, ſingulis centeſimis annis celebrandum, & qui centeſimo illo iubilæo anno Romæ Baſilicam Petri & Pauli viſitaret, non ſolum plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium ſuorum conceſſit veniam peccatorum. Exordium vero iubilæi Pontificij dignum eſt tali auctore, de quo ipſi Pontificij ſcribunt, quod intrauerit vt vulpes, regnarit vt lupus vel leo, mortuus ſit vt canis.

Innocentius III. de plenaria indulgentia.

Alenſis.

Bonifacius Octauus auctor anni iubilæi.

Sed in hac parte hiſtoriæ de indulgentijs, priuſquā progrediamur, obſeruandum eſt, quomodo adulatores Pontificum ſtuduerint omnia illa, qualia qualia eſſent, defendere, quibuſdam tamen, licet paucis contradicentib. Nam Ioannes Andreæ, qui oſtendit, ſe tempore Bonifacij VIII. vixiſſe, fatetur, olim diebus antiquis non fuiſſe talem côcurſum Romam ad Baſilicas Apoſtolorum. Diſputat tamen, quia in aduentu Chriſti annus iubilæus legalis typicus finitus, & verus iubilæus inchoatus fuit, ideo Bonifacium rationabiliter annum iubilæum ad plenarias indulgētias conſtituiſſe, quia ſcilicet ſcriptū ſit: Vt prædicarem captiuis indulgētiam. Et addit, Papam interrogatum, quid ſit pleniſſima indulgentia, reſpondiſſe in conſiſtorio: Eſſe indulgentiam adeo plenam, prout clauium poteſtas ſe extendit. Gloſſator vero ipſe primo indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœnis pro peccatis debitis.

Paraſiti Pôtificiorū quo modo indulgentias iubilei defenderunt.

Plenaria indulgentia quid.

Sed mox poſtea diſputans, quare Bonifacius non quinquageſimo, ſed centeſimo anno conſtituerit iubilæum, hanc affert rationem: Quod in iubilæo côtritis & confeſſis duplex indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. Et poſtea addit, per iſtam indulgentiā fit totalis culpæ remiſſio, & totius pœnæ iudulgētia, & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim euolat, & habet ingreſſum domus cœleſtis. Hæc gloſſa in extrauaganti. In Clementina vero, Abuſionibus gloſſa dicit, pleniſſima peccatorum remiſſio eſt à pœna & culpa, quam ſolus Pontifex concedit cruce ſignatis, pro ſubſidio vltramarino.

Indulgentia culpæ & pœnæ in iubilæo.

Scholaſtici etiam, ſiue Sententiarij recentiores ad Pontificum opiniones docēdo ſe accommodarunt. Licet enim vetuſtiores Scholaſtici illud axioma conſtanter defendiſſent: Indulgētias non valere ad remiſſionem culpæ: tamen Petrus de Palude diſputat, indulgentiam plenam vocari reſpectu remiſſionis pœnæ mortalium & venialium, pleniſſimam vero reſpectu nō ſolum pœnæ, ſed etiam culpæ venialium, quia indulgentia ha-

Scholaſtici recentiores.

Petrus de Palude quid de plena indulgentia.

beat

Franciſcus Maironis. *Antoninus.* *Summa Angelica.* *Formula literarum indulgentiarum pleniſſimarum.*

beat rationem cuiuſdã abſolutionis. Franciſcus vero Maironis, vt remiſſioni culpæ & pœnę nouum circumdaret pallium, talem texuit catenam: Caritas, inquit, meretur augeri, ſed exiſtentes in gratia per opera meritoria merentur augmentum gratiæ. Et indulgentiæ non dantur, niſi facientibus opera meritoria. Valent igitur hoc modo indulgentiæ ad augmentum gratiæ. Per gratiam vero fit remiſſio culpæ, atq; ita indulgentiæ valent ad remiſſionem culpæ & pœnæ. Antoninus inquit; Quamuis plenariæ indulgentiæ vulgariter nuncupẽtur à culpa & pœna, locutio tamen talis proprie non eſt vera, quia culpæ ſolus remiſſor eſt Deus autoritatiue, Eſa. 34. Poteſt tamen ſic ſanari, inquit, dicta locutio, vt remiſſio culpæ referatur ad cõtritionem & confeſſionẽ, quæ præexigitur ad conſequendam indulgentiam, quæ ordinatur ad remiſſionem pœnæ temporalis debitæ pro peccatis commiſſis, partialem vel totalem. Quidam vero, ſicut ſumma Angelica recitat, longius progreſſi, dixerunt etiam pœnam inferni per indulgẽtias remitti. Ita illi. Et Pontifices, vt opinionem illam vulgi de indulgentijs alerent & confirmarent, cum ante in literis indulgentiarum vſi fuiſſent hac forma, remitti vel totum vel partem de iniunctis pœnitentijs; Aut fieri remiſſionem vel totalem vel partialem pœnæ temporalis pro peccatis debitæ ſicut Innocentij. III. Bulla ſonat: alij hac generalitate vti cœperunt; Plenam, pleniorem, pleniſſimam, omnium ſuorum peccatorum veniam Caio, Seio concedimus & indulgemus.

VVeſſelus. *Indulgẽtiarum exaggerationi contradicitur à Pariſienſib.* *Ioannes Angelus.* *Antoninus.* *Ludouicus Francorum rex abuſus indulgentiarum taxat.*

VVeſſelus vero ſcribit, Pariſienſem facultatem Theologicam enormitati illi contradixiſſe. Cum enim Clemens VI. in Bullis indulgentiarum à culpa & à pœna indulgẽtias publicaret, & cruce ſignatis ad ipſorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio, quas vellent elargiretur ac ipſis Angelis in cœlo pręciperet, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in Paradyſum transferrent. Inuentus eſt quidam Ioannes Angelus, qui publice docuit hanc propoſitionem; Animas in purgatorio exiſtentes eſſe de iuriſdictione Papæ, & Papam, ſi vellet poſſe totum purgatorium euacuare. Pariſienſes vero Angeli iſtius propoſitionem damnarant, & populo publice prædicandam prohibuerunt, ſicut Frãciſcus Maironis ſcribit; Ipſius vero Clementis temeritatem publice reprehenderunt, & corrigi petiuerunt, ſicut VVeſſelus ſcribit. Antoninus etiam ſcribit; in Bullis quibuſdam Clementis VI. multa narrari leuia & exorbitantia ſatis, quas bullas veriſimile ſit eſſe fictitias. Sed VVeſſelus affirmat, ſe illas vidiſſe plumbatas & reſeruari Viennæ, Limouijs, Pictauis, in theſauro priuilegiorum. Idem ſcribit: Ludouicum Regem Franciæ per legatum ſuum apud Sixtum IV. de abuſibus & exceſſibus indulgentiarum grauiter egiſſe, Et Sixtum quidem medio iuramento corporaliter, manibus præcordia tenentem, in verbo Pontificis ſe purgaſſe, quod illa non ſciret. Addit autem VVeſſelus; Sed quid valuit purgatio illa neſcienti, quando poſtea, cum ſciret, nihilominus diſſimulauit & tolerauit.

DE MVLTIPLICATIONE IVBILÆORVM, ET de variis cauponationibus plenariarum indulgentiarum in confeſſionalibus, in articulo mortis & ſimilibus.

Ingenioſa res eſt quæſtura; Lucri n. bonus eſt odor ex re qualibet; & Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit. Ita Romani Pontifices ſubinde alia & noua excogitarunt aucupia, vt quæſtum indulgentiarum, cuius guſtum non inſuauem iam ceperant, retinerent & augerent, conſcientia aliquando in fraudibus & expilationibus tam manifeſtis & notorijs non tam contradicente, quam reclamãte; ſicut Platina de

Bonifacius IX. cur indulgentias plenarias non ſuſtulerit.

Bonifacio IX. ſcribit: Quod aliquoties conſtituerit profuſionem plenariam indulgentiarum reuocare, ſed ob agnatos locupletandos coactus fuerit ad aucupium illud maxime compendiarium reuerti. Cum igitur poſt purgatorij terriculamenta hominum leuitas perſuaſione iſta de indulgentijs plenarijs dementata eſſet: Quod finxerunt ſibi animas iſtiuſmodi indulgentijs plenarijs munitas, ab omni pœna, poſt mortem liberas, ſtatim in cœlum ad Paradiſi gaudia euolare, factæ fuerunt nundinationes illæ à Petro prædictæ, vſq; adeo fœcundæ, vt vna non alteram, ſed ter geminas ſemper pareret. Cum enim à ſolo Pontifice in iubilæo, & in Baſilicis Romanæ Eccleſiæ plenariæ illæ indulgentiæ primo venderentur: multi vero vel iubilæi Bonifaciani terminum, hoc eſt, centeſimum non attingere, vel Romam non peruenire, vel ab ipſo Romano Pontifice tales ſe indulgentias impetrare nō poſſe timerent: varia inuenta fuerunt aucupia, ne qua crumena ab emunctionibus iſtis tuta & immunis eſſet. Clemens enim VI. anno 1348. celebratione commentitij iubilæi, à centeſimo anno reduxit ad quinquageſimum, & addidit viſitationem Eccleſiæ Lateranenſis. Bulla Clementis VII. dicit, Gregorium vndecimum ad annum trigeſimum tertium reduxiſſe iubilęum. Tandem Paulus II. & Sixtus IV. nundinationem iubilęi à quinquageſimo ad vigeſimumquintum annum reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc fuit, & addiderunt viſitationē Eccleſiæ Mariæ maioris. Plenitudinē etiā poteſtatis profundendi plenarias indulgentias Romanus Pontifex ita ſibi ſoli reſeruauit, vt pro expilatione eorum, qui Romam non adirent, vel negotiationem iſtam per alios exerceret, vel eam facultatem certis limitationibus aliis venderet. Legatos enim ſuos per varias miſit prouincias, aſſignatis ipſis certis legationis terminis, cum plenitudine poteſtatis concedendi plenarias indulgentias nomine Pontificis ad inſtar iubilæi. Vendidit etiam certis Eccleſijs, Monaſterijs, Capitulis, Collegijs, Conuentibus, Hoſpitalibus, Confraternitatibus, & Vniuerſitatibus priuilegia, facultates, conceſſiones & indulta concedendi indulgentias plenarias certis limitationibus. Sed ecce iterum nouam impoſturam, ne enim ideo, quod vbiq; plenarię indulgentiæ proſtarent, iubilæi nundinationes Romæ frigeſcerent; Pontifices imminentibus iubilæis venditas prius facultates & conceſſiones ſuſpenderunt vſq; poſt iubilæum, vel ad beneplacitum. Sæpius etiam poſteriores Pontifices priuilegia indulgentiarū à prædeceſſoribus vendita reuocarunt, & irrita fecerunt, vt de nouo & carius redimerentur. Extant hæc in extrauagantibus Pauli ſecundi, & Sixti quarti, & in grauaminibus Germanię, de quibus poſtea dicemus. Alexander vero Sextus, ſicut Polydorus ſcribit, vt ſpurios ſuos locupletaret, ſtationes Iubilęi, anno 1500. non in Romanę Eccleſię Baſilicis tantum, ſed & in longinquis prouincijs vbique gentium vicatim ferme conſtituit, vt & abſentes data pecunia, plenarias iubilæi indulgentias mercari poſſent.

Iubilæus reducitur ad quinquageſimum annum, ob plenarias indulgentias.

Iubilæus ad annum contractus 33.

Poſt ad annum 25.

Legati Romani ad diuidendas plenarias indulgentias.

Poteſtas plenariarum indulgentiarum vendita à Pontifice, cum limitatione alijs quoque.

Alexander VI.

Confeſſionalia, & quid.

Fuit & hoc non poſtremum artificium, quod confeſſionalia (ſicut vocant) magno vendiderunt. Efficacia enim erroris non ſufficere viſum fuit indulgentias vendere illo tempore, & in illis locis, vbi & quando publice proſtabant ad remiſſiones præteritorum peccatorum, ſed ad futuros etiam caſus, pro peccatis adhuc committendis, vendebātur & emebātur indulgentiæ. Pro numerata enim pecunia vendebant bullas, vt quando quis inpoſterum crimen aliquod commiſiſſet, & haberet poteſtatem eligendi ſibi confeſſorem, qui vigore bullæ haberet ſibi poteſtatem hac in parte commiſſam, vt vel in certis, vel in quibuſcunq; caſibus poſſet confitentem abſoluere, & plenariam indulgentiam ipſi conficere, vel ſemel in vita, vel bis in anno, vel toties quoties, prout carius quis bullas licitatus fuerat. Et hæc diplomata vocabant confeſſionalia.

Indulgentia plenaria in articulo mortis.

Eugenius.

Impoſtura varia indulgentiarum in articulo mortis.

Exceptio in Bullis talibus.

Noua diſputatio.

Præcipuum vero aucupium fuit de indulgentijs plenarijs in articulo mortis conferendis. Licet enim in vita quis aliquoties mercatus fuiſſet plenarias indulgentias, ſi non ſtatim moreretur, dicebant nouis & alijs peccatis contrahi nouum reatum ad pœnas. Vt igitur a pœnis purgatorij homines prorſus tutos & ſecuros redderent, excogitarunt nundinationem peculiarium indulgentiarum, quæ conferētur in ipſo articulo mortis, vt acceptis illis ſtatim ſine omni purgatorij cruciatu liber quis euolaret ad cœlum. Et hæ indulgentiæ omnium cariſſime venditæ fuerunt. Scribuntur autem apud Antoninum, ab Eugenio Quarto, quam plurimis datæ circa annum 1440. licet ante ipſum apud Gerſonem etiam earum mentio fiat. Sed & hoc aucupium varias peperit impoſturas, vt quæſtus eo eſſet vberior. Cœptum enim fuit diſputari de articulo mortis præſumpto & vero, hoc eſt, ſi quis exiſtimaretur mox moriturus, & indulgentia iuxta indultum ipſi tunc data eſſet, ſi is poſtea euaderet, & illa vice non moreretur, tunc dicebant, gratiam illius indulti expiraſſe, & in poſterum non valere, ſed alias emendas eſſe indulgentias. Eugenius Quartus vero accepta pecunia addidit hanc declarationem, valere illam indulgentiam in articulo demum mortis vero, quando ſcilicet quis vere moreretur, & nō expiraret, etiamſi antea recitata fuiſſet. Quia vero in repentinis caſib. ſæpe non poteſt haberi vel Sacerdos, vel Clericus, iterū magno redimendum fuit, vt valeret, etiamſi laicus pronuntiaret formam indulti. Porro addita fuit primum in talib. Bullis hęc exceptio; Cōcedo tibi plenariā indulgentiā omnium peccatorum, præter ea quæ ex confidentia huius indulti commiſiſti. Fuit igitur nouo contractu & hoc magno redimendum, vt illa clauſula vel omitteretur, vel expungeretur. Poſtea vero magno conatu pro aris & focis diſputatum fuit, an illi, cui in articulo mortis talis indulgentia collata fuit, poſtea etiam opus ſit exequijs & ſuffragijs pro mortuis. Ne igitur propter illas indulgētias culinæ Sacerdotum curantium exequias algerent, illis etiam indulgentijs varias addiderūt limitationes de peccatis oblitis; quia forma indulgentiæ dicat de peccatis contritis & confeſſis. Item, de venialibus peccatis, ad quæ contritio ſe non extendit.

Hæc quæ prolixe alibi diſputata extant, breuiter & ſummatim hoc loco annotare volui, vt Lector veritatem & impudentiam impoſturarum ob oculos ſibi ponere poſſet. Noſtris enim hominibus, qui ſub Papatu nō vixerunt, talia vix de nomine nota ſunt; & prodeſt memoriam talium impoſturarum ad poſteritatem propter multas cauſas conſeruare.

Formula plenariæ indulgentiæ.

Adſcribam autem formā talis indulgentiæ. Raimūdus ad Alemaniam Orator, Nuntius & Commiſſarius Apoſtolicus. Notum facimus, quatenus Pontifex N. cunctis vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus pro tuitione fidei contra Turcas, iuxta ordinationem noſtram, manus adiutrices porrigentibus conceſſit indulgentias, gratias & facultates, quas obtinerent, ſi viſitaſſent Eccleſias vrbis tempore iubilæi; & præterea conceſſit, vt poſſint eligere confeſſorem idoneum ſecularem vel regularem, qui eos, vita comite, ab omnibus exceſſibus & delictis, præterquam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, toties, quoties opus fuerit, abſoluere poſſit. Et inſuper toties, quoties ad talem ſtatum deuenerint, vt veriſimiliter de eorum morte dubitetur, etiamſi tunc eos ab hac luce decedere non contingat, atque in vero mortis articulo plenariam omnium ſuorum peccatorum remiſſionem eis impertiri de ſuæ plenitudine poteſtatis facultatem conceſſit. Indulſit præterea & ipſos, & parentes, & benefactores eorum defunctos, qui cum charitate dēceſſerunt in omnibus ſpiritualibus bonis, quę fiunt & fieri potuerunt in tota vniuerſali Chriſti Eccleſia militante, & omnibus membris eiuſdem in perpetuum participes fieri. Aliæ formæ

habent: Vt poſſit abſoluere ab alijs etiam caſibus ſpecialiter vel generaliter, Romano Pontifici & ſedi Apoſtolicæ quouis modo reſeruatis, & propter quæ ipſa ſedes merito eſſet conſulenda. Item à peccatis cõtritis, confeſſis & oblitis. Item in articulo mortis plenariam omnium peccatorum, etiam exceptorum, remiſſionem impendere poſſit Quod ſi tunc non obierit, aliam, quoties in tali ſtatu cõſtitutus fuerit, recitare poſſit, vel idem vel alius confeſſor. Forma abſolutionis in Raimundi Bullis hæc eſt: Dominus noſter Ieſus Chriſtus per meritũ ſuæ paſſionis te abſoluat. Et ego auctoritate ipſius, & Apoſtolica auctoritate, mihi in hac parte cõmiſſa, & tibi cõceſſa, te abſoluo primo ab omni ſentẽtia excõmunicationis maioris vel minoris, quam incurriſti; deinde ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis, & oblitis conferendo tibi plenariam omnium peccatorum tuorum remiſſionem, remittendo tibi pœnas purgatorij. In nomine, &c. Aliæ formæ habent: Ego auctoritate Chriſti, & beatorum Petri ac Pauli, & Domini noſtri Papæ, mihi in hac parte cõmiſſa, & tibi conceſſa, abſoluo te plenarie ab omnib. peccatis tuis cõtritis, cõfeſſis & oblitis. & caſibus etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, in quantum claues ſanctæ matris Eccleſiæ ſe extendunt, ac tibi conceſſum & mihi commiſſum eſt: remittoq; tibi omnes pœnas in purgatorio debitas, claudo tibi portas inferni: & ianuas aperio paradiſi; bona per te facta & fienda ſint in augmentum tuæ ſalutis & gratiæ diuinæ. Vel, remitto per plenariam indulgentiam omnem pœnam in purgatorio tibi debitam, ac reſtituo te illi innocentię & puritati, quam in Baptiſmo accepiſti, ita quod decedenti tibi ab hoc ſeculo clauſę ſint portæ pœnarum, & aperta ianua delitiarum Paradiſi. Et ſi hac vice non morieris, ſalua ſit tibi nihilominus iſta gratia, quãdo alias fueris in articulo mortis. In nomine, &c.

Forma abſolutionis in Bullis Raimundi.

Alia forma,

Alia.

Alia etiam fuit forma vſitata, quando hoſpitalia & fraternitates participationem omnium bonorum operum ſuorum & indulgentiarum à Pontificibus ſibi conceſſarum, illis communicabant, qui manus adiutrices ipſis porrigebant, & in fraternitatem recipiebãtur, vt: Teſtamur nos haſce perſonas ad almam fraternitatem S. Antonij recepiſſe, dantes eis plenam participationem omnium bonorum operum, quæ à principio fundationis, vſque ad finem prædicti ordinis die noctuque in tercentis ſexaginta quatuor monaſterijs & hoſpitalibus per fratres exercentur. Alia forma, quia in libro ad hoc deputato ſcripti ſunt, merito conſequuntur omnes gratias, facultates, plenariaſque peccatorum remiſſiones, iuxta priuilegia & indulta per ſummos Roman. Pontifices N. N. fratribus, confratribus, & benefactoribus hoſpitalis noſtri ſancti Spiritus in vrbe conceſſas, confirmatas, extenſas, & ampliatas. Quinquaginariæ videlicet pleniſſimi iubilæi Romani Bonifacij Octaui. Nec non omnium & ſingularum ſtationum vrbis, quibus continentur plus quam decies centena millia annorum indulgentiarum, & quadragintæ duæ plenariæ indulgentiæ & dedicationis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ac peregrinationis terræ ſanctæ, tam in vita, quam poſt mortem in æternum, ac etiam benedictionum Papalium; atque omnium & ſingularum indulgentiarum, tam plenariarum, quam temporalium; & quarumcumque gratiarum Spiritualium confratribus & benefactoribus. Sacri & Apoſtolici Hoſpitalis ſancti Spiritus in Saxia, de vrbe à diuerſis Pontificibus conceſſarum; ac omnium vigiliarum, orationum, ieiuniorum, eleemoſynarum, diſciplinarum, Miſſarum, diuinorum officiorum, & præcipue triginta duorum millium miſſarum, & totidem Pſalteriorum, quolibet anno, atque omnium & quorumcumque aliorum bonorum pietatis & charitatis operum, quæ in eodem hoſpitali, & toto ordine quotidie fiunt & fient, dicuntur & exercentur in perpetuum.

Forma indulgentiarũ ad hoſpitalium & fraternitatum participationem.

Summa indulgentiarũ Roman.

Hæc exempli tantum gratia ex bullis quibuſdam vulgaribus adſcripſi, & vtile eſſet plura exempla annotari, vt profligatæ iſtius Pontificiæ impudentiæ notitia, ipſorum verbis ad omnem poſteritatem tranſmitteretur & conſeruaretur.

Infinitum autem eſſet recenſere, quomodo oppidatim, vicatim, templatim, oſtiatim adſcripſerint indulgentias: ſi quis hunc locum viſitauerit: ſi Miſſam audierit: ſi officio diuino interfuerit: ſi hanc orationem dixerit: ſi ante hanc imaginem candelam accenderit: vel dixerit tot Patres noſtros Aueque Marias: & præcipue, ſi manus adiutrices porrexerit, habet tot vel dierum, vel annorum indulgentias, conceſſas ab hoc vel illo Pontifice. Tantum adſcribam carmina, quæ Biturigibus in Templo Cathedrali D. Stephani ad altare Cardinalis lapidi antiquo inſcripta leguntur, quæ ſua manu deſcripta vir clariſſimus & ampliſſimus dominus Hermannus VVecheldius, Iuris vtriuſque Doctor & Conſul Reipubl. Lubecenſis mihi exhibuit:

Verſus de indulgentiis.

Hic des deuote, cœleſtibus aſſocia te,
Mentes ægrota per munera ſunt tibi læta.
Ergo venitote gentes à ſede remota,
Qui datis, eſtote certi de diuite dote.
Te precor, accelera, ſpargas hic, dum potes, æra,
Et ſic tenera ſecure cœlica ſpera.
O ſi tu ſcires, quantum data proſit ibi res,
Tu iuxta vires donares, quod dare quires.
Te miſera pœna, dum tempus habes, aliena,
Vt tibi ſit pœna venia, ſit aperta crumena:
Conſors cœleſtis fabricæ, qui porrigit, eſt is,
Ex hoc ſum teſtis, vos hic mundare poteſtis,
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde,
Nam pro mercede Chriſto dicos, mihi cede.
Hic datur exponi paradiſus venditioni,
Currant ergo boni rapientes culmina throni.
Vis retinere forum, mihi pendas pauca obulorum,
Pro ſumma quorum reſerabitur aula polorum.
Hic ſi large des, in cœlo ſit tua ſedes,
Qui ſerit hic parce, parce comprendit in arce.
Cur tardas? tantum nummi mihi des aliquantum,
Pro ſolo nummo gaudebis in æthere ſummo, &c.

Impudentiſſima fabula de plenariis indulgentiis Franciſci.

Adſcribam etiam ex Bernhardini Roſario impudentiſſimam fabulam de plenaria indulgentia in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Angelis apud Aſſiſium: Cum, inquit, Franciſcus apud illum locum in cella ſua oraret, apparuit ei Angelus dicens, vt iret ad Eccleſiam, quoniam Chriſtus & beata virgo cum Angelis expectarent eum. Chriſtus autem dixit. Franciſce, poſtula quid circa ſalutem animarum, quia datus es in lucem gentium. Franciſcus dixit: Supplico vt digneris facere hanc gratiam generi humano, cōcedere ſcilicet omnibus & ſingulis venientibus ad locum iſtum, & in Eccleſiam illā introeuntibus, veniam & indulgentiam omnium peccatorum ſuorum vniuerſaliter & generaliter. Et ſupplico beatæ virgini, aduocatę humani generis, vt pro hac petitione impetranda me adiuuare dignetur, &c. Chriſtus vero reſpondit, dicens: ſatis grande eſt, quod petiſti, ſed maioribus dignus es frater Franciſce. Admitto igitur ſupplicationem tuam: ſed volo vt vadas ad meum vicarium, cui dedi poteſtatem ligandi & ſoluendi in cœlo, & in terra, & petas ab eo ex parte mea dictā indulgentiam. Franciſcus mane ſe contulit ad Papam Honorium, & petijt, vt ad honorē virginis Mariæ dignaretur in ipſa Eccleſia Portiunculæ po-

Papa vicarius Chriſti, ſcilicet.

nere

nere indulgentiā plenariā ſine oblationibus. Papa reſpondit: ſe nō poſſe hoc facere, quia oportet vt q vult indulgentiā eam mereatur, ponēdo manus adiutrices. Interrogauit autē Pontifex Franciſcum, quot annos vellet ibi poni de indulgentia. Qui reſpondit, ſe nō velle annos, ſed animas, vt quicumque dictam Eccleſiam intrarent contriti & confeſſi, plenam conſequerentur remiſſionem omnium peccatorum ſuorum a culpa & à pœna, quæ peccata commiſiſſent à die Baptiſmi, vſque ad diem & horam introitus in Eccleſiam: Addens, quod non ex ſe hoc peteret, ſed ex parte Chriſti, qui eum miſerat. Tunc Papa annuit, & quod poſtulauerat, conceſſit. Egrediente autem Franciſco, Papa dixit: vbi habes Bullam? At ille reſpondit: Nullum de hac re volo inſtrumentum: ſed ſit beata virgo charta, Notarius ſeu plumbator Chriſtus, Angeli teſtes, ſigilla ſtigmata Franciſci. Poſtmodum ad petitionem Cardinalium Papa indulgentiam illam ad vnam diem naturalem ſingulis annis in perpetuum extendi declarauit, prima ſcilicet die Auguſti, à primis veſperis vſque ad veſperas ſecundæ diei. Hæc & plura Bernhardinus. Atque ita impletum fuit Pauli illud: Propterea quod nō receperunt dilectionem veritatis, miſit illis Deus efficaciam illuſionis, vt crederent mendacio.

Bulla Franciſcanarum indulgentiarum.

DE INDVLGENTIIS STATIONVM IN Eccleſiis vrbis Romæ.

Hildeſiæ, in Templo Cathedrali, legeram in ſuſpenſa tabula: Si quis hanc orationem quotidie deuote dixerit, habebit octo millia annorum indulgentias à pœna & à culpa. Et tunc cum amicis præſentibus diſputabamus, quæ eſſet ratio iſtius ſupputationis, cum ad talem annorum numerum nec vita hominis in hoc ſeculo ſe extendat, nec purgatorium etiam tam diu duret, quia cum conſummatione ſeculi illud finiri fingunt.

Unius precula recitationi quotidiana 8000. annorum indulgentia conceſſa.

Sed poſtea vidi indulgentias ſtationum vrbis Romæ ad multa centena annorum millia aſcendere. Cumq; vltra finem mundi ſatisfactiones & indulgentias ſuas Pontificij non extendant, ego ſane pro Germanica ſimplicitate rationem calculi Pontificij, de tot centenis annorum myriadibus, non aſſequor, niſi Romanenſes hoc myſterium nobis explicent: difficiliores enim ſupputationes noſtri vocant Italicas practicas. Adſcribam autem hoc loco ſummam notationis indulgētiarum in ſtationibus Romanis, ſicut Latine editæ ſunt Romæ, anno 1475. & poſtea Germanice amplificatæ Norinbergę, anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum, & nundinationum Romanenſium in breui quaſi tabella ob oculos habere poſſit. Diximus autem in præcedentibus, quod veteribus ſtationes fuerint quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certa templa ad auditum verbi, ad participationem Sacramentorum, & ad preces communes conueniebat, ſicut extant Homiliæ Gregorij in ſtationibus illis habitæ. Poſtea vero, cum exercitia illa pene obſoleuiſſent, & manerent tantum opus operatum viſitationis illarum Eccleſiarum, affinxerunt indulgentias, vt homines eo inuitarent. Et Bonifacius octauus Baſilicę Petri & Pauli, hoc priuilegium dedit, Clemens Sextus addidit Eccleſiam Lateranenſem: Sixtus Quartus Eccleſiam Marię maioris. Et in Iubilæis tantum in illis Eccleſijs indulgentias primum vendebant: Poſtea negotiatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam vrbis Eccleſias, & numerum indulgentiarum ſingulis ferme diebus in infinitum auxerunt ſicut tabella hæc oſtendit.

Stationes.

Dicunt igitur Romæ fuiſſe mille quingentas quinque Eccleſias, inter quas ſeptem ſunt principales, priuilegiatæ maiori priuilegio.

Numer' Eccleſiarū Vrbis Romanæ.

Eccleſia Lateranenſis indulgentia quotidiana.

Et primam dicunt eſſe Eccleſiam Lateranenſem, quæ ſit caput totius orbis & vrbis. In illa igitur, vt aiunt, ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Item, Papa Syluester & Gregorius, qui eam conſecrarunt, dederunt tantas indulgētias, quod nemo poteſt enumerare, niſi ſolus Deus, teſtante beato Bonifacio, qui dixit: Si homines ſcirent indulgentias Eccleſiæ Lateranenſis, nō opus eſſet, quod irent per mare ad ſanctum ſepulchrum, vel ad ſanctum Iacobum. Item, dicit Papa Bonifacius: Si quis ad ſedem noſtram Lateranenſem, deuotionis, orationis aut peregrinationis cauſa veniret, ille abſoluetur ab omnib. ſuis peccatis. In Capella, quæ vocatur Sanctum ſanctorum, quam mulieribus non licet ingredi, eſt vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. In eadem Capella ſunt gradus 28. qui ſteterunt ante domum Pilati in Ieruſalem. Et quicunque hos gradus aſcenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remiſſionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui vero geniculando gradus illos aſcendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur dies Saluatoris, eſt ibi plenaria remiſſio omniū peccatorum, à culpa & a pœna. Cumque Papa primum indulgentiam illam largiretur, Angeli præſente populo dixerunt: Amen. Item, quando capita Petri & Pauli ibi oſtenduntur, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, vicini ſex millium, qui e longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Eccleſia eſt aurea porta, quæ tantum in anno iubilæo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Chriſtus Hieroſolymis ad mortem ſuam iuit. Cumque non certo conſtet, quæ ex illis tribus illa ſit, itur per omnes tres. Et qui deuote per illas tranſit, liber fit à peccatis, non aliter ac homo, cum primum baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas.

Sanctum Sanctorum Romanum.

Dignū Pontifice Romano.

Aurea porta.

Inſignis digna Papa blaſphemia.

Item: Cum Gregorius Eccleſiam illam Lateranenſem denuo dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, ſi per tres dies & noctes continue pluat. Cumq; Gregorius metueret, ne theſaurus gratiæ illa profuſione euacuaretur, Chriſtus apparuit ei, & dixit ſe concedere, vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere.

Eccleſia S. Petri in Vaticano.

Secunda Eccleſia principalis Romæ eſt ad ſanctum Petrum, in Vaticano, in qua ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quę fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In feſtis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In feſto annunciationis Mariæ ſunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui aſcendit gradus Petri cum deuotione (ſunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur ſeptem anni. Alexander poſtea ad ſingulos gradus dedit mille annos.

Annunciatio Mariæ.

Veronica.

Quando ibi oſtenditur Veronica, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, Itali ſex millium, longinqui duodecim millium.

Summum altare.

In omnibus feſtis Chriſti, Mariæ, & Petri, ſunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad ſummum altare omni die ſunt octodecim anni. Pro peregrinis eſt ibi plenaria remiſſio, etiamſi quis patrem & matrem verberaſſet. Sub altari ſunt corpora Petri & Pauli, ibi ſunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorum ſunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Eſt autem præcipua porta aurea, quæ in iubilæo aperitur, in Eccleſia ſancti Petri, altera in Lateranenſi, tertia in Eccleſia Mariæ maioris.

Eccleſia S. Pauli.

Tertia Eccleſia principalis eſt ad ſanctum Paulum, in qua ſunt omni

die 48. anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuerſione Pauli ſunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Eccleſiæ ſunt ibi mille anni. In feſto Innocentium 48. anni.

Quarta Eccleſia principalis eſt ad ſanctam Mariam maiorem, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Nona die Maij eſt ibi remiſſio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus feſtiuitatibus Mariæ ſunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim. *Eccleſia S. Mariæ maioris.*

Quinta Eccleſia eſt ad ſanctum Laurentium, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, ſuper quo aſſatus fuit Laurentius, viſitauerit, & ſepulchrum eius, habet ſeptem millia annorum. Qui omni quarta feria per annum vnam Eccleſiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio. *Eccleſia S. Laurentij.*

Sexta Eccleſia eſt ad ſanctum Sebaſtianum, in qua prẹter generales indulgentias 48. annorum, ſunt omni die mille anni. In menſe Maio eſt ibi vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. Similiter etiam in cœmiterio Calixti. Varij denium Pontifices viſitantibus dederunt 48. millia annorum. Ibi eſt locus, vbi Angelus apparuit Gregorio, dicens: In hoc loco poteſt vnuſquiſque contritus & confeſſus remiſſionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri. *Eccleſia S. Sebaſtiani.* *Quis dubitet hoc verum eſſe.*

Septima Eccleſia principalis eſt ad ſanctam crucem, in qua ſunt omni die 48. anni Omni die Dominica ſunt ibi trecenti anni In Capella Ieruſalem eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum. Deinde ſex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis eſt ibi plenaria remiſſio. *Eccleſia ſanctæ crucis.*

In Eccleſia Mariæ ad aram cœli ſunt omni die mille anni. In feſto aſſumptionis ſunt ſex millia annorum. *Maria ad aram cœli.*

In feſto Annuntiationis plenaria remiſſio.

In Eccleſia ſancti Syluestri ſunt 400. anni. *S. Syluester.*

In Eccleſia ſancti Praxedis trecenti anni. *S. Praxedes.*

In Capella Mariæ, quæ vocatur (libera nos à pœnis inferni) ſunt omni die duodecim millia annorum.

In Eccleſia Ioannis ante portam Latinam, poteſt quis liberare vnam animam de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam Miſſam.

In Eccleſia Mariæ nouæ, ſunt omni die ducenti anni indulgentiarum.

Ad Mariam Tranſtyberinam omni die ducenti anni.

Ad Chryſogoni omni die centum anni.

Ad Bartholomæi omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remiſſio.

Ad Ioannis de Inſula quotidie mille anni.

Ad Gregorij quotidie mille anni.

Ad Anaſtaſij quotidie quadraginta millia annorum

Ad Mariæ ad ſcalam Cœli quotidie ſeptingenti anni.

Singulis feſtiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum.

Die dedicationis plenaria remiſſio.

Ad Sixti quotidie ſeptem anni.

Ad Clementis quotidie 40. anni.

Ad Coſmæ & Damiani quotidie mille anni.

Ad Adriani quotidie mille anni.

Ad Mariæ rotundæ ſingulis Dominicis, & quartis ferijs triginta anni.

In Choro quotidie 40. anni.

In feſto omnium Sanctorum plenaria remiſſio.

Ad Barbaræ mille anni.

Ad Iacobi quotidie 1500.

Ad ſancti Spiritus quotidie vndecim millia.

Sed piget & tædet omnia perſequi. Illa igitur loca, vbi dierum vel quadraginta, vel centum, vel paucorum annorum indulgentiæ dicuntur eſſe, omiſi, & præcipua tantum exempli cauſa annotaui. *Summa indulgentiarũ in vrbe Romana.* Quæſtores autem Hoſpitalis ſancti Spiritus in vrbe Roma ſubducta ratione, inuenerunt indulgentias omnium & ſingularum ſtationum vrbis, exurgere ad ſummam vltra decies centena millia annorum, & plus quam quadraginta duas plenarias indulgentias, præter animas quæ ex purgatorio liberantur: quibus indulgentijs quomodo vel tempus huius vitæ, vel tempus purgatorij ſufficiat, ipſi viderint, ego ſane non intelligo, niſi forſan ad vſitatum illud confugerint: Superabundans Cautela non nocet, aut cum Franciſco Maioronis diſputare voluerint, ſuperfluas indulgẽtias ad augmentum gratiæ & gloriæ conuerti. Porro cum Romani & Itali indulgentias illarum ſtationum non amplius curarent, alias longinquas gẽtes, ad ſuſcipiendas peregrinationes, ad Eccleſias & ſtationes vrbis inuitarunt, quæ primum incredibili numero eo confluxerunt. Sed cum deferueſcente vulgi feruore, peregrinorũ viſitationes rariores eſſent, excogitatum fuit aliud aucupium, vt indulgentiæ illarum ſtationum abſentibus pro pecunia in omnibus terris per Legatos ſeu Quæſtores venderentur, cuius negotiationis formam paulo ante annotauimus. Sed quis infinitas formas omnium Romanenſium iſtarum impoſturarum percenſere poterit? Curtiſano aliquo in officina illarum nũdinationum bene exercitato, ad pertexendam hanc hiſtoriæ partem opus eſſet. Nam & ſubditis vt eos à fide Imperatoribus ſuis data, auerterent, largas indulgentias propoſuerunt, quando excommunicatos Imperatores ab Imperij culmine proturbare volebant. Innocentius Quartus dedit decem dierum indulgentias orantibus pro Rege Franciæ.

QVOD OMNIBVS TEMPORIBVS FVE-runt, qui impoſturis iſtis indulgentiarum contradixerunt.

Sicut tempore Eliæ, cum Baaliticus fraude & vi omnia occupaſſet, vt Elias conquereretur, ſe ſolum relictum, Deus tamen plus quam ſeptem millia ſibi reſeruauit, qui genua ſua non curuauerant coram Baal: ita in medijs Pontificiarum ſuperſtitionum tenebris, Deus ſemper quorundam mentes illuſtrauit, vt errores & ſuperſtitiones ipſi animaduerterent ac alijs oſtenderent. Impoſturas igitur indulgentiarum de quibus nunc agimus, multi intellexerunt: Sed cum metu tyrannidis Pontificiæ publice & aperte eas reprehendere non auderent, vel tacite apud ſe eas contempſerunt: vel inter aniculas clam eas damnarunt, ſicut Speculum aureum dicit: *Speculum aureum.* De erroribus curiæ Romanæ omnes quidem intus murmurant, nulli autem clamant. Quidam tamen publice & aperte abuſus indulgentiarum reprehenderunt, de quibus ordine breuiter annotabimus.

Catalogus eorum, qui palam impoſturas indulgentiarum reprehenderunt. Supra autem oſtendimus, quemadmodum ſtatim ſub initium Quæſtores indulgentiarum indiſcreta & ſuperflua earũ profuſione homines vt in re noua ita offenderint, vt Lateranenſe Concilium circa annum 1215. coactum fuerit modum ipſis præſcribere, lib. 5. titul. de pœnitent. & remiſſ. ca. cum ex eo. Et licet moderatione quadam profuſio illa tunc aliquantulum cohiberetur: tamẽ ante Scholaſticorum tempora multi fuerunt, qui totum negotium indulgentiarum reprehenderunt, ſicut ſupra

etiam

etiam oſtendimus. Et Eccius ex VVilhelmo Antiſiodorenſi citat multos contradixiſſe Pontificib cum inciperent indulgentias iſtas elargiri. Poſtea cum Scholaſticorum diſputationibus quęſtus indulgentiarum iterum creuiſſet: Viennenſe Conciliũ circa annum 1311. coactum fuit, abuſiones Quæſtorum, ad extorquẽdum aurum fallaci ingenio excogitatas, reprehendere & damnare: quod ſcilicet tertiam vel quartam partem de pœnitentijs iniunctis relaxarent, animas tres vel plures de purgatorio ſe extrahere mendaciter aſſererent, plenariam remiſſionem peccatorum indulgerent, & à pœna ac culpa per indulgentias abſoluerent. Hæc enim ſunt verba Clementinæ. Memorabile autem eſt, quod Clemens V. celebraturus Viennenſe Concilium, VVilhelmo Durando, quem Speculatorem vulgus nominat, iniunxit, vt capita quadam de celebrando Concilio conſcriberet: quod Opus Pariſijs ante annos non multos editum eſt. Et in tertia parte, tit. 15. de indulgentijs ita ſcribit: Cum in vniuerſali Eccleſia Quæſtores indulgentiarum multos errores diſſeminent, multoſq; ſeducant ſimplices, & multas abuſiones procurent, & vitam gerant enormiter diſſolutam, in tantum quod patent riſui poteſtaſque clauium Eccleſiæ contemnitur, cum pro vno obulo, vel nihilo, indulgentia conceditur, nec proficiat prouiſio Concilij Lateranenſis, vnde populi cõtemnunt pœnitentias à confeſſorib. impoſitas adimplere, putantes ſe abſolui propter dictas indulgentias ab ijſdem, & propter facilitatem veniæ, ꝓ obulo obtinendæ & pecunia redimendæ, delinquere non formidant: Videretur ſuper hoc de competenti remedio prouidendum, & inſuper vt ceſſarent quæſtus curſorum & nuntiorum Romanæ curiæ, &c. Et ex hac Durandi commonefactione Canon ille Viennenſis Concilij, de quo iam diximus conſtitutus fuit.

Eccij teſtimonium.

Viennenſe Concilium.

VVilhelmus Durandus de indulgentiarum erroribus.

Et illi quidem modum tantum aliquem in profuſione indulgẽtiarum deſiderarunt: non defuerũt tamen, qui totam illam nundinationem vel contempſerunt, vel reprehenderunt. Inter VValdenſium enim articulos decimus tertius hic ponitur: Prælatorum omnium indulgẽtiæ, ad limina Sanctorũ peregrinationes, imo anni iubilęi, nullius ſunt valoris vel commoditatis Viclephi etiã artic. 42. eſt, fatuũ eſſe credere indulgentijs. Fuerunt & hæc Viclephi verba: Conſulendum eſt fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad Papales indulgentias, vel abſolutiones à pœna & à culpa, ſibi & alijs impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel anguſto loco coarctari: ſed in cœlo exiſtens perpendiculariter, cuilibet pœnitentiam agenti, paratus eſt ad lumen ſuæ gratiæ influendum. In Ruthenorum etiam articulis vndecimus eſt: Quod indulgentias & iubilæos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. Eadem Huſſus & Hieronymus Pragenſis in Bohemia repetierunt. Primum enim articulum Huſſitarum & Thaboritarum, Conradus VVimpina hunc ponit: Indulgentias Papæ ad liberationem animarum nullius eſſe valoris: imo ob clericorum duntaxat auaritiam excogitatas & inuentas. Et populus in Bohemia cognitis indulgentiarum impoſturis nundinationes iſtas amplius ferre non voluit: ſed quæſtores indulgẽtias publicaturos, in carcerem coniecit, ſicut Conradus VVimpina in 11. articulo contra Hieronymum Pragenſem indicat, vbi & hanc recitat hiſtoriam: Quod Pragæ anno 1411. cum poſt octauas Pentecoſtes Quæſtor quidam indulgentiarum literas inuulgare vellet, & iam pro cõcione venias ſuas impudenter ebuccinaret: populus armatus concurrerit, & Quæſtorem illũ captum currui impoſuerit, adiunctis ipſi in curru publicis quibuſdam meretricibus, ex quarum mammis Papales indulgentiarum bullas ſuſpenderit, atque ita Quæſtorem indulgentiarũ cum bullis Pontificijs, de meretricum collo pendentibus, per totam vrbem Pragẽſem vicatim circumduxerit &

Tota nundinatio indulgentiarum reprehenſa.

VValdenſes.

Viclephus.

Ruthenorũ articuli.

Ioannes Huſſus.

Hieronymus Pragenſis.

Bohemi nundinatores indulgentiarũ in carcerem coniecerunt.

Memorabilis hiſtoria ꝓ dignitate excepti & tractati Quæſtoris indulgentiarum.

oſtentui habuerit, ac tandem Bullas iſtas indulgentiarum publice & ſolenniter crepitantibus flammis concremarit.

Conſtantienſe Concilium.

Et illas quidem contradictiones Conſtantienſe Concilium compendio refutauit, exuſtis contra fidem publicam Huſſo, & Hieronymo Pragenſi, & conceſſis de facto indulgentijs, omnib⁹ in Concilio exiſtentibus & feria ſexta ieiunantibus. Inter ipſos tamen Pontificios tunc etiam fuerunt, qui in negotio indulgentiarum multa non probarunt. Gerſon enim

Gerſon de indulgentijs.

qui in Conſtantienſi Concilio præcipuus fuit, communi errore abreptus concedit quidem indulgentiarum conceſſionem non eſſe contemnendam, ſed deuote amplectendam, & conatur hoc probare ex poteſtate clauium, quas Chriſtus Eccleſiæ tradidit, Ioann. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Fundamenta tamen ea ponit, quæ negotiationem indulgentiarum ab ipſis radicibus conuellũt & euertunt. In tractatu enim de indulgentijs, quem ſcripſit anno 14 . . disputat indulgentias non pertinere ad poteſtatem ordinis ſed iuriſdictionis, atq; ideo non extendere ſe ſimpliciter & directe ad remiſſionem culpæ, quæ fiat in abſolutione Sacramentali, nec ad diminutionem alterius pœnæ, niſi illius quam Papa aut qui confert indulgentias, inflixit aut infligere potuit. Huiuſmodi ſunt pœnæ excõmunicationum irregularitatum ſuſpenſionum, &c. & inde concludit, poteſtatem ordinis, ſeu claues ſacramentales in abſolutione eſſe eminentiores, vtiliores & eligibiliores in collatione indulgẽtiarum, quam poteſtatem iuriſdictionis. Et addit hæc corollaria.

Fundamentum Gerſonis contra indulgentias.

Corollaria Gerſonis.

I. Solus Papa ſupremus Chriſtus cum Patre & Spiritu ſancto poteſt dare plenaria auctoritate indulgentiam, omnimodam à pœna & culpa, quam dum confert, dat dies indulgentiarum innumerabiles & infinitos extenſiue & duratiue.

II. Solus Papa Chriſtus gratis & abſque merito alio, quam ſuo, facit cõmutationem pœnæ perpetuæ in pœnam temporalem, vel in plenam abſolutionem.

III. Solus Papa Chriſtus poteſt illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere, qualis poſitæ leguntur in diuerſis conceſſionibus ſummorum Pontificum. Cumque tales Bullas Gerſon nec probare poſſet, nec damnare auderet, addit: Forte talis enormitas conceſſionis ab aliquibus quæſtuoſis aut aliter inſolentibus facta eſt. Item addit indulgentiarum conceſſor, per tot millia nedum dierum, ſed & annorum videtur difficulter ſaluabilis poſt remiſſionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Conſtat enim, quod nec homo in hac vita poteſt aut debet ad tot annos obligari pœnitentiam agere, cum non ſit victurus per millesimam partem tot annorum. Conſtat præterea, quod dum mundus finem habebit, ceſſabit purgatorium, & ex conſequenti, dies pœnarum ſuarum. Addit & hoc: vtrum claues Eccleſiæ ſe extendant, non ſolum ſuper terram, ſed etiam ſub terra in purgatorium ſunt opiniones ad vtramque partem probabiles. Et ſanonabile eſt, inquit, dicere, quod ſic, ſaltem per indirectum. Concludit verò, indulgentias valere claue Eccleſiæ non errante, & Chriſto non reprobante. Neminem igitur ſic debere inniti indulgẽtijs, conceſſis in toto vel in parte a pœna & à culpa, quin ſtudioſius ſit pœnitentiam agere, &c. Et alibi dicit: Fatuæ ſunt, & ſuperſtitioſæ quędam intitulationes de indulgentijs viginti mille annorum: Vel tali modo: Qui dixerit quinque Pater noſter ante talem imaginem, &c.

Gerſon de valore indulgẽtiarum.

Auentinus.

Supra annotauimus, quomodo Schola Pariſienſis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus ſcribit, cum Antipapæ Vrbanus Sextus & Clemens Septimus circa annum 1380. largiſſimas profunderent indulgentias, quod Schola Pariſienſis etiam ſolenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos eſt, Papæ erroneam ſententiam, indulgentiarijs Bullis comprehenſam damnarit.

Fortalicium fidei. *VVeſſelus Gruningēſis exulat ob detectas fraudes indulgentiarum.*

Auctor Fortalicij fidei teſtatur circa annum 1450. non paucos fuiſſe, qui inter cætera etiam indulgentias improbarint. Certe circa annum Domini 1470. VVeſſelus Gruningenſis inter alios abuſus Papatus etiam indulgentiarum negotiationem ſcriptis & diſputationibus inter doctos ſatis acriter taxauit, atque ideo dictus fuit Magiſter contradictionis. Et licet Pariſijs fuiſſet in Theologia Magiſter noſter, in exiliū tamen eiectus & facienda arte medica vitam tolerare coactus fuit. Is igitur in epiſtola ad Engelbertum quendam dicit: Cum Doctores à principio confiteantur ſolum Deum peccata remittere, indulgentiarij confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus, cum tamen Theologica regula ſit: Nihil debere fideles aſſerere, quod non in regula fidei contineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorſus dimiſſis debitarum iudicium in Papæ arbitrium reſeruatur. Ego, inquit, valde turbanter dictum puto, vt alicui peccata remiſſa ſint, & adhuc nuda in conſpectu Dei. Quomodo enim tecta, quæ adhuc imputantur? Quomodo vero non imputantur, quando puniuntur? Dominus forte dimiſit, vt Papa retineret ad pœnam? Item, Vbi ſtabilies hæc determinata in Chriſti voluntatem, vt vnum atque idem opus indulgentiale nunc ſex annos valeat nunc ſeptem, nunc ſeptingentos, nūc ſeptem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia vero obijciebatur, ſanctam Eccleſiam diuino ſpiritu gubernari, reſpondet, Verum eſt, in quibus ſancta eſt, non autem, in quibus ignorat, & errat, ſicut, proh dolor, in multis valde plangimus errantē, præſertim in ſale infatuato, in villico diffamato, in infideli diſpenſatore, quos Bernhardus definit mercenarios pro paſtoribus, Lupos pro mercenarijs, imo pro lupis diabolos.

Regula Theologica.

Exempla VVeſſeli ad Decanum.

In alia Epiſtola ad Decanum quendam dicit, ipſos indulgentiarios fateri, quod nec in Scriptura, nec in Patribus expreſſum aliquid extet de indulgentijs.

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendiſſe recens tunc cœptas indulgentias. Gerſonem etiam & Antonium non pauca in materia indulgentiarum deſideraſſe. Pariſienſes vero temeritatē Clementis Sexti publice reprehendiſſe. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temere præſumpſerit, & peſtilenter publicarit, ac hodie noxie pullularent, niſi ſana paucorum veterum Theologorum ſeueritas obſtitiſſet, non opus omnia commemorare. Subiungit ſe Romæ etiam ſub Paulo ſecundo de indulgentijs inter doctos diſputaſſe: Veniſſe etiam tunc Pariſijs Romam quendam Magiſtrum noſtrum, qui dixerit in Sorbona habitam paulo ante diſputationem de indulgentijs, a quo nemo doctior, ſed omnes, quam venerant confuſiores receſſiſſent. Cubicularium vero Papæ reſpondiſſe: Non nouū hoc eſſe. Et Curiales poſtea plenis verbis in VVeſſeli ſententiam conſenſiſſe. Suam vero ſententiam VVeſſelus ita exponit: De pœnis ego ſimpliciter, donec ſanius informer, teneo, quod pœna cum ſuo peccato remiſſo remittatur neq; vllum prorſus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambroſij: Ille ſolus dimittit peccata, qui ſolus pro peccatis mortuus eſt. Item Auguſtini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, & ſi noluit animaduertere noluit punire, ſed voluit ignoſcere. Concludit igitur, Spiritum ſanctum per Petrum poſuiſſe vnicam, ſolidam & ſolam Bullam indulgentialem, qua abundanter miniſtretur introitus in Regnum Dei, 2. Pet. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam charitatem, in ea dilectionem: hæc enim ſi feceritis, ſic abunde ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Diſputatio Pariſienſis de indulgentijs. *Sententia VVeſſeli de indulgentijs.*

Ioannes Veſalienſis contra indulgentias.

Cum VVeſſelus diſputationes illas ex Italia & ex Gallijs per exilium ſuum in Germaniam attuliſſet: Doctor Ioannes Veſaliẽſis, qui prius fuerat Profeſſor in ſchola Erfordienſi, factus poſtea cõcionator VVormatienſis materiam illã arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publice pro concione coram populo tractauit, ſicut Conradus VVimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non poſſe ex theſauro Eccleſiæ compenſatione pœnarum pro delictis debitarum, per indulgẽtias alijs diſtribuere, & applicare. Atq; ideo Eccleſiæ dando indulgentias plus nocere quam prodeſſe. Et allegauit etiã veteres quoſdam, & præſertim Cantorem Pariſienſem, ſolitum dicere: Indulgentias eſſe pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemoſynas alliciantur. Cumq; obijceretur, Eccleſiam facere indulgentias, reſpondit: Verum eſt de illa, quæ errat. Sed is propterea à Monachis comprehenſus, & ad ignem damnatus fuit, an. 1479. Similiter etiam contra ſe inquiſitionem metuere ſe oſtendit VVeſſelus in Epiſtola ad Decanum Traiectenſem, vbi inquit: Sæpe ego à D. Veſalio veniam inconſideratam & temerariam eius locutionem, quæ licet ſcholaſticæ ſubtilitatis, & fortaſſe nonnunquã etiam aliquid catholicæ veritatis haberet, ea tamen in vulgus indoctum cum graui ſimplicium ſcandalo protexit prorſus odioſum. Accipio præterea ex amicis, inquiſitorem iam non, vt cauſam Veſaliæ abſoluerit, ad me vſq; deſcenſurum ad inquirendum. In qua re, tametſi cauſa nihil verear, inquietudinem tamen, ſuſpiciones & calumnias ſuſtinere oportebit, præſertim Doctorum quorundam Colonienſium, quorum (experte loquor) ex his caſibus facile odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVeſſelus vel exemplo illo territus cautior & meticuloſior factus eſt, ſicut ex Epiſtola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus eſt Groningæ, anno 1489. in die Franciſci. Sed poſt mortem ipſius fraterculus quidam Epiſtolam eius de indulgentijs impugnauit.

Cantor Pariſienſis vocauit indulgentias pias fraudes.

De exceptione, Eccleſiam dare indulgentias.

Sauanorola Florentinus.

Poſtea ſub Alexandro VI. Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentias acriter reprehendit, ſed flammis confutatus eſt. Et circa annum 1500 Roſtochij ſacerdos quidam Nicolaus Ruß, inter alias ſuperſtitiones etiam indulgentias reprehendit non voce tantum, ſed ſcriptis etiam popularibus, quæ ab inquiſitoribus poſtea ſuppreſſa ſunt, indulgentias ſcilicet meram deceptionem eſſe piorum, & quod illum veras indulgentias contingere à ſolo Deo gratis propter Chriſtum omnibus vere pœnitentibus.

Germaniæ grauamina exhibita Maximiliano Imperatori.

Tandem etiam totæ nationes de nundinationibus iſtis cõqueſtę ſunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina ſua obtulit Maximiliano Imperatori, inter quæ decimum hoc fuit: Quod indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut ſuſpenſione veterum (Laicis contra clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et poſtea anno 1522. Proceres Imperij centum grauamina Germanicæ nationis aduerſus ſedem Romanam Oratori Pontificio in comitijs Norinbergenſibus propoſuerunt: inter quę tertium, quartum, quintum, ſextum & ſeptimum querelam de indulgentijs continet. Illa igitur hoc loco adſcribam.

GERMANICÆ NATIONIS GRAVAMEN
III. de oneribus Papalium indulgentiarum.

Illud importabile iam olim increbuit Romanarũ indulgentiarũ onus, quando ſub perſona pietatis, cum aut baſilicas Romanas conſtruere, aut profectionem in Turcas parare polliciti ſunt Romani Pontifices, omnem à ſimplicibus, nimiumq; credulis Germanis exſuxerunt, pecuniarũ medullam.

Præconia indulgentiarum impudentiſſima.

dullam. Et quod longe maioris eſt faciendum, per has impoſturas, ac earum cōductitios pręcones & prędicatores, profligata eſt Germana Chriſtianorum pietas, dum qui extrudere volebāt venales ſuas Bullas, laudes ſuis mercibus occinebāt miras & inauditas, cōdonari per emptitias has cōdonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viuentium, ſed & defunctorum vita, exiſtentium in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis, modo numeraretur aliquid, modo tinniat dextera. Atque his mercium nundinationibus ſimul & ſpolita eſt ære Germania & Chriſti pietas extincta, quando quilibet pro pretij, quod in has merces expenderat, modo peccandi impunitatem ſibi policebatur. Hinc ſtupra, inceſtus, adulteria, periuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna ſemel originem ſibi traxerunt. Quod enim malorū amplius iam horrebunt mortales, quando ſibi peccandi licentiā ac impunitatem, nedum in vita, ſed & poſt obitum, ære, licet immodico, comparari poſſe, à nundinationib. illis indulgētiarijs, ſemel perſuaſum habēt? maxime Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos, ſub religionis perſona nihil non perſuaderi difficile eſt? vt ingenio plane ad pietatem credulo eſt Germania.

Fructus indulgentiarū.

Indulgentiæ pietatis fucus.

IV.

Et licet indulgētiæ hæ nō ſemel in hoc ad Germanos miſſę ſint, quaſi ex corroſa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros eſſent tutandi ac defendēdi: euentu tamē compertū habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Chriſtianæ neceſſariam: ſed in propinquorum luxum ac ſubleuandum familiam ipſorum eſſe verſam. Quo vno bina hæc nata ſunt per quam maxima incommoda, quod & offendicula orta ſunt ſimplicibus & quod nunc Germani toties ſentientes luſam fidem, cum vere iam res poſtulat, vt contra Turcas inſtituatur expeditio bellica, nullis rationibus perſuaderi ſe patiuntur vt credant: quod res ipſa fore notorium facit, ita ſcilicet inſtare ceruicib. noſtris crudeles Turcas, ſuſpicantes ſemper prioribus ſimile quidpiam agi. Quæ vna ratio eſt, vt tam ægre manus contra Turcas iungant. Quantorum ergo malorum & in rebus, temporalibus, ac Chriſti fidelium conſcientijs, cauſæ fuerint Romanæ indulgentiæ ſanctitas Apoſtolica, pro ſublimitate capitus ſui, exigua opera vel inde, ſi non ex re vlla alia coniectura conſequi poterit.

Qui ſemel eſt luſus fallaci piſcatur hamo &c.

V.

De caſibus Pontifici Romano ſolo reſeruatis.

Præterea Papalis ſanctitas, cæteriq; Epiſcopi, ac Eccleſiæ Romanæ columnæ, caſus aliquot ſuæ tantum abſolutioni reliquos fecerunt: quorū ſi vnum aut alterum commiſeris, iam aut numerandum, aut abſolutione tibi carendū eſt: nempe quod in hoc reſeruati ſint, vt inde nummorū aliquid eis accreſcat. Quod ex eo conijcere licet, quod in caſibus etiam quātumuis pro tempore honeſtis aut neceſſarijs, nunquam tamen, niſi numeretur aliquid, diſpenſant. At ſi nihil attuleris numeraueriſue, indiſpēſatus perpetuo maneas oportet.

VI.

Verum, ſi quis vnde numeret habeat, iam nedum præſentes indulgēter harum coſtitutionum tranſgreſſiones: ſed & in futurum impune, vt eas ipſas tranſgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt anſam inde accipiant ij cū quibus ita diſpenſatū eſt, peierandi, homicidia, adulteria, & ſimilia flagitia perpetrandi, quando quilibet ex Sacerdotum vulgo abſolutionem emptitiam, virtute indulti, his impertiri poteſt. Quę malorum ſeges tota ex habendi libidine, aut que ſacra fame, qua nunc Eccleſiaſticorum nonnulli miſere excruciantur, origenem ducit.

Fons indulgentiarum & publicorū Eccleſiæ malorum.

DE PRÆDICATORIBVS INDVLgentiarum Stationarijs. 7.

Eſt & aliud indulgentijs vendendi addictum hominum genus, quos

Stationarij.

Stationarios vulgo vocant, hi ruſticorum plerunq; abutuntur ſimplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportos, omniaq; peragrant caſtella & oppidula, prędicantes ſancti cuiuſpiam, Valentini puta, Huperti, Cornelij, Anaſtaſij ve ſancti [illegible] moniam: ac quantum ad rem familiarem addat, ſi quotannis hunc vel illum munuſculo aliquo, quod eis Stationarijs ſcilicet in commodum cedat, demulceat. Inſcribentelq; de hinc [illegible] ces ſub ſancti alicuius numen ac tutelam, promittenteſq;, vt hoc aut altero morborum genere vacaturus ſit, qui eis annuum cenſum pendere. Quæ omnia in hoc excogitata ſunt, vt ſimplices illi ad [illegible] vſque exugantur. Nam primum hoc negotium a S. Antonio cœptum, [illegible] rata morborum genera debent fuerit diduci, ita vt [illegible] nunc aliquis, cui Stationarij non ſe peculiarem Sanctum [illegible] tabernæ vel negotiationi [illegible] Proceſſitum eo vſque [illegible] mali [illegible] pigo, vt pauperum ac ſimplicium illorum, Quæſtionarij ac Stationarij prædicatores, ſanguinem vorent & medullam edunt, illi vero cum pueris ſuis neceſſarijs ſpoliantur, in delitijs & luxu plus quam Sybaritico degunt Stationarij.

Sanctorum procuratio in morbis hominum ſanandis.

DE FATALI INDVLGENTIARVM TERMINO,

quomodo Deus cathedram venalium indulgentiarum, & menſas nummulariorum ipſo uno gladio Spiritus per miniſterium Lutheri ſubuertit.

Et haſtenus quidem, contra nundinationes iſtas indulgentiarum, multi partim [illegible], partim ſonora voce clamarunt: ſed vi, fraudibus, & dolis oppreſſi, nihil efficere potuerunt. Tandem vero Lutherus, gladio Spiritus, magno zelo impudentiſſimos iſtos trapezitas aggreſſus eſt, cuius poſitiones contra indulgentias cum Albertus [illegible] legiſſet, exclamaſſe fertur: Vera quidem dicis bone frater, ſed nihil efficies. Vade igitur in cellam tuam, & ora, Miſerere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum iſtarum terminus, addidit igitur Deus voci ſuæ in Luthero vocem virtutis: deiectæ enim toti orbi impoſituris indulgentiarum menſæ iſtæ nummulariorum ſine vi, ſolo Spiritus gladio, ſubuerſæ per ſe corruerunt, & impletum eſt dictum Prophetæ: Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodo factum ſit, vtile eſt meminiſſe.

Hiſtoria noſtri ſeculi.

Cranzius de impugnatione indulgentiarum per Lutherum facta.

Creſcebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt quo amplius progrederetur nõ inueniret, nec vbi conſiſteret haberet. Haſtenus enim ſummi Pontificij Iubilæi indulgẽtiæ ad vigeſimumquintum quemque annum conſtitutæ, illis ſolis diſpenſatę fuerant, qui ſuſceptis peregrinationibus, limina Apoſtolorum, ſicut ipſi loquuntur, in Eccleſijs vrbis viſitarent. Alexander ſextus vero, ſicut ſupra annotauimus, anno 1500. in alijs regionibus omnibus, gratiam Iubilæi pro pecunia oppidanis & vicanis vendidit abſentibus, non ſecus ac ſi ipſas Eccleſias vrbis omnes viſitaſſent. Quo aucupio cum ingentem pecuniæ vim confeciſſet, ſecutus per interualla Leo decimus, de ſimili artificio emungendæ pecuniæ cogitauit. Cumque anno 1513. ſedem beſtiæ aſcendiſſet, & vix ſperare auderet ſe Iubilæi tempus ad annum 1525. aſſequi poſſe, nouo exemplo anno 1515. & 1516. miſit per omnia Regna [illegible] eandem gratiam, quæ in Iubilæo peregrinationem Romanam ſuſcipientibus concedi ſolet, tunc extra Iubilæi terminũ pro pecunia, poſitis publice in Eccleſijs ciſtis ſeu arculis, venalẽ expoſuit. Prætextus autem, ſicut Cochlæus ſcribit, fuit ſtructura templi S. Petri Romæ, quam ſumptuoſiſſime a

Occaſio reprehenſarũ indulgentiarum per D. Martinum Lutherum.

Leo X.

Prætextus indulgentia-

Iulio

Iulio II. inchoatã, cum Leo ſe abſoluere velle fingeret, & pecunia nõ ſuppeteret, per impoſturam indulgentiarum ſe eam à Germanica præſertim ſimplicitate facile emungere poſſe, à Curtiſanis perſuaſus fuit. Vtq; cum auctoritate aliqua impoſtura illa in Germania exerceretur: Archiepiſcopo Moguntino hoc negotij datum, qui ea conditione illud ſuſcepit, ſicut Lutherus ſcribit, vt dimidium prædæ Romano Pontifici, altera pars Moguntino ad ſoluendum pallium cederet. Cum merces iſtæ in alijs Prouincijs, anno 1515 & ſequenti expoſitæ fuiſſent hac licitatione, ſicut Maſſæus ſcribit, vt qui decem ſolidos numeraret, animã ex purgatorio liberaret. In Germania per annum 1517. potiſſimum impoſturæ illæ exerceri cœperunt. Quæſtus autem & ad eam rem delectus fuit, exquiſitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, ſeu ordinis Prædicatorij. Et illum quidem antea Maximilianus Oeniponti propter adulterium, in quo deprehẽſus fuerat, ſacco ad ſubmerſionem adiudicarat, interceſſione autem Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia poſtea, ſicut Cochlæus narrat, ordini militari in Liuonia amplam pecuniam ſub prætextu indulgentiarum impudẽtibus ſuis præconijs conquiſierat: Viſus tunc fuit ille Moguntino ad ſaltandam hanc fabulam maxime idoneus. Creatus itaq; fuit commiſſarius Apoſtolicus, & hæreticæ prauitatis inquiſitor, vt inquiſitorijs artibus opprimere poſſet, ſi qui contradicere vellent. Atq; ita non tantum pro concione impudentiſſimis præconijs: verum etiam ſparſo libello quodam, quem Summariam inſtructionem nominabat, indulgentiarum merces per Germaniam venales vbique exponebat. Capita autem & concionum & ſcripti eius, ſicut ex Lutheri Scriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione deſpumabant Quæſtores illi tales exhortationes: En cœlum vndique apertum iam eſt, ſi nunc non intras, quando vnquam intrabis? O inſenſatos & craſſi cordis homines beſtijs prope ſimiles, qui non percipitis tantam effuſionem gratiarum. En tot poteſtis redimere animas. O duri, duri, & negligẽtes: duodecim denarijs Patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non ſuccurris? Ego ſane in extremo iudicio excuſatus ſum: Vos videritis. Dico tibi, ſi vnam ſolam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam & diſtrahendam iudico, vt tantas gratias obtineres, &c. In oblocutores vero iſtius gratiæ ita detonabant, vt tremeret vulgus & cœlum mox ruiturum, & terram hiaturam formidaret. Addebant amplificationes: Si quis literas indulgentiarum redimeret, eius animam ſecurã eſſe de ſalute ſua. Et animas in purgatorio exiſtentes, pro quibus indulgentiæ redimantur, ſtatim vbi coniectus in ciſtam nummus tinniret, ex purgatorio in cœlum euolare. Item: tantas eſſe illas gratias, vt nullum ſit adeo magnum peccatum, etiamſi per impoſſibile quis matrem Dei violaſſet, quin per indulgentias ſolui poſſet, & hominem per iſtas indulgentias liberum fieri ab omni pœna & culpa. Eſſe enim iſtas gratias donum illud Dei ineſtimabile, quo homo reconcilietur Deo, & omnes pœnæ purgatorij deleantur. Nec neceſſariam eſſe contritionem his, qui vel animas vel confeſſionalia redimerent. Verba enim inſtructionis hæc fuerunt: Prima gratia principalis indulgentiarum eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum, per quam peccator perfectam remiſſionem & Dei gratiam denuo conſequitur: Per quam etiam remiſſionem peccatorũ ſibi pœnæ in purgatorio propter offenſam diuinæ maieſtatis luendæ, pleniſſime remittuntur & omnino delentur. Item: Pontificẽ habere poteſtatem in purgatorium ad liberãdas per viam indulgentiarũ animas: Et tam certam eſſe fiduciam ſalutis per literas veniarũ affirmabant, vt ſuam animã pro illis impignorarent. Crucẽ, quam cum inſignibus Papæ in Eccleſia erigebat, æque efficacem eſſe, ac ipſam Chriſti crucem. Addebãt fabulas: In certo quodã loco quinq; animarum

rum Leonis X.

Albertus Archiepiſcopus Moguntinus indulgentiarum Leonis X. promotor in Germania.

Pretium animæ è purgatorio redimendæ.

Ioannes Tecelius nugiuendulus Romanæ Curiæ.

Caſus Tecelij.

Summaria inſtructio Tecelij.

Capita concionum Tecelij.

Contra oblocutores indulgentiarum.

Verba inſtructionis Tecelij.

Fabula de

virtute indulgētiarum Tecelij.

millia per venias iſtas redemptas, inter quas ſolum tres fuiſſent damnatæ, ideo quod detraxiſſent indulgētijs. Finis & concluſio concionum fuit: Impone, impone, impone. Vtque non verbis tantum, ſed exemplo & facto homines excitarent, primi ad ciſtam in omnium conſpectu procedebant, ſplendido geſtu, & ſonoro tinnitu aliquid in ciſtam conijcientes, & aſtantes arridebant imponentibus, omittentibus indignabantur. Permittebant etiam pauperibus indulgentias iſtas gratis dari, ſed ita, vt primum vndecunque pecunias corradere tentarent à bonis fautoribus. Et vxores docebant etiam inuitis maritis, quomodocunque corradere pecuniam ad redimendas indulgentias. Hęc ex ſcriptis illorum temporum collecta, ipſis verbis, quibus annotata fuerunt, adſcripſi.

Indignatio publica contra impoſturas Tecelij, conuitia.

Interea vero, dum impoſturæ iſtæ magna impudentia Germaniam peruagarentur, audiebantur nō murmura tātum, ſed manifeſtæ indignationes omnium bonorum. Defeſſi enim erant iam omnes in Germania ferendis iſtis expilationibus, nundinationibus, & infinitis impoſturis Romanenſium. Vocarunt indulgentias animarum nundinas, & [illegible] fremebāt à nundinatoribus iſtis indulgentiarijs vendi licentiā & impunitatem peccatorum, non de præteritis tantum, verum etiam de futuris, nec in hac tantum vita, verum etiam poſt obitum, ſicut loquuntur querelę Germanicorum grauaminum. Fingebant ridiculas fabulas, narrantes ſcilicet quēdam mortuum cum literis veniarum ad [illegible] ac per eas petijſſe libertatem: occurriſſe vero dæmonem quēdam, qui cum Bullam legeret, inter manus ipſius præ furore ignis papyrum, membranā, ceram, & plumbum conſumpta, atq; ita animam vacuam in profundum præcipitatam, ſicut hæc narrantur in [illegible] ſcriptis iſtorum temporum. Spargebatur & illa narratio: Nobilem quendam [illegible] indicaſſe Tecelio, in animo ſe habere, quod vellet magnum aliquod facinus deſignare, & in futurum eius peccati petijſſe indulgentiam: Et Tecelium [illegible] magna quidem pecuniæ ſumma indulgentiam illam licitatum, nobilem [illegible] tamē numerata illa pecunia Bullam accepiſſe. Poſtea nobilem illum, captata [illegible] occaſione, Tecelium in ſylua quadam effractis indulgētiarijs ciſtis ſpoliaſſe. Cumq; Tecelius omnes ipſi diras minitaretur: Nobilem ipſi oſtendiſſe Bullam indulgentiarum tam magno redemptam, & cum riſu addidiſſe: hoc erat peccatum illud, quod in animo habebam, à quo iam in optima forma abſolutus ſum. Omnes igitur optabant, & inſtigabant, vt aliquis impudentiſſimis illis nundinationibus ſe opponeret: ſed metu [illegible] Tyrannidis Pontificiæ nemo audebat progredi.

Patria D. Martini Chemnitij.

Principium reprehenſionum quibus Lutherus vſus eſt in indulgentijs.

Themata diſputationis Lutheri de indulgentijs.

Concio Lutheri de indulgentijs, &c.

Literæ Lutheri ad Pa-

Tandem cum Tecelius merces ſuas indulgentiarū [illegible] impoſtura, venales exponeret in oppido, [illegible] Iüterbock (quod prope meam patriam Brietzen, quæ à fidelibus ol[illegible] Marchionibus Brandenburgenſibus [illegible] nomen habet, ſitum eſt [illegible] etiam maternam ducit originem) ibi ob loci vicinitatem, [illegible] Lutherum Vitebergæ docentem [illegible] peccatis, ac [illegible] ſpiritum ipſius excitauit, vt conſtitueret impudentiſſimis illis [illegible] nationibus contradicere. Cum vero primum non auderet [illegible] negotium indulgentiarum reijcere aut damnare, [illegible] ſua & craſſiſſimos abuſus reprehendi, totam rem in [illegible] diſputationem adduxit, editis publice propoſitionibus anno 1517 pridie [illegible] dum Nouembris, ſicut liberum tunc erat in ſcholis omnia [illegible] diſputando in dubium vocare. Edidit etiam concionem de indulgentijs & pœnitentia. Ac ſcripſit ad Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos, ad ipſum etiam Leonē Pontificē, vt Quæſtorum impudentiam cohiberent. Nec vero in vniuerſum tunc damnabat Papales indulgentias, ſed tantum modum adhiberi, ac enormes exceſſus corrigi petebat,

dicebat redemptiones veniarum non eſſe vel præcepti, vel conſilij, nec ad ſalutem neceſſarias:ſed liberas,imo vtiles.ſi homines in eas non confidant. Item,non eſſe contemnendas indulgētias, ſed liberas relinquendas : eſſe eas de genere eorum, quæ licent & ſub permiſſionem cadunt, quamuis non de numero eorum,quæ expediunt.

pam & Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos.

Mota hoc modo indulgentiarum Camarina, ſuſpenſis animis vbique omnes expectabant euentum rei. Nulla autem prorſus moderatio vel ab Epiſcopis,vel à Pōtifice adhibebatur. Sed Tecelius per Conradū VVimpinam contrarijs poſitionibus omnia ſua impudentiſſime defendebat. Ac certatim ſcriptis acerbiſſimis in Lutherum irruebant Theologi Pontificij, Syluester Prieras Romæ Magiſter Palatij, Eccius Hogoſtratus,&c. Illi impudentiſſima axiomata Tecelij omnia, de quibus dictum eſt, magna vehementia defendere conabantur. Ex hiſce principijs:Primo,quod Papæ poteſtas eſſet ſuprema,quæ à toto ſimul mundo non poſſet reſtringi. II. Quod Papa ea, quæ fidei ſunt, ſolus haberet determinare. & Scripturam auctoritatiue pro ſuo ſenſu interpretari. III. Multas veritates & catholicas tenendas,licet nec in canone Scripturæ,nec à Doctoribus antiquioribus ponantur. Hæc enim ſunt verba in poſitionibus VVimpinæ. Ita irritatus Lutherus, totum negotium indulgentiarum per reſolutiones plenius cœpit examinare, ac paulatim etiam doctrinam de pœnitētia,de fide,de iuſtificatione,&c.magno omnium applauſu illuſtrare. Interea cœpta erant Comitia Auguſtana, Anno 1518.eo citatus erat Lutherus ad cauſam dicendam coram Cardinali Caietano,cui Pontifex hoc in mandatis dederat. Ille vero hoc tantum multis minis vrgebat,vt Lutherus ſua reuocaret, tunc ſalua fore omnia. Et non pauci erant, qui dicebant,de poteſtate ſummi Pontificis non diſputandum,ſed tacendum,& gratias agendas.

Quid Lutherus principio damnarit in indulgentijs.
Conradus VVimpina patronus indulgentiarum.
Syluester Prieras.
Eccius.
Hogoſtratus.
De auctoritate Papa.
Incrementa ſemel mota diſputationis.
Quibus argumentis eſt cōtra Luth.
Comitiorum Auguſtanorum acta.

Cum vero Lutherus ad hoc permoueri non poſſet, re infecta diſceſſum fuit. Et quoniam quidam animaduertebant, Lutherum minis & maledictis non poſſe à ſententia dimoueri, nec populum placari acerba defenſione impudētiſſimarum nundinationum : alia igitur via hoc tentarunt, & per Carolum Milititium multis actum fuit cum Luthero, vt quæ pacis eſſent,conſuleret, & Pontifici reconciliaretur. Vocarat etiam Carolus ille ad ſe Tecelium primarium tragœdiæ iſtius auctorem, ac ſeuere obiurgatum verbis ac minis Pontificijs ita terruit, vt ægritudine animi confectus,non multo poſt extingueretur. Hæc ratio agendi Lutherum ita mouerat,vt oſtenderet,ſe pacis cupidum & ſtudioſum. Cumque neceſſitate quadam, quaſi per vim in turbas illas pertractus eſſet, prolixe promiſit omnia.

Caietanus.
Actum adverſariorum.
Carolus Militiſius.
Tecelius moritur.

Et ſane ſi hanc viam proſecuti tunc fuiſſent Pōtificij, potuiſſent omnes illas turbas ſanare. Sed aderat fatalis terminus indulgētiarum & totius regni Pontificij. Conſtituerat.n.Deus propulſatis Ægyptiacis tenebris, lucem verbi ſui rurſus accēdere, & Eccleſiā ſuam ex Babylonica captiuitate liberare. Vociferabantur itaq; ij,qui columnæ regni Pontificij videri volebant:Non decere maieſtatē Pontificiam tam molliter & abiecte rem illam agere. Sed effecerunt, vt Pontifex promulgaret condemnationem Lutheri. Nominatim vero edidit nouam Decretalem de indulgentijs & earum efficacia,in qua non obſcure Teceliana dogmata de indulgentijs à pœna & à culpa,pro viuis & pro mortuis confirmat. Hęc enim ſunt verba: Romanum Pontificem Chriſti vicarium, poteſtate clauium (quibus culpam & pœnam pro actualib.peccatis debitam tollat,culpam quidem mediante pœnitētiæ Sacramento,pœnam vero temporalem pro actualibus ſecūdum diuinam iuſtitiam debitam, mediante Eccleſiaſtica indulgentia) poſſe pro rationalibus cauſis cōcedere fidelibus, ſiue in hac vita

Nouū claſſicum aduerſariorum contra Lutherum.
Lutherus cōdemnatur à Pontifice.
Decretalis Leonis X. de indulgentijs.

ſint,

ſunt, ſiue in purgatorio, indulgentias ex ſuperabundantia meritorum Chriſti & Sanctorum, ac tam pro viuis quam defunctis, Apoſtolica auctoritate, vel per modum abſolutionis indulgentiam ipſam conferre, vel per modum ſuffragij illam transferre, Ac propterea omnes, tam viuos quam defunctos a tanta pœna liberari, quanta conceſſæ & acquiſitæ indulgentiæ æquiualet, &c. Hanc decretalē Eccius in Lipſica diſputatione ita interpretatus eſt, indulgentias quidem de ſe non remittere vel delere culpam: ſed tamen dari indulgentias, vt qui eas acquirunt, abſoluantur à pœna & a culpa, in hanc ſententiam: Quia Papa concedat, vt qui redimunt indulgētias à culpa, mediante Sacramento pœnitentiæ a deputatis commiſſarijs abſoluantur, & deinde indulgentias, id eſt, pœnarum remiſſiones conſequantur, ita vtrumq; fieri per indulgentiarum bullas, vt à pœna & culpa liberentur.

Ecciana interpretatio Decretalis Pontificia.

Secutæ poſtea ſunt condemnationes Lutheri doctrinales à Louanienſibus & Colonienſibus. Atque ita data fuit Luthero occaſio, vt ſubinde plures errores in doctrina Pontificia detegeret, & alios etiam locos doctrinæ Chriſtianæ, ex verbo Dei, nequicquam frement Romano Pontifice illuſtraret. Et res eo deducta eſt, quod in Comitijs Auguſtanis Anno 1530 Pontificij ordines Imperatorem rogarunt, vt interpoſita ſua auctoritate efficeret apud Pontificem, ne amplius indulgentias in Germaniam mitteret, totam enim religionem Pontificiam ita ludibrio exponi.

Pontificios puduit nundinationum & diſpenſationis indulgentiarum.

Nunc Concilium Tridentinum vſum indulgentiarum maxime ſalutarem prædicat, & leuiter tantum de abuſibus quibuſdam concionatur. Obſeruet autem Lector, quod Decretum Tridentinum in ſpecie non explicet, qui ſint abuſus illi. Tecelliana enim portenta, de quibus diximus, probare forſan non poteſt, & tamen damnare etiam vel non vult, vel non audet, quia à tota Eccleſia Pontificia tunc, ſicut oſtendimus, defenſa & Papali auctoritate confirmata fuerunt. Ne igitur nihil agere videatur, in genere nominat abuſus quoſdam & prauos quæſtus, quos tamen nec oſtendit, nec explicat: ſed dicit, commodiſſime in ſpecie inueniri & prohiberi non poſſe, vt per verba generalia nihil ſignificantia ſpecies emendationis oſtenderetur, reipſa autem nihil fiat. In Decreto igitur Tridentino tandem omnia ad poteſtatem Romani Pontificis referuntur, vt ita veteris ſuperſtitionis retineantur, & ſi fieri poſſet, per occaſionem hominibus rurſus obtrudantur, ſicut Pius Quintus, anno 1571. edita Bulla hortatus eſt fideles, vt pro felici ſucceſſu fœderis contra Turcam ieiunijs, orationib. & eleemoſynis vacarent, vtque eo frequentius illud facerent, omnibus & ſingulis, qui quarta & ſexta feria ac ſabbato ieiunarent, &c. pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem, & eam indulgentiam, quæ fidelibus Eccleſias almæ vrbis, & extra vrbem ad id deputatas, viſitantibus cōceſſa eſt, pro illa, quam habeat theſauros Eccleſiæ aperiendi poteſtate, elargitus eſt, dans poteſtatem eligendi cōfeſſorem. Et reliqua, ſicut in veteribus bullis vſitatum fuit. Inde Lector intelligere & ſtatuere poteſt, quomodo Canonem Tridentinum Pontifex accipi velit, nempe vt illa omnia, de quibus hactenus diximus, quę collapſa & exploſa iā aliquandiu fuerunt, paulatim reuocentur, hoc eſt, reſtituantur, vt ſcilicet indulgentiæ ſint nō tantum relaxationes pœnarum canonicarum, quæ iam dudū antiquatæ ſunt: ſed pleniſſimæ remiſſiones ipſorum peccatorum, & quidem omnium peccatorum ex theſauro operum, quę Sancti vltra quam debuerunt, ſupererogarunt. Vt ipſę Eccleſiæ rurſus obtrudantur impudentiſſimę impoſturę de ſtationibus vrbis, quas continere fingunt vltra decies centena millia annorū, & pluſquam quadraginta duas plenarias indulgentias, cum liberatione

Concilium Tridentinum de vſu & vtilitate indulgentiarum.

Generalitas inſidioſa Concilii Tridentini.

Summa Decreti Tridentini de indulgentiis.

Pii Quinti bulla de indulgentiis.

aliquot

aliquot animarū ex purgatorio, ſicut ſupra deſcripſimus. Iſtas exoletas merces Pius noſſet ex poteſtate ſua aperiendi theſauros Eccleſiæ, ipſis veterum nundinatorum verbis rurſus venales exponit. Quia vero merces iſtas non admodum gratas, nec in magno pretio eſſe intelligit, gratis eas exponit, ſi hoc artificio homines rurſus ineſcare & faſcinare poſſet. In fine enim Bullæ ſub excommunicationis pœnę diſtrictius præcipit omnibus & ſingulis Notarijs Eccleſiaſticiſque perſonis, ne publicationis, ſubſcriptionis, obſignationiſque prætextu, quicquam etiam à volentibus & vltro offerentibus pecuniæ exigere, aut aliquod lucrum vel minimum facere audeant.

DECRETVM TRIDENTINI CONCILII DE DELECTV CIBOrum, Ieiunijs & diebus feſtis.

Inſuper hortatur S. Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri atque Saluatoris aduentum, Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquam boni milites illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarū mater & magiſtra ſtatuit, nec non ea, quæ tam in hoc Concilio, quam in alijs Oecumenicis, ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulo commendent, omniq́; diligentia vtantur, vt illis omnibus, & ijs præcipue ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia: vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota & religioſa celebratio, admonentes populos crebro obedire Præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

EXAMEN.

Summa dogmatis Pontificij de delectu ciborum & ieiunio.

Vniuerſæ Eccleſiæ notiſſimum eſt, quales laqueos Pontificij per leges ſuas de ieiunijs, & de diſcrimine ſeu delectu ciborum conſcientijs iniecerint, quas ſuperſtitioſas & impias opiniones neceſſitatis, ſatisfactionis, cultus, iuſtitiæ & meriti, ieiunijs ac delectu ciborum attexuerint: quod ſcilicet ſint ſatisfactiones pro peccatis, quibus peccata expientur, & talia bona opera, quibus Deo gratiores effici, & vitam æternam promereri poſſimus. Item, qui ex delectu ciborum vel ſeruato, vel non ſeruato fecerint, vel peccata mortalia, vel peculiares cultus Dei ex opere operato: quas tamē leges pro diuitibus venales habuerunt, & pecuniā numerantib. liberaliter relaxarunt. Cumque totus orbis a Tridentinis patribus diu expectaſſet reformationem, ipſi in fine Concilij, ſicut ab initio fecerunt, ſolita ſua exercēt artificia: diſſimulatis enim erroribus & ſuperſtitionibus Pon-

Inſidiæ Tridentin. in hoc Decreto.

tificio ieiunio & prohibitioni ciborum annexis, dicunt, fideles debere obſequentes eſſe ijs, quæ ad mortificandā carnem cōducunt, vt ſunt ieiunia, quibus ſuum ciborum delectum, ſeu prohibitionem potius nō tātum addunt, verum etiam præponunt. Superſtitioſas vero leges & opiniones de ieiunijs, ac prohibitionibus ciborum omnes ſub illa Orci galea inuoluunt: quando dicunt, illa omnia, quæ Romana Eccleſia omniū Eccleſiarum mater & magiſtra ſtatuit, quibuſcunq; fidelibus commendāda & ſeruanda eſſe, vt ita ſub prætextu ſententiarū Scripturæ quæ de mortificatione carnis, ac de veris ieiunijs cōmonētur, ſuperſtitioſas ſuas leges & opiniones omnes ſtabiliāt & retineant. Vtq; ſub hoc prætextu illos qui impias ipſorū de ieiunijs & prohibitione ciborum leges & opiniones, ex verbo Dei taxant, plauſibili ſpecie traducētes condemnare poſſint, quaſi ea, quæ ad mortificationem carnis in ſcriptura traditam conducunt, improbent & reijciant. Et quidem ſi hoc agerent, vt abiectis & damnatis impijs & ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ſana doctrina & vtilia exer-

cita

citia veri ieiunij, ſicut in Scriptura hæc tradita ſunt, ſine conſcientiarum laqueis, & prauis opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur, omnes pij certatim operam ſuam & merito & libenter huc conferent: ſed quia ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Pontificiorum leges & opiniones de ieiunijs, & prohibitione ciborum, & ad traducendos eos, qui prauas iſtas opiniones ex verbo Dei taxarunt, inſidioſe illa omnia inſtructa ſunt: ideo diſtincte exponemus Primo, veram Scripturæ ſententiam de ieiunijs & de ciborum delectu: Poſtea ſubiungemus conſentientes quaſdam veteris Eccleſiæ ſentẽtias: Addemus deinde antitheſin de impijs ac ſuperſtitioſis Pontificiorum legibus & opinionibus, de ieiunio & prohibitione ciborum. Poſtremo, colligemus hiſtoricam obſeruationem, quomodo omnib. temporibus ſuperſtitiones de ieiunijs & prohibitione ciborum Eccleſiæ negotium fecerint, quomodo ſæpius repreſſę ſint, donec tandem ipſam Eccleſiæ arcem inuaſerunt.

Partitio oſtendens ſummam totius huius tractationis.
I.
II.
III.
IV.

QVOD VERVM IEIVNIVM HABEAT *teſtimonia & exempla ſacra Scripturæ in veteri & nouo Teſtamento.*

Eſſe ieiuniũ verum.

Ieiunium per ſe & ſuo genere non eſt opus mandato Dei prohibitum, vel cõtra verbum Dei pugnans, nec inter ea ſimpliciter numerari vel debet, vel poteſt, quæ ſine vllo Scripturæ vel teſtimonio, vel exemplo, ex ſola hominum traditione exorta & inſtituta ſunt. Habet enim non pauca vel obſcura, ſed multa & illuſtria teſtimonia & exempla, in Scriptura tũ veteris, tum noui Teſtamenti: quæ ideo prodeſt in conſpectu habere. Quidã enim propter abuſus Pontificios adeo abhorrent à ieiunij doctrina, vt audito vel ſolo ieiunij nomine reſiliãt, ac ſi vel homicidium vel adulterium audirent: Quidam totam de ieiunio doctrinam ſine diſcrimine inter traditiones humanas reijciunt. Sed Scriptura abuſus ieiuniorũ, Eſa. 58. Zach. 7. Matth. 6. ita reprehendit & damnat, non vt ipſa ieiunia per ſe ſimpliciter abijciat, ſed vt veram eorum rationem & pium vſum oſtendat, & multis pijs exemplis probet ac confirmet. Quod vero manifeſta verbi Dei teſtimonia & probata Sanctorum in Scripturis exempla habet, non eſt inter humanas traditiones numerandum: ſed ſi quos ſuperſtitioſos abuſus, & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio aſſuerunt, illa diſcernenda & ſeiungenda ſunt ab ipſis ieiuniorum exercitijs, ſicut verbi Dei teſtimonijs traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atque opera danda eſt, vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ac remotis prauis abuſibus, res ipſa, ſicut Scripturę teſtimonijs & exemplis traditur, Eccleſiæ reſtituatur.

Contraria.

Teſtimonia veteris Teſtamenti, de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Pſal. 35. Ego autem, cum ipſi ægrotarent, induebar ſacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum vertebatur. Pſalm. 69. Si quando fletu & ieiunio animam meam affligebam, hoc factum eſt in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sanctificate ieiunium, & clamate ad Dominum. Cap. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu, clangite tuba, ſanctificate ieiunium, &c. Nume. 30. ſtatuitur de voto ac iuramento obligationis ad affligendam animam.

Leuitic. 16. & 23. Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit, affligetiſque animas veſtras in ea. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Eſaiæ 58. Hoc eſt ieiunium, quod elegi, &c.

At ſi quis arbitretur, ieiunium reijciendũ eſſe inter Leuiticas Teſta-

menti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt, habet & nouum Teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matt.6. Cum ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo Matt.9. Auferetur ſponſus, tūc ieiunabunt. Matt.17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi per orationem & ieiunium.

Teſtimonia noui Teſtamenti.

1. Corinth. ſeptimo: vt vacetis ieiunio & orationi. 2. Corinth.6. In omnibus exhibeamus nos vt Dei miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Hiſce teſtimonijs accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra. Iudicum 20. Ieiunauerunt die illo vſque ad veſperam. primo Regum tertio: ieiunauerunt in die illa, & dixerunt, peccauimus. 1. Regum trigeſimoprimo, Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2. Reg. 1. Planxerunt, & fleuerunt &, ieiunauerunt vſque ad veſperam, propter Saulum & Ionathan. 1. Reg.12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium, &c. 3. Reg.21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2. Par.20. Ioſua propoſuit quærere Dominū, & prędicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 1. Eſdr.8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus, &c.

Exempla veteris Teſtamenti.

Item, Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit proſpere. Nehe.1. Fleui & mœſtus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Eſth.4. Ieiunate pro me, nō comedetis & nō bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Eſther.9. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces.

Iere.36. In die ieiunij, quod prædictum erat menſe nono, in conſpectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Danielis nono, Deprecatus ſum Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere.

Daniel.10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panē deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non intrauerunt in os meum, nec vnguento vnctus ſum. Ibidem dixit Angelus: A primo die, quo poſuiſti cor tuū ad intelligendum, vt affligeres te coram Deo, exaudita ſunt verba tua. Ionæ. 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.

Luc.2. Anna non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationib. ſeruiens die ac nocte. Actor.13. Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantib. dixit Spiritus ſanctus: Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſq; eis manus, dimiſerunt illos.

Exempla noui Teſtamenti.

Actor.14. Cum conſtituiſſent illis presbyteros, & oraſſent cum ieiunijs, commendauerunt eos Domino. 2. Corinth. vndecimo, in labore & moleſtia, in vigilijs, ſæpe in fame & ſiti, in ieiunijs, ſæpe in frigore & nuditate.

Tob.3. Sara aſcendens in ſuperius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus, non manducauit neque bibit, ſed in oratione perſiſtēs, cum lacrymis deprecabatur Dominū. Tob.12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Iudith 4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs & orationibus. Item, Dominus exaudiet preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiunijs & orationibus in conſpectu Domini. Iudith 8. Iudith vidua habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbata.

1. Mach.3. Congregatus eſt cœtus, vt orarent, & ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti.

2. Mach.13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino, miſericor-

diam cum fletu & ieiunijs per triduum ſine intermiſſione proſtratis hortatus eſt eos Iudas, vt ſe præpararent. Baruch 1. Cum audiſſent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabāt, & orabant in conſpectu Domini.

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO SCRIPTVra loquitur, ſeu quid complectatur, & in quo conſiſtat vel quæ ad verum ieiunium pertineant.

Variæ traditæ ſunt ſiue definitiones, ſiue deſcriptiones ieiunij, cū à veteribus, tum à recentiorib. de quibus inter eruditos diſputatur. Sed ſimpliciſſima & certiſſima ratio eſt, ſi ex illis teſtimonijs & exemplis, in quib. doctrina de ieiunio tradita eſt. tanquam membra colligantur, ea, quę ad veram rationem ieiunij, ſicut in Scriptura traditum eſt, pertinent. Quod vt eo commodius & rectius fieri poſſit, præmittenda eſt diſtinctio, vt ad id, quod proprijſſime appellatione ieiunij in Scriptura ſignificatur, facilius peruenire poſſimus.

De vocabulo ieiunij.

Et ꝙ ad vocabula attinet, Gręci vocant νηστείαν, à priuatiua particula νὴ, & ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν, vel σιτίον, ſicut Suidas exponit, non comedere, vel cibum non ſumere. Quod Latine ad verbum quidam vertit inediam. Et νῆστιν Varinus interpretatur ἄγευστον σίτου. impaſtum, qui cibum nondum guſtauit. Ita Matt. 15. & Marc. 8. de illis, qui triduum apud Chriſtum perſeuerarunt, & non habebant quod ederent, Chriſtus dicit: Nolo eos ieiunos dimittere.

Vox Hebræa.

Hebræum vocabulum eſt צום Zom, quod ab emulgendo ſeu exugendo nomē habet. Nam & inteſtinum pyloro proximum, quia id quod accipit non continet, ſed ſtatim ad inferiora tranſmittit, atq; ita plerunq; inane eſt, Græcis νῆστιν vocari Suidas author eſt, vnde Gaza reddidit inteſtinum ieiunum. Aliquando per verbū ענה Anah ieiuniū deſcribitur, quod afflictionem ſignificat, & aliquando cum fame ſeu inedia iungitur, vt Deut. 8. Afflixit te, & eſurire te permiſit. Eſa. 58. Si eſurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam ſatiaueris. De quo verbo in cauſa finali ieiunij plura dicemus.

Diſtinctio igitur varij vſus vocabuli ieiunij vtilis & neceſſaria eſt, vt ad id quod ieiunij ſacri proprium eſt, perueniamus. Vſitate quidē vocamus ieiunos, qui nōdum vel ientaculum vel prandium ſumpſerūt, ſed de hoc ieiunio nunc nō agimus.

Ieiunium & fames differt.

Illos etiam Scriptura vocat ieiunos, qui per triduum non haberent quod ederent: ſed ieiunium proprie non eſt idem, quod fames ſeu eſuries, quādo propter cibi penuriam ex neceſſitate aliquis cogitur inediam pati. Nam 2. Cor. 11. diſtincte numerantur fames & ſitis, ac poſtea ieiunium. Ita Actor. 27. Cum in naui ob iactationes tempeſtatum & metum naufragij appetitu proſtrato per quatuordecim dies cibum nō ſumpſiſſent vel ſi in morbo ſimile fiat, dicūtur ieiuni permanſiſſe, ſed non eſt illud ieiunium, de quo proprie Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, nō enim vocat νηστείαν, ſed ἀσιτίαν & ἄσιτοι. Chriſtus etiam, cum in deſerto 40. dies cibo caruiſſet, ita vt virtute diuina famem nō ſentiret, dicitur ieiunaſſe, Mat 4. Et poſtea eſurijſſe.

Ieiunia miraculoſa Scriptura.

Sed hoc ieiunium miraculoſum, ſicut etiā Moſis & Helię ieiuniū, qui virtute vnius prandij per 40. dies & noctes impaſtus ambulauit, nō pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditā. Aliud etiā & diuerſum à cōmuni de ieiunio doctrina eſt exemplū Pauli, qui viſione exterrit⁹, trib⁹ dieb. nec vidit, nec comedit, nec bibit, Act. 9.

Ieiuniū ſpirituale ſeu allegoricū.

Frequens etiam, præſertim apud Scriptores Eccleſiaſticos, ſicut poſtea oſtēdemus, vſus eſt vocabuli ieiunij, vt dicāt, ieiunare à peccatis, pro de-

ſiſtere

ſiſtere & abſtinere. Sicut & Plutarchus dicit, νηστεύειν κακότητος. Ad quod ieiunium Eſaias c. 58. alludere videtur. Cum enim Iudæi finem ieiunij non recte cõſtituerent, ſed in ipſo opere operato abſtinentiæ à cibis, abſque pœnitentia, conſtituerent cultum Dei, reſpondet Deus: Nonne hoc eſt magis ieiunium, quod elegi, diſſoluere colligationes impietatis, &c. Et hoc quidem magnum, generale & perfectum ieiunium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Non autem propria, ſed figurata eſt locutio, & ieiunium eſt ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiuniū pro-prie dictum tribus mod[is] fit.

Ieiunium autem proprie dictum verſatur circa voluntariam cibi abſtinentiam, quæ tribus potiſſimum modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Primo tem-perantia & ſobrietate.

Primo, quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate, quę virtus proprie vocatur temperantia, frugalitas & ſobrietas. Aliquando verò etiam ſub ieiunij appellatione comprehenditur, ſicut Iſidori definitio habet: Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaq; ciborum.

Secundo ab-ſtinentia.

Secundo, quando non in totum vel a prandio, vel a cœna abſtinemus, ſed vel prandentes, vel cœnantes aliquid detrahimus, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate cibi, vel non tam multum, vel non tam delicatum, quantum & quale etiam ſalua temperantia fieri poſſit, ſumamus. Et hæc proprie vocatur abſtinentia, quam tamen etiam aliquando ſub ieiunij appellatione comprehendi deſcriptio Dan. 10. oſtendit.

Ibi enim Daniel dicitur ſe afflixiſſe, hoc eſt, ieiunaſſe, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zach. 7. vbi ieiunium quinti menſis deſcribitur, vſurpatur illud verbum abſtinentiæ, vnde Nazaræi qui à vino & ſicera abſtinebant, appellationem habent. Quærunt enim Iudęi, nunquid flendum mihi eſt in menſe quinto, & religioſe abſtinendum? Et reſpondet Deus: Cum ieiunaretis, &c. Abſtinentiam igitur ſub ieiunio comprehendit. Tertia ſpecies abſtinentiæ eſt, quando quis in totum vel à prandio, vel à cœna abſtinet.

Tertio vere ieiunando & cibis abſti-nendo.

Et hoc propriiſſime in Scriptura vocatur ieiunium. Cum enim temperantia ſeu ſobrietas Chriſtianis debeat quotidiana & perpetua eſſe, ieiunio vero ad tempus vacandum doceat Paulus 1. Cor. 7. diſcrimen manifeſtum eſt, ſicut & Scripturæ exempla oſtendunt, vt Iudic. 20. Ieiunarunt illo die vſq; ad veſperam, 2. Reg. 1. Ieiunarunt vſq; ad veſperam propter Saulem & Ionathan. Act. 1. Vſq; ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

2. Reg. 3. Poſt ſepulturam Abner, cum vniuerſus populus veniſſet cibũ capere cum Dauide, clara adhuc die iurauit Dauid: Hęc faciat mihi Deus, & hęc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem, vel aliud quicquam. Ad veſperam vero, tempore ieiunij comedebant, ſed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicate, ſine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec menſa ſolenniter inſtructa comedebant: ſed ſicut deſcribitur Dan. 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro nec vinum introierunt in os meũ.

Lugentium cibus.

2. Reg. 12. Dauid ieiunans per ſeptẽ dies iacuit ſuper terram, nec voluit ſurgere, & cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere, mẽſa ſcilicet ſolenniter poſita & inſtructa. Et peculiaris fuit cibus lugẽtium, quibus ferme æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis ſcilicet arctus & aqua breuis, Eſa. 30. panis tribulationis & aqua anguſtiæ. 3. Reg. 22. & Pſalm. 42. Fuerunt mihi lacrymæ panes. Pſal. 80. Cibabis nos pane lacrymarum. Pſ. 102. Cinerem vt panem comedi. Ezec. 4. Subcinericium hordeaceum comedes. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos adſtricti erant tempore

Ieiuniũ verum non cõſtat prohibitione ciborũ.

ieiunij, nec vllum genus mundi cibi tẽpore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, ſed voluntarie deligebant, quod non erat delicatum. Atq; hoc modo ſeptem diebus ieiunarunt, 1. Reg. 15. quod ſcilicet ante veſperam non comederunt, & non delicate comederunt, ſicut Daniel cap. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith c. 8. omnibus diebus viduitatis ſuæ præter Sabbata ieiunauit. Hoc modo etiam Hanna ieiunijs & obſecrationib. die ac nocte ſeruiuit, Luc. 2. id quod antitheſis de viduis intemperantib. 1. Tim. 5. declarat. Quę in delitijs verſatur, inquit, viuẽs mortua eſt. Quando vero ieiunium ſoluebatur, vel vna die, vel poſt plures dies, tunc veſperi lautius ſe refocillabant, vt Iudith. 6. Vocatis preſbyteris fecit cœnam magnã, & expleto ieiunio eos reficit. Ita 1. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Ieiunia grauiora aliquot cõtinuorum dierum.

Hæc fuerunt vſitata ieiunia. Intentius vero ieiunium fuit illud quando Eſther dicit capite 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. Et Tobiæ tertio, Sara tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neq; bibit. Et valde graue fuiſſe tale ieiuniũ, inde colligitur. Nam 1. Reg. 30. cum vir quidam Ægyptius non comediſſet & non bibiſſet tribus diebus & tribus noctibus, ferme exanimatus fuit, ita vt refocilliandus fuerit, vt ſpiritus eius reuerteretur. Porro in exẽplis ſanctorum in Scriptura omnibus per totũ diem vſque ad veſperam cibo abſtinuerunt. In Darij vero hiſtoria deſcribitur hæc ſpecies ieiunij, Dan. 6. Abijt rex in domum ſuam & pernoctauit incœnatus, cibique non ſunt allati coram eo.

Ieiunium non cibi tantum, ſed & aliarum corporis delitiarum eſt abſtinentia.

Nec vero cibo & potu tantum vltra cõſuetum tempus abſtinebant ieiunantes, ſed ſimul etiam tẽpore ieiunij omnes alias licitas corporis delitias ſeu delectationes, & externas commoditates, quib. alias corpus ſolet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari abdicabant, & ecõtra habitus & geſtus lugentium tempore ieiunij aſſumebãt, vt 2 Reg. 1. Sciderunt veſtimenta ſua & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite veſtimenta veſtra, & accingemini ſaccis & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiunium & ingreſſus pernoctauit dormiens in terra. Soluto vero ieiunio lauit & vnxit ſe. Ergo tempore ieiunij a lotionibus & vnctionibus corporis abſtinebant. 3. Reg. 21. Achab ieiunans ſcindit veſtimẽta ſua, operit carnem ſuam ſacco, & dormit in ſacco, & incedit miſerabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus, vel capite velato, hæc enim omnia ſignificat vocabulum אט Ath. Opponitur autem ſaccus indumentis mollioribus, elegantiorib. ſplendidioribus & laxioribus, ac ſignificat veſtes viliores, impuriores, craſſiores, ſordidiores & ſtrictiores, quales in illis regionib. in luctu vſurpabãtur. Et quia ſacci ad recipienda frumẽta & res alias vel ex pilis, vel ex craſſiori lino conficiebantur, inde Latini aliquãdo per cilicium reddiderunt, Nehe. 3. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.

Saccus & cilicium.

Ioel. 2. Cõuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo, hoc eſt, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.

1. Cor. 7. Paulus de vſu conſuetudinis coniugalis dicit: Ne fraudetis vos inuicem niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Dan. 9. Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere. Dan. 10. Vnguento non ſum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, ſed & rex ſurrexit de ſolio ſuo, ac depoſito ſuo paludamẽto ſaccum induit, & ſedit in cinere ſeu puluere. Eſther 4. Ieiunium, vlulatus & fletus erat vbique, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Et Mardochæus ſcidit veſtimẽta ſua, indutus eſt ſacco, aſperſus cinere ſeu puluere. 1. Mac. 3. Ablata eſt iucũditas à Iacob, defecit tibia & cithara,

& ie-

Habitus & geſtus externi ieiunantium diſſimiles fuerunt,

& ieiunauerunt, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua. In luctu enim muſicam intempeſtiuam eſſe, dicit Syrach 32. Pſal. 35. Ieiunabam, & tanquam qui fratrem vel matrem luget pullatus & incuruatus incedebam. Eſa 58. In ieiunio curuabant caput inſtar iunci, ſaccum & cinerem ſibi ſternebant. Sed ibi lugentium, & per conſequens, etiam ieiunantium habitus & geſtus, pro more regionum variatur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Teſtamenti, quam ne quidem veteris Teſtamenti tempore Deus tanquam neceſſariam poſtulauit. Inquit enim Ioel. 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et Eſa. 58. Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere. In nouo vero Teſtamento, Matth. 6. Chriſtus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & ſine illis ieiunium exerceri poſſe, & Deo placere affirmet. Non opus eſt, inquit, quando ieiunas & tetrico & mœſto vultu incedas, faciem obueles, obſcures, aut deformes: hoc enim ſignificat ἀφανίζειν, ſed potes caput vngere, & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare patri cœleſti.

Ieiunium carnis afflictionē complectitur.

Tertio, oſtendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, ſeu corporis caſtigationem, & animæ humiliationem, Leuit. 16. & 23. Affligetis animas veſtras. 1. Eſd. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Daniel. 10. Ab illo die, quo poſuiſti cor tuum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui. Pſal. 35. Humiliabam in ieiunio animam meam. Eſdr. 9. Quod cum audiuiſſem, euulſi capillos capitis & barbæ, & ſedi mœrens: Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis eſt verbum ענה Anaph, quod ſignificat talem humiliationem ſeu afflictionem, ſicut Paulus deſcribit, 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. In loco vero 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio deſcribitur, vſurpatur aliud vocabulum כנע Cana, quod humiliationem & ſubmiſſionem animi ſignificat, ſicut 2. Paral. 12. vſurpatur: Cum vidiſſet Dominus, quod humiliati eſſent, dixit: quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Sicut & alterum vocabulum Anah, ita vſurpatur. Zeph. 2. Quærite humiliationem, ſi forte abſcondamini ab ira Domini, &c. Vtrumq; igitur complectitur ieiunium, & caſtigationē ſeu afflictionem corporis, & humiliationem animi. Sed in ſequenti capite de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis oſtendere, quæ ad rationem ſeu formam ieiunij proprie dicti pertineāt, quod ſcilicet ieiunium complectatur: I. Voluntariam abſtinentiam cibi per totam diem vſq; ad veſperam. II. Abdicationem aliarum etiam delitiarum ſeu commoditatum, quibus corpus alias ſolet curari, foueri, & refocillari. III. Afflictionem ſeu caſtigationem corporis, & humiliationem animi, vt ieiunium ſit caſtigatio corporis, & humiliatio animi, per abſtinentiam cibi, & abdicationem delitiarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus alias bene ſolet fieri, vel ieiunium eſt abſtinentia cibi, & abdicatio delectationum corporis ad tempus talis, qua & corpus caſtigetur, & animus humilietur. De cauſa vero finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuum eſt, iam peculiari capite diſſeremus.

Ieiunium corporis afflictionem & humiliationem animi complectitur.

Ἀνακεφαλαίωσις ſuperiorum.

DE CAVSA FINALI *Ieiunij.*

Auguſtin.

Auguſtinus in libro de bono coniugali, recte diſputat, quædam per ſe eſſe bona, & propter ſe expetenda, vt eſt ſapientia, ſalus, &c. Alia nec per ſe, & propter ſe, ſed ad aliud relata & ordinata, hoc eſt, propter finem honeſtum bona & laudabilia eſſe. Ita ieiunium per ſe & propter ſe non eſt

Ieiuniū per

ſe non eſt cultus Dei.

cultus Dei: Regnum enim Dei non eſt cibus & potus, ſed iuſtitia, pax, & gaudium in Spiritu ſancto, & qui in his ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus, Romanor. 14. Et eſca non commendat nos Deo, neque enim, ſi manducauerimus, plus habebimus, ſcilicet apud Deum neque ſi nō manducauerimus, quicquam nobis deerit, 1. Corinth. 8. Sed ſi ieiunium iungatur pœnitentiæ & orationi, hoc eſt, ſi ieiunium ad hunc finem referatur & ordinetur vt caro coerceatur, ſubigatur, & in ſeruitutem redigatur, ne ſpiritui obluctetur, & eius actiones ſua vel petulantia, vel ἀκηδίᾳ impediat & interturbet, ſed vt corpus habeamus obnoxium & idoneum ad res ſpirituales, & ad faciendum officium, ne ſaturitas aut deſidia extimulet ad peccandum, ſed vt mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus ſpirituales, vtque ſpiritus eo ardentius & liberius totum ſe dedere, & vacare poſſit pœnitētię, orationi, & reliquis pietatis exercitijs, ſicut exemplis mox oſtendemus. Si inquam, ad hunc finem ieiunium referatur, tunc demum Deo probatur. Hinc Hieronymus recte dicit: Ieiunium non eſſe virtutē, ſed gradū ad virtutem. Quando vero ieiuniū ſine tali relatione ita ſuſcipitur & exercetur, quaſi per ſe ex opere operato ſit cultus Dei, tunc Deus oſtendit, ſe illud plane non morari. Si vero ſuperſtitioſus finis, aut impia opinio cultus, meriti, iuſtitiæ, aut ſatisfactionis pro peccato ieiunio affingantur, tunc Deus tale ieiunium prorſus reijcit, & abominatur: Vt, Eſa 58. Videri volunt velut gens, quæ operatur iuſtitiā & appropinquare Deo volunt: quare inquiunt, ieiunauimus, & nō aſpexiſti, afflixímus animas noſtras, & neſciuiſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra ad lites & contentiones ieiunatis. Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi per diem hominem affligere animam ſuam, aut cōtorquere, quaſi circulum caput ſuum, ſaccum, & puluerem ſibi ſternere. Nunquid iſtud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domini, &c. Ierem. 14. cum Dominus denuntiaſſet populo ſiccitatem, ſterilitatem, & famem dicit: Populus hic diligit vacillare pedibus, & non abſtinet vel cohibet ſe, ideo Domino non eſt complacitum in illis: etſi igitur ieiunēt, nō exaudiam, Zach. 7. Populus interrogat, nunquid flebo & abſtinebo mēſe quarto, ſicut iam feci multis annis? Et reſpondet Dominus, cum ieiunaretis & plangeretis, nūquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Hæc ait Dominus, Iudicium verū iudicate, & miſericordiam facite, quiſque cum fratre ſuo. Et noluerunt attendere, aures ſuas aggrauarunt, cor ſuum ad adamātem poſuerunt, Et idem vult Syracides, quando inquit, cap. 34. Homo, qui ieiunat propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? Et Matth. 6. Chriſtus inquit, Cū ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, qui obſcurant facies ſuas, vt videantur hominibus ieiunare: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Luc. 18. Phariſæus inter cętera opera proponit Deo ad iuſtificationem etiam hoc, ieiuno bis in hebdomata, ſed non deſcendit iuſtificatus.

Verus vſus ieiunij.

Hieronymus.

Superſtitioſus finis ieiunij.

Manifeſtum igitur eſt ieiunium per ſe ex opere operato, ſi non referatur ad veras cauſas finales, Deo non probari. Imo, ſi ſuſcipiatur opinione Phariſaica, vel ad oſtentationem, vel ad meritum, ſatisfactionem, ſeu iuſtificationem, improbari & reijci à Deo. Nam & Matt. 9. Chriſtus opinionem, qua Phariſæi ieiunabant, comparat veſtibus detritis, quibus Euangelij nouitas non conueniat.

Veri fines ieiunij ex Scripturā. Primus vt caro ſpiritui ſubijciatur.

Veri autem fines pij ieiunij, quod Deo probatur, in Scripturæ teſtimonijs & exemplis liquido oſtenduntur, quod vt res planior ſit, in aliquot membra ſeu capita totā explicationem diſtribuemus. Primo enim, quia homo conſtat ex corpore & anima, & operationes animæ, prout corpus affectum eſt, vel impediuntur, vel interturbantur, vel excitantur, & iuuantur, vt ſint alacriores & vegetiores. In vſu igitur cibi & potus, ac reli-

quatum

Debita corporis cura.

quarum corporis commoditatum, ea ratio adhibenda eſt, vt operationes animę non impediantur, vel anima ſeu inconuenienti repletione, vel nimis delicata cura, vel etiam nimia abſtinentia. Cumque experientia manifeſte oſtendat, ſi corpori prorſus non adhibeatur neceſſaria cura, ſeu commoda tractatio, ſed vel nimia inedia, vel mala tractatione debilitetur & male afficiatur, tunc corpore male habente, nec animam ſuis actionibus recte defungi poſſe, ſed eius intentionẽ vel impediri, vel turbari. Ideo Paulus Col. 2. reprehendit & damnat factitias ſeu electitias illas religiones, quæ in cibis, quę ipſo vſu conſumuntur, cultum Dei cõſtituũt, & iuxta traditiones hominũ, ſub ſpecie humilitatis & ſeueritatis diſciplinæ corpori nõ parcunt, ſed illud ita vexant affligunt, & macerant (hoc enim ſignificant ἀφειδίᾳ) vt debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione & conuenienti curatione ei nõ tribuant. Atque in hac diſciplinæ ſeueritate cultum Dei conſtituunt. Tales igitur religiones Paulus reiicit & improbat. Cumque Thimotheum Paulus ita inſtituat, vt ea, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent, recte expedire poſſit, præcipit ipſi, 1. Timoth. 5. ne pergat aquam bibere, ſed modico vino, propter ſtomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atque ideo in veteri etiam Teſtamento ſacrificijs ſolennioribus conuiuia hilaritatis ex inſtitutione Dei coniũgebantur Deuteronom. 12. Et in feſtiuitatibus comedebant pinguia, & lætabantur, Nehem. 8.

Rurſus vero corpus cibo, potu, & alijs delitijs ita poteſt tractari & curari, vt concupiſcẽtia, & petulãtia, & deſidia, quib. caro ſpiritui repugnare, & pias eius actiones turbare & impedire ſolet, excitentur, foueantur, & augeantur. In vſu igitur cibi & potus, & eorum, quę ad curam corporis pertinent, illam Scriptura adhiberi vult moderationem, nę corpus, vt animæ iumentũ, ſicut veteres loquũtur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incraſſatum & impinguatum mentem obruat, Deuteronom, 32. cor grauet, Luc. 21. ſemen in voluptatibus ſuffocet, Lucæ 8. & ſpiritui recalcitret, ſed vt in obſequium ſpiritui ſubiungatur, & in officio retineatur, vt menti ſit obnoxium. Et hoc eſt, quod Paulus præcipit, Roman. 13. agendam quidem curam corporis, ſed non ad concupiſcentias.

Ne ad concupiſcentias, &c.

Illud vero non vna aliqua ſimili forma pariter omnibus præſcribi poteſt. Aliquando enim & in quibuſdam hoc fieri poteſt temperantia ſeu ſobrietate, vt 1. Teſſ. 5. Nos qui diei ſumus non ſtertamus & ebrij ſimus, ſed vigilemus & ſobrij ſimus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Petr. 5. Vt aduerſario, querenti nos deuorare, fide reſiſtere poſſimus, inquit: ſobrij eſtote, & vigilate. Et Lucæ 21. Cauete, ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et ſicut Salomon inquit, Eccle. 10. Væ terræ, cuius principes mane cõeſſantur: Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ad virium refectionem, nõ ad luxuriam. Aliquando vero & in quibuſdam ſeueriori diſciplina cohibenda & coercenda eſt caro, vel abſtinentia ſcilicet, vel ieiunio. Paulus 1. Corinth. 6. vtitur exemplo athletarum, quorum victus ratio exquiſitiſſime erat. Non enim promiſcue quiduis ingurgitabant, & à multis abſtinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obrueretur, ſed vt & corpus agile, & vis mentis præſens, alacris, & vegeta redderetur, ad circumſpectionem inferendi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meum ſubigo, coerceor, cohibeo, ſugillo, obtundo. Eſt enim valde illuſtris metaphora in verbo ὑπωπιάζω, ſicut enim pugil aduerſarium ſuũ obſeruat, & ictibus ac plagis cohibet, ſugillat, & ſubigit, ita inquit Paulus, ego corpus meum obſeruo, & ne caro aduerſario ſua relu-

Caro coercetur aut ſobrietate, aut temperãtia.

Aut abſtinentia, vel ieiunio

ctatione ſpiritum de ſtatu ſuo deijciat, & ſubiugatum carni ſeruum ſeu captiuum reddat, ſubigo, obtundo, edomo, & ſubiugo corpus meum, vt in ſeruitutem animæ ſeu ſpiritus redigatur. ne alijs prædicās, ipſe reprobus efficiat. Illa autem ſubactio ſeu ſubiugatio corporis, vel mortificatio carnis fit vel temperantia, vel abſtinentia, vel ieiunio, vel ſtudijs, laboribus, negotijs, occupationibus crucis, cruce, afflictionibus, pauoribus, ſenſu iræ Dei, &c. hoc fine, ne intemperantia, petulantia, & deſidia carnis impediat intentionem animi, in meditationibus & exercitijs pietatis, neve otium & luxus pariant peccata excutientia Spiritum ſanctum. Hæc vera, plana, & vtilia ſunt, ac monſtrant generalia fundamenta de fide ieiunij, ac de modo, quando & quomodo pro perſonarum, actionum, & temporum diuerſitate exercitia illa ſuſcipienda & vſurpāda ſint. Non enim eadem exercitia ſimiliter omnibus praſcribi vel poſſunt, vel debent. Hunc vero generalem ieiuniorum finem, Scriptura per ſpecies deducit, ſicut ordine oſtendemus.

Secundus vſus ieiunij in exercitijs ſeriæ pœnitentiæ.

Secundo, Scriptura oſtēdit, populum Dei ſolitum adhibere ieiunia in exercitijs ſeriæ, & præcipue publicæ ſeu ſolemnis pœnitentiæ. Exempla antea annotauimus, Ioel. 2. Ioa. 3. 3. Reg. 21. Quia enim plenus venter ſecuritatem gignit, & exercitia pœnitentiæ vel turbat vel impedit. Vt igitur mens ſine impedimentis & auocamentis excitatius & liberius poſſet vacare agnitioni, conſiderationi, & meditationi, de multitudine, magnitudine, grauitate, & abominatione peccatorum, ea veris doloribus & ſerijs gemitibus deplorare ea deteſtari, de comminationibus diuinis cogitare, expaueſcere agnitione, timore, ac ſenſu irę Dei, ac ſe coram Deo demiſſione non ſimulata humiliare. Ideo veteres in Scriptura carnē abſtinentia & ieiunijs ſubiugarunt, ne ſua vel ſecuritate, vel deſidia, vel petulantia, ſeria illa pœnitentiæ exercitia retardaret, interrumperet, impediret, aut lāguidiora redderet. Et ſicut in genere corpus male affectum vel afflictum animo mœſtitiam inducit, ac mentem demiſſiorem reddit: ita cum pœnitentia ſit iuſtitia ſecundum Deum, 2. Corin. 7. vt cor vera ſubmiſſione & contritione humilietur coram Deo, Pſal. 51. Hoc fine Scriptura oſtendit, adhibita fuiſſe ieiunia in exercitijs grauioribus pœnitentiæ. Præterea cum in pœnitentia animus intus mœſtus, ſolicitus, & agnitione peccati ac iræ Dei ſerio perculſus ſit, inde ſequuntur etiam foris, talia ſigna in corpore. Quales enim ſunt animæ affectiones interiores, ſi vehementiores & non ſimulatæ ſunt, tales etiam geſtus, diſpoſitiones, & ſignificationes in corpore ſequuntur, teſtantes de animi ſiue lætitia, ſiue triſtitia. Veteres igitur, vt oſtenderent dolores pœnitentiæ interiores non eſſe leues aut ſimulatos, foris etiam ieiunijs, & alijs geſtibus luctus conuenientibus, dolorem ſuum teſtari voluerunt, quod in publica ac communi pœnitentia propter exemplum vtile fuit, vt alij etiam illis externis ſpectaculis inuitarentur & excitarentur ad ſeriam peccatorum & iræ Dei meditationem, atque ad veram animi humiliationem. Ita deſcribitur pœnitentia in ieiunio, Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu, ſacrificate ieiunium, conuocate cœtum, ſenes, paruulos, infantes, ſacerdotes plorent, &c. Ionæ 3. Nec homines, nec iumenta guſtent quicquam, ſed clament præ inedia, & conuertatur quiſque à via ſua mala. Et 3. Regum 21. Nonne vides Achab humiliatum coram me, quia igitur humilis factus eſt coram me, non inducam malum in diebus eius. Huc pertinet etiam locus Eſaiæ 58. quia oſtendit, hunc ieiunij finem, vt ſit commonefactio, ſicut ieiunium eſt abſtinentia eorum, quæ corpus appetit, ita homines non debent cupiditatibus ſuis indulgere, ſed eas mortificare, & ſi quod peccatum admiſſum eſſet, vt ieiunio admoniti illud corrigerēt, hoc eſt, ieiunium de-

Exempla huius vſus ieiuniorum.

bere pædagogiam eſſe ad pœnitentiam, dicit enim, in die ieiunij inuenitur voluntas veſtra. Item, Ad lites & contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare: ſed hoc ieiunium elegi, diſſolue faſciculos impietatis, dimitte oppreſſos, & omne opus dirumpe, &c.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit neceſſaria, quaſi ſine illa pœnitentia, vel non eſſe, vel vera eſſe non poſſet. Tota enim vita piorum fuit perpetua pœnitentia, nec tamen perpetuo ieiunauerunt, ſed in grauioribus & ſolennioribus pœnitentiæ exercitijs, quæ Chriſtus Matth. 11. vocat pœnitentiam in ſacco & cinere, adhibuerunt ieiunia, & reliqua ſigna luctus, vel tanquã irritamenta ad pœnitẽtiam, vel tanquam externa teſtimonia pœnitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus non voluit alligatam eſſe, nec in illis ſubſiſtere, ſicut inquit, Ioel. 2. Scindite non veſtimenta, ſed corda veſtra. Paulus etiam loquens de hypocriſi in abſtinentia ciborum, dicit 1. Tim. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Intelligit autem pietatem cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & neceſſarium.

Ieiunij vſus fuit in luctu & calamitatibus, vt ſit admonitio de peccato vt cauſa malorum.

Tertio, ſcripturę exempla, ſicut in pręcedentibus annotauimus, oſtendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præſentibus, vel imminentib. & in luctu, adhibuiſſe ieiunia, vna cum reliquis externis ſignis luctus, vt eſſent commonefactio, non tantum nec pręcipue propter ipſas calamitates, quæ premũt nos, dolendum eſſe, ſed debere calamitates eſſe conciones legis de ira Dei propter peccata noſtra, vt moueantur flagellis Dei nos compelli ad pœnitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus triſtantur & dolent: ſed ſecundum Deum & ad pœnitentiam in cruce contriſtari & dolere, ac ſub potenti manu Dei ſe humiliare, hoc Eccleſiæ proprium eſt. Et propter hanc commonefactionem in calamitatib. & in luctu ſuſceperunt ieiunia. Naturaliter quidem hoc ſequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit Pſalmo centeſimo ſecundo: Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum. Inde in gentium etiam luctu legimus, ieiunia, aſperſos pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in ſcriptura, in calamitatibus & luctu, vel ſuſceperunt, vel indixerunt ieiunia, propter commonefactionem & pædagogiam ad pœnitentiam. Ita Ioel. 1. in magna calamitate iubetur indici ieiunium. Et Ionæ 3. ob imminentem calamitatem ideo indicitur ieiunium, vt quiſque conuertatur à via ſua mala. Ita 2. Reg. 12. Cum Deus puerum ex adulterio natum percuſſiſſet, Dauid ieiunium ieiunat, agnoſcit enim eſſe pœnam peccati. Cumque in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptum eſt Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, educet me in lucem, &c. Et ieiunium ſeruiat ad humiliationẽ, ſicut ſupr. oſtendimus. Hoc fine, & propter hanc cauſam in luctu & calamitatibus adhibuerunt ieiunia. Ita filij Iſrael, 1. Reg. 7. hauſerunt aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt, ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquę in ſignum & commonefactionem humiliationis. Nos ſumus coram te propter peccata, tanquam aqua hæc effuſa, quæ conculcatur, diffluit & abſorbetur. Adeo autem vſitatum in calamitatib. & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Mat. 9. dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habeant cauſam lugendi, perſecutiones autem & afflictiones allaturas luctum, tunc ipſos ieiunaturos.

Ceremonia effuſa aqua.

Vſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus, &

Quarto, in ſcriptura vſurpata leguntur ieiunia, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus negotijs, vel poſt admiſſa peccata & lapſus, preces vel communes & ſolennes, & ardentiores faciendæ erant. Et illud adeo frequens eſt, vt ſcriptura plerunque coniungat ieiunium & oratio-

ardentioribus.

nem. Idq; non ea opinione, quaſi propter opus operatum ieiunij oratio exaudiretur, & Deo accepta redderetur, vel quaſi res petita propter meritum ieiunij impetraretur. Illa enim opinio diſerte a Deo ipſo reprobatur, Ier. 14. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum, quia a peccatis non abſtinent, & Domino non placent. Et Eſa. 58. Quare ieiunauimus & non aſpexiſti? Nunquid hoc ieiunium elegi, ſe affligere, caput curuare, ſaccum & cinerem ſternere? Ita Lu. 18. Phariſæi oratio reijcitur, cum meritum exauditionis & iuſtificationis inter cætera conſtitueret etiam in eo, ieiuno bis in ſeptimana. Daniel vero, capit. 9 pro remiſſione peccatorum publicorum orans in ieiunio, ſacco & cinere non opponit meritum ieiunij ad exauditionē, ſed inquit: Non in iuſtitijs noſtris proſternimus preces noſtras coram te, ſed in miſerationibus tuis multis exaudi preces ſerui tui propter Dominum, & placare propter temetipſum, &c.

Cur orationib. iuncta ieiunia fuerint.

I.

Sancti igitur in Scriptura in orationibus publicis, ſolemnibus & grauioribus adhibuerunt ieiunia, non Phariſaica illa opinione, de qua iam dictum eſt, ſed propter alias cauſas. Primo, quia impœnitentium oratio Deo non placet. Eſa. 1. Cum extenderitis manus veſtras, & multiplicaueritis orationem, nō exaudiam: Manus enim veſtræ ſanguinibus plenæ ſunt. Ieiunium vero partim eſt incitamentum ad ſeriam peccatorum & iræ diuinæ conſiderationem, partim eſt externum teſtimonium & declaratio interioris contritionis & humiliationis animi, ſicut paulo ante oſtendimus. Ideo, vt in vera pœnitentia ex corde contrito & humiliato preces funderent, in ſolemnibus ſupplicationibus prædicauerūt, ſiue indixerunt ieiunia, vt eſſent commonefactio, irritamentum & teſtimonium pœnitentiæ.

II.

Secundo, quia oratio non debet labijs appropinquare Deo, ſed ardenti animi intentione ex corde proficiſci, præſertim quando fides in oratione petit & quærit gratiam Dei & remiſſionem peccatorum, ſicut Scriptura dicit, in oratione animum ad Deum leuari, & coram ipſo effundi, Pſalm. 25. 1. Samuelis 1. Pſalm. 62. Saturitas vero repletio, intemperantia ac temulentia, inuocationis deuotionem impediunt, turbant & extinguunt, in ſobrijs vero maior & ardentior eſt intentio animi in inuocatione. Ideo ad excitandam, retinendam & augendam animi intentionem, & deuotionem in oratione, & ad cauenda & remouenda eius obſtacula, in precibus publicis, ſolemnibus & ardentioribus adhibuerunt ieiunia.

Præterea & ipſa ardentior animi intentio alias facit, vt corporis cura negligatur. Ita 1. Samuelis 1. Hanna ægra ſpiritu, cibum non capit, vinum & ſiceram non bibit, ſed animum ſuum coram Deo effundit.

Exempla de precibus & ieiunio.

Propter haſce duas cauſas ſcriptura ieiunium cōiungit orationi, quando illa in magnis periculis, vel in negotijs grauiorib. vel in articulo reconciliationis cū Deo, aut publica ſolēnis aut ardētior habēda erat. Hoc fine, Leu. 16. in die expiationis iubebantur ieiunio affligere animam ſuam. Ioelis 1. & 2. Cum in magna calamitate Eccleſia clamare vellet ad Dominum, (parce Domine, parce populo tuo) indicitur publicum ieiunium, & conuocatio ad publicas preces præeuntibus ſacerdotibus, 2. Paral. 20. Ioſaphat conuertens ſe ad rogandum Dominum in ancipiti periculo, prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda, 2. Reg. 12. Dauid rogaturus pro paruulo, ieiunauit ieiunium.

1. Eſdr. 8. Prædicaui tibi ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus ab eō viam rectam. Ieiunauimus igitur & rogauimus Deum pro hac re, & euenit nobis proſpere. Nehemiæ 1. Ieiunaui & oraui coram Deo.

Eſth. 4. Congrega omnes Iudæos, & orate pro me, non comedetis &

non

non biberis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Ita Daniel. cap. 9. & 10. oraturus ieiunat. Act 10, Cornelius orans pro maiori illuminatione vſque ad horam nonam ſedet ieiunans Actor. 12. emiſſuri Paulum & Barnabam ad miniſterium inter gentes, ieiunantes & orantes imponunt eis manus. Acto. 14. conſtituentes Eccleſiis presbyteros, orant cum ieiunijs. Et hoc eſt, quod Chriſtus dicit, Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium. Et Paulus 1. Corint. 7. cum dicit: Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Non loquitur de precibus, quas alibi vult ſine intermiſſione perpetuas & aſſiduas eſſe, ita enim Chriſtianis coniugibus nunquam liceret cōiugio operam dare: Sed de ſolemnioribus & grauiorib. precibus loquitur, ob quarum ardentiorem intentionem adhibebatur abdicatio cibi & aliarum etiam corporis delitiarum ad tempus.

Ieiunium obſeruatū eſt tempore publicorū conuentuū Eccleſiaſticorum.

Poſtremo in exemplis Scripturæ ſupra annotatis etiam hoc manifeſte apparet, tempore ieiunij publicos congreſſus ſeu conuentus Eccleſiaſticos fuiſſe, in quib. admonitiones de exercitijs pœnitentiæ, fidei & emendationis propoſuerunt. Ita Iere 36. in die ieiunij liber Ieremiæ legitur, & populus expaueſcēs defert ad Regem. Item, tempore ieiunij in ſcelera ſi qua admiſſa fuiſſent grauiora, ſolitum inquiri, ne in totum cœtum culpa redundaret oſtendit exemplum 3. Reg. 21. Cum enim Ieſabel fingeret Naboth blaſphemaſſe Deum & Regem, iuſſit indici publicum ieiunium, vt prætextu pietatis inſtitueretur inquiſitio. Et Ioelis 1. & 2. vocatur ſanctificatio ieiunij, ſicut Sabbati ſanctificatio, vt ſcilicet tempus ieiunij ad ſancta pietatis exercitia & opera conferretur & dedicaretur. Eſa. 58. Frange eſurienti panem, nudum operi, diſſolue faſciculos iniquitatis, non inueniatur voluntas tua in die ieiunij, &c.

Hæc ſunt præcipua capita, ad quæ omnes cauſæ finales ſuſcepti & vſurpati ieiunij, quæ in teſtimonijs & exemplis Scripturæ traduntur & oſtenduntur referri poſſunt. Et ad veram ſeu perfectam ieiunij definitionem pertinet etiā hæc indicatio de veris & pijs ieiunij finib. Imo in doctrina de ieiunio, hoc caput præcipuum eſt, de finibus. Non enim ipſa abſtinentia per ſe, ſed finibus diuerſis religioſum ieiunium à prophano, gētili & Phariſaico ieiunio diſtinguitur. Et quando de reſtituendis veris ieiunij exercitijs diſputatur vel laboratur, præcipua ratio habenda eſt cauſarum finalium. Si enim tantum externa abſtinentia imponitur, & non proponuntur veri fines, tale ieiunium Deus nō curat: Si vero ſuperſtitioſi fines ieiunio aſſuuntur, tunc Deus etiam abominatur tale ieiunium, Eſa. 58. Sed ſi fines recte indicentur & explicentur, tunc apud pios talia exercitia ſponte ſequentur & tunc etiam fiunt cultus, ſi ex fide propter veros fines ſint voluntaria ſacrificia.

DE TEMPORE IEIVNII.

Statum ieiuniū vnum in Vet. Teſt.

In veteri Teſtamento vnus certus dies in anno, nempe decimus dies ſeptimi menſis, ex inſtituto & mandato diuino, deſtinatus erat publico ieiunio, Leu. 16. & 23. dies ſcilicet expiationis, quando tota Eccleſia conueniebat, & communi ſeu publica pœnitentia peccata ſua, & publica & priuata recogitabat, confitebatur & deplorabat, ac remiſſionem ſeu reconciliationem propter futuram Meſſiæ expiationem ſeria ac ardenti oratione implorabat.

Et ad excitandam, retinendam & augendam intentionem animi in illo exercitio pœnitentiæ & orationis quærentis reconciliationem cum Deo, adhibebant ieiuniū ſeu caſtigationē corporis, ſicut in præcedētū ca-

pite dictum eſt. Cumque mutuis exemplis inuicem ſe deberent inuitare & excitare ad exercitium communis pœnitentiæ & orationis, ne diuerſis aliorum exemplis intentio in alijs vel turbaretur, vel languefieret, dixit Deus: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Lex ieiunij ſtati, non obligat in nouo Teſtamento.

Et additur quidem, legitimum, ſempiternum, ſeu ritus perpetuo erit, ſed additur (vobis) & in cunctis generationib. veſtris. Non enim omnes populos, ſed filios Iſraël tantum lege illa obligari volebat: idq; tamdiu, donec duraturum erat vetus Teſtamẽtum. Erat enim pædagogica commonefactio de promiſſa expiatione futura per ſacrificium Meſſię. Deus vero promittens nouum fœdus, oſtendit vetus antiquandum & abrogandum, Ierem. 31. ad Hebr. 8. In nouo igitur Teſtamento cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam hæc de certo ac conſtituto ieiunij tempore abrogata eſt, nec eius loco aliud certum & definitum, ſeu conſtitutum tempus ad ieiunium in nouo Teſtamento mandatum aut præſcriptum legimus.

Ieiunia Iudaica ſine mandato diuino ſuſcepta certo tempore.

Cauſa ieiuniorum apud Zachariam.

Iudæi quidem etiam in veteri Teſtamento ex κακοζηλίᾳ quadam Legis diuinæ, Leuitici 23. ſine verbo & mandato diuino, humana traditione, alios etiam certos annuos dies ieiunijs præſcripſerunt, vt Zachar. 7. & 8. Et principia fuerant probabilia: Quia enim menſe 10. Rex Babyloniæ cœperat oppugnare Ieruſalem, & menſe quarto ceperat ciuitatem, quam menſe quinto deſolarat, & menſe ſeptimo interfectus fuerat Godalias, vt igitur memoria illarum calamitatum eſſet commonefactio de pœnitentia ſingulis annis, donec durauit exilium ſeu tranſmigratio, illis menſibus obſeruarunt ieiunium. Soluta vero captiuitate quærunt, an etiam poſtea talia annua ieiunia obſeruari debeant. Sed quia neglectis veris ieiunij finibus, huic traditioni humanæ opinionem neceſſitatis & cultus ex opere operato affinxerant, Dominus reſpondet: Non mihi, inquit, ieiunaſtis. Et cap. 8. dicit: ex libera obſeruatione, quę pro ratione calamitatis illorum temporum ſuſcepta fuerat, nō debere legẽ perpetuam fieri, cauſa illa vel ſublata vel mutata. Inquit enim, Ieiuniũ quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis erit Domui Iuda in gaudium & lætitiam, & ſolennitates iucundas, ſi veritatem & pacem dilexeritis. Quæ ſententia diuina ideo diligenter obſeruanda eſt, cum in primitiua Eccleſia propter certas cauſas, pro ratione illorũ temporum, ante feſtum Paſchatis obſeruarent quædam ieiunia: ſequens ætas poſtea inde fecit leges ieiuniorum perpetuas, idq; opinione neceſſitatis & cultus, ſicut poſtea ſuo loco oſtendemus.

Ieiunium duodecimi menſis in Eſther.

Eſther. 9. Iudæi ſuſceperunt ſuper ſe & ſemen ſuum ieiunium duodecimi menſis, ex conſtitutione Mardochęi, & ob recordationem calamitatis, quam tunc impendentem Deus auerterat, fuit memoriale non inutile. Quod vero Eſther 9. legem perpetuam & neceſſariam inde faciunt, humana traditio eſt, ſine verbo & mandato Dei, ad quam determinatio vocis diuinæ Zach. 7. & 8. rectiſſime accommodari poteſt & debet. Et Iudæi quidem adhuc hodie ieiunium illud, & quidem opinione cultus & neceſſitatis obſeruant: ſed abrogatio veteris Teſtamẽti nos ab illa conſtitutione Mardochæi liberauit. Et opinionem neceſſitatis ſeu legis perpetuæ, ſine verbo & mandato diuino introductam & ſuſceptam, ne in veteri quidem Teſtamento Deus probauit, Zachar. 7. & 8. De opinione vero cultus in cauſa finali diximus.

An ſtata ieiunia cũ opinione neceſſitatis in

Porro quid in nouo Teſtamento ſentiendum ſit de legibus certi & ſtati temporis ieiuniorum, cum opinione neceſſitatis, oſtendit hiſtoria, Matt. 9. Phariſæi enim habebant certa & ſtata tempora ieiuniorum. Similiter & Baptiſtæ diſcipuli, ſiue ex Phariſæorum traditionib. hoc retinue-

rant,

rant, ſiue quod Baptiſta, qui vinum & ſiceram non bibebat, Nazaręorum ritu ſeu pędagogia, ad talia exercitia ſtatorum ieiuniorũ & precationum, diſcipulos ſuos aſſueſecerat. Vtriq; autem coniunctim, ſicut Marcus dicit, Chriſtum adeunt, & cum ipſo expoſtulant, quod diſcipulos ſuos non ijſdem vel ſimilibus ieiuniorum legibus aſtringat. Hic certe locus fuiſſet vel Phariſæorum leges vel Baptiſtæ pædagogiã de certis & ſtatis ieiuniorum temporibus in nouo Teſtamento confirmare, vel alias leges de ſtatis ieiunijs diſcipulis noui Teſtamenti præſcribere. Sed Chriſtus neutrũ facit, imo tales legales pædagogias comparat veteri panno, qui non ſit aſſuendus nouo. Et dicit, crucem, calamitates, ac perſecutiones præbituras cauſam & monſtraturas tempus ieiunij diſcipulis noui Teſtamenti. Cum ablatus fuerit ſponſus, tunc, inquit, lugebunt, & in luctu ieiunabũt. Notum etiam eſt, quod Phariſæus Luc. 18. in oratione ſua corã Deo, tãquam peculiarem cultum diuinũ inter opera ſupererogationis iactet ſtata ſua ieiunia: Bis, inquit, in hebdomata, ieiuno, ſed iudicium diuinum talem cultum nec probat, nec acceptat. *nouo Teſtamento.*

Scriptura igitur noui præſertim Teſtamenti, non præſcribit leges de certis ſeu ſtatis ieiuniorum temporibus. Et loquar de legibus, quæ opinione neceſſitatis proponuntur. *Scriptura nõ ſancit ſtata ieiunia cum opinione neceſſitatis.*

Quando enim ordinis gratia, propter pias cauſas finales ieiunia indicuntur, tunc alia ratio eſt, ſicut mox exemplis oſtendemus. Cum enim Scriptura ieiunandum, & teſtimonijs & exemplis doceat, ſimul etiam oſtendit, quando illud factum ſit, & ad imitationem illorum exemplorum libere fieri poſſit: Vel conſtat Scripturę exemplis ſanctos in cruce ieiunaſſe, Matth. 9. vel quando inſignis aliqua calamitas accepta erat, Iudith. 20. Ioel. 2. Nehemiæ 1. vel quando magnum periculum imminebat, Ion. 3. 2. Paralip. 20. 3. Reg. 21. vel in pœnitentia ſiue publica, vt 1. Reg. 7. Leuitic. 1. ſiue priuata, vt 2. Reg. 12. 3. Reg. 21. vel quando in graui negotio ardẽti intentione preces faciendæ erant, 1. Eſdr. 8. Eſther. 4. Matth. 17. Act. 10. 13. 14. vel in luctu, 1. Regum 51. 2. Regum 3. vel ne corporis repletio animi intentiones & actiones turbaret. Ita Paulus corpus ſuum ſubigit, 1. Corint. 9. & Leuit. 10 dixit Dominus ad Aaron, Vinũ & omne quod inebriat non bibetis tu & filij tui, quãdo intrabitis in tabernaculum teſtimonij, vt habeatis ſcientiam diſcernendi, inter ſanctum & prophanum, doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea. Et quando eiuſmodi cauſæ aderant, tũc erat tempus ieiunandi, & tunc etiam vel publice indicebantur ieiunia: Idq; vel à Prophetis, 1. Regum 7. Ioelis 2. vel à Sacerdotibus, 1. Eſdr. 8. Iudith. 4. vel ab Apoſtolis, Actorum 14. vel à Magiſtratu, 2. Paral. 20. Ion. 2. Eſther. 4. vel priuatim ſuſcipiebantur, 3. Corint. 7. 2. Regum 12. 3. Reg. 21. Pſal. 35. Daniel. 9. & 10. Teſtimonia ſupra aſcripſimus, ideo iam loca tantum notantur. *Quando exemplo Scriptura ieiunandum.* *A quibus ieiunia indicta fuerint in vet. Teſt.*

Hoc igitur modo Scriptura non præſcribit, neceſſarias & fixas leges de certis ſeu ſtatis temporibus ieiuniorum, ſed oſtẽdit, quando pro ratione ſcilicet incidentium cauſarum, vel indicenda, vel ſuſcipienda ſint ieiunia. De primitiuæ autem Eccleſiæ obſeruationibus poſtea dicemus.

DE MODO SEV RATIONE VICTUS *in ieiunio, & de delectu diſcriminе ſeu prohibitione ciborum.*

Ex ijs, quæ ſupra de definitione ieiunij annotauimus, planũ ac manifeſtum eſt, ieiunium iuxta Scripturam non hoc eſſe, ſi quis piſcibus, fructibus vel terræ, vel arborum, electuarijs, confectonibus, vino, ſicera, &c. *Ieiunium nõ delectu, ſed abſtinentia.*

ven-

ciborum definitur.

ventrem vel repleat, vel delicate tractet, vel ſi quis ſemel in die de piſcibus aut alijs eſculentis tantum abliguriat, vt ad dirigendam ingluuiem vix ſequens dies ſufficiat, modo carnes, caſeos, butyrum, oua non comedat. Piſces enim & fructus terræ ad præcipuas ſæpe delitias adhibentur. Et lautius profecto viuit, qui piſcibus bene conditis, & fructibus laute præparatis veſcitur, quam qui carne fumo durata, acido caſeo, vel rancido butyro vtitur. Et repletus ſeu late tractatus venter, ſiue piſcibus, ſiue leguminibus id fiat, certe non ieiunat. Vino etiam carnis concupiſcentiam magis & facilius irritari, quam vel ouorum, vel caſeorum eſu, non eſt dubium.

Cibi minus lauti tempore ieiunij.

Scripturæ vero exempla, ſicut ſupra monſtrauimus, oſtendunt, ieiunantes ſolitos per totum diem ita abſtinere, vt ante veſperã vel occaſum ſolis nullum cibum ſumerent, ſimulque ieiunantes ſolitos abdicare omnes delitias cum cibi & potus, tum aliarum etiam rerum. Et quando ad veſperam tempore ieiunij comedebant, non vel piſcium lautitijs, vel fructuum delitijs, vel vino & ſicera ventrem replebant, vel laute tractabant, ſed ſicut Dauid inquit: Cibabis nos pane lacrymarum, Pſal. 80. Cinerem vt panem comedi, & potum meum cum fletu miſcebam, Pſal. 102. & Danielis 10. Panem delicatum non comedi, caro ac vinum non introierunt in os meum.

Quia enim ieiunium eſt afflictio, humiliatio ſeu caſtigatio corporis, qua caro ſubigatur, dometur, & coerceatur, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ideo ieiunantes vſque ad veſperam ab omni cibo abſtinebant, & poſtea pro neceſſaria corporis ſuſtentatione aliquid quidem de qualicunque mundo cibo comedebant, ſed nec multum, nec quod vel lautum, vel delicatum eſſet, vt moneret definitio ieiunij, quod eſſet afflictio animæ & abdicatio delitiarum corporis. Non autem vlla lege ſtatutum, aut vlla prohibitione in ſcriptura interdictum fuit, qualibus cibis tempore ieiunij vel veſci, vel non veſci liceret, ſed propriæ cuiuſque voluntati relictum hoc fuit, modo ieiunium eſſet abdicatio delitiarum ſeu lautitiarum.

Ratio victus temporibus feſtorum & ieiuniorum.

Alia igitur & diuerſa fuit ratio victus tempore ieiunij, & alia feſtis ſeu alijs diebus. Feſtis enim diebus comedebant pinguia, & bibebant dulcia, vt lætarentur, Nehemiæ 8. Ieiunij vero tempore, quando comedebant, ſine prohibitione vllius mundi cibi à lautiori tractatione abſtinebant, & cibis parcioribus, ac minus delicatis vtebantur. Hoc tempore vero de delectu ſeu diſcrimine ciborum hæc controuerſia eſt, quod Pontificij ieiunium in ſola ciborum commutatione conſtituunt, vt ieiunare is fingatur, qui piſcibus, terræ fructibus, vino & alijs, vel ad ſaturitatem, vel ad delitias, vel ad repletionem ſæpe vtitur, modo carne, ouis, lacticinijs non veſcatur, cum delitiæ in piſcibus & fructibus ſæpe maiores ſint, & repletiones non minores, ſæpe etiam magis periculoſæ fiant ex piſcibus, vino, fructibus & ſimilibus, quæ omnia cum ieiunij definitione pugnant.

Status quæſtionis de diſcrimine ciborum.

Opinio peccati.

Opinione neceſſitatis, cultus iuſtitia, &c.

Præcipuum vero caput controuerſiæ de diſcrimine ſeu delectu ciborũ, hoc eſt, quod Pontificij carnium & lacticiniorum vſum certis diebus prohibent, & peccatum mortale eſſe docent, ſi quis illis dieb. vel moderate etiam & parce, vel ſine lautitijs & crapula carnem comedat. In abſtinentia vero carnium, & vſu piſcium cultum Dei cum opinione neceſſitatis, iuſtitiæ & meriti conſtituunt. De tali ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione videndum eſt, quæ ſit ſcripturæ ſententia. Quæſtio igitur eſt, An peccatum ſit quoſdam cibos ſumere, hoc eſt, an quorũdam ciborum vſus Deum offendat, & conſciẽtiam inquinet. Item, an quibuſlibet cibis, an vero quibuſdam tantum ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei, &

ſine offendiculo conſcientiæ, bona Dei gratia, & ſalua conſcientia pij vti poſſint. Item, An cultus Dei cum opinione neceſſitatis conſtituendus ſit in cibis quibuſdam, vel ſumendis, vel non ſumendis. Certum autem eſt, totam hanc quæſtionem, quod ad forũ conſcientiæ attinet, pendere non ex Medicorum diſciplina, nec ex hominum traditionibus, ſed ex verbo, mandato, conceſſione, ſeu prohibitione diuina.

Reſponſio ad hanc quæſtionem ſtatus.

Statim enim in principio, licet omnia terræ naſcētia, animalia, piſces, volucres ad vſum hominis creata eſſent, & quidem ſingulorum proprietates Adamo non eſſent ignotæ, vt qui ſingulis ſecundum proprietatem ipſorum, & vſum nomina impoſuerat, & dominus omnium conſtitutus fuerat: Deus tamen non voluit hominem ex creaturis illis, priuato ſuo arbitrio, ad victum, quæ ipſe vellet, rapere, ſed Deus ipſe, tanquam verus in magna ſua domo Paterfamilias, peculiari verbo, illa quæ ex creaturis volebat, homini ad fruendum dedit, Geneſ. 1. vt per verbum, & in verbo, quaſi ex manu Dei, victum accipientes, primi parentes cum ſuis poſtea in ipſo vſu dona Dei agnoſcerent & celebrarent, atque ita pietatem erga Deum etiam in externis cibis exercerent.

Vſus creaturarum in cibo initio quomodo homini conceſſus.

Verbo enim illo conceſſionis & oratione, quam ex verbo illo fides extruebat, ſanctificabatur, & cum gratiarum actione ſumebatur, ſicut Paulus loquitur.

Et in principio quidem terræ naſcentia hominibus in cibum Deus conceſſit, Geneſis primo. Et ſi quis tunc ante diluuium animalium, volucrum vel piſcium carnes ad cibum rapuiſſet, abſque dubio peccaſſet, non quod caro per ſe tunc fuiſſet immũda (erat enim bona Dei creatura, creata ad vſum) ſed quia verbo Dei concedente & præbente illam ad victum humanum, non ſanctificabatur. Hoc enim vult Paulus, quando dicit, cibum ſanctificari per verbum Dei, hoc eſt, quod vſus cibi inde reddatus ſanctus, hoc eſt, licitus, vt bona Dei gratia, & ſalua conſcientia vſurpari poſſit, ſi habeat verbum Dei, quo concedatur ſeu præbeatur ad fruendum.

Terræ naſcētia in cibum conceſſa homini initio, non caro.

Poſt diluuium vero, Gen. 9. Deus peculiari verbo concedit, vt omnium animalium terræ, volucrum & piſcium carnibus, tam libere veſcantur homines, ſicut ante diluuium oleribus virentib. Et in vniuerſali illa conceſſione nulla ponitur exceptio (dicit enim, omne quod mouetur & viuit erit vobis in cibum, quaſi herbam virentem dedi vobis omnia) niſi quod addit, carnem cum ſanguine ſuo nõ comedetis, ne ſcilicet ex animalium occiſione homicidia etiam vobis licere exiſtimetis. Quod enim Geneſ. 7. ante diluuium ponitur diſtinctio inter animalia munda & immunda, nõ poteſt certo oſtendi, quod ad victum ſeu vſum habita tunc fuerunt quædam animalia immũda. Ante diluuium enim prorſus nullorum animalium carnibus veſci conceſſum erat. Quorſum igitur tali diſtinctione, quod ad cibum attinet, opus fuiſſet? De ſacrificijs igitur etiam ante diluuium vſitatis, ad quę animalia quædam munda, quædam immunda erãt, locus ille ſimpliciſſime intelligitur.

Carnis vſus in cibum conceſſus poſt diluuium.

De mundis & immundis animalibus ante diluuium.

Sed ſub Moyſe, Leuit. 11. & Deu. 14. Deus ſua voce tale diſcrimen fecit, quod ex animalibus, auibus & piſcibus quædã in cibum conceſſit, quædam vero comedenda prohibuit: & illa munda, hæc vero immunda vocauit, non quod aliqua per ſe eſſent immunda, vel à bono Deo mala creata, vel à malo aliquo principio mala facta, vel a Deo maledicta, vt per ſe veſcentis conſcientiam inquinarent. Quod enim ad cibum attinet, Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, 1. Tim. 4. Id quod poſt diluuium, Gen. 9. & in nouo Teſt. ſua conceſſione Deus ipſe monſtrauit, ſed vt pædagogia quadam veterem populum ad verbum ſuum ita alligaret, vt ne cibos quidem, ſine certo verbo

Diſtinctio animalium mundorũ & immundorũ ſub Moyſe.

Cauſa hu-

Dei

ius diſtinctionis Leuiticæ.

Dei ſumere auderent. Ideo ſub Moyſe pædagogo quoſdam cibos verbo ſuo conceſſit, quoſdam vero prohibuit. Et qui tunc cibis à Deo prohibitis veſcebantur illi peccabant, & Deum offendebant, ac conſcientiam ſuam inquinabant, nō ratione ſubſtantiæ cibi, ſed inobediētię contra verbum Dei. Vt enim vſus cibi ſit ſanctus, hoc eſt, vt à fidelibus bona Dei gratia & ſalua conſcientia ſumi poſſit, hoc pendet ex verbo Dei, quo ſi cibus concedatur, tunc ſanctus eſt, ſi vero prohibeatur, immundus eſt.

Cauſa diſcriminis ciborum vet. Teſtam.

Et variæ quidem afferri poſſunt rationes illius diſcriminis ciborum à Deo inſtituti. Quidam enim ex cibis illis prohibitis videntur tales eſſe, à quibus natura quodammodo abhorreat. Sed Deus in illa conſtitutione non Phyſiçum, aut medicum finem ſibi propoſitum habuit, ſed Eccleſiaſticam veteris Teſtamenti pædagogiam. Veriores igitur & certiores cauſæ hæ ſunt. *I.* Primo, quod Deus Iudaicam religionem, à reliquis gentibus etiam hoc externo diſcrimine diſtinctam eſſe voluit, Ezech. 4. Daniel, 12. Macca. 6. & 7. &c. *II.* Secundo, quod diſcrimine illo ciborum mundorum & immundorum Deus pædagogicas quaſdam figuras, ſignificationes ſeu commonefactiones, de cauenda immūditie & abominatione peccati, ac ſectanda vitæ ſanctimonia, populo veteris Teſtamenti proponere voluit, quas in ſpecie explicari non eſt huius loci. *III.* Tertio, quod Deus voluit monere, populum ſuum debere verbo ſuo alligatum eſſe. *IV.* Quarto, quod voluit obedientiam veteris populi ita probare, cum verbo ſuo prohiberet quædam, quæ per ſe non erant mala vel noxia, ſicut Adami obeditionem prohibitione ligni ſcientiæ boni & mali probauit. Sed quicquid ſit de cauſis illis nobis hoc loco ſufficit, ſanctificationem ſibi ad vſum licitum pendere ex verbo Dei, concedentis & præbentis cibos ad fruendum, quo verbo quando deſtituuntur homines, vt ante diluuium de carnibus, vel quando habent verbum prohibens, vt ſub Moyſe, tunc non poſſunt, ſine læſione conſcientiæ, & offenſione Dei, cibis illis vti.

Caſus neceſſitatis.

Exceptus tamen etiam in veteri Teſtamento fuit caſus neceſſitatis, 1. Regum 21. Marc. 2. de panibus propoſitionis & diſpenſationis, Ezech. 4. Erat enim tantum ceremonialis ſeu temporalis pædagogia, non moralis prohibitio.

Moſaica lex de ciborum diſcrimine abrogata eſt tēpore noui Teſtamenti.

Tandem vero in nouo Teſtamento, vna cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam lex Moſaica, cōſtitutio ſeu pædagogia diſcriminis ciborum per Chriſtum prorſus eſt abrogata, tradita peculiari & manifeſto verbo, quo exceptiones illæ, quæ vel ante vel poſt diluuium, ſub Moſe fuerunt, relaxantur, & omnes cibi à Deo ad ſumptionem creati ita ſanctificantur, vt ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei & læſione conſcientiæ, imo cū bona Dei gratia, & ſalua conſcientia à fidelibus vſurpari poſſint, ſi cum gratiarum actione ſumantur, vt Matth. 15. Quod ingreditur in os, non inquinat hominem.

Titum 1. Mundis omnia ſunt munda. 1. Timoth. 4. Non prohibendi ſunt cibi, quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatē, Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & orationem. Roman. 14. Scio & perſuaſum habeo in Chriſto Ieſu nihil eſſe commune, ſeu immūdum per ſeipſum, niſi ei, qui exiſtimat aliquid immundum eſſe, immundum eſt. 1. Corinth. 10. Omne quod in macello venditur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam: Domini enim eſt terra, & plenitudo eius. Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo & potu. Et Act. 10. Viſione cœleſti voce ter repetita doctrina priuilegium illud confirmatum eſt, quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris.

Propter in-

Et initio noui Teſtamenti cum ex Iudęis multi ad fidem Chriſti con-

uerſi, reliquos quidem fidei articulos amplecterentur, hoc vero caput de ciborum libertate nondum vel intelligere, vel capere poterant, atq; ideo olus manducabant, ne ſi ex macello à Chriſtianis vel gentibus mactatum manducarent, vel aliquid in lege interdictum, vel vnde ſanguis non pure eſſet effuſus, vel quod idolis immolatū eſſet, ſumerēt, ſicut, ꝑpter illam ipſam cauſam quatuor pueri, Daniel. 1. nolunt cibis de menſa regis veſci, ne contaminentur, ſed petunt legumina ſibi dari. Apoſtoli igitur iudicauerunt, infirmitatem fidei talium eſſe tolerandam, nec indiſcreto & intēpeſtiuo vſu libertatis tales infirmos & dociles eſſe contriſtandos, aut offendendos, ne ideo à tota Euangelij doctrina abſterrerentur, Ro. 14. Act. 15. Poſtea vero cum præfracti & obſtinati legale illud diſcrimen ciborum opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt contenderent eos peccare, Deum offendere, & conſcientiā inquinare, qui quibuſlibet cibis citra delectum veſcebantur, & in abſtinentia legalium ciborum cultum Dei & iuſtitiam collocarent: Apoſtoli magna vehementia hanc partem Euangelicæ veritatis ſeu libertatis & Doctrina & exemplis aſſeruerunt, ac cōtrariam ſententiam acriter refutarunt. Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet, hoc eſt conſcientiæ ſcrupulum inijciat, vel condemnet; ob cibum aut potum: Et addit rationem grauiſſimam. Hæc, inquit, fuerunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, hoc eſt diſcrimina illa legalia ciborum & dierum fuerunt adumbrationes, & prima quaſi lineamenta perſonæ & officij Chriſti venturi, quia vero Chriſtus, corpus illarum adumbrationum iam exhibitus eſt, ceſſarunt vmbræ. Et qui vmbras illas legali opinione nunc vellet conſectari, is ipſo facto negaret Chriſtum eſſe exhibitū. Eſt enim in dicto Pauli metaphora, à pictoribus ſumpta, qui primum lineas quaſdam ducūt, & adumbrationes figurant, iuxta quas ipſum corpus picturæ perficiūt & abſoluūt. Abſoluto vero ipſo corpore picturæ, vmbrę illę obliteratę ceſſant.

Infirmos aliquandiu tolerata ſunt hæc Leuitica vet. Teſt.

Libertate Chriſtiana abolita ſunt leges Moſaica.

Metaphora Pauli Col. 2. de vmbris.

Talem comparationem Paulus fecit inter figuram veteris Teſtamenti, & inter Chriſtum exhibitum. Et Galat. 2. Paulus ideo Petrum publice & grauiter reprehendit, quod præfractis Iudæis, qui quærebant libertatem Euangelicam in ſeruitutem legalem rurſus reducere, aliquid hac in parte, vel ſimulando concederet. Et rationem addit grauiſſimam: Non recto pede incedebat ad veritatem Euangelij. Item vt Euangelij veritas permaneret, ne ad horam quidē ceſſi. De abrogatione igitur legalis ſeu Moſaici diſcriminis ciborum in nouo Teſtamento, res plana, manifeſta, & nunc quidem extra controuerſiam eſt.

Supereſt vero illa quæſtio, de qua inter nos & Pontificios controuerſia eſt, cum in nouo Teſtamento, abrogato legali ciborum diſcrimine, Chriſtus conceſſerit libere quibuſuis cibis, quo ad conſcientiam veſci, poſſitne in Eccleſia noui Teſtamenti per hominū traditiones, ſtatuta & decreta diſcrimen aliquod ciborum, quoad conſcientiam, conſtitui & mandari, ita vt certis diebus in certorum ciborum manducatione peccatum, in abſtinentia vero cultus Dei conſtituatur. Hoc enim eſt, quod Pontificij in hoc articulo de delectu ciborum contendunt, ſed in Scriptura habemus fundamenta explicationis huius quæſtionis manifeſta & firma. Vt Act. 10. diuina hæc vox ter ad Petrum repetitur: Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Et Coloſ. 2. Paulus primum tractat de abrogatione diſcriminis legalis, quod verbo & mandato diuino ſancitum erat, poſtea loquitur etiam de doctrinis, decretis & mandatis hominum cōſtituentium: Ne tetigeris, ne guſtaris, ne contrectaris. Hęc enim non poſſe de legali ſeu Moſaico ciborum diſcrimine intelligi, inde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominum, cum Moſaicum diſcrimen verbo & mandato diuino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus, ſi mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, hoc eſt, ſi in Chriſto à Leuitico

Status quæſtionis cum Pontificiis. An Eccleſia poſſit cibos quoſdam prohibere.

Reſponſio.

Locus Col. 2. explicatus.

Elementa

mundi apud Paulũ quid.

diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis, (legales enim pædagogias, quas paulo ante vmbras vocarat, iam in hac ſentẽtia στοιχεῖα quaſi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris? &c. Hanc eſſe Pauli ſententiam contextus manifeſte oſtendit. Eſt enim collatio inter abrogationem diſcriminis ciborum, quod in veteri Teſtamento voce diuina ſancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas & manta de non guſtandis quibuſdam cibis facta. Et argumentatio grauiſſima eſt, ſi à Leuitico ciborum diſcrimine, quod tamen diuino mandato ſancitum fuerat, in Chriſto liberi facti eſtis, vt iam nec peccatum in vſu, nec cultum in abſtinentia illorum ciborum collocare debeatis.

Argumenta Pontificiorum pro ciborum delectu aſſerendo à Paulo refelluntur.

Multo minus igitur alijs decretis, quę iuxta hominũ doctrinas & mandata prohibent, ciborum quorundã vſum (ne guſtaueris) teneri debetis. Et illa ipſa argumenta, quæ Pontificij pro ſuo ciborum delectu ſtabiliendo adducere ſolent. Paulus in illo loco attingit & reijcit. Habent, inquit, illa decreta ſpeciem ſapientiæ, quod ſint ἐθελοθρησκεία, voluntarij, ſpontanei, ſeu electitij cultus, quodque ad macerationem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Chriſto mortui eſtis ab huiuſmodi elementis mundi, & cum ipſo conreſurrexiſtis, vt ſcilicet cultui ſpirituali in ipſius regno operam detis. Cibi vero ipſo vſu abſumuntur. Ideo ſicut Roman. 14. inquit, Regnum Dei non eſt eſca aut potus. Item 1. Corinth. 10. Eſca non commendat nos Deo, ſiue enim quiduis edamus ſiue à quibuſdã abſtineamus, nihil amplius in regno Dei habebimus. Et Heb. 13. Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, nõ neſcis, quæ non profuint his, qui in illis ambularunt, hoc eſt, qui diſcrimen illud ſuperſtitioſe obſeruarũt, poſt reuelatum Euangelium.

Argumentum Pontificiorum ductum ex exemplis vet. Teſt.

Hæc valde illuſtris eſt explicatio huius quæſtionis, & grauiſſima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum Decretorum, de ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumẽtari: Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus ſeu diſcrimen ciborum, vt in Paradyſo prohibita erat arbor ſcientiæ boni & mali. Ante diluuium carnes nõ erant permiſſæ: poſt diluuium ſanguinis vſus prohibitus erat: Sub Moyſe varij cibi interdicti erant. Ergo in nouo Teſtamento debet eſſe delectus aliquis ciborum. Sed ex hoc loco Pauli ſumitur vera reſponſio, Deus enim diſcrimen illud in Paradiſo ante diluuium, poſt diluuium, & ſub Moyſe ſua voce inſtituit & ſanciuit: In nouo vero Teſtamento Deus ſua voce nullum diſcrimen ciborum, quoad conſcientiam, conſtituit, ſed abrogatis omnibus veteribus ciborum diſcriminibus verbo ſuo libertatem omnium ciborum in nouo Teſtamento conceſſit.

Refutatio.

Exceptionem Eccleſiæ auctoritate ſancire

Sed excipiunt, Eccleſia conſtituit aliquẽ delectum, & ei debetur obedientia: Quid vero Paulus Coloſſ. 2. reſpondeat, iam oſtenſum eſt. Si Leuiticum ciborum diſcrimen diuino mandato olim conſtitutum, iam in nouo Teſtamento nos non obligat, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de non guſtandis quibusdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter, quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animi, de voluntarijs cultib. Paulus illa ipſa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere ſpeciem ſapientiæ, ſed tamen reijcit ea ex fundamento libertatis Euangelicę & cultus ſpiritualis in nouo Teſtamento.

Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod cõſiſtit in abdicatione omnium delitiarum corporis, quod ad ſubigendum corpus vtile eſt, in præcedentibus explicauimus Scripturæ ſententiam. Ad hoc vero iſte ci-

borum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit, ſicut oſtendimus. Et opiniones Pontificiorum de ſuo ciborum delectu, quod ſcilicet illi aſſuunt opinionem neceſſitatis, cultus meriti & iuſtitiæ, prorſus cum veris pij ieiunij finibus, quos paulo ante ex verbo Dei oſtendimus, pugnant.

Secunda refutatio figmenti Pontificij de ciborum delectu ex loco 1. Tim. 4.

Alius locus continens illuſtrem refutationem doctrinæ Pontificiæ de ciborum delectu, ſicut ab ipſis traditur extat 1. Timot. 4. Vbi Spiritus ſanctus diſerte denuntiat, fore ſpiritus impoſtores in poſterioribus temporibus, qui præcepturi ſint abſtinere à quibuſdam cibis in hypocriſi, hoc eſt, ſub ſimulatione externæ ſanctitatis, cum intus conſcientia ſit impura ſeu cauterio notata.

Quomodo Pontificij locū 1. Tim. 4. conentur eludere.

Et Pontificij quidem admodum ſudant, vt hoc fulmen Spiritus ſancti à ſuis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichæis, Priſcillianiſtis, qui finxerunt, carnes vel per ſe eſſe immundas, vel diaboli felle contaminatas: ſed concedatur ſane, Paulum de illis hæreticis locutum, non tamen ideo Pontificia prohibitio ciborum libera euadet. Nō enim de vna aliqua pſona, vel de vna ſingulari aliqua ſecta Paulus loquitur: Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibētibus abſtinere à quibuſdam cibis, quibuſcunque temporibus Apoſtolorum ſeculum illud fiat, maxime vero poſtremis temporibus.

An de ſolis Tatianis Paulus loquatur 1. Tim. 4.

Inepta enim eſt cluſio dicere: Tatiani, Manichæi, &c. qui olim conſcientiæ cauſa prohibuerunt vſum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Pauli. Ergo ſi quis poſt illos vel ſimiliter, vel ſub alio prętextu iubeat abſtinere à quibuſdam cibis, non peccat, ſed recte facit: Ac ſi dicerem: Paulus ſcribit contra Pſeudoapoſtolos, qui iuſtitiam operum iuſtificatione fidei miſcebant. Ergo qui nunc alio prætextu operibus nos iuſtificari docent, non peccant, ſed recte faciunt, vel quod Paulus ſcribit de ſcortatione impletum eſt in Corinthijs. Ergo ad noſtri vel alterius ſeculi ſcortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à diabolo eſſent, damnant, agit, quam de illis qui ob hypocriſin, ſpeciem ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis iubent à quibuſdam cibis abſtinere, ſicut & Coloſſ. 2. Specioſa decreta de non guſtando reijcit. Fundamenta certe quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Tim. 4. loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſuis prohitiones ciborum, quæ fiunt prętextu ſanctitatis & cultus, ideo enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quod ſcilicet omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicuti ipſe explicat, quod omnes cibi à Deo creati bona conſciētia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et ideo omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunque hypocriſi illud fiat, vt conſcientijs cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti, iubentis abſtinere à quibuſdā cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus: ſunt inquit, Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dęmoniorum, hypocritæ falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatā habentes cōſcientiam. Nec releuat Pontificios, quod non in perpetuū, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionē damnat, & eſt prohibitio, ſiue ſit pęrpetua, ſiue certi temporis. Nec diſputat Paulus quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut inepte diceretur, eum quidē, qui ſemper ſcortatur, peccare, qui vero certis temporibus hoc faciat, non peccare. Similis eſt hæc cluſio. Eum quidem peccare, qui cibos quoſdam in perpetuū prohibeat, qui vero certis tem-

poribus hoc faciat, eum recte facere: cum tamen vtrumq; ſit contra hāc Euangelij veritatem, quod omnium ciborum ſumptio libera ſit, quoad conſcientiam. Et hac ipſa eluſione Pontificij tāquam ſuo ſe gladio iugulant: fatentur enim hæreticum eſſe, ſi quorundam ciborum vſus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipſos Carthuſienſibus, ſub titulo maioris ſanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibetur vſus carnium. Ac Gregorius ſeptimus, Romę in Concilio, Monachis, pręcipue vero Benedictinis, vt ſanctioribus, in vniuerſum carnem prohibuit: reliquis vero, vt imperfectioribus, certis tantum diebus prohibitionē illam impoſuit.

Gregorius VII.

Illæ ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ciborum diſcrimine neceſſario taxandæ ſunt in Eccleſiâ. Paulus enim 1. Tim. 4. cum doctrinam Dæmoniorum de prohibitione ciborum damnaſſet, ſubijcit: De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti.

Et hæc Patres Concilij Tridentini debuiſſent in ſuo Decreto explicare, ſuperſtitioſas opiniones reijcere, & prauos abuſus corrigere, & Eccleſiæ libertatem Euangelij reſtituere, vt ex Scripturæ fundamentis vera Chriſtiani ieiunij ratio, monſtratis pijs ſalutaribus, & verbo Dei conſentaneis finibus Eccleſiæ reſtitui poſſet. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum, nulla addita vel ſuperſtitionum vel abuſuū correctione, ita cum obſequendi obligatione & neceſſitate proponit, vt nō obſcure totam lernam ſuperſtitionum Papiſtici ieiunij, de quibus paulo poſt in ſpecie dicemus, retinere, ſtabilire, & cōfirmare moliatur. Præmittit enim in Decreto de ciborum delectu & ieiunio, vt paſtores illa omnia, quæ Romana Eccleſia ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendent, vt illis ſint obſequentes. Qualia vero illa in hoc articulo de ieiunio ſint, paulo poſt detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBORVM CONſecrationibus, & quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione ſanctificetur.

Pontificij cōgruunt cum veterib. hæreticis in dogmate de ciborum delectu & prohibitione.

Laborant quidem Pontifici magno conatu amoliri ſuſpicionem iſtam quaſi cibos quoſdam prohibeāt, ea opinione ſicut olim Tatianus, Manichæi, Priſcilianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent, ſed argumenta, quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & ſtabilire conati ſunt, & Pontificiæ conſecrationes creaturarum ſeu ciborum prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere. Inter reliqua enim argumenta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt, fuit & hoc vnum, quia ſcilicet Geneſis tertio, terra à Deo maledicta legitur, & per conſequens etiam animalia, quæ in terra viuunt, non autem aqua cum piſcibus. Non dicam quam inepta ſit hæc argumentatio, eadem enim conſequētia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent. Et quare volucrum carnes prohibent, cum aer non legatur maledictus, niſi forſan auiculæ maledictionem inde contrahant, quod terræ aliquando inſident, ſed cur non etiam piſces, cum fluuiorum fundum ſæpius attingant. Poſſem euidenter oſtendere, quod Deus ipſe explicet, quomodo maledictionē terræ intelligat, quia ſcilicet ſpinas & tribulos germinabit, & in laborib. & ſudore vultus ex ea comedes. Quodque illa maledictione animalia non fecerit ad eſum immunda, ipſe poſt diluuium oſtendit, concedens eſum carnium, Geneſ. 9. Poſſem etiam per inſtantiam opponere de piſcibus, quod Deus ſub Moſe quædam indica-

Nota quàm cauſam Pontificij adferant prohibitionis carnium.

rit ad cibum immunda, non tantum ex animantibus terræ, verum etiam ex piſcibus aquarum, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantum volui oſtendere, Pontificios eſum carnium certis diebus prohibuiſſe, ideo & ea opinione, quod ſentiant carnes animalium maledictas, & per ſe immundas eſſe. Hoc enim argumentationibus ſuis manifeſte oſtendunt.

Aliud argumentũ eiuſdem farina.

Simile eſt & illud argumentum, quo vſi fuerunt, ideo ſcilicet in ieiunijs abſtinendum carnibus, & veſcendum piſcibus, quia Chriſtus legitur non comediſſe carnes, ſed piſces, panes, mel &c. Ergo ſentiunt, hos cibos per ſe eſſe ſanctiores & mundiores, quam carnes. Imo non obſcure dicunt, carnium eam eſſe immunditiẽ, quod in homine prauas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiuſdam, aliquando ſcilicet ſacerdoti, ex hiſce argumentis declamitanti contra eſum carnium, ſimplicem quendam laicũ oppoſuiſſe, quod Chriſtus carnem, & quidem aſſam, agni ſcilicet Paſchalis, cum diſcipulis ſuis manducarit. Sacerdotem vero vi & euidentia obiectionis conſtrictum, cum aliud quod reſponderet, non haberet, dixiſſe: verum eſt, Chriſtus quidem comedit carnem, & quidem ante Paſcha, hoc eſt, in Quadrageſima, ſed valde male ipſi conuenit, mox enim poſtea ligatus, cæſus, flagellatus, & cruci affixus eſt.

Nota fabellam.

Ex conſecrationib. ciborum Pontificiis colligitur cauſa prohibitionis eorum.

Omnium vero clariſſime cauſa prohibitionis ciborum quorundam in Eccleſia Pontificia inde colligitur, quod in conſecrationibus ſuis expreſſis verbis petunt, vt Diaboli vis ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, vt ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt, creaturas per ſe, & prohibitis temporibus, quando non conſecrantur, à poteſtate diaboli infectas, inquinarę & corpus & animam, niſi diabolus Pontificijs execrationib. inde exorciſetur. Hæc certe ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cum damnare ſe ſimulent, quomodo ſuam prohibitionem ijſdem fundamentis ſubnixam, defendere poſſint, Lectoris ſit iudicium. Adſcribam autẽ formulas aliquot talium conſecrationum Papiſticarum, vt ex ipſorum verbis, preculis & agendis Lector de ſententia ipſorum ſtatuat.

Formula cõſecrationum Papiſticarũ ciborum.

Aqua.

Aqua igitur ita benedicitur apud Põtificios: Exorciſo te creatura aquę, vt omnis virtus aduerſarij ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondium & florum.

Benedictio frondium & florum: Exorciſo te creatura frondium & florum, in nomine Patris, &c. Proinde omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus diaboli, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dęmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni Paſchalis.

Benedictio agni Paſchalis: Dignare Domine quæſumus benedicere & ſanctificare has ouium mundare carnes, vt quicunque ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœleſti, & gratiæ tuæ ſaturitate in bonis repleatur.

Caſei.

Benedictio caſei: Dignare benedicere & ſanctificare hanc creaturam caſei, vt quicunq; fidelium tuorum de ea comederint, omni benedictione cœleſti & gratiæ tuæ ſanctitate repleantur.

Panis & laganorum.

Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto, vt omnes guſtantes ex ea accipiant tam corporis quam animæ ſanitatem.

Benedictio generalis.

Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam iſtam, vt ſit remediũ ſalutare generi humano, & præſta per inuocationem nominis tui, vt quicunque ex ea ſumpſerit, corporis ſanitatem & animæ tutelam percipiat. Item: Tu Domine mitte Spiritum tuum ſanctum in hanc creaturam, vt qui ex ea guſtauerint, proficiat illis ad æternam ſalutem.

Vini in die Ioann. Euang. vſ. 4.

Benedictio vini in die Ioannis Euangeliſtæ. Benedicere & ſanctificare digneris hanc creaturā vini, vt quicunq; ex ea guſtauerint, per interceſſionem Mariæ & Ioannis Apoſtoli vitam conſequantur æternam, & extinguatur ab omnibus digne ſumentib. ſi quid venenoſum ſumpſerint. Item, Benedicere digneris hanc creaturam vini, vt omnes ex eo ſumētes, expulſo omni nocino guſtu, infuſo tuæ benedictionis myſterio, mereantur in corpore & anima miſericorditer exhilarari. Item, Benedic huius ſubſtantiam vini, vt qui de ea quantumcunq; ſumpſerit, vitā conſequantur ſempiternam. Benedic hanc creaturam vini tua ſancta benedictione cœleſti, vt omnibus, cum fide, reuerentia & gratiarū actione ex ea ſumentibus, ſit ſalus mentis & corporis, atq; contra omnes morbos, & venenata & immunda, atq; vniuerſas inimicorū inſidias tutamentū. Benedictio Trinitatis deſcendat ſuper hanc creaturam vini, vt ſit omnibus ex ea ſumentibus remedium contra periculum corporis & animæ, & prægustatio ad vitam æternam.

Has formulas conſecrationum Papiſticarum ideo adſcripſi: oſtendunt enim, quod ſentiant, creaturas per ſe, vel Diaboli poteſtate infectas, vel certe etiam mundis nō eſſe mundas, niſi conſecrationib. iſtis purificentur. Atq; ideo diebus ꝓhibitis, quando conſecrationibus iſtis deſtituuntur, non poſſe bona conſcientia ſumi. Quod vero fingunt, ſuis iſtis conſecrationibus ſine mandato & permiſſione diuina, creaturis conferri virtutem largiendi ſumentibus ſalutem corporis & animæ, ac vitam æternam, magicum & blaſphemum eſt: Sacramentorum vero alia ratio eſt, quæ habent expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Origo Papiſticarum conſecrationum

Ortæ autem ſunt Pontificiæ iſtæ conſecrationes ex ſiniſtro intellectu ſententiæ Paulinæ, quæ dicit, creaturam ſanctificari per verbum Dei & orationem. Quia enim in ſuis conſecrationib. vtuntur verbis quibuſdam Scripturæ & certis preculis, ſentiunt inde creaturis præter phyſicas, alias & nouas virtutes, vel ad remedium corporis, vel ad ſanctificationem & ſalutem animi conferri.

Explicatio dicti Paulini 1. Tim. 4.

I.

Sed verba Paulinæ ſententiæ hæc commenta manifeſte refutant, & verum ac vtilem ſenſum oſtendunt. Primo enim Paulus nequaquam ſentit creaturas per ſe vel malas vel immundas eſſe, atque ideo opus ipſis eſſe ſanctificatione. Expreſſe enim dicit: Omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum, ac cibos bonitatē illam inde dicit habere, quia Deus illos creavit ad ſumendum.

II.

Secundo loquitur de ſanctificatione, non ſicut homo ſanctificatur per Spiritum ſanctū, vel ſicut ſacramenta ſanctificātur, nec etiam, vt cibi nouas & alias virtutes præternaturales accipiant. Si quis enim totum Euangelium Ioannis legeret ſuper oua, ac peteret, vt acciperent virtutem globorum tormentariorum: Aut ſi ſuper olus aduſtum totum Pſalterium recitaretur, vt inde ſapor eius mutaretur, nō tantum fruſtra illud fieret, ſed nomen Dei in vanum aſſumeretur, quia nec mandatum Dei, nec promiſſionem ea de re habemus: ſed loquitur de tali ſanctificatione, ſicut 1. Corinth. 7. dicit: Virum infidelem ſanctificari per vxorem fidelem, quia ſcilicet vſus ſeu cohabitatio coniugalis fideli perſonæ munda & licita eſt, qua bona Dei gratia & ſalua bona conſcientia vti poteſt. Atque ideo Paulus 1. Timoth. quarto, vtitur his verbis: εἰς μετάληψιν, ad ſumptionem cum gratiarum actione.

III.

Tertio non quoduis vel qualecunque verbum Dei intelligit, nec de quibuſcunq; preculis loquitur, ſed certum verbū Dei oſtendit, de creatione ſcilicet & vſu creaturarū ſeu ciborum; Nempe quod omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, quodque Deus cibos creavit ad ſumēdum cum gratiarum actione fidelibus, &

Quomodo verbo Dei ſanctificetur creatura.

ijs, qui agnouerunt veritatem. Hæc enim verba ſunt Pauli, quibus oſtendit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus ſanctificetur, ſcilicet, Primo illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnis enim creatura Dei bona, & nihil reijciendū. Secundo, quod Deus peculiari verbo, quaſi aperiens manum ſuam conceſſerit, & dederit homini cibum, Geneſ. primo. Tertio, licet ante diluuium tantum terræ naſcentia fuerint in cibum conceſſa, & ſub Moyſe quædam excepta ſeu prohibita fuerint, quod in nouo Teſtamento certo verbo Deus oſtenderit, nullum cibū iam eſſe immundum, quo ſine peccato veſci non liceat, ſed Deum purificaſſe omnes cibos, Actorum 10. vt ſcilicet mundis omnia ſint munda, Tit. 1. Et ideo Paulus 1. Timo. 4. addit fidelib. & ijs, qui agnouerunt veritatem. Conſtat igitur & certum eſt, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo Dei colligi debet, qualē orationem & gratiarum actionem intelligat; Oratio enim debet ex fide procedere, fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cum igitur verbum hoc loco certum ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilicet iuxta verbum illud. Hinc manifeſtum eſt, verba & preculas, quibus Pontificij in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum & illam orationem, de qua Paulus loquitur, 1. Tim. 4.

I. *II.* *III.*

Qua gratiarum actione ſanctificetur.

Cur verbum & orationē fideles adhibeant in vſu rerum.

Vult autem Paulus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

I. Primo, vt admoneantur, ne cibos ſine pijs cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciant, & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.

II. Secundo, vt ſit commonefactio, Adamum donationem illam, Gene. 1. nobis per lapſum, Gen. 3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac, ppter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideo panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictionem ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus iuſſit populo diuidi ac proponi. Inde in benedictione menſæ dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

III. Tertio, vt habeant fideles certum teſtimonium & priuilegium, ſe abſq; offenſione Dei, & læſione conſcientiæ, cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe:

IV. Quarto, vt precatione agnoſcamus & fateamur, benedictionis diuinæ eſſe, vt vſus cibi corpori & valetudini vtilis & ſalutaris ſit: ſicut inquit Pſ. 104. Aperiente te manū tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilaret, & panis confirmet cor hominis. Et Pſal. 145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione ſeu beneplacito.

V. Quinto, quia in vſu ciborum facile admittitur vel abuſus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, ſicut epulo iſte, Lu. 16. quia poſtea audit. Recepiſti bona tua in vita tua. Vel, ſicut inquit Pſal. 17. de viris mūdi, quorū pars eſt in hac vita, vt venter ipſorum impleatur. Et Ierem. 12. ſaginantur vt oues ad diem occiſionis. Ideo additur verbū & oratio, vt iuxta dictum Salomonis, Eccleſ. 4. Edamus in lætitia panem noſtrum, vt Deo placeant illa ipſa etiam opera noſtra. Et ſicut Iob. c. 1. poſt cōuiuia filios ſuos ſacrificijs ſanctificabat, ſi quid forte peccaſſent. Vtq; moneamur in ipſo vſu cibi corporalis cogitandum eſſe, non tantum vt edamus & ſaturemur, ſed vt operemur etiam cibum, qui non pereat, ſed permaneat in vitam æternam, quem filius hominis nobis dat, Ioann. 6. vel ſicut Luc. 14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in regno cœlorum.

VI. Sexto, quia in ſaturitate facile euenit, quod ſcriptum eſt; ſedit populus

edere & bibere, ac ſurrexit ludere. Item, impinguatus, & recalcitrauit. Ideo additur oratio & gratiarum actio, vt iuxta quod ſcriptum eſt, Deut. 8. Cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, ne poſtquam comederis, & ſaturatus fueris, eleuetur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui. Vel Eſ. 5. Opus Domini non reſpicitis, & opera manuum eius non conſideratis.

Hæc eſt vera benedictio ſeu ſanctificatio ciborum per verbum Dei, & orationem, de qua Paulus loquitur, quæ ſine magica prophanatione nominis diuini, Deo grata, conſciētijs vtilis & ſalutaris eſt: Quodq; inter cętera doctrinæ cœleſtis capita hoc etiam de vera ciborum ſanctificatione tradendum ſit in Eccleſia, Paulus manifeſte oſtendit, 1. Timot. 4. Cum de ſanctificatione ciborum locutus eſt, locum illum ita concludit: de his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti. Et huiuſmodi benedictionibus menſæ vetus Eccleſia vſa fuit. Chryſoſtomus aliquoties mentionem facit benedictionis menſæ, quæ vſitata fuerat Monachis per Ægyptum, cuius etiam deſcriptio extat apud Clementem, li. 7. conſtitutionum. In Horologio vero Græcæ Eccleſiæ integra formula huius benedictionis deſcribitur. Primo, antequā cibi apponantur, legitur totus Pſalmus 145. Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum, &c. Deinde appoſitis cibis recitatur à ſacerdote benedictio menſæ, & quæ appoſita ſunt, ita benedicūtur: Chriſte Deus noſter, benedic cibo ac potui ſeruorum tuorum, quoniam tu es ſanctus & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio menſæ Ægyptiis Monachis vſitata.

Poſtea, quando cibum guſtarunt in menſa, ſurgunt, & ſimul omnes recitant illam benedictionem, cuius & Clemens & Chryſoſtomus mentionem faciunt: Benedictus es Domine Deus ὁ ἐλεῶν, qui miſereris noſtri, & paſcis nos à iuuentute noſtra, qui das eſcam omni carni, reple gaudio & lætitia ſeu hilaritate (εὐφροσύνης) corda noſtra, vt ſemper omnē habentes ſufficientiam (αὐτάρκειαν) ſeu habentes in omnibus animum præſentibus contentum (ἀρκέσως ὀνόμενοι) exuberemus in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor, (κράτος) virtus, ſeu imperium & adoratio cum ſancto Spiritu, Amen.

Poſt ſumptum cibum primo recitatur hæc gratiarum actio: Gloria tibi ſancte, gloria tibi rex, quoniam dediſti nobis eſcas ad lętitiam: imple nos etiam Spiritu S. vt inueniamur in conſpectu tuo (εὐάρεστοι, accepti, & non (αἰσχυνόμενοι) confuſi ſeu pudefacti, quando reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua. Deinde legitur Pſalmus 122. Lętatus ſum in his q̄ dicunt mihi, in domum Domini ibimus, &c. Poſtea additur hic verſus: Sicut in medio diſcipulorum tuorum (cœnantium) adfuiſti ſaluator, dans ipſis pacē: Ita veni etiam ad nos, & ſalua nos. Tandem legitur ex Pſ. 22. Edent pauperes & ſaturabuntur, laudabunt Dominum, qui quærunt eum vſq; ad finem. Et verſus Kyrie eleeſon, Chriſte eleeſon, Kyrie eleeſon. Concluditur demum hac precatiuncula: Benedictus es Deus, qui miſertus noſtri, ex opulentis donis tuis pauiſti nos. Eius gratia & benignitate (φιλανθρωπίᾳ) detur nobis frui & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Gratiarum actio poſt ſumptum cibum.

In Latina Eccleſia fuit forma benedictionis menſæ ferme ſimilis. Hæc ſcilicet: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat in principio, &c. Kyrie eleeſon, &c. Pater noſter, &c. Benedic Domine nos & tua dona, quæ de tua largitate ſumus ſumpturi, per Chriſtum Dominum noſtrum. Menſæ cœleſtis participes faciat nos rex æternæ gloriæ.

Benedictio menſæ in Eccleſia Latina.

Poſt

Gratiarum actio poſt cibum ſumptum.

Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri,&c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficijs tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorum. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus,&c. Et ſubijciuntur verſus: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino gloriabitur anima mea, audeant manſueti, & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum. Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, &c.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnib. operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum. Gloria,&c.

Benedictio Pernarum, Ouorum.

Et fieri poteſt, cum vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quod primum exempli & commonefactionis gratia publice cœperint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio. Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, menteſq; noſtras pariter ſpiritualibus reple delitijs. Item, benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum,&c. Sed poſtea ſubſtitutis alijs, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Has formas benedictionum veteris Eccleſię ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint. Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationem cibi vere ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veteris vero Eccleſiæ teſtimonijs exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM CONſentientia cum doctrina Scripturæ, de vero Ieiunio.

Quando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quam ſentētiam vt veram, firmam, & ſalutarem ſequi, quas vero opiniones effugere debeat: Non ſatis fit conſcientiæ, ſi ex hominum tantum ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim fundamentum & normam, cui certo ac tuto innitatur, quærit vocem ipſius Dei, patefacientis verbo voluntatē ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe: Non faciatis ſinguli, quid vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantū facias Domino Deo tuo. Deut. 12. In præceptis patrum veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate. Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata

edere & bibere, ac ſurrexit ludere. Item, impinguatus, & recalcitrauit. Ideo additur oratio & gratiarum actio, vt iuxta quod ſcriptum eſt, Deut. 8. Cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, ne poſtquam comederis, & ſaturatus fueris, eleuetur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui. Vel Eſ. 5. Opus Domini non reſpicitis, & opera manuum eius non conſideratis.

Hæc eſt vera benedictio ſeu ſanctificatio ciborum per verbum Dei, & orationem, de qua Paulus loquitur, quæ ſine magica prophanatione nominis diuini, Deo grata, conſciẽtijs vtilis & ſalutaris eſt: Quodq; inter cæterea doctrinæ cœleſtis capita hoc etiam de vera ciborum ſanctificatione tradendum ſit in Eccleſia, Paulus manifeſte oſtendit, 1. Timot. 4. Cum de ſanctificatione ciborum locutus eſt, locum illum ita concludit: de his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti. Et huiuſmodi benedictionibus menſæ vetus Eccleſia vſa fuit. Chryſoſtomus aliquoties mentionem facit benedictionis menſæ, quæ vſitata fuerat Monachis per Ægyptum, cuius etiam deſcriptio extat apud Clementem, li. 7. conſtitutionum. In Horologio vero Græcæ Eccleſiæ integra formula huius benedictionis deſcribitur. Primo, antequã cibi apponantur, legitur totus Pſalmus 145. Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum, &c. Deinde appoſitis cibis recitatur à ſacerdote benedictio menſæ, & quæ appoſita ſunt, ita benedicũtur: Chriſte Deus noſter, benedic cibo ac potui ſeruorum tuorum, quoniam tu es ſanctus & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Benedictio menſæ Ægyptiis Monachis vſitata.

Poſtea, quando cibum guſtarunt in menſa, ſurgunt, & ſimul omnes recitant illam benedictionem, cuius & Clemens & Chryſoſtomus mentionem faciunt: Benedictus es Domine Deus ὁ ἐλεῶν, qui misereris noſtri, & paſcis nos à iuuentute noſtra, qui das eſcam omni carni, reple gaudio & lætitia ſeu hilaritate (εὐφροσύνης) corda noſtra, vt ſemper omnẽ habentes ſufficientiam (αὐτάρκειαν) ſeu habentes in omnibus animum præſentibus contentum (ἀρκούμενοι) exuberemus in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor, (κράτος) virtus, ſeu imperium & adoratio cum ſancto Spiritu, Amen.

Poſt ſumptum cibum primo recitatur hæc gratiarum actio: Gloria tibi ſancte, gloria tibi rex, quoniam dediſti nobis eſcas ad lętitiam: imple nos etiam Spiritu S. vt inueniamur in conſpectu tuo (εὐάρεστοι, accepti, & non (αἰσχυνόμενοι) confuſi ſeu pudefacti, quando reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua. Deinde legitur Pſalmus 122. Lętatus ſum in his q dicunt mihi, in domum Domini ibimus, &c. Poſtea additur hic verſus: Sicut in medio diſcipulorum tuorum (cœnantium) adfuiſti ſaluator, dans ipſis pacẽ: Ita veni etiam ad nos, & ſalua nos. Tandem legitur ex Pſ. 22. Edent pauperes & ſaturabuntur, laudabunt Dominum, qui quærunt eum vſq; ad finem. Et verſus Kyrie eleeſon, Chriſte eleeſon, Kyrie eleeſon. Concluditur demum hac precatiuncula: Benedictus es Deus, qui miſertus noſtri, ex opulentis donis tuis pauiſti nos. Eius gratia & benignitate (φιλανθρωπίᾳ) detur nobis frui & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Gratiarum actio poſt ſumptum cibum.

In Latina Eccleſia fuit forma benedictionis menſæ ferme ſimilis. Hæc ſcilicet: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat in principio, &c. Kyrie eleeſon, &c. Pater noſter, &c. Benedic Domine nos & tua dona, quæ de tua largitate ſumus ſumpturi, per Chriſtum Dominum noſtrum. Menſæ cœleſtis participes faciat nos rex æternæ gloriæ.

Benedictio menſæ in Eccleſia Latina.

Poſt

Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficijs tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorum. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus, &c. Et ſubijciuntur verſus: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino gloriabitur anima mea, audeant manſueti, & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

Gratiarum actio poſt cibum ſumptum.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum. Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, &c.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnib. operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum. Gloria, &c.

Et fieri poteſt, cum vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quod primum exempli & commonefactionis gratia publice cœperint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio. Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, menteſq; noſtras pariter ſpiritualibus reple delitijs. Item, benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum, &c. Sed poſtea ſubſtitutis alijs, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Benedictio Pernarum. Ouorum.

Has formas benedictionum veteris Eccleſię ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint. Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationem cibi vere ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veteris vero Eccleſiæ teſtimonijs exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM CONſententia cum doctrina Scripturæ, de vero Ieiunio.

Quando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quam ſentētiam vt veram, firmam, & ſalutarem ſequi, quas vero opiniones effugere debeat: Non ſatis fit conſcientiæ, ſi ex hominum tantum ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim fundamentum & normam, cui certo ac tuto innitatur, quærit vocem ipſius Dei, patefacientis verbo voluntatē ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe: Non faciatis ſinguli, quid vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantū facias Domino Deo tuo. Deut. 12. In præceptis patrum veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate. Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata

Cyprianus.

hominum, Matt. 15. Et Coloſſ. 2. vbi ex profeſſo de cibis Paulus loquitur. inquit: Quæ ſecundùm præcepta & doctrinas hominum fiunt, ſpeciem quidem habent ſapientiæ, ſed in ſuperſtitione. vnde Cyprianus rectè dixit: Non videndum eſſe, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum mandarit.

Ideo primum veram de ieiunio ſententiam ex verbi Dei teſtimonijs, & exemplis proponere volui. Conſtituta vero & ex Scriptura confirmata vera ſententia, poſtea non inutiliter adiungi poſſunt veteris etiam Eccleſiæ conſentientia quædam teſtimonia, quod quo conſilio & fine fieri, & quò iudicio tales Patrum ſententię ſeligi debeant, quæ ſcilicet ad normã Scripturæ, quæ ideo canonica vocatur, congruunt, in prima parte huius examinis ipſorũ Patrum verbis expoſuimus. De præcipuis igitur capitibus doctrinæ de ieiunio antiquas Patrum ſententias adſcribemus, quæ cũ norma Scripturę conſentiunt, nec tamẽ illas omnes hoc loco afferemus, ſed præcipuas tantum, quæ maxime videbuntur illuſtres. Et poſtea in hiſtoria certaminum de ieiunio multa talia Patrum dicta repetenda erunt.

Series & capita ſequentium membrorum.

Sequemur autem illum ordinem, ſicut Paulo ante Scripturæ ſententiam de ieiunio in certa aliquot, capita diſtribuimus. Sicut igitur & ex veteri & ex nouo Teſtamento oſtendimus teſtimonia & exẽpla ieiunij, eodem modo etiam in primitiua ſeu veteri Eccleſia, ſemper fuerunt ieiuniorum exercitia, & priuata, & publica.

Hiſtoria de adoleſcente, Ioannis diſcipulo.

Nota eſt hiſtoria, quam Euſebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit, de adoleſcente, Ioannis Apoſtoli diſcipulo, quomodo, cũ ad latrones defeciſſet, à Ioanne rurſus conuerſus fuerit. In eius vero publica pœnitẽtia Ioannes ſcribitur crebris precibus Deum pro ipſo inuocaſſe (καὶ συνεχέσι νηστείαις συναγωνιζόμενος) & continuis ieiunijs vna cum lapſo decertaſſe, & varijs Scripturæ ſententijs animum ipſius confirmaſſe, &c.

Hieronym' de Euangelio Ioannis.

Et Hieronymus ſcribit, Ioannem, cum ingreſſurus eſſet ſcriptionem Euangelicæ ſuæ hiſtoriæ, flagitaſſe communes Eccleſiæ preces, ieiunio cõiunctas. Ac licet de Apoſtolorum doctrina & exemplis omnium rectiſſime ex Scriptura ſtatuimus, multa enim ſuppoſititia de Actis Apoſtolorum ſparſa fuiſſe, oſtendimus in prima parte. Hæc tamen exempla ad Canonem & analogiam Scripturæ congruunt, quod ſcilicet in publica pœnitentia & in publicis pro arduo aliquo negotio precibus, adhibita fuerint ieiunia.

Exercitia piorum ieiuniorum poſt Apoſtolorũ tempora.

Poſt Apoſtolorum etiam tempora, exercitia illa ieiuniorum ſemper in Eccleſia retenta & vſurpata fuerũt. Et de ſuppoſititijs Clementis Romani, Abdiæ, Hermæ, Ignatij, & ſimilium ſcriptis, nihil hoc loco dicemus, pertinent enim ad hiſtoriam certaminum, de doctrina Ieiunij, ſed ex vetuſtiſſimis certis Scriptoribus pauca quædam adferemus, pleraque enim in hiſtoria ieiunij, quam poſtea ſubijciemus, locum habebunt.

Apud Iuſtinum in Baptiſmo.

Iuſtinus igitur in Apologia 2. ritum Baptiſmi ita deſcribit: Docentur ante omnia precibus & ieiunijs, à Deo petere præteritorum peccatorum veniam, nobis vna preces iungentibus.

Apud Irenæum in grauiſſimis ſupplicationibus.

Et Irenæus lib. 2. cap. 57. (quem locum etiam Euſebius tranſſcripſit) vbi donum miraculorum in ſuſcitandis mortuis ad ſua vſque tempora in Eccleſia duraſſe ſcribit, in huiuſmodi grauiſſimis ſupplicationib. ieiunia adhibita fuiſſe, dicit his verbis: Multi ex fratribus neceſſaria aliqua cauſa id poſtulante mortuos ſuſcitarunt, vniuerſa Eccleſia illius loci (αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγνείας) ſupplicante cum ieiunio multo, & caſtimonia ſeu ſanctimonia.

Ieiunium ante Paſcha.

Euſebius etiam lib. 5. ca. 24 ex Irenæi Epiſtola quædam tranſſcribit de publico ieiunio quod ante feſtum Paſchatos obſeruatũ fuit: quia enim circa illud tempus, ſicut veteres hiſtorię teſtantur, publice pœnitentes recipiebant,

& adul-

& adultos conuerſos, baptizabant adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tẽpore ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad ſolennem communionem ſe præparabant, & in huiuſmodi actionibus antiquitus vſitata fuiſſe ieiunia, Scripturæ exemplis paulo ante oſtendimus. Et tamen obſeruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuiſſe, quoad tempus & cibos, Irenæi illa Epiſtola, & alia vetuſtatis teſtimonia de quibus poſtea in hiſtoria ieiunij dicemus oſtendũt. Tertullianus in libro de ieiunio ſcribit: Epiſcopum ſolicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa ſolitum vniuerſæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis ſolennioribus precibus, quas ſtationes vocabant, adhibita tunc fuiſſe ieiunia, in libro de oratione & ieiunio oſtendit. In libro de pœnitentia deſcribens publicam exomologeſin, inquit: Ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum. Cyprianus in Sermone de ieiunio dicit: Sanctos olim res magnas geſturos, & oraturos ieiunijs ſe præparaſſe. Et ne opus ſit ſingulorum aliquot dicta recenſere, extant integri tractatus Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, &c. de ieiunio: extant & exempla veteris Eccleſiæ omnium temporum, de quibus in hiſtoria ieiunij quædam annotabimus.

Tertullianus.

Cyprianus.

Oſtenderunt autem veteres, doctrinam & exercitia veri ieiunij habere teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut Auguſtinus inquit. Epiſt. 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totoque inſtrumento, quod vocatur Teſtamentum nouum, animo reuoluens, video præceptum eſſe ieiuniũ. Et teſtimonia illa Scripturæ ferme omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduerſus Iouinianum.

Addendum vero & hoc eſt, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis rhetorice amplificare voluerunt, alia etiam teſtimonia ex Scriptura, quæ de ieiunio vſitato proprie non loquuntur, huc detorſerunt, quæ catachreſes non pauca incommoda huic doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, plerique; vt Baſilius, Chryſoſtomus, & Hieronymus hoc arripuerunt. Adamo indictum fuiſſe ieiunium in Paradiſo, cum Deus prohiberet, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Addiderunt & ante diluuium præceptum fuiſſe ieiunium, ſcilicet quia carnium eſus non erat conceſſus. Ita dicunt ſub lege à quibuſdam cibis immũdis indictum fuiſſe ieiuniũ. Sed abſtinere a cibis, quos Deus tunc vel non conceſſerat, vel prohibuerat, proprie nõ erat ieiunium. Neque enim Iudæi, quando ex mandato Dei carne ſuilla aſtinebant, & interea prandentes & cœnantes alijs cibis veſcebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim eſt à cibis licitis & conceſſis per diem abſtinere, ſicut ſupra ex Scriptura monſtrauimus. Et ſi definitio ieiunij inde ſummenda eſſet quod Adamo vnius arboris vſus interdictus fuit; item, quod ante diluuium cibus carnium non fuit conceſſus, quodque ſub Moſe quorũdam ciborum eſus prohibitus fuit: tunc in nouo Teſtamento, vbi ſine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vſus vt licitus conceſſus eſt, nullum poſſet eſſe ieiunium.

Peregrina teſtimonia detorta ſunt ad doctrinã ieiunii & totam doctrinam peruerterunt.

Refutatio ex definitione ieiunii.

Ex abſurdo.

Et quanquam ſimiles catachreſes teſtimoniorum, quæ impertinentia in Scholis vocantur, Patribus non raro concedendæ ſunt: Ex hac tamen catachreſi prohibitiones quorundam ciborum contra Scripturam ſub prætextu ieiunij poſtea exortæ ſunt, extructę etiam inde ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ieiunij, vt quod dicunt: Sicut Adam non ſeruans ieiunium à fructu arboris vetitæ, paradiſo eiectus eſt, ita nos per ieiunium rurſus reſtitui in Paradiſum.

Incommoda nata in doctrina de ieiunio ex teſtimoniis impertinentibus.

Prohibitiones ciborum.

Opinio meriti.

Simili catachreſi omnes ferme ad ieiunandum exhortantur Eccleſiã, inde, quia Moſes, Helias & Chriſtus per quadraginta dies & noctes ſine

Exempla.

aliquo

miraculoſorum ieiuniorum. Chryſoſtomus. Hieronymi teſtimonium peregrinum.

aliquo cibo vſu ieiunij perſeuerarunt. Cum ieiunia illa ſint miraculoſa, quæ imitari nos non poſſumus, nec etiam ad imitandum nobis ſint propoſita, ſicut Chryſoſtomus inquit, cumq; in Scripturis alia ieiuniorum exempla extent, quę imitari & poſſumus, & iubemur. Hieronymus inde etiam ieiunium probare conatur, quod populus Iſrael, cum in deſerto tantum Manna paſceretur, deſiderio carnium piſcium, peponum, &c. in Ægypto, contra Dominum murmurauit, Num.11. Pſal. 78. Sed aliud eſt cibo deſiderato carere, quod neceſſitatis eſt, aliud eſt cibo licito & præſenti voluntarie abſtinere, quod proprium eſt ieiunij.

Ex tali teſtimoniorū Scripturæ catachreſi progreſſum poſtęa eſt, quod ex Patrum quorundam exemplis & conſuetudinibus extra Scripturam, leges ieiuniorum, & de tempore, & de prohibitione quorundam ciborum fieri cœperunt, ſicut in hiſtoria ieiunij oſtendemus.

Rectiſſima igitur & tutiſſima via eſt, vt ſicut in alijs dogmatibus, ita etiam in doctrina de ieiunio, ex ſola ſcriptura inquiramus fundamenta, & ea ſumamus non ex peregrinis locis, ſed ex perſpicuis ſcripturæ teſtimonijs, quæ proprie loquūtur de vero ieiunio. Non.n. animo traducēdi, ſed hoc cōſilio quaſdam veterum catachreſes annotaui, vt ſit cōmonefactio, quantum incōmodi ipſi doctrinę afferat, ſi fundamenta nō ex perſpicuis ſcripturæ locis, in quibus dogmata proprie ſedem ſuam habent, petātur, ſed impropria, aliena, ſeu peregrina teſtimonia cumulētur & vrgeantur.

Definitiones ieiunij, quibus Patres commode ſunt vſi. Auguſtin. Chryſoſtomus. Baſilius.

Porro definitionem etiam ieiunij veteres eodem modo circumſcripſerunt, ſicut ſupra ex ſcriptura oſtendimus, vt Auguſtin. quæſt. Euangel. lib. 2. cap. 18. Scriptura docet generale ieiunium non à concupiſcentia ciborum tantum, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum. Chryſoſtomus Hom.1. in Geneſin: Velim vos valedicere delitijs & voracitati, ac ſuſcipere ieiunium. Baſilius Homil.1. de ieiunio: Caue ne ieiunij vtilitatem ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum enim ieiunium eſt, ab omnibus vitijs eſſe alienum, expectas veſperam, vt cibum capias, ſed diem totum abſumis apud tribunalia. Idem Baſilius in definitionibus latioribus, cap.19. ἐγκράτειαν (continentiam) dicimus, non omnimodā & perpetuam à cibis abſtinentiam (hæc enim violenta eſſet vitæ diſſolutio) ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ φρονήματος σαρκὸς, πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτηδευομένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων ſed abſtinentiam à lautitijs ſeu delitijs inſtitutam & vſurpatam ad demoliendum ſenſum & ferocitatem carnis, eo fine, vt pietatis ſtudiū eo expeditius excoli poſſit. Et addit, ideo continentiam abſtinere non tantum à ciborum voluptatibus, verum etiam ab omnibus, quæ huic fini impedimento ſunt. Et cap.18. dicit. Continentiam ita colendam, ne incidamus in illorū errorem, qui iubēt abſtinere à cibis, 1. Tim. 4. Ideo pro ratione temporis cōtenti quibuſuis cibis, vt oſtēdamus omnia munda eſſe mundis. Et in illis nihilominus ſeruari poſſe continentiæ ſcopum, vt ſcilicet ex ijs non exquiſita, ſed quæ ad vitam neceſſaria ſunt, frugaliter ſumamus, & noxiam repletionem fugiamus. Cap.19. dicit: Vſum, modum, & demenſum in cibis differre pro ratione ætatis, ſtudiorum, exercitiorum, & diſpoſitionis corporum, vt impoſſibile ſit, ἑνὶ κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι: vna ſimili vel æquali regula omnes complecti: In definitionibus breuioribus dicit: νηστείας καιρὸς οὐ τὸ θέλημα ἑκάστου, ἀλλ' ἡ χρεία, tempus ieiunandi non eſt voluntas cuiuſque, ſed neceſſitas: quando illi, qui ad cultum Dei tendunt, ieiunio opus habent, ſicut Acta Apoſtolorum teſtantur.

Leo.

Leo Sermo.8. de ieiunio ſeptimi menſis, ſubigendo corpori caſtigatio adhibenda eſt ieiunij.

Quod licet generali nomine ad omnem continētiam pertinere videatur,

tur,proprie tamen ad edendi diminutionem refertur, quando voluntate cibus non ſumitur.Idem ſermone ſexto,de ieiunio Pentecoſtes,Ieiunium impleatur non ciborum parcitate tantummodo, ſed & potionis maxime vinorum. Athanaſius in vita diui Antonij, Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum.

Athanaſius.

Auguſtinus Epiſtola 86.Prãdere & ieiunare:Item,Prandentes & ieiunantes aliquoties inter ſe opponit:ieiunantes enim prandio abſtinebãt, & ad veſperam primum in cœna cibum ſumebant, quando vero non ieiunabant,tunc prandebant.Item Epiphanius dicit in compendiaria Doctrina,ieiunium ſeruaui vſque ad horam nonam,hoc eſt,circa veſperam. Auguſtinus de moribus Eccleſiæ catholicæ,capite 33.Ieiunia prorſus incredibilia multos exercere didici,non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus,quod eſt vſquequaquam vſitatiſſimum,ſed continuum triduum,vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere.Idem:Sermone in die Calendarum Ianuarij.Gentiles inebriantur,vos ieiunate, aut ſi ieiunare non poteſtis,ſaltem cum ſobrietate prandete.

Auguſtinus. *Epiphanius.* *Auguſtin.*

Et Epiſtola 86.Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate,quod ſemper eſt malum. Aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium.

Hieronymus ad Euſtachium,à Pentecoſte quando non ieiunatur,cœnæ mutantur in prandia.

Hieronymus.

QVOMODO VETERES DOCTRInam de cauſa finali ieiunii Scripturæ conſentaneam tradiderint.

Supra oſtendimus ex Scriptura, ieiunium per ſe ex opere operato non eſſe virtutem,niſi ad certum & pium finem in Scriptura præmonſtratum referatur. Idem & Patres docent, vrgent & veros ieiunij fines, aliquando verbis proprijs, aliquando ſuis quibuſdam phraſibus explicant,

Teſtimonia patrum de veteris finibus ieiunii.

Chryſoſtomus in Matthæum Homil.74.Non dicit ieiunium ſuum imitandum, quamuis quadraginta dies illos poſſet proponere, ſed diſcite à me,quoniam mitis ſum & humilis corde. Hæc dixi,non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus,ſed quia doleo,ſi cæteris neglectis,ſatis ad ſalutem nobis ieiunium exiſtimemus,quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Idem in Homilia de ieiunio ad populum Antiochenum,Niniuitas nõ ieiunium periculo eripuit,ſed vitæ mutatio Deum placatum reddidit,Hæc dixi,non vt ieiuniũ contemnamus,ſed vt ieiuniũ honoremus: Honor enim ieiunij nõ eſt ciborum abſtinentia,ſed peccatorum fuga.Itaque ciborum abſtinentia tãtum ieiuniũ definiens,hic eſt, qui maxime ipſum vituperat Idem in Geneſi Homil.ſecunda,ieiunium dico abſtinentiam à vitijs,etenim abſtinẽtia à cibis propter hoc recepta eſt, vt petulantiam carnis refrænet, & equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem igitur ante omnia iam oportet refrænare,manſuetudinem addiſcere,habere cor cõtritum, abſurdas concupiſcentias repellere, tribunal iudicis ante oculos proponere,dare Eleemoſynas, nullum malum aduerſus proximum in cor admittere.

Chryſoſtomus.

Hoc eſt verum ieiuniũ,ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens,dicit,&c. Hoc nobis curæ ſit, & non vt pleriq; exiſtimemus, definiri in hoc ieiunium,ſi ad veſperam vſque impranſi maneamus. In eandem ſententiam & Bernhardus inquit,Serm.3.de quadrageſima,Si gula ſola peccauit,ſola quoq; ieiunet & ſufficit:Si vero peccauerunt & cætera membra,cur non

Bernhardus.

ieiunent

Chryſoſtomus.

ieiunẽt & ipſa ieiunet ergo oculus, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa. Et Chryſoſtomus Homil. 3. in Geneſin inquit: Mentem ita compeſcamus, ne quid nociuum vel cõcipiat, vel effundat, ne exiſtimemus inediam ad veſperam vſq; ad ſalutẽ nobis ſufficere, Nã notum eſt, quid peruerſis Iudæis dicat Dominus, Zach. 7. Ibidẽ Homil. 9. cum quidam, qui ieiunia ferre non poterant, non auderent ad concionem venire tempore ieiunij, proponit illis doctrinam de tẽperátia, & addit nõ ſimpliciter exigi ieiunium, ſed vt ſpiritualibus eo rectius vacare poſſimus. Ac concludit: ſi quis ieiunare non poteſt, ſciat, eum, qui manducat, Domino manducare. Ita in Homilia de ieiunio inquit: Si ieiunare non potes, potes tamen abſtinere à delitijs, hoc autem non minimum eſt, nec à ieiunio multũ diſtans, ſed ipſum quoque diaboli furorẽ poſternere idoneum Et in Geneſin. Homil 10. qui cibum, accipit, & ieiunare non valet, largiorem det Eleemoſynã, feruentior ſit in precibus maiorem habea: alacritatẽ in audiendis Dominicis eloquijs: qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Et Hom. 15. Declinemus a malo, & virtuti ſtudeamus, hoc etenim verum eſt ieiunium. Idem Hom 3 ad Antiochenos: Ieiunium dico non hoc vulgare, ſed accuratum ieiunium, non tantum ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cũ lege fiat. Nam Phariſæus ieiunauit, ſed poſt ieiunium deſcendit inanis: Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit non ieiunans: Vt diſcas quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua, quæ puri cordis ſunt, conſequantur.

Auguſtinus.

Auguſtin. in Ioan. Tracta. 17. Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegates impietatem & ſeculares cupiditates, temperanter, iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Idem contra Fauſtum lib. 30. cap 5. Chriſtiani edomãdi corporis cauſa propter animã ab irrationalibus motibus amplius humilandam non ſolum à carnibus verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent.

Similitudo Auguſtini.

Et in Tractatu de vtilitate ieiunij vtitur hac venuſta ſimilitudine: Si equo vtereris, qui geſtiendo te poſſet præcipitare, nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem fręno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt, via mea Chriſtus, plerumque rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certe cohibebo ieiunio, &c.

Cyrillus.

Cyrillus in Leuitic. Hom. 10. Vis tibi oſtendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullum cibum ſumas malitię, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concaleſcas, ieiuna à malis artibus, abſtine à malis ſermonibus, cõtine te à cogitationib. peſſimis. Tale ieiuniũ Deo placet. Abſtinere vero à cibis, quos Deus creauit ad percipiendũ cum gratiarum actione & hoc facere cum his, qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Illi ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Nos habentes nobiſcum ſponſum ieiunare non poſſumus Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus, Habemus enim quadrageſimę dies ieiunijs cõſecratos habemus quartam & ſextam hebdomadæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunãdi, nõ obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute cõtinentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruabitur, niſi arctioribus cõtinentiæ fulta præſidijs? Quomodo Scripturis operam dabunt, quomodo ſcientiæ & ſapientiæ ſtudebũt? nonne per continentiam ventris & gulę? quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cœlorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra?

Hæc igitur Chriſtianis ieiunandi ratio eſt, ſed eſt & alia adhuc religioſa ieiunatio, inuenimus enim in quodam libello ab Apoſtolis dictum: Beatus eſt, qui ieiunat pro eo, vt alat pauperem.

Cyprianus.

Cyprianus de ieiunio & tentationibus Chriſti: Ieiunijs vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, cõcupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeũt voluptates, ieiunium ſi diſcretione rogatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ exarmat. Ieiunium Scripturarum delitijs paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur. Quotquot vires virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus conſcendiſſe; quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiunijs incubuere pernoctantes in orationibus, &c.

Patrum incommodiores de ieiunio locutiones.

Sed priuſquam pergamus, præmittenda eſt hæc commonefactio (cum ieiunium ad mortificationem carnis, ad exercitia pœnitentiæ & orationis, tanquã ad veros ſuos fines referri & ordinari debeat, eo modo, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus) quod Patres ea, quæ vel pœnitentiæ vel orationis fidei propria ſunt, ſæpius ieiunio, vt cauſæ remotiori, Rhetorica amplificatione tribuant. Exiſtimarunt enim ſe huiuſmodi Rhetoricis aggregationibus efficacius poſſe homines ad ſuſcipienda & exercenda ieiunia permouere, ſicut Chryſoſtomus fatetur in libro de compunctione cordis quædam cohortatorie magis, quam vere dici, ſed inde poſtea ipſi operi operato ieiunij, aſſuta eſt opinio meriti, propitiationis, &c. Tales veterum figuras libenter & merito iuxta analogiam Scripturæ interpretamur, vt talia vel pœnitentiæ vel orationi fidei, quibus ieiunium eo quo ſupra dictum eſt, modo ſubſeruit, tribuantur, ſicut ipſi Patres in illis ſuis, quæ iam annotauimus, dictis huiuſmodi interpretationem oſtendunt & præbent. Sed Pontificij rigide vrgent, vt talia ipſi operi ieiunij tanquam merita tribuantur, quę vel ſolius Chriſti, vel pœnitentiæ vel fidei propria ſunt, quod cum ſalua fidei analogia facere non poſſimus, neganda & reijcienda ſæpius nobis ſunt talia veterum dicta, quando non admittitur interpretatio Scripturæ conſentanea. Simul tamen etiam negari non poteſt, Patres in Rhetoricis illis ieiunij encomijs ſæpe longius prouectos ab analogia fidei & norma Scripturæ non parum diſceſſiſſe. Non abſque cauſa igitur Paulus monet, & res ipſas, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt, conſeruandas, & formam etiam ſanorum verborum, ſicut in Scripturis præformata eſt, retinendam & ſequendam, diſceſſio enim licet commoda interpretatione recte exponi poſſit, nõ tamen caret periculo, & tandem corruptelas ipſius doctrinæ poſt ſe trahit.

Baſilius.

Talia igitur veterum dicta quædam, quibus Põtificij abuti ſolent, paucis adſcribemus. Baſilius Hom. 1. de laudibus ieiunij: Sicut pharmaca vermes in inteſtinis germinantes excutiunt: ita ieiunium in intimis receſſibus habitans peccatum extinguit, in morbum incidimus per peccatum, ſanamur per pœnitentiam, ſed pœnitentia ſine ieiunio otioſa eſt. Atque vt ſemel dicam, reperies quotquot fuere ſancti omnes per ieiunium ad vitã Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cœlum, dum illis alarũ via fit quibus in cœlum ferantur. Adde quod nõ ſolum ad venturi ſeculi mala fugienda & aſſequenda bona vtile eſt ieiunium, ſed & huic ipſi carni conducibilius eſt. Si cupis carnem reddere validam, fac carnem domes ieiunio, hoc enim eſt, quod Apoſtolus ait, quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur, ieiunium eſt armatura ad confligendum cum diabolo. Nam hoc genus nõ eijcitur, niſi per precationem & ieiunium, &c. Hæc ſi tribuantur non operi operato ieiunij, ſed pœnitentiæ & orationi fidei, quibus, quomodo & quatenus ieiuniũ ſubſeruiat, ſupra ex ſcriptura dictũ eſt, recte intelligi poſſunt ſed tamẽ nõ phraſi ſcripturæ, ſed nimis rhetorice dicuntur. Et

Interpretatio Baſilii iuxta analogiam fidei.

ipſe

ipſe Baſilius poſt declamatoria illa encomia, addit ἐπανόρθωσιν quandã Sed caue, inquit, ne ieiunium ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum enim ieiunium eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum, Iſa 58. Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum, vino abſtines, ſed ab iniurijs tibi non tẽperas. Væ his qui ebrij ſunt, non vino, eſt enim & mentis temulentia. Et Homil. 2. cum multis rhetoricatus fuiſſet, tandem inquit: Attamen ad hoc vt laudem promereatur ieiunium, nõ eſt per ſe ſatis temperare à cibis, ſed ieiunium ieiunemus acceptabile Deo. A vitijs enim abſtinere verum eſt ieiunium, Quod vero idem Baſilius Homil. 1. dicit: Quoniam Adam nõ ieiunauit à fructu prohibito, exulamus è Paradiſo: Ieiunemus igitur vt ad illũ poſtliminio reuertamur. Item: iuſſus es non indulgere delitijs, per ieiunium ergo ſatisfacito Deo. Hæc poſſent ita ad analogiam fidei intelligi, ſi agamus pœnitẽtiam & fidei propter Chriſtum petamus remiſſionem peccatorum, tunc aperiri nobis portas Paradiſi. Et ſupra dictum eſt ieiuniũ ſubſeruire pœnitentiæ & orationi fidei. Sed tamen nõ eſt Hypotypoſis ſanorũ verborum in libris Canonicis præformata. Solus enim Chrſtus pro peccatis noſtris ſatisfecit, & ipſe ſolus eſt via in Paradiſum, quem cum latro pœnitens vera fide inuocabat, audiuit, Hodie mecum eris in Paradiſo. Et quando contra hanc fidei analogiam Pontificij talia veterum dicta vrgent, cogimur ſalua reuerentia, quæ tam magnis viris debetur, illa reijcere, vt fundamentum ſalutis ſaluum retineamus.

Et obſeruetur quod Ieſuitæ citantes hanc Baſilij ſententiam, in margine notant (ieiuniũm eſt ſatisfactio pro peccatis) quia ſcilicet interpres vſus fuit verbo ſatisfaciendi, ſed Baſilius dicit, per ieiunium ἀπολογεῖσθαι Deo. Significat autem hoc loco ἀπολογεῖσθαι, non excuſare vel defendere peccatum, ſed reatum agnoſcere, & culpam deprecari, quod fit in vero ieiunio. Nequaquam autem in Græca lingua ἀπολογεῖσθαι, ſignificat ita ſatisfacere, ſicut Pontificij intelligunt, compenſationem æquiualentem pro offenſa perſoluere. Chryſoſtomus, Homil. 1. in Geneſin, Deus cupiẽs ea quæ peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Intelligit autem ſeriam pœnitentiam, quæ fit adiuncto ieiunio, ſicut ſupra oſtendimus. Et ad ea, quę ex Scriptũra ſupra adduximus, congruunt ea, quæ Chryſoſtomus ibi ſubiungit, ieiunium animã habiliorem efficit & valentiorem, leues ei pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat. Item: ſicut crapula innumerorum malorum cauſa eſt, ita ieiunium omnium nobis bonorun ſemper cauſa fuit.

Chryſoſtomus.

Idem Sermon. 1. de ieiunio, Propitiationis tempus adeſt, abijciendorum peccatorũ tempus eſt, ieiunemus à cibis, ſed primum a peccatis. Hic ipſe ſe explicat, quando enim volumus peccata deponere, & cum Deo reconciliari, neceſſe eſt, vt agamus pœnitentiam, & fidei propter Chriſtum petamus reconciliationem. Pœnitentiæ vero & orationi fide, quomodo ieiunium ſubordinetur, ſupra expoſuiſimus. In eandem ſententiã in eodem Sermone dicit: Ieiuna, quia peccaſti, ieiuna vt non pecces, ieiuna vt accipias, ieiuna vt permaneant, quæ accepiſti. Quod vero ibidem ſcribit, Deus dixit: ſubuertetur Niniue, illi adhibuerunt ieiunium & effugerunt. Hoc ipſe explicat in ſententia paulo ante citata, Niniuitas non ieiunium ſed pœnitentia periculo eripuit. Et quod poſtea ſubiungit, Ieiunemus nos ipſos curantes, & operam dantes, vt paſſionum Chriſti participes ſimus: Hoc Ieſuitæ ita peruertunt, quaſi opere ieiunij applicetur nobis meritum paſſionis Chriſti. Sed quia fide in vera pœnitẽtia, cui ieiunium ſubſeruit, fit illa applicatio, ideo Chryſoſtomus ita locutus eſt.

Ieſuitarum blaſphema de ieiunio ſententia.

Item:

Item: quia ieiunium pars eſt mortificationis carnis qua conformes efficimur Chriſto. Quod vero Ieſuitæ Patres ita interpretantur, quaſi nulla poſſet eſſet vera pœnitentia, nulla oratio fidei impetrans gratiam Dei, ſine externo ceremoniali ieiunio, & Scriptura negat, ſicut ſupra oſtendimus, & Chryſoſtomus ipſe dicit, Phariſęum ieiunantem Publicanus non ieiunans præceſſit.

Epiphanij locus ex compend. doctrina à Ieſuitis deprauatus.

Ieſuitæ citant ex Epiphanio de compendiaria doctrina hanc ſententiam; ieiunamus non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis paſſus eſt, exhibeamus, ſed vt Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit, ad ſalutem noſtrā confiteamur, & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Atque inde extruunt hoc dogma, ieiunia tanquam perſolutiones, ſatisfactiones, expiationes, pro peccatis noſtris apud Deū ſupputari.

Refutatio.

Sed ſi ieiunijs noſtris poſſemus debita noſtra corā iudicio Dei perſoluere, Chriſtus fruſtra mortuus eſſet. Aut. n. Chriſti paſſio pro peccatis noſtris nō ſatisfeciſſet, aut non totū noſtrum debitum perſoluiſſet, quorum vtrumque falſum & blaſphemum eſt. Et Epiphanius ipſe dicit, Ideo illis diebus, quando memoria paſſionis Chriſti celebratur, ieiunare, vt ſit cōfeſſio, Chriſtum ipſum paſſionem pro ſalute noſtra ſuſcepiſſe. Ergo nequaquam hoc ſenſit Epiphanius, quod Ieſuitæ inde extruunt, ſed verba hæc ſunt: ὅπως ὑπὲρ τῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν αἱ νηστεῖαι ἡμῖν εὐλόγιστοι Θεῷ γίνωνται, vt pro peccatis ieiunia nobis fiant grata & accepta Deo. Et vocat ieiunia pro peccatis, ſicut Syrach cap. 34. In pœnitentia enim oſtendentes luctum propter peccata adhibebant ieiunia. Hanc interpretationem analogam fidei ſi Ieſuitæ noluerint admittere, nos ab Epiphanio potius, quam à Chriſto, qui eſt λύτρον pro peccatis noſtris diſcemus?

Ambroſius.

Ambroſius de Helia & ieiunio, cap. 3. Ieiunium eſt refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remediū ſalutis, radix gratiæ, fundamentum caſtitatis. Quæ de pœnitentia & oratione fidei, ad quæ ieiunium, vt ſupra dictum eſt, referri debet, recte intelliguntur. Sicut ipſe Ambroſius, cap. 3. explicationem addit: ieiunium eſt velamen, quod tegit culpam, quomodo vero? Tegit, inquit, abſtinentia, tegit gratia: gratia tegit dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abſtinentia, tum vitium pœnitendo & mœſto affectu abluit & abſcōdit. Hęc iuxta analogiam fidei recte hoc modo interpretantur, ſed ab illa analogia longius recedit, & durius profecto dictum eſt, quod Ambroſius ibidem ſcribit cap. 9. Ieiunium eſt reconciliationis ſacrificium. Et ca. 10. Menſa regni cœlorum ieiunio comparatur, famis acquiritur pretio. Ad menſam illam ieiunia nos perducūt, hac fame illa, quæ ſunt æterna, mereamur, &c.

Ieiunium reconciliationis ſacrificium.

Pretium, quo acquiſitum eſt regnum Dei non eſt fames noſtra ſeu ieiunium, ſed ſanguis immaculati agni Dei. 1. Pet. 1. Et quæ Sacramenta reconciliationis Chriſtus inſtituerit, ex Euangelio notū eſt. Ipſe etiam Ambroſius mitigationem quandam cogitur addere, quod de pœnitentia hæc velit intelligi, ſubiungit enim: Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames, quæ Dei timore ſuſcipitur, ieiunium enim culpæ interfector eſt.

Ieiunium meritum.

Idem Ambroſius Epiſtola 82. ad Vercellenſes vſitata tunc phraſi ieiunium vocat meritum, hoc eſt, bonū opus, cuius aliqua ſpiritualis eſt vtilitas. Audio, inquit, Iouinianiſtas dicere nullum eſſe abſtinentię meritū, nullum frugalitatis, delirare eos, qui caſtigent carnē ſuam, vt menti ſubditam faciāt. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus, ſi deliramentum putaſſet gloriatur enim, dicens: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne aliis prædicans ipſe reprobus inueniar. Quod vero

ibidem addit: Quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra. Idque conatur probare ex Tobiæ cap 4. & 12. Ieiunium & Eleemoſyna à peccato liberant. Primum textus Tobiæ de ieiunio hoc non habet. Deinde liberatio à peccato, redemptio ſeu remiſſio non eſt à Chriſto ad noſtrum ieiunium transferenda. Sed de pœnitentia & oratione fidei, quibus ieiunium ſubſeruit, intelligi hæc poſſunt, ſicut Tobias cap. 12. inquit: Bona eſt oratio cum ieiunio. Nec tamen Canonica Scriptura ita vel docet, vel loquitur, Ieiunium liberare nos à peccato.

Incommoda veterum dicta à poſterioribus latius expoſita, maiores pepererunt errores. Leo.

Illas veterum figuras poſteri latius extenderunt, & ipſi operi operato ieiunij omnia ea tribuerunt, quæ Chriſti merita ſunt, & fide accipiuntur. Ita Leo, Serm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis inquit: Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, ſperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus miſericordiarum, ieiunij noſtri ſacrificio placatus exaudiat. Et Serm. 8. conuenientibus in vnum propoſitum tribus ſtudijs, oratione ſcilicet, eleemoſynæ & ieiunio, præſtabitur nobis à Deo & cohibitio cupiditatum & exauditio precum, & remiſſio peccatorum per Chriſtum.

Sermone 9. Peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatũ pollutione contrahitur, ieiunijs & eleemoſynis deletur. Item, vt miſericordi Deo ieiunio noſtro & deuotione placeamus. Item, de ieiunio decimi menſis, Ser. 4. Curandis læſionibus, quas ſæpe incidunt, qui cum inuiſibili hoſte confligunt, trium maxime remediorum adhibenda eſt medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij in eleemoſynæ largitate, quæ cũ pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentatio eliditur. Sermo. 5. Velociter ad diuinas conſcendit auras oratio eleuata ſuffragijs ieiunij & eleemoſynæ. Idem de quadrageſima Sermo. 1. dicit, ieiunio obtineri propitiationem. Sermon. 4. In quadrageſima aliorum temporum culpas, & pia opera redimunt & ieiunia caſta decoquunt, &c. Quæ certe ita ſicut ſonant ſine contumelia Chriſti, & exinanitione fidei accipi nec poſſunt nec debent, ſub nomine etiam & titulo veterum, tales opiniones in ſcriptis non genuinis ſparſæ ſunt, vt ſub Ambroſij nomine, Sermo. 47. de quadrageſima ieiunemus continue & deuote hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, & inferna contra nos nõ valeant. Sermone 58. Sicut Moyſes & Helias quadragenarium numerum ieiunij obſeruando gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodiendo mereamur. Sermone 40. dicit; Quemque pro ſalute ſua debere ieiunare.

Impiæ opiniones de ieiunio ſub nominibus veterum ſparſa in ſcriptis ſuppoſititiis. Sub nomine Ambroſii.

Sub nomine Auguſtini.

Sicut Sermon 34. dicit: Pro peccatis ieiunandum eſſe: Ita ſub Auguſtini nomine, Sermon. 60. de tempore dicitur, Pro peccatorũ indulgentia, & pro miſericordia diuina ieiunemus. Sermo. 65. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Sermon. 69. Ieiunium Vocatur redemptio ſalutis & remedium peccatorũ. Item quadrageſimæ ieiunijs quæuis iniquitas peccatorum exorari poteſt, & quantauis iudicis ſeueritas mitigari. Sed Sermones illos non eſſe vel Ambroſij vel Auguſtini, Eraſmus liquido oſtendit.

Poſteriorum error natus ex ſcriptis ſuppoſititys. Bernhardus.

Inde vero poſteriores arripuerũt occaſionem affingẽdi ieiunio varias, partim ſuperſtitioſas, partim impias opiniones. Vt Bernhardus Serm. 66. in Cantica inquit: Ego interdum abſtineo, ſed abſtinẽtia mea ſatisfactio eſt pro peccatis. Et ſerm. 4. de quadrageſima, Pro eo, quod ipſis quoque licitis abſtinemus, ea nobis quæ prius commiſimus illicita cõdonantur. Bonũ ergo & ſalutare ieiuniũ, quo redimũtur æterna ſupplicia, dũ remittuntur hoc modo peccata. Nec ſolũ obtinet veniã, ſed & promeretur gratiã ieiuniũ, &c. Et ex huiuſmodi inclinationib. extructa tandem eſt pontificiæ Eccleſia doctrina de ieiunio, de qua in ſequentibus dicemus

Has

Has pauculas vero Patrum ſententias hoc loco adſcripſi, nõ vt viros illos eruditione & pietate præſtantes, & de Eccleſia optime meritos ſugillarem, ſed quia diſſimules apud ipſos hac de re extant ſententiæ, vt oſtẽderem illa, quæ ad normam ſcripturæ & analogiam fidei congruunt, diſcernenda eſſe ab alijs, quæ minus commode dicta veteribus exciderunt. Et vt cõſideretur quando Rhetoricis declamationibus indulgetur, & ab hypotypoſi ſanorum verborum in Canonicis Scripturis præformata, diſceditur, licet per figuras quaſdam talia excuſari, mitigari, & in partẽ meliorem exponi poſſint, tamen eo modo ſentim fieri inclinationem à puritate doctrinæ, & ſpargi errorum ſeminaria, ac præberi occaſiones, ad deprauationes & corruptelas ſanæ doctrinæ, quæ tunc diſſimulari nec poſſunt, nec debent, quando peruerſi homines illis abutuntur ad ſtabiliẽdos errores, abuſus & ſuperſtitiones. Atque ideo quando Pontificij tales veterum exceſſus ad palliandas & ſtabiliendas ſuperſtitioſas de ieiunijs opiniones producũt, cogimur contradicere, & à Patrum exorbitantibus veſtigijs aliquantiſper diſcedere vt iuxta Canonem Scripturæ recto pede ad veritatem Euangelij ambulare poſſimus.

Quæ de cauſa teſtimonia hac Patrum huc collecta ſunt.

Omnino enim & neceſſario fundamentum illud ſaluum retinendum eſt, quod ſolus Chriſtus gratiam, remiſſionem, & ſalutem nobis promeruerit, quod Pater illa beneficia Filij ſui per Spiritum ſanctum in verbo Euangelij & Sacramentis nobis proponat & offerat, quodque fide, quæ exiſtit in vera pœnitentia, illa accipiamus & nobis applicemus.

Et quicquid cum hoc fundamẽto pugnat, reijciendum eſt. Semper etiam memoria repetendum eſt, quod ſupra, ex Scriptura oſtẽdimus, opus ieiunij per ſe, niſi ad fines ſupra monſtratos referatur & ordinetur, non eſſe tam eximiam virtutem.

Multi enim ſobrietatę ad hoc abutũtur, vt proximo inſidias ſtruere, & mala machinari poſſint, ſicut & Iſaias inquit, Ieiunatis ad lites & cõtẽtiones. Et quantumcunq; encomia ieiunij amplificetur, ſemper cogitãdum eſt, inſonare nobis illam vocẽ Pauli, Corporalis, exercitatio modicum habet vtilitatis, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Cuius Paulinæ vocis ſi Patres memores fuiſſent, non incidiſſent in hyperbolas iſtas de nimijs encomijs, quæ extra & præter, imo ſæpius contra Scripturam ieiunio ab ipſis tribuuntur, quæ varijs & pernitioſis corruptelis poſtea occaſionem præbuerũt, quod homines putarunt, totũ Chriſtianiſmũ in obſeruatione ieiuniorum & ſimilium traditionum ſitum eſſe, cũ audirent talia externa magis extoli & amplificari, quam ſpirituales cultus mandatorum Dei, cumque opinio curationis, propitiationis, expiationis, & remiſſionis peccatorum affingeretur operi ieiunio, obſcurata & tandem deprauata prorſus fuit ſana doctrina de pœnitentia, de fide, de merito Chriſti, & de gratuita iuſtitia. Hęc commonefactio in conſideratione talium ſententiarum, apud veteres vtilis & neceſſaria eſt.

QVOD PATRES, SICVT ET SCRIPTVRA AD SVBIgendum corpus & mortificandas concupiſcentias carnis, non ſolum ieiunium, veterum etiam temperantiam & ſobrietatem proponant.

Supra oſtendimus, cum gula, crapula, & ebrietas ſpirituales animæ actiones impediant, turbent, & ſuffocent, econtra vero carnis cõcupiſcẽtias excitent & inflamment, quod Scriptura pro ratione perſonarũ & ætatum proponat non tantum ieiunium, veram etiam temperantiam & ſobrietatem. Ita veteres etiam, licet multi ſint in commẽdandis ieiunijs, eoſdem tamen fructus & effectus ad mortificandam carnem, ad excitãda

De temperantia & ſobrietate, ſeruire has virtutes iiſdem pietatis ex-

ercitijs qui bus ieiuniū.

ſeria exercitia pœnitentiæ & orationis, tribuunt etiam temperantiæ & ſobrietati, ſicut ieiúnio.

Et quidem illis, qui nō poterant vel non volebant abſtinere, vel ieiunare, proponebant temperantiam & ſobrietatem, ſicut paulo ante tales ſententias Chryſoſtomi annotauimus, Qui ieiunare non poteſt, ſtudeat, inquit, temperātię, abſtineat à delitijs, &c. Finis enim eſt, vt ſpiritualibus exercitijs eo rectius vacare poſſimus, quod aliqui & aliquando temperātia aſſequi poſſunt, aliquando ieiunio opus eſt. Ita Auguſtinus contra Fauſtum, lib. 30. cap. 5. inquit, Abſtinent quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Sententia ſcripturæ de temperantia & ſobrietate.

Vrgent itaq; veteres illas Scripturæ ſententias, quæ docent, temperātiam conducere ad mortificationem carnis ad faciēda officia vocationis, ad exercitia pœnitētię, orationis, fidei & pietatis. Rom. 13. Nō in comeſſationibus & ebrietatibus, ſed induite Chriſtum. 1. Corin. 9. Qui in agone contendit, πάντα ἐγκρατεύεται, per omnia temperans eſt. Atque ita Paulus inquit, & ego corpus meum ſubigo, Et Tit. 1. Paulus ab Epiſcopo requirit, vt non ſit vinolentus, ſed temperans, quā temperantiam ad patientiam, pietatem, & charitatem vtilem eſſe Petrus confirmat, 2. Petri. 1. Et Chriſtus Lucæ 21. præſcribens ea, quæ vtilia ſunt, vt ſemper vigilemus & oremus, dicit, Cauete, ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate. Ita. 1. Pet. 5. Vt poſſimus diabolo fide reſiſtere, inquit: Sobrij eſtote & vigilate. 1. Theſſ. 5. Sobrij ſimus, induti lorica fidei, charitatis, & ſpei. Et 2. Tim. 4. vt Timotheus miniſteriū ſuum implere poſſit, Paulus præcipit ei vt vigilet, in omnibus laboret, & ſobrius ſit. Tit. 2. ſobrietatem præſcribit & iuuenibus & ſenioribus, Syrach. 31 Modicum ſufficit homini πεπαιδευμένῳ temperanti, ſeu bene inſtituto, ſomnus ſalubris eſt in viſcerib. temperantiæ, mane ſurgit, & anima eius cum ipſo eſt. vinum accommodatum eſt vitæ hominis, ſi moderate bibatur. Exultatio animæ & iucunditas vinum moderate potatum.

Vinum copioſe potatum irritationem animi creat, Eccleſiaſt. 10. Væ tibi terra cuius Principes mane comedunt. Beata terra cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, non ad luxuriam.

Contra crapulam & ebrietatem.

Ita ergo crapula & ebrietas in Scriptura damnatur, & fugiendæ præcipitur. Nec tamē illis vitijs immediate opponitur ieiunium, ſed temperātia vt abſtineamus à crapula & ebrietate, vt Iſa. 28. Verum hi quoq; præ ebrietate neſcierunt videre, ignorauerunt iudicium. Quem igitur docebit ſapientiam. Deut. 32. Incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deū ſuum. Prouerb. 20. Luxurioſa res vinū, & tumultuoſa ebrietas. 1. Cor. 6. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Gal. 5. Comeſſationes, ebrietates ſunt opera carnis, & qui talia agunt, regnum Dei nō poſſidebunt. Oſe. 4. Vinum & ebrietas auferūt cor. Prouer. 30. Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum. Ieſ. 5. Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem, & potētes eſtis ad bibendum vinum Epheſ. 5. Nolite inebriári vino, in quo eſt luxuria. Iſa. 22. Quādo Dominus vocat ad fletum & ploratum, ecce gaudium & lætitia, comedere carnes, bibere vinum: comedamus & bibamus, cras enim moriemur, & reuelatū hoc eſt in aurib. Domini, nō remittetur, &c. Amos 6. Væ, qui cū laſciuitis in ſtratis, comeditis agnum de grege, canitis bibentes vinum, vnguento delibuti & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Luc. 6. Væ, qui ſaturati eſtis & ridetis, eſurietis enim lugebitis & flebitis. Prouerb. 23. Qui vina ſectantur eorum oculi ſpectabunt extraneas, & cor tuum peruerſa cogitabit.

Has ſcripturæ ſententias ideo hoc loco annotaui, vt manifeſtum fiat, non ſolum ieiunium animam reddere idoneam & alacrem ad perficiē-

da officia

da officia vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, ſed temperantiam & ſobrietatem idem etiam efficere, ſicut hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt. Scopus enim ſeu finis, quem Scriptura reſpicit, hic eſt, ne carnis petulantia exercitia ſpiritus impediantur & ſuffocentur. Ad illum finem aſſequendum Scriptura contra carnis rebellionem, quod ad cibum attinet, proponit hæc tria remedia. I. Cauere, vitare, fugere, crapulam & ebrietatem. II. Sectari temperantiam & ſobrietatem. III. Si ratio domandæ carnis ita exigat, ieiunare. Iubet igitur Paulus neceſſaria ſuſtẽtatione corpori honorem exhibere, & carnem curare, ſed ne id cedat ad concupiſcentias carnis, vult adhiberi abſtinentiam à comeſſationibus & ebrietate, Rom. 13. Deinde temperantiam ſeu ſobrietatem, ne cor grauetur, Luc. 21. Quibus ſi finem propoſitum non aſſequamur, Scriptura proponit doctrinam de ieiunio, quod habet quidem teſtimonia & exempla Scripturę, ſicut ſupra monſtratum eſt, non tamen in forma mandati, ſimpliciter omnibus & ſemper ita exigitur, ſicut temperantia, quæ ſimpliciter ab omnibus & ſemper præſtanda mandatur. Hæc ideo obſeruanda ſunt, ne quis Patrum declamationes de ieiunio ita accipiat, quaſi nullus nunquam poſſit ſpiritu actiones carnis mortificare, exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, recte etiam in ſobrietate adminiſtrare, niſi adhibeatur externum ieiunium. *Finis quem Scriptura præſcribit temperantia & ieiunio.*

Eodem modo Patres etiam temperantiæ eadem tribuerunt quæ ieiunio, vt Ambroſius de Iacob & vita beata, Paſſiones animæ ſunt, ſuperbia, auaritia, ambitio, contentio, inuidia: corpori nexa ſunt vitia, vorandi libido, effuſio luxuriæ & laſciuiæ. Iſtarum paſſionum temperantia maxime reſtinguit ardorem, quæ primum ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deinde etiam delitiarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis. Temperantia igitur eſt correctionis præuia, diſciplinæ magiſtra, refrenans cupiditates, &c. *Temperantia eadem à patribus tribuitur quæ ieiunio.*

Hieronymus, lib. 2. contra Iouinianum, Si quis exiſtimat & abundantia ciborum potionumq; ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in delitijs, & delitiarum vitijs non teneri, ſeipſum decipit. Abſque cibis impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere, adeſſe ergo debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur. *Hieronym.*

Item in 44. caput Ezechielis: Sunt opera, quæ pro neceſſitate corpoporis facere compellimur, vt cibum capere & potum, quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delitias, luxuriam & inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Ambroſius de Helia & ieiunio, ſicut mater fidei continentia, ita perfidiæ mater ebrietas eſt. *Ambroſius.*

Auguſtinus Epiſt. 86. Cum ei argumenta deficiunt, quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & ebrietates inſultabundus inuehitur, quaſi non ieiunare ſit inebriari. *Auguſtin.*

Aliud enim eſt grauare corda crapula & ebrietate, aliud modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium. Prandia ergo Sanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricularum diſcernat.

Proſper de vita contemplatiua capite 10. Temperantiæ virtus ſi in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempeſtate defendit, &c. *Proſper.*

QVÆ ET QVALIS SIT PONTIFICIORVM doctrina de ieiunio.

Antitheſis Pontificij dogmatis de ieiunio.

Hactenus ex Scriptura Canonica oſtendimus, quæ ſit vera ſententia doctrinæ de ieiunio, quis pius & ſalutaris eius vſus. Addidimus etiam ex veteris Eccleſię ſcriptoribus ſententias quaſdam verbo Dei conſentaneas: & oſtendimus, quomodo ab hypotypoſi ſanorum verborum in Scripturis præformata, ſenſim cœperint diſcedere. Supereſt iam vt oſtendatur & doctrinam & exercitia ieiunij in Pontificia Eccleſia non cōgruere ad Canonem ſeu normam Scripturę Canonicæ, ſicut illa teſtimonijs & exemplis doctrinam de ieiunio tradit & proponit, ſed leges & opiniones Pontificiorum expreſſe pugnare cum Scriptura.

Partitio.

Ad quod demonſtrandum non eſt opus prolixa oratione, ſed ſi tātum inſtituatur antitheſis doctrinę Pontificiæ de ieiunio, ad ea, quæ ſupra ex teſtimonijs & exemplis Scripturæ de ieiunio conſtituta ſunt, tunc dijudicatio facilis & plana erit. Vt igitur membra membris commodius opponi poſſint, ordine tantum recitabimus, quid Pontificia Eccleſia de legibus temporis ieiunij, de ciborum quorundam prohibitione, & de meritis ieiunij ſtatuerit. Hæc enim eſt definitio Pontificij ieiunij, quod ſit ſubtractio cibi, facta ſecundum inſtitutionem Eccleſiæ, ſcilicet ſtatutis temporibus, & abſtinentia ciborum prohibitorum ſub pœna peccati mortalis, ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad promerendam gratiam Dei, & vitam æternam. Vel ſicut Alexander Alenſis definit. Ieiunium eſt abſtinentia à cibo & potu, ſecundum formam Eccleſiæ, intuitu ſatisfaciendi pro peccato, & acquirendi vitam æternam.

Definitio Pontificij ieiunij.

Alexander ab Ales.

I.

Primum igitur generale caput Pontificiæ doctrinæ eſt de ieiunio, quomodo ſuum ieiunium deſcribant, ſupra enim ex Scriptura oſtendimus, ſanctos ieiunantes omnibus delitijs corporis renunciaſſe, & per diem ab omni cibo vſque ad veſperam ſeu cœnam abſtinuiſſe, & parce ac minus delicate etiam cœnaſſe, ſine vlla tamen prohibitione ciborum à Deo conceſſorum.

Quomodo ieiunium ſuū deſcribunt Pontificij.

Quomodo vero & quam miris technis veram illam rationem ieiunij, ſicut ſupra ex Scriptura eam monſtrauimus, Pontificij eludant, & peruertant, cum maxime ieiunare videri velint, ex ipſorum ſcriptis ordine annotabimus, idq; per partes & membra, vt fraus eo planior fiat.

Abdicatio delitiarum non vrgetur a Pontificijs.

II.

Diſcrimen ciborum apud Pontificios facit ieiunium.

Et primo de abdicatione aliarum delitiarum, ſeu delectationum corporis tempore ieiunij, nihil admodum in ſtatutis Pontificiorum præcipitur, certe in praxi apud ipſos non ſeruatur, ſed de cibis tantum ſtatuūt, cum Scripturę ieiunia plus, ſicut oſtendimus, complectantur, quam ciborum abſtinentiam. II. Ieiunium ſuum potiſſimum conſtituunt in diſcrimine, delectu, ſeu prohibitione potius ciborum quorundam, vt ſcilicet tempore ieiunij abſtineant ab eſu carnium, ouorum & lacticiniorum, diſtinct. 4. capite denique. Parum eſt, vt his diebus à carnibus animalium abſtineamus, niſi ab his quoque quæ ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, caſeo & ouis. Et hoc ita ſtatutum ab ipſis & obſeruatum fuit, vt etiamſi quis per totum diem ab omni cibo abſtinuiſſet, ſi in cœna vel parum carnis etiam non laute præparatum, vel durum fruſtum caſei ſumeret, is iudicaretur ieiunium ſoluiſſe & fregiſſe, ac peccatum mortale admiſiſſe, quia ſcilicet Eccleſia ſuo ſtatuto diebus ieiunij hæc prohibuerit.

Scholaſtici de cauſis prohibiti eſus carnium.

Scholaſtici vero ſcriptores, dum rationes huius prohibitionis inquirūt, diſputant quidē de cauſis phyſicis, quod carnes animaliū propter caliditatem & humiditatem maxime nutriant & delectent, ac prouocent

fomi-

fomitem peccati & incentiuum carnis ſeu libidinem: ſed hiſce rationib. vidẽt multa obſtare, ſcilicet quod in piſcibus maior ſit delectatio, quam in carne fumo durata, quodque condimenta piſcium plus ad libidinem prouocent, quam ſalſedo carnium ſalitarum. Argumentanturque etiam ipſi, legumina propter ventoſitatem irritare libidinem magis quam carnes. Ex Ariſtotele etiam adducunt, quod maxime nutritiua ſint aqua & terra, minime autem aer & ignis, atq; ideo piſces potius quam volatilia & eorum oua prohiberi debuiſſe. Fortiſſima vero obiectio eſt, quod de vino, cuius vſum in ieiunijs ſuis non prohibent Pontificij, & Scriptura dicat, & experientia teſtetur, eſſe rem luxurioſam, Epheſ. 5. Et aliquid ſane conantur ad illa argumenta reſpondere, ſed tandem eo decurrunt: Ideo carnes ieiunij tempore prohibitas, quia terra propter peccatum Adæ ſit maledicta, aqua vero non, vt quæ poſtea ſanctificata etiam ſit Baptiſmo Chriſti. Item: quia Chriſtus poſt reſurrectionem piſcem comederit, non carnes. Alenſis. *Scitum.*

Refutatio prohibitionis ciborum.

Supra vero oſtenſum eſt, talem ciborum prohibitionem, ſub peccato mortali, & ex talibus cauſis, aduerſa fronte repugnare Scripturæ noui Teſtamenti, & eſſe ipſiſſimam doctrinam dæmoniorum, 1. Tim. 4. Cumque Coloſſ. 2. Paulus dicat: Neminem debere nos iudicare vel damnare in genere cibi vel potus, iuxta doctrinas & mandata hominum: manifeſtum eſt, quo iure & quo ſpiritu Pontificij inde faciant peccatum mortale.

Alenſis figmentum.

Vanum enim & falſum eſt, quod Alenſis dicit: Eum qui ſuſcipit Baptiſmum, eo quod tunc fiat membrum Eccleſiæ, ſubijcere ſe ſtatutis Eccleſiæ ſub peccato mortali obſeruandis. Chriſtus enim Matth. 28. inſtitutioni baptiſmi hoc addit, Docẽtes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis. Et Matth. 15. Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum. Falſum etiam & crimen falſi eſt, quod Iſidori verbis tradit libertatem omnium ciborum, quæ poſt diluuium conceſſa fuerat, in nouo Teſtamẽto à Chriſto fuiſſe retractatam, vbi per Apoſtolum ſuum dixit: Bonum eſt non manducare carnem. Item, qui infirmus eſt, olus manducet. Paulus enim non ſimpliciter loquitur, ita enim & ſecum & cum Chriſto pugnaret: ſed addit malum eſſe ſi fiat cum offendiculo fratris infirmi, quales tunc erãt recens ex Iudaiſmo conuerſi, qui præ infirmitate fidei nondum poterant capere libertatem Euangelij de omnibus cibis. Quodque Paulus de huiuſmodi infirmis dicit, quod præ metu, ne inciderent in aliquod cibi genus à Moyſe interdictum, ſi ex macello gentium vel Chriſtianorum carnes emerent, olus mãducarint, hoc iſti ita deprauant, quod infirmi, hoc eſt, qui nõ ſunt perfecti, ſi ad perfectionem tendant, debeant à carnibus abſtinere & oleribus veſci. Et ipſe Alenſis citat quædam veterum dicta contra delectum illum ciborum, vt quod gloſſa, Romanorum decimoquarto dicit: In vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non adimitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frenanda eſt. Et alia gloſſa ex Auguſtino dicit; Non intereſt quid alimentorum vel quantum accipiat, dummodo hoc faciat pro congruentia eorum cum quibus viuit, vel pro vſu neceſſitatis & ſalutis corporis. Item, ex eodem Auguſtino, nec in abſtinendo, nec manducando eſt iuſtitia, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam & temperandi abundantiam. Et quod Gregorius dicit, non cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Sed dicta illa miſerabiliter eludit.

Nota.

Deprauatio ſententiæ Pauli.

Patres cõtra delectum ciborum.

III. Alenſis de quantitate ciborum.

Tertio, Alenſis diſputat & decidit tempore ieiunij non tam à quanto, quam à quali abſtinendum eſſe. Et interpretatur hoc nõ tantum de cibis delicatis, ſed potiſſimum de cibis prohibitis: dicit enim, maius peccatũ eſſet tempore ieiunij comedere vnum morſellum carnis, quam de piſci-

bus & alijs multum comedere. Item dicit, exceſſum manifeſtũ in quantitate cibi minuere quidem meritum ieiunij, non tamen ſoluere ieiunium, quia, inquit, Eccleſia non determinauit, quantum debeat ſumi in communi, modo quis carnes non comedat.

IV. Lautitias nõ prohibet Pontificium ieiunium.

Quarto, Scriptura tradit, Danielem tempore ieiunij panem deſiderabilem, hoc eſt, cibum delicatum non comediſſe. Pontificij vero ſua praxi oſtendunt quid ſentiant, ieiuniũ eſſe, modo abſtinentia à carnibus, ouis & lacticinijs præſtetur, etiamſi piſces & reliqua cibaria laute, delicate & opipare præparentur & condiantur. Et delitiæ illæ ſimulatorum ieiuniorum fuerunt quidem taxatę à quibuſdam, ſicut Alanus inquit de planctu naturæ: Hodie gulæ vitium profundius ſe porrigit in Dominos & Prælatos, qui Salmones, Lucios, cæteroſq; piſces æquipollenti generoſitate inſignes, varijs decoctionum cruciant martyrijs, balneantes officio ſacri piperis, vt multiformem ſaporis gratiam cõſequantur. Alius miniſtrorũ contundit, colat alius & conficit, ſubſtãtiam vertit in accidens, naturam mutat in aerem, vt ſaturitas tranſeat in eſuriem. Similes Hieronymi ſententias poſtea in hiſtoria annotabimus. Sed talia ieiunij cõdimenta noluerunt ſibi eripi Prælati Pontificij, oppoſuerunt enim ex diſtinct. 41. dictum Auguſtini: Non cogantur diuites cibis pauperum veſci. Dicit igitur

Innocentius.

Innocentius, Si quis piſces & ſimilia latius capiat vel nimis ardenter, nõ credimus, quod propter hoc ſoluatur ieiunium, licet in his exceſſibus eum peccare credamus, venialiter ſcilicet.

V. Vſus vini tempore ieiunij non prohibitus.

Quinto, vſum vini tempore ieiunij non prohibent Pontificij ſed concedunt non tantum in prandio vel cœna, verum etiam poſtea, imo etiam ante prandium ſeu cœnam, modo cauſa ſit rationabilis. Albertus dicit,

Albertus.

ieiunium frangi ſi ante cibum quis bibat vinum. Innocentius credit,

Innocentius.

non ſolui ieiunium ſiue ante cibum, ſiue poſt bibatur, & hoc maxime propter conſuetudinem. Alenſis vero ponit vnam notabilem regulam,

Alenſis.

ſcilicet tempore ieiunij cum piſcibus vinum eſſe neceſſarium. Atqui talia Pontificiorum ieiunia præcipuę apud nos ſunt delitiæ. Et vinum profecto facilius & magis carnis concupiſcentias inflammat, quam arida caro, durus caſeus & rancida oua. Mirabile itaque eſt ieiunium & expetenda ſane caſtigatio corporis, piſces optimi, condimenta lautiſſima, vinum fortiſſimum ſeu præſtantiſſimum, & quantitas indeterminata.

VI. Tempus refectionis diebus ieiunij apud Pontificios.

Sexto, pertinet & hoc ad deſcriptionẽ Pontificij ieiunij, quod de tempore confectionis ſeu comeſtionis tempore ieiunij tradunt. Cum enim veteres dicant, ieiunia ad horam nonam vſque producta fuiſſe: & horas more Scripturę ſupputent, vt ſexta hora ſit meridies, tertia ſit intermediũ tempus inter ortum diei & meridiem, nona vero ſit intermediũ tempus inter meridiem & veſperam: Pontificij excogitarunt artificium, quo cõſtitutiones illas veterum eluderent, & nihilominus fortiter ieiunare viderentur. Veſperam enim vocarunt non horam veſpertinam, ſed quãdo

Veſpera Pontificiorum. Nona.

veſpertinum officium celebratur, illud vero ad horã ſecundam poſt meridiem celebrare cœperunt. Ita nonam vocare cœperunt, nõ tempus intermedium inter meridiem & veſperam, ſed quando nonę officium cantabatur, quod faciebant per horam ante veſpertinum officium, hoc eſt, circa horam à meridie primam. Et tunc cœperunt diebus ieiuniorum

Antonius.

cœnam ſumere. Antonius vero dicit, modo ſexta, hoc eſt, meridiana hora tranſierit, poſſe diebus ieiunij cibum ſumi, hoc eſt, cœnari in meridie. Sed quia & hoc nimis graue putabatur, præſertim in quadrageſima,

Cabilonenſe Concilium.

cum Cabilonenſe Concilium dicat: Nullatenus ieiunare credẽdi ſunt, ſi ante manducauerint quam veſpertinũ celebretur officium. Vetus enim erat conſtitutio, in reliquis ieiunijs, ante nonã horam nõ eſſe ſoluendum

ieiunium, in quadrageſima vero ante horam veſpertinam nō eſſe cibum ſumendum. Mirifica igitur techna cœperunt ſextam, nonam atque adeo etiam veſpertinum officium in quadrageſima cantare ante meridiem. Et ſole in ſummo axe ſplendente, ipſi boatibus ſuis in templis clamitāt, tenebras & chaos horridum terram occupaſſe. Atque ita veſpertino officio ante meridiem decantato, libere commedunt, hoc eſt, ante meridiem cœnant, & tamen volunt videri per totum diem vſque ad veſperam ieiunaſſe, ſed fictione iuris, ſicut ſumma Angelica dicit. Et ex illa quadrageſimali techna generaliter poſtea cœnæ ieiuniorū mutatæ ſunt in prandia. Et nihilominus fingunt, ſe veteris Eccleſiæ conſtitutiones de ieiunijs ſeruare. Durandus dicit, quia tam Papa, quam Cardinales, Prælati & religioſi ieiunantes hora ſexta, hoc eſt, in meridie comedunt, ideo cōſuetudo reliquos etiam totaliter excuſat. Septimo, poſt tale prandium, deinde ſub veſperam non cœnam ſumunt, ſed collationem ſicut loquuntur, faciunt Pontificij, vt ſcilicet menſa non ſolemniter ſternatur, ſed tantum mantili circumpoſito, confectiones, electuaria, placentę, ficus, boleti, nuces, dactyli, poma, pira, & huiuſmodi ſpecies, præſertim in cōfectionibus imponantur addito bono vinō. Et quia per modum medicinæ hæc ſumi fingebantur, multa ibi diſputabantur de medicinis conſeruatiuis, & iuuantibus digeſtionem, de medicinis cibalibus, de cibis medicinalibus, vt in tali luxu nihilominus ſtrenue ieiunare viderentur. Petrus de Palude dicit: Si quis etiam mane nō ꝓpter voluptatem, ſed per modū medicinæ, ne deficeret in die ieiunij, ante horam comeſtionis vinum biberet, vel ficus & aliquid huiuſmodi prælibaret, non frangeret ieiuniū. Sed hoc inquit, vulgo non eſt prædicandum. Richardus vero ita diſputat, quamuis aliqui dicant, quod die ieiunij bibere vinū vel cereuiſiam mane, & comedere electuaria de ſero, delectationis cauſa, frangit ieiunium: ego tamē, inquit, credo contrarium, quia quāuis illa aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt principaliter eorum vſus.

Veſpera ante meridiē.

Durandus.

VII. Collatio veſpertina tempore ieiuniorum apud Pontificios.

Petrus de Palude.

Richardus.

Antonius vero recitatis iſtis Scolaſticorum diſputationibus addit: Sed communis vſus Chriſtianorum eſt, diebus ieiunij facere collationem de ſero, & aliquid parum ſumere cum potu, ſine tali conſideratione, an per modum medicinæ ſumatur. Et hoc eorum factum pie interpretandum & excuſandum eſt, niſi ſumerent in notabili quantitate. Panormitanus vero fictiones ſeu potius luditicationes illas ridens & improbās inclinat in eā opinionē, licere in die ieiunij pluries comedere ſine fractione ieiunij, dummodo fiat ex cauſa rationabili, & ſecundū conſuetudinē eorum, inter quos viuitur. Et hoc dicit, quia Græcis addictus fuit. Alenſis enim ſcribit: Græcorum ſententiā eſſe, melius eſſe in die ieiunij pluries & qualibet vice parum comedere, quā ſemel in die cum repletione. Cum Hieronymus etiam dicat: Melius eſt ſæpius comedere parum, quam ſemel ſatis ſumere. Et Iſidorus: Spernitur eius ieiunium, qui in veſpere ciborum ſatietate reficitur. Idem Panormitanus etiam dicit, putarē ego, quod aliquid comedere pro collatione de ſero magis ad ſuſtentationem naturæ, quam ad delitias, nō ſit peccatum nec frangit ieiunium. Angelus vero in ſua ſumma dicit, peccatū eſſe, niſi comeſtio potius ordinetur ad medicinam, quam ad cibum ex intentione ſumentis, & ex modo ac quantitate ſumpti, licet conſequenter aliquid nutriat. Et addit: Non reſtringo me ad electualia ſolum, ſicut quidam, ſed addo panem & fructus, & quodcunq; aliud, quod ſumitur per modum medicinæ:

Antonius.

Panormitanus.

Græcorum ſententia de ieiunio.

Hieronym⁹.

Iſidorus.

Panormitanus.

Angelus.

Hæc de ieiunij Pontificij deſcriptione per partes tanquam in *σκιώψει* exponere volui, vt propius aſpici poſſit, qualia nō ieiunia, ſed vere ieiunij ludibria ſint apud Pontificios. Quam longe enim abſint ab illa ratione ieiunandi, quæ in Scriptura traditur, nulla collatio oſtendet, cumque pu-

Pontificij ludibria ieiuniorū non ieiunia habēt

dendis fictionibus iuris, ſicut ipſi loquuntur, ſcripturæ ieiunium eludat, & manifeſtam fraudem ei faciāt: tamen talia ludibria ieiunij non verentur Deo ad ſatisfactionem pro peccatis opponere, & varia ipſis merita tribuere. Quomodo vero talia ludibria ieiunij ab Hieronymo exagitentur, in hiſtoria dicemus.

Doctrina Pontificiorū de tempore ieiuniorum.

Secundum caput generale doctrinæ Pontificiæ de ieiunio complectitur leges ſiue ſtatuta de temporib. quibus ex præcepto ſub peccato mortali ieiunandum eſſe docent. Supra autem oſtendimus, quæ ſit ſcripturæ ſententia de tempore, quando in nouo præcipue teſtamento ieiunandum ſit. Nempe, ſicut Auguſtinus inquit, Epiſtola 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; inſtrumento, quod appellatur nouum Teſtamentum, animo id reuolués, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitū. Et in hiſtoria ieiunij oſtendimus, veterem Eccleſiam alicubi quibuſdam diebus ſeptimanæ, quarta ſcilicet feria, & ſexta, quando publici Eccleſię cœtus celebrabātur, & populus ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad publicas preces conueniebat, ſeruaſſe ieiunia. Ita etiam ante feſtum Paſchatis propter publice pœnitētes & baptiſandos. Et quando ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ fiebant, publica obſeruabantur ieiunia. Sed illa ieiunia habebāt liberas & diſſimiles in diuerſis Eccleſijs obſeruationes, ſicut poſtea oſtendemus. Pontificij vero ex liberis & diſſimilibus obſeruationibus, ſuis legibus & ſtatutis fecerunt præcepta, non ordinis tantum & diſciplinæ gratia, ſed opinione neceſſitatis, vt mortaliter peccare iudicetur is, qui ſtatuto illo die vel tempore nō ieiunat, etiamſi alio tempore ieiunet. Eccleſia enim, ſicut Bernhardin' inquit, ſub peccato mortali indicit ſtatuta ſua ieiunia. Et addit Bernhardinus: O quot ad infernum demerguntur, qui non ieiunant, quot ſunt, qui credūt ſufficere ſibi tres dies per hebdomadam ieiunare, qui ex hoc ſolo damnabūtur, qui totā quadrageſimam non ieiunant! Durandus ita argumentatur Auguſtini ſententia eſt, inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda, & Hieronymus addit, ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercēdi ſunt: ſed ſtatuta ieiuniorum ſunt ex inſtitutione Romanorum Pontificum, & præuaricatio legis diuinæ eſt peccatū mortale: Ergo ſimiliter etiam peccatum mortale eſt, nō ieiunare ſtatutis diebus. Extructa autem illa fuerunt ex ϰαϰοζηλίᾳ legis Moſaicæ, ſicut enim Leuitici 23. ſcriptum eſt, de ſeptimi menſis decimo die: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & delebo eam de populo ſuo. Ita Pontificij populo noui Teſtamenti voluerunt imponere certorum temporum ieiunia ſub peccato mortali. Nec vero vnius tantum diei, ſicut ſub Moyſe, ſed multorum & variorum dierum, vt ſcilicet ſub libertate noui Teſtamenti durior eſſet ſeruitus. Atqui Chriſtus ſuo aduentu legalem neceſſitatem ieiunij Leuitici, quod erat certi temporis, abrogauit, nec aliud nouum mandatum, quo conſcientias ad certi alicuius temporis ieiunium obligaret, in nouo Teſtamento ſubſtituit. Nec etiam Prælatis Eccleſiæ conceſſit, humanis traditionibus & mandatis conſcientias opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali ad certorum temporum ieiunia obligare. Si enim ab elemētis Moſaicis in Chriſto mortui ſumus, quomodo hominum doctrinis & mandatis teneremur? Nemo ergo vos iudicet in cibo ac potu, aut in parte diei feſti, Col 2. Ad feſta vero etiā ieiuniorum dies pertinebant in veteri Teſtamento: Quando enim ieiunabant nihil operis faciebant, Leu.23. Et Galat.4. Paulus in genere dicit, obſeruationem dierum & temporum, quoad conſcientiam, ſcilicet opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali pugnare contra Euangelium. Et

Scriptura nō definit certū tempus ieiuniorum.

Auguſtin'.

Cauſa ieiuniorū quarta & ſexta feria.

Ieiuniū ante Paſcha.

Pontificij certa ieiuniis tempora præſcribūt, cum opinione neceſſitatis.

Bernhardinus.

Durandus.

Fons decreti Pontificis de certo ieiuniorum tēpore.

Chriſtus non tulit leges de certo ieiuniorum tēpore, nec eas ferendi poteſtatē cuiquam dedit.

cap.5.cōcludit, in libertate igitur, qua Chriſtus vos liberauit, ſtate, & nolite ruſſus iugo ſeruitutis implicari. Quomodo vero pro ratione incidentium cauſarum ordinis & diſciplinæ gratia, ſeu conſcientiarum liberate poſſint ieiunia vel indici, vel ſuſcipi, ſupra ex ſcriptura oſtendimus, & in hiſtoria ieiunij etiam veteris Eccleſiæ exemplis oſtendemus. Nunc vero Pontificiæ Eccleſiæ doctrinam de hoc capite recenſebimus.

Diſcrimina ieiuniorum Pontificiorū.

Varias igitur tradunt ieiuniorum diſtinctiones, quod attinet ad tempus ieiunandi.

I. Aſſumpta ieiunia.

Primo enim quædam vocant aſſumpta ieiunia, vt quando quis libere ex propria deuotione ſumit ſibi tempus aliquod ad ieiunandum. Hæc ieiunia dicunt eſſe voluntaria, & pertinere ad opera ſupererogationis.

II. Votiua ieiunia.

Secundo, quædam vocant votiua ieiunia, quando ſcilicet vel ex voto ordinis alicuius monaſtici (quiuis enim ordo peculiaria habet ſtatuta ieiunia) vel ex voto peculiariter emiſſo (vt quādo ſancti peculiaria in morbis ieiunia vouebant) aliquis ſe ad certi alicuius temporis ieiunium obligat. Et hæc dicunt ratione voti eſſe neceſſaria.

III. Iniuncta.

Tertio, quædam vocant iniuncta ieiunia, quæ ſcilicet à ſacerdote in confeſſione ad ſatisfactionem iniunguntur. Et hæc ratione Sacramenti pœnitentiæ & ſatisfactionis dicunt eſſe neceſſaria.

IV. Indicta ſeu inſtituta.

Quarto, quædam vocant inſtituta ſeu indicta, quæ certis temporibus præcepto Eccleſiæ ſtatuta & mandata ſunt, illa ratione præcepti dicunt eſſe neceſſaria.

V. Ieiunia conſilij.

Quinto, quædam ieiunia vocant conſilij, quæ ſcilicet non omnib. ſunt præcepta, ſed tantum illis cōſulta, qui per opera ſupererogationis ad ſtatum perfectionis contendere volunt.

VI. Conſuetudinaria.

Sexto, quædam vocant ieiunia conſuetudinaria, quando ſcilicet in aliqua regione eſt ieiunium aliquod conſuetum, quod tamen non eſt prępceptum per ius ſcriptum.

VII. Extraordinaria.

Septimo, quædam vocant extraordinaria, quæ pro ratione incidentium cauſarum extraordinarie indicuntur.

Species ieiunij indicti ſeu præcepti. Quadrageſimale. Quatuor tempora. Ieiunia in vigilijs certarum feſtiuitatum.

Indicta autem ſeu inſtituta ieiunia, quæ ſunt præcepti, hæc numerant: Primo, quadrageſimam totam, exceptis dominicis. Secundo, quatuor tempora. Tertio, vigilias natiuitatis Domini, & aſſumptionis Mariæ. Quarto vigilias Apoſtolorū, excepta vigilia Ioannis Euangeliſtæ, Philippi & Iacobi. Ex conſuetudine recepta ieiunia hæc numerant. In vigilia omnium Sanctorum, Ioannis Baptiſtę & Laurentij. Conſilij ieiunia dicunt eſſe in aduentu Domini, in rogationibus, in vigilia Pentecoſtes, & à ſecunda feria quinquageſimæ vſq; ad quartam. Item, iuxta ſummam Angelicam, quarta & ſexta feria ac ſabbata omnia ſunt ieiunia conſilij. Alij dicūt, olim in primitiua Eccleſia hęc ieiunia fuiſſe pręcepti, iam eſſe conſilij. Ex hac nuda commemoratione varietas & multitudo laqueorū conſcientijs iniectorum, aliquo modo æſtimari poteſt, cum ſub peccato mortali pleraque ieiunia neceſſaria fecerint, & quidem ad vitam æternam neceſſaria, imo plus vltra vitam æternam ieiunia poſſe mereri finxerunt. Operæ pretium vero eſt audire rationes inſtitutionis ieiuniorū, quadrageſimæ præſertim, & quatuor temporum. Omnes quidem in eo conſentiunt, quadrageſimam ideo inſtitutam, quia Chriſtus ieiunarit 40. dies. Sed Alenſis videt, multa poſſe obijci, quia ſcilicet Chriſti illud ieiunium fuit miraculoſum, & ſicut recte dicit, in miraculis Chriſtus proponitur non imitandus, ſed admirandus. Item, Chriſtus eum diceret (Diſcite à me) Apoſtolis ſuis non iniunxit, vt ieiunium ſuum quadrageſimæ imitarētur, imo noluit ipſos ieiunare, quamdiu cum ipſis fuit. Item, cum Moyſes ieiunaſſet quadraginta diebus itidem & Helias, inde tamen

Ieiuniorum ex conſuetudine receptorum ſpecies. Ieiuniorum e conſilio ſpecies. Cauſa inſtituti ieiunij quadrageſimalis & quatuor tēporū. Exemplum Chriſti. Exceptiones Alenſis. I. II. III.

non

non inſtitutum fuit ieiunium quadrageſimæ in veteri Teſtamento, cum non extaret mandatum Dei generale. Obijcit ſibi & illud argumentum, quod Paulus illos arguit, qui obſeruant tempora & dies. Et ſi imitandum eſſet ieiunium illud Chriſti, ſtatim poſt Epiphaniam eſſet ieiunandum. Illas obiectiones conatur quoquo modo eludere, ſed cũ agnoſcat, ſolidi nihil poſſe contradici, ad alias rationes confugit: In Vere ſcilicet celebrãdam eſſe quadrageſimam. Primo, quia ieiuniũ dicit inſtitutum eſſe propter peccatum primi hominis, ille autem in Vere peccauit. Secundo, quia in Vere maxime inſurgunt motus carnales, ergo in vere inſtituenda fuit quadrageſima. Et tamen mox ex Ariſtotele adducit, libidinem in viris magis dominari in hyeme, in fœminis in æſtate.

Cur quadrageſimale ieiunium in Vere ſeruetur.

Philoſophia & argutatio de numero quadragenario ieiunij verni.

De numero vero quadragenario mirifice philoſophantur, vt ex Gregorio, ſicut in veteri Teſtamento mandata fuit ſolutio decimarum, & laudabantur, qui de omnibus dabant decimas (ſcilicet ſicut Phariſæus ille, Luc. 18.) ita in nouo etiam Teſtamento mandandas & ſoluendas eſſe decimas, vtque etiam temporis decimas ſolueremus, ideo ieiunium quadrageſimæ inſtitutum eſſe. Cumque decima pars dierum totius anni faciat tantum 36. dies, de ſupplemento numeri quadragenarij anxie laborant. *I.* Item, tenemur ſatisfacere Deo pro transgreſſione Decalogi ſecundum inordinationem quatuor affectionum contra ſingula præcepta, ſed quater decies faciunt quadraginta. *II.* Item, ieiunia noſtra fiunt in remiſſionem peccatorũ, & numerus quinquagenarius, vt iubilæi eſt remiſſiuus, quinquageſimus vero numerus componitur ex partibus quadragenarij, ergo in numero quadragenario inſtituendum fuit ieiunium. *III.* Hæc Alenſis.

Thomæ ratiuncula.

Thomas dicit, virtus Decalogi impletur per libros quatuor Euangeliſtarum. Item caro cuius voluptatibus præceptis Decalogi contraimus, ex quatuor elementis conſtat. Ergo quadrageſimale ieiunium debuit inſtitui. Quam ineptæ vero ſint rationes iſtæ, iam Dei beneficio patet, vt tantum recitaſſe ſit confutaſſe.

Bernhardini rationatio.

Bernhardinus vero ſuis Rhetoricationib. addit plures rationes, quia ſcilicet quadraginta diebus & noctibus Deus pluit aquã diluuij, quadraginta dies dati ſunt Niniuitis ad pœnitentiam: quadraginta manſionibus filij Iſrael ex Ægypto peruenerunt ad terram promiſſionis. Elias quadraginta diebus peruenit ad montem Dei. Chriſtus poſt quadraginta dies à ſua reſurrectione aſcẽdit in cœlum, &c. Sed eadem conſequẽtia ex quibuſuis alijs numeris Scripturæ, & hoc & quiduis aliud poſſet concludi. Mirum vero, ni harum ineptiarum Pontificios iam pudeat, ſed qui ſemel frontem perfricuit, eum oportet gnauiter impudentem eſſe.

Ratio ieiunij Pontificij quatuor tẽporum.

Ex eadem Logica afferunt etiam rationes de ieiunijs quatuor temporum, *I.* quia ſcilicet in veteri Teſtamento dandæ fuerunt primitiæ: Ergo in nouo Teſtamento ſub peccato mortali inſtituẽda fuerunt quatuor temporum ieiunia, ad ſolutionem primitiarum temporis. *II.* Item in veteri Teſtamento in quatuor menſibus ſcribuntur fuiſſe ieiunia. Zach. 8. Ergo in nouo Teſtamento debent eſſe quatuor temporum ieiunia. Quin igitur eadem opera toti ad totum Moſen, abnegato aduentu Chriſti, redimus? *III.* Addunt & hanc rationem, quod ad expiationem offenſarum in ſingulis quadris anni inſtituenda fuerint ieiunia. Sed hoc pertinet ad caput de meritis ieiunij.

Cauſa ieiunij quartæ & ſextæ feriæ.

De ieiunio quartæ & ſextæ feriæ afferant hanc rationem, quia Chriſtus dixerit: venient dies, quando auferetur ſponſus, & tunc ieiunabũt. Sed feria quarta Iudæi tractarunt de occidendo Chriſto, ſexta autem feria crucifixerunt ipſum, ergo illis diebus ieiunandum eſt. Chriſtum vero ibi loqui non de ſtatis ieiuniorum diebus, ſed de perſecutionibus, cruce & alijs calamitatibus ſuperuenturis poſt abitum ſuum, & de luctu Apo-

ſtolorum in cruce, ex contextu manifeſtum eſt. Et omnibus Pontificiorum argumentis vnicam tantum illam Auguſtini ſententiam oppono. Quibus diebus oporteat ieiunare, quibus non oporteat, pręcepto Domini, vel Apoſtolorum, non inuenio definitum. Et tamen cum opinione neceſſitatis ſub peccato mortali, ſtata ſua ieiunia conſcientijs obtrudunt Pontificij.

Refutatio generalis omnium ſuperiorum commentorum.

Tertium generale caput doctrinæ Pontificiæ de ieiunio oſtendit, quo fine & ieiunent, & ieiunari velint Pontificij, vel, vt ipſorum phraſibus vtar, quale meritum, qualem efficaciam ſeu fructificationem ieiunijs ſuis tribuant. Et hoc caput præcipue obſeruandum eſt. Supra enim oſtendimus, nō actu, ſeu ipſo opere operato, ſed finibus diſcerni ieiunia prophana, ſuperſtitioſa, & impia, à veris, pijs & Chriſtianis ieiunijs. Scholaſtici igitur diſputant, ſicut Alenſis dicit: Hominem non teneri vt ieiunet, ſiue in charitate, ſiue ex charitate, quia inſtitutio ſiue iniunctio ieiunij ad actum obligat, non ad modum. Albertus dicit: Ieiunium in peccato mortali præſtitum, non prodeſſe quidem ad promerendam vitam æternam, prodeſſe tamē ad alia, quia ſcilicet impleat mandatum, ad quod tenebatur obligante ſiue Eccleſia ſiue cōfeſſore, & quia ieiunium quoquo modo factum, relinquat diſpoſitionem bonam ad caſtitatem, & præcipue quia magis confinem faciat gratię Dei, ad quam diſponat: vel ſicut Bonauentura loquitur, quia valeat ad gratiæ impetrationem. Si vero in charitate fiant ieiunia, tribuūt illis multas & varias vtilitates. Et non male loquuntur, cum dicunt, ieiunium ordinari ad refrenationem libidinis, & eleuationem mentis, iuxta Auguſtini dictum, quod allegant: Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, & carnem ſpiritui ſubijcit, cor contritum & humiliatum facit, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinū ardores extinguit, caſtitatis vero lumen accendit. Sed opus operatum ieiunij per ſe illa non poteſt efficere, niſi ſpiritu actiones carnis mortificentur, ſicut Hieronymus ipſe de ſe fatetur: Quoties, inquit, in eremo conſtitutus in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta Solis ardoribus, horridum Monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe delitijs, ſedebam ſolus, quia amaritudine plenus eram, horrebant ſacco membra deformia, quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſit, nude humo vix oſſibus hærētia membra collidebam. De cibo vero ac potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit: Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius, & ferarum ſæpe choreis intereram puellarum, pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs æſtuabat, & in frigido corpore, & ſicca iam ac præmortua carne, ſola libidinum incendia bulliebant, &c.

De finibus ſeu meritis ieiuniorum Pontificiorum.

De opere operato ieiunij.

Alenſis.

Albertus.

Bonauentura.

Sed audi quæſo, quomodo loquantur, quando de meritis ieiunij ſui diſputant, verba enim tantum ipſorum adſcribam. Communis igitur omnium ipſorum vox & opinio eſt indici ieiunia, & valere ad ſatisfactionem pro peccatis. Et quid ſit ſatisfactio, Durandus ita declarat, quod in iuſtitia commiſſa per offenſam, reducatur ad æqualitatē iuſtitiæ & amicitiæ per ſatisfactionem, vt ſatisfactio ſit compenſatio offenſæ, ad reconciliandam amicitiam. Hæc ſunt verba Durandi.

Ieiunia valere ad ſatiſfactionem pro peccatis.

Satisfactio quid.

Durandus.

Scotus dicit. Satisfactionem eſſe operationem externam, laborioſam ſeu pœnalem, voluntarie aſſumptam ad puniendum peccatum à ſe commiſſum, & ad placādum Deum. Gabriel dicit, eſſe paſſionem ſeu pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem. Et proprium ſatisfactionis eſſe dicit, vt ſit æqua correſpondentia, ſeu æquiualētia eius, quod redditur ad illud, pro quo redditur. Quia vero in ſatiſ-

Scotus.

Gabriel.

factione oportet eſſe æqualitatem inter offenſam & recompenſationem, diſputant, hominem quidem ex ſe non poſſe reddere Deo aliquid æquiualens pro peccatis, ſed tamen vel cum acceptatione diuina, vel excommunicatione meriti paſſionis Chriſti hoc poſſe.

Alenſis de meritis ieiunij.

In hanc ergo ſententiam Alenſis dicit, ieiunamus, vt ſatisfaciamus pro tranſgreſſione Decalogi. Et ieiunium ab Eccleſia ſtatutum eſt in ſatisfactionem reatus culpæ. Item, Ieiunia noſtra fiunt propter remiſſionem peccatorum, ieiunia quatuor temporum inſtituta ſunt, ad expiationem offenſarum commiſſarum in quatuor quadris anni. Item: Per modicum ieiunium ſatisfacit homo pro peccato, cui debetur pœna permaxima. Item: Ieiunium neceſſarium eſt ad tollenda peccata, vt ſit reconciliatio & pax cum Deo. Ieiunium inſtitutum eſt, vt perfectam reconciliationem cum Deo mereamur per ieiunium. Dicit etiam: Ieiunium eſt cauſa obtinendi vitam æternam. Item: Ieiunium voluntarium factum in charitate, meritorium eſt vitæ æternæ: non autem poſſet mereri vitam æternam, niſi omnis pœna dimiſſa eſſet: Ergo meritorium eſt ieiunium etiam dimiſſionis omnis pœnæ. Hæc omnia ſunt verba Alenſis in ſumma de ieiunio.

Bernhardinus.

Bernhardinus addit placationem iræ Dei, & æternam glorificationem, quia Eccleſia canat: Paradiſi portas aperuit nobis ieiunij tempus. Addit & hoc, ſicut quadraginta diebus Deus pluit in diluuio, ita, inquit, ſi nolumus incurrere diluuium æternæ punitionis, debemus quadrageſimã ieiunare. Et ſicut per quadraginta manſiones filij Iſrael ex Ægypto venerunt ad terram promiſſionis, ita nos quadraginta diebus ieiunij tranſimus de tenebris peccati ad ſupernæ patriæ lucem; Sicut etiam Elias in fortitudine cibi ab Angelo allati, quadraginta diebus peruenit ad montem Dei; Ita nos comedendo cibum quadrageſimalem, quam Eccleſia præſcribit, perueniemus ad montem æternæ gloriæ. Et ſicut Chriſtus poſt quadraginta dies a ſua reſurrectione aſcendit in cœlum, ita nemo poteſt in cœlum aſcendere, niſi his quadraginta diebus ieiunauerit. Hæc Bernhardinus.

Refutatio horum omnium.

Nec vero prolixas refutationes hoc loco addere opus eſt, in prima enim parte oſtendimus, nullam aliam eſſe expiationem peccatorum noſtrorum coram Deo, nullum aliud meritum redemptionis peccatorum, & vitæ æternæ, niſi ſanguinem vnigeniti filij Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod meritum verbo Euangelij & Sacramentis offertur, & fide accipitur. Cumque Pontificij omnia hæc ieiunio ſuo tribuant, atque ita Chriſto Mediatori detrahant, nuda hæc recitatio ſufficit, ad oſtendendum pijs mentibus, quid de ieiunio Pontificiæ Eccleſiæ ſentire debeant.

Tridentinorum Patrũ artificium & techna in tegendis his opinionibus impijs de ieiunio.

Atque iterum obſeruetur artificium Patrum Tridentinorum, illa enim, quæ ex Scholaſticis iam recitauimus, quæ in ſanctiſſimum & perfectiſſimum meritum Chriſti, manifeſte contumelioſa & blaſphema ſunt, ſtudioſe in ſuo Decreto diſſimulant, ac tantum mortificationis carnis mentionem faciunt. Num vero hoc modo tecte ac tacite ſcholaſticorum blaſphemas de ieiunio opiniones abiectas & damnandas eſſe volunt? Vtinam hoc ſentirent ac vellent, via enim quædam ad emendationem ita aperta eſſet. Sed quid de ſuis ſatisfactionibus, ad quas ieiunium etiam pertinet, ſentiant, in ſecunda parte oſtendimus. Et reliqui Pontificij huius ſeculi ſcriptores myſterium illud Tridentini Decreti ſine inuolucris explicant.

Petri Aſoti interpretatio Decreti Tridentini.

Et ne longe eamus, ex aſſertione Catholicæ fidei conſcripta à Petro Aſoto, qui Tridentinæ Synodo immortuus fuit, quædã verba huc adſcribemus. Dicit itaque, Ieiunium non ſolum ad carnem ſubijciendam ſpiritui ſed & placandum etiam Deum, ſatisfaciendũ ipſi pro peccatis, & Chriſti

meritum nobis applicandum, neceſſarium eſſe. Item finis ieiuniorum eſt vt peccata expientur, ira Dei mitigetur, vtque Deo gratiores efficiamur. Item negare ieiunium opus eſſe, quo æternam vitam meremur, & ſatisfacimus pro peccatis, error, inquit, eſt apertiſſimus, &c. Hæc Aſotus.

de ieiunio.

Atque hæc eſt gloſſa ordinaria Decreti Tridentini de ieiunio, tradita ab illo qui Concilio interfuit, & Decretorum pars magna fuit.

De diſpenſationibus Pontificiis in ieiuniis.

Quartum caput eſt doctrina de Pontificijs diſpẽſationibus in ieiunio. Tradunt enim eſſe cauſas quaſdam rationabiles ſeu legitimas, propter quas aliqui à ieiunio excuſentur, vt eſt infirmitas morbi & languoris, vt in ægrotis, ſiue infirmitas complexionis, vt qui ex inanitate ſtomachi incidunt, vel in vertiginem capitis, vel in inſomnia, ſiue infirmitas ætatis, vt in pueris, vſque ad annum 21. in ſenibus circa annum 70. ſiue infirmitas ſexus, vt in prægnantibus & lactantibus, ſiue infirmitas paupertatis vt qui non tantum ſemel habent, quo quantum eſt, poſſent refici, ſiue infirmitas laboris neceſſarij, qui nõ poteſt ſuſtineri à ieiunantibus, ſiue infirmitas peregrinantium. Excipiuntur itaq; a neceſſitate ieiunij, I. ægroti. II. Infirmæ complexionis. III. pueri IV. ſenes. V. prægnantes & lactantes. VI. pauperes. VII. laborantes. VIII. peregrinantes. Et ſumpta ſunt hæc ex veteris Eccleſiæ ἐπιεικείᾳ, quæ non propoſuit ieiunia cum opinione neceſſitatis, ſed abſtinebant, quantum quiſque vel valebat, vel volebat, ſicut Auguſtinus inquit: Nam qui ieiunare non valet, poteſt, iuxta Chryſoſtomi ſententiam temperanter viuere, & in ſobrietate poteſt etiam carnem mortificare, pœnitentiam, orationem, & reliqua pietatis officia exercere.

Qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur.

Inde vero Pontificij fecerunt nundinationes ſuarum diſpenſationum, nõ pro cauſis legitimis, ſed pro pecunia legitima. Hoc enim primo recte traditum fuit, & conſuetudine etiam, obſeruatum, ſicut ipſi fatentur, quando cauſa excuſans a ieiunio legitima & euidens eſſet, non opus eſſe quærere diſpenſationem, ſed quemque per ſeipſum poſſe ſoluere ieiunium. In dubijs vero caſibus recurrendum eſſe, vel ad cõfeſſorem, vel ad arbitrium boni viri. Poſtea Hoſtienſis cœpit diſputare: Non ſufficere licentiam ſimplicis presbyteri, etiam ex iuſta cauſa, niſi ſumma neceſſitas immineat, ita quod ad Epiſcopum non poſſit haberi recurſus. Tales igitur diſpenſationes Epiſcopi ſenſim ad ſuas curias traxerunt, quia non gratis concedebantur, & factæ inde ſunt magnæ nundinationes. Quod cum Romana curiã animaduerteret, pleroſque tales caſus ad ſe reuocauit, præſertim in redemptionibus & commutationibus ieiuniorum. Cumque in curia Romana non ſcrupuloſe de cauſis legitimis, ſed de pecunia tantum pro diſpenſationibus numeranda diſputaretur, maluerũt plerique à ſede Romana tales bullas mercari, ſicut extant certæ taxæ indultorum pro licentia vtendi lacticinijs tẽporibus prohibitis, vt pro vna perſona Turonenſes ſex, ducatos 2 pro tota familia Turonenſes 12. ducatos 3. Carolinos 6. pro toto oppido Turonẽſes 200. ducatos 50. Nec difficilem ſe præbebat curia Romana, quando taxa illa numerabatur, ſicut Gabriel inquit: Noſtris temporib. per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem, quæ facile conceditur, in quadrageſima lacticinijs generaliter pleriſq; omnes vtuntur, frigeſcente vbiq, charitate, & tepeſcẽte diſciplina Chriſtiana. Vnde reliqui nulla conceſſa diſpenſatione ſimiliter lacticinijs vtuntur. Hæc Gabriel.

Nundinationes diſpenſationum ieiunii.

Hoſtienſis.

Pretia Romanorum indultorum & licentiæ veſcendi cibis interdictis.

Gabriel.

In hiſce capitibus conſiſtit ſumma doctrinæ Pontificiorum de ieiunio, quam ideo ipſorum verbis exponere volui, vt ad ea, quæ ex Scriptura & ex Patribus de ieiunio ſupra annotauimus, conferri poſſit, & ex ipſa collatione conſtitui, quam ingens ſit diſſimilitudo, vtque eo rectius

intelligatur, quid Pontificij velint intelligi, quando vel in Tridentino Decreto, vel in alijs ſcriptis de ieiunio loquuntur.

Honeſta eſt oratio, quando loquuntur de vtilitate exercitiorum ieiunij, vt quod habeat teſtimonia & exempla cum ſcripturæ, tum totius antiquitatis. Et quando declamitāt, in noſtris Eccleſijs prorſus ſublata eſſe ieiunia, poteſt Lector turbari, exiſtimans eos loqui de ieiunio, quod in ſcriptura traditum, & in veteri Eccleſia vſitatum fuit. Sed meminerit Lector, ingens eſſe diſcrimen, & ſciat ipſos loqui de ſuo ieiunio, quod, quale ſit, ipſorū verbis expoſuimus. Et talia ludibria ieiunij, tales ſuperſtitiones, & impias opiniones, ſicut ex Pontificiorum libris deſcripſimus, ex noſtris Eccleſijs exploſa eſſe, gaudemus, & Deo gratias agimus, quod accēſa verbi ſui luce tenebras illas diſcuſſit: falſum vero eſt, nos in Eccleſijs noſtris nihil vel de doctrina vel de exercitijs veri ieiunij reſidui habere. Scimus enim, ipſos etiam Scholaſticos tradere, quod duplex ſit ieiunium, nempe ieiuniū virtutis, quod dicunt eſſe actum temperantiæ ſeu ſobrietatis, & ieiunium Eccleſiæ, quod magis proprie ceremoniale, ſeu pædagogicum ieiunium nominaretur: dicunt enim, eſſe determinationem de tempore comedendi, & de qualitate ciborum. Nos igitur ad temperantiam ac ſobrietatem auditores noſtros ex verbo Dei ſedulo exhortamur, propoſitis prohibitionibus & comminationibus diuinis, contra crapulam & ebrietatem. Et Deo bene iuuante, inter poſtremi huius ſeculi crapulas, habemus multos, qui non ſimulato ſtudio temperantiam & ſobrietatem ſectantur ac colunt. Sed, inquis, ieiunium proprie dictum, aliquid amplius complectitur, quam temperantiam, quæ quotidiana & perpetua eſſe debet. Ego vero hoc non nego, ſupra enim ex ſcriptura manifeſte hoc oſtendi. Reſpondeo autem per diſtinctionem: Si intelligatur ceremoniale ieiunium Pontificiæ Eccleſiæ, quod in prohibitione quorundam ciborum, in obſeruatione temporum, & in tali opinione meriti, ſicut ipſi tradunt, conſiſtit, fatemur nos illud non tantum non docere & exercere, ſed ex verbo Dei reijcere & damnare. Si vero intelligatur pædagogicum ieiunium, ſicut in teſtimonijs & exemplis ſcripturæ deſcribitur, & in veteri puriori Eccleſia vſitatum fuit, certe doctrinam illam, ſicut eam ſupra ex verbo Dei deſcripſimus, Eccleſijs noſtris proponimus, & ad talia exercitia, ſicut in ſcriptura proponuntur, quando carnis vel petulantia, vel inertia hoc poſtulat, ad ſtudium ſeriæ pœnitentiæ, orationis, meditationis verbi & Sacramentorum, auditores noſtros exhortamur. Ac multi ſunt, qui acceſſuri ad meditationem verbi, ad exercitia precum communium, & ad communionem Sacramentorum, pridie vel à cœna abſtinent, vel certe parciſſime cœnant. Exercitia vero talia ſcripturis conſentanea, non magis vigere & florere dolemus, vtque iuxta ſcripturæ normam & exempla, ſine ſuperſtitioſis legibus, & impijs opinionibus, publice & priuatim reſtitui aliquando poſſint, ex animo optamus.

Quale ieiunium in noſtris Eccleſiis. Temperantia docetur.

Pædagogicū ieiunium in noſtris Eccleſiis.

Conquerimur autem Pontificiorum ſuperſtitioſas leges, & impias de ieiunijs opiniones, cauſam dediſſe ad collapſam hanc diſciplinæ partem, & nunc etiam, quo minus reſtituatur, obſtare, quod pro ſuis legibus & opinionibus acerrime pugnēt Pontificij. Ex ijs enim, quæ in deſcriptione ieiunij Pontificij ipſorum verbis expoſuimus, facile colligi poteſt, quomodo vetera veri ieiunij exercitia iamdudum collapſa fuerint. Lutherus certe ea nō ſuſtulit, quia iā pridē in Pontificia Eccleſia nulla talia ieiunia fuerunt, ſicut in verbo Dei tradūtur, ſed ludibria potius veri ieiunij ſicut collatio manifeſte oſtendit. Quod vero dictitant quidam, Lutherum in primo certamine debuiſſe abiectis abuſibus, ſuperſtitionib. & impijs opinionibus ipſam ſubſtantiam ieiuniorum retinere: Ad hoc nō difficilis

Lutherus non ſuſtulit vera ieiunia.

eſt reſponſio: Nulla n. vera veri ieiunij exercitia tunc erant in in Eccleſia Pontificia, ſed ludificationes tantum, ſicut oſtēdimus, quas certe retinere nec voluit, nec debuit Lutherus, imo prohibitionem ciborum, obſeruationem temporum, cum opinione neceſſitatis, & impias de merito opiniones, ſicut expoſuimus, omnino debuit iuxta verbum Dei reijcere & damnare. Atque hæc tota ſubſtantia erat Pontificij ieiunij, quid igitur de illa vel debuit vel potuit retinere? Alia vero eſt quæſtio, quare non repudiato Pontificio ieiunio, exerçitia Biblici (vt ita loquar) ieiunij Lutherus inter initia ſuorum certaminum reſtituerit? Sed ad hanc etiam quæſtionem facilis eſt reſponſio: Quia enim regnum Dei non conſiſtit in externis obſeruationibus, præſertim cibi & potus, Roman. 14. ſed in pulchritudine filij regis interiori, Pſalm. 45. hoc eſt, in iuſtitia fidei, in cultibus interioribus, & in ſpiritualibus pietatis exercitijs. Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, 1. Tim. 4. Inepta & inutilis eſſet inſtauratio ſeu reformatio, ordiri ab externis obſeruationib'. Cum igitur abolitis ferme interioribus cultibus, & ſpiritualibus exercitijs pietatis, exiſtimaretur tunc totus Chriſtianiſmus conſiſtere in obſeruatione traditionum de ieiunijs, & ſimilibus, additis impijs opinionibus neceſſitatis, iuſtitiæ, meriti, &c. Luthero vt ſapienti architecto de fundamento cogitandum fuit, vt ſcilicet falſas ac pernicioſas iſtas opiniones verbo Dei animis hominum eximeret, doctrinam de pœnitentia & iuſtitia fidei ex Scriptura illuſtraret, & ex hoc fundamēto cultus Spirituales reſtitueret, ac libertatem Euangelij in externis obſeruationibus ex verbo Dei declararet. Hæc fuerunt primaria præcipui momenti capita, quæ nec exigui temporis, nec pauci laboris fuerunt. Poſitis vero & illuſtratis primarijs illis fundamentis, certe ieiunij etiam non oblitus fuit Lutherus, ſed diligenter oſtendit, quomodo genuina eius exercitia reſtitui poſſent, nō externa illa ſpecie, ſicut veteri prouerbio dicitur: Italorum deuotio, Germanorum ieiunia, fabam valent omnia, ſed iuxta normam verbi Dei, vt acceptabilia fierent ieiunia, ad reprimendam carnis petulātiam. Hæc tractat in explicatione 6. capitis Matth. vbi dicit à magiſtratu poſſe externum ordinem politico fine inſtitui de carne & piſcibus: Sicut in Saxonia abſque vllo mandato talis ordo politicus & œconomicus libere ſeruatur. Deinde addit præcipue & ante omnia temperantiæ & ſobrietati ſtudendum. Poſtea adiungenda eſſe etiam exercitia ieiunij proprie dicti, vt aliquando corpus caſtigetur, ſubtractione & cibi & omnium deliciarum corporis, non impia aliqua opinione meriti, ſed hoc fine, vt carnis petulantia & inertia reprimatur & caro ſpiritui ſubijciatur, vtque ad ferendas afflictiones, vbi opus fuerit, aſſuefiat. Illud vero, dicit, nec poſſe nec debere certis ac generalibus regulis præſcribi, ſed conſcientijs liberum eſſe relinquendum prout quiſque carni ſuæ fræno opus eſſe animaduerterit: Temperantiam vero & ſobrietatem, ſemper & omnibus eſſe colendam. Illam doctrinam tradit in multis alijs locis: vt in libello germanico, de vſu Chriſtianæ libertatis, in fine. Item, de bonis operibus, vbi dicit, talem habendum eſſe delectum ciborum in ieiunijs, prout quiſque animaduertit, cibo aliquo concupiſcentias carnis ſuæ vel inflammari, vel reprimi. Eadem doctrina etiam in Auguſtana confeſſione & eius Apologia repetitur. Et multis explicatur à Domino Brentio, in Apologia VVirtenbergenſi.

Cur non retinuerit.

Cur non reſtituerit ieiunia.

Quid Lutherus de ieiunio docuerit.

Hæc volui hoc loco adijcere, ad reprimendam calumniam iſtam, quaſi in noſtris Eccleſijs, & doctrina & exercitia ieiunij proprie dicti, prorſus ſint extincta. Nobis certe exemplo Lutheri opera danda eſt, vt & doctrina de ieiunio diligenter tradatur, & vera eius atq; vtilia exercitia, quantum in hac diſſolutione diſciplinæ fieri poteſt, reſtituantur. Nota eſt Domini Philippi querela, in loco de mortificatione. Mundus nunc ſuperbiſ-

ſime excuſſit diſciplinam, & ſumit ſibi immodicam licentiam, pro qua graues pœnas aliquando Deo daturus eſt. Nam præterquam quod ipſa licentia coniuncta eſt cum intemperantia & alijs multis vitijs, illud mali etiam habet, quod in tali barbarica vita non poteſt doceri aut aſſuefieri iuuentus ad religionem, & paulatim induit cōtemptum religionis. Poſtea grandior ætas neque intellectum, neque reuerentiam, neque exercitia vlla religionis habet. Hæc ibi.

HISTORIA CERTAMINVM DE ABSTINENTIA & ieiunio.

In tota hac diſputatione multa diſſimilia dicta Patrum, & varia exempla antiquitatis ad ſuperſtitiones ſuas pingendas & ſtabiliendas, obijciunt Pontificij. Ad quas obiectiones recte quidem, oppoſitis alijs ſanioribus ſententijs & exemplis antiquitatis, congruētibus ad normam ſacræ Scripturæ, reſpondetur. Sed illuſtrior eſt refutatio & explicatio ſolidior, ſi occaſiones ſententiarum & exemplorum, quæ in hac cōtrouerſia agitari ſolent monſtrentur. Intelligentia enim dictorum ſumenda eſt ex cauſis dicendi, ſicut Hilarius recte inquit. Illud vero cōmodiſſime oſtendi poteſt in obſeruatione hiſtorica, qualia ſingulis temporibus in Eccleſia de hac controuerſia fuerint certamina, quæ conſideratio & alias præterea habet vtilitates. Quia enim Paul° dicit, traditiones hominum in hoc genere habere ſpeciem ſapientiæ in ſuperſtitione, ſiue in cultibus electitijs ſeu voluntarijs, (vocat enim ἐθελοθρησκείαν) & in humilitate affligente corpus. Coloſſ. 2. Et doctrinas dæmoniorum habere prætextum externæ ſeu ſimulatæ ſanctitatis, quæ hypocriſis vocatur, 1. Timoth. 4. vtile eſt in hiſtoria Eccleſiæ obſeruare, quomodo myſterium illud ſuperſtitionis & hypocriſeos, partim per hominum traditiones, partim per doctrinas dæmoniacas, omnibus temporibus ſe exeruerit, qua ſpecie ſimplicibus & bonis ſæpe impoſuerit, & quos veritatis ſuæ teſtes Deus ſingulis temporibus excitarit, qui oppoſita norma ſacræ Scripturæ, hypocriſin illam detexerunt, & ſuperſtitionem repreſſerunt, donec fermentum illud prorſus peruaſit & doctrinam & exercitia ieiunij.

Hiſtoria ieiunij vtilis & neceſſaria.

Contexemus igitur, quantum pro inſtituti noſtri ratione fieri poterit, breuiſſime hiſtoriam certaminum de ieiunio. Certum autem eſt, doctrinam & exercitia temperantiæ, ſobrietatis, ieiunij, & abſtinentiæ, oppugnari tanquā caſtris ex aduerſo poſitis, à ſpiritu γαστριμαργίας, crapulæ, ebrietatis, commeſſationum, intemperantiæ & luxuriæ, quæ vitia ex verbo Dei ſerio ſunt reprehendenda & damnanda, propoſitis ſeueriſſimis prohibitionibus & comminationibus diuinis. Sed illa vitia, vt opera carnis manifeſta, nō poſſunt vlla ſpecie ſanctitatis velari: impietas enim eorum, nullo prætextu vel accuſari, vel defendi poteſt. Et ſi quid prætendatur ad excuſandas excuſationes in peccatis, facile prætextus omnes poſſunt detrahi, maxime ipſa conſciētia cogitationibus inuicem accuſantibus, atteſtante in mentibus non prorſus reprobis. Neceſſario tamen & ſerio hoſtes illi, qui àbſtinētiam & ieiunium à ſiniſtris crapula & ebrietate impugnant, gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, iuſto zelo ſunt inuadendi, & ex Eccleſia Dei profligandi. A dexteris vero, quo maiori ſpecie, eo periculoſius per ſuperſtitionem & hypocriſin ſana doctrina, & vera exercitia ieiunij impugnantur, & admixto ſuperſtitionis fermento deprauantur. Verum enim eſt, quod Chryſoſtomus dicit: Nihil tam periculoſe deprauat bonum, quam hypocriſis ſeu ſimulationum malum ſub ſpecie boni celatum, dum non cognoſcitur, non cauetur. Quod igitur ad hanc

Oppugnatur ieiunium à crapula.

Hypocriſis.

partem de ſuperſtitioſis opinionibus ieiunio admixtis attinet, hiſtoricas quaſdam obſeruationes annotabimus. Primo, quomodo ipſa Scriptura tales ſuperſtitiones & taxet, & cauendas præmonſtret. Secundo, quomodo externæ Gentium Religiones hypocriſin illam æmulatæ ſint. Tertio, quomodo ſub nomine & titulo Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum apocrypha ſcripta & ſuppoſititia exempla, ad ſtabiliēdas iſtas ſuperſtitiones Eccleſijs obtruſa fuerint. Quarto, quomodo ſæpe ſimplices & boni ſpecie illa ſapientiæ & ſanctitatis circumuenti, ligna, fœnum & ſtipulas ſuper fundamentum extruxerint. Quinto, quomodo ab hæreticis doctrinæ iſtæ Dæmoniorum ſparſæ, & qua ſpecie propugnatæ fuerint. Sexto, quomodo & per quos teſtes, ex quibus etiam fundamentis Eccleſia melioribus temporibus ſuperſtitionibus illis ſe oppoſuerit. Et quomodo facta inclinatione ſenſim fermētum ſuperſtitionū in doctrinam & exercitia ieiunij primū admiſſum, poſtea vero certatim inuectū & receptū fuerit. Hæc capita, in quibus præcipuæ obſeruationes conſiſtunt, prout ordo hiſtoriæ ſe obtulerit, ſimpliciter explicabimus, atque inde multarum obiectionum ſolutiones vltro ſe offerent.

Capita hiſtoriæ de ieiunio.

QVALES SVPERSTITIOSAS OPINIONES *ieiunio tunc admixtas, ipſa Scriptura taxet & refutet.*

Supra ex Scriptura ipſa oſtendimus, quod optimis etiam Eccleſiæ temporibus, quando ſcilicet Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt, ieiunijs admiſceri cœperint prauæ & ſuperſtitioſæ opiniones, quas quando ſcriptura refutarit, in præcedentibus explicauimus. Hoc loco tantum hiſtoricas obſeruationes ex locis illis ſcripturæ annotabimus, quæ ſcilicet, & quales ſuperſtitioſæ opiniones illis temporibus in doctrinam & exercitia ieiunij irrepere cœperint, quas Deus ipſe magno zelo improbauit.

Certamina ſcriptura contra ſuperſtitiones ieiunij.

Et in Scriptura ſane non occurrit exemplum de talibus ieiunij ludibrijs qualia in Papatu vſitata eſſe iam oſtendimus. Quod ſcilicet ſimularint ſe ieiunare, & interea vel piſcium lautitijs, vel alis confectionibus ſe, vel ad nauſeam, vel ad ſaturitatem repleuerint. Sed per totum diem non cibis tantum, verum alijs etiam corporis delectationibus aſſumptis lugentium ritibus abſtinuerunt, ita vt ieiunium eſſet afflictio animæ, ſiue caſtigatio corporis, ſicut oſtendunt loci, Eſa. 58. Ierem. 14. Zachar. 7. Matthæi 6. In huiuſmodi vero ieiunijs, in quibus, quoad ſubſtantiam (vt ita loquar) nihil deſiderabatur. Scriptura tamen ſuperſtitioſas opiniones reprehendit, vt quod exercitia ieiunij non referebant ad pios illos fines, quos ſupra ex verbo Dei deſcripſimus: ſed fingebant, ipſum opus operatum ieiunij per ſe eſſe cultum Dei. Quare aiunt, Eſa. 58. Ieiunauimus, & non aſpexiſti, afflximus animas noſtras, & tu ignoras? Imo fingebant, ieiunium opus eſſe meritoriū, propter quod & oratio exaudiretur, Iere. 14. & ira Dei auerteretur, ſicut Zach. 7. fingunt, ſe ob ieiunia ſua 4. menſium ex captiuitate eſſe liberatos. Taxatur & illa opinio in Zacharia, quod temporalia ieiunia, quæ exemplo ſcripturæ ob præſentes calamitates, ad excitandam pœnitentiæ & orationis maiorem deuotionem, indicta fuerant, volebant conuertere in ſtata, perpetua & neceſſaria ieiunia, & ex talibus ieiunijs à Deo non mandatis, peculiares cultus facere. Et hæ ſunt præcipuæ ſuperſtitioſæ opiniones, quæ tempore veteris Teſtamenti leguntur in exercitia ieiuniorum irrepſiſſe, quas Prophetæ magno zelo damnarunt. Illas hoc loco breuiter tantum perſtringo, ſupra enim refutationes pleniuſ ſunt explicatæ.

Vetus Teſtamentum contra opus operatum ieiunij.

Contra meritum.

Contra leges traditionum.

Nouum Teſtamentum.
Contra hypocriſin ieiunij.
Contra meritum iuſtitiæ.
Contra ſupererogationem.
Contra leges ieiuniorum.

In nouo vero Teſtamento Chriſtus, Matth. 6. illam Phariſæorum opinionem reprehendit, quod pietatem & ſanctitatem putabant ſitam eſſe in externa obſeruatione traditionum de ieiuniis, nam propter opinionem & laudem ſanctitatis oſtendebant ſe externis geſtibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Phariſæus Luc. 18. habuit opinionem meriti iuſtitiæ coram Deo per ſuum ieiunium. Cum enim non eſſet à Deo mandatum, bis in ſeptimana ieiunare, tanquam opus ſupererogationis hoc ſuum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iuſtificationis, hoc enim parabola agit, vter inter duos illos iuſtificatus deſcenderit, & quid vterque ad Deum pro iuſtitia attulerit. Atque in hanc ſententiam Phariſæus inter cætera dicit: Ieiuno bis in ſabbato, ſed deſcendit nō iuſtificatus. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod ea fuerit opinio Phariſęi iſtius de ſuo ieiunio. De ſtatis etiam ſeu certis ieiuniorum temporibus Phariſæi & Baptiſtæ diſcipuli, quaſi exprobrandi cauſa quæſtionem Chriſto proponūt, quare ſuos etiam diſcipulos nō aſſuefaciat ad ieiunia certi ſeu ſtati temporis, ſicut non Phariſęi tantum, ſed Baptiſta etiam ſuos diſcipulos ad talem diſciplinam aſſuefecerit, & ibi certe tempus & occaſio fuiſſet, ſi quid tale in nouo Teſtamento Chriſtus ſtatuere, & diſcipulis ſuis iniungere voluiſſet. Ieiunauerat ipſe 40. dies, & hoc ſuum ieiuniū poterat diſcipulis, vel quoad anniuerſarium tempus, vel quoad numerum dierum, vel quoad ciborum diſcrimen, imitandum proponere. Sed nihil horum, etiam oblata per quęſtionem illam occaſione facit. Viuebat ipſe cum diſcipulis non in abundantia, ſed ex piorum eleemoſynis, temperanter, ſobrie, & parce, vt ob carnis laſciuiam ſubigendam non opus ipſis eſſet ieiunio. Cumque perſecutiones & alię calamitates nondum vrgerent Apoſtolos, dicit ipſos, qui tunc, vt filij nuptiarum tractabantur, non eſſe adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas vero perſecutiones & calamitates monſtraturas ipſis tempus, quibus diebus lugendum & ieiunandum ſit. Et diligenter hoc obſeruetur: valde ſpecioſum enim argumentum eſt, quod Baptiſta inter natos mulierum Propheta maximus, à cuius prędicatione nouum Teſtamentum initium ſumpſit, rigidam & auſteram vitam duxerit, non veſcens vulgaribus & vſitatis cibis. Cumque diſcipulos etiam ſuos, ad diſciplinam certis temporibus frequēter ieiunandi aſſuefecerit, ſicut hiſtoria illa indicat, Matth. 9. Et Phariſæi ex ipſo fundamento proponunt Chriſto quæſtionem, quare non illud Baptiſtæ exemplum diſcipulis ſuis imitandum proponat, ſi maxime Phariſęorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Chriſtus vero reſpōdet: Filios, nuptiarum non eſſe huiuſmodi legibus ad ieiunia adigendos (hoc n. verba Lucæ volunt *μὴ δύνασθαι ποιῆσαι νηστεύειν.*) Et rationem addit, vetuſtatem, ſiue diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſiue traditionū humanarum, vnde Phariſæi ieiunabant, non eſſe aſſuendam nouitati Euangelicæ, talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe,

Baptiſta exemplum.

Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſumento nouo interpretatur. Num vero, quia liberum facit Chriſtus ieiunium in nouo Teſtamento, prorſus tollit vel prohibet illud? Minime. Oſtendit enim Matth. 9. quomodo ſit ieiunandum, vt pater cœleſtis, videns rependat. Sed nō vult legibus ad certa tempora neceſſitatis opinione alligatum eſſe ieiunium. Crux vero, inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occaſionem, & monſtrabunt tempus ieiunandi, ſicut & in veterum exemplis illud conſpicitur. Et valde memorabilis eſt hæc obſeruatio, de exemplo Baptiſtæ & diſcipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Teſtamento, opinione neceſſitatis, meriti vel ſupererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur, vel de temporib. ieiuniorū vel de qualitate cibi, Chriſtus noluit diſcipulis ſuis imitationem eius

Ciborum delectus.

exempli

exempli iniungere, imo oſtendit illud pertinere ad vetuſtatem veteris Teſtamenti, quæ non ſit aſſuenda libertati noui Teſtamenti.

Et ipſe Chriſtus propter hanc ipſam cauſam noluit rationem victus à Baptiſta ſeruatam, imitari, ſed maluit in collatione ad Baptiſtam, vocari à Phariſæis homo vorax, & potator vini, vt oſtenderet nec in abſtinendo, nec in manducando ſitam eſſe iuſtitiam Euangelij, ſicut Auguſtini Gloſſa tradit. Et videtur Chriſtus huc etiam reſpexiſſe, cum diſcipulis emiſſis hoc mandati daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Cor. 10. ſententiam illam repetens, addit: Nihil interrogantes propter conſcientiam. Et hæc ex Euangelica hiſtoria Chriſti de ſuperſtitioſis ieiuniorum opinionibus obſeruanda ſunt.

In Pauli vero ſcriptis apparet opiniones iſtas longius progreſſas. Quia enim Apoſtoli in caſu ſcandali propter infirmos in fide, vſum libertatis in cibis ita moderabantur, ſicut prolixe tradit Paulus, Rom. 14. Et Synodus Apoſtolica, Act. 15. conſtituerat, neceſſarium eſſe abſtinere ab idolothytis, ſuffocato & ſanguine, neceſſitate ſcilicet charitatis erga infirmos, in fide, in caſu ſcandali: Inde Pſeudoapoſtoli fecerũt neceſſitatem legis, iudicantes conſcientias, etiam extra caſum ſcandali, in talibus & ſimilibus cibis. Paulus igitur ex loco de libertate Chriſtiana reſpondet, ſine ſcrupulo propriæ conſcientiæ, quicquid in macello venditur, & quicquid apponitur, libere mãducari poſſe, 1. Cor. 10. & neminem debere nos iudicare in cibo & potu, Col. 2. Vbi non obſcure etiam Paulus oſtendit, ſuo tempore tentata fuiſſe noua Decreta iuxta doctrinas & mandata hominum, de non guſtandis quibuſdam cibis, idque non Moſaica opinione, ſicut Pſeudoapoſtoli faciebant, ſed ſub ſpecie ſingularis ſapientiæ, ſub pͤtextu humilitatis & afflictionis corporis, ad peculiarem cultum Dei. Hæc enim ſunt Pauli verba, Col. 2. ex quibus colligitur Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdã has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas reprehendit. Quia enim ieiunia ad humiliationem animi, & caſtigationem corporis facere conſtabat, iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primo certis decretis & mandatis humanis, ad certa tempora determinabãt ieiunia. Secundo, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiunium, ne tetigeris, ne guſtaris. Tertio, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκείαν. Quarto, corporis nullam curã habere, ſed ſubtractione debiti honoris, ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere, & male afficere, putabant magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodo vero Paulus hæc refutet, ſupra ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantum hiſtoriam colligimus, quę ſuperſtitioſæ opiniones tempore Apoſtolorum, doctrinæ & exercitijs ieiunij aſſui cœperint, quas Apoſtoli refutarunt & damnarunt. Nec vero de ſui tantum temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur, ſed per ſpiritum pręmonſtrat, quod ex ſuperſtitionibus iſtis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentium quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibuſdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodo hac in re erga tales opiniones in officio ſuo ſe gerere debeat, vt ſit bonus miniſter Chriſti, retinens formam ſanæ Apoſtolicæ doctrinæ, ne ſcilicet tales opiniones & doctrinas vel excuſet, vel diſſimulet, ſed detracta hypocriſi tanquam falſas & ſeductrices, imo diabolicas arguat, & oppoſita vera ſententia, refutet. Sed de loco illo Pauli ſupra dictum eſt, nunc tantum, quæ hiſtorica ſunt, annotamus.

Paulus contra Leuiticũ ciborum diſcrimen.

Contra traditiones humanas.

De tempore.

De cibis.

De opere operato.

Vaticinium Pauli.

Nota.

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorũ in ſcriptura mentio fit, in principio huius hiſtoriæ exponere volui, vt obſeruetur, non nouum eſſe, ſed facile accidere poſſe, ꝙ ſuperſtitioſæ opiniones aſſuãtur ie-

Superſtitiones in ieiuniis nō nouæ.

iunio, vt nec vetuſtati opinionum, nec antiquitati exemplorum, niſi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur. Si enim temporibus Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, tales opiniones irrepſerunt, quid non putamus poſterioribus temporib. factum eſſe? Et vt moueamur exemplo ſcripturæ diligenter vigilandum eſſe, ne fermentum ſuperſtitioſarum opinionum in doctrina ieiunij diſſimuletur, quaſi non multum referat ſed vt ſerio taxetur, refutetur, expurgetur & damnetur. Poſtremo ideo etiam hiſtoricam illam obſeruationem ex ſcriptura præmittere volui, quia omnes ferme ſuperſtitioſæ opiniones, quæ in regno Pōtificio, & alijs temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in ſcriptura præmonſtratæ & damnatæ ſunt, vel in ſpecie, vel certe in genere, vt mirum ſit hypocriſin tantum valuiſſe, quod contra luculentas ſcripturæ præmonitiones, illæ ipſæ opiniones, quæ in ſcriptura damnatæ ſunt, in Eccleſiam poſtea inuaſerint. Sed Paulus dicit, Spiritum ſanctum diſerte, quod hoc futurum eſſet, prædixiſſe. Ad omnia igitur, quæ in hac hiſtoria ſequentur, illa quæ ex ſcriptura iam annotauimus, normam & regulam dijudicandi præbebunt.

QVID EXTRA GENTIVM RELIGIONES OPERI operato ieiunij, & delectui ſeu prohibitioni quorundam ciborum tribuerint.

A quo ſpiritu profecta ſit illa opinio, quod ipſum opus operatum ieiunij, præcipue vero abſtinentia à quibuſdā cibis, ſit cultus Dei: Paulus manifeſte oſtendit, cum vocat doctrinam dæmoniorum. Id quod inde et iam apparet, quod idem ſpiritus in externis Gentium religionibus idololatrici cultus ſanctitatis & puritatis partem non poſtremam, in opere operato ieiunij, & præcipue in abſtinentia quorundam ciborum poſitam eſſe voluit, κακοζηλίᾳ quadam legis Moſaicæ. Ita Hieronymus aduerſus Iouinianum libro ſecundo, citat ex Chæremone Stoico deſcriptionem vitæ antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod ſcilicet ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnib. & vino ſe ſemper abſtinuerint propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quem ex prauo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & hoc potu naſcuntur. Pane raro veſcebantur, ne onerarēt ſtomachū, & ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantum in oleribus houerant, verum & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cum ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac? quorum alterū carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant, calore mutato. Ibidem ex Eubulo citat Hieronymus, quod apud Perſas tria fuerunt Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint. Ex Euripide etiam citat, Iouis Prophetas in Creta, non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe. Et ex Xenocrate, quod apud Athenienſes in templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum. Ita Volaterranus li.13.c.4. Anthrop. ſcribit, Amphiaraum ſummum vatem iuſſiſſe ſacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem a cibo, à vino autem triduo abſtinere. Et Alexander ab Alexandro, libro 6. capite ſecundo ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali aram rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo, a vino autem per triduum abſtinuiſſe. Idem lib.4.cap.7. ſcribit: In-

Delectus ciborum apud ſacerdotes Ægypti.

Apud Magos.

Apud Iouis Prophetas.

In ſacris Eleuſiniis.

Apud Vates.

dorum

dorum Magos, quando ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus penitus abſtinuiſſe. Et cap. 17. Qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abſtinebãt Numa enim pro frugib. ſacra facturus, eſu carnium & Venere abſtinebat. Rauiſius ſcribit, Ægyptiorum ſacerdotes tridui inediam ſolitos ſuſtinere, priuſquam ſacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat; Matrẽ initiaturum filiũ Bacchanalib. dixiſſe decẽ dierum caſtimonia opus eſſe. Idẽ ex Herodoto narrat, Ægyptios pridie diei feſti, quo immolaturi erant, ſolitos ſolenne ieiuniũ habere. Ita etiã diabolus Magis ſuis coniuratorib. iniungit, vt ante cõiurationes per aliquot dies ieiunẽt, & à carnibus abſtineant. Mahomet etiam partem cultus ſuæ religionis cõſtituit in abſtinẽtia vini, & in ſtatis ieiunijs, ſicut in obſidione Conſtantinopolis tridui ieiunium indixerunt Turcæ, ac captã deinde vrbem, merito operis ieiunij acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quod ciborum quorundam ſub ſpecie ſanctitatis prohibitionem, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum. Et oſtendunt, qualis ſit opinio conſtituens cultum Dei in opere operato ieiunij.

In ſacris Solis & Iſidis.

Numa.

Magi.

DE ESSÆORVM ABSTINENTIA, & quomodo illa in Eccleſiam irrepſerit.

Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, ita ſcribit: Ioſephus Eſſæos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnib. ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturã. Sed Ioſephus in Eſſæorũ deſcriptione, in libris de antiquitate, & de bello Iudaico, illa de ieiunijs Eſſæorum, & de abſtinentia & carnibus non habet, ſed deſcribit νῆψιν, hoc eſt, ſobrietatem, frugalitatem ſeu temperantiam ipſorum, quod ſcilicet à laboribus hora quinta, quæ nobis eſt vndecima, conuenerint ad prandium, & veſperi ad cœnam, vbi panis & vaſculum ex vno & eodem pulmento ſingulis fuerit propoſitum. Et quia interpres pulmentum vocat, colligere quidam inde voluerunt id, quod Hieronym. ſcribit. Sed Ioſephus vocat ἔδεσμα, quod generaliter ſignificat quoduis eduliũ. Apud Philonem vero deſcriptio illa extat, qui dicit: Eſſæorum quoſdam coluiſſe vitã practicam, quos Ioſephus deſcripſit. Alios vero circa θεωρίαν fuiſſe occupatos, qui vulgo θεραπευταὶ vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo deſcripſit, in quo de ieiunijs & abſtinentia ipſorum hæc ſcribit: ἐγκράτειαν, inquit, hoc eſt, temperantiam ſeu abſtinentiam, quaſi fundamentum quoddam in anima iacentes, reliquas virtutes ſuperſtruunt. Et qualis fuerit ipſorum abſtinentia, ita deſcribit: Cibum, inquit, aut potum, nemo ipſorũ capit ante ſolis occaſum. Quidã porro inquit, quibus maius ſcientiæ deſiderium inſidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli vero ita capti ſunt illecebris ſapiẽtię, vt duplo plus temporis abſtineãt, & expletis ſex dieb. vix alimentum neceſſarium deguſtent, imitati cicadas, quæ cantantes aere nutriuntur. Septima vero die, inquit, quæ ſacra eſt, poſt animarum curam, etiam corpus paſcunt. Nihil autem opipari vel lauti parant, ſed vtuntur pane ſimplici: obſoniũ ipſorum eſt ſal, quibus οἱ ἁβροδίαιτοι, delicatiores, hyſſopum adijciunt. Potus ipſorum aqua ex fluctis hauſta. Et poſtea inquit: In diebus, quibus cœnant, vinum non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, pluribus quidem frigida, ſeniorib. vero calida, τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων, menſa pura eſt a dápibus cruentis, hoc eſt, animantium, quæ ſanguinem habent. In qua menſa panes ſunt cibus, obſoniũ vero ſales, quibus aliquãdo hyſſo-

Eſſæi apud Ioſephum.

Eſſæi Philonis.

Eſſæorum ieiunia.

pus tanquam condimentum pro delicatiorib. addit. Et rationem addit, οἶνος γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον, vinum enim ipſis habetur, vt venenum dementiæ, obſonia vero opipara (τῶν θρεμμάτων) ex animantibus iudicant, maxime prouocare concupiſcentiam, διερεθίζειν τὴν ἐπιθυμίαν. Hæc Philo.

Quia vero Philo ſcribit, quemlibet ipſorum habuiſſe domunculam quandam ſacram, quæ vocitata fuerit σεμνεῖον καὶ μοναστήριον. Euſebius inde vult elicere, fuiſſe ritus primorum Chriſtianorum temporibus Apoſtolorum: maxime cum Euſebij tempore, ferme talis fuerit Monachorum vita. Et quia Philo illud genus hominum ſcribit vbique in alijs etiam orbis locis fuiſſe, maxima vero copia in Ægypto, & circa Alexandriam multiplicatum fuiſſe. Pontificij ex Hieronymo fingunt, Marcũ ex traditione & præſcripto Petri, tale genus vitę inſtituiſſe, vt eſſet peculiaris cultus ſeu θεραπεία Dei. Et formam vitæ monaſticæ inde ſumptam eſſe, tota illa deſcriptio Philonis oſtendit. De carnium etiam eſu pleriq; patres Eſſæorum rationem reddunt, quod ſcilicet concupiſcẽtiam carnis prouocent. Et Hieronymus etiam hinc ſumpſit, quod ad Euſtochiam virginem ſcribit: Vinum vt venenum fugiendum eſſe, propter quod dictum ipſe fatetur, ſe a multis reprehenſum fuiſſe. Ac magnam profecto ſpeciem illa antiquitas habet, ſi ab Apoſtolis inſtituta & probata, atque à primis fidelibus Apoſtolorum tempore vſurpata fuiſſet. Quæ ſpecies & olim valde multos ſeduxit, & nunc a Pontificijs tanquã caput Gorgonis ꝓtenditur. Sed ne opus ſit coniecturis agere, habemus teſtes certiſſimos, quomodo deſcriptio illa Philonis intelligenda ſit. *Sozomenus.* Sozomenus enim lib. 1. cap. 12 inquit: Hæc ſcribens Philo, voluit ſignificare illos Ebræos, qui ſua ætate religionem quidem Chriſtianam profitebantur, adhuc tamen morem Iudæorum ἰουδαϊκώτερον in vita ſequebantur, & eorum inſtituta ſeruabant. Idem repetit etiã Nicephorus. *Sophronius.* Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primam Eccleſiam Alexandriæ iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Hæc diligenter ſunt notanda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. *Vnde illud inſtitutum apud Philonem.* Non enim Apoſtolica eſt traditio, quam Philo deſcribit, nec ex Apoſtolorum doctrina, aut præſcripto inſtituti fuerunt tales cultus: ſed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Eſſæorum, quod ipſis etiam ad fidem Chriſti conuerſis adhæſit. Et ſi deſcriptio hæc Philonis conferatur ad ea, quæ Hieronymus ex Chæremonte de vita veterum idololatricorum Ægypti Sacerdotũ tranſſcripſit: apparebit Philonis Eſſæos mixturam feciſſe ex Iudaiſmo & Paganiſmi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxiſſe. Et tamen ſub titulo & prætextu Apoſtolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationẽ, & olim obtruſum fuit multis, & nunc etiam à Pontificijs tanquam in triumpho ducitur ad ſtabiliendam prohibitionem ciborum, & opinionem cultus, tanquam Apoſtolicam, quod diligenter obſeruandum eſt, valde multa enim dijudicari poſſunt.

Quia vero Philo hiſtoriam illam ſcripſit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apoſtolis, (ad Caligulam enim legatus fuit miſſus, & poſtea ſub Claudio orationem contra Caium in frequenti Senatu recitauit) operæ pretium eſt conſiderare, extentne in Apoſtolorum ſcriptis veſtigia quædã, vnde colligi poſſit, quid de inſtituto illo (quod cum eſſet celebre, & varia loca, ſicut Philo inquit peruagaretur, Apoſtolos latere nõ potuit) ſenſerint, probarintne illud, aut ad imitationẽ propoſuerint, an vero improbarint? Si n. tale quid oſtẽdi poſſet, res eſſet planiſſima. *Paulus Col. 2. ad in-* Aliquoties autem iã dictũ eſt de loco Pauli Col. 2. Et quia Paulus ibi reijcit doctrinas &

mandat hominum, quæ ſub ſpecie ſapientię, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non guſtãdis quibuſdam cibis, & de immodica abſtinentia lædente corpus: Inde, quod ad res ipſas attinet, manifeſtũ eſt, quid Paulus de iudaizante illo Eſſæorum inſtituto ſenſerit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam deſcriptionem, & deprehẽdi, verba in eo loco à Paulo ita poſita, vt quaſi intento ad fontem digito, monſtrare voluerit, quid de illo Eſſæiſantium inſtituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quoſdam ob amorẽ σοφίας, neglecta corporis cura per triduũ, imo per ſex ſæpe dies, vix dugeſtare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent ſpeciem σοφίας non habentes curã corporis. Et quod Philo dicit, ipſos σωματικὰς ἀνάγκας, nõ dignas ducere, quib. aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίαν σώματος, gloriabantur enim, ſe ſoli animæ viuere. Philo dicit, ipſos inſtitutum ſuum vocaſſe θεραπείαν, hoc eſt, cultum, & ſe θεραπευτὰς, hoc eſt, cultores. Illud vero Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultum peculiarẽ vocat. Cumq; illi ſe vocarent ἱκέτας, ſicut titulus Philonis habet, quaſi ſupplices ratione humilitatis: Paulus ideo ſpeciẽ ταπεινοφροσύνης taxat. Ipſum etiam verbum δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vſurpat, ex Philonis deſcriptione ſumptum eſt, illa enim Eſſæorũ exercitia vocat σοφίας δόγματα: Et illa ipſa Mimeſis Pauli μὴ γεύσῃ, ne guſtaris, reſpicit ad id, quod Philo dicit: Vix poſt ſex dies ἀπογεύσασθαι, neceſſarium cibum. Sicut & vocabulum πλησμονῆς, quod in deſcriptione illa Philonis extat, Paulus in eo loco vſurpat.

Et quia Philo de theorijs ipſorum grandia philoſophatur, ita vt cõcludat, ipſos eſſe cœli ciues, ac Patri ac Creatori omnium vere aſſiſtere: Ideo Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his, quæ non vidit ἐμβατεύων. Ioſephus etiam ſcribit, Eſſæos iactare nomina quædã Angelorum, ideo Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cumq; ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconijs extolleretur, Paulus, 1. Tim. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Rationes etiam Eſſæorum de potu aquæ, & abſtinentia à carnibus, quaſi vſus vini & carnium per ſe (aliud eſt enim loqui de crapula & ebrietate) ſit venenum dementiæ, & irritamentum concupiſcentiæ carnis: Paulus quaſi ex profeſſo refutat, cum Timotheo præſcribit, ne amplius aquam bibat, ſed modico vino vtatur propter ſtomachum, & cum de cibis dicit: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

Hæc ideo annotaui, vt Lector vtrumq; locum & Philonis & Pauli inter ſe conferat. Videbit enim, Paulum & verbis & ſententijs oſtendere, quod de illo Eſſæorum inſtituto, quod tantis encomijs Philo euehit, loquatur. Rem ipſam certe quod in illo Eſſæorum inſtituto, ad abſtinentiã à quibuſdã cibis, & in multos dies cũ læſione corporis producta ieiunia, eo fine, vt eſſet cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifeſte, & quaſi ex profeſſo improbat & refutat. Et vtile eſt obſeruare, cum Apoſtoli ieiunium, & docuerint, & ipſi exercuerint, quod tamẽ ſuperſtitioſas opiniones, quę primis etiam illis temporibus, inter Chriſti nomen profitentes, magna ſpecie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutarint. Ac tota hæc hiſtoria monet, ne teſtimonijs & exemplis extra Scripturam Canonicam, etiamſi ſpecioſo titulo antiquitatis, & Apoſtolicarũ traditionum, à multis & magnis etiam viris commẽdetur, temere credamus,

ſtitutum illud apud Philonem reſpexit.

niſi ad normam Canonicę Scripturę probe examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.

DE ADVLTERINIS ET SVPPOSITITIIS SCRIPTIS, *quibus ſuperſtitioſæ Leges & opiniones de ieiunijs, extra & contra Scripturam Canonicam ſtabiliuntur.*

Hactenus oſtendimus, & extra controuerſiam manifeſtum eſt, nec Chriſtum tuliſſe, nec Apoſtolos Eccleſiæ præſcripſiſſe Leges, ſiue de tempore, quibus diebus ſit ieiunandum vel non ieiunandum, ſiue de diſcrimine aut delectu ciborum, quibus tempore ieiunij, vel ſit vtendum, vel non vtendum. Sparſa autem fuerunt varia adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub nomine & titulo, vel Apoſtolorum, vel virorum Apoſtolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continentur. Et illa quidem Scripta in primitiua Eccleſia, tanquam Apocrypha reiecta fuerunt. Sed cum poſtea quidam ex veteribus (ſicut in prima parte oſtendimus) ſolerent illis quę in huiuſmodi apocryphis ſcriptis extant, titulum traditionum Apoſtolicarum tribuere, ſpecies illorum titulorum multis impoſuit. Et quia nūc etiam talia, quaſi ab Apoſtolis tradita, à Pontificijs vrgentur, annotandæ nobis erunt hiſtoricæ quædam obſeruationes de ſuppoſititijs ſeu adulterinis illis Scriptis, quæ obſeruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quando enim Patres quidam dicunt, ieiunium, quadrageſimę, vel aliquod aliud, item delectum ciborum ex Apoſtolorum traditione deſcendere non ſtatim turbemur: Intelligenda enim ſunt apocrypha illa ſcripta, quæ quam incerta, dubia, & ſuſpecta ſint, iam oſtendemus.

Apocrypha.

Titulus traditionum quid.

Ante annos igitur non multos editi ſunt Gręce & Latine octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, quaſi à Clemente Romano cōſcripti, tanquam doctrina catholica & Apoſtolica. Titulus enim eſt, Διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. Et in quinto libro, cap. 13. quaſi ex Apoſtolorum perſona dicitur: Obſeruādum vobis eſt ieiunium τῆς τεσσαρακοστῆς, quadrageſimæ continens memoriam τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, conuerſationis & legiſlationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiunium Paſchę, quod incipiens à ſecunda feria, deſinat in Paraſceuen. Ibidem c. 16. ſcribitur: Ipſe Dominus παρήγγειλε, pręcepit nobis ieiunare ſex illis diebus ante Paſcha ob Iudęorum impietatem, iubens lugere ob interitū eorum. Item, προσέταξεν ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν: Indixit ſeu mādauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Paraſceuen: Illam ob proditionem, hanc ob paſſionem. Item, ſolo ſabbato ſanctę ſeptimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipſe ſub terra fuit. At cap. 18. Ieiunare ſex illós ante Paſcha dies, ſolo pane vtentes & ſale, atque oleribus & aqua in potum, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε: A vino vero & carnibus vos abſtinete in diebus illis, ſunt enim dies luctus non feſtiuitatis. Paraſceuen vero & ſabbatum totum ieiunate (qui quidem poſſunt) nihil guſtantes vſque ad galli cantum noctis. In reliquis diebus ante Paraſceuen ad horam nonam vel ad veſperam quiſque cibum ſumat, vel quemadmodum quiſque poterit. Ca. 21. poſt hebdomadam Pentecoſtes ieiunate vnam ſeptimanam. Item: προστάσσομεν, pręcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Paraſceue ieiunetis, & quod à Ieiunio ſupereſt, pauperib' erogetis. In omni ſabbato excepto vno, & die Dominico cōuentus celebrantes exhilaremini. Peccati n. reus eſt, qui Domi-

nico

nico ieiunat. Et lib. 7. Ieiunia veſtra non ſint cum hypocritis, illi enim ieiunant in ſecunda & quinta ſabbati. Vos vero vel quinque dies ieiunate, vel quartam feriam & Paraſceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: In hac vero Dominus crucifixus eſt. Sabbatum & Dominicum diem feſtum agite: Illud enim creationis, hic reſurrectionis ὑπόμνημα monumentum ſeu commonefactio eſt.

Hæc in libris iſtis tanquam Apoſtolicæ conſtitutiones, Eccleſijs ab Apoſtolis traditæ & mandatæ, deſcribũtur. Et illo traditionum titulo multos deceptos fuiſſe, exempla multorum oſtendũt, qui talia ieiunia, vt ab Apoſtolis mandata neceſſitatis opinione obſeruarũt. Epiphanius etiam contra Aerium, atq; in compendio doctrinæ ex hoc ſcripto aſſeuerat Apoſtolorum conſtitutione traditum, ordinatum, & præceptum eſſe vt in quarta feria, & pro ſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam. Ac mandaſſe Apoſtolos tunc nihil ſumendum eſſe prę̨ter panem, ſalem, & aquam. Cumq; Clementis cõſtitutiones addant hanc limitationem ſeu diſpenſationem, *οἷς δύναμις πρόσεστι τοιαύτη*: Item, *ὅπως ἄν τις δύναιτο*, qui poſſunt, & quemadmodum quiſque poterit: Epiphanius ſine exceptione neceſſarium mandatum inde facit. Ita creſcunt leges traditionum. Sed Librorum iſtorum, qui Clementis Romani nomine ferũtur, nulla certa eſt auctoritas. Multa. n. adulterina ſcripta ſub eius nomine ſparſa fuiſſe, Euſebius teſtatur, lib 3. c. 38. Et Ruffinus quęritur libris huius Clementis, multa adulterina inſerta, quæ Eccleſiaſtica Regula non recipiat. Inde Gelaſius Diſtinct. 15. Clementis ſcripta inter Apocrypha reijcit. Et de his ipſorum Apoſtolorum conſtitutionibus Epiphanius, qui eas frequenter allegat, & magnifacere videtur, non diſſimulat, quale fuerit Eccleſiæ iudicium. Nam contra Audianos dicit: *Διατάξεις* illas Apoſtolorum eſſe *τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ*, hoc eſt, à multis ſeu pleriſq; cõſtitutiones illas Apoſtolorum haberi pro dubijs & incertis. Et addit quidem non eſſe *ἀδοκίμους*: hoc eſt, reprobatas illas conſtitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

Sed ſexta Synodus in Trullo circa annum 696. Canon. 2. ita de illis ſtatuit: Quia Apoſtolorum illis per Clemẽtem conſtitutionib. (*πάλαι νόθα καὶ ξένα ὑπό τινων ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας*) iam olim adulterina quædam, & peregrina ab ijs, quæ à fide aliena ſentiũt ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt: ideo merito viſum fuit Synodo *ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολὴν*, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reijciendas aut abijciẽdas eſſe. Præterea Leges illas de ieiunijs, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſerte inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus nõ oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum non inuenio definitum. Et Socrates, libro quinto, expreſſe dicit: Apoſtolos de tempore Ieiunij aut delectu ciborum nihil pręcepiſſe. Imo Irenęus, & ipſe etiam Epiphanius, ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quib. iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum, quod in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Timoth. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum, & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat *γεύσασθαι*, & à quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij, ita enim cõſtitutiones illę loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolicæ. Et

Quid Epiphanius illis conſtitutionibus tribuerit.

Deſcriptis Clementis Rom.

Conſtitutiones illas eſſe apocryphas.

Sexta Synodi Canon.

Patres illas cõſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

tamen cum olim, tum hoc etiam tempore illę traditiones tanquam Apoſtolicæ ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Leges de ieiunijs & de ciborum delectu obtruduntur Eccleſijs. Ad quam dijudicationem vtilis eſt hæc hiſtorica obſeruatio.

Canones Apoſtolorum.

Eiuſdem generis ſunt & Canones qui Apoſtolis tribuuntur, quos res ipſa & collatio oſtendit, eſſe quaſi aphoriſmos conſtitutionum illarum, de quibus iam diximus. Ex illis igitur Canonibus quinquageſimus ita ſtatuit.

Si quis à carnibus & vino abſtinuit, οὐ δι᾽ ἄσκησιν ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν, non propter exercitationem, ad cultum pietatis, ſed propter abominationem, aut corrigitor, aut ex Eccleſia eijcitor.

Sexageſimus ſecūdus dicit: Si quis comederit carnes in ſanguine animæ eius, aut à beſtijs laceratum, aut ſuffocatum, à communione excluditor. Sexageſimus octauus: Si quis ſacram Quadrageſimam, aut quartam feriam, aut Paraſceuen nō ieiunarit, niſi imbecillitate corporis impediatur, communione priuator. Hæc Canones illi, qui Apoſtolici vocantur.

Canones Apocryphi.

Sed ne titulus nobis oculos perſtringat, hiſtorię oſtendunt, Canonum illorum auctoritatem non eſſe certam & authenticam. Nam diſtinctione 16. Iſidorus ita dicit: Canones qui dicuntur Apoſtolorum, quia eos nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerūt, pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur, tamen ab auctoritate Canonica & Apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota, atque inter Apocrypha deputata.

Ita etiam Diſtinctio 15. Gelaſius Canones illos, qui Apoſtolorū dicūtur, inter Apocrypha ponit. Alij vero Canones illos probarunt, ſed ex illis quidam agnoſcunt tantum quinquaginta, quidam ſexaginta, quidam octoginta quinque capita, ſicut diſtinctio 16. Gratianus recitat. Sed quicquid ſit de ſimilib. illis teſtimonijs, hoc conſtat ex illa varietate iudiciorum antiquitatis, Canones illos eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, ſicut de conſtitutionibus Apoſtolicis Epiphanius loquitur, hoc eſt, auctoritatem illorum eſſe dubiam & incertam.

Et hoc nobis ſufficit, qui certius & firmius habemus verbum in Canonica ſcilicet Scriptura comprehenſum, cui, dum vt lucernæ in loco obſcuro apparenti attendimus, bene & recte facimus, inquit Apoſtolus, priori Petri primo. Et Paulus præmonet, ne turbemur, aut à ſenſu doctrinæ quam certo conſtat eſſe Apoſtolicam, dimoueamur, ſiue per ſermonem, ſiue per ſcriptum aliquod, tanquam ab Apoſtolis profectum, poſteriori Theſſalon. 2.

De ſanguine & ſuffocato.

Adde quod Canones illi non ſeruent characterem Apoſtolicæ doctrinæ, inde non obſcure animaduertitur, quod ſexageſimus ſecundus Canon dicit: Quia lex in veteri Teſtamento prohibuit ſanguinem & ſuffocatum, ideo in nouo Teſtamento ſub pœna excommunicationis ab illis eſſe abſtinendum. Hoc enim pugnat cum doctrina Apoſtolorum de abrogatione veteris Teſtamenti, & de libertate Euangelij Apoſtoli quidem Actorum 15. ob charitatem in cauſa ſcandali infirmiorum fecerunt decretum de ſanguine ſuffocato, & Idolothytis. Et qui ex Iudaiſmo erant, ſicut & hodie Iudæi faciunt, ideo ex macellis Gentium nō emebant carnes, nec quicquid à gentibus apponebatur, comedebant. Gentium enim laniones quædam ſuffocabant, non emiſſo ſanguine, & quando etiam mactabant, tamen non tam diligenter ſanguinem exprimebant, ſicut Iudæi facere ſolebant.

Illud vero decretum, Act. 15. de cibis non fuiſſe Legem vniuerſalem

aut perpetuam,ſed tantum temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit, 1.Cor.10.vbi dicit: Quicquid in macello venditur,& quicquid vobis apponitur,comedite,non inquirentes propter cõſcientiam.In hiſce vero Canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum inde legem vniuerſalem &perpetuam facit,ſub pœna excommunicationis,quod certe contra normam Scripturæ Canonicæ pugnat.

Patres Canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodque vetus etiam Eccleſia Canonibus illis in materia ieiunij nõ tribuerit Apoſtolicam auctoritatem,inde manifeſtũ eſt. Tempore Auguſtini enim acris erat concertatio de ieiunio ſabbati:Romanis prætendẽtibus traditionem Petri,hiſce Canonibus cõtrariam,quod ſabbato eſſet ieiunandum: Aſiaticis vero opponentibus aliorum Apoſtolorum traditionem,ſabbato non eſſe ieiunandum. Cumq; Vrbicus quidam ex ieiunio ſabbati faceret legem neceſſariam: Alij vero neceſſitatem inde facerent,quod ſabbato non ſit ieiunandum,Auguſtinus reſpondet:Interminabilis eſt iſta concertatio generans lites,non finiens quæſtiones.

Et quia inquit : Præcepto Domini aut Apoſtolorum non inuenio definitum,quibus diebus non oporteat ieiunare,& quibus oporteat,Ideo dicit: obſeruationes illas diuerſas & liberas eſſe, & ad obtinendam, quam fides obtinet, iuſtitiam non eſſe neceſſarias, Auguſtinus Epiſtola octuageſimaſexta: Vbi etiam docet,per ſe liberum & non peccatum eſſe die Dominico ieiunare,atque poſt Manichæorum demum hæreſin ieiunium diei Dominicæ factũ eſſe horribile & ſcandaloſum.Ita Origenes in Leuiticum etiam docet liberum eſſe per omne tempus ieiunnare,& omne tempus totius anni aptum eſſe ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium oſtendit,Paulum&cum eo credentes ipſa die Dominica ieiunaſſe.Sicut Auguſtinus dicit, Chriſtum,quia quadraginta cõtinuos dies ieiunauit,etiã dieb. Dominicis ieiunaſſe. Ergo Canones illos Apoſtolicos prohibentes ieiunium ſabbati & Dominicæ diei Patres vel ignorarunt, vel pro Apoſtolicis non agnouerunt. Ita quod Canones illi de ieiunio quadraginta dierum ſtatu ũt,hoc Irenæus, ſicut mox oſtendemus, non agnouit, legem eſſe Apoſtolicam: dicit enim,diſſimiles & liberas fuiſſe obſeruationes.

Et ipſi iam Pontificij, ſicut paulo ante oſtendimus,docent ieiunium quartæ & ſextæ feriæ non eſſe præcepti, ſed tantum conſilij, quod certe cum hiſce Canonibus pugnat.Socrates enim libro quinto,capite 22.expreſſe dicit de temporibus & ritibus ieiuniorum, neminem poſſe ſcriptum aliquod mandatum Apoſtolorum oſtendere.Hoſce ergo Canones non agnouit pro Apoſtolicis. Ipſi quoque Pontificij prohibitionem ieiunij in die Dominico tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Poſteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent auctoritatem, Apoſtolicis adſcribere voluerunt.Quod vero quinquageſimus Canon dicit: *δι᾽ ἄσκησιν*, à carnibus abſtinendum, ex inſtituto Eſſæorum, ſicut paulo ante oſtendimus,&ex poſteriorum,vt Euſtachij diſputationib. ſumptum eſt,in Attalo vero ac Blandina mox dicemus,quomodo Deus opinionem illam refutarit.

Hermas de ieiunio.

Huc pertinent etiam Hermæ ſcripta , cui fingunt Angelum in habitu Paſtoris apparuiſſe,&multa myſteria reuelaſſe.Is igitur Hermas ſimilitudine 5.de ieiunijs multa diſputat,&genus quoddam ieiunij vocat ſtationem de quo in Tertuliano dicemus. Ibi vero Angelus Hermæ hoc mandatum dat:Die ieiunij nihil guſtabis,niſi panem & aquam,& ſupputato ſumpto,quem facturus eras,illum da pauperibus. Cumque in Scriptura noui Teſtamenti de prohibitione ciborum nullum extet mandatum Dei Angelus iſte dicit ibi : Si mandata Domini cuſtodieris,ſcriberis cum ele-

ctis:

Nouum Teſtamentum. *Contra hypocriſin ieiunij.* *Contra meritum iuſtitiæ.* *Contra ſupererogationem.* *Contra leges ieiuniorum.*

In nouo vero Teſtamento Chriſtus, Matth. 6. illam Phariſæorum opinionem reprehendit, quod pietatem & ſanctitatem putabant ſitam eſſe in externa obſeruatione traditionum de ieiuniis, nam propter opinionem & laudem ſanctitatis oſtendebant ſe externis geſtibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Phariſæus Luc. 18. habuit opinionem meriti iuſtitiæ coram Deo per ſuum ieiunium. Cum enim non eſſet à Deo mandatum, bis in ſeptimana ieiunare, tanquam opus ſupererogationis hoc ſuum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iuſtificationis, hoc enim parabola agit, vter inter duos illos iuſtificatus deſcenderit, & quid vterque ad Deum pro iuſtitia attulerit. Atque in hanc ſententiam Phariſæus inter cætera dicit: Ieiuno bis in ſabbato, ſed deſcendit nō iuſtificatus. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod ea fuerit opinio Phariſęi iſtius de ſuo ieiunio, De ſtatis etiam ſeu certis ieiuniorum temporibus Phariſæi & Baptiſtæ diſcipuli, quaſi exprobrandi cauſa quæſtionem Chriſto proponūt, quare ſuos etiam diſcipulos nō aſſuefaciat ad ieiunia certi ſeu ſtati temporis, ſicut non Phariſęi tantum, ſed Baptiſta etiam ſuos diſcipulos ad talem diſciplinam aſſueſecerit, & ibi certe tempus & occaſio fuiſſet, ſi quid tale in nouo Teſtamento Chriſtus ſtatuere, & diſcipulis ſuis iniungere voluiſſet. Ieiunauerat ipſe 40. dies, & hoc ſuum ieiuniū poterat diſcipulis, vel quoad anniuerſarium tempus, vel quoad numerum dierum, vel quoad ciborum diſcrimen, imitandum proponere. Sed nihil horum, etiam oblata per quęſtionem illam occaſione facit. Viuebat ipſe cum diſcipulis non in abundantia, ſed ex piorum eleemoſynis, temperanter, ſobrie, & parce, vt ob carnis laſciuiam ſubigendam non opus ipſis eſſet ieiunio. Cumque perſecutiones & alię calamitates nondum vrgerent Apoſtolos, dicit ipſos, qui tunc, vt filij nuptiarum tractabantur, non eſſe adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas vero perſecutiones & calamitates monſtraturas ipſis tempus, quibus diebus lugendum & ieiunandum ſit. Et diligenter hoc obſeruetur: valde ſpecioſum enim argumentum eſt, quod Baptiſta inter natos mulierum Propheta maximus, à cuius prędicatione nouum Teſtamentum initium ſumpſit, rigidam & auſteram vitam duxerit, non veſcens vulgaribus & vſitatis cibis. Cumque diſcipulos etiam ſuos, ad diſciplinam certis temporibus frequēter ieiunandi aſſuefecerit, ſicut hiſtoria illa indicat, Matth. 9. Et Phariſæi ex ipſo fundamento proponunt Chriſto quæſtionem, quare non illud Baptiſtæ exemplum diſcipulis ſuis imitandum proponat, ſi maxime Phariſęorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Chriſtus vero reſpōdet: Filios, nuptiarum non eſſe huiuſmodi legibus ad ieiunia adigendos (hoc n. verba Lucæ volunt μὴ δύνασθαι ποιῆσαι νηστεύειν.) Et rationem addit, vetuſtatem, ſiue diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſiue traditionū humanarum, vnde Phariſæi ieiunabant, non eſſe aſſuendam nouitati Euangelicæ, talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe.

Baptiſtæ exemplum.

Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſumento nouo interpretatur. Num vero, quia liberum facit Chriſtus ieiunium in nouo Teſtamento, prorſus tollit vel prohibet illud? Minime. Oſtendit enim Matth. 9. quomodo ſit ieiunandum, vt pater cœleſtis, videns rependat. Sed nō vult legibus ad certa tempora neceſſitatis opinione alligatum eſſe ieiunium. Crux vero, inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occaſionem, & monſtrabunt tempus ieiunandi, ſicut & in veterum exemplis illud conſpicitur. Et valde memorabilis eſt hæc obſeruatio, de exemplo Baptiſtæ & diſcipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Teſtamento, opinione neceſſitatis, meriti vel ſupererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur, vel de temporib. ieiuniorū vel de qualitate cibi, Chriſtus noluit diſcipulis ſuis imitationem eius

Ciborum delectus.

exempli

exempli iniungere, imo oſtendit illud pertinere ad vetuſtatem veteris Teſtamenti, quæ non ſit aſſuenda libertati noui Teſtamenti.

Et ipſe Chriſtus propter hanc ipſam cauſam noluit rationem victus à Baptiſta ſeruatam, imitari, ſed maluit in collatione ad Baptiſtam, vocari à Phariſæis homo vorax, & potator vini, vt oſtenderet nec in abſtinendo, nec in manducando ſitam eſſe iuſtitiam Euangelij, ſicut Auguſtini Gloſſa tradit. Et videtur Chriſtus huc etiam reſpexiſſe, cum diſcipulis emiſſis hoc mandati daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Cor. 10. ſententiam illam repetens, addit: Nihil interrogantes propter conſcientiam. Et hæc ex Euangelica hiſtoria Chriſti de ſuperſtitioſis ieiuniorum opinionibus obſeruanda ſunt.

In Pauli vero ſcriptis apparet opiniones iſtas longius progreſſas. Quia enim Apoſtoli in caſu ſcandali propter infirmos in fide, vſum libertatis in cibis ita moderabantur, ſicut prolixe tradit Paulus, Rom. 14. Et Synodus Apoſtolica, Act. 15. conſtituerat, neceſſarium eſſe abſtinere ab idolothytis, ſuffocato & ſanguine, neceſſitate ſcilicet charitatis erga infirmos, in fide, in caſu ſcandali: Inde Pſeudoapoſtoli fecerũt neceſſitatem legis, iudicantes conſcientias, etiam extra caſum ſcandali, in talibus & ſimilibus cibis. Paulus igitur ex loco de libertate Chriſtiana reſpondet, ſine ſcrupulo propriæ conſcientiæ, quicquid in macello venditur, & quicquid apponitur, libere mãducari poſſe, 1. Cor. 10. & neminem debere nos iudicare in cibo & potu, Col. 2. Vbi non obſcure etiam Paulus oſtendit, ſuo tempore tentata fuiſſe noua Decreta iuxta doctrinas & mandata hominum, de non guſtandis quibuſdam cibis, idque non Moſaica opinione, ſicut Pſeudoapoſtoli faciebant, ſed ſub ſpecie ſingularis ſapientiæ, ſub ꝑtextu humilitatis & afflictionis corporis, ad peculiarem cultum Dei. Hæc enim ſunt Pauli verba, Col. 2. ex quibus colligitur Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdã has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas reprehendit. Quia enim ieiunia ad humiliationem animi, & caſtigationem corporis facere conſtabat, iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primo certis decretis & mandatis humanis, ad certa tempora determinabãt ieiunia. Secundo, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiunium, ne tetigeris, ne guſtaris. Tertio, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκείαν. Quarto, corporis nullam curã habere, ſed ſubtractione debiti honoris, ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere, & male afficere, putabant magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodo vero Paulus hæc refutet, ſupra ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantum hiſtoriam colligimus, quę ſuperſtitioſæ opiniones tempore Apoſtolorum, doctrinæ & exercitijs ieiunij aſſui cœperint, quas Apoſtoli refutarunt & damnarunt. Nec vero de ſui tantum temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur, ſed per ſpiritum præmonſtrat, quod ex ſuperſtitionibus iſtis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentium quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibuſdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodo hac in re erga tales opiniones in officio ſuo ſe gerere debeat, vt ſit bonus miniſter Chriſti, retinens formam ſanæ Apoſtolicæ doctrinæ, ne ſcilicet tales opiniones & doctrinas vel excuſet, vel diſſimulet, ſed detracta hypocriſi tanquam falſas & ſeductrices, imo diabolicas arguat, & oppoſita vera ſententia, refutet. Sed de loco illo Pauli ſupra dictum eſt, nunc tantum, quæ hiſtorica ſunt, annotamus.

Paulus contra Leuiticũ ciborum diſcrimen.

Contra traditiones humanas.

De tempore.

De cibis.

De opere operato.

Vaticinium Pauli.

Nota:

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorũ in ſcriptura mentio fit, in principio huius hiſtoriæ exponere voluj, vt obſeruetur, non nouum eſſe, ſed facile accidere poſſe, ꝙ ſuperſtitioſæ opiniones aſſuantur ie-

Superſtitiones in ieiuniis nō nouæ.

iunio, vt nec vetuſtati opinionum, nec antiquitati exemplorum, niſi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur. Si enim temporibus Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, tales opiniones irrepſerunt, quid non putamus poſterioribus temporib. factum eſſe? Et vt moueamur exemplo ſcripturæ diligenter vigilandum eſſe, ne fermentum ſuperſtitioſarum opinionum in doctrina ieiunij diſſimuletur, quaſi non multum referat, ſed vt ſerio taxetur, refutetur, expurgetur & damnetur. Poſtremo ideo etiam hiſtoricam illam obſeruationem ex ſcriptura præmittere volui, quia omnes ferme ſuperſtitioſæ opiniones, quæ in regno Pōtificio, & alijs temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in ſcriptura præmonſtratæ & damnatæ ſunt, vel in ſpecie, vel certe in genere, vt mirum ſit hypocriſin tantum valuiſſe, quod contra luculentas ſcripturæ præmonitiones, illæ ipſæ opiniones, quæ in ſcriptura damnatæ ſunt, in Eccleſiam poſtea inuaſerint. Sed Paulus dicit, Spiritum ſanctum diſerte, quod hoc futurum eſſet, prædixiſſe. Ad omnia igitur, quæ in hac hiſtoria ſequentur, illa quæ ex ſcriptura iam annotauimus, normam & regulam dijudicandi præbebunt.

QVID EXTRA GENTIVM RELIGIONES OPERI operato ieiunij, & delectui ſeu prohibitioni quorundam ciborum tribuerint.

A quo ſpiritu profecta ſit illa opinio, quod ipſum opus operatum ieiunij, præcipue vero abſtinentia à quibuſdā cibis, ſit cultus Dei: Paulus manifeſte oſtendit, cum vocat doctrinam dæmoniorum. Id quod inde et iam apparet, quod idem ſpiritus in externis Gentium religionibus idololatrici cultus ſanctitatis & puritatis partem non poſtremam, in opere operato ieiunij, & præcipue in abſtinentia quorundam ciborum poſitam eſſe voluit, κακοζηλίᾳ quadam legis Moſaicæ. Ita Hieronymus aduerſus Iouinianum libro ſecundo, citat ex Chæremone Stoico deſcriptionem vitæ antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod ſcilicet ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnib. & vino ſe ſemper abſtinuerint propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quem ex prauo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & hoc potu naſcuntur. Pane raro veſcebantur, ne onerarēt ſtomachū, & ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebant in cibo, vt eiam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantum in oleribus ponebant, verum & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cum ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac? quorum alterū carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant, calore mutato. Ibidem ex Eubulo citat Hieronymus, quod apud Perſas tria fuerunt Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint. Ex Euripide etiam citat, Iouis Prophetas in Creta, non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe. Et ex Xenocrate, quod apud Athenienſes in templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum. Ita Volaterranus li. 13. c. 4. Anthrop. ſcribit, Amphiaraum ſummum vatem iuſſiſſe ſacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduo abſtinere. Et Alexander ab Alexandro, libro 6. capite ſecundo ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali aram rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo, a vino autem per triduum abſtinuiſſe. Idem lib. 4. cap. 7. ſcribit: In-

Delectus ciborum apud ſacerdotes Ægypti.

Apud Magos.

Apud Iouis Prophetas.

In ſacris Eleuſinijs.

Apud Vates.

dorum

dorum Magos, quando ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus penitus abſtinuiſſe. Et cap. 17. Qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abſtinebāt. Numa enim pro frugib. ſacra facturus, eſu carnium & Venere abſtinebat. Rauiſius ſcribit, Ægyptiorum ſacerdotes tridui inediam ſolitos ſuſtinere, priuſquam ſacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat; Matrē initiaturum filiū Bacchanalib. dixiſſe decē dierum caſtimonia opus eſſe. Idē ex Herodoto narrat, Ægyptios pridie diei feſti, quo immolaturi erant, ſolitos ſolenne ieiuniū habere. Ita etiā diabolus Magis ſuis coniuratorib. iniungit, vt ante cōiurationes per aliquot dies ieiunēt, & à carnibus abſtineant. Mahomet etiam partem cultus ſuæ religionis cōſtituit in abſtinētia vini, & in ſtatis ieiunijs, ſicut in obſidione Conſtantinopolis tridui ieiunium indixerunt Turcæ, ac captā deinde vrbem, merito operis ieiunij acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quod ciborum quorundam ſub ſpecie ſanctitatis prohibitionem, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum. Et oſtendunt, qualis ſit opinio conſtituens cultum Dei in opere operato ieiunij.

In ſacris Solis & Iſidis.

Numa.

Magi.

DE ESSÆORVM ABSTINENTIA, & quomodo illa in Eccleſiam irrepſerit.

Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, ita ſcribit: Ioſephus Eſſæos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnib. ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturā. Sed Ioſephus in Eſſæorū deſcriptione, in libris de antiquitate, & de bello Iudaico, illa de ieiunijs Eſſæorum, & de abſtinentia & carnibus non habet, ſed deſcribit νῆψιν, hoc eſt, ſobrietatem, frugalitatem ſeu temperantiam ipſorum, quod ſcilicet à laboribus hora quinta, quæ nobis eſt vndecima, conuenerint ad prandium, & veſperi ad cœnam, vbi panis & vaſculum ex vno & eodem pulmento ſingulis fuerit propoſitum. Et quia interpres pulmentum vocat, colligere quidam inde voluerunt id, quod Hieronym. ſcribit. Sed Ioſephus vocat ἔδεσμα, quod generaliter ſignificat quoduis eduliū. Apud Philonem vero deſcriptio illa extat, qui dicit: Eſſæorum quoſdam coluiſſe vitā practicam, quos Ioſephus deſcripſit. Alios vero circa θεωρίαν fuiſſe occupatos, qui vulgo θεραπευταὶ vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo deſcripſit, in quo de ieiunijs & abſtinentia ipſorum hæc ſcribit: ἐγκράτειαν, inquit, hoc eſt, temperantiam ſeu abſtinentiam, quaſi fundamentum quoddam in anima iacentes, reliquas virtutes ſuperſtruunt. Et qualis fuerit ipſorum abſtinentia, ita deſcribit: Cibum, inquit, aut potum, nemo ipſorū capit ante ſolis occaſum. Quidā porro inquit, quibus maius ſcientiæ deſiderium inſidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli vero ita capti ſunt illecebris ſapiētię, vt duplo plus temporis abſtineāt, & expletis ſex dieb. vix alimentum neceſſarium deguſtent, imitati cicadas, quæ cantantes aere nutriuntur. Septima vero die, inquit, quæ ſacra eſt, poſt animarum curam, etiam corpus paſcunt. Nihil autem opipari vel lauti parant, ſed vtuntur pane ſimplici: obſoniū ipſorum eſt ſal, quibus οἱ ἁβροδίαιτοι, delicatiores, hyſſopum adijciunt. Potus ipſorum aqua ex fluctis hauſta. Et poſtea inquit: In diebus, quibus cœnant, vinum non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, pluribus quidem frigida, ſeniorib. vero calida, τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων, menſa pura eſt à dapibus cruentis, hoc eſt, animantium, quæ ſanguinem habent. In qua menſa panes ſunt cibus, obſoniū vero ſales, quibus aliquādo hyſſo-

Eſſæi apud Ioſephum.

Eſſæi Philonis.

Eſſæorum ieiunia.

pus tanquam condimentum pro delicatiorib. addit. Et rationem addit, οἶνος γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον, vinum enim ipſis habetur, vt venenum dementiæ, obſonia vero opipara (τῶν θρεμμάτων) ex animantibus iudicant, maxime prouocare concupiſcentiam, διερεθίζειν τὴν ἐπιθυμίαν. Hæc Philo.

Quia vero Philo ſcribit, quemlibet ipſorum habuiſſe domunculam quandam ſacram, quæ vocitata fuerit σεμνεῖον καὶ μοναστήριον. Euſebius inde vult elicere, fuiſſe ritus primorum Chriſtianorum temporibus Apoſtolorum: maxime cum Euſebij tempore, ferme talis fuerit Monachorum vita. Et quia Philo illud genus hominum ſcribit vbique in alijs etiam orbis locis fuiſſe, maxima vero copia in Ægypto, & circa Alexandriam multiplicatum fuiſſe. Pontificij ex Hieronymo fingunt, Marcũ ex traditione & præſcripto Petri, tale genus vitę inſtituiſſe, vt eſſet peculiaris cultus ſeu θεραπεία Dei. Et formam vitæ monaſticæ inde ſumptam eſſe, tota illa deſcriptio Philonis oſtendit. De carnium etiam eſu pleriq; patres Eſſæorum rationem reddunt, quod ſcilicet concupiſcẽtiam carnis prouocent. Et Hieronymus etiam hinc ſumpſit, quod ad Euſtochiam virginem ſcribit: Vinum vt venenum fugiendum eſſe, propter quod dictum ipſe fatetur, ſe a multis reprehenſum fuiſſe. Ac magnam profecto ſpeciem illa antiquitas habet, ſi ab Apoſtolis inſtituta & probata, atque à primis fidelibus Apoſtolorum tempore vſurpata fuiſſet. Quæ ſpecies & olim valde multos ſeduxit, & nunc à Pontificijs tanquã caput Gorgonis pͬtenditur. Sed ne opus ſit coniecturis agere, habemus teſtes certiſſimos, quomodo deſcriptio illa Philonis intelligenda ſit. Sozomenus enim lib. 1. cap. 12. inquit: Hæc ſcribens Philo, voluit ſignificare illos Ebræos, qui ſua ætate religionem quidem Chriſtianam profitebantur, adhuc tamen morem Iudæorum ἰουδαϊκώτερον in vita ſequebantur, & eorum inſtituta ſeruabant. Idem repetit etiã Nicephorus. Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primam Eccleſiam Alexandriæ iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Hæc diligenter ſunt notanda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. Non enim Apoſtolica eſt traditio, quam Philo deſcribit, nec ex Apoſtolorum doctrina, aut præſcripto inſtituti fuerunt tales cultus: ſed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Eſſæorum, quod ipſis etiam ad fidem Chriſti conuerſis adhæſit. Et ſi deſcriptio hæc Philonis conferatur ad ea, quæ Hieronymus ex Chæremonte de vita veterum idololatricorum Ægypti Sacerdotũ tranſſcripſit: apparebit Philonis Eſſæos mixturam feciſſe ex Iudaiſmo & Paganiſmi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxiſſe. Et tamen ſub titulo & prætextu Apoſtolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationẽ, & olim obtruſum fuit multis, & nunc etiam à Pontificijs tanquam in triumpho ducitur ad ſtabiliendam prohibitionem ciborum, & opinionem cultus, tanquam Apoſtolicam, quod diligenter obſeruandum eſt, valde multa enim dijudicari poſſunt.

Sozomenus.

Sophronius.

Vnde illud institutum apud Philonem.

Quia vero Philo hiſtoriam illam ſcripſit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apoſtolis, (ad Caligulam enim legatus fuit miſſus, & poſtea ſub Claudio orationem contra Caium in frequenti Senatu recitauit) operæ pretium eſt conſiderare, extentne in Apoſtolorum ſcriptis veſtigia quædã, vnde colligi poſſit, quid de inſtituto illo (quod cum eſſet celebre, & varia loca, ſicut Philo inquit, peruagaretur, Apoſtolos latere nõ potuit) ſenſerint, probarintne illud, aut ad imitationẽ propoſuerint, an vero improbarint? Si n. tale quid oſtẽdi poſſet, res eſſet planiſſima. Aliquoties autem iã dictũ eſt de loco Pauli Col. 2. Et quia Paulus ibi reijcit doctrinas &

Paulus Col. 2. ad in-

mandat hominum, quæ ſub ſpecie ſapientię, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non guſtādis quibuſdam cibis, & de immodica abſtinentia lædente corpus: Inde, quod ad res ipſas attinet, manifeſtū eſt, quid Paulus de iudaizante illo Eſſæorum inſtituto ſenſerit.

ſtitutum illud apud Timotheum reſpexit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam deſcriptionem, & deprehēdi, verba in eo loco à Paulo ita poſita, vt quaſi intento ad fontem digito, monſtrare voluerit, quid de illo Eſſæiſantium inſtituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quoſdam ob amorē σοφίας, neglecta corporis cura per triduū, imo per ſex ſæpe dies, vix dugeſtare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent ſpeciem σοφίας non habentes curā corporis. Et quod Philo dicit, ipſos σωματικὰς ἀνάγκας, nō dignas ducere, quib. aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίαν σώματος, gloriabantur enim, ſe ſoli animæ viuere. Philo dicit, ipſos inſtitutum ſuum vocaſſe θεραπείαν, hoc eſt, cultum, & ſe θεραπευτὰς, hoc eſt, cultores. Illud vero Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultum peculiarē vocat. Cumq; illi ſe vocarent ἱκέτας, ſicut titulus Philonis habet, quaſi ſupplices ratione humilitatis: Paulus ideo ſpeciē ταπεινοφροσύνης taxat. Ipſum etiam verbum δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vſurpat, ex Philonis deſcriptione ſumptum eſt, illa enim Eſſæorū exercitia vocat σοφίας δόγματα: Et illa ipſa Mimeſis Pauli μὴ γεύσῃ, ne guſtaris, reſpicit ad id, quod Philo dicit: Vix poſt ſex dies ἀπογεύεσθαι, neceſſarium cibum. Sicut & vocabulum πλησμονῆς, quod in deſcriptione illa Philonis extat, Paulus in eo loco vſurpat.

Et quia Philo de theorijs ipſorum grandia philoſophatur, ita vt cōcludat, ipſos eſſe cœli ciues, ac Patri ac Creatori omnium vere aſſiſtere: Ideo Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his, quæ non vidit ἐμβατεύων. Ioſephus etiam ſcribit, Eſſæos iactare nomina quædā Angelorum, ideo Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cumq; ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconijs extolleretur, Paulus, 1. Tim. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Rationes etiam Eſſæorum de potu aquæ, & abſtinentia a carnibus, quaſi vſus vini & carnium per ſe (aliud eſt enim loqui de crapula & ebrietate) ſit venenum dementiæ, & irritamentum concupiſcentiæ carnis: Paulus quaſi ex profeſſo refutat, cum Timotheo præſcribit, ne amplius aquam bibat, ſed modico vino vtatur propter ſtomachum, & cum de cibis dicit: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

Hæc ideo annotaui, vt Lector vtrumq; locum & Philonis & Pauli inter ſe conferat. Videbit enim, Paulum & verbis & ſententijs oſtendere, quod de illo Eſſæorum inſtituto, quod tantis encomijs Philo euehit, loquatur. Rem ipſam certe quod in illo Eſſæorum inſtituto, ad abſtinentiā à quibuſdā cibis, & in multos dies cū læſione corporis producta ieiunia, eo fine, vt eſſet cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifeſte, & quaſi ex profeſſo improbat & refutat. Et vtile eſt obſeruare, cum Apoſtoli ieiunium, & docuerint, & ipſi exercuerint, quod tamē ſuperſtitioſas opiniones, quę primis etiam illis temporibus, inter Chriſti nomen profitentes, magna ſpecie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutarint. Ac tota hæc hiſtoria monet, ne teſtimonijs & exemplis extra Scripturam Canonicam, etiamſi ſpecioſo titulo antiquitatis, & Apoſtolicarū traditionum, à multis & magnis etiam viris commēdetur, temere credamus,

niſi ad normam Canonicę Scripturę probe examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.

DE ADVLTERINIS ET SVPPOSITITIIS SCRIPTIS, quibus ſuperſtitioſæ Leges & opiniones de ieiunijs, extra & contra Scripturam Canonicam ſtabiliuntur.

Hactenus oſtendimus, & extra controuerſiam manifeſtum eſt, nec Chriſtum tuliſſe, nec Apoſtolos Eccleſiæ præſcripſiſſe Leges, ſiue de tempore, quibus diebus ſit ieiunandum vel non ieiunandum, ſiue de diſcrimine aut delectu ciborum, quibus tempore ieiunij, vel ſit vtendum, vel non vtendum. Sparſa autem fuerunt varia adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub nomine & titulo, vel Apoſtolorum, vel virorum Apoſtolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continentur. Et illa quidem Scripta in primitiua Eccleſia, tanquam Apocrypha reiecta fuerunt. Sed cum poſtea quidam ex veteribus (ſicut in prima parte oſtendimus) ſolerent illis quę in huiuſmodi apocryphis ſcriptis extant, titulum traditionum Apoſtolicarum tribuere, ſpecies illorum titulorum multis impoſuit. Et quia nũc etiam talia, quaſi ab Apoſtolis tradita, à Pontificijs vrgentur, annotandæ nobis erunt hiſtoricæ quædam obſeruationes de ſuppoſititijs ſeu adulterinis illis Scriptis, quæ obſeruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quando enim Patres quidam dicunt, ieiunium, quadrageſimę, vel aliquod aliud, item delectum ciborum ex Apoſtolorum traditione deſcendere non ſtatim turbemur: Intelligenda enim ſunt apocrypha illa ſcripta, quæ quam incerta, dubia, & ſuſpecta ſint, iam oſtendemus.

Apocrypha.

Titulus traditionum quid.

Ante annos igitur non multos editi ſunt Gręce & Latine octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, quaſi à Clemente Romano cõſcripti, tanquam doctrina catholica & Apoſtolica. Titulus enim eſt, Διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. Et in quinto libro, cap. 13. quaſi ex Apoſtolorum perſona dicitur: Obſeruãdum vobis eſt ieiunium τῆς τεσσαρακοστῆς, quadrageſimæ continens memoriam τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, conuerſationis & legiſlationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiunium Paſchę, quod incipiens à ſecunda feria, deſinat in Paraſceuen. Ibidem c. 16. ſcribitur: *Ipſe Dominus* παρήγγειλε, præcepit nobis ieiunare ſex illis diebus ante Paſcha ob Iudęorum impietatem, iubens lugere ob interitũ eorum. Item, προσέταξεν ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν: Indixit ſeu mãdauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Paraſceuen: Illam ob proditionem, hanc ob paſſionem. Item, ſolo ſabbato ſanctę ſeptimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipſe ſub terra fuit. At cap. 18. Ieiunare ſex illos ante Paſcha dies, ſolo pane vtentes & ſale, atque oleribus & aqua in potum, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε: A vino vero & carnibus vos abſtinere in diebus illis, ſunt enim dies luctus non feſtiuitatis. Paraſceuen vero & ſabbatum totum ieiunate (qui quidem poſſunt) nihil guſtantes vſque ad galli cantum noctis. In reliquis diebus ante Paraſceuen ad horam nonam vel ad veſperam quiſque cibum ſumat, vel quemadmodum quiſque poterit. Ca. 21. poſt hebdomadam Pentecoſtes ieiunate vnam ſeptimanam. Item: προστάσσομεν, pręcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Paraſceue ieiunetis, & quod à ieiunio ſupereſt, pauperib᷒ erogetis. In omni ſabbato excepto vno, & die Dominico cõuentus celebrantes exhilaremini. Peccati n. reus eſt, qui Domi-

nico

nico ieiunat. Et lib. 7. Ieiunia veſtra non ſint cum hypocritis, illi enim ieiunant in ſecunda & quinta ſabbati. Vos vero, vel quinque dies ieiunate, vel quartam feriam & Paraſceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: In hac vero Dominus crucifixus eſt. Sabbatum & Dominicum diem feſtum agite: Illud enim creationis, hic reſurrectionis ὑπόμνημα monumentum ſeu commonefactio eſt.

Hæc in libris iſtis tanquam Apoſtolicæ conſtitutiones, Eccleſijs ab Apoſtolis traditæ & mandatæ, deſcribũtur. Et illo traditionum titulo multos deceptos fuiſſe, exempla multorum oſtendũt, qui talia ieiunia, vt ab Apoſtolis mandata neceſſitatis opinione obſeruarũt. Epiphanius etiam contra Aerium, atq; in compendio doctrinæ ex hoc ſcripto aſſeuerat Apoſtolorum conſtitutione traditum, ordinatum, & præceptum eſſe, vt in quarta feria, & pro ſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam. Ac mandaſſe Apoſtolos tunc nihil ſumendum eſſe pręter panem, ſalem, & aquã. Cumq; Clementis cõſtitutiones addant hanc limitationem ſeu diſpenſationem, οἷς δύναμις πάρεστι ταύτῃ: Item, ὅπως ἄν τις δύναιτο, qui poſſunt, & quemadmodum quiſque poterit: Epiphanius ſine exceptione neceſſarium mandatum inde facit. Ita creſcunt leges traditionum. Sed Librorum iſtorum, qui Clementis Romani nomine ferũtur, nulla certa eſt auctoritas. Multa. n. adulterina ſcripta ſub eius nomine ſparſa fuiſſe, Euſebius teſtatur, lib 3. c. 38. Et Ruffinus quęritur libris huius Clementis, multa adulterina inſerta, quæ Eccleſiaſtica Regula non recipiat. Inde Gelaſius Diſtinct. 15. Clementis ſcripta inter Apocrypha reijcit. Et de his ipſorum Apoſtolorum conſtitutionibus Epiphanius, qui eas frequenter allegat, & magnifacere videtur, non diſſimulat, quale fuerit Eccleſiæ iudicium. Nam contra Audianos dicit: διατάξεις illas Apoſtolorum eſſe τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, hoc eſt, à multis ſeu pleriſq; cõſtitutiones illas Apoſtolorum haberi pro dubijs & incertis. Et addit quidem non eſſe ἀδοκίμους hoc eſt, reprobatas illas conſtitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

Sed ſexta Synodus in Trullo circa annum 696. Canon. 2. ita de illis ſtatuit: Quia Apoſtolorum illis per Clemẽtem conſtitutionib. (πάλαι νόθα καὶ ξένα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας) iam olim adulterina quædam, & peregrina ab ijs, quæ à fide aliena ſentiũt ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt: ideo merito viſum fuit Synodo ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολὴν, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reijciendas aut abijciẽdas eſſe. Præterea Leges illas de ieiunijs, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſerte inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus nõ oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum non inuenio definitum. Et Socrates, libro quinto, expreſſe dicit: Apoſtolos de tempore Ieiunij aut delectu ciborum nihil pręcepiſſe. Imo Irenęus, & ipſe etiam Epiphanius, ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quib. iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum, quod in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Timoth. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum, & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat γεύσασθαι, & à quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij, ita enim cõſtitutiones illę loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolicæ. Et

Quid Epiphanius illis conſtitutionibus tribuerit.

Deſcriptio Clementis Rom.

Conſtitutiones illas eſſe apocryphas.

Sexta Synodi Canon.

Patres illas cõſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

aut perpetuam, ſed tantum temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit, 1. Cor. 10. vbi dicit: Quicquid in macello venditur, & quicquid vobis apponitur, comedite, non inquirentes propter cōſcientiam. In hiſce vero Canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum inde legem vniuerſalem & perpetuam facit, ſub pœna excommunicationis, quod certe contra normam Scripturæ Canonicæ pugnat.

Patres Canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodque vetus etiam Eccleſia Canonibus illis in materia ieiunij nō tribuerit Apoſtolicam auctoritatem, inde manifeſtū eſt. Tempore Auguſtini enim acris erat concertatio de ieiunio ſabbati: Romanis prætendētibus traditionem Petri, hiſce Canonibus cōtrariam, quod ſabbato eſſet ieiunandum: Aſiaticis vero opponentibus aliorum Apoſtolorum traditionem, ſabbato non eſſe ieiunandum. Cumq; Vrbicus quidam ex ieiunio ſabbati faceret legem neceſſariam: Alij vero neceſſitatem inde facerent, quod ſabbato non ſit ieiunandum, Auguſtinus reſpondet: Interminabilis eſt iſta concertatio generans lites, non finiens quæſtiones.

Et quia inquit: Præcepto Domini aut Apoſtolorum non inuenio definitum, quibus diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, Ideo dicit: obſeruationes illas diuerſas & liberas eſſe, & ad obtinendam, quam fides obtinet, iuſtitiam non eſſe neceſſarias, Auguſtinus Epiſtola octuageſimaſexta: Vbi etiam docet, per ſe liberum & non peccatum eſſe die Dominico ieiunare, atque poſt Manichæorum demum hæreſin ieiunium diei Dominicæ factū eſſe horribile & ſcandaloſum. Ita Origenes in Leuiticum etiam docet liberum eſſe per omne tempus ieiunnare, & omne tempus totius anni aptum eſſe ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium oſtendit, Paulum & cum eo credentes ipſa die Dominica ieiunaſſe. Sicut Auguſtinus dicit, Chriſtum, quia quadraginta cōtinuos dies ieiunauit, etiā dieb. Dominicis ieiunaſſe. Ergo Canones illos Apoſtolicos prohibentes ieiunium ſabbati & Dominicæ diei Patres vel ignorarunt, vel pro Apoſtolicis non agnouerunt. Ita quod Canones illi de ieiunio quadraginta dierum ſtatuūt, hoc Irenæus, ſicut mox oſtendemus, non agnouit, legem eſſe Apoſtolicam: dicit enim, diſſimiles & liberas fuiſſe obſeruationes.

Et ipſi iam Pontificij, ſicut paulo ante oſtendimus, docent ieiunium quartæ & ſextæ feriæ non eſſe præcepti, ſed tantum conſilij, quod certe cum hiſce Canonibus pugnat. Socrates enim libro quinto, capite 22. expreſſe dicit de temporibus & ritibus ieiuniorum, neminem poſſe ſcriptum aliquod mandatum Apoſtolorum oſtendere. Hoſce ergo Canones non agnouit pro Apoſtolicis. Ipſi quoque Pontificij prohibitionem ieiunij in die Dominico tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Poſteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent auctoritatem, Apoſtolicis adſcribere voluerunt. Quod vero quinquageſimus Canon dicit: *δι᾽ ἄσκησιν*, à carnibus abſtinendum, ex inſtituto Eſſæorum, ſicut paulo ante oſtendimus, & ex poſteriorum, vt Euſtachij diſputationib. ſumptum eſt, in Attalo vero ac Blandina mox dicemus, quomodo Deus opinionem illam refutarit.

Hermas de ieiunio.

Huc pertinent etiam Hermæ ſcripta, cui fingunt Angelum in habitu Paſtoris apparuiſſe, & multa myſteria reuelaſſe. Is igitur Hermas ſimilitudine 5. de ieiunijs multa diſputat, & genus quoddam ieiunij vocat ſtationem de quo in Tertuliano dicemus. Ibi vero Angelus Hermæ hoc mandatum dat: Die ieiunij nihil guſtabis, niſi panem & aquam, & ſupputato ſumpto, quem facturus eras, illum da pauperibus. Cumque in Scriptura noui Teſtamenti de prohibitione ciborum nullum extet mandatum Dei Angelus iſte dicit ibi: Si mandata Domini cuſtodieris, ſcriberis cum ele-

ctis:

ctis: ſi autem præter ea, quę mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, honoratior eris apud Deum, quam futurus eras. Idq; probat hac ſimilitudine: Si ſeruus diligentius, melius & rectius aliquid, quam à Domino mandatum erat, efficiat, Dominus adeo hoc probat, vt faciat eum cohæredem filio. Et hoc diligenter obſeruetur, vnde ſumptum ſit fundamentum operũ ſuperogationis in ieiunio & alijs operibus, vt ſcilicet ſeruus ſit prudentior Domino, de qua materia in prima parte diximus. Quod vero ad traditionem ieiunij in pane & aqua attinet: conſideret Lector eadem eſſe cum illis, quæ in Eſſæorum inſtituto, & in conſtitutionibus Pſeudoapoſtolicis, notauimus.

Vnde ſupererogationes.

Cum enim illa non ſatis per ſe auctoritatis habere viderentur, per viſiones & reuelationes ſtabiliri cœperunt: ideo enim fingunt Angelum Hermæ talia mandata dediſſe: Sed Paulus præmonet, ne à ſano verbi Dei ſenſu dimoueamur per ſpiritum ſeu reuelationem, 2. Theſſal ſecundo Et de prohibitione ciborum, 1. Timoth. quarto diſerte dicit: orituram illam à ſpiritibus impoſtoribus. Qualis igitur Angelus ille Hermæ fuerit, nõ obſcurum eſſe poteſt. Præterea libros illius Hermæ ex veteribus quidam, quia vtilia aliqua continebant, legerunt quidem & commendarũt, Irenæus præcipue & Origenes: Sed Euſebius, libro 3. Hieronymus in Prologo galeato & Tertullianus etiam in libro de pudicitia, libros illos inter apocrypha & adulterina ponunt. Et ex huiuſmodi fontibus exorti ſunt riuuli traditionum de ieiunijs, quos poſteri ipſis Apoſtolicis tribuere cœperunt.

Angelus Hermæ qualis.

Apocrypha Hermæ.

Abdias de vitis Apoſtolorum.

De Abdia etiam Babylonico ſimilis ratio eſt. Notum enim eſt ex Euſebio & Gelaſio, diſtinct. 15. ſparſa olim fuiſſe varia Scripta de actis ſingulorum Apoſtolorum, quæ vetus Eccleſia habito diligenti examine, inter apocrypha & adulterina reiecit Sed quia mundus vult decipi, ſicut vetus prouerbium habet, & pro eo, quod homines veritatis dilectionem non accipiunt, ſolet ipſis Deus mittere efficacem errorem: Inde igitur factum eſt quod adulterinæ illæ fabulationes de vitis Apoſtolorum, quæ in primitiua Eccleſia reiectę fuerunt, poſtea in legenda, quam auream tũc vocarunt, Eccleſijs rurſus obtruſæ fuerunt Sed quia Legenda illa profecto non aurea, ſed ferrei oris & plumbei cordis, ſicut Ludouicus Viues recte iudicauit, noſtris temporib. fœtere cœpit hominibus, alio igitur habitu per nouum auctorem, exploſas illas fabulas, in theatrum Pontificij nuper reduxerunt, ſub nomine ſcilicet Abdię Babylonici. Sed Affricani liber eſſe videtur, cuius ſcripta inter apocrypha refert Gelaſius. Ibi ergo à Matthæo fingitur inſtitutum ieiunium quadrageſimæ, & aliorum ſtatorum temporum. Et prohibitio carnium certis diebus à Matthæo ibi inſtituta legitur: de meritis etiam ieiunij quædam ibi traduntur. Et in vita Andreę & Thomæ, fingit Abdias ille, Apoſtolos definijſſe, quibus diebus ſit ieiunandum, quod Auguſtinus palam negat, & Socrates prolixa diſputatione falſum eſſe oſtendit. Sed nos iuxta conſilium Petri non ſequimur arte compoſitas fabulas: habemus enim certum & firmum ſermonem in Scriptura canonica, quę ſit vera & germana Apoſtolorum doctrina. Nec tamen inutile eſt noſſe & aſpicere, qualia fundamenta habeat Pontificium ieiunium.

Legenda plumbea.

Ignatij Epiſtola.

Sed ne recenſendis apocryphis fabulis nimium immoremur, tantum pauca quædam de loco Ignatij in Epiſtola ad Philippenſes dicam: Editæ ſunt Ignatij Epiſtolæ Gręce, in quibus elegans ſane dictio, eſt & multę cõtinentur pię ac illuſtres ſentẽtiæ. Oſtendimus autem in prima parta ſententias quaſdam, quæ veteres ex Ignatij Epiſtolis citarunt, nunc nec in Græca, nec in Latina editione legi; ſicut eſt ſententia de Euchariſtia quã Theodoretus allegat. Et auctor Græcæ editionis oſtendit, multas ſentẽ-

tias aliter à veteribus citari, quam nunc in Ignatij Epiſtolis legatur. Poſſent etiam oſtendi quædam ſentētiæ, quæ de Filij diuinitate ita loquuntur, vt non obſcure ab hæreticis inſertę videantur. Ex conſtitutionibus vero, quas Apoſtolicas vocant, multa ſatis inepte varijs locis aſſuta eſſe, manifeſtum eſt. Tale eſt etiam aſſumentum in fine Epiſtolæ Ignatij ad Philippenſes, quod ad verbum ex conſtitutionibus, quas Apoſtolicas vocarunt, ſumptum, & Ignatio aſſutum eſt. Quadrageſimam, inquit, nolite contemnere, imitationem enim continet politiæ Domini. Quartam feriam & Paraſceuen ieiunantes reliquias pauperibus erogate. Quæ plane totidem & ijſdem verbis leguntur in conſtitutionibus Clementis. Aſſumentū autem illud non eſſe Ignatianum aut Apoſtolicum, ex ijs, quæ ſequuntur, manifeſtum eſt, nam ibidem dicitur: Si quis cum Iudæis (quod ſcilicet ad tempus attinet) Paſcha celebrat, κοινωνὸς cōſcius eſt eorū, qui Dominum occiderunt. Sumptum quidem & hoc eſt ex conſtitutionibus Clementis, ſed non eſſe Apoſtolicum, prolixa oratione apud Euſebium Polycrates oſtendit libro 6. capite 23. In illo etiam Ignatij loco dicitur: Si quis diem Dominicam aut ſabbatum ieiunauerit, χριστοκτόνος interfector Chriſti eſt. Sed hoc non eſſe Apoſtolicum, Auguſtinus prolixa illa ad Caſulanum Epiſtola oſtēdit, ſicut iam expoſuimus. Ita ergo nō obſcuris indicijs ſuppoſititia deprehenduntur. Et hęc eo conſilio hoc loco annotauimus, vt cōſideretur, cum doctrina de ieiunio in libris Canonicis ſimplex, plana & certa ſit: quomodo humanæ traditiones nouas inſuper leges & opiniones addere conatæ ſint, idq; ſparſis apocryphis ſcriptis, vt viderentur illa ab Apoſtolis profecta. Ne igitur titulo traditionum & antiquitatis in ijs, quæ verbi Dei teſtimonijs deſtituuntur, moueamur: indicatum iam eſt, vnde originem ſumpſerint.

De ieiunijs locus Ignatij.

QVOMODO VETVS ECCLESIA IEIVNIVM *quarta & ſexta feria: item Paſchale ieiunium ex pijs cauſis & finibus, ſalua libertate Euangelica ſeruarit.*

Oſtendemus iam porro, quomodo in primitiua Eccleſia quidam iuxta Scripturæ teſtimonia & exempla, ieiuniorum exercitia inſtituerint: quidam vero ad traditionū opiniones inclinarint, & quomodo ſuperſtitioſæ illæ opiniones tunc repreſſæ fuerint. Paulo ante igitur, cum de Patrum ſententijs tractaremus, oſtendimus ex Iuſtino, vſitatum tūc fuiſſe, quando illi, qui in ætate adulta ex gētib. conuertebantur, baptizandi erant, quod docebātur de peccatis præteritis pœnitentiā agere, ac petere à Deo veniam. Vtq; in actione pœnitētię conſideratio abominationis peccati ac iræ diuinæ: in oratione vero fidei deuotio eo magis excitaretur & accenderetur, precibus iunxerunt ieiunia, non tantum pœnitentes, ſed cum ipſis reliqua etiam Eccleſia: Ita in publica pœnitētia poſt lapſus vſitatum fuiſſe precibus addere ieiunia, ex Tertulliano oſtendimus. Idem, in publicis precibus & grauioribus ſupplicationibus vſitatum fuiſſe, ex Irenęo, Tertulliano & Cypriano docuimus. Et hæ cauſæ ac tales fines ieiunij cum Scripturę teſtimonijs & exemplis cōſentiunt. Tempus vero talium ieiuniorū vel Epiſcopi, incidente ſolicitudine aliqua Eccleſiaſtica indicebāt, ſicut ex Tertulliano diximus, vel tunc obſeruabantur, quando Eccleſia vel ad publicas & ſolemnes preces, ſeu ſupplicationes, vel ad publicā pœnitētiæ ſeu Baptiſmi actionem cōueniebat. Ita cum publici & ordinarij Eccleſię conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad vſum cœnę Dominicę, & ad ſolemnes ſupplicationes, pręter Dominicam in ſeptimana feria quarta & ſexta pleriſque in locis fierent: ſeruata illis

Quando primitiua Eccleſia ieiunarit.

IV. & VI feria conuē-

tus & ieiunia.

diebus fuerunt etiam ieiunia, vt ad auditum & meditationem verbi maior interio, atq; ad ſupplicationes publicas excitatior eſſet deuotio. Vtq; oſtenderetur, ad hunc finem directum debere eſſe ieiunium, cœnam Dominicam illis diebus adminiſtrabant circa horam nonam (ſicut ipſi horas numerabant) & poſtea ſoluebant ieiunium. Sicut hæc conſuetudo deſcribitur apud Epiphanium in compendiaria doctrina,

Et contra Aerium Clemens etiam Alexandrinus quinto Stromatum meminit ieiunij die Mercurij & Veneris. Et Origenes in Leuiticū (quod ſcriptum alij Cyrillo, alij Heſychio tribuunt) dicit: Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolemniter ieiunamus. Et ſi in hanc ſententiam intelligatur, quod extat in Ignatij Epiſtola ad Philippenſes (quartā feriam & Paraſceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogetis) nihil habet incommodi. Illis vero diebus communionem celebratam ad horam nonam vel veſperam, Caſſander multis exemplis oſtendit, & colligitur ex Chryſoſtomi prima epiſtola ad Innocentium. Eadem de cauſa, quia ante feſtum Paſchatis publicam agebāt pœnitentiam, vel baptiſandi, vel lapſi, vt in feſto abſoluerentur & baptizarentur: & quia tota Eccleſia ad ſeriam meditationē paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad communem ac ſolemnem communionē cum reconciliatis & baptizatis tunc ſe præparabat: obſeruatum fuit ieiunium, quod Paſchale tunc vocarunt,

Ieiunium Paſchale.

poſtea vero quadrageſimale nominatum fuit: ſicut Irenæi hiſtoria apud Euſebium teſtatur. Et Origenes etiam in hanc ſententiam dicit: Habemus Quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos.

Libera obſeruationes.

Quod igitur ad cauſas ſeu fines ieiunij attinet, hæc primitiuæ Eccleſiæ exempla ad Scripturæ normam non male conueniunt. Tempus vero talium ieiuniorum ſine ſuperſtitioſis legibus, ordinis gratia, libere & diſſimiliter ſeruatum fuiſſe hiſtoriæ oſtendunt. Quidam enim non ſexta feria, ſed die ſabbati ſynaxes celebrabant & ieiunabant. Ægyptij vero ſabbato participabant quidem myſteria, ſed non ieiunabant, ſicut Socrates refert, lib. 5. cap. 22.

Et ne opinio neceſſitatis inde oriretur, quaſi auditus, meditatio verbi, oratio, & vſus cœnę Dominicę, nō poſſent abſq; ceremoniali illo ieiunio fieri, noluerunt die Dominico, qui ad ſpiritualia illa exercitia præcipue deſtinatus erat, ieiunare. Cumq; referente Hieronymo in multis Eccleſijs quotidie communicarent, non tamen quotidie ieiunarunt.

Irenæus de ieiunij Paſchalis diuerſitate.

Valde illuſtris vero extat locus in epiſtola Irenæi, quam deſcribit Euſebius lib. 5. cap. 24. Dicit enim: In forma ſiue in medio ieiunij Paſchalis magnam eſſe diuerſitatem, ſeu obſeruationes diſſimiles: quidam enim, inquit, vnum diem ante Paſcha ieiunant, quidam duos, alij vero plures dies, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc *ποικιλία* varietas ſeu diuerſitas obſeruationum ieiunij, non iam noſtra, inquit, ætate primum cœpta & facta eſt (*γεγονυῖα*) ſed longe ante, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt. Et rationem illius diuerſitatis reddit ſententia obſcuriore quidem, ſed quæ diligenter obſeruanda eſt.

Verba illius hæc ſunt: *τῶν παρὰ τὸ ἀκριβὲς ὡς εἰκὸς, κρατούντων τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων.* Hanc ſententiam Ruffinus ſuo more nulla fide ita reddidit: Cœpit hæc diuerſitas ab illis, vt opinor, qui non ſimpliciter, quod ab initio traditum eſt, tenentes in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam poſtmodum decidere. Muſculus ita vertit: Cœpit per eos, qui præter accuratam diligentiam rerum habenis potiti, ſimplicem & vulgatam conſuetudinem poſthabuerunt, ac mutarunt.

Sed

Sed κρατούντων non ponitur abſolute, ſed refertur ad συνήθειαν. Et εἰς τὸ μετέπειτα ποιεῖν, non eſt poſthabere, ſed in futurum aliquid facere ſeu ordinare. Propius igitur ad veram ſententiam accedit Chriſtophorſomus Angelus interpres, Varietas illa ieiunij cœpit apud maiores noſtros, qui, vt coniectura aſſequi licet, non accurate conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata auctoritate in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſeruarunt.

Multa autem memorabilia hæc Irenæi ſententia docet. I. Tempore virorum Apoſtolicorum, qui proxime poſt mortem Apoſtolorum vixerunt, non fuiſſe certas, ſtatas, aut neceſſarias leges de ieiunijs: Sed diuerſas & diſſimiles obſeruationes. *Ex Irenæi ſententia quæ obſeruanda.*

Quia enim Irenæus Epiſtolam illam ſcripſit ad Victorem circa annum Domini 195. ergo τοὺς πρὸ ἡμῶν, Maiores ante ſe intelligit eos, qui Apoſtolorum ætatem inſecuti ſunt: dicit enim πολὺ πρότερον, longe ante. II. Dicit fuiſſe συνήθειαν conſuetudinem vulgarem, non mandatum, ſtatutum, pręceptum, pręſcriptum, legem aut traditionem Apoſtolicam de ieiunij tempore. III. Conſuetudinem illam ieiunij Paſchalis ſeu quadrageſimæ dicit, non ex traditione Apoſtolica, nec ex publica Eccleſiæ Apoſtolicæ ſeu primitiuæ auctoritate ortam, ſed eſſe idiotiſmum ab hominibus ſimplicibus priuata quadam obſeruatione introductam. IV. Significat fuiſſe quoſdam, qui de ieiunij forma in poſterum etiam tempus aliquid ſtatuerunt, ſed κατ' ἰδιωτισμὸν priuata ſententia ſeu deuotione, non auctoritate vel Apoſtolica vel publica, talem enim antitheſin vocabulum ἰδιωτισμοῦ requirit. V. Dicit, viros Apoſtolicos cōſuetudines illas ieiuniorum Paſchalium, vtpote ex ſimplici idiotiſmo ortas, παρὰ τὸ ἀκριβὲς, hoc eſt, non accurate obſeruaſſe, & inde ortam fuiſſe illam in forma ieiunij diuerſitatem. Ex hac igitur Irenæi ſententia, quæ tam certa & authentica eſt, quod tunc ſine contradictione ad componendam grauiſſimam de feſto Paſchatis controuerſiam oppoſita fuit, manifeſtum eſt, apocrypha, ſuppoſititia & adulterina eſſe, quæ in conſtitutionibus, Canonibus & alijs ſcriptis ſub nomine & titulo Apoſtolorum narrantur de mandato, ſtatuto, aut traditione Apoſtolorum, quod ad ieiunium Paſchale ſeu quadrageſimale attinet.

Addit autem Irenæus præclaram ſententiam. Ad vnitatem veræ fidei nō opus eſſe ſimilitudine rituum in ieiunijs. Illi, inquit, in tali diuerſitate ieiunij pacem inter ſe coluerunt, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι: Et diſſonantia ieiunij fidei conſonantiam non turbat vel deſtruit, ſed magis commendat aut potius conſtabilit, quod ſcilicet regnum Dei non ſit eſca vel potus. Hæc ſententia ideo bene notanda eſt, poſteri enim ex libera & diſſimili illa conſuetudine ieiunij Paſchalis fecerunt legem adeo rigidam, vt ideo Aerius hæreticus iudicatus fuerit, ſicut poſtea Ambroſij & aliorum ſententias de quadrageſimæ neceſſitate exponemus. *Alia Irenæi ſententia.*

Eſt & hoc diligenter obſeruandum, quod vetus Eccleſia, ſicut oſtendimus, habuit cauſas ieiuniorum, IV. & VI. feria, atq; etiam ante Paſcha, Scripturæ exemplis conſentaneas. Poſtea vero, cum cauſæ illæ deſijſſent, ſublatæ & mutatæ eſſent, hoc eſt, cum IV. & VI. feria non amplius Synaxes celebrarentur: nec ante Paſcha, vel baptizandi vel lapſi publicam pœnitentiam agerent, ipſum tamen opus operatum ieiunij lege rigidiſſima & opinione neceſſitatis retentum fuit. Cumq; fines ieiuniorum illi, quos veterem Eccleſiam iuxta Scripturæ exempla reſpexiſſe oſtendimus, iam exoleuiſſent: affinxerūt opiniones de merito reconciliationis,

expiationis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ. Hæ veræ hiſtoricæ obſeruationes ad totam hanc de ieiunio controuerſiam plus afferunt lucis, quam prolixæ diſputationes.

OBSERVATIO EX IGNATII, ATtali & Irenæi hiſtoria, quomodo primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs motæ, ſtatim reuictæ fuerint.

Pergamus iam oſtendere, quomodo antiquiſſimis etiam primitiuæ Eccleſiæ temporibus ſimplices quidam intentione non mala ad ſuperſtitioſas traditionum leges & opiniones inclinarint, & quomodo repreſſis opinionibus recte inſtituti fuerint.

Ignatius ad Heronem. Extat Ignatij Epiſtola ad Heronem Diaconum Antiochenum, vnde intelligi poteſt, & quę fuerit Apoſtolica doctrina de ieiunio ac temperãtia, & quę ſuperſtitioſę opiniones in exercitio ieiuniorum tunc cœperint irrepere. Verba hæc ſunt: νηστείαις καὶ δεήσεσι σχόλαζε, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως, ἵνα μὴ αὑτὸν καταβάλῃς, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν μὴ πάντη ἀπέχου· οὐ γάρ ἐστι βδελυκτά. Ieiunijs & orationibus vacato, ſeu operam dato, ſed non immodice, immoderate aut nimium, ne teipſum deijcias aut deſtruas, à vino & carnibus nõ penitus abſtineto, neq; enim abominabilia ſunt. Et addit teſtimonia, quia, inquit, Scriptura dicit: Bona terræ comedetis, carnem vt olera manducabitis. Item, Vinum lætificat cor hominis, oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed hæc ſumenda ſunt, inquit, μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως ὡς θεοῦ χορηγοῦντος, moderate & ſobrie, tanquam Deo ea ſubminiſtrante, quis enim ſine ipſo vel edit vel bibit, quicquid bonũ, quicquid egregium eſt, ipſius eſt. Et non multo poſt ſubiungit: Quicunque dicit aliquid παρὰ τὰ διατεταγμένα, pręter ea, quæ mãdata ſunt, etiamſi fide dignus ſit, etiãſi ieiunet, etiamſi virginitatẽ ſeruet, etiãſi prophetet, & ſigna faciat, lupus tibi habeatur ſub ouis pelle ouiũ exitiũ machinãs.

Ignatius de cibis. Et in Epiſtola ad Philadelphenſes: Si quis in reliquis recte ſentiat, τινὰ δὲ τῶν βρωμάτων ex cibis autem quoſdam vocet abominabiles, ille ἔνοικον inhabitatorem habet diaconum apoſtatam. Fuerũt igitur Ignatij tempore, circa annum 110. qui à cibis quibuſdã, maxime à carne & vino ſub ſpecie religionis abſtinuerũt, & immodicis ieiunijs corpora læſerũt. Ignatius vero opponit fundamentum ex verbo Dei, omnem creaturam Dei eſſe bonam, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur. *De lautis cibis.* Illas vero Scripturæ ſententias præcipue allegat, quæ docent, libere poſſe ſumi etiam ea, quæ in cibis bona ſeu lauta ſunt, quæ corpus exhilarãt, cor confirmant & lætificant, ſi ſobrie & moderate hoc fiat. Oſtendit etiam, fuiſſe tunc quoſdam, qui in vſitatis ieiunijs voluerint ſibi auctoritatem conciliare ſtabiliendi ea, quæ à Domino mandata non ſunt.

Eſſaica traditiones in Eccleſiã. Memorabilis præterea hiſtoria extat apud Euſeb. lib. 5. cap. 3. quam ex Epiſtola Eccleſiarum Galliæ deſcripſit. Vnde colligitur, traditionem illam de ieiunio in pane & aqua, & exemplum Eſſęorum, de quibus paulo ante diximus, cœpiſſe etiam in Eccleſiam irrepere, non quidem ea opinione, quaſi reliqui cibi vel à Diabolo eſſent, vel per ſe abominabiles, ſed δι' ἄσκησιν, ſicut apocryphi Canones loquuntur, hoc eſt, quod exiſtimarunt, ſed tali abſtinentia certorum ciborum peculiarẽ cultum diuinũ exercere. *Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa.* Ita autem Euſebius hiſtoriam illam deſcribit: Cum Alcibiades vnus ex numero Martyrum (πάνυ αὐχμηρῶς βιοῦντος) admodum ſqualide, ſordide, aride, ſeu vili cibo vitã inſtituiſſet, & ante illud tẽpus nihil

omnino aliud quam ſolum panem, & aquam in cibū & potum ſumpſiſſet, ac conaretur etiam in carcere eodem modo vitam degere, Attalo (qui ſicut cap. 1. Gallica Epiſtola dicit, iudicabatur columna & firmamentum Eccleſiarum eſſe) poſt primum agona in amphitheatro confectum, reuelatum eſt, Alcibiadem (μὴ καλῶς) nō bene ſeu recte facere, quod creaturis Dei nō vteretur, & inde alijs (τύπον) exemplar ſcādali relinqueret. Alcibiades vero ita perſuaſus, πάντων ἀνέδην μεταλαμβάνων libere, promiſcue, ſine diſcrimine, abſq; delectu & ſine prohibitione (hęc omnia enim ſignificat ἀνέδην) omne genus ciborū capeſſebat, & Deo gratias agebat. Et additur hoc epiphonema: Non enim οὐκ ἀνεπίσκεπτοι viſitatione gratiæ diuinæ deſtituti erāt, ſed Spiritus S. erat ipſis σύμβουλος, conſiliarius, cōſultor ſeu dator conſilij. Hæc Euſebius ex Epiſt. martyrum, vnde manifeſte apparet, quoſdam tunc circa annum Domini 170. ἄσκησιν, hoc eſt, exercitium cultus diuini poſuiſſe in dura ſeu auſtera vita, vel cibis vilioribus, & opinione cultus abſtinuiſſe à cibis melioribus. Quia vero inter reliqua miracula etiam Prophetię donum tunc adhuc in Eccleſia durabat, ſicut Euſeb. illo in loco indicat, reſponſo Spiritus ſancti, ex loco, 1. Tim. 4. opinio illa reiecta & refutata fuit. Et Alcibiades ſententiam Scripturę edoctus, poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſus fuit. Et epiphonema epiſtolæ dicit, peculiare beneficium Dei fuiſſe, quod Eccleſia in illo errore non fuit relicta, ſed a Spiritu ſancto edocta de libertate Chriſtiana in quibuſuis cibis. *Cibi abſque delectu.*

Hoc valde illuſtre teſtimonium eſt. Conſideretur autem, quomodo Pontificij illud eludere conentur: Quidam dicunt, Alcibiadem abſtinuiſſe à reliquis cibis, ea opinione, quaſi abominabiles eſſent, & hāc opinionē fuiſſe damnatā, vt is ſit ſenſus huius hiſtoriæ, ſicut Canon Clementis dicit: Si quis non propter ἄσκησιν, exercitium cultus, ſed propter abominationem abſtinet à carnibus & ſimilibus cibis, communione priuetur. Sed hiſtoria Alcibiadis non dicit, ipſum poſtea alia opinione, ſcilicet propter ἄσκησιν à certis cibis abſtinuiſſe, ſed diſerte dicit, ipſum poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſum, & nihilominus cultum diuinum exercuiſſe. Alij opponūt, quod in eadem Epiſtola Biblis martyr ex Ruffini verſione dicit: Vehementer erratis, quod putatis infantium viſcerib. veſci Chriſtianos, qui ne irrationalium quidē animalium carnibus veſcuntur. Sed textus nō loquitur de carnibus, ſed de ſanguine: verba enim ita habent in Epiſtola martyrum: οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἱμοφαγεῖν ἐξόν, quibus ne irrationaliū quidem animantium ſanguinem comedere fas eſt. Reſpiciūt enim ad decretum Apoſtolorum Act. 15. cuius obſeruatio tum adhuc hæſit in Eccleſia. Adeo itaq; veris antiquitatis exemplis Pontificiorum ſententia de ieiunijs non eſt conſentanea, vt ad ea eludenda cogantur quæuis ſophiſmata conquirere, ſed fruſtra & nequicquam, adeo manifeſta eſt veritas. *Eluſiones Pontificiorū.* *Ruffini verſio.*

Huc pertinet etiam locus Irenæi apud Euſebium, lib. 5. cap. 24. Cum enim Victor Romanus Pōtifex, in Eccleſias Aſiaticas propter diſſimilem obſeruationem feſti Paſchatis, tanquam nō orthodoxas acriter inueheretur, & eas a communione excludere conaretur: Irenæus ſcribit, non de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo, iſtam controuerſiam cōſtitutam eſſe. Ergo de ieiunio Paſchali, quod nunc quadrageſimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Epiſcopo leges ferre, opinione neceſſitatis ſub pœna excommunicationis, quādo, quot diebus, quamdiu, & quomodo ieiunandum eſſet: Sed Irenęus reſpondit, liberas & diſſimiles eſſe illas obſeruationes, ad quarum ſimilitudinem *Nota de quadrageſima ex Irenæo.*

Eccleſiæ non ſiut adigendæ, nec propter diſſimilitudinem, quaſi in fide ἑτερόδοξοι damnãdæ, Et rationes adducit grauiſſimas, quia cõſuetudines illæ non ex mandato Domini, vel ex præſcripto Apoſtolorum, ſed ex idiotiſmo ortæ ſint, quibus viri Apoſtolici noluerint obligari opinione neceſſitatis: Et talem liberam diſſimilitudinem rituum in adiaphoris non tantum non rumpere, ſed magis commendare & ſtabilire vnitatem & veritatem fidei, quod ſcilicet fides & regnum Dei non conſiſtat in cibo & potu, & ſimilibus externis ritibus, ſicut paulo ante ſententiam Irenæi ex ipſius verbis expoſuimus. Ita ergo primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs moueri quidem cœperunt, ſed graui auctoritate repreſſæ & refutatæ fuerunt, quæ hiſtoriæ ideo diligentius obſeruandæ ſunt, poſteriorib. enim temporib. leges & opiniones illæ de ieiunijs tanquam Apoſtolicæ, ſub ſpecie magnæ religionis recipi, probari, & magnis encomijs commendari cœperunt. In qua iudiciorum diuerſitate optima eſt Tertulliani regula: Quod primum verum, adulterinum vero quodcunque poſterius.

QVOMODO ABSTINENTIA AC PROhibitio vini & carnium in Tatiano & Seuero damnata ſit.

In hiſtoria Eccleſiaſtica vtiliter hoc obſeruari poteſt, quod opiniones quædam ſuperſtitioſæ & minus ſanæ, ſæpius ab hominibus non malis primum ſparſæ & vſurpatæ, atq; in illis aliquandiu toleratæ fuerunt. Poſtea vero, quando illę ipſę opiniones craſſius proponi, & rigidius defendi cœperunt, tanquam hæreticæ damnatæ fuerunt. Ita ſententiæ quędam de libero arbitrio minus commodæ & ſanæ, à patribus ante vſurpatę & in in illis toleratæ, poſtea in Pelagio damnatæ fuerunt. Eodem modo, quod in therapeutis Philonis non toleratum tantum, verum etiam laudatum fuerat, poſtea in Encratitis & Seuerianis craſſius illud tradentib. & defendentibus damnatum fuit. Supra enim diximus, therapeutas Philonis ſub titulo & nomine ἐγκρατείας continentiæ vel abſtinentię penitus abſtinuiſſe à carnibus, à vino. Ex Tatiani vero ſchola, poſtea circiter annũ Domini 180. progreſſi fuerũt, qui ſe appellauerunt ἐγκρατεῖς, ſicut Irenęus apud Euſebium loquitur: Vel ἐγκρατίτας, ſicut Epiphanius loquitur. Illi iuxta Irenęi deſcriptionem, τῶν ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, abſtinentiam à carnib. animantiũ introduxerunt. Atqui ex apocryphis & ex Alcibiadis hiſtoria oſtẽdimus, abſtinentiã illam etiam ante ab alijs vſurpatam fuiſſe. Epiphanius dicit, ἐμψυχοφαγίαν ἀπαγορεύουσι, animantium manducationem interdicunt ſeu prohibẽt. Et de Seuerianis idem dicit: οἶνον παντελῶς ἀπέχονται, à vino omnino abſtinent. Sed vtrumque etiam Philonis θεραπευταὶ fecerũt, qui de vini abſtinẽtia hanc reddiderũt rationẽ, quia vinum ſit pharmacũ ἀφροσύνης dementię. Eandẽ vero rationem Encratitæ etiã & Seueriani, ſed craſſius propoſuerũt: Vinum ſcilicet θολεῖν, turbare mentem hominis, & iam ad libidines, iam ad iram, iam ad inſaniam excitare, atque hoc probarunt exemplis Noe, Loth, &c. Dixerunt autem, Inde hoc fieri, quia ſerpens ſeu Diabolus terræ commixtus vitem produxerit, & venenum illud draconis in vino ita turbare mentẽ, atq; ideo vinum eſſe diabolicum, ac propterea vtẽtes vino eſſe ἀνόμους καὶ ἁμαρτάδας peccatores & præuaricatores. Et ſane ſi vinum per ſe eſſet cauſa dementię, & carnes cauſa praue concupiſcentię, omnino ſequeretur, non eſſe bonas Dei creaturas. Sed Epiphanius recte reſpondet, non

Tatiani.

Encratitæ.

Cauſa abſtinentiæ à vino.

vini, ſed intemperantiæ culpam eſſe, quæ in alijs etiam rebus recte prohibeatur.

Abſtinentia carnium cauſa.

Therapeutæ Philonis & alij dixerunt, à carnibus ideo abſtinendum, quia prauas cõcupiſcentias prouocent & inflamment. Quia vero prauas illas concupiſcentias prouocare & augere peccatum eſt: Encratitæ rationem illam craſſius aliquanto expoſuerunt: dixerunt enim, ſicut Epiphanius ſcribit. βδελύσσειν καὶ ἀπαγορεύειν, abominari & prohibere mãducationem animantium, κατὰ φόβον καὶ ἰνδαλμὸν propter metum & imaginatiuum quaſi ſpectrum, ne damnarentur ob perceptionem carnium animantium. Ita ſuperſtitioſæ illæ opiniones, quando in errores nimium craſſos eruperunt, tãquam hæreſes damnatæ ſunt. Et hoc quidem modo aliquantum repreſſæ fuerunt ſuperſtitiones, ſed tamen ex illis alio prætextu, alia ſpecie & opinione ſemper aliquid etiam poſtea adhæſit: Eſum enim carnium tempore ieiunij, poſtea etiam prohibuerunt ex hoc capite, quod vitioſas concupiſcentias prouocet & inflammet, quod cum peccatum ſit, ideo dixerunt pœnã damnationis incurrere eos, qui prohibitis temporibus carnibus etiam moderate veſcerentur. Et Carthuſienſiũ regula eſum carnium per totam vitam, ſub pœna æternæ damnationis prohibet. Hoc certe eſt illud ipſum ἰνδαλμὸν, imaginarium illud ſpectrũ, metus damnationis propter eſum carnium, ſicut Encratitarum opinio apud Epiphanium deſcribitur, Ita quod in Encratitis damnatur, hoc in alijs laudatur, modo aliam ſpeciem induat. Epiphanius, qui ipſe alibi prohibitionem carnium, laudar, hoc loco dicit: Tatianum interdixiſſe eſum carnium, οὐχ ἕνεκεν ἐγκρατείας, non continentiæ, temperantiæ, aut moderationis cauſa, cum ipſe ſcribat, quod Tatiani vocarint ſe ἐγκρατίτας, quodque toto ſuo inſtituto ἐγκράτειαν prædicarint, adeo vt ne in myſterijs quidem vino voluerint vti, ſed aqua, vnde dicti fuerũt ὑδροπαραστάται, ſed temperantiam & ſobrietatem, quã Scriptura præcipit, exiſtimarũt ſitam eſſe in prohibitione vini & carnium, & non aliter poſſe præſtari, niſi per abſtinentiam à vino & carnibus. Debuiſſet igitur Epiphanius de carnibus dicere, ſicut de vino dixerat, Non in carnibus, ſed in intẽperantia vitium eſſe, & in eſu carnium, ſicut in alijs etiam cibis adhibendam eſſe temperantiam atque hoc modo moderate veſci carnibus non eſſe peccatum. Sed errores non recte poſſunt refutari ab illis, qui aliqua ex parte in eodem luto hærẽt. Clemens lib. 3. ſtromatum dicit, librum à Tatiano fuiſſe compoſitum hoc titulo: De perfectione ſecundum Saluatorem. Vnde colligi poteſt, quod opinione perfectionis abſtinẽtiam à vino & carnibus indixerit. Et tales hiſtoricæ obſeruationes de multis rebus commonefactiones præbent.

Nota.

Carthuſienſes.

Epiphanius.

Clemens.

QVÆ FVERINT LEGES ILLÆ IEIVniorum, quas hiſtoria à Montano hæretico latas, & ab Eccleſia illius temporis reiectas fuiſſe, referunt.

In hoc Hiſtorici conſentiunt, non diu poſt Tatianum cœpiſſe Montanum phanatica ſua dogmata, ſub prætextu nouæ Prophetiæ, quã fingebat Paracleti reuelationem eſſe, ſpargere. Inter errores vero, & damnatã Montani dogmata, vnum etiam caput de ieiunijs fuiſſe, inter omnes cõuenit. Qualis vero fuerit Montaniſtarum de ieiunijs opinio, quæ iudicio Eccleſiæ catholicæ exploſa, & tunc damnata fuit, non ſatis perſpicue & diligenter ab illis, qui catalogos hæreticorum deſcripſerunt, annotatum eſt. Multos quidem illis temporibus ſcripſiſſe refutationes dogmatum

Montanus.

Apollonius.

Montani, Euſebius lib. 5. cap. 15. & 16. notaus ipſorum nominibus teſtatur: ſed eorum Scripta ad noſtra tempora non peruenerunt. Ex Apolionij vero confutationibus verba quædam Euſebius lib. 5. cap. 17. deſcribit, in quibus ieiuniorum Montanicorum mentio fit, ſed valde paucis verbis: Hic eſt, inquit, nouitius ille doctor, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui de ieiunijs leges tulit, ſeu potius qui ieiunia certis legibus determinauit, definiuit, vel ordinauit, hoc enim verba proprie ſignificant. Atque inde reliqui etiam hiſtorici dicunt. Montanum feciſſe leges de ieiunijs, quos primitiua illa Eccleſia reiecerit & damnarit, quæ vero & quales illæ Montani leges fuerint, nemo ferme certo explicat. Idque inde factum eſt, quod ex poſterioribus plerique vel eaſdé, vel ſimiles de ieiunijs leges amplexi ſunt: quomodo igitur in Montano illud refutarent, quod ipſi amplectebatur? Ita Epiphanius, qui ipſe leges de temporibus ieiuniorum, & de ciborum delectu amplectitur, nec recte recitat, nec refutat Montaniſtarum leges de ieiunijs, ſed aſſingit ipſis hanc opinionem: ἀπέχεσθαι τῶν βρωμάτων παραγγέλλουσι, οὐχ ἕνεκεν πολιτείας προτρεπόμενοι, οὐχ ἕνεκεν ἀρετῆς καὶ ζόνου, καὶ βραβείων, καὶ στεφάνων ἀλλὰ βδελυκτὰ τὰ ὑπὸ κυρίου γεγενημένα, ἡγούμενοι: hoc eſt, præcipiunt abſtinere à cibis, non diſciplinæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, non præmiorum & coronarum gratia, ſed quod ea, quæ à Domino facta ſunt abominabilia iudicent. Ita Epiphanius. Sed ex vetuſtiſſimis nemo illam opinionem Montano tribuit, & quia paulo ante opinio illa in Tatiano publice damnata fuerat, Montanus ſine dubio dogmati ſuo de ieiunijs, non blaſphemam & damnatam hanc, ſed aliam plauſibiliorem ſpeciem circundedit, maxime cum fingeret, ſe ex paracleti reuelatione ad meliorem & perfectiorem Eccleſiæ diſciplinam dogmata ſua proferre. Et ipſe Epiphanius tribuit Montano hoc teſtimonium, quod totam Scripturam, vetus & nouum Teſtamentum receperit. Ergo non docuit cibos à Deo creatos abominabiles eſſe, hoc eſt enim contra doctrinam noui Teſtamenti.

Leges ieiuniorum.

Epiphanius errorem Montani non recte deſcribit.

Theodoretus dicit, Montanum introduxiſſe νηστείας καινὰς παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔθος, noua ieiunia præter Eccleſiæ morem & conſuetudinem, ſed quæ aut qualia illa fuerint, non explicat.

Montani leges quales.

Quales vero fuerint Montani leges de ieiunio, inde aliquo modo colligi poteſt, quod apud Euſebium libro ſexto, capite tertio, Gallicæ Eccleſiæ, cum ad Aſiaticas de Montani erroribus ſcriberent, hiſtoriam de Alcibiadis abſtinétia ab Attalo reprehenſa, Epiſtolæ illi inſeruerunt, quodque literas illas Irenæo, qui de tempore ieiunij contra Victorem diſputauit, perferendas tradiderunt, vnde non obſcure conijcere licet de tempore ieiunij & de diſcrimine ſeu delectu ciborum, Montanum leges tuliſſe.

Sed quia coniecturis in re tanta non eſt fidendum, age producamus teſtem, qui & rectiſſime intellexit, & omnium certiſſime teſtari poterit, quæ & quales fuerint Montani leges de ieiunijs, quas Eccleſia tunc reiecit & damnauit. Tertullianum enim ad Montani partes defeciſſe, & eas contra Eccleſiam publicis ſcriptis defendiſſe conſtat.

Tertullianus Montaniſta.

Et Hieronymus teſtatur ipſum ſpecialiter contra Eccleſiam inter cætera tenuiſſe volumen de ieiunijs, quod in prioribus Tertulliani editionibus deſideratum fuit, ſed in Luteciana editione additum iam extat, & ita conſcriptum eſt, vt multis verbis explicet, & quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, & quibus argumentis Montaniſtæ leges ſuas de ieiunijs contra Eccleſiam defenderint: Et viciſſim, ex quibus fundamentis Eccleſia iſtas Montaniſtarum leges improbarit & refutarit. Atque ex hoc te-

ſtimonio, quod de hac controuerſia certiſſimum, atque omni exceptione maius eſt, recte & manifeſte agnoſcemus, quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, ab Eccleſia tunc reprobatæ & damnatæ. Apparebit etiam inde, qua fide Epiphanius Montani errorē de ieiunijs deſcripſerit, & quomodo ſequens ætas ad leges illas ieiuniorum in Montano ante damnatas, prætextu & adulteratione diſciplinæ relapſa ſit. Atque propter hanc cauſam ſingulare beneficium Dei eſſe iudico, quod ſcriptum illud Tertulliani de ieiunijs denuo in lucem prodijt. Inde enim iudicare poſſumus, quales & vnde ſunt traditiones illæ de ieiunijs, quæ apud pleroſque etiam Patres iactantur. Sed præcipua capita ad hanc controuerſiam pertinentia, ex libro illo Tertulliani deſcribemus, & quidem ipſis Tertulliani verbis.

EX TERTVLLIANI LIBRO *de Ieiunijs*

Scribit igitur Tertullianus de ieiunio aduerſus Phyſicos, hoc eſt, ſicut Hieronymus dicit, contra Eccleſiam, ſe enim Montaniſtas vocabant ſpirituales, reliquos vero animales. Et in exordio dicit, ſe cõtra illos ſcribere, qui paracleto Montani controuerſiam faciebant, & nouam eius Prophetiam recuſabant. Quid autem Eccleſia in Montaniſtarum legibus de ieiunio reprehenderit, ita exponit Tertullianus: Arguunt nos, inquit, quod ieiunia propria cuſtodiamus, quod ſtationes plerunque in veſperam producamus, quod etiam xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibũ ab omni carne & omni virulentia, & vuidioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lauacri quoque abſtinentiam congruentem arido victui ſeruemus. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Si humana præſumptio eſt, hæreſin iudicandam: Si ſpiritualis indictio eſt, Pſeudoprophetiam pronuntiandam. Hæc igitur Catholici in Montanorum ieiunijs referente Tertulliano reprehenderunt.

Montaniſta de ieiunijs quomodo.

Poſtea exponit etiam, quæ fuerit tunc doctrina & ſententia Eccleſię de ieiunio. In Euangelio illos dies, inquit, ieiunijs determinatos putãt, in quibus oblatus eſt ſponſus, ſcilicet in hebdomada ante Paſcha, & hos eſſe iam ſolos legitimos Chriſtianorum, abolitis legalibus vetuſtatibus. Itaque die cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis cuiuſque, ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune obeundeorum ieiuniorum, & proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ, paſſiue tamen currant, non ſub lege præcepti, neque vltra ſupremum diei, quando & orationes fere hora nona concludant &c.

Quid tunc Eccleſia de ieiunijs.

Tertio, recitat etiam, quæ argumenta, & ex quibus fundamentis, Eccleſia tunc Montaniſtis oppoſuerit, xerophagias dicunt nouum affectati officij nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni, quales caſtimoniæ Apim & Iſidem & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificãt, cum fides in Chriſto libera, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, deteſtatore eorum, qui iubeant cibis abſtinere, à Deo conditis, & ideo nos Montaniſtas ita tunc prænotatos. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt, obſeruatores dierum, menſium, & annorum. Ioculantur interea & Eſaiam pronuntiaſſe, non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ Dominum elegiſſe. Et ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatum compendio reſpondiſſe: Non his coinquinari hominem, quæ in os inferuntur, ſed quæ ex ore proferuntur, cum

Fundamenta Eccleſiæ contra Mõtaniſtas.

& ipſe Dominus manducaret & biberet, vſque in notationem: Ecce homo vorator & potator. Sic & Apoſtolum dicere, quod eſca nos Deo non commendet, neque abundantes ſi edamus, neque deficientes ſi non edamus. His addunt ſuperuacua, nec adeo neceſſaria exiſtimanda dilati vel diminuti cibi officia præponente Deo iuſtitię opera. Diligendum eſſe Deum & proximum, in his enim duobus præceptis totam legem pendere & Prophetas, non in inteſtinorum noſtrorum inanitate. His verbis Tertullianus deſcribit argumenta & fundamenta Eccleſiaſticorum contra Montaniſtas,

Montani phraſes de ieiunio.

Quarto texit Tertullianus Apologiam Montanici dogmatis, vbi opiniones ipſorum de ieiunio multis verbis deſcribit. Nos capita tantum ipſius Tertulliani verbis excerpemus, reliqua in ipſo Tertulliano, qui volet, leget. Affirmare igitur, inquit, nos Montaniſtæ debemus, quantũ inanitas inteſtinorum apud Deum valeat, & ante omnia oſtendendum, vnde ratio ipſa proceſſerit hoc modo promerendi Deum, tunc enim agnoſcetur obſeruationis neceſſitas. Et diſputat, mandatum ieiunij fuiſſe, quod Adamo in Paradiſo datum fuit: Non comedes de abore ſcientiæ, &c.

Promereri Deum.
Neceſſitas Adam.

Purgatio mortis.

Atque ita Deum oſtendiſſe, cibum pro veneno deputandum, & antidotum famem ſumendam, per quam mortis cauſa purgetur. Item cum Deus ieiunium mandet, & animum conquaſſatum (vtique cibi anguſtijs) ſacrificium appellet, ergo interdicto cibo, & obſeruato eo pręcepto, primordiale delictum expiatur, vt homo per eandem materiam cauſa ſatis Deo faciat, per quam offenderat, hoc eſt, per cibi interdictionem, atque ita ſalutem æmulo modo redaccenderet inedia, ſicut extinxerat ſagina. Item primordiale dictum maioris abſtinentiæ operatione expiandum eſt. Et introducens exempla Moſis & Heliæ addit: Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini contubernalem parem pari, quia ſcilicet iuxta Scripturam Deus non edit. Item: Ieiunium, inquit, iratum Deum homini reconciliat, vt Samuel oſtendit in Maſphat. Per inediam Niniue de exitio prædicatur liberata. Dicit etiam, ad exorandam iram Dei, ad elimanda peccata, ad impetrandam tutelam Dei & gratiam, neceſſaria eſſe ieiunia. Item, non modo periculorum auerſionem, & delictorum obliterationem, ſed & Sacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merentur, vt in Daniele. Dicit etiam, Chriſtum in deſerto, cum quadraginta diebus ieiunaret, præſtituiſſe legem de ieiunijs tranſigendis. Et exemplo de Propheta illo, cui Deus prohibuerat, ne cõederet panem in Bethel 3. Reg. 13. vtitur ad ſtabiliendas Montani leges de ieiunio.

Expiatio.
Satisfactio.
Salus.

Reconciliatio.
Liberatio.
Exoratio.
Gratia.
Tutela.
Ieiunium Chriſti.

Exceptio & interdictio quorundam ciborum.

De ciborum vero delectu ita diſputat Montaniſans Tertullianus. Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale ieiunium eſt, & vocat interdictionem cibi. Et xerophagias conatur probare ex Daniele, quodque Dauid cinerem ſicut panem ederit. Vini abſtinentiam ab exemplo Samuelis, Aaronis, & Nazaræorum probat.

Montanica ſunt ex traditione.

De ſtationibus, quæ in ſerum producantur, & de ſolenni conſtitutione ſiue lege Montani, quando, ſiue quibus diebus ſit ieiunandam, diſertis verbis dicit: Illa carere Scripturę auctoritate, ſed obſeruari ex traditione, de qua ita inquit: A quocunque inſtitutore iſta ſunt, ſiue ſpirituali ſiue tantum fideli, certe Deo currunt, hoc eſt, in honorem Dei fiunt, ergo non ſunt à ſpiritu diaboli.

Quod vero Eccleſiaſtici dicebant, præter ea ſolennia, quæ vel Scripturis, vel traditionibus Maiorum conſtituta ſunt, nihil obſeruationis amplius adijciendum ob illicitum innouationis: Ad hæc Tertullianus ita reſpondet, vt oſtendat, quæ fuerint Eccleſiæ veræ primitiuæ ieiunia,

& quæ

& quæ poſtea ac quomodo acceſſerint. Certe, inquit, vos præter Paſcha, ieiunantes citra illos dies, quibus oblatus eſt ſponſus, etiam ſtationum (ſcilicet quartæ & ſextę feriæ) ſemijeiunia (ſcilicet quia ſine ciborum delectu, & tantum vſque ad horam nonam) interponentes, interdum etiam pane & aqua victitantes, vt cuique viſum eſt. Et reſpondetis quidem ex arbitrio hæc agi, non ex imperio. Mouiſtis igitur gradum excedendo traditionem maiorum, cum, quæ non ſunt conſtituta, obitis. Si hoc veſtro arbitrio permittitis, cur nõ idem Paracleti, ſcilicet Montani, imperio datis? Certe, inquit, Epiſcopi ſæpe vniuerſæ plebi mandare aſſolent ieiunia, ex aliqua ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa imminentiũ, ſiue Eccleſiaſticarum tentationũ ſiue mundalium plagarũ, quare ergo nõ Paracletus ξηροφαγιῶν indicaret, & talem diſciplinam mandaret.

Nota. — *Indicebantur ieiunia.*

Ad argumenta Eccleſiaſticorum ita reſpondet: Paulus ad Galatas diſputat contra veteres legales ſolennitates: Sed Montani diſputationes nõ ſunt vetera illa, ſed noua ſolennia. Ad locum 1. Timoth. 4. ita reſpondet: Paulus damnat hæreticos perpetuam abſtinentiam præcepturos, ad deſtruenda & deſpicienda opera Creatoris, quales fuerunt Marcion & Tatianus. Sed quantula, inquit, apud nos eſt interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis, offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non reijcimus, ſed differimus. Paulus vero accuſat illos caſtigatores & interdictores victus, qui non ex officio in honorem Dei, ſed ex faſtidio in conuitium Creatoris abſtinebant.

Gal. 1. — *1. Tim. 4.* — *Tempora ieiuniorum Montani.*

In fine Ethnicorum exempla introducit. Omnem, inquit, ξηροφαγιῶν etiam ethnici agnoſcunt, cum ſtupet cœlum, & aret annus nudipedalia denuntiantes, Magiſtratus purpuras ponunt, faſces retro auertunt, precem indigetant, hoſtiam inſtaurant. Alibi vero annuo ritu ſaccis velati, & cinere conſperſi, idolis ſuis inuidiam ſupplicem obijciunt, balnea & tabernæ in nonam vſq; clauduntur. Et ex xerophagijs Iſides & Cibeles dicit Montanica probari. Si enim illi idolis hoc faciũt, cur non potius nos Deo hoc faceremus? cum & Iudæi hodierni vſq; ad ortum ſtellarum ieiunia ſua producant.

Ethnicorum abſtinentia.

In toto vero ſcripto, & præcipue in fine, illos, qui Montani leges de ieiunijs nolebant recipere, acriter criminatur, quod temperantiam, humilitatem & ieiunia oderint, gulę & commeſſationib. dediti, & omnia ſcripturæ dicta de crapula & ebrietate contra illos torquet, eodẽ prorſus modo, ſicut Pontificij nunc faciunt. Deus inquit, cibi venter eſt, pulmo templum, aqualiculus altare, ſacerdos cocus, ſpiritus nidor, condimẽta chariſmata, & victus prophetia. Itẽ: apud te charitas in cacabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet, &c. Macies inquit, nõ diſplicet nobis, neq; enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram, facilius vero per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, & ita reſuſcitabitur caro leuior.

Nota. — *Nota.*

Hæc ipſis Tertulliani verbis adſcripſi, ne quis fingi aliquid criminetur. Et Lector etiam non admonitus animaduertit præcipua capita hiſtoriæ de ieiunio, & hiſce notationibus comprehendi clarius & certius, quam in omnibus ferme alijs hiſtoricis.

Primo enim manifeſtiſſime hinc patet, falſam eſſe illã deſcriptionem erroris Montani de ieiunio, quam Epiphanius, ſicut ſupra notauimus, Montano tribuit. Tertullian' enim Montaniſta diſerte hoc negat, & contrarium prorſus profitetur, Montanum ſcilicet interdixiſſe quoſdam cibos non perpetuo ſeu in vniuerſum, ſed certis tantum temporibus, non quod cibos illos reijciendos aut abominabiles iudicarit, ſicut Tatianus,

Epiphanius mala fide, &c.

ſed diſciplinæ, maioris virtutis & præmiorum gratia. Et ex hac collatione manifeſtum eſt, veteres & præcipue Epiphanium, deſcriptiones hæreſeon accommodaſſe & intellexiſſe ſecundum præconceptas ſuas opiniones. Quia enim Epiphanius, ſicut poſtea oſtendemus leges de temporibus ieiunij, & de ciborum prohibitione ipſe probauit & vſit, ideo nec potuit nec voluit Mōtani leges, ſicut primitiua Eccleſia fecerat, inter hæreſes referre, ſed aliud ipſi tribuit & affingit, quod Montanus expreſſe negat. Illud vero quod Montanus reuera ſenſit, quodque vetus Eccleſia in ipſo damnauit, Epiphanius tanquā verum laudat & probat, ſicut collatio deſcriptionis Montaniſmi, quæ extat apud Tertullianū & Epiphanium, manifeſte oſtendit. Et hæc certe non eſt bona fides, debuiſſet enim Epiphanius veteris Eccleſiæ hiſtoriam, quid illa in Montano damnaſſet, bona fide deſcribere, nō ſuas opiniones ſubſtituere. Et hoc diligenter obſeruandū eſt, vt ſciamus, quantum huiuſmodi ſcriptorib. tribuere debeamus, & ſequētia oſtendent, quantū Eccleſię nocuerint illi, q iudicia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ non bona fide deſcripſerunt, ſed ad præconceptas ſuas opiniones inflexerūt. Inde enim factum eſt, quod ij, qui poſtea Montanum ſtrenue damnabant, Montani tamen ſententiam amplecterentur & ſequerentur, ſicut mox oſtendemus.

Eccleſia de temporibus ieiunij.

Secundo, ex hac etiam Tertulliani deſcriptione recte colligitur, quæ fuerit veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, vſq; ad Tertulliani tempora per annos ferme ducentos de ieiunio doctrina & ſententia, Apoſtolos ſcilicet docuiſſe, eſſe ieiunandū, ſed non impoſuiſſe iugum, quod ad tempus attinet, certorum & in commune ex imperio ſeu mandato obeundorum ieiuniorum: ſed illud reliquiſſe Eccleſiæ & fideliū arbitrio, vt pro temporibus & cauſis, vel Epiſcopi indicerent, vel priuati ſuſciperēt ieiunia, non ex imperio, nec ſub lege præcepti ſed indifferenter ex arbitrio. His enim verbis Tertullianus Eccleſiæ ſententiam Montaniſtis tunc oppoſitam deſcribit, oſtendit etiam, primitiuam Eccleſiam ieiunia non conſtituiſſe in diſcrimine ſeu delectu ciborum.

De ciborum delectu.

Imo interdictionē ſeu exceptionem certorum eduliorum tempore ieiunij, Eccleſiam tunc tanquam hæreſin damnaſſe, & libertatem ciborum, quoad conſcientiam, etiam tempore ieiunij, magno zelo defendiſſe. Hoc etiam vetus Eccleſia diligēter tradidit, ſicut verba Tertulliani docent, ſuum quidem locum tribuendum eſſe ieiunio, ſed ſpirituales cultus, ſeu exercitia iuſtitię & dilectionis, longe anteferenda eſſe corporalibus ieiuniorum exercitijs.

Opus operatum ieiunij.

Et ipſum opus operatum ieiunij, ſeu, vt Tertullianus loquitur, inanitatē inteſtinorum, per ſe non eſſe cultum Dei, niſi ſcilicet ad pios & veros fines in Scriptura monſtratos referatur.

Libertas.

Libertatem igitur ſine opinione neceſſitatis, in ieiunijs vetus Eccleſia & vſurpauit & defendit, quoad tēpus & quoad cibos, quibus ſcilicet diebus, & quando ſit ieiunandū, & quibus cibis ſit vtendum. Tertio, colligitur etiam ex hac Tertulliani narratione, quæ obſeruationes ieiuniorum receptæ & vſitatæ fuerint in primitiua Eccleſia, Paſchale ſcilicet ieiunium, circa illos dies, quādo ablatus eſt ſponſus, quaſi ſolenne ex more maiorum receptum & vſitatum tunc in Eccleſia fuiſſe.

Quæ ieiunia tunc in Eccleſia.

Quod vero in illo etiam Paſchali ieiunio diuerſæ & liberæ fuerint obſeruationes, antea ex Irenæo oſtendimus. Et hoc forſan ſibi volunt Tertulliani verba, vbi dicit: Circa illos dies, quibus ſponſus ablatus eſt, ieiunari, hoc eſt, quod iuxta Irenæi narrationem quidam ieiunarint, non tantum duos illos dies, quando per crucifixionem ſponſus a diſcipulis ablatus eſt, & altero in ſepulchro quieuit, ſed plures etiam dies ante Paſcha.

Deinde oſtendit locus ille Tertulliani, Eccleſiam præter traditionem, cōſtitutionem & morem maiorum, ita enim Tertullianus loquitur, cœ-

piſſe

piſſe tunc ieiunare, etiam quarta & ſexta feria, quando ſcilicet ad ſtationes publicarum orationum conueniebant. Sed illa ieiunia non fuiſſe ab Apoſtolis impoſita, ſed paſſiue cucurriſſe, hoc eſt, indifferẽter ex arbitrio, non ex imperio diſciplinæ, nec ſub lege præcepti obſeruata fuiſſe. His enim verbis Tertullianus vtitur. Addit etiam Tertullian' de moribus Eccleſiæ Catholicæ hoc: Interdum etiam pane & aqua victitatum, vt cuique viſum erat ex arbitrio, nõ ex imperio. Hæc vero de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ. Item, de ieiunio in pane & aqua, tunc noua fuiſſe in Eccleſia, Tertullianus his verbis oſtendit. Mouiſtis ergo gradum, inquit, excedendo traditionem maiorum, dum quæ non ſunt conſtituta, obitis. Porro oſtendit etiam, Eccleſiam circa nonam horam, quando publicæ orationes concludebantur, ſolitam ieiunia ſoluere. Hæc omnia in ſequẽti Patrum hiſtoria magnum habebunt vſum.

Ieiunium IIII. & VI. feria.

Ieiunium in pane & aqua.

Quarto, ex hoc Tertulliani ſcripto recte & vere colligitur, q̃ τὸ νομοθετεῖν ieiuniorum Eccleſia in Montano reprehenderit & damnauerit, quod ſcilicet tempora ieiuniorum etiam tunc vſitatorum ex imperio & ſub lege præcepti, opinione neceſſitatis, obſeruanda eſſe docuerit, quodq; noua conſtitutione ſeu lege propria ieiunia, hoc eſt, certa ſolennia tempora præſcripſerit & mandarit, quibus diebus, & quam diu ſit ieiunandũ: Tertullianus enim ſcribit, præter vſitata tunc ieiunia, duas in anno hebdomadas, exceptis ſabbatis & Dominicis ieiunandas, a Montano fuiſſe præſcriptas, ſtationes etiam ieiuniorum in ſerum ſeu veſperam producendas eſſe.

Montani leges.

Deinde damnauit Eccleſia & hoc in Montano, quod leges fecit de prohibitione, vel ſicut Tertullianus loquitur, de exceptione & interdictione certorum eduliorum tempore ieiunij. Arguunt, inquit, Montaniſtas, quod xerophagias, hoc eſt, aridum victum obſeruent, ſiccantes cibum ab omni carne, vinoſitate, virulentia & humidioribus fructibus, cum lauacri abſtinentia. Et hiſce obſeruationibus Montanus neceſſitatem attribuit, cum Eccleſia e contra doceret, indifferenter ex arbitrio, vt cuique videretur, pro temporibus & cauſis cuiuſque non ex imperio, nec ſub lege præcepti, talia obſeruanda eſſe. Hæc enim ſunt Tertulliani verba.

Prohibitio ciborum.

Neceſſitas.

Quinto, illud etiam Tertulliani narratione vtiliter obſeruari poteſt, ex quibus Scripturæ fundamentis Eccleſia tunc leges Montanicas refutarit. Nempe, quia Apoſtoli & docuerunt & obſeruarunt pro temporibus & cauſis cuiuſque ieiunandum, nec vllum aliud iugum impoſuerunt certorum ieiuniorum. Ideo nec ex imperio nec ſub lege præcepti mandanda eſſe ieiunia: Paulum enim damnare temporum obſeruatores Cum vero Montaniſtæ dicerent, legales ſeu Moſaicas temporum obſeruationes abrogatas eſſe, nouas vero poſſe inſtitui, ſi modo fiat intentione honoris & cultus diuini: Eccleſia tunc reſpondit: Præter ea, quæ in Scriptura conſtituta, & in Apoſtolica Eccleſia vſitata fuerunt, nihil obſeruationis adijciendum: Nouitatem enim eſſe illicitam, quæ ſi ex humana traditione vel præſumptione oriatur hæreſin eſſe iudicandam, ſi ſub prætextu reuelationis ſeu inſpirationis diuinæ proponatur, Pſeudoprophetiam pronuntiandam De cibis vſi fuerunt locis Scripturæ, Matth. 11 & 15. Rom. 14. 1. Cor. 10. Gal. 4. Eſa. 58.

Apoſtoli de ieiunio.

Nouitas.

Locum vero Pauli, 1. Timoth. 4. Eccleſia tunc intellexit, non tantum de Marcionitis & Tatianis, qui cibos quoſdam perpetuo ad deſpicienda opera Creatoris prohibebant, verum etiam de Montaniſtis, qui certis temporibus cibos quoſdam prohibebant, ex imperio diſciplinæ, & in honorem Dei. Et ex Tertulliani reſponſione manifeſte patet, Montaniſtas tunc prorſus eadẽ exceptione, qua nũc Pontificij vtuntur, conatos

Locus 1. Tim. 4. quomodo intelligendus.

eludere

cludere locum Pauli,1.Tim.4.de ciborum prohibitionibus,ſicut Tertulliani verba oſtendunt,id quod Lectori diligenter obſeruandum eſt.

Montaniſtæ de meritis ieiunij.

Sexto,quas opiniones meriti Montaniſtę ieiunijs ſuis affinxerint,non aliunde melius & certius, quam ex Tertulliano Montaniſta cognoſcere poſſumus,quæ obſeruatio propterea vtilis eſt,oſtendit enim, ex quibus fontibus profluxerint Pontificiorum phraſes ſupra deſcriptæ, de meritis ieiunij. Ita autem Tertullianus Montani dogmata de ieiunio contra Eccleſiam defendens loquitur,ieiunium eſſe rationem promerendi Deum, eſſe antidotum,per quod purgetur cauſa mortis,&primordiale delictum expietur, per cibi interdictionē Deo offenſo ſatisfieri, ſalutē inedia redaccendi, & primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiari. Ieiunium Deum iratum homini reconciliare, de exitio liberare, iram Dei exorare, peccata elimare,impetrare tutelam & gratiam Dei. Ieiunia de Deo mereri periculorum auerſionem,&delictorum obliterationem,& carnem ieiunijs exhauſtam facilius per anguſtam ſalutis ianuam introire.Quodq; Dauid dixit: Spiritum contribulatum eſſe ſacrificium Deo. Hoc Tertullianus de cibi anguſtijs intelligit. Hæc omnia ſunt Tertulliani Montaniſantis verba.Et quia inde quędam in aliorum etiam Patrum ſcripta poſtea irrepſerunt, ſi Pontificij noluerint admittere, vt ea iuxta fidei analogiam commode interpretemur,poſſumus hinc oſtendere,ex qua Schola emanarint,& cuius linguam imitentur, cum Scriptura ita non loquatur.

Poſtremo, eſt & hoc obſeruandum,quibus ſcripturę locis Montaniſtæ ad ſtabiliendas ſuas de ieiunijs leges abuſi ſunt: Nempe de arbore,cuius vſus Adamo in paradiſo interdictus fuit.Item,Chriſtum ſuo ieiunio pręſtituiſſe legem ieiunijs.Et quæ præterea ſupra Tertulliani verbis commemorata ſunt. Obſeruandum eſt & hoc, quod ex ieiunijs & ſuperſtitioſis

Ethnica.

abſtinentijs certorum ciborum apud Ethnicos & Iudæos, Montaniſtæ per κακοζηλίαν occaſionem arripuerunt ſuorum ieiuniorum. Et quomodo Eccleſia illud inuerterit, ſcilicet xerophagias nouū eſſe affectati officij nomen,proximum ethnicę ſuperſtitioni.Item,quando Pontificij nos, qui ſuperſtitioſas ipſorum leges & opiniones de ieiunio non probamus, criminantur tanquam patronos crapulæ & ebrietatis,ſciamus eandem

Sophiſtica.

ſophiſticam Montaniſtas contra Eccleſiam vſurpaſſe, & ταπεινοφροσύνης ſpecie leges ſuas palliaſſe.Reſpondemus autem illud, quod Auguſtinus Vrbico reſpondit: Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita, relaxare ieiunium,hoc eſt, crapula & ieiunium non ſunt immediate contraria, vt enim,qui non ieiunat,neceſſe ſit inebriari. Prandia igitur, inquit Auguſtinus, temperantiam à voracitate & ebrioſitate ventricularum diſcernat, &c.

Hæc de Montaniſtarum ieiunijs ex Tertulliano, qui circa annum Domini 220.Montani partes defendendas ſibi ſumpſit, accuratius, retentis vbiq; ipſius verbis,explicare volui. Hæc enim obſeruatio oſtendit quales & vnde ſumptæ ſint traditiones de ieiunijs, quas ex apocryphis ſcriptis ſupra recenſuimus. Multa etiam ſequentium patrum dicta, ex vera hac de Montaniſmo hiſtoria, recte dijudicari poterunt, præcipue vero affinitas & ſimilitudo Pontificij ieiunij cum Montaniſmo,ad oculum quaſi ex hac hiſtoria deprehenditur & perſpicitur.

QVOMODO POST TERTVLLIANVM PER *aliquot annos libertas Euangelica in ieiunijs, ſalua retenta fuerit, ex Origene: Et de vſu ſanguinis.*

Ita ergo certamine illo Eccleſiæ contra Montaniſtas ſuperſtitioſæ leges de ieiuniis pauliſper repreſſæ, & libertas Euangelii aliquandiu retenta ac defenſa fuit, ſicut oſtendit locus Origenis, Homilia 10. in Leuiticum, vbi oſtendit, quomodo vere humilietur anima, quodq; verum ieiunium non conſiſtat in prohibitione ciborũ, & quæ ſit libertas in obſeruatione ieiuniorum, verba Origenis hæc ſunt: Tu ſi vis ieiunare ſecundum Chriſtum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus eſt aptum totius anni, imo totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuã, ſi tamen didiciſti à Domino, quia mitis eſt & humilis corde, vis tibi oſtẽdam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna à malis artibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à malis cogitationibus, tale ieiunium Deo placet: abſtinere vero cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum illis qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Indignati ſunt aliquando Phariſæi Domino, cur diſcipuli eius non ieiunarent, quibus ille reſpõdit: Non poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cum illis eſt ſponſus. Illi ergo ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Nos habentes ſponſum nobiſcum, ieiunare non poſſumus. Neq; hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos, habemus quartã & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ, &c.

Origenes de ieiunio.

Scripſit autem Origenes circa annum Domini 240. Et tunc ſine ſuperſtitioſis legibus & opinionibus Eccleſiam ſeruaſſe libertatem Euangelicam in ieiuniis, ex loco illo Origenis manifeſtum eſt. In ea tamẽ libertate, illi qui ſine legibus, libere & ſponte vel ſæpius vel ſtrictius ieiunabãt, paulatim concipiebant opinionem maioris perfectionis, ſicut Clemens Alexandrinus anteceſſor Origenis 5. ſtromatum de Ignoſtici ſui, quem informat perfectione diſputans, inquit: Nouit ipſe ieiunij quoq; ænigmata illorum dierum, qui vocantur Mercurii & Veneris, &c.

Opinio perfectionis.

Porro allegatur & alia ſententia ex Origine lib. 3 in Iob. Quando ieiunamus abſtinemus nos, vt non guſtemus carnes, neq; vinum neque ſuperfluas eſcas. Sed illud ſcriptũ non eſſe γνήσιον Origenis, Eraſmus multis argumentis oſtendit. Et ipſe Origenes in cap. 15. Matt. contra ciborum diſcrimen ita inquit: Apoſtolus cum ſciret non ciborum naturam eſſe in cauſa, vt lædatur vtens, aut iuuetur abſtinẽs, ſed opiniones, quæq; in his ſubeſt ratio, dixit: Eſca non commendat nos Deo, neq; enim ſi comederimus abundabimus, neq; ſi non comederimus, aliquid deerit nobis. Et concludit contempta ſuperſtitione, in rebus indifferentibus, non faciendum eſſe diſcrimen in vſu cibariorum.

Origenes de ciborum delectu.

Illud vero obſeruandum eſt, quod Origenes Hom. 16. in Num. ſcribit: Etiam nos, qui ex gentibus vocati ſumus, neceſſario iubemur abſtinere, ſicut ab iis, quę idolis immolantur, ita & à ſanguine, &c. Licet enim decretum Apoſtolorum, Act. 15. factum fuerat, vt eſſet temporarium, propter infirmitatem eorum, qui ex Iudaiſmo conuerſi erant, tamen etiam ceſſante ea cauſa, obſeruatio illius decreti tanquã neceſſaria diu in Eccleſia manſit. Ita Biblis martyr, apud Euſebium libro 5. capite ſecundo, circa annum Domini 160. dicit: Nobis ne mutorum quidem animaliũ ſanguine veſci fas eſt. Et Tertullianus in Apologetico refert inter tentamẽta Chriſtianorum ſolitos à paganis botulos cruore diſtẽtos admoueri. Et Augu-

De eſu ſanguinis.

Auguſtinus.

ſtinus

ſtinus quidem contra Fauſtum lib.32.cap.13. dicit: Apoſtolos præcepiſſe, vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, vt cum Iſraelitis etiam gentes, propter angularem lapidem illum duos in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarẽt. At vbi Eccleſia gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus carnalis Iſraelita appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos vel minutiores auiculas nõ attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui forte pauci adhuc tangere iſta formidant, a cæteris irridentur. Hæc Auguſtinus. Poſtea tamen in ſexta vniuerſali Synodo circa annum Domini 680. peculiari Canone, qui eſt 67. reperita eſt illa prohibitio. Merito, aiunt, damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Et qui hæc fecerit clericus, deponatur, laicus excommunicetur. Item, in libris pœnitentiarijs peculiaris pœnitentia iniungitur illis, qui vel ſanguinem vel ſuffocatum comederunt. Quidā ſcribunt, demum circa annum Domini octingenteſimum obſeruationem illam generaliter deſijſſe. Quædam vero hiſtoriæ habent circa annum Domini 1114. Pomeranis ad fidem conuerſis, iniunctum fuiſſe, ne vel ſuffocatum, vel ſanguinem comederent. Imo Armeni adhuc hodie obſeruationem illam retinent. Adeo tenax eſt humana ſuperſtitio veterum obſeruationum, etiam quando nulla amplius talis cauſa ſubeſt, propter quam initio inſtitutæ & receptæ fuerunt, quod propter multas alias conſimiles obſeruationes notaſſe vtile eſt.

Sexta Synodus de ſanguine.

Pomerani.

Armeni.

CERTAMEN MANICHÆORVM, PRISCILlianiſtarum, & Euſtathij, de ieiunio & delectu ciborum.

Cum per Eccleſiæ certamẽ contra Montaniſtas libertas ciborum conſcientijs reſtituta & ſtabilita eſſet, cœpta fuit poſtea hæc pars doctrinæ varijs & prodigioſis hæreticorum diſputationibus turbari. Nam circa annum Domini 280. Manichæi inter cæteros multos errores etiam hũc ſparſerunt; Ab omnib. animantium carnibus abſtinendum eſſe, ſed nec oua ſaltem ſumenda, nec alimonia lactis vtendum, quia hæc omnia naturæ malæ & immundæ ſint, vt quæ diabolus operetur feculentiori materia mali, vel quæ commixtione gentis tenebrarum ſint inquinata, ſicut inquit Auguſtinus contra Fauſtum lib.6.cap.5. & lib.30.cap.5. vel quod de occiſis carnibus fugerit diuina ſubſtantia, referente Auguſtino de hæreſibus. Vinum etiam non bibunt, dicentes fel eſſe, quod ſit principium tenebrarum, Auguſtinus ibidem. Vtque oſtenderent ſe ex profeſſo ab Eccleſia catholica, quod ad articulum incarnationis Chriſti attinet, diſſentire, indixerunt ſuis ieiuniũ ipſa die Dominica, finxerunt enim Chriſtum non in vera carne, ſed in ſpectro natum, & reſurrexiſſe. Et videntur Manichæi ad eam opinionem inde delapſi, quod viderũt ex libertate Euangelica quoſdam ſane & aliquando, non autem tam multos, quam ipſi vellent à carnibus & vino abſtinere, vt igitur fortiori ratione plures ad abſtinentiam illam vrgerent, dixerunt ea immunda & abominanda eſſe, ſolis vero electis ſuis (ſicut perfectiores ſuos nominabant) ſimpliciter vſu carnium, ouorum, lacticiniorum & vini interdicebãt. Auditoribus vero ſuis tanquam imperfectioribus ſecundum veniam illa edenda concedebant, ſicut ſcribit Auguſtinus contra Fauſtum lib 30.cap.5. Et hæc eſt origo, vnde poſtea Monachis, & præcipue Carthuſienſibus tanquã perfectioribus, ſub alio prætextu, ſtrictior abſtinentia à carnibus, quam reliquo vulgo, tanquam imperfectioribus iniuncta fuit. Quia vero Auguſtinus ſemper

Manichæorum abſtinentia.

Ieiunium in Dominica.

Occaſio Manichaiſmi.

Opinio perfectionis.

Carthuſienſes.

Notá.

opponit

opponit Manichæis, nō vſum carnium, ſed luxum in culpa eſſe, videntur Manichæi fundamentum ſuæ opinionis inde extruxiſſe: ſi caro & vinum cauſa ſunt vitioſarum cupiditatum in veſcentib. ſicut non pauci ſcripſerunt; conſequens ergo erit, illa per ſe eſſe immunda, & commixtione gentis tenebrarum inquinata.

Poſtea ſub annum Domini 380. à Priſcilliano quodam in Hiſpanijs & Gallijs eadē hæreſis renouata fuit, carnes ſcilicet eſſe immundas, & execrandas, atq; ideo ab eſu earum abſtinendum. Illud vero Manichæorum delirium multi iuſtis voluminibus refutarunt. Et in publicis etiam ſynodis opinio illa damnata fuit. In Ancyrana enim Synodo circa annum Domini 308. Can. 14. Manichæis oppoſitus eſt, vt qui in clero à carnibus abſtinere volunt, habeant hanc poteſtatem, ſed ita, ne illas tanquam immundas contemnant, ſed cōtingant. Eos vero, qui carnes pollutas & abominantes exiſtimarent, ita vt nec olera cum carnibus coſta guſtare velint, deponendos eſſe. Idem Canon poſtea contra Priſcillianiſtas repetitus fuit in Toletano primo, Canon. 21. in Braccarenſi, Canon. 14. & 32 Et Eccleſia poſtea in deteſtationem Manichæorū ieiunium diei Dominicæ abominabile iudicauit. Et poſt exortam Manichæorum hæreſin illud ſine dubio ſcriptum eſt, quod Ignatij Epiſtolę ad Philippenſes poſtea aſſutum eſt; Eum ſcilicet eſſe χριστοκτόνον, qui dominica die ieiunat, ea ſcilicet opinione, ſicut Manichæi. *Priſcillianus.* *Ancyrana Synodus.*

Porro circa annum Domini 320. Euſtathius, Sebaſtiæ in Armenia Epiſcopus à carnium eſu abſtinendum docuit, nō quod cum Manichæis eas immūdas & abominādas iudicaret, ſed alia opinione & ſpecie, quæ qualis fuerit, ex hiſtorijs oſtendendum eſt. Socrates lib. 2. cap. 33. dicit, Euſtathium multa præter ritus Eccleſiæ tentaſſe. Et inter cætera recenſet hoc, βρωμάτων ἀπέχεσθαι ἐδογμάτιζεν, à cibis abſtinendum docuit, καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας νηστείας ἐκτρέπεσθαι, & præſcripta ſeu conſtituta quidem ieiunia auerſanda, Dominicis vero diebus ieiunandum docuit. Sozomenus vero lib. 3 cap. 13. clarius explicat, qua opinione & ſpecie Euſtathius hoc fecerit. Armenis, inquit, auctor fuit monaſticæ diſciplinæ σπουδαίας, auſteræ ſeu accuratæ vitæ, καὶ εἰσηγητὴν γενόμενον ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, & extitiſſe ipſis autorem, qui inſtituit & introduxit accuratam, exactam, exquiſitam ſeu conſummatam diſciplinam, quibus cibis ſit vtendum, & à quibus abſtinendum. Dicit autem Sozomenus, Euſtathium præ nimis exquiſita diſciplina ad abſurdas obſeruationes delapſum. Et addit, quoſdā ex ſectatorib. ipſius accuſari, quod Dominicis diebus ieiunarint. Adijcit & hoc, Euſtathiū in Synodo Gangrenſi ſe declaraſſe, οὐκ αὐθαδείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως quod non contumaciæ aut arrogantiæ, ſed religioſæ exercitationis erga Deum gratia, illa inſtituiſſet & introduxiſſet. Hęc ex Sozomeno ipſius verbis, quę plana ſunt, deſcribere volui, nam interpres Angelus ſententiam illam non fideliter reddidit. Et in actis Concilij Gangrenſis dicitur, Euſtathium docuiſſe carnium cibos illicitos eſſe: Sed Sozomenus clarius opinionem illius exponit. *Euſtathii abſtinentia.* *Ciborum delectus ab Euſtathio.*

Conſideretur autem ordo hiſtoriæ de ieiunijs: Cum enim Manichæorum dogma de prohibitione ciborum, propter craſſam blaſphemiam, inuiſum eſſet omnibus, ſtatim ſuperſtitio cogitauit, ſi hac non ſucceſſit, alia aggrediendum eſt via. Euſtathius igitur primum Monachis ſuis præſcripſit exquiſitam diſciplinā, quib. cibis vti poſſent, & à quib. abſtinere deberent, à carnibus ſcilicet ſicut Gangrenſis Synodus declarat. Et illam abſtinētiam propoſuit, non ea opinione, ſicut Manichęi, quaſi carnes im- *Opinio Euſtathii.*

mundæ

mundæ & abominabiles eſſent, ſed διὰ ἄσκησιν κατὰ θεὸν, propter exercitationem cultus diuini. Poſtea inſtitutum illud multi alii etiam amplexi ſunt, & aduerſus alios, quos præ ſe contemnebant, ſe extollebant, arrogantes ſibi iuſtitiam & perfectionem, ſicut Gangrenſes Canones oſtendunt. Et diligenter obſeruetur, quando & quo autore inſtituta fuerit diſciplina illa, præſcribens, & præcipiens, quibus cibis ſit vtendũ, & à quibus ſit abſtinendum, in exercitiis cultus diuini, quodq; in tali ciborum delectu conſiſtat cultus Dei.

Nota.

Gangrenſis Synodus.

Propter illã vero controuerſiam vicini Epiſcopi ad Synodũ Gangrenſem conuenerunt. Et in 2. Canon. ita decreuerunt: Si quis eum, qui carnem (excepto ſanguine idolothyto & ſuffocato) ex fide cum religione manducat, condemnarit, velut ſpem propter huiuſmodi perceptionem non habeat, anathema ſit. Et ca. 19. dicunt, ſi quis eorum, qui in propoſito ſunt continentiæ præter neceſſitatem corporalem, & ſuperbiens ieiunia communis totius Eccleſię putauerit contemnenda, perfectam ſibi in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Quomodo vero Euſtathius communia Eccleſiæ ieiunia contempſerit, ex inſtituto ipſius intelligi poteſt, quod ſcilicet non ex luxu quodam hoc fecerit, ſed prætextu exactioris continentiæ, ſæpius & ſtrictius ieiunãdum docuerit, ita vt ne Dominico quidem die ſoluendum voluerit ieiunium, ſicut Concilii Canon 18. dicit: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicãs die Dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei contemptum, anathema ſit.

Libertas.

In hoc igitur Gangrenſi Concilio libertas noui Teſtamenti de cibis recte defenſa eſt, quod ſcilicet qui ex fide cum timore Domini carnes mãducat, non ſit condemnandus, quaſi propter earum perceptionem ſpem non habeat. Prohibitio igitur carnium tempore ieiunii ſub peccato mortali, & ſub pœna damnationis, tunc nondũ fuit in Eccleſia. Tentata quidẽ fuit ꝓhibitio illa, ſicut oſtendimus, ſed Eccleſia tunc illã nõ recepit, ſed damnauit. Quia vero Monachi & Clerici abſtinebant, & abſtinentia illa laudari incipiebatur, tanquam eximium exercitium cultus diuini, ſicut ex hiſce narrationibus patet: Illa admiratio peperit poſtea ęmulationem, inde facta eſt conſuetudo, & tandem ex conſuetudine lex, ſicut ſequẽtes hiſtoriæ oſtendent.

Nota.

HISTORIA SPIRIDIONIS.

Et hactenus quidem per annos poſt Chriſtum natum trecentos, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de forma ieiunii & diſcrimine ciborum, variis coloribus tentatæ, ſed vel priuatis piorum, vel publicis Eccleſiæ iudiciis repreſſæ & refutatæ fuerunt.

Ordo hiſtoriæ de ieiuniis.

Cumq; vetus Eccleſia, ſicut ex Tertulliano oſtendimus, ieiunia, & quæ ex conſuetudine viſitata eſſe cœperant, & quæ pro temporibus & cauſis cuiuſq; vel indicebantur vel ſuſcipiebantur, non ex imperio, nec ſub lege præcepti, ſed ex arbitrio, indifferenter & libere ſeruaret, nec certæ vel neceſſariæ eſſent obſeruationes, quamdiu, & à quibus cibis, ieiunii tempore eſſet abſtinendum. Videbimus iam porro, quomodo poſt annum Domini trecenteſimum, in liberis illis & diſſimilibus obſeruationib. ex admiratione auſterioris diſciplinæ, in prolixiorib. ieiuniis, & voluntaria à carnibus abſtinentia, quidam priuatim opinionem vel neceſſitatis vel meriti conceperint, quidam vero publice legem neceſſitatis, & tempori ieiuniorum, & diſcrimini ciborum ſub prætextu Apoſtolicæ traditionis, adſcribere conati ſint, idq; opinione meriti, ſub peccato mortali & pœna damnationis. Et quomodo tamen ſubinde veſtigia quædam veteris & primitiuæ libertatis manſerint, retenta & defenſa fuerint, donec tota ea

collapſa & ſublata eſt. In omnibus vero, quæ ſequētur, hiſtorijs, cogitandum eſt id, quod Tertullianus dicit: Quod primum verum, adulterinum quod poſterius. Et quod Cyprianus eleganti ſimilitudine oſtendit: Sicut in aquæductibus, quandoq in remotioribus canalib. aqua turbida vel feculenta apparet, regredimur ad canales fonti propiores, & denique ad ipſum fontem: Ita in controuerſijs Eccleſiaſticis recurrēdum eſſe ad teſtimonia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, præcipue vero ad fontes ciuitatis Dei, vt iuxta Auguſtini conſilium, non ideo aliquid verum & rectum eſſe putemus, quia vel hic, vel ille, doctrina & ſanctitate præpollens, hoc vel ſenſerit, vel fecerit, ſed ſi ex libris canonicis hoc probare potuerint, vt in illorum ſcriptis, quæ diuinarum ſcripturarum autoritati congruunt, cum laude eorum accipiamus, quæ autem non congruunt, cum pace eorum reſpuamus.

Tertulliani dicta. *Cypriani ſimilitudo.* *Auguſtinus.*

Ita ergo hoc loco adſcribemus celebrem hiſtoriam Spiridionis, qui circa tempora Nicenæ ſynodi, & poſtea, vixit. Sic autem deſcribitur hiſtoria illa apud Sozomenum lib. 1. cap. 11. Cum inſtaret Quadrageſima, quidam ex itinere diuertit ad Spiridionem, quib. diebus ipſe cum ſuis ſolebat ieiunia continuare, ita vt certo ſeu ſtatuto die cibum guſtaret, intermedijs autem ſeu interpoſitis diebus ἄσιτος, ſine cibo permaneret, cum igitur Spiridion hoſpitem valde feſſum videret: Age, inquit, filia, lauato hoſpiti pedes, & quod comedat ei appone. Cum vero filia reſponderet, nec panē, nec farinā ſeu polētam adeſſe, propter ieiunium enim ſuperuacua fuiſſet horum apparatio, Spiridion cum prius precatus eſſet, & veniam petijſſet, mādauit filiæ, vt carnes ſuillas, quas domi ſalitas habebat, coqueret, quibus coctis, hoſpitem fecit ſecum accumbere, deque appoſitis carnibus ipſe cœpit comedere, hortans hoſpitem, vt idem faceret, qui cum illud facere recuſaret, diceretque, ſe Chriſtianum eſſe: Hanc, inquit, ob cauſam, eo minus recuſare debes, Verbum Dei enim pronuntiat, Mundis omnia eſſe munda. Multa in hac hiſtoria notanda ſunt. Oſtendit enim primo, quod tunc in Quadrageſima quidam libere ieiunium per aliquot dies, ſine vllo cibo continuarunt. Et in illis regionibus, ſicut Mirandulanus de prænotionibus li. 3. inquit, per duos, tres, aut quatuor dies, ab omni cibo abſtinere, nec mirum, nec moleſtum erat, quod in noſtris frigidioribus locis, vel impoſſibile vel miraculoſum eſſet. Secundo, quod in quadrageſima pane & polenta contenti, ab eſu carnium abſtinuerint. De illa vero libera & diſſimili obſeruatione antea ex Irenæo quædam annotauimus, & mox ex Epiphanio & Socrate etiā quædam adſcribemus. Tertio, quod acceſſerit tunc opinio neceſſitatis, Chriſtianum ſcilicet in quadrageſima non poſſe bona conſcientia & ſine peccato carnes comedere, ſed neceſſario tunc ab illis, ſi Chriſtianus eſſe velit, abſtinere debere. Quarto, quod Spiridion, licet prius veniam à Deo petat, quod præter ſuum morem & inſtitutum, illo die cibum capere, & in Quadrageſima carnes comedere vellet, libere tamē ſine ſcrupulo conſcientiæ, & ipſe carnes comederit, & hoſpitem, vt idem faceret, hortatus ſit. Quinto, cum hoſpes religionem prætēderet, & recuſaret in Quadrageſima carnes comedere, eo quod exiſtimaret, Chriſtianis ſine peccato hoc non licere; Spiridion diſerte negat hoc, & argumentum hoc inuertit & refutat, propter hanc ipſam cauſam, inquiens, quod Chriſtianus es, eo magis non debes recuſare eſum carnium, etiam in ieiunio Quadrageſimæ, quia Deus ipſe ſine prohibitione & exceptione pronuntiat: Mundis omnia eſſe munda, quod ſi ipſe Spiridion recte expendiſſet diuinum illud oraculum, Act. 10. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris, non opus fuiſſet prius veniam petere, quaſi in Quadrageſima comedendo carnes aliquid prohibiti & illiciti facturus eſſet. Manifeſte igitur hæc hiſtoria vtrumque oſtendit. Et quod

Obſeruanda in Spiridionis hiſtoria.

liberis illis obſeruationib. cœperint affingi opiniones neceſſitatis, quib. etiam magni viri faſcinari cœperunt. Et, quod tamen obiectis conſcientiæ ſcrupulis & laqueis, ad fundaméta ſcripturæ reſpexerint, vnde ſuperſtitioſæ illæ opiniones repreſſæ ac refutatæ, & libertas noui Teſtamenti vſurpata & defenſa fuit, ſicut exemplum hoc Spiridionis oſtendit.

QVOMODO CIRCA ANNVM DOMINI 400. *vna cum vita Monaſtica, etiam leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti, per Baſilium, Epiphanium & Ambroſium, in Eccleſiam inuehi cœperint: Et de Aerij hiſtoria.*

Series hiſtoriæ ieiunij.

Pergamus autem in contexẽdo ordine hiſtoriæ. Hactenus enim oſtendimus, quomodo poſt libera ieiuniorũ exercitia, auſterior in ieiunijs & abſtinentia ciborum diſciplina, Monachorum primum collegia, opinione cultus & perfectionis, per modum conſtitutionum inuaſerit, ſicut Euſtathij hiſtoria oſtendit. Et quomodo clericis diſciplinam illam arripientibus & imitantibus idem permiſſum fuerit, ſicut Ancyrana ſynodus docet: Quomodo etiam alij, admiratione eius diſciplinæ, ſine lege aliqua, priuatis ſuis (vt ita dicam) deuotionibus, inſtituta illa ſectari, ſed libere cœperint. Vnde in conſuetudinem, ſed liberam, res abire cœpit, admixta tamẽ ſenſim opinione aliqua neceſſitatis, ſicut Spiridionis hiſtoria oſtendit. Iam vero inſequentes hiſtoriæ monſtrabunt, quomodo monaſtica illa inſtituta in genere omnibus imponi cœperint.

Primo, per viam exhortationis, exaggeratis ieiunij meritis. Deinde, per modum legis & opinione neceſſitatis, ſub prætextu & titulo Apoſtolicæ traditionis. Semper autem in memoriam reuocetur, quod initio huius loci diximus, vera ſcripturæ ieiunia, ſi ad veros iuxta ſcripturam fines referantur, non reprehendi, ſed merito laudari. De ſuperſtitioſis vero ieiuniorum legibus & opinionib. iam diſputamus, quomodo illæ Eccleſiam inuaſerint.

Propagatio Monachatus.

Baſilius igitur circa annum Domini 360. Inſtitutum Monachorum in Græciam introduxit. Monaſtica enim illa inſtituta primum in Ægypto, eo, ſicut Philo oſtendit, modo cœpta, in Syriam progreſſa ſunt, inde per Euſtathium in Armeniam tranſlata, poſtea vero per Baſilium in Græciam, per Epiphanium in Cyprum, per Ambroſium in Italiam deducta fuerũt. Et ſimul cum Monachatu non parum etiam ſuperſtitionis in ieiunijs & delectu ciborum inuectum fuit, ſicut oſtendimus.

Baſilius igitur cum Monaſticas Euſtathij conſtitutiones in Monaſterio recepiſſet & ſeruaſſet, Euſtathij enim librum ἀσκητικὸν, Baſilius ſuo nomine adſcribi non ægre paſſus eſt, ſicut Sozomeni narratio oſtendit. Factus deinde Epiſcopus, eaſdem obſeruationes in genere vniuerſæ etiam Eccleſiæ proponere cœpit.

Baſilij edictum de ieiunio.

Cumque antea conſuetudo ieiunandi libera & diſſimilis recepta fuiſſet, ſicut ex Irenæo & Tertulliano oſtendimus, Baſilius tanquam generale edictum proponit, quot diebus, quamdiu, & quorũ ciborum abſtinentia, ieiunandũ ſit. In prima enim homilia de ieiunio, meminit cõſuetudinis, quod ieiuniorum tempore carnes nõ ederint, à vino abſtinuerint, & ante veſperam cibum non ſumpſerint. Secunda vero Homilia dicit: Alia ieiunia ſponte ſuſcipi: Paſchale vero tanquam κήρυγμα καὶ παράγγελμα, publicum mandatum & edictum, denunciari.

Et tamen, quod notandum eſt, non quadraginta, ſed quinque tantum diebus ieiunium illud Baſilius in eo loco circumſcribit. Quia vero non-

dum leges impoſitæ erant, Baſilius multis & varijs exhortationibus hoc agit. Et de veris finibus ſeu effectibus ieiunij, multa quidem præclara ſecundum ſcripturam dicit: ſed ſicut in huiuſmodi declamatorijs materijs fieri ſolet, longius etiam prouehitur. Cum enim cõtra crapulam & ebrietatem multa declamitaſſet, & animaduerteret, illa omnia etiam ad temperantiam poſſe referri: vt igitur edictum ſuum de ieiunio ſpecioſius & plauſibilius reddat, plura & grandiora ieiunio tribuit, quam vel ſcriptura tradat, vel eius analogia ferre poſſit, quæ nos ſane libenter commode ad analogiam fidei interpretaremur, ſed Pontificij hoc non admittunt. Dicit autem Baſilius, tam vetus eſſe ieiunium, vt ſimul cum homine condito cœperit. Verbũ enim illud (Non edetis de hoc ligno) ieiunij & abſtinentiæ legem eſſe. Et quia Eua in ligno illo non ieiunauit, Deo nobis per ieiunium ſatisfaciendum eſſe. Et quia ideo quod Adam non ieiunauit, nos e Paradiſo exulamus, ieiunandum igitur eſſe, vt ad Paradiſum per ieiunium reuertamur, &c. Quæ ſi conferãtur ad ea, quæ ſupra ex Tertulliano Montanizãte deſcripſimus, manifeſtum erit, cum ſcripturæ phraſes non ſint, ex qua Schola prodierint. Senſu enim & verbis cum Montani traditionibus prorſus conueniunt. Et hoc diligenter obſeruãdum eſt, cum ex conſuetudine legem vellẽt facere, quomodo per Rhetoricas hyperbolas à ſcripturæ ſimplicitate receſſum, & ad ea, quæ præcedẽtibus ſeculis damnata fuerunt, inclinatio rurſum facta ſit. Quæ enim in Montano Eccleſia, circa annum Domini 180. damnauit, ea circa annũ 380. iiſdem ferme verbis in Eccleſiam inuehi cœperunt, ſicut collatio manifeſte oſtendit. Supra autem oſtendimus, diuerſum prorſus eſſe abſtinere à fructu à Deo prohibito, & ieiunare, hoc eſt, à cibo licito ad tempus abſtinere, niſi quod poſtea ieiunium falſo definierunt, eſſe abſtinentiam a cibis per humanas traditiones prohibitis. Sed hæc in præcedentibus ſunt explicata.

Rhetorica hyperbola.

Epiphanius vero circa annum Domini 370. ſub Valente & Valentiniano, cum ante in Monaſterijs Ægypti inſtitutus, ipſe poſtea in Palæſtina Monaſterium extruxiſſet: Factus tandem Cypri Epiſcopus, non per viam exhortationis, ſicut Baſilius, ſed diſertis verbis, tanquam legem generalem, & conſtitutionem neceſſariam, ieiuniorum tempora, & delectum ciborum proponit, idque ſub nomine traditionis & conſtitutionis Apoſtolicæ. In compendiaria enim doctrina dicit: Rituum, qui in Eccleſia vſurpantur, quoſdam obſeruari ἐκ προστάγματος, ex præſcripto, ex lege, ſeu mandato, τὰ δὲ κατὰ ἀποδοχὴν προαιρέσεως: Quoſdã vero libera ſeu voluntaria electione ſuſceptos eſſe, & ſicut in præcedentib. inquit, quoſdam ἀπ' ἰδίου νοός, ex priuatis cogitationibus, ſibi cõſtituiſſe diſciplinam & ritus cultus diuini, quibus annumerat ieiunia admiranda. Et in fine dicit, quod cum reliquis etiam hiſtorijs conſentit, ſeruatum tunc fuiſſe ieiunium quarta & ſexta feria vſq; ad nonam horam: Illis enim diebus, ſicut ipſe dicit, celebrabãtur συνάξεις, hoc eſt, Eccleſiaſtici conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad exercitia orationum, & ad cœnę Dominicæ communionem, propter quæ exercitia ſeruabantur tunc ieiunia. Item dicit, Eccleſiam tunc ſolitam ſeruare Quadrageſimam in ieiunijs ante ſex dies præcedentes Paſcha. Et alicubi per ſex illos dies Paſchæ in ξηροφαγίᾳ, pane ſcilicet, ſale & aqua, ſolitam perſeuerare. Hoc vero ſingulare eſt, quod Epiphanius addit, ὁρισθείσας τεχθείσας, ieiunia quartæ & ſextæ feriæ ordinata, ſtatuta & impoſita eſſe ab Apoſtolis. Cumque eius rationem de proditione & crucifixione Domini addidiſſet, inquit, & tradiderunt Apoſtoli illis diebus celebranda ieiunia, vt impleretur hoc dictum: Quando auferetur ab ipſis ſponſus, tunc ieiunabũt in illis diebus.

Epiphanius primum Monachus.

Legem imponit ieiunij.

Unde tales obſeruationes primum orta.

Leges Epiphanij de ieiunio.

Et contra Aerium dicit, Apoſtolos definiuiſſe, præſcripſiſſe & ſtatuiſſe (vtitur enim verbo ὁρίζεσθαι) quarta feria, & pro ſabbato ieiunandum eſſe. Item, Apoſtolos pcepiſſe ſeu edixiſſe (vtitur n. verbo παραγγέλλειν) vt in ſex diebus ante Paſcha nil ſumeretur, niſi panis, ſal & aqua.

Refutantur Epiphanij leges.

Et allegat quidem librum conſtitutionũ Apoſtolicarum, ſed ſcriptum illud apocryphum eſſe ſupra oſtendimus, nec ipſe hoc diſſimulat contra Audianos ſcribens, & ex Tertulliano manifeſtiſſime oſtendimus falſum eſſe, quod Epiphanius dicit, ieiunium quartæ & ſextæ feriç traditionem, ſtatutum, præſcriptum & mandatum Apoſtolorum eſſe. Eccleſia enim circa annum Domini 180. Montaniſtis hoc oppoſuit, quod ieiunatũ tunc quidem fuerit 5. & 6. feria, ſed paſſiue, ex arbitrio, nõ ex imperio, nec ſub lege pręcepti, ſicut verba ſupra adſcripſimus. Et Auguſtinus diſerte dicit, Apoſtolos non definijſſe, quibus diebus ieiunandum ſit, & quibus nõ ieiunandum, ſicut poſtea ex Socrate idem oſtendemus. Et Ambroſius in 14. caput ad Roma. dicit, humanas eſſe traditiones diuerſas & diſſimiles. Sunt quidam, inquit, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt, ſunt qui ſabbatis, ſunt iterum, qui à Paſcha vſque ad Pentecoſten edant. Ξηροφαγίαι vero adeo non ſunt Apoſtolorum traditio, præſcriptum ſeu mandatum, vt circa annũ Domini 200. Eccleſia eas refutarit, ideo quod eſſet affectatum noui officij nomen, ſicut ſupra verba Eccleſiaſticorum ex Tertulliano deſcripſimus. Sed quia in conſuetudinem tunc venerunt talia ieiunia, Epiphanius illis, quia paulo vetuſtiora videbãtur, adſcripſit titulum traditionum & conſtitutionum Apoſtolicarum, abuſus ad hoc teſtimonijs, & apocryphis & ſuppoſititijs ſcriptis. Atq; ita, quod in Montaniſtis vetus Eccleſia damnarat, hoc poſt annos ducentos Epiphanius tanquam Apoſtolicam traditionem & conſtitutionem proponere non veretur. Non itaque leuiter ſinamus nobis imponi titulo traditionum Apoſtolicarum, ſed ſemper regrediamur ad fontes.

Nota Montanica.

Epiſcoporũ condemnationes quales.

Sicut autem ſæpe factũ fuit, quando argumenta firma & ſolida defuerunt, quod hæreſeos nomẽ tanquã caput Gorgonis obiectũ fuit, ſicut de damnatione Euſtachij, qui Aerij collega fuit, Socrates lib. 1. c. 24. inquit: τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν καθαιρουμένων ποιεῖν οἱ ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν, καὶ ἀσεβῆ λέγοντες, τὰς δὲ αἰτίας τῆς ἀσεβείας οὐ λέγουσι. Hoc, inquit, Epiſcopi in omnib. quos damnant, facere ſolent, vt eos accuſent, & impios pronuntient, cauſas vero & rationes impietatis non reddant.

Aerij hæreſis apud Epiphanium.

Ita Epiphanius ad ſtabiliendas leges ſuas de ieiunijs & delectu ciborum, arripit Aerium quendam, quem verbis admodum contumelioſis hæreſeos accuſat & condemnat. Inter reliqua vero has cauſas recitat. Primo, quod dixerit, Epiſcopũ reuera nihil differre à presbytero, quod illo ipſo Epiphanij tempore Hieronymus tanquam verum ex Paulo probauit, in Epiſtola ad Oceanum, & in commentarijs ad Titum. Deinde, quod Aerius leges de diebus ieiuniorum, & de ciborũ delectu reprehẽderit: quia enim Epiphanius leges illas probabat, & laudabat, ſtatim igitur diuerſum ſentiẽtes hæreticos proclamabat. Sed remoto aut ſepoſito paulisper hoc præiudicio, rem ipſam conſideremus, & cauſam ipſam perſonis è ſcena remotis expendamus.

Quid Aerius, & contra quem diſputarit.

Licet enim hiſtoria illa Aerij non extet alibi deſcripta, ex illis tamen circumſtantijs, quas Epiphan. deſcribit, non obſcure colligi poteſt, quid Aerius diſputarit. Dicit enim Epiphanius, quod reliqui etiam hiſtorici commemorant, Aerium collegam fuiſſe Euſtathij illius, de quo paulo ante diximus, & cœpiſſe ab eo diſſentire, & contra eum diſputare. Supra autem ex Sozomeno oſtẽdimus, Euſtachium illum præſcripſiſſe ſuis rigi-

dam diſciplinam, de temporibus ieiuniorum, & quibus cibis ſit vtēdum, à quibus vero abſtinendum. Si itaque Aerius ea, quæ Epiphanius ipſe tribuit ſuperſtitioſis Euſtathij legibus, quas vetus etiam Eccleſia tunc damnauit, oppoſuit ſcilicet tempora ieiuniorum non eſſe τεταγμένα, ab Apoſtolis ſtatuta & præcepta: hoc enim Iudaicum, & iugum ſeruitutis eſſe. Idem certe dixit, quod Auguſtinus & Socrates dicunt, Apoſtolos ſcilicet nec definijſſe, nec legem tuliſſe, quibus diebus ſit ieiunādum. Et idem etiam Eccleſia contra Montaniſtas apud Tertullianum dicit. Et quod porro Aerius contra Euſtathij leges dicit: Si ieiunare voluero, eligam à me ipſo diem, & ieiunabo non ex lege præcepti, ſed ex libertate, quodque dicit, ſe ieiunare quarta feria & pro ſabbato non ex imperio vel ſub lege præcepti, ſed libere & voluntarie. Idem certe dicit, quod Eccleſia Tertulliani tempore, contra Montaniſtas dixit: ſicut verba illa ſupra ex Tertulliano annotauimus. Et ſi moderate vſus fuit Aerius eſu carnium & potu vini, niſi libere vellet abſtinere, ſicut Epiphanius inquit, ſi illud contra Euſtathij leges fecit, quomodo damnari poſſit, niſi vetus Eccleſia apud Tertullianum ſimul damnetur, imo niſi Apoſtolus ſimul damnetur, non video. Damaſcenus in libr. de hæreſib. de Aerio ita ſcribit: Carnib. & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione, in ſtatis ieiunijs negauit ſe lege teneri. Et quæſo Lectorem, vt Eccleſiæ illa verba apud Tertullianum conferat ad ea, quæ Aerio Epiphanius & Damaſcenus tribuūt. Et cogitet Aeriana oppoſita fuiſſe Euſtathij legibus, atque ita iudicium ferat. Si vero Aerius ex quadam petulantia cōmunia Eccleſiæ ieiunia, ſi veris iuxta Scripturam finibus, & ſalua conſcientiarum libertate fiebant, turbauit, vt cum annua ſolemnitate meditanda eſſet hiſtoria paſſionis Chriſti, ipſe à ſummo mane carnibus & vino ſe impleuerit, ſicut Epiphanius ipſi tribuit, nec laudo, nec probo factum. Sed Epiphanius omnia illa, etiam Euſtathio oppoſita, ſimul complectitur, quando Aerio hæreſin impingit. Et quia ipſe animaduertit, illas cauſas nō ſufficere, addit, Aerium totum Arrianum fuiſſe, quod ſi verum eſt, merito ſane hæreticus iudicatus fuit. Quod autem ad hanc de ieiunio controuerſiam attinet, cum Epiphanius Euſtathij monaſticam diſciplinam & inſtituta de quibus ſupra diximus, non tantum probaret ſed admiraretur, quid aliud potuit quam Aerij diſputationem Euſtathio oppoſitam damnare? cum tamen antea Eccleſia ipſum Euſtathium in hac materia damnaſſet.

In refutatione vero Epiphanij διατάξεις Apoſtolorum potiſſimum allegat, ſed quia illis non ſatis fidit, alibi n. fatetur, eas eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, confugit itaq; ad συμφωνίαν Eccleſiarum. Sed quomodo inde poteſt legem facere, cum ante ipſum Irenæus, & poſt ipſum Socrates teſtentur, diſſimiles & liberas fuiſſe illas obſeruationes? Et ipſe Epiphani' in compēdiaria doctrina diſſimiles & diuerſas obſeruationes in cibis deſcribit. Quidam, inquit, abſtinent ab omnibus carnibus quadrupedum, volatilium & piſcium, ab ouis itidem & caſeo. Quidam vero à ſolis quadrupedibus abſtinēt, volatilib. vero & reliquis veſcuntur. Alij vero à volucrib. abſtinent, piſcibus vero & ouis vtuntur. Alij neq; ouis veſcuntur, ſed ſolis piſcibus. Alij vero etiam à piſcibus abſtinēt, caſeo vero veſcuntur. Alij neque caſeum ſumunt. Sunt præterea, qui à pane abſtinent, alij ab arborum fructibus, alij à cibis coctis, &c.

Diuerſa obſeruationes in cibis.

Opinio cultus.

Et moleſte quidem fert Epiphanius, quod Aerius noluerit λατρείαν, hoc eſt, cultum Dei in huiuſmodi obſeruationib. cōſtituere, cum Paulus expreſſe dicat, Roman. 14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, qui in his ſeruit Chriſto, acceptus eſt Deo, & probatus hominibus. Et 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo

1.Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Hæc Pauli teſtimonia certiora & tutiora ſunt, quam Epiphanij præiudicia.

Ita ergo, ſicut oſtendimus, Epiphanius, cum ad Monaſticas conſtitutiones aſſuefactus eſſet, fecit inde leges neceſſarias, communes & generales in ipſa Eccleſia, de temporibus ieiuniorum, & de ciborum diſcrimine.

Eodem modo Ambroſius circa annum Domini 380. quoque vna cum Monaſtica vita etiam leges ieiuniorum in ſuam inuexit Eccleſiam, quam grandia enim præter, imo niſi commode intelligantur, contra Scripturam iejunio tribuat, ſupra cum de patrum ſententijs ageremus, oſtendimus.

Ambroſii ſermones de quadrageſima. *Quadrageſima continua.*

De quadrageſimæ vero ieiunio multi extant ſermones ſub Ambroſij nomine, quos alij, quando ſententias inde citant, Maximo, alij Caſſidoro, alij alijs tribuunt. Et ſermon. 25. dicit, ideo quadraginta dierum numero ieiunari, quia Chriſtus numerum illum ieiunij conſecrauit. Quotidianis igitur ſine intermiſſione ieiunijs quadrageſimam celebrãdam, ita vt ſi quiſquam vnam diem abſtinendo prætermiſit, totam quadrageſimã violarit. Atqui Epiphanius Dominicam diem excipit. Et Chryſoſtomus dicit, duos cuiuſque ſeptimanæ dies in quadrageſima à ieiunijs liberos fuiſſe. Non itaque vniuerſalis tunc fuit Ambroſij lex. Imo non eſſe Ambroſij eam legem, inde patet. Nam libro de Elia & ieiunio, capit. 10. Ambroſius dicit: in quadrageſima totis, præter ſabbatum & Dominicam, ieiunatur diebus. Et tamen Sermon 25. dicit, non leue peccatum eſſe, & quidem apud conſcientiam, indictam à Domino fidelibus quadrageſimam violare. Quia ſcriptum ſit, qui dicit ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Sed quod ad numerum dierum, ieiunij attinet, Irenæus & Socrates diſerte dicunt, falſum hoc eſſe, & Chryſoſtomus, ſicut poſtea oſtendemus, expreſſe dicit, Chriſtum non præcepiſſe, vt quadrageſimale ſuum ieiunium imitemur. Serm. vero 33. Ambroſij dicitur, cauſam ſalutis noſtræ eſſe, ſi quadrageſimam ieiunemus. Et Sermon. 34. Quiſquis Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro ſalute ſua datam, prandẽdo ipſe reſcindit. Sicut enim reliquo anno ieiunare, præmium eſt, ita in quadrageſima nõ ieiunare peccatum eſt, illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria, illa de arbitrio veniũt, iſta de lege, ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Obſeruet autem lector, quod ſermones iſti dicũt, Reliqua ieiunia in anno voluntaria eſſe, & ex arbitrio. Epiphanius vero dicit, ieiunium quartę & ſextæ feriæ per totum annum ſeruandũ eſſe, ex lege præcepti traditionis Apoſtolicæ. Et Pontificij ieiunia quatuor temporum faciunt neceſſaria. Ita ſcilicet inter ſe cõſentiunt, qui extra Scripturam traditiones Apoſtolicas iactant, & inde leges faciunt. Et in illo ipſo Sermone Ambroſius fatetur, quoſdam in quadrageſima ſolitos prandere, quoſdam alternis ſeptimanis ieiunare. Ergo lex illa quadrageſimæ tunc primum introducebatur, quam ſenes & aniculæ potiſſimum amplectebantur, ſicut ibidẽ inquit: Vt autem omnes ad eam ſuſcipiendã permoueret, dicit Sermon. 36. numerum illum quadragenarium non eſſe terrena cogitatione inuentum, ſed cœleſti maieſtate præceptum, atque ideo, qui conſtitutum numerum vno die manducando præterit, non vt vnius diei violatorem accuſari, ſed vt totius quadrageſimę tranſgreſſorem argui, non enim tam ſacerdotum, quam Dei præcepta eſſe. Et Sermo 38. dicit quadrageſimæ ieiunia indicta & præcepta Chriſti eſſe, quæ vel ex toto, vel ex parte violare peccatum & ſacrilegium ſit, Serm. 37. Sed hæc, quæ de quadrage-

Indicta à Domino. *Cauſa ſalutis.* *Lex pro ſalute.* *Neceſſaria.* *Ex lege.* *Non generaliter ſeruata.* *Anicula.* *Præcepta.* *Sacrilegiũ.*

ſimæ

ſimæ ieiunio ſub Ambroſij nomine ſparſa ſunt, nec cum Scriptura, nec cum patrum præcedentium teſtimonijs conſentiunt. Et ex Chryſoſtomo & Socrate mox diuerſum oſtendemus.

DE IOVINIANI CERTAMINE, ET DE *Hieronymi ſententiis.*

Iouinianus.

Cum vero hoc modo leges ieiuniorum opinione neceſſitatis & meriti, iuſtitiæ & remiſſionis peccatorum vrgerentur, Iouinianus quidam ex Monacho Clericus factus cõtradicendo ſe oppoſuit: ſed quia, ſicut hiſtoriæ teſtantur, nec eruditus, nec eloquẽs fuit, & ſententiã ſuam contra illas leges & opiniones nõ ita, ſicut oportebat, ꝓpoſuit & defendit, Ambroſij Panmachij, & Hieronymi eloquentia cito repreſſus fuit. Non autem vno & eodem modo Iouiniani opinio à ſcriptoribus recenſetur. Hæreſeologi ex Thoma opinionem Iouiniani ita deſcribunt, quod docuerit, inter abſtinentiam ciborum, & eorum cum gratiarum actione perceptionem nullam eſſe differentiam. Quod ſi Iouinianus hoc intellexit de opere operato ieiunij ſeu abſtinentię, quod ad cultum Dei, & iuſtitiam coram Deo attinet In hanc certe ſententiam Paulus dicit, 1. Corint. 8. Eſca non commendat nos Deo, neq; enim ſi manducauerimus, abundabimus, neq; ſi nõ manducauerimus, aliquid nobis deerit. Et Rom. 14. Regnum Dei non eſt cibus vel potus, ſed qui in iuſtitia, pace & gaudio. Spiritus ſancti ſeruit Chriſto, is placet Deo. Ambroſius vero Epiſtola 82. ad Vercellenſes dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, non eſſe ieiunandum, prædicaſſe voluptates, ſuaſiſſe delitias, iuxta dictum: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Item, delirare eos, qui ieiunijs carnẽ ſuã caſtigent, vt menti ſubditam faciant, quæ ſi non exaggerandi & prægrauandi cauſa, ſicut ſæpe fieri ſolet, Iouiniano tributa ſunt, ſed ſi vere ita ſenſit, quia contra Scripturæ teſtimonia & exempla de ieiunio docuit, iuſte reprobatus fuit. Auguſtin⁹ inquit, Iouinianum docuiſſe: Non prodeſſe aliquid ieiunia, vel à cibis quibuſdam abſtinentiam: Quod ſi his verbis Iouinianus voluit negare effectus veri ieiunij, ſi ad illos fines referatur, ſicut ex Scriptura ſupra monſtratum eſt, non recte fecit.

Iouiniani opinio.

Ambroſius de Iouiniano.

Auguſtinus de Iouiniano.

Sed ex argumentis Iouiniani, ſumptis ex loc. ſcripturę 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Rom. 14. Matth. 11. Eſa. 58. & ex refutationibus Ambroſij & Hieronymi, nõ obſcure colligitur, de opinionibus meriti pręcipue certamẽ fuiſſe. Ambroſius dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, nullum eſſe ieiunij meritũ, vel nihil meriti accreſcere hominib. per ieiunium aut inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpẽſanda, ſicut Hieronymus refert. Et per meritum non intellexerunt veros ieiunij fines, ſupra ex verbo Dei deſcriptos, ſed ſicut Ambroſ. contra Iouinianum inquit, quæ nobis ſalus eſſe poteſt niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra? Qui ſunt ergo hi, Qui meritum excludunt ieiunij? Et Hieronymus contra Iouinianum inter cætera & hoc defendit, per ieiuniũ poſſumus in Paradiſum redire, vnde p ſaturitatem fueramus eiecti. Item, ieiunium Deum placat. Et Niniuitæ iram Dei ieiuniorum miſeratione detorſerunt. Cornelius ieiunijs meruit Spiritum ſanctum accipere. Diues purpuratus, propter epulas in Tartaro, Lazarus ob inediam in ſinu Abrahæ. Et in ſeptimum Danielis inquit: Pro peccatis proprijs debemus inedia & vigilijs Deum ad clementiam flectere, &c. Quæ certe ieiunij præconia nimium ſunt tranſcendẽtia, & cum analogia fidei non conſentientia. Et Montaniſtæ hoc modo de ieiunij meritis docuerunt, ſicut ſupra ex Tertullia. oſtendimus. Si ergo Iouinianus ideo damnatus fuit, quod docuit, opus ieiunij non eſſe meritũ gratiæ Dei, remiſſionis peccatorũ, recõciliationis cum Deo, cauſam ſalutis & vitæ æternę,

De merito ieiunij fuit certamen.

Ambroſius.

Hieronymus.

Nota.

immerito & iniuſte damnatus fuit. Hæc enim merita ſoli Chriſto debentur, verbo offeruntur, & fide accipiuntur, ſicut tota Euangelij doctrina teſtatur.

Error Iouiniani.

Sed forſan cum ſuperſtitioſas iſtas opiniones de ieiunio vehementer refutare vellet Iouinianus, nimium deflexit in alteram partē, vel docens ſimpliciter non eſſe ieiunandum, vel nullam prorſus eſſe veri ieiunij vtilitatem. Et hinc in refutationibus contra Iouinianum, omnia illa ſimul miſcentur, quæ diligenter diſcernenda ſunt, quando de controuerſia illa vere & dextre iudicare volumus.

Hieronymus de ieiunio.

Ita Hieron. non male ſane declamitans contra crapulam, & oſtendens ieiunium habere multa teſtimonia & exempla in Scriptura, quodq; vtile ſit ad carnem ſpiritui ſubiiciendam. Et ſi ſanctificetur cæteris operibus, hoc eſt, ſi referatur ad exercitia pœnitētiæ, & orationis proficere curationi peccatorum. Atque in hanc ſententiam non male dicit: Nos omnem creaturam cibi laudamus, nec negamus illa, ſi voluntas fuerit in cibo ſumenda, ſed maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Item non ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites, rapinæ & luxuria deſtruunt Et ſimilia multa de ieiunio ex Scriptura non male dicit, ſed ſimul immiſcet etiā ſuperſtitioſas de meritis ieiunij opiniones, quæ ab alijs recte dictis prudenter diſtinguēdæ ſunt, vt quæ ad normam Scripturæ congruunt, accipiantur, quæ nō congruunt, iuxta Auguſtinum reſpuantur.

An quadrageſ. traditio. Montaniſtæ tres quadrageſimas.

In Epiſtola ad Marcellam aduerſus Montanum Hieronymus inquit: Nos vnam quadrageſimam ſecundū traditionem Apoſtolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus Montaniſtæ tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſaluatores, non quod per totum annum, excepta Pentecoſte, ieiunare nō liceat, ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre, Sed ſupra oſtenſum eſt apocrypham opinionem eſſe, quod quadrageſimæ ieiuniū ſit traditio Apoſtolica. Quid vero tres Montaniſtarum quadrageſimæ fuerint, ex Tertulliani libro de ieiunijs patet, tres enim in anno ſeptimanas Montaniſtę in xerophagijs ieiunarunt ex lege præcepti. Atque Epiphanius loquens de quadrageſima laudat eos, qui duplas, triplas, imo quadruplas quadrageſimas ſupererogant. Notandum autem eſt, quod Hieronymus dicit, per reliquum annum ieiunare, non ex neceſſitate, ſed voluntate. Sed Pontificij ieiunia quatuor temporum tradunt neceſſaria eſſe ex pręcepto Hieronymi: ergo tempore illo neceſſitas ieiuniorum quatuor temporum in anno adhuc ignota fuit Eccleſiæ, ſicut hoc ipſius ſententia manifeſte oſtendit. Poſtea vero leges illæ cumulatæ ſunt, quas vt maiori ſpecie Eccleſiæ obtrudere poſſent, finxerunt eas primis & antiquiſſimis Eccleſię temporibus conditas eſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Lex igitur, quæ in Montaniſtis antea damnata fuerat, poſtea in ieiunijs quatuor temporum per metamorphoſin in cultum Dei conuerſa & canonizata eſt, quod diligenter notetur.

Ieiuniū 4. temporum.

Cur tempora ieiunandi ordinata.

Hieronymus etiam cauſam, quare Eccleſia certa quædam ieiuniorum tempora ordinarit, non male explicat, factum ſcilicet eſſe non opinione neceſſitatis & cultus, ſed ordinis gratia, vt eſſet commonefactio admonens, diligentiam temperantiæ & coercendi carnem debere perpetuā eſſe: Scribens enim in quartum cap. ad Galatas inquit: Dicat aliquis ſi dies & tempora obſeruare nō licet, nos quoq; ſimile crimē incurrimus, quartam ſabbati Paraſceuen & ieiunium quadrageſimæ obſeruantes. Reſpondet autem Hieron. Ideo cōſtitutos aliquot dies, ne inordinata exercitia fidem in Chriſto minuerent. Et à viris prudentib. ieiunia inter dies conſtituta eſſe, propter eos, qui magis ſeculo vacant quam Deo, nec poſ-

ſunt,

ſunt, imo nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore ieiunare & orare. Quotus enim quiſque eſt, inquit, qui ſaltem hæc pauca, quę ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exerceat, &c. Liberæ ergo fuerunt obſeruationes ordinis & commonefactionis gratia inſtituta, & hęc ſententia diligenter obſeruetur.

Præterea hypocriſin ſeu ludibria ieiunij tunc exorientia, admodum venuſte exagitat Hieronymus, quaſi coram proſpexiſſet Pōtificiorum ludibria in ieiunijs, vt aduerſus Iouinianum, lib. 2. dicit: Etiam ex viliſſimis cibis vitanda eſt ſatietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter & exæſtuans, huc illucque ſe vertens, & in ructus vel crepitus ventorum afflatione reſpirās. Quale vero illud ieiunium eſt, aut qualis illa refectio poſt ieiunium, cum pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum mediatorium efficitur latrinarum. Dumq; volumus prolixioris inediæ famam quęrere, tantum pridie voramus, quantum vix alterius diei nox digerat. Itaque non tam ieiunium hoc appellandum eſt, quam crapula & fœtens ac moleſta digeſtio. *Ludificationes ieiunij.*

Et ad Nepotianum ſcribit: Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes, ſint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa ieiunia, quid prodeſt oleo nō veſci, & moleſtias quaſdam difficultateſque ciborum quærere, caricas, piper, nuces, palmarum fructus, ſimilam, piſtoria, &c. Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non veſcamur pane, & dum delitias ſectamur, à regno cœlorum retrahimur. Audio pręterea quoſdam contra regulam hominumque naturam, aquam non bibere, non veſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & cōtrita olera, betarumque ſuccum, non calice ſorbere, ſed concha, proh pudor, non erubeſcimus huiuſmodi ineptijs, nec tædet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in delitijs quærimus, fortiſſimum ieiunium eſt panis & aqua, ſed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quaſi publicum & commune ieiunium non reputatur. *Delitiæ ieiuniorum.*

Gratianus tranſſcribit haſce etiam Hieronymi ſententias, Non dico hebdomadas ieiunādas, Non dico ieiunia duplicata, ſed ſaltem ſingulos dies abſq; ciborum luxuria tranſigamus. Item: ſint tibi quotidiana ieiunia, & refectio ſatietatem fugiens. Nihil enim prodeſt tibi biduo vel triduo tranſiuiſſe vacuum portare ventrem, ſi poſt pariter obruatur. Item: ſint tibi ieiunia moderata quotidie eſurire, & quotidie prandere. Item: Audiant, qui ea, quæ neceſſaria ſunt, corpori ſubtrahunt, quod Dominus per Prophetam dicit: Ego Dominus odio habens rapinam in Holocauſtum, de rapina vero holocauſtum offert, qui nimia vel ciborum, vel ſomni penuria corpus ſuum immoderate affligit. Eſt & hęc Hieronymi ſententia: Sic comedas, vt ſtatim poſt cibum poſſis legere, orare, pſallere. *Gratianus ex Hieronymo.*

QVOMODO AVGVSTINVS SVO MOdo, *modeſte ſepoſitis pler iſque ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, doctrinam & exercitia ieiuniorum ad fontes & fundamenta Scripturæ reuocarit.*

In hæc tempora poſt annum Domini quadringenteſimum, cum de ieiunijs omnia feruerent ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, tunc publicis, in [illegible] incidit Auguſtinus, qui ſuo modo recte & modeſte ſepoſitis ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ad vera Scripturæ fundamē[illegible] conatus fuit, licet in quibuſdam temporibus & [illegible] conſideratio & iucunda & vtilis eſt. Colle[illegible] autem illa ex [illegible] Auguſtini ſcriptis, in ſermonibus *Auguſtin.*

diebus obſeruanda eſſe ieiunia Eodem modo in Pſalm.110.& Epiſt.119. diſputat, Numero Quadragenario ante reſurrectionē Domini ſignificari vitæ huius laborem & mœrorem. Et ieiunium Quadrageſimæ eſſe commonefactionem de continentia à mundi illecebris, vtque cum labore & luctamine ingemiſcentes grauati, aſpiremus ad futurā vitam, quæ ſignificetur lętitia 55.dierum poſt Paſcha. Et ſubtiliter quidem philoſophatur de Quadragenario & Quinquagenario numero etiam, lib.2. de doctrina Chriſtiana, ſed profecto, ſicut ipſe dicit, certa documenta veritatis nulla inſinuat. Ideo Epiſt.119. dicit, obſeruationem dierum, quib. Chriſtus crucifixus, ſepultus, & reſuſcitatus eſt, adiunctam eſſe per Patrum Concilia. Eodem modo Epiſt.86. cur quarta & ſexta feria maxime ieiunet Eccleſia: Illa, inquit, ratio reddi videtur, quod quarta feria Iudæi cōſilium ad occidendum Dominum fecerunt, ſexta vero Dominus ſit traditus & crucifixus. Sed mox addit, eos qui ſabbato ieiunant, ſignificare luctum diſcipulorum, & humilitatem mortis Chriſti: eos vero qui non ieiunant, ſignificare quietem ſabbatiſmi. Sunt igitur rationes in vtramq; partem: Ergo non neceſſarię, & documenta veritatis, ſicut ipſe appellat, non certa. Pręcepto enim Domini & Apoſtolorum, inquit, non eſt definitum, quibus diebus obſeruanda ſint ieiunia. Non ignoro autem, in ſermonibus Auguſtino adſcriptis, quædam ita dici, quaſi quadrageſima ſit à Chriſto mādata ac præcepta, & eam non ſeruare ſit peccatum & ſacrilegium. Sed non ſunt Auguſtini γνήσια, nam & eadem verba in illis leguntur, quæ ex ſermonibus ſub Ambroſij nomine ſparſis, antea annotauimus.

De ieiunio 4. & 6. feria.

Sermones ſuppoſititij.

Secundo, ex conſuetudine, quod tempore ieiunij, & præcipue in magna illa Paſchæ hebdomada pleriq; à carnibus & à vino, tanquam à delicatioribus & fortioribus cibis abſtinebant, multi incipiebāt tunc legem facere, quaſi peccatum etiam in moderato horū vſu, & cultus Dei in eorum abſtinentia conſiſteret. Sicut Theophilus Alexandrinus ſignificans Epiſcopis Ægypti tempus celebrandi Paſchatis, lib.3. Paſchali inquit: Nequaquam diebus Quadrageſimæ vini poculum ſuſpiremus, neque carnium edulio delectemur. Qui enim legum præcepta cuſtodiunt, ignorāt vinum in ieiunijs, & carnium eſum repudiant. Idque Theophilus probat ex ritu & lege Nazaræorum, Leuit.10. & Amos 2. Item, ex abſtinentia ciborum, qui tempore veteris Teſtamenti ſecundum legem immundi erant, Daniel.1. & 2. Macch.7. Expendat autem quæſo Lector, quæ & qualis ſit ratio huius conſequentiæ. In veteri Teſtamento Nazaræi à vino & ſicera, reliqui Iſraelitæ à carne ſuilla & alijs immundis cibis ex legis prohibitione abſtinebant. Ergo & in nouo Teſtamento, tempore ieiunij, ex præcepto legis abſtinendum à carnibus & à vino. Et ſicut tunc Iſraelitæ veſcentes carne ſuilla, & Nazaræi bibentes vinum, peccabant, abſtinentes vero obedientiam Deo pręſtabant: Ita & in nouo Teſtamento, in quadrageſima comedere carnes eſt peccatum mortale, abſtinere vero eſt cultus Dei. Quaſi vero vel non facta eſſet abrogatio cultus Leuitici veteris Teſtamenti, vel ita facta, vt alijs & nouis hominum traditionibus, decretis, & mandatis, de diſcrimine ciborū, cōſcientiæ ſub peccato mortali ſubiectæ eſſe deberent, cum Paulus diſerte & ex profeſſo contrarium doceat, Galat.4. Coloſſenſ.2. 1.Timoth.4. ſicut explicationes ſupra ſunt traditæ.

Prohibitio carnium apud Theophilum.

Ex quibus fundamentis.

Cum igitur hoc modo lex traditionis, prohibens eſum carnium, proponeretur & vrgeretur, Auguſtinus oſtēdit, eſſe quidē conſuetudinem, ſed non vniuerſalem, nec legem neceſſariam, ſed obſeruationem liberam. Ita enim ſcribit contra Fauſtum, lib.30. cap.5. Catholici edomandi corporis cauſa, non ſolū à carnibus, verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicuti pauci vel certis diebus atque tempo-

Abſtinentia à carnibus libera. Auguſtin.

ribus,

Electus enim veſter, ſi quotidie ita viuat, vt hic quem poſterius deſcriſimus, ab vno & duobus fortaſſe grauioribus reprehendi poteſt, damnari autem omnino non poteſt. Si autem ſemel cum illo priore cœnauerit, & vel rancido fruſto proci labra vnxerit ilico gehennæ deſtinatus iudicabitur. Quæſo aliquātulum conſuedutini obſiſtite, quid enim eſt iſta prauitate peruerſius, hominem boletos, oryzam, tubera, placentas, carcanum, piper, laſer, diſtento ventre cum gratulatione ructantem, & quotidie talia requirentem, non videri à regula ſanctitatis excidiſſe: Alium vero fruges viliſſimas fumoſo lardo condientem, tantumque hinc aſſumentem, quantum refectioni corporis ſufficit, certo ſupplicio præparari? Hæc Auguſtinus contra Manichæos diſputat: ſed ſicut Lector animaduertit, ſimpliciter & prorſus congruunt ad Pontificiorum praxim & iudicia de ieiunijs. Atque ideo totum locum adſcribere volui, vt apareat, ad quorum abſtinentiam Pontificiorum ieiunia quam proxime accedāt, quodque Auguſtini ætate, lardum aut fumoſa caro proci, non vitiarit abſtinentiam.

Nota.

Idem Auguſtinus in vſu quorumuis ciborum moderato non vult conſtitui peccatum, nec in abſtinētia eorum cultum ſeu iuſtitiam. Et deſcripſit illas ſententias etiam Gratianus, diſtinct. 41, vt de doctrina Chriſtiana, lib. 3. cap. 12. Quiſquis rebus prætereuntibus reſtrictius vtitur quam ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperās, aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis vero ſic eis vtitur, vt metas bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt. In omnibus enim talibus nō vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt, vt eū pedes Domini vnguento pretioſo perfunduntur, quid igitur locis & temporibus perſoniſque conueniat, diligenter attendēdum, eſt nec temere pro flagitio aliquid reprehendamus. Fieri enim poteſt, vt ſine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis, pretioſiſſimo cibi ſapiens vtatur, inſipiens autem fœdiſſima gulę flamma in viliſſimū olus ardeſcat. Non enim propterea cōtinentiores nobis ſunt plerçq; beſtiæ, quia vilioribus aluntur eſcis. Nam in omnibus huiuſmodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, ſed ex cauſa vtendi, & modo appetendi, vel probandum eſt, vel improbandum, quod facimus.

In vſu ciborum non peccatum.

Item Auguſtinus quæſt. Euang. lib. 2. cap. 11. oſtendit filios ſapientiæ intelligere, nec in abſtinendo, nec in manducando, eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam non ſe corrumpendi, atque oportune ſumendi, vel non ſumēdi, ea quorum non vſus, ſed cōcupiſcentia reprehēdenda eſt. Non enim intereſt omnino, quid alimentorum ſumas, vt ſuccuras neceſſitati corporis, dummodo congruat in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum eſt. Neque quantum ſumas intereſt multum, cum videamus aliorum ſtomachos citius ſatiari & eos tamen prauo quo ſatiantur cibo, turpiter inhiare. Alios autem pluſculo quidem ſatiari, ſed tolerabilius inopiam perpeti. Magis ergo intereſt, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atque perſonæ ſuę, & pro ſuæ valetudinis neceſſitate, quis capiat, ſed quāta facilitate & ſerenitate animi careat, quādo his neceſſe & carere, vt illud Pauli in animo compleat: Scio & minus habere, ſcio & abundare, vbique & in omnibus imbutus ſum, & ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Item neq; ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Item non eſt regnum Dei eſca & potus.

Nec in manducando, nec in abſtinēdo eſt iuſticia. Auguſtinus.

Nota.

Tertio, cum in diſputatione de finibus & effectibus ieiunij ſeu abſtinentiæ, plerique per declamatorias hyperbolas, nulla non merita, & quidem gratiæ iuſtitię, remiſſionis peccatorū, ſalutis & vitæ æternæ, ieiunijs

Auguſtinus de effectibus ieiunii.

cœpiſſent

Iuſtitia fidei non in ieiunio.

cœpiſſent tribuere, Auguſtinus illas Rhetoricationes ad normam Scripturæ reuocans, oſtenſis veris ex Scriptura finibus, ſuo more modeſte opponit negatiuam ſententiam. Ita epiſtola octuageſimaſexta, diſputās de ieiunio ſabbati cum præmiſiſſet ſententiam illam, quod mandato Domini, vel Apoſtolorum non ſit definitum vel præceptum, certis quibuſdā diebus obſeruanda ieiunia, ſubdit: Per hoc ſentio, non quidē ad obtinēdam, quam fides obtinet iuſtitiā, in qua eſt pulchritudo filię regis intrinſecus, ſed tamen ad ſignificādam requiem ſempiternam, ſabbato aptius relaxationem quā contentionē ieiunij conuenire. Et in his rebus tutius eſt, ne ſimus illis ſimiles, qui de Baptiſta dicebant: Dæmonium habet. Et de Chriſto: Ecce homo vorax & vinoſus. Filij vero ſapientiæ hi ſunt, qui quando manducant, ieiunantes non ſpernunt: quando non manducāt, manducantes non iudicant, modo non per offenſionem, vel manducēt,

Remiſſio peccatorum nō in ieiunio.

vel nō manducent. Quia neque, ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Ibidem ſalſe exagitat Vrbici dictum, qui contendebat ideo ſabbato ieiunandum, vt maculę erroris, quę de iſta mortalitate reliquis diebus cōtrahuntur, ieiunij fructibus abluātur. Gloſſa, Rom. 14. citat hanc Auguſtini ſentētiam, in vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non amittitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Item, nec in manducando nec in abſtinendo eſt iuſtitia.

Non regnū Dei.

Fines autem veri ieiunij iuxta Scripturam Auguſtinus tradit, corporis caſtigationem, vel concupiſcentias eius coercendas, vt mens ad exercitia ſpiritualia eo liberior ſit. Cuius generis ſententias aliquot ſupra ex Auguſtino deſcripſimus, nunc quaſdam alias ſubijciemus. Vt de geſtis

Ieiunium ad auditum Verbi.

cum emerito Donatiſta inquit: Per ieiuniorum dies quādo nobis maxime ieiunantibus, plus vocat audire, geſta illa per annos ſingulos ordine recitentur.

Contra Fauſtum, lib. 20. cum Fauſtus, cap. 2. obiecíſſet etiam Chriſtianos per Quadrageſimam à carnibus abſtinere, Auguſtinus, cap. 5. reſpondet Chriſtiani nō hæretici ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliādam, nō quod illa eſſe immūda credant, nō ſolum à carnibus, verum etiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, ſicut per quadrageſimam fere omnes, quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit.

Ad domandum corpus & animam humiliandam.

Ex fine iudicandum.

De moribus Manichæorum, c. 13. inquit: finis, quo referuntur ea, quæ facimus, ſi laudabilis fuerit, tunc etiā facta digna laude ſunt, ſi vero finis iure culpatur, ipſum quoq; officium nemo improbandū dubitabit. Catilina ſitim & famem ferre poterat. Hæc illi cum Apoſtolis noſtris erant cōmunia. Vnde igitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris diſcernitur, niſi fine. Namque ille ipſe tolerabat, vt cupiditates ſuas expleret, illi econtra, vt eas premerent, & dominanti rationi ſeruire cogerent. Poſſunt & Chriſtiani, Manichæorum à vino & carnibus abſtinentiam, iumentis & multis paſſeribus, poſtremo etiam innumerabilibus generibus vermiū comparare. Sed diſcutiendum eſt, quo fine iſta faciatis. Si ergo parſimonię gratia, & coercendę libidinis, quia eſcis talibus, & potu delectamur capimur, audio & probo. Et capite decimoquarto, Apparet ex Paulo, quo fine à carnibus & vino ſit abſtinendum. Is finis eſt triplex, ad comprimēdam delectationem, quę in his maxime cibis haberi ſolet, atque in tali potu vſque ad ebrioſitatem peruenire. Ad tuēdam infirmitatem propter illa, quæ idolis ſacrificantur & libantur. Et quod maxime commendandum eſt, propter charitatem, ne imbeciliorum ab his continentium offendatur infirmitas.

Parſimonia & coercendæ libidinis gratia.

De fide

De fide ad Petrum, ca. 42. Firmiſſime tene omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et Dei ſeruos, qui a carnibus & vino abſtinent, non tanquam immunda quæ à Deo facta ſunt, reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu, pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.

Pro caſtigatione corporis. Abſtinentia.

De dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 66. Bonum eſt cibum cum gratiarũ actione ſumere, & quicquid Deus conceſſit, edendum eſt. Abſtinere autẽ ab aliquibus, non quaſi à malis, ſed quaſi à non neceſſarijs, nõ eſt malũ. Moderari vero eorũ vſum pro neceſſitate, proprie eſt Chriſtianorum. Et c. 67. cibos vel credere malos, vel malitias cauſare percipientibus, nõ eſt Chriſtianorum, ſed proprie hierarchitarum, & Manichæorum. Hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Moderatio. Cibi non cauſant malitiam. Pſeudepigraphia de ieiunio.

Ex alijs ſcriptis, quæ nõ ſunt Auguſtini γνήσια, Pontificij citant diuerſas ſententias, ſed qua fide, Lector intelligit, vt Sermone de tempore 60. Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia diuina ieiunet. Serm. 77. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Serm. 69 dicitur, ieiunium eſſe redemptionem ſalutis qua iniquitates redimantur, & ira Dei placetur. Item, ieiunium peccata deprecari & iuſtitiam promereri, &c.

Quarto, mirabilia, & vt ipſe loquitur, incredibilia ieiuniorum exempla Auguſtinus recitat, vt de moribus Eccleſiæ, ca. 33. continuum triduũ vel amplius ſępiſſime ſine cibo & potu ducere. Et ad Caſalanum dicit, quoſdam nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadã perpetuare ieiunium, vt ieiunio 40. dierum magis appropinquent. Et addit narratum fuiſſe quendam ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe. Et ca. 31. de moribus Eccleſiæ dicit, quoſdã in terris deſertiſſimis, ab omni hominum cõſpectu diſcretos pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum afferatur, & aqua contentos. Sed addit, videntur illi nonnullis res humanas plus quam oporteret deſeruiſſe. Item, in tantum proceſſit temperantia & continentia quorundam, vt reſtrigenda nonnullis, & quaſi ad humanos fines reuocanda videatur. Et quomodo cap. 33. inter illa ſingularia exercitia libertatem Chriſtianam tueatur, paulo ante ſententiam eius adſcripſimus.

Ieiunia mirifica.

Nota.

Quinto, ludificationem ieiuniorum & abſtinentiæ qualem Pontificij etiam, ſicut ſupra oſtendimus, exercent, Auguſtinus ſalſe taxat, vt Dominica in octauis Paſchæ. Sunt quidã obſeruatores quadrageſimæ delitioſi potius quam religioſi, exquirẽtes nouas ſuauitates magis quam veteres concupiſcentias caſtigantes, qui pretioſis copioſiſque diuerſorũ fructuum apparatibus aliorum ciborum ſapores ſuperare contendunt. Vaſa in quibus coctæ ſunt carnes, tanquam immunda formidant, & in carne ſua ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt ſolitam temperando minuant edacitatem, ſed vt moderatam differẽdo augeant auiditatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis menſis tanquam pecora pręſepibus irrunt, ventreſque diſtendunt, artificioſis & peregrinis condimentorum diuerſitatibus tantum capiunt manducando, quantum digerere non ſufficiunt ieiunando. Idem in Pſalm. 43. Mutare vis carnalem voluptatem, non amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cum ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentię, & non potius luxuriæ deputandum eſt. De moribus Eccleſiæ cap. 31. de Monachis inquit: Corpus reficiunt quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, cöercente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat, vel in ea ipſa, quæ præſto ſunt parca & viliſſima. Ita nõ ſolũ à carnibus & vino abſtinent, pro ſufficientia domandarum

Auguſtinus contra ludificationes ieiunij.

Ieiunare ad luxuriam.

darum

darum libidinum, ſed ab his etiam, quę tanto concitatius ventris & gutturis prouocant appetitũ, quanto quaſi mundiora nonnullis videntur, quo nomine ſolet turpe deſiderium exquiſitorum ciborum, quod à carnibus alienum eſt ridicule turpiterque defendi.

Ex paucis hiſce obſeruationibus ſatis patet, quomodo Auguſtinus varias ſui ſeculi de ieiunio opiniones, ad ſuperſtitionem inclinantes, pro ſolita ſua modeſtia, oppoſita ſaniori ac ſcripturę congruenti ſententia, reprehenderit & corrigere ſtuduerit. Et in pręcedentibus etiam non pauca huius generis ex Auguſtino annotauimus.

QVOMODO CHRYSOSTOMVS IN Græca Eccleſia, circa annum Domini 410. ſuperſtitioſas de ieiunio opiniones reprehenderit.

Sicut Auguſtinus in latina Eccleſia, ita Chryſoſtomus eodem ferme tempore, circa annum Domini 410. in Gręca Eccleſia ſuperſtitioſas, quaſdam de ieiunijs opiniones ita reprehendit, vt ad Scripturę normam diſputationes illas reuocaret. Alicubi ſane de ieiunio loquens, declamatoriũ ſeculi ſui ſtylum imitatur, ſicut de ipſius hyperbolis in pręcedentibus quędam annotauimus. Sed cum Epiphanius & Theophilus, Leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti nimium vrgerent, Chryſoſtomus cœpit ἐπανορθώσεις quaſdam imponere.

Duos enim illos manifeſtos & habuit & expertus fuit aduerſarios. Et Chryſoſtomi quidem tempore per Quadrageſimam exceptis duobus hebdomadę diebus, vſque ad horam nonam ieiunatũ fuiſſe, & circa nonam horam, priuſquam ſolueretur ieiunium, Eccleſiam ad auditum & meditationem verbi conueniſſe, ex homilijs ipſius in Geneſin conſtat. Et Homilia 1. & 2. dicit, tunc coquorum diſcurſus, pecudum mactationes, & carnium conciſiones è medio tolli. Et Homilia ſexta, ad Antiochenos dicit lege ieiunij vulgo tunc prohibita fuiſſe certa quędam nutrimenta, & delibationem vini Sed opinionem neceſſitatis, & alias quaſdam ſuperſtitioſas opiniones ipſe libere taxauit & reprehendit. Et quia pleraſque ipſius ſententias ſupra adſcripſimus, hoc loco tantum capita eorum, quę in vulgatis de ieiunio opinionibus reprehendit, breuiter notauimus.

Chryſoſtomus contra opus operatum ieiunii.

Primum igitur in valde multis locis opinionem illam reprehendit, quaſi ieiunium per ſe, ex opere operato, ſit virtus & cultus Dei: Aut quaſi ea, quæ & in Scriptura & à patribus ieiunio tribuuntur, ad ipſam per ſe aut ſolam à cibis abſtinentiam pertineant, cum ad illos maxime fines quibus ieiunium ſubuenire debet, reſpiciendum ſit. In Geneſin Homilia ſexta: Ne exiſtimemus inediam vſque ad veſperam ad ſalutem nobis ſufficere.

Chryſoſtomus de finibus ieiunii.

Deus, enim Iudæis per Prophetam dixit: Non mihi ieiunaſtis ieiunium. Hęc dicit Dominus: Iudicium iuſtum iudicate, miſericordiam faciat quiſque cum proximo ſuo, &c. Hom. 9. Laſciuias carnis refręnemus & verum probemus ieiunium.

Ieiunium autem dico, abſtinentiam à vitijs, etenim abſtinentia à cibis propter hoc recepta eſt, vt rigorem carnis refrænet, & tanquam equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem oportet concupiſcentias repellere & refrænare, ac bonis operibus ſtudere: Hoc verum eſt ieiunium, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens, dicit, &c.

Non igitur, vt plerique, exiſtimemus definiri in hoc ieiunium, ſi ad ve-

ſperam

ſperam vſque impranſi maneamus. Non hoc eſt, quod quæritur, ſed vt cum ciborum abſtinentia, & à cæteris abſtineatur, quæ nocere poſſunt, vtque ſpiritualibus magis vacetur. Homilia trigeſima: Ieiunia, & preces ſemper coniunctas eſſe oportet, tunc enim potiſſimum preces noſtræ ſobriæ ſunt, tunc expeditior eſt mens noſtra, non grauata, neque preſſa malo delitiarum onere.

Ad populum Antiochenum Homilia quarta: ſicut ſunt quidam ciborum inter ſe abſtinentiam æmulantes & mirabilem contentionẽ faciẽtes, & hi quidem integros duos dies tranſigunt ieiunij, hi vero non vini tantum & olei, ſed & omnis ferculi vſum, à ſua menſa reijcientes, pane & aqua duntaxat vtentes, Quadrageſimam omnem expediunt. Sic & nos inter nos contendamus, vt iuramentorum imbres deſtruamus, hoc enim omni ieiunio vtilius, hoc omni vitæ aſperitate compendioſius, & ſtudiũ quod circa ciborum abſtinentiam habemus, hoc circa iuramentorum abſtinentiam exhibeamus. Quoniam extremæ dementiæ crimen ſubimus, prohibita quidem contemnentes, circa indifferentia vero omne mouentes ſtudium, comedere enim non eſt inhibitum, iurare vero prohibitum eſt. Nos vero conceſſis abſtinentes, prohibita audemus. Illuſtris & memorabilis eſt hæc Chryſoſtomi ſententia, manifeſte numerans abſtinentiam ciborum inter adiaphora, & oſtendens ſuperſtitionem, neglectis vtilioribus pietatis exercitijs, circa talia indifferentia magno ſtudio & contentione occupari. Alias plures ſimiles ſententias ex Chryſoſtomo ſupra deſcripſimus, quas hoc loco non viſum fuit repetere.

Æmulatio in ieiuniis.

Ieiuniũ inter adiaphora.

Nota.

Secundo, licet ieiunium Quadrageſimæ tempore Chryſoſtomi ſeruatum fuerit, & ab ipſo laudatum, dicit tamen à Chriſto non eſſe mandatum; vt Homilia quadrageſimaſeptima in Matthæum; Non dicit ieiunium ſuum eſſe imitandum, quamuis quadraginta illos dies poſſet proponere, ſed diſcite à me quoniam mitis ſum, & humilis corde. Imo vero contra inquit: Omne quod apponitur vobis commedite. Hæc dixi, non quod ieiuniũ mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiunium eſſe exiſtimemus, quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Contra opinionem vero neceſſitatis, longa oratione pugnat Chryſoſtomus, Homilia in Geneſin 10. Cum enim quidam, qui ieiunia ferre non poterant, ideo in concionem, quæ circa veſperam habebatur, venire non auderent, inquit, ſobrius auditor etiam pranſus ſpirituali conuentu dignus eſt, ſicut ſupinus & deſes etiãſi ieiunus permaneat, nihil inde vtilitatis capiet. Et hæc dico, non vt ieiunij rigorem ſoluam, nam multum laudo ieiunantes, ſed doceo, non turpe eſſe, eum, qui cibum antea accepit, adeſſe ſpirituali ſermone, ſed ignauo animo adeſſe, ab affectionib. vexari, & carnis laſciuias non reprimere. Non comedere malum eſt? abſit, ſed gula damnoſa eſt, & impleri plus quam ſatis. Et nihil mali eſt vinũ ad menſuram bibere, ſed rationis iudiciũ intemperantia ſubuertere. Etenim dilecte, ſi ob corporis imbecillitatem non potes ieiunus diem producere, nullus, qui ſapit, propter hoc te arguere poterit. Neque enim ieiunium & abſtinentiam ſimpliciter à nobis exigit Dominus, neque hoc ipſum, vt ieiuni huc vſque permaneamus, ſed vt à ſecularibus operibus nos abdicantes, omne noſtrum otium in ſpiritualia collocemus, quod ſi ſobria mente vitam noſtram inſtituerimus, & cibos ita ſumſerimus, vt tantum ſatiemur, quantum vſus exigit, & vitam omnem in bonis operibus diſpenſemus iam nullo opus fuerit ex ieiunijs adiumento. Sed quia negligens eſt humana natura & de delitijs gaudet, ideo Deus hanc ex ieiunio medicinam excogitauit, vt delitijs ſublatis, ſecularium curam ad ſpiritualia opera transferamus. Si igitur ſunt aliqui, quos cor-

Quadrageſima non mandata à Chriſto.

Ieiuniũ inter virtutes poſtremum.

Ieiunium nõ ſimpliciter exigitur.

Finis ieiunii.

Si quis non

poteſt ieiunare. *Nota.*

poris infirmitas vetat ieiunos & impranſos permanere, eos laudo, quod corporis infirmitatem curant, & pranſi plus exhibent ſtudij in doctrina ſpirituali. Sunt enim, ſunt profecto viæ quibus fiduciæ ad Deum ianuæ aperiri poſſunt multo maiores, quam ciborum abſtinentia. Igitur qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatẽ in audiendis diuinis eloquijs, odium deponat, &c.

Verum ieiunium.

Qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Propterea enim hanc à cibis abſtinentiam fieri præcepit, vt refrænantes carnis laſciuias, eam obedientem faciamus, & ad mãdata Dei implenda ſequacem. Igitur qui ieiunat, gratias agat Domino, qui vires ei tribuit ad ferendos ieiunij labores. Et qui manducat, iterum gratias agat Deo, quia nihil ipſum offendere poteſt, quo minus animæ ſalutem agat, modo velit. Neque enim comediſſe confuſionem nobis affert, ſed male egiſſe. Et cum cibo, menſuræ noſtræ congruo, vtimur, non opus eſt vt erubeſcamus. Nam Dominus nos huic corpori coniunctos eſſe voluit, quod alioqui conſiſtere nequit, niſi cibo paſcatur, tantum intemperantia non admittatur, &c.

Vti cibo non peccatum.

Non iudico opus eſſe Lectorem admonere, quam variæ & ſuperſtitioſæ de ciborum abſtinentia opiniones, hac Chryſoſtomi ſententia taxentur & refutentur, manifeſtum enim hoc eſt. Sed integram ſententiã ideo adſcripſi, vt cõſideratis diſputationib. illis, quæ circa ea tempora magna contentione, à multis, ſicut oſtendimus, agitatæ fuerunt, manifeſte intelligi poſſet, ſuperſtitiones iſtas, nõ generaliter ab omnibus fuiſſe vel probatas vel receptas, ſed fuiſſe qui oppoſita veræ ſcripturę ſentẽtia, pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus contradixerunt: Vtque Pontificiorum legibus tales ſententiæ recte oponi poſſent.

Non ieiuniũ ſed pœnitẽtia & oratio.

Tertio, Chryſoſtomus multis in locis oſtẽdit, effectus, qui ieiunio tribui ſolent, non ad ipſum opus operatum ieiunij, ſed ad pœnitentiã & orationem, quib. ieiunium ſubſeruire debet, referendos eſſe. Ita Homilia 3. ad Antiochenos: Ieiunium pietatis materia & magiſter eſt, ieiuniũ autem dico non hoc vulgare, ſed accuratum. non tantum ciborum abſtinẽtiam, ſed & peccatorũ. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Diſcamus igitur, quomodo ieiunium celebrare debeamus, quoniam & Phariſæus ille ieiunauit, & deſcendit fructib. ieiunij inanis. Publicanus nõ ieiunauit, & Phariſęum ieiunantẽ pręceſſit non ieiunans: vt diſcas, quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua cõſequantur. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei miſericordiã elicuerũt, ieiunauerunt & Iudæi, & culpati abierunt. Videamus igitur, quomodo Niniuitę ieiunarint, & quid tandem ſit, quod iram Dei ſoluerint. Num ieiunium ſolum & ſaccus? non eſt dicendum, ſed totius vitæ mutatio, ita enim Propheta inquit: Et vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quod ieiunarũt? quod ſaccum induerũt? nihil horum, ſed hęc omnia tacens, intulit: Quoniam auerſus eſt quiſque in vijs ſuis malis, cernis, quod non ieiuniũ periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deum barbaris placatum & beneuolum reddidit. Hæc dico, nõ vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor n. ieiunij non ciborũ abſtinentia eſt, ſed peccatorum fuga. Itaq; ciborũ abſtinentia tantum ieiunium definiens hic eſt, qui maxime ipſum vituperat. Item lib. 1. de orando Deum, inquit; Niniuitæ deprecationis præſidio, plurimorum ſcelerum, quibus diuinam iram in ſe prouocarant, remiſſionem acceperunt. Pœnitentiæ igitur & orationi, effectus hoſce Chryſoſtomus vult tribui, non operi operato ieiunij.

Definitio ieiunii.

QVOMODO PORRO VSQVE AD ANNVM *Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum, à Cyrillo, Theodoreto, Proſpero, Prunaſio, & Socrate, defenſa fuerit.*

Oſtendemus porro iam breuiter, quomodo vſque ad annum Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum defenſa, & veri fines ieiuniorum monſtrati fuerint.

Cyrillus igitur in Leuiticum lib. 10. diſputat contra illos, qui putabāt ex mandato legis ſtata ieiuniorum tempora obſeruanda. Et ponit prolixam ſententiam, quam ſupra ſub Origenis nomine deſcripſimus (nam & illi hæc commentaria in Leuiticum tribuūtur) capita autem hæc ſunt, quæ ipſius Cyrilli verbis annotabo. I. Humiliationem animæ debere perpetuam eſſe, & conſiſtere in imitatione Chriſti, qui eſt humilis corde. II. Ieiunium iuxta præceptum Euangelij, conſiſtere in abſtinentia à peccatis, in fide adeunte Chriſtū Pontificē, & in renouatione. III. Ieiunium externum ſeu corporale non conſiſtere in delectu ſeu prohibitione quorundam ciborum, ſed in abſtinentia Chriſtiana, quæ ſit continentia ventris & gutturis. IV. Finem ieiunij debere eſſe, vt ad exercitia ſpiritualia ſimus eo expeditiores. V. Opinionem neceſſitatis cōtra Phariſæos à Chriſto ipſo refutatam eſſe, Matth. 9. Nō enim miſcenda eſſe indumenta noua & pannos veteres. VI. Vſitata ieiuniorum tempora ſeruanda, non obſeruātiæ ſuperſtitione, ſed in Chriſtiana libertate virtute continentiæ. Integra ſententia ſupra in Origene deſcripta eſt, quam breuitatis gratia nolui hoc loco rurſus adſcribere.

Cyrilli ſententia de ieiunio.

Idem Cyrillus lib. 9. in Leuiticum: Scitis certamen eſſe carni aduerſus ſpiritum, Quod ſi carnem frequēti mollitie, ac iugi delitiarum fluxu foueatis, neceſſario aduerſus ſpiritū inſoleſcet, & fortior illa efficietur, cogetque eum ſuis vitijs obedire. Si vero nutrimenta ſpiritus adhibeas, diuinam ſcilicet lectionem, ſermonē doctrinæ, & orationes aſſiduas, cōualeſcet ille, & carnem coget ſuis legibus obſequi. Quod quia non facitis, nolite cōqueri de infirmitate carnis; tu carnē aduerſus ſpiritum armas, cum eam carnibus reples, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris.

Quomodo caro tractāda, ne aduerſus ſpiritū.

Lib. 2. contra Iulianum, cum Iulianus Chriſtianis obieciſſet vitam diſſolutam, eo quod citra debitum veſcerentur, & nihil vitarent, quod edi poteſt. Reſpondet Cyrillus; Græci in hoc potiſſimum pietatis virtutem conſtituunt, & omni virtute præditum arbitrantur eum, qui à cibis quibuſdam abſtinuerit. At cur ſatisfactionis modum in illis ponunt? Certe ſanctiſſimus & impolutus, quod nos polluere poſſet, fecit nihil. Cur enim cibus inficeret, vel quam maculam inureret ijs, qui illius ſunt participes? Vitanda autem ſunt ea, per quæ contaminantur, vt ſunt peccata, quæ qui faciunt, contaminantur etiam dum parum edunt, & ab edulijs quibuſdam cadēnt, atque ita Iouem colere volunt.

In delectu ciborum ſanctitatē conſtituere ſtultum. Cyrillus.

Ibidem li. 7. Iulianus imponebat crimen Chriſtianis, quod indifferēs apud ipſos eſſet edere carnes. Cyrillus vero reſpondet, Leges puniunt improbos. In quos vero animaduertunt, nunquid in crudeles, adulteros deceptores? etiam vel in eos, qui libere piſces & carnes attingunt, ſi quidem in hoc præſcriptū eſſet tempus aliquod? Et poſtea ſcimus, ſola peccata eos, qui illis laborant, coinquinare. Ita nullū vitamus eduliū vt immundum, corporales vero voluptates moderatione cōpeſcimus, & aculeum petulantioris carnis hebetantes, parce victitare conſueuimus, & omnino in delitijs eſſe inter optima nō ponimus. Iulianus autem nos ſaltatorib. & publicanis comparat, Chriſtianæ religionis libertatē ignorās:

Indifferens cibus carnium apud Chriſtianos. Non cōſtitutū tempus carnibus vel piſcibus.

Libertas.

...riſtianorũ ...cibis.

...bſtinentia ...orundam ...inata.

...ines abſti...entia.

Nos autem memores ſumus eorum, quæ Paulus ſcribit: Cibus non commendat nos Deo, neque ſi edamus meliores ſumus, neq; ſi non edamus deteriores. Itèm, Omnis cibus bonus, &c. Et quod Chriſtus dicit: Quod ingreditur in os, non coinquinat hominem, &c. Et paulo poſt, plurimi quidem apud nos fuerunt ſumma bonitate conſpicui, qui ad eam peruenere continentiam & ita ſeipſos caſtigarunt, vt etiam ijs quæ ad vitam vtiliſſima ſunt, ſtrenue abſtinere voluerint, nempe pane & oleo, & herbis & leguminibus, ventris neceſſitatem placarunt, vſi pura aqua. Et reiectaneus quidem apud ipſos cibus nullus fuit. Abſtinuerunt autem à nonnullis, mentis ad deteriora propenſionē reuocantes & carnis laſciuiam compeſcentes, vt mentis oculum magis ſubtilem haberent, &c.

...xempla ...ingularis ...bſtinentia ...pud Theo...oretum.

In ordine autem huius hiſtoriæ præcipue obſeruandum eſt, quod ingruentes ſuperſtitioſas opiniones alij alijs plenius & neruoſius refutarunt. Monachorum enim ſingularis abſtinentia in magna tunc cœperat admiratione eſſe, ſicut Theodoretus in vitis patrum deſcribit: Marcianum quendam, qui ſingulis diebus vſque ad veſperam ieiunabat, & veſperi tantum panem, eumque ad menſuram, quartam ſcilicet partem libræ ſumebat: Auitum vero ſcribit per triduum ſemper ſine cibo manſiſſe: Sabinum nec pane, nec obſonio vſum, ſed tantum farina aqua madefacta, quam ſemel in totum menſem parabat, nec prius ſumebat quam ſitim contraxiſſet: Macedonium non pane nec leguminibus vſum, ſed ordeo madefacto: Simeonem vero totam ſemper hebdomadam ieiunum manſiſſe, &c.

...yrilli indi...ium de ta...ibus exem...lis.

In illis ergo ſingularibus abſtinentiæ exemplis Cyrillus hoc probat, ſi fiat eo fine, vt carnis petulantia compeſcatur, & mens ad ſpiritualia magis excitetur. Si vero in tali ciborum delectu conſtituatur pietas, ſanctitas, & cultus Dei, hoc Cyrillus, ſicut oſtendimus, reprehendit ex loco Pauli, 1. Cor. 10.

Nota, qualis libertas in cibis Theodoreti tempore.

Theodoretus vero tantum opinioni neceſſitatis contradicit, & libertatem defendit, eamque vſque ad illa tempora ſeruatam fuiſſe oſtendit. Explicans enim illud Pauli, Rom. 14. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, inquit: Non de diuinis decretis hoc dicit, ibi enim valet illud: Qui aliud euangeliſauerit, anathema ſit: Sed de ſolis cibis vniuſcuiuſque ſententię poteſtatem dedit. Hæc enim conſuetudo in hodiernum vſq; diem manſit in Eccleſijs. Et hic quidem abſtinentiam amplectitur, ille vero omnibus eſculentis abſq; vllo ſcrupulo veſcitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprehendit.

Nondum fuerunt leges de ciborum delectu.

Et in Epitome diuinorum dogmatum, capite περὶ ἐγκρατείας, de abſtinentia, ita ſcribit: Abſtinentiam à vino atque eſu carnium, & reliquam (ἐγκράτειαν) continentiam, non ſimiliter atque hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim (νομοθετοῦσι) lege cauēt aut iubent, ab ijs tanquā abominandis abſtinere. Eccleſia vero (οὐδὲν περὶ τούτων νενομοθέτηκεν) nullā legem de illis condidit, vel nihil per modum legis de illis conſtituit, non enim (ἀπαγορεύει) prohibet ſeu interdicit eorum ſumptionem, ſeu participationem. Et propterea alij quidem (νενομισμένων ἡδέων ἀδεῶς ἀπολαύουσι) cibis ſuauibus & iucundis, à verbo Dei permiſſis ſeu cōceſſis, libere, ſecure, & abſque vllo ſcrupulo fruuntur, alij vero abſtinent. Nullus autem qui recte ſapit, manducantem condemnat. Nam & abſtinentia & ſumptio ſunt in poteſtate ſententiæ ſeu voluntatis cuiuſque, &c. Et allegatis ſententijs Pauli, Rom. 14. 1. Cor. 10. & 1. Tim. 4. addit: Tātum abſuit, vt diuinus ille vir carnibus veſci prohiberet. Nam & Chriſtus ipſe carnē agni cum diſcipulis ſuis māducauit, & conuiuis vinū per miraculum

præbuit. Hęc Theodoretus. Et obſeruetur, quod leges de delectu ſeu diſcrimine ciborum, cum opinione neceſſitatis, licet à multis rogari & ſpargi cœpiſſent, tamen circa annum 440. nondum fuerint vel receptæ vel probatæ, ſicut ſententia hæc Theodoreti manifeſte oſtendit. Et Cyrillus addit, non fuiſſe tunc tempus aliquod hiſce rebus præſcriptum, lib. 7. contra Iulianum.

Annus 440 adhuc ignorauit leges de ciborum delectu.

Eodem modo Primaſius, Auguſtini diſcipulus, in cap. 14. ad Roman. dicit: De ieiunio non eſt lex poſita, ſed quomodo vnuſquiſq; vel poteſt, vel vult.

Primaſius ignorat leges ieiuniorum.

Socrates vero Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, prolixa narratione oſtendit, adhuc circa annum Domini 440. & de tempore ieiunij, & de modo ſeu forma abſtinentiæ, fuiſſe diuerſas & liberas obſeruationes in Eccleſijs. Et diſerte dicit, licet illis temporibus iactarentur traditiones Apoſtolorum de ieiunijs, neminem tamen potuiſſe oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ſed Apoſtolos tales ritus & obſeruationes cuiuſque ſententiæ & arbitrio liberas reliquiſſe. Vnde rectiſſime colligitur, quo loco habenda ſint illa, quæ ſub Apoſtolorum nomine, titulo canonum & conſtitutionum ſcripta nunc circumferuntur, quæque de legibus ieiuniorum, ſcriptis vetuſtiorum patrum admixta ſunt: Eccleſia enim circa annum 440. illas leges non agnouit.

Socrates hiſtoricus de ieiunio.

Locus autem Socratis, lib. 5. c. 22. ſic habet: Qui in eadem fide conſentiunt, in ritibus ſeu ceremonijs inter ſe diſcrepāt. Vt ieiunia ante Paſcha ab alijs aliter obſeruari inueniuntur Nam qui Romæ ſunt, tres ſeptimanas ante Paſcha, ſabbato & dominica exceptis, ieiunant: Græci vero Illyrici & Alexandrini, ante ſex ſeptimanas ieiunium, quod ante Paſcha fit, ieiunant, Quadrageſimam appellantes. Præter hos alij ſeptem ſeptimanis ante feſtum initium ieiunandi faciunt, & quamuis ſolos quindecim dies ex certis interuallis ieiunent, nihilominus tamē & ipſi tempus illud Quadrageſimam vocant. Et mirandum eſt, cum de numero dierum diſcrepent, quomodo tamen omnes tempus illud Quadrageſimam appellent. Et rationem appellationis alij aliam (ἐπιχειρολογοῦντες) à ſeipſis excogitatam reddunt. Nec de numero dierum ſolum diſcrepant, ſed & abſtinentiam ciborum non ſimilem ſeu eandem ſeruant.

Quadrageſima diuerſitas.

Rationes excogitata.

Alij enim omnino ab animatis abſtinent, alij inter animantia ſolos piſces comedunt. Alij cum piſcibus volucres etiam manducant, quia ex aquis vtraq; ſint orta. Alij à baccis & ouis abſtinent. Alij arido pane ſolo veſcuntur. Alij ne illo quidem. Sunt qui cum ad horam nonam vſque ieiunauerint, indifferenter vtuntur cibis. Et alia ratione apud alias gentes ieiunatur, cuius rei infinitæ ſunt cauſæ. Et quoniam de hac re nemo poteſt oſtendere (ἔγγραφον παράγγελμα) ſcriptum aliquod mandatum, perſpicuum eſt quod Apoſtoli liberam poteſtatem hac in re cuiuſq; ſententiæ & arbitrio permiſerunt (τῇ ἑκάστου γνώμῃ καὶ προαιρέσει ἐπιτρέψαι) vt quiſque nec metu nec ex neceſſitate quod bonum ſit, ageret. Eadem Sozomenus etiam repetit, lib. 7. cap. 19.

Abſtinentia diuerſitas.

Nullū extat mandatum ſcriptum. Libera obſeruationes.

Proſperi vero ſententiæ de ieiunio ideo diligentius ſunt obſeruandæ, eius enim tempore Leo Pontifex leges ieiuniorum cum opinione neceſſitatis & meritorum, magna contentione vrgere cœpit, ſicut ſupra quaſdam ipſius ſententias adſcripſimus. Proſper itaque contra opinionem operis operati oppoſuit Scripturæ ſentētiam de veris ieiunij finibus, vt de vita contemplatiua, lib. 2. c. 17. A cibis conceſſis ſe continere, abſtinentia quidem eſt, ſed carnalis & imperfecta. Ea autē ſpiritualis & perfecta cenſenda eſt abſtinentia, quæ abſtinētem tam ab illecebris carnalium voluptatum, quam à peccatis omnibus facit alienum, Et cap. 22. Membra ſua,

Proſper Leonis tempore.

Abſtinentia vera. Finis ieiuniorum.

quæ ſunt ſupra terram, mortificant, quando inſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant, quando intra neceſſarium modum, ſuum temperant appetitum, certi quod nec delitiæ quælibet, ſi abſq; deſiderio percipiantur, officiunt. & viles cibi plerunq; abſtinentiæ profectum, ſi appetenter accipiātur, impediunt. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinentes, eſcarum non naturas, ſed cōcupiſcentias damnent. Quia autē non ſolum à qualitate, ſed etiam à quantitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, quam vt appetitus ſuos non expleant, ſed comprimant, &c. cap. 23. Cæterum ſi à quadrupedibus abſtinentes, altilibus, vel alijs auibus pretioſis, vel piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare voluptates, ſed mutare, nec pro abſtinentia, ſed pro delitijs communes ac viles carnes abijcere, quo delicatioribus poſſint ſuas voluptates explere: cum non aliquarum carnium nobis naturæ damnandæ ſint, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ. Et ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum vſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendum, cap. 24. Verumtamen ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, cum ſine abſtinētia quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat, & omnis abſtinentia aut perdat ſine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abſtinere aut ieiunare etiam hæretici poſſunt, corpora ſua panis & aquæ perceptione afficientes, non pro magno ducamus, quando ab illis, quæ ipſi quoque reijciunt, abſtinemus, ſed quando abſtinentiam noſtram fides commendat, charitaſque conſummat. Ipſis vero catholicis Chriſtianis, qui ſiue nō valendo, ſiue nolendo abſtinere, omnia vſui noſtro conceſſa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus, ne forte plus virtutum habeant illi, vnde nobis abſtinentibus iure præferantur. Quocirca ſi volumus abſtinentiam noſtram, ieiuniaque noſtra perficere, ab omnibus vitijs diſcedamus. Quia tunc nobis proderit, quod corpora noſtra, vel certe corporum incentiua, rigore deſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, &c.

Delicata ieiunia.

Pr[illegible] con- [illegible] delectum ciborum.

Contra neceſſitatem [illegible].

Contra opus operatum ieiunij.

Libertas abſtinentiæ.

Finis ieiunij.

Hæ obſeruationes hiſtoricę iucundę profecto & vtiles ſunt, monſtrantes, quomodo pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus de ieiunio Deus ſubinde teſtes aliquos veritatis excitarit, qui ſuperſtitiones reprehenderunt & refutarunt, ac ſimul doctrinam & exercitia veri ieiunij ad fontes & fundamenta Scripturę reducere conati fuerunt, alij alijs vel neruoſius & vehementius vel modeſtius, & languidius, vt ita in hiſtoria conſpiciatur perpetuum quaſi certamen ſuperſtitionis & veræ pietatis. Quando enim vel ex vulgo vel ex Patribus quidam inclinationem aliquam ad ſuperſtitiones faciebant, oppoſuit Deus alios, qui exorbitationes illas corrigere, & ad regiam Scripturę Canonicæ viam reducere conati fuerunt, ſicut hactenus in hac de ieiunio hiſtoria oſtendimus.

Capita huius hiſtoriæ.

QVOMODO AB ANNO DOMINI 450. *cum non eſſent qui contradicerent ſuperſtitioſa leges & opiniones de ieiunijs, per Pontificum & Conciliorum decreta, cumulata ſint, donec Scholaſtica Theologia inde extructa eſt.*

Hactenus igitur vſq; ad annum Domini 450. oſtendimus, quod leges ieiuniorum in opinionib. neceſſitatis & meritorum, ſæpius quidem & varie tentatæ, ſemper autem repreſſæ & refutatæ fuerint; Singulis enim illis temporibus ſemper fuerūt, qui monſtrata vera verbi Dei de ieiunijs ſententia, ſuperſtitionibus contradixerunt, & libertatem Chriſtianam

defen-

defenderunt. Ab hoc vero tempore, extinctis Eccleſiæ luminaribus, cum vix inueniretur aliquis, qui libertatis & veritatis patrocinium contra ſuperſtitioſas leges ſuſcipere vel poſſet vel auderet; cumulatæ illæ, & per Romanorum Pontificum reſcripta, per poſteriorum conciliorum decreta, & per Monachorum conſtitutiones, ſtabilitæ ſunt, ita vt maxima pars cultus in illis obſeruationibus conſumeretur, quæ & mandatis Dei præferebantur, & meritum gratiæ & remiſſionis peccatorum, cum contumelia Chriſti, ſibi vendicabant, ſicut ex Scholaſtica Theologia, quæ inde enata eſt, ſupra oſtendimus. Sequentium igitur temporum hiſtoriam ex Leonis ſermonibus, & ex illis, qui poſtea leges & conſtitutiones illas in decretis collegerunt, breuiter perſtringemus.

Inclinatio ad ſuperſtitioſas leges & opiniones.

Leo itaq; quem Magnum vocant, circa annum Domini 460. ſolennia ieiunia quater in anno publice indixit & mandauit, ieiunium ſcilicet Quadrageſimæ, Pentecoſtes, ſeptimi menſis & decimi, de illorum enim temporum ieiunijs extāt multi ſermones Leonis. Et de ieiunio quidem ſeptimi menſis & decimi nō diſſimulat, ex ſiniſtra æmulatione Iudaicarum obſeruationum, Zachariæ 8. illa ſumpta eſſe. Dicit enim ſermone quarto de ieiunio ſeptimi menſis: Quando vos ad quædam, quæ in veteri Teſtamento inſtituta fuerunt, cohortamur, non Iudaicæ obſeruantiæ iugo vos ſubdimus, licet enim in temporibus conueniat, non tamē concordat in moribus. Sed hæc eluſio non ſoluit argumentum de abrogatione obſeruationum veteris Teſtamenti, Gal 4. & Coloſſ 2. Et Chryſoſtomus explicans locum Pauli, Gal. 4 annotat Paulum ideo dixiſſe (in parte diei feſti) vt oſtenderet, ſe arguere eos, qui etiamſi non per omnia, ſed tantum in parte aliqua, obſeruationes veteris Teſtamenti cōſcientijs in nouo Teſtamento imponere volebant. Quadrageſimæ vero & Pentecoſtes ieiunia Leo dicit Apoſtolorum traditione de Paracleti magiſterio inſtituta. Sed hactenus liquido oſtendimus, falſum hoc eſſe, niſi quis Montanici Paracleti magiſterium & diſciplinam, cui Leonis leges de ieiunijs non male conueniunt, intelligat. Leo autem vt ſuis perſuaderet, legale hoc iugum ſuſcipere, tribuit ieiunio reconciliationem & propitiationem Dei, culparum redemptionem, & peccatorum remiſſionem, ſicut in præcedentibus tales Leonis ſententias adſcripſimus. In illis vero menſibus ieiunarunt quarta feria & ſexta, ſabbato vero ad vigilias conuenerunt. Hoc enim Leo ſemper repetit. Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatum Petrum pariter vigilemus.

Leo de ieiunijs quatuor temporum.

κακοζηλία veteris Teſtamenti.

Chryſoſtomus de parte diei feſti.

Paracletus.

Leo de merito ieiunij.

In hiſce vero humanarum traditionum ſiue conſtitutionibus ſiue obſeruationibus, non inutile erit oſtendere fuiſſe magnas diuerſitates, quę ſæpius mutatæ, variatæ & cumulatæ fuerūt, donec tandē in leges rigidiſſimas euaſerunt. Apud Gratianum diſt. 76. traditur antea ter in anno ieiunia celebrata, poſtea vero facta inde quatuor temporum ieiunia. Elibertinum concilium cap. 23. ſtatuit ſingulis menſibus, excepto Iulio & Auguſto, talia ieiunia celebranda. Rabanus de inſtitutione clericorum, lib. 2. c. 24. dicit, quatuor illis temporibus ſabbatis ſpecialia ieiunia fuiſſe conſtituta, in menſe Martio primo ſabbato, in Iunio ſecūdo ſabbato, in Septembri tertio ſabbato, in Decembri quarto ſabbato, ante quæ ſabbata feria quarta & ſexta legitima ieiunia præceſſerint. Addit autē, quod memorabile eſt, cauſam & originem illorum ieiuniorum hanc fuiſſe, quod Gelaſius conſtituerit, illis diebus ordinationes presbyterorum & diaconorum debere fieri. Cumque primum in ordinationibus, exemplo Apoſtolorum, Act. 13. & 14. propter preces ardentiores adhiberētur ieiunia: Poſtea factum eſt inde opus operatū & lex generalis, etiam cum non celebrarentur ordinationes. Idem Rabanus c. 17. inter ieiuniū & ſtationem ita diſtinguit, vt ieiuniū ſit abſtinētia cuiuſlibet diei, non per legem

Ieiunia triū temporum, poſtea quatuor.

Singulorum menſium ieiunia.

Ieiunia quatuor temporum vnde.

Nota.

Diſcrimen inter ieiuniū & ſtationem.

ſed ſecundum propriam voluntatem. Statio vero ſit obſeruatio ſtatutorum dierum vel temporum, vt quartæ & ſextę feriæ ieiunium ex vetere lege præceptum iuxta dictum: Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, quarta & ſexta ſabbati. Quæſo autem Lectorem vt hanc rationem bene conſideret & expendat.

Ieiunium rogationum.

Burchardus, li. 13. ex Aurelianenſi concilio citat conſtitutionem de triduano ieiunio rogationum ante feſtum Aſcenſionis. Ex Moguntinenſi vero citat conſtitutionem, vt Litania maior, à cūctis Chriſtianis, vno die, ſcilicet ſeptimo Calendas Maias, cum ieiunio obſeruaretur. Ex Gregorio Magno deſcribit, Quadrageſimā ideo obſeruādam, vt ſit perſolutio decimarum totius anni. Ex Aurelianenſi concilio deſcribit conſtitutionem de ieiunio vigiliarum in feſtiuitatibus ſanctorum. Nocturni enim conuētus in ſanctorum feſtiuitatibus, mutati poſtea ſunt in pridiana ieiunia & præcedentis diei manſit appellatio vigiliarum. Et capit. ſecundo trādit, in Moguntinēſi ſynodo conſtitutum, vt diebus ieiuniorum, hora nona cum litanijs ad Miſſarum ſolennia conuenirent. Capite duodecimo dicit in Quadrageſima non nona hora, ſed poſt veſpertinum officium manducandum.

Ieiunium vigiliarum.

Miſſa circa tempus veſpertinum in ieiunijs.

Nota de ieiunio ſabbati.

Gratianus de conſecrat. diſtinctio. 3. citat cōnſtitutionem Innocentii, quod omnino ſingulis ſabbatis ſit ieiunandum. Quam legē Auguſtinus prolixa diſputatione ad Conſulanū refutat. Et ſexta vniuerſalis Synodus canon. 55. Romanorum obſeruationem, quod per Quadrageſimam ſabbatis ieiunabant, reprehendit & improbat. Gratianus vero de conſecrat. diſtinctio 5. citat conſtitutionem Gregorij Septimi vt diebus ſabbati omnes Chriſtiani à carnium eſu abſtineant. Monachis vero in perpetuū prohibuit eſum carnium, diſtin. 4 ſub Gregorij Magni nomine in Quadrageſima prohibet vſum lacticiniorum & ouorum, ſed ſexta Synodus circa annum 680. fatetur canon. 56. in Armenia & in alijs locis, quoſdam in quadrageſima, ſabbatis & Dominicis, oua & caſeum comediſſe, quod canone illo tunc prohibebatur. Acceſſit etiam vulgi ſuperſtitio, ſicut Nicephorus libro 17. ca. 32. hoc exemplum deſcribit, cum Conſtantinopoli in magna rerum inopia, Imperator Iuſtinianus, ex Chriſtiana libertate, in quadrageſima iuſſiſſet carnes venales in foro proponi, populus eas nec emebat nec edebat. Paulus Diaconus addit, venditores carnium à vulgo interfectos.

Prohibitio lacticiniorū.

Exemplum ſuperſtitionis vulgi.

Porro varia & mirabilia ſuperſtitioſæ & prodigioſæ abſtinentiæ illorum temporum exempla, ſiue facta extant, quæ omnia huc referre non eſt animus, ſuperſtitio enim ſemel admiſſa, in infinitas ſe vertit formas, vt tandē, vbi conſiſtat, non inueniat, adeo, vt tres Quadrageſimæ à Hieronymo in Montaniſtis antea publice damnatæ, poſtea ſingularis pietatis titulum ſibi vendicarint: ſicut Beda in hiſtoria Angelica celebrat Monachum quendam Ecbrethum, qui tres in anno quadrageſimas cum ſuis obſeruarit, vnum ante Paſcha, alterum ante Pentecoſten, tertium ante natalem Domini. Et alium celebrat Epiſcopum, qui duas ex illis celebrandas conſtituerit.

Tres quadrageſimæ.

Opiniones vero de meritis ieiunij, vna cum conſtitutionibus ſeu legibus, ſubinde magis magiſque cumulatæ ſunt, ſicut ſupra annotauimus, Bernhardum ſentire, quod ieiunium ſit ſatisfactio pro peccatis, pro quo ea quæ commiſimus condonentur, & peccata remittantur. Item ieiunium obtinere veniam, promereri gratiam, & redimere æterna ſupplicia. Gratianus diſt. 13. q. 2. dicit, ieiunia viuētium, eſſe defunctorum auxilia. Sed non opus eſt in poſterioribus illis ſeculis, ſingulorum vel temporū vel auctorum ſiue conſtitutiones & leges de temporibus ieiuniorum & cibis, ſiue opiniones de meritis ieiuniorum, ordine & prolixe percēſere.

Bernhardus de meritis ieiunii.

Gratianus.

Scholaſticorum doctrina de ieiunio.

Scholaſtici enim Doctores illa omnia in ſuis ſummis complexi ſunt. Et quia ſupra peculiari loco Scholaſticorum doctrinam de ieiunio expoſuimus, vt hoc loco eam repetere non ſit opus: Finem igitur iam faciam, & hiſtoricam hanc de ieiunio commemorationem concludam, remittẽs Lectorem ad ea, quæ ſupra ex Scholaſticis, & alijs Pontificijs ſcriptoribus annotauimus.

DE FESTIS.

Quod Decretum Tridentinum dicit, dierum Feſtorum deuotam & religioſam obſeruationem facere ad augendam pietatem: nõ poteſt rectius explicari quam ſi primo oſtendatur antitheſis, inter pædagogicam ſeruitutem veteris, & inter Chriſtianam libertatem noui Teſtamenti, quod ad annos, mẽſes & dies, hoc eſt, quod ad feſta attinet. II. Si primitiuæ Eccleſiæ obſeruationes conſiderentur. III. Si oſtendatur, qui abuſus, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones, in celebrationes feſtorum irrepſerint. Ita enim iuxta Ieremiam pretioſum à vili ſeparari poterit, & oſtendi, quæ feſta, & qua religione in noſtris Eccleſiis ſeruentur.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA ET DOctrina de diebus feſtis, qualis fuerit in veteri Teſtamento, & qualis ſit in nouo.

Veteris Teſtamenti feſta.

In veteri igitur Teſtamento Deus pædagogicas commonefactiones, & ſignificationes de beneficijs & promiſſionibus diuinis, de cultu Dei, de exercitijs pietatis, & de ſalute vitæ æternæ per tempora, annos, menſes & dies, ita diſtribuit, vt certis & ſtatutis temporibus populus ad auditum verbi, ad meditationem beneficiorum & promiſſionum Dei, ad preces, laudes, gratiarum actiones, & publica exercitia cultus Dei & pietatis conueniret. Ita ſingulis diebus, mane & veſperi ad petẽdam & celebrandam gubernationem, & protectionẽ diuinam in quotidianis vitæ huius negotijs, & ad petendam remiſſionem peccatorum, ac Spiritus ſancti gratiam, conuentus Eccleſiaſtici habebantur. *Mane & veſperi.* Deinde inter ſeptimanæ dies fuit ſabbati feſtiuitas conſtituta, ad commonefactionem beneficiorum Dei, in creatione & ſuſtentatione rerum, Exod. 20 in memoriam admirandæ liberationis ex ſeruitute Ægyptiaca, Deut. 5. in ſignum ſanctificationis, Ezech. 20. & ad ſignificandum ſabbatum interius ſeu ſpirituale, & æternum, Hebr. 4. *Sabbatum.* In menſibus conſtituit Neomenias, vt monerentur aſtrorum motus & vices temporum, tanquam peculiare opus Dei conſiderare: vtq; per ſingulos menſes beneficiorum Dei, & vitæ ſuę rationẽ ſubducerent. *Neomenia.* In principio & exitu anni inſtituit feſtiuitates, ob recordationem & celebrationem beneficiorum populo in Eccleſia, politia & œconomia, per totum annum à Deo præſtitorum. *Paſcha.*

Pentecoſte. Tabernaculorum, &c.

Addit certis temporibus anni alias ſolennitates, de illuſtrioribus Dei beneficijs, olim populo in eductione ex Ægypto, in introductione in terram promiſſionis, in promulgatione legis, in cõſtitutione Eccleſiæ & politiæ Iſraeliticæ præſtitis. Quæ feſtiuitates ſimul erant ſignificationes & commonefactiones promiſſionum de futuris beneficijs Meſſiæ, & de vita æterna. Et propter eaſdem ſignificationes & commonefactiones, ſeptimo ſemper & quinquageſimo etiam anno, peculiares inſtitutæ erant feſtiuitates. *Iubilæus.* Poſtea ſimili exemplo in memoriam illuſtriorum liberationum, ſub Eſther, Iudith, & Maccabæis, alia etiam feſta inſtituta fuerunt. *Encænia.* Et Deus feſtiuitates à ſe inſtitutas, certis ceremonijs circumſcripſit, quo-

modo à veſpera in veſperam, cum ceſſatione ab operibus ſeruilibus, & per quot dies, quibus ſacrificijs & ritibus eas vellet celebrare, additis comminationibus pœnarum contra prophanatores. Quæ plene explicare nõ eſt huius loci, tantum enim propter antitheſin inter vetus & nouum Teſtamentum, quod ad feſta attinet, hęc breuiter hoc loco commemorata ſunt.

An lex de feſtis perpetua.

Et Iudæi quidem contendunt, pædagogiam illam feſtorum diuinitus inſtitutam, neceſſario etiam nunc obſeruandam, quia de ſabbato Deus dicit, Exod. 31. Pactum hoc eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumq; perpetuum. Et de Paſchate, Exodi duodecimo: Cultu ſeu ſtatuto perpetuo celebrabitis, legitimum hoc tibi erit, & filijs tuis in æternum. Ita de reliquis etiam feſtis. Leuit. 25. dicitur, Legitimum & præceptum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Sed quia Ieremiæ trigeſimoprimo prædicitur antiquatio ſeu abrogatio veteris pacti, & inſtitutio noui: Et Moſes ipſe de alterius Prophetæ verbo vaticinatur, Deuteron. decimooctauo: Lex igitur & Prophetæ vſque ad Ioannem, Matth. 11. Impoſita enim fuerunt legalia illa vſque ad tempus correctionis, Hebræor. nono: Et lex fuit pædagogus noſter vſq; ad Chriſtum: Poſtquam vero fides venit, & Deus filium ſuum miſit, non amplius ſumus ſub pædagogo, nec in ſeruitute ſub elementis mundi, Galat. 3. & 4. Fuerunt autem feſta pars elementorum pædagogiæ legis, de quibus Paulus diſerte dicit, Galat. 4. Dies obſeruatis & menſes, & tempora & annos, metuo ne fruſtra laborauerim in vobis. Et Col. 2. Nemo vos iudicet in parte diei feſti aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.

Abrogatio eorum, quæ ad vetus Teſtamentum pertinent.

Feſtorum abrogatio.

De vocabulis perpetuitatis apud Ebraeos.

Quod igitur ad dicta Moſaica attinet, Burgenſis erudite oſtendit in lingua Hebræa dictiones quaſdam ſignificare perpetuitatem abſolutam ſine fine, vt נצח; & quando particula עד vel geminatur, vel iungitur præpoſitioni vel dictioni עולם, quando vero dictio עולם vel ſola ponitur, vel præcedente עד tunc ſignificare perpetuitatẽ, ſecundũ cõditionẽ rei, cui adiungitur, vt quando Scriptura dicit: In æternum verbum tuum permanet. Item, Veritas Domini manet in æternum. Ibi ſignificat perpetuitatem æternam ſine fine. Quando vero dictio illa prędicatur de re, cuius duratio eſt periodica, & ambitu quodam temporis limitata, tunc ſignificat perpetuitatem non abſolutam, ſed periodicam, ſicut Latini vocant ſeculum ſeu ætatem alicuius rei. Ita Deuteron. 15. de ſeruo qui anno ſeptimo, non vult liber exire, dicitur: Seruiet tibi in æternum, hoc eſt, per totam ſuæ vitæ periodum, vel vſque ad annum Iubilæum, 1. Reg. 1. Samuel manebit in tabernaculo Domini vſq; in ſeculum, hoc eſt, vſque ad annum 50. quod erat ſeculum miniſterij Leuitarum, Num. 8. vel ſicut Hanna ipſa declarat omnibus diebus vitæ ſuæ. Cum itaq; periodus durationis & obſeruationis ceremoniarum veteris Teſtamenti aduentu Meſſiæ in carnem, in Scripturis limitata & circumſcripta ſit, manifeſtum eſt, qualis perpetuitas intelligẽda ſit in dictis Moſis, ſcilicet vſq; ad Chriſtum, hoc enim eſt ſeculum legis ſeu Moſaicum, ſicut ipſi Rabini dies nouiſſimos, ſeu ſeculum nouiſſimum & futurum appellant tempus Meſſiæ. Item: duo millia inane, duo millia lex, duo millia Meſſias. Vt que intelligeretur ſtatuta illa Moſaica, nec perpetua eſſe, nec omnes homines obligare, ideo additur: Perpetua erunt inter filios Iſrael, in habitaculis & generationibus veſtris.

Olam ſeu ſeculũ Leuit ceremon.

Quia vero de abrogatione Leuiticorum feſtorum in nouo Teſtamento conſtat, videndum iam eſt, quid & quomodo ſit abrogatum. In veteri enim Teſtamento, in feſtis populus conueniebat in cœtum, ſabbatis legebatur Moſes, Acto. 15. & Prophetæ, Luc. 4. Acto. 13. fiebant preces com-

munes, Luc. 1. Pſalmi, hymni, gratiarum actiones celebrabantur, 1. Paralip. 25. Et breuiter feſta illa ſanctificabantur, hoc eſt tempus illud in ſancta pietatis exercitia, ſepoſitis impedimentis & auocamẽtis negotiorum ſeculi impendebatur. Hoc certe genus in nouo Teſtamento non eſt abrogatum. Nam & ad Chriſtum populus ſæpius conuenit ad audiendum verbum Dei. Et Apoſtoli cum ſuis conuenerũt in vnum ad audiendum ſermonẽ Dei, ad vſum Euchariſtiæ, & ad reliqua, quæ ad λειτουργίαν hoc eſt, ad publicum munus miniſterij pertinent, Actorũ 13. & 20. 1. Corinth: vndecimo. In cœtu illo adminiſtrarunt Baptiſmum, Actorum decimo, factæ fuerunt ibi obſecrationes, deprecationes, interpellationes, & gratiarum actiones, 1. Timoth. 2. & 1. Corinth. 14. vſi ibi fuerunt canticis, Pſalmis, hymnis & benedictionibus, 1. Corinth. 14. & finis concionum in illis conuentibus ibi pulcre deſcribitur, vt omnes inſtituantur, diſcãt, coarguantur, exhortationem & conſolationem accipiant. In illis conuentibus contulerunt etiam & diſtribuerunt eleemoſynas pro pauperibus, Actorum ſecundo, 1. Corinthor. 16. Hoc certe genus ſanctificationis ſabbati adeo non eſt abrogatum in nouo Teſtamento, vt Apoſtolus, Hebræ. 10. dicat, illam (ἐπισυναγωγὴν) mutuam congregationem, non eſſe deſerendam, ſed colendam ad mutuam exhortationem & prouocationem, ad tenendam confeſſionem ſpei, & charitatem & bona opera. Et Matt. 18. Chriſtus huiuſmodi conuentibus præſentiam ſuam & gratiam promittit.

Quæ ſint ſanctificationes, quæ retinentur in nouo Teſtamento.

Et hoc eſt, quod vſitate ac recte dicitur, nouum Teſtamentum, in præcepto de ſanctificatione ſabbati, nõ genus quod morale eſt, ſed ſpeciem quæ ceremonialis eſt, abrogaſſe, quod ſcilicet conuẽtus illi expreſſo mãdato Dei in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias temporum determinati & alligati erant, quo ſcilicet die celebrandum eſſet ſabbatum, quib. menſibus, quoto die menſis & per quot dies reliqua feſta eſſent celebranda, quando inchoanda & finienda, à veſpera ſcilicet in veſperam, quæ feſta Hieroſolymis tantũ celebranda eſſent, & quæ alibi poſſent celebrari, quibus ritibus in celebratione feſtorum eſſet vtendum, quodq; ab alijs operibus ita eſſet abſtinendum, vt ſabbato ne quidem liceret extra locum progredi Exod. 16. niſi per iter ſabbati, nec ignem ſuccendere, Exod. 35. Et harum circumſtantiarum obſeruatio, extra caſum neceſſitatis ex mandato Dei erat neceſſaria, pro conſcientijs impoſita ſub peccato mortali & pœna damnationis. Illæ igitur circumſtantiæ & neceſſariæ earum obſeruationes conſcientijs in nouo Teſtamento abrogatæ ſunt. Non ita autem abrogatæ ſunt illæ circumſtantiæ, quaſi in nouo Teſtamento, abſque ordine, meræ debeant eſſe confuſiones in conuentibus Eccleſiaſticis. Paulus enim in huiuſmodi circumſtantijs libertatem conſcientiarum ita aſſerit, vt tamen velit in Eccleſiaſticis conuentibus omnia ordine fieri, & ita decenter, vt ſeruiãt ædificationi & ſint, incitamẽta & retinacula pietatis, ac teſtimonia, quod Deus reuera ſit in medio noſtri. Non enim confuſionis Deus eſt, ſed pacis, 1. Corint. 14. & Col. 2. Gaudeo videns veſtrum ordinem. Ita Chriſtus in ſabbatis & in reliquis feſtis, & ipſe docuit, & concionibus interfuit. Vt autem oſtenderet, ſe illud libere, & nõ ex neceſſitate facere, cõtra opinionem neceſſitatis, de abrogatione ſabbati Moſaici & verbo docuit, cum diceret filium hominis Dominum eſſe ſabbati, & factis ſæpius libertatem illam teſtatem fecit cum ſabbatis ſanaret, & diſcipulos ſpicas in ſabbato confricantes defenderet. Atque ideo etiam conuentus ſuos ad docendum verbum, alijs ſæpius diebus extra ſabbatũ celebrauit. Atq; labores, qui in caſu neceſſitatis & charitatis, in ipſo ſabbato ſuſcipiebãtur, nõ damnauit, tantum illas

Quid ſit ſpeciem abrogatam eſſe, non genus.

Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis.

Libertas ſabbati.

Quæ opera prohibita.

operas

operas externas, quæ miniſterium & ſanctificationem turbant & impediunt, prohibitas eſſe oſtendit, cum Marc.11.docens in templo, non permitteret,vt quiſquam vas deportaret per templum,eo quod ſcriptum ſit: Domus mea domus orationis eſt. Ipſe vero ſuo exemplo oſtendit, quomodo tempus conuentuum Eccleſiaſticorum ad ſanctificationem eſſet conferendũ. Cum enim ipſe docuiſſet,poſtea ſoluto conuentu priuatim diſcipulos examinabat & rectius inſtituebat,Marc.4.&Luc.14.à concione digreſſus,ad prandium concionem repetit, vſum doctrinæ oſtendit,& vera pietatis exercitia præmonſtrat. Inde rectiſſime poteſt colligi, qua libertate, deuotione & religione Sabbatum in nouo Teſtamento ſit ſanctificandum.

Qua ſanctificatio.

Libertas dierum.

Apoſtoli docuerunt ſabbatis.

Apoſtoli quotidianas ſynaxes.

Eodem modo Apoſtoli primum tolerarunt infirmitatem fidei illorum,qui ſine ſuperſtitione Moſaicos dies obſeruabant,Roma.14 vbi addit,firmiores in fide iudicaſſe, poſt abrogationem veteris Teſtamenti, omnes dies per ſe eſſe æquales,nec vnum alio eſſe ſanctiorem.Oſtenderũt etiam Apoſtoli ſuo exemplo,in nouo Teſtamento liberum eſſe,vel ſingulis diebus,vel quocunque die commodum videretur ad tractandum verbum & Sacramenta, & ad publica ſeu communia pietatis exercitia conuenire. Ita die ſabbati docuerũt, Act.13.16.17.& 18. Et quia in feſtis multitudo frequẽs conueniebat,Paulus hac occaſione vſurus ad propagationem Euangelij,dicit,ſe velle diem Pentecoſtes agere Hieroſolymis. Præterea vt oſtenderent, exercitia Eccleſiaſticorum conuentuũ in nouo Teſtamento non eſſe alligata ad certos dies, ipſi quotidie perſeuerarunt in doctrina Apoſtolorum, in communicatione & fractione panis, & precationibus,& Act.5.Non ceſſabant omni die docere, & in templo,& in domibus.Ita Paulus 1.Cor.5.oſtendit,Paſcha iudaicum ita eſſe abrogatum, vt illud, cujus cõmonefactionis & ſignificationis gratia vetus Paſcha celebrabatur,quotidie nobis in nouo Teſtamento ſit cogitandum & agendum. Nam & Paſcha,inquit, noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus: Itaq; feſtum celebremus non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Obſeruatio ſabbati quãdo & cur omiſſa.

Synaxes prima ſabbatorum.

Dominica dies nominata.

Dominica dies ſine lege præcepti.

Cum vero poſtea Pſeudoapoſtoli liberas illas obſeruationes ſabbati Moſaici & aliorum feſtorum, tanquam ex lege, opinione neceſſitatis ita vrgerent,vt conſcientias,nõ obſeruantiũ iudicarẽt,Paulus dicit,non eſſe obſeruandos dies,menſes & annos,ſed ſtãdum in ea libertate,qua Chriſtus nos liberauit,ne rurſus iugo ſeruitutis implicemur,Gala.4.& 5.Nec permittendum eſſe,vt aliquis nos iudicet in ſabbatis vel feſtis, Col. 2. Et tunc,atque ea occcaſione contra opinionem neceſſitatis,in publicum teſtimonium abrogationis feſtorum Moſaicorum,& libertatis noui Teſtamenti,cum ordinis gratia dies aliquis ad conuentus Eccleſiaſticos libere eſſet eligendus,noluerunt Apoſtoli ſimpliciter ſabbati diem retinere,ſed prima ſabbatorum, conuenerunt ad frangendum panem, & ad audiendum verbum Acto 20. Et prima ſabbatorum conferebant Eleemoſynas, quæ pars erat actionum in conuentibus Eccleſiaſticis, 1. Cor.16. Quia enim prima ſabbatorum Chriſtus à morte reſurrexerat Marci 16. Ob memoriam igitur reſurrectionis, qua Chriſtus in gloriam regni noui Teſtamenti intrauit, viſa fuit illa dies commodior ad conuentus Eccleſiaſticos in nouo Teſtamento. Et hæc videtur dies illa eſſe, quæ Apocalip.1. (κυριακὴ) vocatur Dominica, quam appellationem tota poſtea vetuſtas retinuit & vſurpauit. Nec tamen Apoſtoli vel lege aliqua, vel præcepto, eius diei obſeruationem,opinione neceſſitatis, conſcientijs in nouo Teſtamento legũtur impoſuiſſe,ſed libera fuit obſeruatio,ordinis gratia: Si enim ab elemẽtis,quę diuinitus in veteri Teſtamẽto inſtituta & mandata fuerũt,liberati ſumus,quomodo hominũ decretis teneremur? Col.2.

Nam

Nam & in alio caſu dicit Paulus: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quid vero Apoſtolica Eccleſia in conuentibus Eccleſiaſticis egerit, paulo ante monſtratis locis oſtendimus. Atq; hæc ſunt, quæ in ſcriptura noui Teſtamenti ad feſta pertinẽtia tradita ſunt, iuxta quam normam, vt deuota & religioſa feſtorum celebratio, ad augendam pietatem, reſtituatur, nemo improbat, ſed omnes pij optant.

HISTORIA PRIMITIVÆ ECCLESIÆ DE feſtis, & eorum obſeruatione.

Vt tota res de libertate & vera obſeruatione feſtorum in nouo Teſtamento eo fiat planior, & antitheſis eo rectius poſſit intelligi, breuem adijciemus annotationem, de Feſtis, & eorum obſeruatione in primitiua Eccleſia, poſt tempora Apoſtolorum. Et ordine notabimus, quæ & quam pauca primitiua illa Eccleſia feſta habuerit, & quomodo ea celebrarit.

Dominicus dies in primitiua Eccleſia.

Primo igitur conſtat, vetuſtiſſimam Eccleſiam poſt Apoſtolorum tempora, Dominica die conuentus Eccleſiaſticos celebraſſe. Dionyſius enim Corinthius apud Euſebium lib.4.cap.23. inquit: τὴν σήμερον κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν: Hodie ſacrum diem Dominicum celebrauimus. Tertullianus libro de idololatria, inter ſolennitates Chriſtianorum primo loco nominat diem Dominicum, & dicit: Chriſtianis octauo quoque die feſtum ſeu ſolennitatem eſſe. Et in Apologetico exercitia Chriſtianorum, in congregationib. illis feſtiuis ita deſcribit: Coimus, inquit, in cœtum, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus, orantes: Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præceptorum inculcationib. denſamus. Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina, ſi quis ita deliquerit, vt à coniunctione relegetur. Modicam vnuſquiſque ſtipem pro pauperibus apponit, &c. Ita Iuſtinus Apologia ſecunda, non tantum nominat diem illum, ſed quomodo celebratus fuerit, oſtendit: Omnes, inquit, & vrbani & ruſtici ex agris conueniunt in vnum, & primo leguntur ſcripta Prophetica & Apoſtolica. II. Præſes habet orationem monitoriam, & exhortationem, vt bona, quæ lecta ſunt, imitentur. III. Cœtus omnis conſurgit ad preces. IV. Celebratur communio Euchariſtiæ. V. Conferuntur eleemoſynæ κατὰ προαίρεσιν cuiuſq; in ſubſidium pauperum, pupillorum, ægrotantium, exulum, &c. Et rationem, quare illo potiſſimũ die in cœtum coierint, Iuſtinus hanc reddit, quia die Solis Deus mundum crearit, & Chriſtus eodem die à mortuis reſurrexerit. Ignatius ad Magneſios hanc rationem affert, quod quidam ſub profeſſione Chriſtiana adhuc Iudaiſmum, qui abrogatus eſſe debebat, in animo habuerint. Non amplius itaq; Iudaicum ſabbatum, inquit, celebremus, ſed πᾶς φιλόχριστος ἑορταζέτω τὴν κυριακήν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδα, τὴν ὕπατον πασῶν τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε, καὶ τοῦ θανάτου γέγονε νίκη ἐν χριστῷ, ὃν ἀρνοῦνται τέκνα ἀπωλείας: Omnis, qui Chriſtum amat, feſtum celebret Dominicam diem, reſurrectione inſignem, quæ ſuprema & regina eſt omnium dierum, in qua mors deuicta, & vita noſtra exorta eſt in Chriſto, quem filij perditionis negant, &c. Propter illos igitur, qui Iudaiſmi abrogationem & reſurrectionem Chriſti negabant, Chriſtiani loco ſabbati Dominicum diem ſumpſerunt. Et quomodo Chriſtiani tunc celebrarint Dominicam diem, Ignatius ita explicat: Non amplius Iudaico more ſabbatum cele-

Octauus dies.

Tertullianus de exercitiis Dominici diei.

Iuſtinus de die Dominico.

Ratio Dominici diei.

Ignatius de die Dominico.

bremus, otio vacantes: qui enim non laborat, non manducet. Et: In labore vultus tui manducabis panem tuum. Sed vnuſquiſq; noſtrum ſabbatum celebret ſpiritualiter, meditationi legis diuinæ operã dans, non corporis indulgentiæ (ἐκμειξεζίᾳ) opus creationis & adminiſtrationis diuinæ cum admiratione conſiderans, & in tali ſabbatiſmo celebret quiſque Dominicam. Et paulo ante dicit: Omnes in vnum ſimul ad precationem cõueniatis. Vna ſit communis oratio, vna mens, vna ſpes, in dilectione & fide in Chriſtum.

Auguſtinus.

Auguſtin. Epiſt 119 Dies Dominicus Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatẽ ſuam. De Ciuit. lib 22. ca. 30. Dominicus dies Chriſti reſurrectione ſacratus, æternam nõ ſolum ſpiritus, verum etiam corporis requiem præfigurat. De verbis Apoſtoli, Serm. 15. Domini reſuſcitatio promiſit nobis æternum diem, & conſecrauit nobis Dominicum diem, qui Dominicus vocatur, quia eo die Dominus reſurrexit.

Cyrillus.

Cyrillus in Ioan. lib 12. c. 58. Diem octauum, quo Chriſtus Thomæ apparuit, Dominicum diem eſſe neceſſe eſt. Iure igitur ſanctæ congregationes die octauo in Eccleſijs fiunt, &c.

Liberam autem fuiſſe illam obſeruationem, inde non obſcure colligitur, quod præter Dominicum diem, quarta etiam & ſexta feria, ſicut Epiphanius ſcribit, celebrarũt (συνάξεις) conuentus Eccleſiaſticos, ad auditum verbi, ad vſum Sacramẽtorum, & ad preces communes.

Synaxis 4. & 6. feria.

Quotidie.

Et Auguſtinus, Epiſt. 118. Alij quotidie communicãt corpori & ſanguini Dominico. Alij certis diebus accipiunt. Alibi nullus dies intermittitur, quo nõ offeratur.

Sabbato.

Alibi ſabbato tantum & Dominico. Alibi tantum Dominico. Totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Ita Sozomenus lib. 2. cap. 19. Conſtantinopoli, & apud alios fere omnes, ſabbato & prima ſabbati ἐκκλησιάζουσι, Eccleſiaſticos conuentus celebrant. Et Euſebius de vita Conſtantini, lib. 4. ſcribit, Conſtantinum ſtatuiſſe, vt Dominicum diem, & eum, qui ſabbatum antecedit, omnes venerarentur, ob memoriam earum rerum, quæ ijs diebus à communi omnium noſtrum Seruatore fuerunt geſtę.

Dies Veneris feſtiuus.

Et Sozomenus lib. 1. cap. 8. dicit, Conſtantinum legem tuliſſe, vt tum die Dominico, quia in eo Chriſtus reſurrexit, tum die qui ſabbatum antecedit, quia in eo Chriſtus crucifixus fuit, omnes à iudicialibus, & alijs negotijs obeundis vacarent, precibus vero & ſupplicationibus Deum colerent.

Feſtum Paſchatis.

Secundo, celebrationis ſeu obſeruationis feſti Paſchatis frequens fit mentio in hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ, præcipue vero in celebri illa apud Euſebium lib. 5. c. 23. & 24 hiſtoria. Et quidam per Paſcha intellexerunt non tantum reſurrectionis, verum etiam paſſionis ſeu crucifixionis memoriam. Ita hebdomadam paſſionis, quæ alijs ſancta ſeu magna appellatur, Epiphanius vocat Paſchatis hebdomadam, cuius peculiaria ieiunia deſcribit. Alij vt Epiſcopi apud Euſebium, myſterium ſeu diem reſurrectionis vocabant Paſcha.

Vigilia Paſcha.

Et propter meditationem paſſionis Chriſti vſitata tunc fuiſſe ieiunia, in præcedenti loco diximus: Ipſo vero die reſurrectionis ſoluebatur ieiunium, Euſeb. lib. 4. cap. 22. Et vigiliarum Paſchę meminit Euſebius lib. 6. cap. 9. Tertullianus lib. 2. ad vxorem, nominat abnoctationem ſolennibus Paſchæ. Hieronymus in cap. 25. Matthæi ſcribit, in die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos nõ dimiſſos. Et Euſebius de vita Conſtantini li. 4. ſcribit, Conſtantinum Paſchales illas peruigilationes ornaſſe lampadibus, accendens per totam vrbem columnas ſeu moles (κίονας enim vocat) cereorum.

Cereus Paſchalis vnde.

Atque inde abſque dubio cerei Paſchalis ritus emanauit ad poſteros, & ad aliam poſtea ſuperſtitionem tranſlatus fuit.

Porro & illas obſeruationes Paſchatis liberas fuiſſe, ex magna obſerua-

tionis varietate cõſtat. Aſiatici enim ſemper decimaquarta Luna, quando Iudæi azyma præparant, celebrant Paſcha: Europæi vero, ne quid cum Iudæis viderentur commune habere, die Dominica poſt 14. Lunam. Et Polycrates quidem Aſiaticam obſeruationem non tantũ ad traditionem Ioannis, Philippi, Polycarpi, refert, verũ addit etiã, obſeruationem illam eſſe ex præſcripto Euangelij, & ſecundum Canonem fidei. Victor vero Romanus Europæam obſeruationem ſub pœna excommunicationis Aſiaticis etiam Eccleſijs imponere volebat, tanquam traditionem Petri & Pauli, ſicut Sozomenus ſcribit. Sed Irenæus ex alijs rationibus, & ex Polycarpi exemplo oſtendit, obſeruationes illas indifferẽtes & liberas eſſe. Et Socrates lib. 5. cap. 22. cum prolixa diſputatione oſtendiſſet, nec Polycratem, nec Victorẽ ſatis iuſtas cauſas habuiſſe de feſto Paſchatis tam odioſe digladiãdi, addit: Nec Apoſtolum, nec Euangelia tale iugum ſeruitutis conuerſis impoſuiſſe: Sed homines ob relaxationẽ à laboribus, & Paſchatis feſtum, & alia feſta, in memoriam ſalutaris paſſionis, in ſingulis locis ſingulos pro arbitratu & conſuetudine quadam celebraſſe. Nam neque Seruator, inquit, neq; Apoſtoli (νόμῳ τοῦτο παραφυλάττειν παρήγγειλαν) lege aliqua illud obſeruandum præceperunt. Neque pœnam aut ſupplicium, ſicut lex Moſaica Iudæis, nobis, vel Apoſtoli, vel Euangelia ideo comminantur: Sed hiſtoriæ tantum gratia in Euangelijs ſcriptum eſt: Chriſtum tempore azymorum paſſum eſſe. Et mox ſubiungit: Scopus Apoſtolis præpoſitus fuit (οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορταστικῶν νομοθετεῖν) non vt de diebus feſtis leges ſancirent, ſed vt rectæ vitæ & pietatis auctores eſſent. Mihi quidem (inquit Hiſtoricus) videtur, ſicut multa alia, pro locorũ diuerſitate, conſuetudine quadam introducta ſunt, ita etiam Paſchatis feſtum ex conſuetudine quadam apud ſingulos populos (ἰδιάζουσαν) priuatam habuiſſe obſeruationem, propterea, quod nemo Apoſtolorum cuiquam legem de eo impoſuit vel præſcripſit. Et poſtea dicit: Aſiatici quidẽ ſuam obſeruationem à Ioanne, Romani vero ſuam à Petro & Paulo traditam contenderunt, ſed nemo illorum (ἔγγραφον ἀπόδειξιν) ſcriptam aliquam de his rebus demõnſtrationem proferre poteſt. Et circa finem inquit: Nonnulli, qui omnem ſcortationem indifferentem putant, de feſtis tanquam de vita decertant, & propter feſta ſe iuſtificari putant. Addit & memorabilem hanc ſententiam, οἱ ταῦτα παραλαβόντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγενομένοις παρέγραψαν, Quia tales ritus à Maioribus acceperunt, eos poſtea tanquam legem ad poſteros tranſmiſerunt. Poſtea in Nicena Synodo Conſtantinus ſuaſit, vt Orientales, qui ex veteri traditione eodem tempore, quo Iudæi Paſcha celebrabant, cum pauciores eſſent, cõformitatem cum reliquis Eccleſijs ſeruarent, ac ſimul omnes die Dominica poſt decimamquartam Lunam vernalem, feſtum Paſchatis celebrarent, ne cum Iudæorum perfidia commune aliquid haberet Eccleſia. Epiſtolæ Concilij & Conſtantini de hac re extant apud Euſebium, & in Tripartita hiſtoria. Et Auguſtinus dicit, Epiſt. 119. quia inter mortem Chriſti & reſurrectionem eius medius fuit ſabbati dies, quo Iudæi ſuum Paſcha celebrarunt, ideo vt noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur, per Patrum Concilia adiunctam eſſe illorum etiam dierum obſeruationem, quibus anniuerſaria memoria paſſionis, ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti celebraretur, & Paſcha reſurrectionis Dominica die obſeruaretur.

Aſiaticorũ Paſcha. Occidentalium.

Prætextus traditionũ.

Socratis hiſtoria de feſtis.

Feſta non ex præcepto, ſed libera.

Apoſtoli non tulerunt leges de feſtis.

Traditiones non poſſunt ſcriptis probari.

Nota bene. Quomodo ex obſeruationibus leges factæ.

Canon Nicenus de feſto Paſchatis.

Auguſtinus.

Paſcha paſſionis & reſurrectionis.

Quia vero Ephemeridum vſus, in quibus motus Planetarum ad ſingulos dies ſupputati monſtrantur, illis temporibus nondum fuit, vt nunc, vulgatus. Alexandrino Epiſcopo hoc negotij datum fuit (quia in Ægypto Mathematica ſtudia ſemp magis exculta fuerũt) vt ipſe alijs eccleſijs tem

Ephemerides.

Epiſtola Paſchales. *Aureus numerus.* *Error in celebratione Paſchatis.* *Gallorum Paſcha.*

pus Paſchatis per Epiſtolam, quam Paſchalem nominabant, ſignificaret, ſicut huius argumenti extat Theophili Epiſtola Paſchalis. Et in hunc vſum excogitatus poſtea fuit numerus, quem aureum vocant, Calendario inſcribendus, qui nouilunia & plenilunia monſtraret, vt ſemper & vbiq; die Dominica poſt verum plenilunium Paſcha celebraretur. Et adhuc hodie quidē Canon computi (vt vocant) Eccleſiaſtici, eſt numerus aureus, ſed progreſſu temporis indicatio nouilunij per aureum numerum ſæpe adeo iam fallit, vt luna exiſtente in cœlo, vel dimidia, vel plena, aureus numerus ſæpe fingat nouilunium, vnde contra mentem Niceni Concilij ſæpius iam Paſcha celebramus in menſe immundorum, raro vero iuxta Nicenam conſtitutionem Dominica proxima poſt decimamquartam Lunam. Cumque ratio Calendarij facilime iam poſſet emendari, vt obſeruatio Paſchatis quotannis conueniret ad conſtitutionē Nicenæ ſynodi, ſicut rationes illæ publicis ſcriptis erudite monſtratæ ſunt à Stephlero, Pighio, & ab alijs: Exiſtimo illam, quę nunc ſępiſſime propter aureum numerum accidit, aberrationem ideo diuinitus permitti, vt re ipſa oſtendatur, obſeruationes illas liberas eſſe, nec opinione neceſſitatis ad certa tempora alligatas, ſed ordinis gratia ſeruari. Et Theophilus indicat, Gallos in celebratione Paſchatis diem anniuerſarium, qui ipſis fuit octauus Calendarum Aprilium, obſeruaſſe, ſicut in natali Domini octauus Calendarum Ianuarij obſeruatur. Simile etiam Sozomenus de Nouatianis quibuſdam ſcribit.

Pentecoſte. *50. dies poſt Paſcha.*

Tertio, Pentecoſtes etiā in primitiuæ Eccleſiæ hiſtorijs crebra fit mentio. Intelligunt autem vetuſtiſſimi non quinquageſimum tantum diem, ſed totos illos quinquaginta dies poſt Paſcha, qui lætitiæ ita dicati erant, vt non liceret in illis ieiunare, nec geniculādo ſed ſtando orare, ſicut Tertullianus ſcribit de corona militis. Omnes autē quinquaginta illos dies à die Paſchæ in Pentecoſten feſtos fuiſſe: inde colligi poteſt, quod Tertullianus lib. de idololatria dicit, ſi ſingulæ gentium ſolennitates numerentur, non poſſent implere noſtram Pentecoſten, hoc eſt, quinquaginta illos dies feſtos, intra Paſcha & Pentecoſten. Et Hieron. ad Lucinium cum dixiſſet: Vtinam omni tempore ieiunare poſſemus, addit: Nec hoc dico, quod Dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam. Et Ambroſius in cap. 17. Lucæ inquit: Maiores tradidere nobis omnes quinquaginta dies Pentecoſtes, vt Paſcha celebrandos, quia octaua hebdomadis initium Pentecoſten facit. Et Serm. 60. dicit: Iſtorum quinquaginta dierum iugum & continuatam eſſe feſtiuitatem, qualis his eſt die Dominica. Sed & has ſolennitates liberas habuiſſe obſeruationes, inde oſtenditur, quod iamdudum interciderunt: nam & ieiunia poſtea intra Paſcha & Pentecoſten ordinata, & geniculationes admiſſæ ſunt, nec feſti iam ſunt omnes illi dies. Et Tertullian' de corona militis, numerat hæc inter illa, quæ ſine vllius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & conſuetudinis patrocinio recepta fuerūt. Poſtea igitur tantum quinquageſimus dies feſtus manſit, vt aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebraretur, ſicut inquit Auguſtinus Epiſt. 118. Et Hieronymus in cap. 4. ad Galat. inter feſta numerat Pentecoſtes lætitiam, qua Spiritus ſancti veneraremur aduentum.

Aſcenſionis feſtum.

Quarto, Feſti aſcenſionis Auguſtinus ita mentionem facit, Epiſtol. 118. Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruātur, datur intelligī, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sicut quod Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Et apud vetuſtiores quidem feſti aſcenſionis nō fit peculiaris

mentio,

mẽtio, ſed comprehendũt illud ſub quinquaginta illis feſtis diebus poſt Paſcha: Cum vero illi non omnes vbique feſti amplius haberentur, peculiaris ſolemnitas facta eſt, anniuerſaria dies aſcenſionis. Cauſam vero inſtitutionis & obſeruationis talium Feſtorum Auguſtinus ita explicat, de ciuitate Dei libr. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiorum eius memoriam ſolemnitatibus feſtis & diebus ſtatutis, dicamus ſacramuſq; ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio. Et contra Fauſtum, li. 32. cap. 11. Nos Paſcha celebrantes, occiſionem agni Dei, cum quotidie, tum maxime anniuerſaria ſolemnitate, non venturam ſignamus, ſed factum commemoramus. Ideo dies Paſchæ noſtrę ſolemnitatis ad diem celebrationis vmbraticæ Iudæorum, non occurrit, vt & diem Dominicum, quo Chriſtus reſurrexit, complecteremur. Et cap. 12. loquens de quinquageſimo die, quo nobis Chriſtus Spiritum paracletum quem promiſerat, miſit, addit: Ea quippe anniuerſarie in Eccleſia celebrantur, quæ inſigniter excellentia, certis diebus facta ſunt, vt eorum neceſſariam ſalubremque memoriam feſtiuitas concelebrata cuſtodiat.

Auguſtinus de cauſis feſtorum.

Ita Hieronymus etiam in cap. 4. ad Galat. cauſam inſtitutionis & obſeruationis feſtorum explicat: Dicat aliquis, ſi dies obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & Paraſceuen, & diem Dominicãm, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore martyrum tempora cõſtituta. Ad quod qui ſimpliciter reſpondebit, dicet: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidẽ minueret in Chriſtum, propterea dies aliquot cõſtituti ſunt, vt in vnum pariter veniremus. Non quo celebrior ſit illa dies, qua conuenimus, ſed quo quacumque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo maior lætitia oriatur.

Hieronymus de cauſis feſtorum.

Qui vero oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe, nec per Paraſceuen tantum Chriſti crucifigi, & die Dominica reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper cum carne veſci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies propter eos à viris prudentibus cõſtitutas, qui magis ſeculo vacant, quam Deo, nec poſſunt, imo nolunt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exercet, &c. Hanc Hieronymi ſententiam Iſidorus & Rabanus ita deſcribunt: Omnes feſtiuitates, pro varietate regionum, ideo à viris prudentibus inſtitutæ ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto, &c. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è cõſpectu mutuo, & fides creſcat, & lætitia maior oriatur: ita illi. Baſilius Sermone in aliquot Scripturæ loca. Hac de cauſa Patres noſtri has fidelium congregationes in templis ſtatuerunt, vt quæ ſingulis diebus diſcere non valemus, ea in communi ſolemnitate conuenientes accipiamus.

Rabanus.

Baſilius.

Paulinus Nolanus illam ſententiam carmine non inuenuſto reddidit:

Paulinus.

Primus enim gradus eſt cælo pertexere cunctos
Continua pietate dies, & tempore toto,
Paſcha ſacrum Chriſti cultu celebrare pudico.
Quod ſi mixta ſeges tribulis mihi germinat, & cor
In cultum ſtimulet terreni ſaua laboris:

Vel feſtis ſtudeam Domino me offerre diebus
Vt vel parte mei tangam confinia vitæ,
Corpore ne toto trahar in conſortia mortis.

Item.

Ergo velut cœlum ſtellis, & floribus arua,
Annos temporibus Dominus: Sic ipſe diebus
Tempora diſtinxit feſtis, vt pigra diurnis
Ingenia obſequiis, ſaltem diſcrimine facto,
Poſt interuallum reduci ſolemnia voto,
Sancta libenter agant, reſideſque per annua mentes.

Natalis Chriſti. Quintó, Anniuerſarium diem Natalis Chriſti celebratum fuiſſe, apud vetuſtiſſimos non legitur, ſed in orationibus Baſilij, Nazianzeni & Chryſoſtomi. Et Baſilius feſtum illud nominat θεοφανίαν, Nazianzenus γενέθλια, qui etiam peculiarē habuit orationem. In ſancta Epiphaniorum lumina. Epiphaniorum vero appellationem veteres attribuerunt ſimul & diei natiuitatis Chriſti, & Baptiſmi ipſius. Et in Ægypto vtriuſque ſolemnitas vno die celebrata fuit, ſicut & Epiphanius vnum & eundem diem tribuit Natiuitati & Baptiſmo Chriſti. *Epiphanius* In Occidentis vero Eccleſijs diſtinctæ fuerunt feſtiuitates. Chryſoſtomus in oratione de Philogonio, Natalem Chriſti vocat omnium feſtorum metropolin: Niſi enim ſecundum carnem natus fuiſſet, nec baptiſatus, nec mortuus, nec reſuſcitatus eſſet. Huius feſti mentio fit apud Nicephorum, lib. 7. Maximinus in ipſo natalis Dominica die, Nicomediæ Chriſtianos in ipſo templo concremauit. Et apud Sozomenum lib. 8. cap. 8. Imperator in die Natali Chriſti non vult cum Chryſoſtomo communicare.

Martyrum feſta. Sexto, Inter veteris Eccleſiæ feſta numerat Hieronymus ad Gal. 4. pro varietate regionum, diuerſa in honorem martyrum conſtituta tempora. Dies enim paſſionis ipſorum, cum per mortem in Chriſto ad veram æternam ſcilicet vitam, vere renaſceretur, γενέθλια, natalitia ipſorum, & vocarunt & celebrarunt. Sicut apud Euſebium libr. 4. cap. 14. Eccleſia Smyrnenſis ſcribit, ſe diem Martyrij Polycarpi, tanquam natalitium cum gaudio & exultatione coacto cœtu Eccleſiaſtico celebraturam. Et rationem celebrationis addit hanc, ad memoriam pręcedentiū, & ad excitationem & præparationem ſequentium, ſicut in loco de inuocatione Sanctorum, illa de Polycarpo hiſtoria prolixe explicata eſt. In hunc vſum Cyprianus curauit annotari dies exitus Martyrum. Ita apud Auguſtinum in Ioannem, Tracta 27. mentio fit feſti Laurentij & Sixti. Tracta 120. Stephani in Pſal. 127. Felicis martyris. Apud Ambroſium in Pſal. 118. Sebaſtiani. Inde *Baſilius.* Panegyricę orationes in anniuerſarijs diebus Martyrum, apud Baſilium, Nazianzenum & Chryſoſtomum. Et veram rationem celebrationis ipſorum feſtorum Baſilius c. 40. in Aſceticis recte explicat: Non decet Chriſtianos in martyrum memorijs ob aliam cauſam comparere, quam vt precentur & ex commonefactione conſtantiæ Martyrum ad huiuſmodi zeli imitationem incitentur. Item in Pſalm. 114. Iam inde à media nocte cum ad hoc Martyrum templum veneritis, ipſorum Martyrum Deum, & *Veteres collecta.* per Hymnos vſque ad meridiem placare non deſtitiſtis. In hanc ſententiam extant multæ piæ collectæ, in feſtis Sanctorum olim vſurpatæ. Vt: Concede, vt quorum gaudemus virtutibus, accendamur exemplis. Vt quorū Natalitia colimus, etiam actiones imitemur, & de eorum in æterna beatitudine ſocietate gaudeamus. Item, vt fidē eorum lingua loquamur, & moribus fateamur: vtque tantæ fidei proficiamus exemplo. Da nobis, vt qui hodie Pauli cōuerſionem celebramus, per eius ad te exempla gradiamur. Quorum ſolemnia colimus, eorum etiam virtutes imitemur.

mur. Da Eccleſiæ tuæ, Petri & Pauli in omnibus ſequi doctrinã, per quos religionis ſumpſit exordium. Da nobis vitiorum noſtrorum flammas extinguere, qui beato Laurentio tribuiſti tormentorum ſuorum incendia ſuperare. Da Eccleſiæ tuæ & amare, quod Apoſtoli crediderunt & prædicare quod docuerunt. Tribue nobis, ex eius imitatione, pro amore tuo proſpera mũdi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare. Præſta, vt quorum diem paſſionis annua deuotione recolimus, etiam fidei conſtãtiam ſubſequamur. Concede, vt cuius memoriam celebramus in terris, eius beata conſortia feliciter conſequamur in cœlis, &c.

Sed in loco de inuocatione & reliquijs Sanctorum, plures huius generis ſententias ex Patribus annotauimus, vbi etiam oſtendimus, quomodo celebrationes illæ Martyrum ſenſim cœperint ad ſuperſtitiones inclinare.

Obſeruandum autem eſt in illa Hieronymi ad Galatas ſentẽtia, quod omnia feſta Martyrum non vbique in omnibus Eccleſijs celebrata fuerint, ſed pro varietate regionum in illis Eccleſijs, vbi & Martyria perpeſſi & tumulati erant, ſicut ex panegyricis veterum conſtat.

Martyrum feſta non vniuerſalia.

Primitiua igitur & veteris Eccleſiæ feſta per annos quadringentos hæc fuerunt. Primo, dies Dominica. Secundo, Feſtum paſſionis Chriſti. Tertio Reſurrectionis. Quarto, Aſcenſionis. Quinto, Pentecoſtes. Sexto, Natiuitatis & Baptiſmi Chriſti. Septimo, pro varietate regionum eorum Martyrum, qui in illis locis vel paſſi, vel tumulati erant, memoriæ. Et illa pauca feſta, quã ſimpliciter & pure fuerint in veteri Eccleſia celebrata, oſtendimus. Scio autem in ſermonibus apocrypis & νόθοις, alia etiam feſta illis temporibus tribui, ſed nos de genuinis & certis veterum Scriptis loquimur.

Feſta primitiua Eccleſia quæ.

Poſt hæc vero tempora magis magiſque cœperunt feſta cumulari. Vt cum Conſtantinus apud Euſebium, lib 4 diem ſolemnem ad dedicationem templi à ſe extructi conſtituiſſet, & pace Eccleſijs reddita, vbique templa magnifice extructa dedicarentur: Secuta inde poſtea fuerunt oppidatim, & vicatim, annua feſta dedicationis cuiuſque templi. Et Martyrum feſta, ex ſuis prouincijs per tranſlationes reliquiarum, per vniuerſum orbem ſpargi cœperunt. In Græca Eccleſia Iuſtinianus feſtum τῆς ὑπαπαντῆς quando puer Ieſus in templo à Simone exceptus fuit, prȩcepit toto terrarum orbe celebrari. Mauritius Imperator ἐξόδου κηρύξης, dormitionem Mariæ 15. Auguſti celebrari iuſſit, apud Nicephorum, libro 17. cap. 28.

Feſtum dedicationis quando.

Feſtum purificationis.

Dormitionis Maria.

Concilium Moguntiacum ſub Carolo Magno, circa annum Domini 800. Canone 36. numerat hæc feſta: Paſchatis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Natalem Petri & Pauli, Natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem Mariæ, Dedicationem Michaelis, Natiuitatem ſancti Remigij, Martini, Andreæ, Natalem Domini, Octauas Natiuitatis, Epiphaniã Domini, Purificationem Mariæ. Et illas feſtiuitates Martyrum & Confeſſorum, quorum in vnaquaq; parrochia ſancta corpora requieſcunt. Similiter etiam dedicationem templi. Hæc ſunt verba Canonis. Sed in libris Caroli Magni, vbi hæc conſtitutio repetitur, additum eſt: De Aſſumptione Mariæ interrogandum relinquimus, quod diligenter notetur.

Quæ feſta tempore Caroli Magni.

Nota de feſto Aſſumptionis.

Poſtea in Lugdunenſi Concilio, circa annum Domini 1240. ſub Innocentio Quarto ſtatutum fuit, qui dies per anum eſſent feriandi, ſcilicet Natalis Domini S. Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, Syluestri, & octaua Domini, & Theophania, Purificatio Mariæ, Paſcha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, Sancti dies, Pentecoſtes, Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorũ, Laurentij, Aſſum-

Nouum feſta in Lugdunenſi Concilio.

ptio Mariæ, Natiuitatis Mariæ, Eccleſiæ dedicatio, Sancti Michaelis omnium Sanctorum, & ſancti Martini. Reliquæ vero feſtiuitates (inquit Canon) non ſunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ.

In decretalibus.

Gregorius Nonus circa annum Domini 1230, cap. conqueſtus, de ferijs eundem habet feſtorum Catalogum, niſi quod addit annuntiationem Mariæ, & omittit feſtum Rogationum, Martini, & dedicationis cuiuſque Oratorij.

Feſtum inuentionis crucis. Corporis Christi. IV. Doctorum. Euangeliſtarum. Viſitationis. Præſentationis Conceptionis Mariæ.

Nec vero hoc numero feſtorum contenti fuerunt, ſed de conſecratione, diſtinct. 3. additur feſtum inuentionis crucis. In Clementinis additur feſtum corporis Chriſti, lib. 6. de reliquijs & venerat. adduntur feſta quatuor Doctorum Eccleſiæ. Canoniſtæ addunt feſta Euangeliſtarum, Marci & Lucæ. Vrbanus Sextus inſtituit feſtum viſitationis Mariæ, quod Antoninus dicit nunquam receptum vel cuſtoditum fuiſſe. Paulus Secundus inſtituit feſtum præſentationis Mariæ. Sixtus Quartus addit feſtum conceptionis Mariæ. Alij addiderunt Antonij, Nicolai, Catharinæ feſta. Et præterea Epiſcopi in ſingulis diœceſibus ſua peculiaria habuerunt feſta, capite pronuntiandum & conqueſtus.

Hæc nuda commemoratione tantum annotare volui, vt collatio inter feſta primitiuæ Eccleſiæ, & ea, quæ poſteris temporibus acceſſerunt eo planior ſit.

DE SVPERSTITIONIBVS, QVÆ IN *feſtiuitates irrepſerunt: Et quomodo in noſtris Eccleſiis feſta religioſe obſeruentur.*

Hiſce breuiter ex Scriptura, & ex primitiua Eccleſiæ hiſtoria expoſitis, facilis & plana iam erit ratio de diebus feſtis, & eorum celebratione. Licet enim pars ſit libertatis Chriſtianæ, quod conſcientiæ nec ſint alligatæ, nec debeant alligari ad certorum vel dierum, vel temporum obſeruationes, opinione neceſſitatis, in nouo Teſtamento: Quia tamen voluntas Dei eſt, ſicut ſupra oſtendimus, vt Eccleſia in ſingulis locis, aliquando ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, ad publicas preces, ad gratiarum actiones, atq; ad alia communia pietatis exercitia conueniat: Et Paulus vult, vt in Eccleſiaſticis conuentibus omnia fiant ordine & cum decoro, 1. Corinth. decimoquarto. Ad euitandas igitur confuſiones, & inordinatos concurſus, & ne ab Eccleſiaſticis congreſſibus homines prorſus abducerentur, ſed ad illos magis inuitarentur & excitarentur: certus olim in ſeptimana dies, ex Chriſtiana libertate, ordinis gratia, ad ſolennes Eccleſiæ conuentus in Apoſtolica Eccleſia conſtitutus fuit.

Certus dies ad conuentus.

Et licet ad illum diem Eccleſiaſtici conuentus, nulla neceſſitate vel legis, vel præcepti, in nouo Teſtamento alligati ſint, Barbarica tamen petulantia eſſet, ſine cauſa cum quidem conſcientijs Chriſtiana libertas relinquatur, ordinis & concordiæ gratia, nolle morem illum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ obſeruare, maxime cum ad ædificationem Eccleſiæ faciat & vſurpari poſſit. Celebrantur ſane apud nos ſingulis diebus quotidiani ſacri cõuentus: ſicut & antiquitus factitatum fuiſſe. Origenes Hom. 2. in Numeros indicat, cum inquit: Vnam aut duas horas ex integro die deputet Deo, & ad orationem veniat in Eccleſiam, & vel in tranſitu verbum Dei audiat. Et Chryſoſtomus 1. Tim. 2. Sicut fideles norunt, quomodo diebus ſingulis mane & veſperi orationes fundãtur ad Dominum. Sed quia non ille iam eſt feruor religionis in hominibus, vt quotidie frequentes ad verbũ, Sacramẽta & orationes conueniant, ſicut in Actis Apoſtolorũ, & aliquando in primitiua Eccleſia factum fuit: Exhortationibus quidem excitandi ſunt, vt ſit

Quotidiani conuentus.

ſabbatum

ſabbatum ex ſabbato. Sed quia alij neceſſitate quærendi victus, alij vocationis laboribus impediuntur, pleroſq; vero pigritia, ſecuritas, iniuria & neglectus religionis abſtinet: Vtile igitur eſt ad commonefactionē & ædificationem vnum aliquem in ſeptimana diem ita religioni conſecrare, vt in eo aliud nihil operis fiat, vel negotij ſuſcipiatur, quam vt in ſacrū cœtum, ad auditum verbi, ad perceptionem Sacramentorum, ad publicas preces, ad confeſſionem fidei, ad gratiarum actiones, ad collationem eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conueniatur. Ideo enim tunc à reliquis operibus & negotijs, impedientibus publicum miniſterium ceſſamus, ne exercitia illa aliquo vel obſtaculo, vel auocamento, turbentur, interrumpantur aut impediantur. Vtque ſuo quiſque exemplo alios etiam, ad publici miniſterij reuerentiam inuitet.

Per integrū diem.

Et quia eodem conſilio, in veteri Eccleſia, ſicut oſtendimus, de peculiaribus diuinis noui Teſtamenti beneficijs, & de præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus, feſta quædam libere obſeruanda, in primitiua Eccleſia inſtituta ſunt quæ ad commonefactionem rudiorum, inſtitutionem & ædificationem Eccleſiæ, pie vſurpari poſſunt, vt præcipua capita doctrinæ cœleſtis per annum, ordine, monſtrato vſu, poſſent proponi, & præcipua beneficia Dei ad memoriā reuocari, vt pro illis in magna Eccleſia publica & ſolenni gratiarum actione Deus celebretur, vtq; rudiores ad cōſiderationem & celebrationem talium beneficiorum Dei, doctrina, commonefactionibus & exemplis, inſtitui & excitari poſſint: Pia ſane modeſtia & modeſta pietas, ſalua conſcientiæ libertate ordinis & cōcordiæ gratia, ad ædificationem talia feſta non grauatim, eo, ſicut dictum eſt, modo, obſeruabit. Neq; enim probari poteſt petulans illa quorundam confuſio, ſicut à viro quodam pio & graui me audire memini, qui magna animi offenſione alicubi audierat die paſſionis quendā interpretātem hiſtoriam de nuptijs in Cana Galileæ, in die reſurrectionis hiſtoriam natiuitatis, in die aſcenſionis hiſtoriam paſſionis. Non quod peccatum ſit illis diebus de hiſce hiſtorijs vel loqui, vel cogitare, ſed quia in Eccleſia omnia debēt ordine fieri, & ad rudiorum ædificationem.

Alia feſta.

Quaſcunq; igitur pias ferias, ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, quibuſque Eccleſijs obſeruare iudicatum fuerit, liberum hoc eſt, modo ſumma diligentia aduigiletur, vt non tantum labores externi intermittantur, ſed multo magis, vt opera carnis euitentur, vtque feriæ illæ Domino vere & ſolide ſanctificentur, illis quæ ſæpius iam expoſita ſunt exercitijs, ſicut Iſaias inquit 58. Ita ſanctificatur ſabbatum, & glorificatur Dominus, ſi à ſabbato auerteris pedes, ne facias vias tuas, nec inuenias voluntatem tuam, nec loquaris verbum tuum in die ſancto, ſed Dei opus opereris, Ioan. 6.

Quomodo feſta celebrentur.

Si itaque mens & ſententia Tridentini decreti hæc eſſet: Liberam dierum feſtorum obſeruationem ea deuotione & religione celebrandam, vt ad pietatem inflammandam & augēdam ſeruiret, nemo eſſet, qui contradiceret. Quia vero abuſus & ſuperſtitioſę opiniones de feſtis illa generalitate videtur vel diſſimulari, vel approbari, neceſſario addenda eſt declaratio. Vt enim feſtorum celebratio ſit deuota & religioſa, & ad pietatem augendam faciat, neceſſe eſt, vt abuſus & ſuperſtitiones taxentur, & abijciantur, atque ita ſalutaris feſtorum vſus reſtituatur.

Abuſus & ſuperſtitiones in feſtis.

Breuiter autem capita tantum præcipuarum ſuperſtitionum annotabimus.

Primo itaq; ſuperſtitioſa eſt multorum opinio, quaſi Dominicæ diei & reliquis diebus feſtis per ſe peculiaris quædam inſit ſanctitas, propter quam gratia Dei tunc maior ſit, & hominibus magis obuia, quam alijs temporibus: opera etiam, quę illis diebus fiunt, meliora & ſanctiora ſint,

An dies feſti per ſe ſanctiores.

quam ſi alijs temporibus fierent, ſicut Iudęi fingunt, diabolū diebus ſabbati propter eius ſanctitatem fugere, & Magi etiam ſuperſtitioſa opinione ſanctitatis dierum feſtorum ad ſuas incantationes abutuntur. Sed paulo ante verbis Hieronymi oſtendimus, dies omnes per ſe eſſe æquales, nec alium ſanctiorem.

Opus operatum in feſtis.

Secundo, in multorū animis hæret opinio operis operati, quaſi per ſe cultus Dei ſit, feſtis diebus vel à laboribus ceſſare, vel templa viſitare, etiamſi illa non referantur ad vera pietatis exercitia. Quæ ſuperſtitio in Iudæorum ſabbatis & feſtis acriter taxata fuit in veteri & nouo Teſtamento. Sanctificatio enim finis eſt ſabbati, & propter illum finem addita eſt ſabbato vacatio ab alijs operibus impedientibus aut turbantibus illam ſanctificationem.

Merita feſtorum.

Tertio, huic cognata eſt illa ſuperſtitio, qua Pontificij ferijs peculiaria attribuunt merita, ſicut canunt, vt per hæc feſta æterna gaudia adipiſcantur.

Pietas non in feſtis tantum exercenda.

Quarto, taxanda eſt & illa perſuaſio, quaſi ſatis ſit, vel Dominico tantum die, vel in alijs tantum feſtis, verbum audire, orare, beneficia Dei cogitare, gratias agere & pietatem exercere cum feſta ſint commonefactiones, quid per totam vitam fieri debeat, ſicut inquit Chryſoſtomus Homilia 40. in Matthæum: Quid ſabbato illi opus eſt, qui per totam vitam ſuam agit ſolennitatem, cœleſti viuens diſciplina, peccata fugiens, virtutes colens? Solenniter igitur viuamus continue, nam tunc ſolum veram ſolennitatem peragimus, cum ſpiritualis vitæ continue cultum augemus. Ibidem in 1. Corinth 11. vigilemus cum Domino, compungamur cum diſcipulis, oremus, ſemper id quidem, ſed in diebus ſolennibus potiſſimum. Namque ſolennitates & feſta ideo inſtituta ſunt, non vt turpitudini ſeruiamus, nec vt delicta cumulemus, ſed vt illa prorſus abijciamus.

Ita Origenes Homilia in Leuiticum 9. obiurgat eos, qui feſtis tantum diebus ad Eccleſiam concurrebant

Ferijs deleri peccata.

Quinto perniurioſior vero eſt illa perſuaſio, quod quidā fingunt, ferijs deleri peccata, etiamſi nulla agatur pœnitentia, vel celebratis feſtis libere & impune poſſe quiduis deſignari.

Sexto, pars quædam eſt Iudaici fermenti, nimis ſcrupuloſe diebus feſtis prohibere operas externas, quæ vel quando etiam nō impediunt publicum miniſterium, & exercitia ſanctificationis ſabbati. A tali ſcrupuloſa enim Moſaica obſeruatione nouum Teſtamentum nos liberauit. Ab

Quæ opera diebus feſtis prohibita.

illis vero externis operibus recte & merito ceſſare iubemur, quibus ea, quæ ad ſanctificationem ſabbati pertinent, impediuntur vel turbantur. Illi vero ſabbatum præcipue violant, qui otio ſeu ferijs abutuntur ad voluptates, leuitatem, crapulam, ebrietatem, & quæuis alia flagitia, vnde fit, vt nullis ferme diebus Deus grauius offendatur, quam illis ipſis, qui Dei

Imperatorū lex de ferijs.

cultui peculiariter ſunt mancipati. Chriſtiani igitur Imperatores Codice de ferijs, pie & recte ita ſanciuerant; Dies feſtos Maieſtati Altiſſimi dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus prophanari. Dominicum itaque diem ſemper honorabilem ita decernimus & venerandum, vt à cunctis executionibus excuſetur, nulla quenquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio deliteſcat, ſit idem dies à cogitationib. alienus, præconis horrida vox ſileſcat, &c. Et paulo poſt: Nec tamen huius religioſæ diei otia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi vendicet ſcena theatralis, vel Circenſe certamen, aut ferarum lachrymoſa ſpectacula, etiamſi in noſtrum natalem celebranda ſolennitas inciderit, differatur. Amiſſionem militiæ, proſcri-

prionem

ptionem patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam die feſto ſpectaculis intereſſe, vel cuiuſcunque iudicis apparitor, prætextu negotij publici ſeu priuati, hæc quæ lege hac ſtatuta ſunt, crediderit remoranda, &c. Et comeſſationes diebus feſtis acriter reprehenduntur ab Auguſtino, ſicut ſententia ipſius citatur diſtinct.44.

Comeſſationes in feſtis.

Labores vero neceſſitatis & pietatis in feſtis non eſſe prohibitos ipſum ius Pontificium concedit, titulo de ferijs. Et Proſper in carmine recte dicit:

Opera neceſſitatis & pietatis.

Non recte ſeruat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.
Non corrumpuntur virtutibus otia ſancta,
Tantum à peccatis libera corda vacent.

Septimo, eſt & hæc pars quædam Iudaici fermenti, quod ſcrupuloſe diſputant, otium ſeu ferias feſtorū inchoari debere à veſpera præcedentis diei, & ſeruari vſque ad veſperam diei ſequentis. Et quærunt, quomodo excuſentur barbitonſores, qui veſperi profeſti poſt occaſum ſolis, ſæpius per aliquot horas laborant. Illæ certe circumſtantiæ non habent mandatum aut determinationem in nouo Teſtamento, cuius hoc tantum genus eſt, vt ab ijs, quæ publicum miniſterium, & ipſam ſanctificationem impediunt, abſtineamus. Ita Paulus Act.18. cum apud Corinthios nondum prima ſabbati celebrarentur conuentus Eccleſiaſtici, ſabbato docebat, reliquis vero diebus (atque ita etiam prima ſabbati ſeu die Dominica) operabatur. Et Act.19. Cum prima ſabbati conueniſſent ad frangendum panem, vſque ad mediam noctem extracta fuit concio. In veteri Eccleſia, in vigilijs præcedentis diei, aliquando vſque ad mediam noctem perſeuerabant, ſicut ſcribit Hieronym. in cap.25. Matth. Aliquando media nocte conueniebant, & vſq; ad meridiem ſimul manebant, Baſilius in Pſ.114. Aliquando, vt tempore perſecutionis cœtus antelucanos celebrabant, quos orto die ſoluebant, ſicut Plinij epiſtola indicat. Et Tertullianus meminit nocturnarum conuocationum, libr 2. ad vxorem Et antelucanis etiam cœtibus datum fuiſſe Euchariſtiæ Sacramentum, tradit in lib. de corona militis. Et Rabanus ſcribit: In nocte natiuitatis, ea hora, qua natus creditur Chriſtus, credentes communicaſſe. Illis ritibus pleriſque collapſis, & vigilijs antiquis in pridiana ieiunia cōuerſis, poſtea lege [illegible], de feſtis à veſpera ad veſperam otio feriandis ex opere operato. De conſecrat.3.cap. Pronuntiandum. Et de ferijs, cap. Omnes.

Quando inchoanda feria.

Vigiliæ in feſtis.

Octauo, Pontificij celebrationem feſtorum in eo potiſſimum conſtituunt (de conſecra. diſt.1.) vt audiat quis Miſſam integram, & ſacerdoti ſtipem offerat ad altare. De auditu verbi de vſu Sacramentorum, de publicis ſeu communibus precib. & gratiarum actionibus, cum lingua populo ignota Miſſa celebretur, deq; eleemoſynis pro pauperibus, non adeo ſunt ſoliciti. Quam horrenda vero ſit opinio de ſacrificio propitiatorio in actione Miſſæ, in ſecunda parte de Miſſa oſtendimus.

Quæ ſint in feſtis apud Pontificios præcipua.

Nono, feſtorum obſeruationem nō relinquunt pro ædificatione liberam, ſed addunt opinionem neceſſitatis, ſub obediētia debita, & ſub pœna excommunicationis, ita vt mortaliſſime (ſicut Bernhardinus loquitur) dicant peccare eos, qui feſta quædam non ſeruant.

Neceſſitas feſtorum.

Decimo, vetus eſt querela de nimis magna feſtorum multitudine, non quod exercitia pietatis frequentiora damnentur, ſed quia vulgus, quod per labores plerunq; à multis vitijs arcetur, ex ferijs nimium frequentibus occaſionem arripit ad compotationes, & alia multiplicia vitia. Sicut Polydorus Virgilius conqueritur, multitudinem feriarum laſciuię, & petulanti iuuentuti præbere occaſionē ad quaſuis morū corruptelas. & addit, de Chriſtianorū feſtis, in tanta vitæ diſſolutione, recte iam poſſe dici,

Multitudo feſtorum.

Tertullianus.

quod Tertullianus de gentilium ſolennitatib. ſacris olim dixit: Grande ſcilicet officium, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefacere, certatim curſitare ad iniurias, impudentias ac libidinis illecebras, quaſi publicum gaudium per publicum exprimendum eſſet dedecus. Hæccine ſolennes dies decent, quæ alios dies non decent? Num malorum licentia pietas erit, & occaſio luxuriæ religio deputabitur, &c. Cum itaque multitudo feſtorum non amplius iam ita ad ædificationem faciat, ſicut in veteri Eccleſia, recte faciunt qui ſuadent, vel multitudinem illam minuendam, vel diebus illis hiſtoricas Biblicas de feſtis populo proponēdas, poſt preces dimittendum eſſe populum ad labores.

Feſta de apocryphis.

Vndecimo, multa inſtituta ſunt feſta, de quibus nullæ in ſcripturis hiſtoriæ extant. Imo de apocryphis dubijs, incertis, atque adeo commentitijs & falſis narrationibus, inſtituta ſunt feſta, vt ſunt pleræque de ſanctis Legendæ. Item, de feſto natiuitatis, præſentationis, aſſumptionis, & conceptionis Mariæ. Illæ enim Legendæ, diſt. 15. à Gelaſio inter apocrypha abijciuntur. Poſtea vero apocryphas fabulas, ſicut Auguſtinus loquitur, per feſta quaſi canonizare voluerunt. Et ad confirmationem Nouitij & falſi dogmatis, quaſi Maria ſine peccato originali concepta eſſet, quod in prima parte refutauimus, feſtum conceptionis Mariæ inſtituerunt, quod Antoninus dicit non eſſe feſtum niuis.

Feſta ob patrocinia ſanctorum.

Duodecimo, vſitata fuit ſuperſtitio, pro qua ſtabilienda & retinenda, adhuc præcipue dimicant Pontificij, ideo celebranda ſanctorum, & præcipue Mariæ virginis feſta, vt illo opere mereamur ſanctorum patrocinia & auxilia, ſicut Roſarium inquit: Sancti magis patrocinantur & opitulantur ijs, qui feſta ipſorum celebrant. Item: Sancti merita ſua communicant illis, qui ipſos feſtiuitatibus honorant. Et quomodo Ethnica prorſus conſuetudine illud factum fuerit in Pontificia Eccleſia, ſupra in loco de inuocatione Sanctorum, ex publicis ipſorum Hymnis, Sequentibus & collectis, annotauimus, & quam horrenda ſit idolomania, oſtendimus.

In feſtis conſecrationes luminariũ, herbarum, &c.
Ludicræ ceremoniæ.

Poſtremo, ex Agendis Pontificijs notum eſt, quas ſuperſtitioſas conſecrationes luminarium, herbarum, & aliarum creaturarum, exerceant in feſtis Purificationis & Aſſumptionis. Item, in vigilia Paſchæ. Et quam ludicris vtantur ceremonijs in feſto Palmarum, Paſſionis & Aſcenſionis. Quomodo etiam veteres ritus, lectiones & conciones de publica pœnitentia, & baptiſmo adultorum, rebus ipſis dudum abolitis, ſine vero ac veteri vſu, pro forma, quod dicitur, retineant, & quaſi pro ludibrio habeant, in die cinerum, per quadrageſimam, & feſtum Paſchatis, manifeſtum eſt.

Quæ feſta, & quomodo in noſtra Eccleſia celebrentur.

Abiectis vero ſuperſtitionibus, vera & vtilia veteris Eccleſiæ feſta, ad conuentus Eccleſiaſticos, ea deuotione & religione apud nos celebrantur, vt non dubium ſit, Dei benedictione pietatem inde inflammari & augeri, cum quidem populus doceatur, Spiritum ſanctũ per miniſterium verbi & Sacramentorũ velle efficacẽ eſſe, & Chriſtũ velle mediũ intereſſe illis, qui in nomine ipſius congregantur, Matthæi 18. Vt enim de hac Brunſuicenſi Eccleſia iam potiſſimum dicam:

Exercitia pietatis in Scholis.

In Scholis quotidiana pietatis exercitia ita inſtituta ſunt, vt conuenientibus pueris ſemper prælegatur caput aliquod, ſiue ex veteri, ſiue ex nouo Teſtamento, addita ſummaria eius explicatione. Deinde ſingulis horis pij aliquot Hymni decantantur. Præterea ſingulis diebus certa hora ſcholaſtici ad templum accedunt, recitantes publice caput aliquod vel ex ſcriptura, vel ex Catecheſi, additis pijs Pſalmorum, Reſponſoriorum, Hymnorum, Canticis & Collectarum precationibus.

Quotidiani

Populus vero ſingulis diebus bis certa hora, mane & veſperi conuenit.

& poſt

& poſt decantatos aliquot Pſalmos, cõcio habetur, deſtributis ordine lectionibus, partim ex veteri, partim ex nouo Teſtamẽto. Et concio ſemper concluditur precibus communib. & Hymno aliquo gratiarum actionis. Prętera ſingulis ſeptimanis, certo aliquo die, populus frequentior conuenit ad publicas & ſolennes ſupplicationes, quæ Litaniæ vocantur.

Eccleſia conuentus.

Dominicis autem diebus magna ſolennitate frequentia populi ad decantandas laudes Dei, ad auditum & meditationẽ verbi, ad vſum Sacramẽtorum, ad publicas preces, & collationem eleemoſynarũ, & alia pietatis exercitia conuenit. Et ordo temporis ac lectionum, ab hora quinta matutina vſq; ad horam quartam veſpertinam, ita diſtributus eſt, vt pro ratione Oeconomię ſinguli ex familia certis cõuentibus intereſſe, & pro ſuo quiſque captu aliquid audire & diſcere poſſit.

Dominica & exercitia.

Præterea de pręcipuis beneficijs Chriſti, & de principalib. doctrinę cœleſtis capitibus ſolennia feſta, magna deuotione & religione celebrãtur, explicatione doctrinæ & publica celebratione beneficiorum Dei. Ita Feſtum Natiuitatis Chriſti religioſe celebratur, vtque tota de hoc articulo doctrina ordine proponi & explicari poſſit, triduũ huic feſto, ſicut & quibuſdam alijs tribuitur. Die circũciſionis, explicatur doctrina, quomodo Chriſtus factus ſit ſub lege, & tractatur locus de libertate Chriſtiana, & adduntur commonefactiones de auſpicijs noui anni. Epiphaniorum die tractatur doctrina & grãtiarum actio de vocatione gentium. In feſto purificationis exponit doctrina, quomodo Chriſtus ſit primogenitus inter multos fratres, tradũtur commonefactiones vtiles pro puerperis, & dulciſſimum Simeonis cãticum explicatur. In hoc vero feſto, ſicut & in alijs, abuſus & ſuperſtitiones à Pontificijs inuectę, taxãtur & refutantur. Diebus Bacchanaliorum hiſtoria Baptiſmi Chriſti proponitur, vt moneãtur homines ſuę profeſſionis, ne ethnicorum furores illis diebus imitentur. Feſtum annuntiationis Mariæ, propter articulum de conceptione Chriſti ſeruamus. Memoriã inſtitutionis Euchariſtię celebramus die cœnę. Paſſionis Dominicæ ſolennem meditationem, die Paraſceues celebramus. Eadem ratione feſtum reſurrectionis Chriſti, Aſcenſionis, Miſſionis Spiritus ſancti, & Trinitatis, ſolenniter celebramus Ioannis Baptiſtæ, & viſitationis Marię feſtum, propter hiſtorias complectentes vtiliſſimas doctrinas retinemus. Die Michaelis, fabulę Pontificię & ſuperſtitiones de dedicatione Michaelis & inuocatione, refutantur. Traditur autem Scripturę doctrina de officijs Angelorum, & publica celebratur gratiarũ actio, pro perceptis per totum annum fructibus. Apoſtolorum diebus hiſtoriæ de ipſis Biblicæ populo proponuntur, & deinde ad ſuæ quiſq; vocationis labores dimittitur. Ita cũ ſingulis diebus ordinarij ſint Eccleſiæ conuentus, per occaſionem de alijs etiam in Calendario ſignatis feſtis, de quib. veræ extant hiſtoriæ, continentes vtilem aliquam doctrinam, fiunt commonefactiones. Et præter feſtiuas illas ſolennitates, per tempus Quadrageſimæ, doctrina verę pœnitentiæ, & hiſtoria paſſionis tractari ſolet. Pręterea ſingulis anni quadrantib. certi aliquot dies ad ſolennem Catecheſeos tractationem cõſtituti ſunt. Nec veteris Eccleſię morem in certis lectionibus, feſtiuis diebus tractandis, non pudet imitari, ſicut Auguſtinus inquit in prooemio Epiſtolæ Ioannis: Meminiſtis Euangeliũ Ioannis ex ordine lectionum nos ſolere tractare, ſed quia nunc interpoſita eſt ſolẽnitas ſanctorũ dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Eccleſia recitare, quæ ita ſunt annuæ, vt aliæ eſſe nõ poſſint, ordo ille quẽ ſuſceperamus, neceſſitate paululũ intermiſſus eſt, nõ omiſſus. Idẽ Tract. 6. in Ioan. dicit: Anniuerſaria ſolennitate, poſt paſſionẽ Domini, noſtis librũ Actuum Apoſtolorũ omni anno in Eccleſia recitari. Et Tract. 13. dicit: Pſa. 21. omni anno legi in nouiſſima hebdomada, intẽto vniuerſo populo

Alia feſta. — Natiuitatis. — Circumciſionis. — Epiphaniorum. — Purificationis. — Baptiſmi Chriſti. — Annunciationis. — Cœna Domini. — Paſsionis. — Reſurrectionis. — Aſcenſionis. — Pentecoſtes. — Trinitatis. — Baptiſta. — Viſitationis. — Michaelis. — Apoſtolorũ feſta. — In Quadrageſima. — Catecheſis. — Certæ lectiones in feſtis.

De vera igitur veterum & vtilium Feſtorum celebratione, non habent quod in noſtris merito reprehēdant Pontificij. Vtinam ipſi recte curarēt de religioſa & deuota veterum Feſtorum celebratione, ita vt abiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ad augēdam veram pietatem inſeruire poſſent. Iam vero ex vna fidelia omnia ſua feſta dealbāt, tā ea quæ apocryphis fabulis nituntur, quā illa quæ in Scriptura Canonica certas & vtiles habēt hiſtorias. Et ſupſtitioſas opiniones ſub titulo deuotionis occultāt. Ideo vt pretioſum à vili, religio à ſuperſtitione, eo facilius & rectius diſcerni poſſet: Apoſtolicæ, primitiuæ & veteris Eccleſiæ de Feſtis ſententiam & obſeruationem oppoſuimus Pontificiorum acceſſorijs ſuperſtitionib. & oſtendimus, in noſtris Eccleſijs celebrationem feſtorum, ad exemplum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ, reſtitutam & conformatam eſſe.

CONCLVSIO.

Et hæc ſunt præcipua capita, quæ de reſiduis Tridentini Cōcilij locis, de Virginitate ſcilicet, de cœlibatu ſacerdotum, de Purgatorio, de Inuocatione, Reliquijs, & Imaginibus Sanctorum, de Indulgentijs, de Ieiunijs, & Ferijs, annotāda & explicanda, viſa fuerūt, quæ explicatio opinione longius excurrit, inde & ideo, quod in ſingulis locis, hiſtoriam certaminum, inde vſque ab Apoſtolorum temporib. ordine contexere volui. Quæ hiſtoricæ obſeruationes quanquam labore non exiguo mihi cōſtiterunt, inter ſcribendum tamen honeſta & pia delectatione ita me detinuerunt, vt exiſtimem, in hoc genere argumenti explicationes controuerſiarum nō poſſe rectius & melius illuſtrari, quam hac ratione, ſi fundamentis confirmationum, refutationum ex Scriptura extructis, addatur talis hiſtorica annotatio certaminū de ſingulis locis. Tales enim hiſtoricæ obſeruationes recte & ſolide poſſunt opponi Pontificiorum clamoribus de veterum teſtimonijs, & ſententijs oſtendunt etiam quãde, & quo candore, veteris Eccleſiæ auctoritatem ſuis ſuperſtitionibus prætexant Pontificij. Et in prioribus duabus partibus illa ratio non ita tunc mihi in mentem venit: ſi tamen aliquando editio repetenda & retexenda erit, dabo operam, vt ſingulis locis talis hiſtorica certaminum obſeruatio addatur. Et hę ipſe obſeruationes, quas nūc collegimus, facile poſſent ex hiſtorijs latius extendi: in quo, vt eruditiores diligentius & facilius elaborent, oro; ego ſimplici filo præcipua tantum annotare volui. Ex illis etiam, quæ Lindanus & Tiletanus prioribus huius ſcripti partibus oppoſuerunt, cōſtitueram quædam addere. Continent enim non parum multa quibus hæ controuerſiæ, quo magis agitantur, nō infeliciter illuſtrari, & Pontificiorum ſophiſmata clarius oſtēdi poſſunt. Sed quia nimium hæc ſcriptio iam excreuit, fiet illud alio tempore, cum editio repetēda erit. Quod ſi prolixitas quem offenderit, poterit Lectori vel occupato vel faſtidienti, per Epitomen quandam quam adornari curabo, conſuli. Deum oro, vt hiſce laboribus bono animo & pio ſtudio ſuſceptis, ſua benedictione adeſſe velit, vt aliqua inde vtilitas ad Eccleſiam redeat, Amē.

Hiſtoria certaminum de ſingulis locis.

Lindanus & Tiletanus.

ADDITIO

In loco de indulgentijs, in deſcriptione rituum publicę pœnitentię & abſolutionis, facta fuit mentio inſtituti cuiuſdam in Eccleſia Halberſtadienſi, quod perſonatum Adamum quendā die Cinerum templo eijciāt, & die cœnæ ruſus recipiant & abſoluant. In quo cum veſtigia quædā veteris publicæ pœnitentiæ & abſolutionis, licet in ludicrū ſpectaculū iam transformata, appareant; viſum fuit eius deſcriptionem ad finē adijcere.

Volaterranus igitur in Geographia, vbi de Saxonia agit, ita ſcribit: Apud Saxones in Eccleſia Halberſtadienſi, quotannis inſtitutum conſpicitur inauditum. Die namque Cinerum, ſacrificio peracto, facinoroſum quempiam, ſordidatum & operto capite templo eijciunt. Is die noctuq;

Volaterranus de Adamo Halberſtadienſi.

diſcal-

diſcalciatus, vrbem, ſacra, templaque ſalutãdo perambulat, tantum poſt mediam noctem in plateis aliquantulum quieſcit. Deinde inuitatus (omnes. n. eum inuitant) quicquid apponitur, taciturnus veſcitur. Demum in die cœnæ Dominicæ accerſitur & abſoluitur pecuniaq; collata cumulatur, ac eum Adamum vocant.

Alciatus lib. 9. Parerg. cap. 22. ritum iſtum ita deſcribit:

Alciatus de Adamo Halberſtadienſi.

Quæſitum nuper fuerit, quænam eſſet publica pœnitentia, cuius frequens in iure Pontificio mentio eſt, & quæ ſolis prophanis conceditur, ſacris viris prohibetur. Reſpondi eam rem ſatis eſſe declaratam in Agathenſi Synodo licet vbique hodie exoleuerit, niſi quod Saxones, vrbe Halberſtadienſi, eius imaginem etiamnum ſeruant: ibi ſingulis annis ex plebe aliquis eligitur, quem grauioribus noxis inquinatum putant hũc ferali habitu, & obuoluto capite, cineraliũ die in templo ſtatuũt, & per actis ſacris eijciunt, donec 40. dies per vrbis compita, vagus & mẽdicans errauerit, interim diuinas ædes eum ingredi ſas non eſt: qualemque cibum, ſibi vel ab ædituis vel aliunde oblatum non aſpernatur, neminem allioquitur, nõ indulget ſomno, niſi poſt concubiam noctem, idque in media via Dei Iouis, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, ibi à Sacerdote ſolennibus quibuſdam ceremonijs abſoluitur, & à confluente illuc populo ſtipem accipit. Adamum hunc vocant, & omni crimine expiatum credunt: quem ritum mirabilem Pius Pontifex, inſtitutum inauditum Raphael Volaterranus, appellant: ego olim vulgarẽ & ex veterum decretis acceptum ſcio. Sic enim publica pœnitentia peragi ſolebat, vidẽturque mihi ſacroſancti illi patres hac in re veterum Græcorum ſacrificia quadantenus imitati. Siquidem apud interpretẽ Lycophronis relatum eſt, cum vrbs aliqua peſtilitate, aut fame, vel maiore vi atque calamitate affligeretur, conſueuiſſe hominem in ea fœdiſſimum perquiri, quẽ caſeo cũ placenta & caricis allectum, ſeptites virgultis quibuſdam circa pudenda verberatum, tandem facto ſcrobe comburebant, eiuſque cineres in mare proijciebãt, ſic expiari ciuitatem exiſtimantes.

Græcorum [illegible].

Beatus Rhenanus ritum hunc ita deſcribit: Singulis annis eligitur aliquis ex plebe, qui Comœdiam pœnitẽtis & confitentis agat. Is in capite ieiunij quadrageſimalis ad templum adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentem deceat, nimirum caput obuolutum habens, poſt ſacrum inde eijcitur. Perque totos illos 40. dies nudis pedib. vias vrbis terit, templorum muros circuit, tantum non ſubintrat, nec cum quoquam ſermonem miſcet. Canonici huic cibum præbent, quem ille qualem qualem boni conſulit, non indulget ſomno, niſi poſt mediam noctem, idque in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templũ reducitur, & à Sacerdote, non abſque longis, ſed pulcris ceremonijs abſolutus à plebe ſtipem accipit. Hunc Adamum vocare ſolent.

Beatus Rhenanus de Adamo Halberſtadienſi.

Hoc tempore pauper aliquis, mercede à Canonicis, ad agendam Comœdiam illam publicæ pœnitentiæ & abſolutionis (ſicut Rhenanus loquitur) cõducitur, qui pulla veſte, & oblongo pileo, in ambitu templi, taciturnus vel obambulat vel ſedet, & cum libet dormit, in Canonicorum vero ædibus bene paſcitur.

Ceremonia autem eiectionis & receptionis ita ſe habet:

Ceremonia eiectionis.

Poſt cinerum ceremoniam eijciendus eſt pœnitens ab Eccleſia, & tali modo increpandus: Ecce eijceris hodie à ſinu matris tuæ ſanctæ Eccleſiæ propter peccatum tuum, ſicut Adam primus homo eiectus eſt de Paradiſo, propter tranſgreſſionem ſuam. Et Chorus canit Reſponſorium: In ſudore vultus tui, &c.

Feria quinta den Grünendonnerſtag/ hora ſeptima egrediatur pœnitẽs de loco vbi pœnitentiam geſſit, vt præſentetur Eccleſiæ. Sedente autem

Quomodo pœnitentes.

Offerantur Epiſcopo.

Pontifice pro foribus Eccleſiæ, eminus cum Archidiacono pœnitentibus iuſſum illius in atrio Eccleſiæ præſtolantibus, antequam eos offerat, poſtulat Archidiaconus his verbis.

Adeſt, o venerabilis Pontifex, tempus acceptum: dies propitiationis, & ſalutis humanæ, qua mors interitum, & vitæ æterna accipit principatum, quando in vinea Domini Zebaoth, ſic nouorum palmitum plantatio facienda eſt, vt purgetur execratio vetuſtatis. Quamuis enim à diuitijs bonitatis & pietatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior eſt per indulgentiam remiſſio peccatorum, & copioſior per gratiam aſſumptio renaſcentium, augemur regenerandis, creſcimus reuerſis, lauant aquæ, lauant lacrymæ: Inde eſt gaudium de aſſumptione vocatorum, hinc lætitia de abſolutione pœnitentium. Inde eſt, quod ſupplex populus tuus, *Forma publica confeſſionis.* poſteaquam in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœleſtium, & morum probabiliũ tranſgreſſione, cecidit, humiliatus atque proſtratus, Prophetica ad Dominum voce clamat, dicens: Peccaui, impie egi, iniquitates feci miſerere mei Domine, Euangelicam vocem non fruſtratoriã aure capiens: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Manducauit, ſicut ſcriptum eſt, panem doloris, lacrimis ſtratum rigauit, cor ſuum luctu, corpus afflixit ieiunijs, vt animæ ſuæ reciperet quam perdiderat ſanitatem. Vnicum itaque eſt pœnitentię ſuffragium, quod & ſingulis prodeſt, & omnibus in commune ſuccurit. Dum ergo ad pœnitudinis actionem tantis excitatur exemplis, ſub conſpectu ingemiſcentis *Petitio abſolutionis.* Eccleſię, Pontifex dicat: iniquitates meas agnoſco. &c. Auerte faciẽ, &c. Redde mihi lætitiam. Quo itaque ſupplicante, iterum ſubiungat Archidiaconus: Redintegra in eo, Apoſtolice Pontifex quicquid Diabolo ſuadente corruptum eſt, & orationum tuarum patrocinantib. meritis, per diuinæ reconciliationis gratiã, fac hominem proximum Deo, vt qui antea in ſuis peruerſitatibus ſibi diſplicebat, nunc iam placere Domino in regione viuorum, deuicto mortis auctore gratuletur? Tũc dicat Pontifex: Venite, & Archidiaconus ex parte pœnitentium: Flectamus genua. Tunc omnes pœnitentes genua flectant.

Cantat Clerus: Venite Filj, audite me, & timorem Domini docebo vos, &c.

Recipiuntur pœnitentes. Proſternuntur.

Interim pœnitentes manuatim à plebe Archidiacono, ab Archidiacono reddantur Epiſcopo, ab Epiſcopo Eccleſiæ: Vbi proſtrati iaceant. Deinde imponat Epiſcopus Antiphonam; Cor mundum, &c. Tunc proſtrato Epiſcopo, addatur Litania, in qua ter dicatur: vt pœnitentem iſtũ benedicere & reconciliare digneris.

Orationes pro abſoluendo.

Poſtea dicantur preces hæ: Saluuum fac ſeruum tuum Domine Deus meus ſperantem in te, Conuertere Domine vſque quo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruo tuo. Mitte ei Domine auxiliũ de ſancto, & de Sion tuere eum. Illuſtra faciem tuam ſemper ſeruum tuum, ſaluũ fac eum Domine, ne confundatur, quoniã inuocauit te. Ne memineris Domine, &c. Oremus, &c Famulum, tuum quæſo Domine confugientem ab ira tua ad te, paterna recipe pietate, vt qui tuę Maieſtatis flagella formidat, de tua mereatur venia gratulari, per Dominum, &c.

Forma publica abſolutionis.

Frater N. Dominus noſter Ieſu Chriſtus, qui dixit diſcipulis ſuis Quęcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terra, erũt ſoluta & in cœlo. De quorum numero quamuis indignos nos eſſe voluit, ipſe te abſoluat, per miniſteriũ noſtrum ab omnib. peccatis tuis, quęcunque cogitatione, locutione atq; operatione, negligenter egiſti, & à nexib. peccatorum abſolutũ perducere dignetur ad regna cœlorũ, Amen. Hic aſpergat eum aqua benedicta & thurificet. *Admonitio* & poſtea dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te

Chriſtus

Chriſtus. Poſtea ſurgant pœnitentes, & moneantur ab Epiſcopo, vt quod pœnitendo diluerunt, iterando nō reuocent. Tunc faciat ſermonem, &c. *poſt abſolutionem.*

Hæc ex libro Agendorum ad verbum deſcripta, oſtendunt eſſe veterem illam formam publicæ pœnitentiæ, & publicæ abſolutionis, quæ deſcribitur in cap. 9. Agathenſis Concilij, & citatur diſt. 50. Poſtea collapſa diſciplina publicæ pœnitentiæ, ſubſtitutum eſſe ſpectaculum illud, vt Dauus aliquis Comœdiam confitentis & pœnitentis agat, ſicut Rhenanus loquitur. Lindanus addit, Traiecti Batauorum, populum totum templo eijci, & è veſtigio ad pœnitentiam per Archidiaconi vmbram reuocari, & in templum reductum, poſt preces publicas, ac manus Epiſcopalis impoſitionem, abſolui & reconciliari, &c. *Comœdia publica pœnitentia.* *Traiectina Comœdia.*

Cum autem ſcriptum ſit: Nomen Domini non eſſe in vanum aſſumendum, cogitet Lector, qualis ſit prophanatio verbo abſolutionis in Eccleſia ita ludere, ſicut Hiſtriones in Comœdijs ſolent facere. Potius opera eſſet danda, vt publica pœnitentia, confeſſio & abſolutio ad veterem ac verum vſum reſtitueretur.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, IN HAC QVARTA PARTE examinis obiter allegatorum & explicatorum.

Nota prima capita locorum ſacræ Scripturæ: ſecunda paginas: tertia vero paginarum verſus demonſtrat.

GEn. 1. Deus fecit hominē ad imaginem ſuā 40.25.41.11 59.52. Ecce omnē herbam dedi vobis in eſcam 163.35.& 171.6. vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona 171.3
2. De ligno ſcientiæ non comedes 164.23 166.32.175.32. 220. 17. appellauit Adam nominib. ſuis cuncta animantia 60.1.163 9
3. Quia feciſti hoc & obediſti voci vxoris 91. 19. 94. 36. maledicta terra propter te 168. 42. in labore vultus tui māducabis panē 258.2 Terra es, & in terram reuerteris 8.per tot.93.31. Adam eiectus de Paradiſo 115. 46. 175.50.180.10.231. 13
4. Abel de primitijs offert 60.1
7. De mundis animalibus ſeptem 163.37
8. Noe altare conſtruxit Domino 60.2
9. Omne quod mouetur & viuit, erit nobis in cibum 163. 34 carnem vt oleſa comedetis 214. 22. Noah inebriatus 216.48
11. Vr Chaldæorum 32.31
19. Loth inebriatus 216.48
22. Abraham filium Iſaac immolaturus 49.15 58.31 Altare erigit 60.3
23. Abraham adorat populū terræ 61.39.71.41
28. Lapidē erexit in titulum 36.17.60.2
31. Furata eſt Rahel ſimulacra Iacob 32.3.ibi.52
32. Vir luctans cum Iacob 32. 7.31.4
33 Iacob adorat Eſau 61.39
35. Abijcite Deos alienos, qui ſunt inter vos 32.3.33.16
47. Iacob adorat Pharaonem 61.39
50. De Ioſephi ſepultura 7.1
58. De ſanctificatione ſabbati 246 9

EXod. 3. Rubus ardens 32.9
12. Cultu perpetuo Paſcha celebrabitis 254.10
13 Ioſephi oſſa aſportate 6.52 columna ignis & nubis 32. 9
16. Nemo egrediatur loco ſuo die ſeptimo 255.33
20. Nō facies tibi ſimulacrū, vt colas illud 33.47.35.1 ib. 21.36.46.41.33.54.14.57.31 61.52.73.3. quę in cœlis ſurſum, aut in terra deorſum 34.26.35.1. nō adorabis nec coles ea 34.39. 61.52 64.33. 68 16.73.3. no aſſumes nomen Domini inuanū 170. 40. ſex dieb. creauit Deus cœlum & terram 255.55
24. & 34. Moſes ieiunat 40. dies 150.47.175.54.183.34 220.27
25. Fac duos Cherubinos aureos 36.29.57.33.60 7.71.4
31. Impleui Bazaleel ſpiritu Dei 36. 34. pactum hoc eſt ſempiternum 254.9
32. Hi ſunt Dij tui 33. 32. cras ſolennitas erit Domini, ib. 38. ſedit populus vt manducaret & biberet 30.4.171 54. peccauit populus meus, recedens à via, quam oſtendi eis 33. 40. cultus vituli aurei 33.29. in die viſitationis & hoc peccatum viſitabo 91.16
33. Columna ignis & nubis 32.7
35. Non ſuccendetis ignem die ſabbati 255 33
39. Mala punica ex auro in veſte Pontificis 36 40

LEuit. 10 Vinum & omne quod inebriat non bibetis 161.32.249.14
11. De mundis & immundis animalibus 163.38
16. & 23. Affligatis animas veſtras 148.50.153.20.190. 37 omnis anima quæ nō fue-

rit afflicta hoc die pibit de populis ſuis 149.51.160.4
20. Liberos per ignem ducere Moloch 30.15
22. Mortuum tangens immundus habetur 4.13
25. Legitimum præceptum & ſempiternum erit 254.12
26. Ne feceritis vobis idola 34.14.35.2 nec lapidem inſignitum ponetis ad adorandum 36.12
NVm 1.&21 Chemos idolum Moabiticum 30.1
6. Nazaræi vinum nō bibunt 220.43.239.37
7. De medio Cherubin Deus loquitur 57.35
8. Cum quinquageſimum annum impleuerint, ſeruire ceſſabunt 254.40
11. Iſrael contra Deum murmurat 221.42
12. Miriā lepra percutitur 91.18
14. Dimiſit peccata populo: attamē nemo eorum videbit terrā promiſſionis ib.17
16. Aaron ſtans inter viuos & mortuos orat ibi.34
21 Serpens æneus erectus 36.40.71.4
23. Excelſa Baal 29.39
25. Baalpeor Moabitarum ib.48 Fornicatio Iſraelitarū cum Moabitis ibid.50. cōiugatus eſt Iſrael ipſi Baalpeor ibid.
30. Votum & iuramentum de ieiunio
DEut.4. Vocem eius audiſtis, ſimulacrum non vidiſtis 34.36.39. ſimulacrum cuiuſcunq; figuræ 34.22
5. Ne feceris tibi ſculptile, aut ſimilitudinem 34.13.35.21. Memineris quod ſeruus fueris in Ægypto 253.37
8. Afflixit te, & eſurire te permiſit 150.30. cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino 172 3
12. Non facietis quod vobis bonum videtur 8.42.31.41. 65.10.81.9.173.51. corā Domino comedes & lætaberis 154 27
13. Si Propheta ſurrexit & ſignum dederit 17.22.68.3
14. De mundis & immundis animalibus 16.38
15. Seruiet tibi in æternum 254.36
17. Aſtaroth à fœtura ouium dictus 30.17
18. Prophetam excitabo eis 254.14
25. Iuxta menſuram delicti erit modus plagarum 79.48 91 28
27. Maledictus qui facit ſculptile 35.3.36 11
28. Maledictiones alicui infligi 82 32.85 50
32. Impinguatus recalcitrauit 155 28.121.1.184.38. Sacrificauerunt Dæmonijs, Siddim 30.52
IOſ. 2. Duodecim lapides erigendi 36.18
22. Duæ trib. cum dimidia altare erigunt ibid.26
24. Seruierūtq; dijs alienis 31.54 31.38. Lapis erigitur in teſtimonium icti fœderis 36.18. Oſſa Ioſeph ſepulta 7.38
IVdic. 2. Seruierunt Baalim 33.54
2.& 3. Aſtharoth Sidoniorum 30.16
8.& 9 Baalberith ibid. 7
11. Chemos Moabitarum ibid.1
16. Dagon idolum ibid.20
17 Conſecraui hanc pecuniā Domino 33.9. idolum Michæ 32.53
18. Iehoua adeſt itineri veſtro 33.10
20 Ieiunauerunt vſque ad veſperam 149.11.151.35
1. REg.1. Anna flebat, nihilque comedebat 158.38. Anna orat flens largiter ib. Samuel vinum non bibit 220.43. manebit in tabernaculo vſq; in ſeculū 254.39
5. Dagon Philiſtinorum 30.20
6 Hauſerūt aquam & effuderunt eam coram Domino 157.43. Ieiunauerūt in die illa 149.12. Lapis adiutorij 36.24
10. Dauid adorat Samuelem 61.40
15. Quia mendacium Teraphim eſt inobedientia 33.17
19. Michol ponit imaginem hominis in lecto 36.50
21. Dauid edit panes propoſitionis 164.30
30. Ægyptius qui tribus dieb. non comederat 157.17
31. Saul & Ionathas ſepultus 8.1. Ieiunauerunt ſeptem diebus 149.19.151.35
2. REgum 1. Sciderunt veſtimenta ſua 152.28. planxerunt, fleuerunt, & ieiunauerunt 151.33
3. Scindite veſtimenta veſtra 152.29. Si ante occaſum Solis guſtauero panem ibid.
12. Ideo ſuſcitabo ſuper te malum. 91.13. Dauid orans pro filio ſuo, ieiunat 151.38.157.37. pernoctauit dormiēs in terra 151.30. noluit cum ſenioribus domus ſuę cibum capere 151.37. ſeptimo die infans moritur 95.22. Dauid expleto ieiunio lauit 152.31
15. Si voluerit, reſtituet me in regnum 95 6
19. Berzellai cupit ſepeliri cū patribus ſuis 8.4
21. Saulis oſſa tranſlata in ſepulcrum paternum ibid.
24. Peſtis immiſſa ſuper populum 91.13. Dauid orans ceſſare facit peſtem ibid
3. REgum 7. Imagines variæ in ornatu tēpli 36.24. Aſtaroth Sidoniorum 30.16 Chemos idolum Moabitarū 30.1. Moloch Ammonitarum 30.13
13. Propheta non debet panē comedere in Bethel 220.37
15. Miplezeth 30.39
16. & 19. Genu flectere Baal

29.41. Domus Baal ibi. 40
18. Prophetę & ſacerdotes Baal ibi. Baal exaudi nos, ibi. 46. Deus igni abſumit victimam 32.41
19 Eliæ ieiuniũ ad dies quadraginta 150.48.175.54 182 34.192.32.194.24.220.27. Reliq mihi 7. millia 137.14
21. Ieſabel indicit ieiunium 159.22. Ahab ieiunauit & dormiuit in ſacco 149.16. 152.33.156.47.161.29
22. Panis tribulationis & aqua anguſtiæ 164.43
4. REg. 1. Baalzebub Ammonitarum 30.22
3. & 10. S.atuæ Baal 29.41
5. Rimnon idolum Syrię 30.11
10. Sacrificia Baal, ibid. Feſta & ſolennitates Baal 29.41
13. Eliſęi oſſiũ contactu mortuus reſuſcitatur 5.29.6.13
17. Succoth, Benoth, Nergel, &c. 30.30
18. Ezechias ſerpentem æneũ confringit 36.48
21. & 25. Altaria, luci & vaſa Baal 29.41. Genu flectere coram Baal ibid.42
23. Militiã cœli colere 30.47. incẽſum Baal 29.42. Liberos per ignem ducere Moloch 30.13 Equi currus Solis 30.49. Aſtaroth Sidoniorum 30.16. Chemos Moabiticũ idolum ibi.2. Ioſias oſſa eruta comburit 8.6. Oſſa Prophetę intacta mãſerunt ibid.10.
2. PAral. 25. Pſalmi & Hymni decantati 255.1
2. Paral. 3. Variæ imagines in ornatu templi 36.36
7. Deus in igni apparet 32.41
12. Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos 153.30
20. Ioſaphat prędicauit ieiunium vniuerſo Iuda 149. 17.158.46.161.37
23. Prophetæ & ſacerdotes Baal 29.45
ESdr. 8. Prædicaui ieiuniũ, &c. 149.18.153.20.158.50. 161.29 Ieiunauimus & rogauimus Dominũ 149.20
9. Euulſi capillos capitis & barbæ 153.23
NEhem. 1. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui 152.41.158.52.161.26
8. Comedebant pinguia & lætabantur 152.13
ESth. 4. Mardochæus ſcidit veſtimẽta ſua 152.53. Ieiuniũ vlulatus & flet' 152.50. 161.29. Ieiunate ꝓ me 159.22
9. Ieiuniũ duodecimi menſis 158.54. Obſeruãda ſuſceperũt ieiunia & preces 149.23
IOb. 1. Filios ſuos ſacrificijs ſanctificabat 171.47
9. Induta eſt caro mea putredine 3.50
10. Vado ad terram tenebroſam ibid.51
19. In hac carne mea videbo Dominum ibi.27
PSal. 16. Caro mea requieſcit in ſpe 4.12. Sanctis q in terra ſunt 35.25.60.17
17. Vt venter eorum impleatur 171.44
22. Edent pauperes & ſaturabuntur 173.10
25. Ad te Domine leuaui animam meam 158.29
32. Beati quorũ ſunt tecta peccata 101.24. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus 83.38
34. Benedicam Dominum in omni tẽpore 173.4. Declina à malo & fac bonũ 93.50. Cuſtodit Domin' omnia oſſa eorũ 4.3.5.47.8.26
36. Humiliabã in ieiunio animã meã 148.43.153.23.161.
40. tanquam qui fratrem aut matrem luget 153.3
42. Fuerũt mihi lacrymæ panes 151.51
45. Vultum tuum diuites deprecabuntur 64.40.71.16. Omnis gloria filiæ Regis intus eſt 197.12
49. Nemo fratrẽ ſuum redimere poteſt 97.6
51. Miſerere mei Deus 173.4. Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum 156.31
62. Nonne Deo erit ſubiecta anima mea
69. Fletu & ieiunio animam meam affligebam 148.44
78. Tentauerũt & exacerbauerunt Deum 176.7
80. Cibabis nos pane lacrymarum 151.52.162.17
96. Omnes dij gẽtium elilim 30.51
99. Adorate ſcabellum pedũ eius 64.47. Adorate ad montem ſanctum eius ib. 71.12
102. Oblitus ſum comedere panem 157.30. Cinerem vt panẽ comedi 151.53.162.18
103. Qui ſanat oẽs infirmitates meas 92.52. Longe fecit à nobis iniqtates 82.50
104. Vinũ lætificat cor hominis 214.24. Aperiẽte te manũ, implẽtur bonis 171.39
106. In ſimilitudinem bouis comedentis herbam 33.43 & coniugati ſunt ipſi Baalpeor 29.48
111. Confeſſio & magnificentia opus eius Eſcam dedit timentibus ſe 172.26
115. Aures habent & nõ audiunt 31.37. Deus autem noſter in cœlo eſt 34.27
116. Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius 4.3
117. Laudate Dominũ omnes gẽtes 173.19. veritas Domini manet in æternũ 254.32
119. Reuela oculos meos 70.46. funes peccatorũ circũplexi ſunt me 100.8. particeps ſum ego omniũ timẽtium te ib.5. in æternũ Domine verbũ tuum permanet 254.7 lucerna pedibus meis verbum tuum 35.48. 39.20. meditatio ſermonũ tuorum illuminat 53.25
122. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi 172.38

cuius participatio in idipſum 100.14
130. Si iniquitates obſeruaueris Domine quis ſubſtinebit 83.37
143. Non iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuēs ib.
145. Exaltabo te Deus meus Rex 172.19. aperis tu manum tuā, & imples omnia benedictione 172.50
149. Ad faciendam vindictā in omnibus 100.19
PRouerb.13. Redemptio animæ viri diuitiæ eius.
20. Luxurioſa res eſt vinum 148.39
23. Qui vina ſectantur, ſpectabunt extraneas ibid.
30. Ne bibant & obliuiſcātur iudiciorum ibid.
ECcleſ.4. Edamus in lætitia panum noſtrū 171.47
10. Væ terræ, cuius principes mane commeſſantur 155.41.184.31
ESa.1. Cū extenderitis manus veſtras, non audiā 158.18. bona terræ comedetis 214.23.
2. Talphas & veſpertiliones colentes 30.49
5. Væ qui conſurgitis ad ſectādā ebrietatē 184.43 opus Domini non reſpicitis 174 20
6. Deus ſuper ſolio ſedens 32.7
8. Veritatem à mortuis requirere 68.4. Si non dixerint iuxta verbum hoc 4.38
11. Sepulcrum eius glorioſum 4.18
22. Comedamus & bibamus, cras enim morimur 184.46.235.25.
26. Mortui tui viuent 4.5
28. Pręebrietate ignorauerūt iudicium 184.36
30. Panis arctus & aqua breuis 151.52
34. Deus eſt qui remittit peccata 31.8
37. Non erant Dij, ſed opera manuum hominum 31.8.
Neſroch Aſſyriorum 30.12
40. Cui ſimilem facietis Deū 31.9.35.21.37.32 artifex cōflat ſimulacrum 31 10
41. Faber confortauit ſimulacrum 31.11
42. Calamum conquaſſatum non conteret 88 48 gloriam meam alteri non dabo 68 41
44. Sculptile conflauit ad nihil vtile 31.14
45. Pudefiant fabricatores idolorum ibid.19
46. Bel Babyloniorum 30.28 Nebo Babyloniorū ibi.29. Conducunt artificem, vt faciant Deum ibi.21
53. Percuſſus eſt ꝓpter peccata noſtra 82.31. pœnas noſtras ipſe ſuſtinuit 82 4.82.52
56. Veniunt in pacem & requieſcunt 4.3
57. Requieſcunt in cubilibus ſuis 8.23
58. Ieiunauimus & nō aſpexiſti 154.22.158 5. nō inueniatur volūtas tua in die ieiunij 48.13. ieiunatis ad lites & contentiones 183.28 nolite ieiunare ſicuti hactenus 148.31.153.4.199 48. in ieiunio curuabūt caput 153 4. hoc eſt ieiunium quod elegi 148.52.151.2.177.50.184 34. ſi animam afflictā ſatiaueris 147 48
60. Vt prædicem captiuis dimiſſionem 88.48.127.35
64. Iuſtitię noſtrę quaſi pannus menſtruatæ 83.34
65. Menſam Gad adornantes 30.41. libamen Meni conſecrantes ibi.
IErem.7.& 23. Suffitum facere Baal 29.43. Reginam cœli colentes 30.48
8 Eijcient oſſa eorum de ſepulcris 8 11.
10. Lignum formatur, auro ornatur 31.24
12. Saginantur vt oues ad diē occiſionis 171.45
14. Etiamſi ieiunent, non exaudiam 154.30.199.37
15. Si pretioſum a vili ſeparaueris 251 32.262.10
18. Pœnitebit me mali, quod cogitaueram 82.51:94 43
19. & 32. ExcelſaBaal 29 39. liberos immolareBaal ib 47
30. Caſtigabo te in iudicio 93 23
31. Faciam fœdus nouum 160 12. iniquitates eorum non recordabor 92.17
32. Baal ſuper tectis cultus 29.40
36. In die ieiunij quod prædictum erat 149.25. liber Ieremiæ legitur 159.18
46 & 49. Quibus non erat iudicium, hi bibendo bibetunt 93.25
48. Chemos Moabiticum idolum 10.1
50. Bel Babylonicus ibid. 17
EZech 1 & 10. Facies hominis, leonis, bouis & aquilæ 33 46
4. Subcineritium hordeaceum comedas 151.53 164.30
6. Cadent in medio idolorū 31 28
8. Reptilia & idola depicta 30 4. Thamutz ibid.
9. Non gemunt ſuper abominationibus 87.31
14. Poſuerunt idola in cordibus 31.29
18. Peccatorum eius non recordabor amplius 82 49
20. Sciēt, quia ego Dominus ſanctificās eos 253.38. in præceptis meis ambulate 173 54 deflexerunt ad idola Ægypti 33 20
21. Teraphim gentium 33 13
41. Cherub faciem hominis habuit 57 35
DAn.1. Daniel cū ſocij abſtinet à cibis regijs 164.14
6. Rex pernoctauit incœnatus 152.21
7. Antiquus dierū 32 8.37.35
9. Deprecat⁹ ſum Dominū in ieiunio 149.27.158.9 ex

audi preces ſerui tui propter Dominum 161.40. adducatur iuſtitia æterna 81.8
10. Panem deſiderabilem non comedi 149. 29.151.22.159. 2.188.5. Vnguento nō ſum vnctus 151. 22. vt affligeres te in conſpectu Dei tui 149 27.153.22
12. Qui in puluere dormiunt 8.23
OSe.2. Argentum & aurum cōtribuere ad cultū Baal 29.46, me vocarunt Baali 33.50
3. Viſitabo contra eos dies Baalim 31.31
4. Vinum & ebrietas cor auferunt 184.41
8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus 31.31
11. Sacrificant Baalim ibid. 33. Sacrificare 148.44
IOel 1.&2. Sanctificate ieiunium 156.18.157.12
2. Conuertimini ad me in ieiunio & planctu 153.9 ſcindite corda veſtra & non veſtes ibi. quis ſcit ſi conuertatur & pœniteat 95.16. egrediatur ſponſus de cubili ſuo 152.42
AMos 5. Portaſtis Sichut 30. 34. Adoratis idola, ideo transferam vos 31.34
6. Canitis bibentes vinum 184.48
IOnæ 3 Prędicatur ieiunium 149.14.156.18.157.35. nec homines nec iumēta comedant 156.47. vidit Deus opera Niniuitarum 103.36. quia conuerſi ſunt à via ſua mala ibi. 156.48. Niniuitæ non fuerunt deleti 91.32. 94.47.95.16
MIch.1. Omnia idola ponā in perditionem 31.35
7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei 157.39. proijciet in profundum maris omnia peccata 82 49
NAhum 3. Oſtendam gentib. turpitudinē tuā 137.4
ZEpha.2. Quęrite humiliationem 153.32
Zach.7. Nūquid ieiuniū ieiunaſtis mihi 48.51.151.24 154.31.160.43.178.5.199.45
8. Ieiunium quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis 160 44.192.43.251.17
10. Simulacra locuta ſunt vana 31.35 33.13
IVdith 4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs 149. 46 ſi permanſeritis in ieiunijs & orationib. ib.161.25
6. Expleto ieiunio eos refecit 167.21
8. Ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ ibid.
SAp. 13. Artifex hominis effigiem faciens 23.50
14. Initium fornicationis eſt excogitatio ſimulacrorum ibid.23.30.7
15. In errorē nos non ſeduxit malę artis excogitatio 24 1
TOb 3. Sara tribus dieb. & noctibus nō edit aut bibit 149.43.152.15
4. & 12. Ieiunium & eleemoſyna liberat à peccato 151.8
12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna 149.45
SYrach 31. Modicum ſufficit homini temperanti 184.25
32. In luctu muſicam eſſe intempeſtiuam 153.3
34. Homo ieiunās propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadē faciēs 154.36.181.22
46. Sit memoria eorum in benedictione 6.48
46.& 49. Oſſa eorū locis ſuis reuireſcent 4.8.7.19
48. Eliſęi corpus poſt mortem prophetauit 5.45.7.24
49. Oſſa Ioſephi aſſeruata 7.1 poſt mortē prophetarūt ib.9
BAruch 1. Plorabant, ieiunabant & orabant 150.2
2. Oſſa patrum de loco tranſlata proijcientur 8.12
1. MAccab. 3. Defecit tibia & cithara 152.54. ieiunauerunt illo die 149.51
2. MAc.6. Eleazar nō comedit porcinā carnē 164 15
7. Septem fratrū conſtātia ibi.
13. Miſericordiā petētes cum fletu & ieiunijs 149.54
MAtt.3. Cibus Ioannis Baptiſtæ 199.37. facite fructus dignos pœnitentia 93 49.109.23.125 52
4. Chriſtus 40. dies & noctes ieiunauit 150. 45. 175. 54. 179.4.191.48.200.19.220. 35.224.26.238.52.245.26. Dominum Deum tuū adorabis, & illi ſoli ſeruies 52. 44.64.16.ibi 30.71.33
5. Ne iuretis per cœlum 5.3
6. Fiat voluntas tua 95. 10. dimitte nobis debita noſtra 100.12. Ieiuniū hypocritarum 154.38.200.1. tu autē cū ieiunaueris 153.12.200.3
7. Ite per anguſtam viam 224. 14. Intrinſecus ſunt lupi rapaces 214.38
9. Diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunant 161.25.200.35. Non poſſunt filij ſponſi lugere 157.48.160.52.200.35 cum auferetur ab eis ſponſus, ieiunabunt 149.4.222. 44.231.54. Nemo aſſumentum nouum immittit veſti veteri 154.46 161 9.200.33 Mulier profluuio ſanguinis liberata 45.22. confide fili, remiſſa tibi ſunt peccata 86.14.92.45. Nō eſt mortua puella, ſed dormit 4.10 Chriſtus mortuum tangit ibid.14
10. Quicquid vobis apponitur edite 201.8.243.7
11. Non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta 5.9. lex & Prophetæ vſq; ad Ioannē 254. 16. venit filius hominis edens ac bibens 201.5.242. 11. In ſacco & cinere pœnitentiam egiſſent 156.44. Diſcite à me, quia mitis ſum 177.34.224.13
12. Diſcipuli euellunt ſpica ſabbato 255.50

13.Iuſti fulgebunt vt ſol 3.30
14.Sepultura Baptiſtæ 4.46
14.& 15.Chriſtus acceptis panibus gratias agit 171.30
15. Fruſtra me colunt mandatis hominum 175.18.187.27 Non quod in os ingreditur inquinat hominem 164.40 219.54.Magna eſt fides tua fiat tibi ſicut vis 126.1. nolo eos dimittere ieiunos 150.22
16.Tibi dabo claues regni cœlorum 18.13.84.29.86.6. quicquid ligaueris aut ſolueris ſuper terram 79.28.81.17.84.39
17. Non eijcietur niſi per orationem & ieiunium 149.5.159,7.161.29
18.Lucratus es fratrem 88.14. ſi te non audiat, aſſume vnum atque alterum 89.20. Dic Eccleſiæ 89.20.106.18. quicquid ſolueritis ſuper terram ibid. vbi duo aut tres congregati fuerint 255 21.265.14.Dominus remittit ſeruo debitum 79.28.83 4.86.12.ſeruus conſeruum iugulans 83.3
21.Soluite aſinam 86.40
22.Cuius eſt hæc imago? Cæſaris 36.49 38.18.in his duobus præceptis pendent lex & Prophetæ 220.6
23. Amant ſalutationes in foro 61.42 Iurare per templum 5.3.culicem colare,& camelum deglutire 38.12. ſepulcra foris pulcra,intus plena oſſibus 3.48.6.27.ædificatis ſepulcra Prophetarum ibid.29
24. Dabunt ſigna & prodigia 17.22.67.49
25. Virgines prudentes non dant alijs de oleo ſuo 83.51 97.6. Quando vidimus te famelicum, & cibauimus te 83.51. Quicquid vni ex minimis meis feciſtis 71.44
26. Aufer calicem à me 96.37 Non quod ego volo, ſed quod tu vis 95 10
28. Docete eos ſeruare, quæ ego præcepi 187.26

MAr.2.De panibus propoſitionis 164.30. Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati 255.48
4.Neſcitis parabolā hāc 256 7
8.Si dimiſero eos ieiunos 150 22
11. Non permiſit,vt vas deportaretur per templum 256.3
16. Prima ſabbatorū veniunt 256.45 Angelus in albis ſedens in ſepulcro 4.16.ſigna quę ſequētur credētes 5.23

LVc 1.Multitudo populi precabatur foris 253.30.ad dādam ſcientiā ſalutis 80.48
2.Ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens Deo 149.35.152 7
3. Spiritus ſanctus deſcendit corporali ſpecie quaſi columba 32.6.37 36
4. Chriſto datur liber Eſaiæ Prophetæ
5.Qui erāt ſocij Simoni 99 28. Non poteſtis facere, vt filij thalami ieiunent 200.27
6.Væ qui ſaturati eſtis & ridetis 184.50
7. Peccatrix pedes Chriſti lacrymis rigat 104.3.106.16; cōdonauit vtriq; 90.15. dimiſſa ſunt ei peccata multa 106.17.Remiſſa tibi ſunt peccata 86.14.92,28
8. Miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Semen voluptatibus ſuffocatur 155.29
10.Qui vos recipit, me recipit 71.44
11.Beelzebub princeps dæmoniorum 30.22
13.Niſi pœnitentiā egeritis, ſimiliter peribitis 56.35.94.45
14. Num licet ſabbato ſanare 246.34.Beatus qui edit panē in regno cœlorū 171.52
15. Paſtor quærens & reportās ouem 43.36. gaudium in cœlis eſt ſuper vno peccatore reſipiſcente 87.24
16.Diues epulabatur ſplendide 171.43. Recepiſti bona in vita tua ibi. Habent Moſen & Prophetas 68.5
17.Cū omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus 83.33. fides tua te ſaluū fecit 124. 1. Regnum Dei non venit cum obſeruatione 191.1
18. Ieiuno bis in hebdomade 154.41.161.13.200.5. decimas do omnium, Abijt hic iuſtificatus 92 45
21.Templum multis donis ornatum 38 34 Leuate capita veſtra 93.34 Ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate 152.36.155.36.174.15
22. Deſideraui hoc Paſcha edere vobiſcum 248.54. Rogaui pro te, ne deficiat fides tua 84.43
23. Hodie mecum eris in Paradiſo 180.18
24. Obtulerunt ei partem piſcis aſſi 169.9. Prædicare pœnitentiam & remiſſionem peccatorū 80.51 85.37

IOan.1. Ex plenitudine eius omnes accepimus 99.6. ib. 51. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi 124.25
2. Chriſtus vino donat ſponſum 248.54
3.Spiritus vbi vult ſpirat 18.8. Sicut Moſes ſerpentem erexit in deſerto 36.41. Qui credit in filium non iudicatur 81.18.82.48. Deus ſpiritum nō dat ad menſuram. Ira Dei manet ſuper ipſum 86.34
4. Neq; hic, neq; Hieroſolymis adorabunt 8 46. Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate ibid.49.17.35.40.1.65.9
5.Noli amplius peccare 86.14 93.50.109.1.110.13. Vt oēs glorificent filium ſicut patrem 66.17.Qui non honorat filium, no honorat patrem ibid.18 non veniet in iudicium 81.9.82 38 e morte tranſibit in vitam 81.19

qui in monumentis ſunt reſuſcitabuntur 3.6.8.25
6.Operemini cibum, qui nõ pereat 171.51.operemini opus Dei 263.24
8. Neque ego te cõdemnabo 86.16
9. Peccatum veſtrum manet 86.34
14.Qui videt me,videt & Patrem 66.16.Ego in Patre,& Pater in me ibid.
19. Conſummatum eſt 96.39
20.Sicut miſit me Pater,ita& ego vos 86 10.quorum remiſeritis peccata 80.51.81.28.83.14.86.9.138.11. vt credentes vitam habeatis per nomen eius 81.15

ACtor.2.Quotidie perſeuerabãt in doctrina 255.16. diuidebãt illa omnib.prout cuiq; opus erat ibid.
5.Signa&prodigia per manus Apoſtolorum 3.21. infirmi vmbra Petri ſanati ib.5.13. non ceſſabant omni die docere 256:25
6.Stephanus plenus gratia& fortitudine 5.8.
8.Curauerũt vnaStephanum &c,ib.quia donum Dei exiſtimaſti pecunijs parari 84.4.86.24.98.41.
9. Saul quid me perſequeris 97.19. Paulus trib.diebus non edit aut bibit 150.51
10. Quæ Deus purificauit tu immũda ne dixeris 164.52 171.10.Petrus nõ vult adorari 64.32. vſque ad horã nonam ſedebam ieiunus 151.36.159.3.161.29.Huic omnes Prophetę teſtimoniũ perhibẽt 80.46.Petrus baptizat Cornelium 255.9
13.Ieiunantibus illis dixit Spiritus ſanctus 149.36.Ieiunantes &orantes 159.5.161 29.251.52.Prophetę per omne Sabbatum leguntur 254.54.cũ Dauid ætati ſuę inſeruiſſet, dormiuit 8.52. ciuitas cõuenit ad audiendum ſermonem Dei 155.8
13.16.17,18.Apoſtoli Sabbato docuerunt 156.19
14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt 31.2.cum oraſſent cũ ieiunijs 159.5. 149. 39.161.30
15.Imponentes iugum ceruicib. 222.23.223.38. Sabbato legitur Moſes in Synagogis 254 53.
17. Ara inſcripta ignoto Deo 31.5. numen non eſt ſimile auro & argento 37.43
18.Sabbato Paulus docet,aliis diebus operatur 263 40
19.Sudarijs Pauli impoſitis infirmi curãtur 5.14. magna Diana Epheſiorum 31.5
20. Prima Sabbatorum conueniunt ad frangendũ panem 255.6.263.44.vſq; ad mediam noctem protrahitur cõcio 263.30. Paulus ad Pentecoſten aſcendit Hieroſolymam 256.20
21. Paulus ſalutat presbyteros 61.43
27.Decimumquartũ diẽ ieiunij nunc permanetis 150.40
28.In ſigno Caſtoris &Pollucis 31.6.38.42

ROm.1. Euãgelium eſt potentia Dei 39.20.53.26 fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas 32.25. mutauerũt gloriã Dei in ſimilitudinẽ 30.54. coluerũt pręter creatorem creata 31.39
2.Qui apꝓbant aliorum peccata 87.31.ita&indignatio 81.1.ꝓpter vos blaſphematur nomen Domini 110.6
3.Faciamus mala, vt eueniãt bona 96. 8. remiſſionem peccatorum per eius ſanguinẽ 79.28. iuſtificari hominem fide abſq; operib. 83.27
4. Non operãti, ſed credenti 82.53.83.27.Beati quorum remiſſa ſunt peccata 79.28 cui non imputabit Dominus peccata 85.49. quibus imputabitur credẽtib.81.1
5. Iuſtificati fide pacem habemus ib.17.82.53.90.13.peccatum nõ imputatur cum non eſt lex 85. 48. vnius Chriſti gratia exuberauit in multos 98 36.Per obedientiam vnius iuſti conſtituuntur multi 96.51
6. Manebimus in peccato, vt gratia abũdet 94.6.aboleatur corpus peccati 93.31.Chriſtus vltra non moritur 97.16. prębete mẽbra veſtra arma iuſtitię Deo 3.22.peccabimus cum ſimus ſub gratia 94 6. præbete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ibi. 17
7.Volenti facere bonum, male adiacet 83.43
7.& 8 Corpus peccati &mortis 3.35
8. Corpus propter peccatum mortuum eſt 93.29.Si facta carnis ſpiritu mortificaueritis 94.11. Non ſunt condignę paſſiones noſtrę 85.49 vt conformes fiamus imagini Filij Dei 97.28. affligimur tota die 9 .22
10.Zelum Dei habent,ſed nõ ſecundum ſcientiam 19.19 fides ex auditu 53.26
11.Si ꝑmãſeris in bonitate 93.5
13. Abijcite opera tenebrarũ 93.52.non in commeſſationibus & ebrietatib.184. 3 corporis curã ne agatis ad cõcupiſcẽtias 155.46.186.40
14.Infirmum fide ſuſcipite 256.1. alius olerib.veſcitur 187.31.diem ad diem cõferẽs 256.34. Vnuſquiſq; in ſuo ſẽſu abũdat 19.24.ſcio in Chriſto Ieſu nihil eſſe immũdum 164.46. Si propter cibum frater tuus cõtriſtatur 165.14.Regnũ Dei non eſt cibus & potus 154 1.166.22.213.42.216.8.233. 52 235.22.242.18. Malũ eſt homini, qui offẽdiculum veſcitur 201.14
15. Quæcunque ſcripta ſunt,

in noſtrã doctrinam ſcripta ſunt 53.21 Gẽtes debitores ſunt ſanctorum, qui ſunt Hieroſolymis 98.24
1. Corin. 1. Num Paulus pro vobis eſt crucifixus 96 54. 97 37. placuit Deo per ſtultam prædicationẽ ſaluos facere 53.20
4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus 83.42
5. Inflati eſtis, & non potius luxiſtis 87.33. ad interitum carnis, vt ſpirit⁹ ſaluus fiat 17.53.106.19. paululũ fermẽti totã maſſam fermentat 87.42.111.6. nam & Paſcha noſtrũ eſt Chriſtus 256. 29
6. Ebrioſi regnũ Dei non poſſidebũt 184.40. Sumus mẽbra Chriſti 3. 18. eſtis templum Spiritus ſancti, ibi. glorificate Deum in corpore veſtro ibi.24
7. Vt vacetis ieiunio & orationi 149.7.152.45.161.39. vir infidelis ſanctificatur per vxorem fidelem 170. 45. præceptum Domini nõ habeo 256.34
8. Nihil eſt ſimulachrum in mundo 34.31. Eſca nos nõ commẽdat Deo 154.3.166. 23.220.3.225.41.233.54.235 20. neque ſi manducauerimus, abundauimus 241.50
9. Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, magnum eſt, ſi carnalia metamus 98. 29. qui in agone contendit, per omnia temperans eſt 159.9. 184.14. caſtigo corpus meũ 153.26.155.50.184.16
10. Ne ſitis cultores idolorũ 31.40. Dæmonijs immolãt & non Deo ibid. 41. Nihil interrogãtes propter cõſcientiã 164.49.201.9.226 40
11. Imitatores mei eſtote, vt & ego Chriſti 70.50. ſi nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur 9.44.111.48. cũ cõueneritis ad comedendum 255.9
12. Currebatis ad ſimulachra muta 31. 2. vnius corporis membra omnes ſumus 97. 22.99.27
14. Dicturus eſt Amen ad tuã gratiarum actionem 255 12 vnuſquiſque veſtrum canticum habet ibid.13. Deus non eſt Deus confuſionis 255.12.262.14
15. Dormiunt in Chriſto 4.10 qui baptizãtur ſuper mortuis 14. 54. ſeminantur in corruptione & infirmitate 3.29 reſurget in gloria ibi.
16. In vna ſabbatorum vnuſquiſq; apud te ſeponat 256 26
2. Cor. 1. Paſſiones Chriſti abundãt in nobis 97. 29. ſit hoc pro veſtra conſolatione & ſalute ibi.46
2. Sufficit ei iſta correptio 89. 10.ibi.52. vt charitatem erga ipſum confirmetis ibid. 29. ſi quid donaui vobis, propter vos in pſona Chriſti 81. 29. 84. 39.86.47.89. 19.ibid.52.104.3
3. Fecit nos miniſtros noui Teſtamenti 39. 20. Euangeliũ eſt miniſterium ſpiritus 53.27
4. Omnia hæc propter vos 97 27. Internus homo renouatur 179.49
5. Vnus pro omnib. mortuus eſt 97.37. miniſterium reconciliationis 81.11.85.39
6. Templum eſtis Spiritus ſancti 3.17
7. Dolor ſecundum Deum parit pœnitentiã 88.12. pœnitentiam ſecundum Deum 139. 9. genuit in nobis defenſionẽ, indignationẽ 103 52.110. 44. commendaſtis vos quod puri ſitis 111.4
8. Societatẽ miniſterij in ſanctos 98.34. 99. 28. propter nos pauper fact⁹, vt gratia illius diteſceremus 98. 35. veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat ibid.
11. In ieiunijs 149.40
12. Pro eo ter rogaui Dominũ 95.18. lugeam eos qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam 87.37
Galat. 1. Si Angelus è cœlo aliud euangelizauerit, anathema ſit 8.39.248.32
2. Dextras dederunt ſocietatis 99.28. quod Petrus non recto pede inceſſit ad veritatem 165 39
3. Vt redimeret nos à maledictione legis 85.49. fact⁹ pro nobis maledictũ 82 32.92. 12. lex pædagogus eſt ad Chriſtũ 254.18. Nõ ampli⁹ ſumus ſub pędagogo ib.19
4. Miſit filiũ ſuum factũ ſub lege 81.3. ſeruiebatis ijs, q natura non ſunt Dij 31.40. ad infirma & egena elemẽta mundi 251. 23. 257. 24. Dies obſeruatis, & mẽſes, & tempora 190.52.219.50. 223.48.236.49.254.22
5. In libertate, in qua Chriſt⁹ nos liberauit ſtate 82 2.191 1 caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ 256.35 cõmeſſationes & ebrietates, &c 184. 40. carnem crucifixerunt cum concupiſcentijs 94.10
6. Abſit vt glorier niſi in cruce Chriſti 74. 14. ſtigmata Chriſti geſto in corpore meõ 3.24
Epheſ. 4. Vnus Deus, vna fides, vnũ baptiſma 99 33 deponite veterem hominem 93.51. condonate vobis inuicem, ſicut & Chriſtus vobis 90.16
5. Ne commercium habeatis cũ operib. infrugiferis tenebrarum 111.2. nolite inebriari vino, in quo luxuria eſt 184 44 187.10. membra ſumus corporis eius 3. 18
Philip. 1. Ad perfectum & conformationem Euangelij euenerunt. 97.38
3. Inimicos crucis Chriſti 74. 14. transfi-

14. transfigurabit corpus humilitatis noſtræ 5. 28 vt conforme reddat corpori ſuo glorioſo ibid 31. 93.32
4. Scio egere & abundare 241 49

Coloſ.1. Qui eſt imago Dei inconſpicui 66 2. impleo quod deeſt paſſionū Chriſti 96.14. ibi. 50
2. Gaudens ac videns veſtrum ordinem 255.44 cōdonās vobis omnia delicta 85.48 90.17 nemo vos iudicet in cibo & potu 164.50.190.50 201. 22. In parte diei feſti 251.22.256.36. vmbra futurorū, corpus autem Chriſti 165.17. Mortui eſtis in Chriſto ab elementis mūni 166 18 190.48.251 22. quid adhuc decretis tenemini 82. 3.256.54 iuxta præcepta ac doctrinas hominū 165.47. 167.5..174.2.201.22. corpori nō parcunti 55.11.205.46
3. Mortificate membra veſtra 108.54 ſicut Chriſtus vobis condonauit, ita & vos 90.17

1 Theſſal.5. Vigilemus & ſobrij ſimus 155.36 ſobrij ſimus induti loricam fidei 184.22

2 Theſſ.2. Ne turbemini p ſermonem tanquā nobis auctoribus. 208.39. per ſpiritum aut reuelationē 210.14. Chriſt' aduētu ſuo Antichriſtum abolebit 79 2. ſignis & prodigijs mēdacib. 17.24.67.10. mittit eis efficaciam eluſionis 210.15
3. Qui non laborat, non manducet 258.1

1 Timoth. 1. Quos tradidit Satanæ, vt diſcāt non maledicere 87.57.89.23
2. Fiant obſecrationes, interceſſiones 255.10. pretium redemptionis pro omnib. ibid.15
3. Deus in carne manifeſtatus 35.46
4. Attendentes ſpiritibus impoſtoribus 210. 14. per hypocriſin mendacia loquētium 195.26.201.49. prohibentium cibos quos Deus creauit 163.52.167.6.170.48.176.40.187.18 201.44. 207.49.221.15. ſanctificatur p verbū & precationē 163.26.167.6.172.11.205.38 de his ſi commonefeceris eos, bon' eris miniſter 172 11. exerce te potius ad pietatē 159.23. corporalis exercitatio parū prodeſt 159.54 159.38.197.13.205.34.234.1.
5. Vidua in delitijs viuēs 152. 8. argue eos corā omnibus 88.16 106.18 vt cęteri timorē habeāt. 87. 43. modico vtere vino 155. 17.205.39

2 Timoth.1. Formam habeto ſanorum verborum 183.14.188.23
2. Hæc commenda fidelibus hominibus 39.20. Si quādo dat eis Deus pœnitentiam 88.21.
3. Poſſunt te erudire ad ſalutē 53. 22. omnis ſcriptura diuinitus inſpirata 39. 20
4. Vigila in omnibus 184.23

Tit.1. Epiſcopus non ſit violentus, ſed temperās 184.16. mundis omnia mūda 164. 42.171.10.176.40. 229.50.
2. Senes vt ſobrij ſint 184. 24 adoleſcentes adhortare vt ſobrij ſint ibi. vt abnegata impietate pie viuamus 93 53.

1. Petr.1. Sāguis agni immaculati 181. 42. hoc verbū quod per Euangelium delatum eſt ad vos 39.20
2. Sequamur veſtigia Chriſti 97.28.
4. Cōſortes eſtis afflictionū Chriſti ibid 30. iudicium a domo Dei incipit 93.16
5. Humiliamini ſub potenti manu Dei 156. 25. ſobrij eſtote & vigilate 155.39.184 21.

2. Petr. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem 139. 50. intemperantia patientiam 154.18 obliuiſcēs purgationis peccatorū ſuorū 93. 1. non arte compoſitas fabulas ſequimur 210. 43. habemus firmiorē ſermonem Propheticum 208.36
2. Per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur 83 54 libertatem alijs pollicētur ipſi ſerui corruptionis ibid. Canis rediens ad vomitum 93.26
3. Detorquent ſcripturas ad ſuam pernitiem 64.45

1. Ioan.1. Si dixerimus, peccatum nō habemus 83.41
2. Aduocatum habemus Ieſum Chriſtum 97.1
3. Si quis viderit fratrē ſuum peccare, &c 104.43. à ſimulachris 34.16.59.31

Heb.1. Character ſubſtātię eius 66.21
4. Septimo die requieuit Dominus 253.39
8. Faciam teſtamentum nouum 160.12
9. Cherubim gloriæ 60.10. vſque ad tempora correctionis 253.40. æterna redemptione parta 96.46
10. Vnica oblatione perfectos fecit 96. 43. non deſerētes aggregationem noſtri mutuam 255.14
11. Iacob ſceptrum Ioſeph adorauit 64.48.71.11
12. Quos diligit caſtigat 95.31 ne radix amaritudinis ſuppullulet 94.15

Iacob. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei 104. 43

Apoc.1. Dies Dominica 256 48
4. Abijciunt coronas ſuas ante thronum 83.46.
14. Beati mortui qui in Domino moriuntur 4.11
19. Noli facere, quia ſum conſeruus tuus 64.31

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

Anterior numerus paginam: poſterior paginæ verſum deſignat.

A.

Abdias Babylonicus 210.24
Abgari hiſtoria apocrypha 44.16.71.19
Abſentem non eſſe colendū 42.9.
Abſolutionis doctrina per indulgentias labefactata 84.33.&pag.ſeq.publica lapſorum pœnitētiū abſolutio 86.30.104.41.abſolutio Papiſtica 90.20 ante aut poſt abſolutionē ſatisfactiones imponi 109.32.112.32.formę abſolutionis in bullis 131.7.abſolutionē ſacramētalem præſtare indulgētiis 138.20
Abſtinētia 152.32.155.44.151 17.188.7.284.7.nō per ſe, ſed ſecūdū fines diſtinguit hos,qui ei ſtudent 159 32. abſtinētia ab aliquib.cibis nō eſt ieiuniū 151.9 175.35 hoſtes eius 198.47.finis 248.9.diuerſitas abſtinentiæ 248.14.
Accuſationes ſine redditis cauſis 231.4
Accuſatoris falſi pœnitentia 116.28
Adam eiectus Paradiſo 175.46
Adamus Halberſtadienſis pœnitētiam agens 120.14.
Adamo indictū fuiſſe ieiunium in paradiſo 175.31
Adiaphoris annumerantur imagines 22.44.Adiaphorici ritus non rumpere debēt vnitatē fidei 213.36.216 5.238.40.quid ſit adiaphoron ibid. 43. ſtudiū circa res indifferentes 243.30
Adoleſcens per Ioānem à latronibus reductus 104.10
Adon 69.34.
Adoratio an & qualis debeatur ſtatuis 57.29.quid ſcriptura vocet adorationem 64.37.71.20.76.34.omnis adoratio imaginū phibita 64.16.cui ea debeatur ibid
Adramelech 30.31
Adulterorū pœnitentia 114.12 adulteram ducētis ib.51 vxorem adulteram nō pœnitentem agnoſcentis pœnitentia 116.39
Ægyptiorū de reliquijs Ieremiæ perſuaſio 16.1.tēpla 25.44.dij 27.23.idolū Apis 33.25.ſacerdotes quib.abſtinuerint 202 32.204.12
Ægyptus Mathematica ſtudia fouit 261.14
Ælianus de varia hiſtoria 10.3
Aerij hæreſes apud Epiphanium 233.21
Æſculapius Romam adductus 27.41
Æternum quid ſignificet in ſcriptura 254.31
Afflictiones noſtræ non ſunt meritoriæ 83.30.89.54.91.8.cauſæ afflictionum 91.49 92.33.non tollunt eas indulgentiæ 93.46.94.17
Africanus 210.16
Agni paſchalis benedictio 169.40
Alanus 188.10
Albertus Magnus 124.2
Albertus 193.14
Albertus Krantzius 143.4
Alexander ab Alexandria 24 11.25.46.32.34
Alexāder Alēſis 124.1.187.23
Alexander VI. 140.29
Alexandri Magni reliquiæ 15 16.ſtatua & imago 24.45
Alexander Seuerus Chriſti imaginem habuit 41.38
Alexius 44.42
Altaria olim nō reliquijs ſanctorum,ſed Chriſto tribuebantur 14.36 altaria plura extructa ad effictas reliquias. 16.15.altare ſummum Romæ 138.46
Amelunxborn 20.16
Ammonitarum idolum 30.13
Amphilochius 51.53
Amplificationes Rhetoricę in Patrib.175.27.179.16.183 6
Anamalech 30 31
Anaſtaſius quos ſanet 62.36
Anathemata Conciliorū & Patrum 55.per tot 65.25
Andradius 32.14.ibi.15
Andreæ reliquiæ 13.40
Andreas Abbas Amelunxbornenſis 20.16
Angariæ quatuor 191.33
Angeli nō colēdi 34.15.60.32
Angelorum corpora ibid. 40
Angelis imperat Papa 128.26

Angelus ſcriptor Papiſticus 128.27
Anglia quot dentes Apolloniæ habuerit 20.19
Animarum immortalitas 3 7
Animę operationes iuuantur & impediuntur certa corporis diſpoſitione 154 52
Animi affectiones ſe per corpus produnt 156.34
Anni initium & exitum feſti ne habeamus 253.45
Anniuerſariæ panegyres ad ſepulcra martyrum 10 40
Annonius 69.35
Annuntiationis feſtum
Antigonus patris ſui cineres tranſtulit 13.16
Antiochi ſtatua 24 35
Antiquitati reuerentia debetur 9.46. auctoritatis eius vſus aut abuſus 204. 40.205.52.215 41
Antoninus 81.37.86.44.128. 33.188.49
Antonini ſtatua 25.6
Apis cultus 33 29
Apocrypha 206 17.208.23
Apocrypha allegare 44. per tot.58.10.67.50 71.per tot.
Apollo Daphnæus 13.40
Apolloniæ dentes in Anglia 20.17
Apollonius 218 2
Apoſtolorum imagines inuocatæ 63.8
Apoſtolicarum traditionum fucus 206.18.232. 25 Cõſtitutionum Apoſtolicarum libri 206 20.232. 26. Canones Apoſtolorum 208. 17 209.7
Aqua luſtralis 27.36. Aquæ effuſæ ceremonia 157.43. Aquæ benedictio 173.23. aquam frigidam aut calidam bibere 203.51. ea abſtinere 237.23
Ariſtogitonis ſtatua 24.29
Armeni 226.19 252.28
Arnobius 26 47 48.14
Aſcẽſionis feſtũ 266.48 267 22
Aſconius 103.28
Aſyma 30.30
Aſtharoth 30 16
Aſtexanus 103.48.112 34
Aſterius 52 2
Aſſyriorum idolum 30.12
Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei, ſtatuæ ab illis poſitæ bene meritis 15 50. Atheniẽſiũ ſacra 202.45
Auguſtus Alexãdri reliquias conſpicit 15.14
Auentinus 69 35.138 50
Aues ſtrangulatas comedere 116.46
Aureus numerus 260.3

B.

Baal 29.35
Baal Berith 30 8
Baal Peor 29 48
Baal Zebub 30 22
Babylæ martyris reliquiæ 13. 43
Babyloniorum idolum 30 27
Bacchanalia
Baptiſmum corpore etiã percipim' 3.13. ſuper ſepulcris olim fuit baptizatum 15.1. ſecundo baptizari 108. 28. Innocentiam in Baptiſmo acceptam per indulgẽtias reſtitui 131.23. baptiſmo æquiparare ingreſſum portæ cuiuſdam Romanæ 134 27 cum precib. & ieiunio adminiſtratus 174.42.211. 42. tẽpus Baptiſmi 174 47
Baptiſmi Chriſti feſtum 261. 48 266 14
Baſilicæ ſanctorum nominibus appellatæ 12.20. hæretici illas non ingreſſi ſunt 12.29. ſine reliquijs ſanctorum nullam pro vera agnoſcere 19.28 conſtructiones earũ iuuare quid profit 80 9. viſitare eas indulgentias meretur 125.21.127.19
Baſilidis hæreſis de martyrio pro Chriſto non ſubeundo 9.54.11.48
Baſilidis ſectatores 39 41
Baſilius Imperator 75.29
Bel Babyloniorum 30 27
Bellum cõtra infideles iuuare, quid proſit 80.10.125. 115.28 120. 20
24.127.17 131.29.146.37
Benedictini carnes non edunt 168.8
Benedictiones creaturarum 169.34. menſæ benedictio 172 15
Benoth 30.30
Bernhardinus 190.26.194.18
Beroſi ſtatua 25.1
Beſtijs mixti, quamdiu pœnitentiam agant 114.9
Biturgibus inuenti verſus de indulgentijs 132.11
Blondus 69.35
Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerẽ coniecerunt 137 40
Bona alia per ſe, alia propter aliud 153.51. bono nihil magis obeſt, quam hypocriſis & ſuperſtitio 200.2
Bonauentura 76.46.193.20
Bonauentura de implenda ſatiſfactione Chriſti imperfecta 91.25 96.9
Bonifacius VIII. 127.20
Bonifacius IX. 129.1
Brillen 144.40
Brunſuicenſis Scholæ & Eccleſiæ conuentus ſacri & pietatis exercitia 268.30
Burchardus 14.25.115.40.116 50.118.31

C.

Caiani cur damnati 11.52
Caietanus 145.23
Calamitatum cauſæ in reconciliatis 92.48.92.49.93.per tot 94.per tot. de impiorũ calamitatib. quid ſentiendum 92.36. diſpenſatio rerũ eſt in arbitrio Dei 94.54
Calici inſculptę picturę 43 35
Caligulæ ſtatua 25 32
Caluinus de reliquijs ſanctorum 20.11
Canonicæ ſatiſfactiones. Vide Satiſfactiones.
Cantus ad funera 13. 46. in cultu idolorum 27.22
Capitis vertigo 202.34
Caranza 75.40
Carena quid ſit & vnde dicta 120. 20

Caro

Caro cruce frenatur 93. 18. crucifigenda 94. 10. coercenda & ſpiritui ſubijcienda 155.44.178.34.247.30.

Carnis vſus in cibũ, quando homini cōceſſus 163.31. cauſa prohibitæ carnis in cibum 168.41. Carnis eſus à quibuſdam prorſus damnatus 167.13.125 36 in vitando eſu carnium perfectionem ponere 168.6.217 36. cauſæ prohibiti eſus carnium ex Scholaſticis 186. 52

Carnis cōcupiſcentias excitantia, aut ſedantia 183. 50. Ægyptij Sacerdotes, & multi alij carnibus abſtinuerunt 202.31. in eſu carnis tempore ieiunij quantum peccatum 158.4

Carnes prouocare concupiſcentiam 183. 50. 217. 4. 227.23. 243. 38. nomine conſtitutionis Apoſtolicæ abſtinentiam à carnibus prohibere 204. 40. 208.5. Iudæi cur non emant carnes e macellis gentiũ 208. 49. qui introduxerint abſtinentiam à carnibus 217. 3. dicere eas immundas & execrandas 243.10 quãdo cœperit prohibitio 228. 26.229 30

Carnes ſuillas in ieiunio edere 229.24. eſus earum eſt res indifferens 229.39. Monachis prohibitus 168. 7.217.17

Carnes in quadrageſima venales nemo emere voluit per ſuperſtitionem 239. 30

Carolus magnus Synodum conuocat Francofurti 61. 22. libri eius de actis ſynodi illius ib.49. filius eius Ludouicus 72.21

Carpocrates 39.47

Carrina quid & vnde dicta 115.2. 120.20

Carthuſienſes nō comedunt carnes 168.5 217,17.126.52

Caſei benedictio 169.44

Caſſander 212.14

Caſſianus martyr 49.40

Caſtigationes reconciliatorum, quomodo accipiēdæ 92 49. Caſtigationes peccatorum in Eccleſia, vide pœnitentia & Satisfactiones.

Caſus reſeruati 130.19.141.19

Catecheſeos exercitia

Catonis imago 24.18

Celerini pœnitentia 105.5

Cerei ad reliquias ſanctorũ 16.12.ib.37.51.6. in cultu idolorum 27.24. Cereus Paſchalis 258.51

Ceremoniæ diſſimiles in fidei vnitate 212.50.214.45. 249,31. ceremoniarum veteris Teſtamenti periodus 253 24. quatenus abrogatę 255 26

Chriſtophorſomus 21.31

Chriſtum crucifixum eſſe negauit Baſilides 9.54. diuinitas eius ab Eunomio negata 12 29

Chriſti imaginem olim Patribus apparuiſſe 32.6. Chriſti imago quomodo colatur a Pontificijs 35.14. an facienda & toleranda 37.1. 41.35. Chriſti imago an Abgaro communicata 43. 52. 44.7.71.19 Chriſti crucifixi imago in Berytho 44.27. crux Chriſti inuenta 45.2. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi 45.25.46.8. Petrus & Paulus olim cum Chriſto picti 45.45. præter ſignum crucis etiam imago Chriſti crucifixi templis illata 50. 21.54.53

Chriſtum ad ſignũ crucis adorare 53.43. Imago Chriſti quomodo habita fuerit 63.20 Maria & Ioannes cũ Chriſto depicti 69.49 de Chriſti adoratione 66. 10

Chriſtum ſecundum humanitatem adoptiuũ Dei filium dixerunt Feliciani 69.24. crucis Chriſti conſecratio 70.43.77.13

Chriſtus nos à culpa & pœna liberauit 79.27.81.20.82 45. quomodo beneficia eius nobis applicentur 96. 19. paſſionem & ſatisfactionem Chriſti facere imperfectam 82. 30. 91. 28. Chriſtum ſolum hominem eſſe docuit Theodorus 104 52. quomodo Chriſtus dicatur tollere peccata 124 25. meritum eius non prodendum 183.18. Chriſtus in miraculis non imitandus, ſed admirandus 191.50. aduentu Chriſti limitata eſt lex Moſaica 254. 44

Ciborum delectus eſt laqueus conſcientiarum 147.28. ſuperſtitiones eum comitantes & ſecutæ ib. 42. quo prætextu ex defendantur 148.35. cibus lugentium peculiaris 151.49. cibo & potu animæ operationes impediri poſſunt 154.52. non ciborũ delectu, ſed abſtinentia definiendum eſt verum ieiuniũ 162.36. ratio victus tempore feſtorum ac ieiuniorum 162.32. in ciborum commutatione ieiunium ponere 162. 53. opinio neceſſitatis cultus & iuſtitiæ in delectu ciborum poſita 163.2 cibus mũdus aut immundus vnde ſit æſtimandus 163.38. cauſæ diſcriminis ciborum in veteri teſtamento inſtituti 163. 45. ratio conceſſorum, aut prohibitorum ciborum non à medicis eſt petenda 163. 53 ibid. 36. cibi ſanctificatio vnde depēdeat ibid. 26 lex de ciborum diſcrimine abrogata nobis 164. 35. propter infirmos aliquandiu toleratas eſſe Leuiticas obſeruatio-

ſeruationes ciborum in Eccleſia Christi 164.1. libertate Christiana abolitæ ſunt leges Moſaicę de cibis 165.11. an Eccleſia poteſtatē habeat abrogata lege Moſaica de diſcrimine ciborum nonam de eo legem ſancire 165.39. ciborum diſcrimen quomodo ꝓbetur ſeruandum 166.38.168.11 Pontificij idem quod olim hæretici de ciborum prohibitione docent 168.34. de conſecrationib. ciborū in papatu 162.22. formulæ conſecrationis cibi &pot' apud Pontificios 169.35. cibi ſanctificatio ib.40. benedictio menſæ, & gratiarum actio poſt ſumptum cibū 172.15. ib 34. ꝓhibitiones ciborū ſub prætextu ieiunij execrate 175.49 moderationis in cibo & potu & alijs reb. commendatio 18; 4. In delectu & prohibitione ciborum Papiſtæ ieiunium ponunt 186.17. Scholaſtici de cauſis ꝓhibiti eius carnium ib. 52. refutatio prohibitionis ciborum 187.16 Patres contra delectum ciborum ib.40. de quantitate ciborum in ieiunio 187.53 de pretijs Romanorum indultorum & licentiæ veſcendi cibis interdictis 195 39. ciborum delectus tempore Apoſtolorum 200.54. inter gentes 202.30. apud Eſſæos 203.20. à cibis abſtinere, quia res ſint abominabiles 215.34. de delectu & prohibitione ciborū apud Mōtaniſtas 218.34.220 40. Ethnicorum abſtinentia 262.41. Euſtach' de ciborum delectu 227.51. quā do cœperit indici & obſeruari talis abſtinētia 228.41 229.30. ciborum diuerſæ obſeruationes 223.41. opinio cultus in eo ibid 50. cibos nō cauſare malitiā 243 8.248.2. ſanctitatē in delectu ciborum conſtituere 247.36. de reliquijs vide ieiunium. Item, caro, &c.

Cineres pœnitētibus aſperſi 115.44, 120.9.

Cium 30.36

Claudius presbyter contra peregrinationes 18.11.

Claudij cum Iona de Imaginibus certamen 72.10. quis ille fuerit, & quomodo miniſterio functus ſit ibidem 21

Clauium doctrinam peruertunt indulgentiæ 82.10.82. 42. quę ſint, quę per claues non tollantur aut relaxentur 94.50. eas tantum in terra valere 114.¦fere p tot. 138.40.

Clemens V. 126.32

Clemens VI. 128.23

Clemens VII. 129.17

Cochab 30.38

Coclitis ſtatua 24.49

Cœlibatus Sacerdotum gentilium 27.29

Cœna Domini vide Euchariſtia

Cœna Pontificiorum in die ieiunij 188.23

Coitus præter naturam quomodo puniatur 115.17. coitus cum animalibus pœna 114.9.116.13

Collatio pro cœna in diebus ieiunij 18.9.14.44

Collectæ 161.32

Commodi ſtatua 25.32

Cōmunio. vide Euchariſtia.

Communio ſanctorum quo extendatur à Pontificijs 98 50. quid ſit 99.26

Computus Eccleſiaſticus 216 6

Concilia & Synodi, &c. Concilium Agathenſe 106.21 115.19. Ancyranum 113.27. 117.37.118.24.203.18. Aurelianū 106 22. Aurelianenſe 252.6. Cabilonenſe 188. 52. Carthaginēſe 18.53.107. 13.110.23.112.54. Conſtantienſe 138.3. Elibertinū 51.4. 54.12.211.41. Frācofordiana Synodus 69.11. Sexta Synodus 54.18.207.33.226 10. Septima ſynodus 75.17 &c. Octaua ſynodus 75.45 Concilium Gangrēſe 11.53 228.9. Lateranenſe 112.18. 113.14.117 18. 137 19. Lugdunēſe 163.43. Moguntinēſe 252.7.163.42. Nicænum 21.34.56.45.70.7.113.27.117 34.259.37. Viennenſe 127. 1.137.4

Conciliaqualia ferre poſſint Pontificij 56.52. conciliorū maior pars vincit meliorē 69.32

Conciones habitæ ad monumenta martyrum 10.41 11. 30.12.37.

Conciones habitæ ex prædicto textu 259.14

Cōiugij cum adultera pœna pœnitentiaria 114.52. duas ſorores aut cognatas cognoſcens quomodo pœnitentiam agat 116 9

Confeſſio peccati in publica pœnitentia 105.47. & 3. pa- ſeqq.

Confeſſio publica etiam occultorum peccatorum 107 41.

Confeſſio priuata coram pœnitentiario ibid. 52 pro ſua conſcientia adminiſtrorū communionem non præmiſſa confeſſione accedere 108.8. ante aut poſt confeſſionem & abſolutionem ſatisfactiones imponi 109. 20

Confeſſionalia quid 128.44. 129.42

Conradus VVimpina 137.42. 140.5.145.8

Conſcientijs laqueos inijcere ſine ſcriptura 82.18

Conſolandi reſipiſcentes 88. 3.

Conſtantinopolim tranſlatæ reliquiæ Sanctorum quo-

rundam

rundam 13.40
Conſtantinus reliquias Sanctorum tranſtulit ad monumenta celebriora 13.37. imagines multas fieri curauit 45.26.45.8. de Baptiſmo Conſtantini & Baptiſterio ab illo facto 44.51 57.53. de clauo Chriſti frenum ſibi fecit 45.8. quomodo ſe depingi fecerit 47.1. ſignum crucis ei apparuit ibid 22. vexillum eius forma crucis ibidem 29
Conſtantinus Leonis filius per Synodum omnes imagines abolet ac damnat 56.21. corpus Conſtantini effoſſum Irene cremauit & cineres in mare diſperſit 57.9
Conſtantini filij interfectrix mater Irene ib.11
Conſtantini imagines 25.12
Continentia quid 181.38. vtilitas eius 191.32
Controuerſias dextre aut minus dextre dijudicare 235.6
Conuentus Eccleſiaſtici in veteri Teſtamento 253.24 in nouo Teſtamento 254.4. 255.24. in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias erant alligati 255.26. ordo & decorum in cõuentibus Eccleſiaſticis ib. 37. tempus conuentuum ibid 46. ſanctificatio eorũ ibid. libertas dierum ib.50. quotidiani conuẽtus Chriſtianorũ 255.51.268.14 dies dominica ab Apoſtolis deſtinata ſacris conuentibus 257.18.264.12
Conuentuum ſacrorum propria exercitia 257.19 habiti etiam ſunt quinta & ſexta feria conuẽtus ſacri 258.18 diuerſa tempora conuentuum ſacrorum 267.14
Conuentus Eccleſiaſtici Brũſuigæ 268.20
Coronæ mortuis oblatæ 13.24.16.14. idolis impoſitæ 27.21
Corporum humanorum in hac vita ſanctificatio 3.8. in futura vita glorificatio ibi. abiectio poſt mortem ibi. 3.10 8.13.6. redemptio per Chriſtum 5.11. regeneratio per baptiſmum ibid. percipiunt etiam corpore Euchariſtiam ibi.14. ſunt domicilia Spiritus ſancti ibi. 16. per corpora ſanctorum Deus multa facit ibid. Deum glorificamus in corpore noſtro ibid. 19. qui ſunt per naturam, & qui per gratiam ibi 43. corporum honorifica ſepultura 10.5. 14.30. ibi.49. tranſlationes eorũ ꝧ 4.8.11.5. ibid.48.14 50. corporis affectiones impedire & iuuare poſſunt operationes animæ 154.50. cura corporis debita ibid. 51
Coſinæ imago 63.7
Crapulæ fructus 154.24.183 49
Creaturarum benedictiones Papiſticæ 169.34
Crucis ſigno ſe ſignare 47.18 vexillum Conſtantini forma crucis 47.30. Signum crucis Conſtantino appáruiſſe ibid.26 ſignum crucis duobus lignis formari cœptum, ſed ſine addita imagine ibid. 18. & 30. cultus crucis 47.37
Crucis Chriſti miraculum 67. 35. per crucem Chriſti quid veteres intellexerint 71.49. 74.6. adoratio Crucis à Iona inuecta 74.6 quomodo adoretur in Eccleſ. Romã. 76.34. quomodo conſecretur vt virtutem iuuandi adorãtes habeat 76.43.77. 14. quomodo inuocanda ſit 76.34
Crucis piorum vtilitas 92.36 dulcem crucem facit quod nomen habet paſſionum Chriſti 97.27 ſanctę crucis Eccleſia Romana 135.24
Culpæ remiſſio. Vide pœna.
Cultus ex Scriptura iudicandi 54. occaſione miraculorum nouos cultus ſine verbo inſtituere 16.26. cultum in idolatriam degenerare 29.33. in cultu non recedendum eſt à via quam præcepit Dominus 34.13. 35.1. cultus externus & internus 34.15.35.32. abſentem non eſſe colendum 41.54. cultus nouos ex miraculis ſine inſtitutione effingere 6.12 electitij cultus quantumuis ſpecioſi reijciuntur 8.16. ibid.14. cultum omnem vulgo non velle explicare 28.17. Cultum facere bona intentione 65.12. cultus non inſtituendus ex conſuetudinibus & rationibus humanis 68.1

D.

Dagon 30.22
Dæmones vnde ſint 26.31 officium eorum ibid 29
Damaſi Pontificale 44.50
Damiani imago 63.40
Decimas omnium dantes etiam temporis 192.17
Definitio optima quomodo & vnde conficienda Teologo 155.10
Defectionis auctorum pœnitentia 114.6
Dei imaginem aliquam non faciendam eſſe 26.9
Deus primus & magnus ſub ſe habens Deos minores, & hos alios bonos, alios malos 26.30.&31
cur gentibus placandi Dij fuerint 27.10
Deorum imagines in templis poſitæ ibid.
variæ formæ Deorum 26.42

an quia

an quia Deus in certis formis appareat, idcirco à nobis etiam ſit efformandus 32. 19.
Deus vbique 41. 47
Demetrij cineres tranſlati 13. 17
Demoſthenis ſtatua 24 54
Dentium dolores curare 20. 27.
Detractionis pœnitentia 115. 12
Deuotio in ſuperſtitionē degenerans 16. per tot. 19. 3 ibid. 46.
Dies obſeruare 190. 28 192 3. 219. 39. 222. 48. 221. 2
Diei in horas diſtributio in Papiſtarum cultu 188 37
Dies Dominica ſacris cœtib' deſtinata 256. 48. nō tamē pręcepto aut neceſſitatis opinione nobis eſt impoſita ibid. 50. Chriſtianis in primitiua Eccleſia obſeruata 257. 4 diei Dominicę exercitia propria 254. 20 225 6 quare ſit Chriſtianis feſtiua 257. 18. 263. 16. ſanctificatio & ſanctitas eius 265. 14 violatio eius 256. 40 quomodo habeatur Brunſuigę 267 20 certę lectiones eius ibid. 43.
Diocletani ſtatua 25. 32
Dionyſius Areopagita de imaginibus 44. 44
Diſciplinæ Eccleſiaſticæ forma 86. 28. 87 23 92 21 hęc erat ſtudioſe reducenda 106 46 111 5 112 6. nimia eius cōmendatio ibid. 15. collapſæ eius cauſa 196, 44
Diuinatorem conſulens quā diu pœnitentiam agat 114 16
Doctrinæ inclinatio quomodo fiat 183. 11
Dogmata è Scriptura iudicāda 1. 31 192 40. omiſſo verbo Dei e miraculis dogmata fingere 15. 43 e conſuetudinibus & ratiocinationibus humanis dogmata affingere 68. 2. dogma aliquod ſolius Eccleſiæ authoritate niti 124. 16
Domitiani ſtatuæ 25. 32
Durandus 77 1. 81 31 137 11 189 11 190 30 193 45

E

Ebrietatis pœnitentia 115 11 fructus 151. 10. 183 31
Eccius 145 11
Eccleſiam non poſſe errare 124 16 Eccleſiam poſſe indulgentias dare, quatenus non errat 138. 42
Eccleſiæ Romanæ ſtatuta omnibus fidelibus ſeruanda obtendere 147 28 168 34 Eccleſiæ debita obedientia 166. 41 Eccleſiam non agnoſcere, vbi non ſint reliquiæ Sanctorum 19. 1. Eccleſiam virtualiter eſſe Pontificem Romanū 84 41 Eccleſiarum ad quas venimus, ritus obſeruandi 238. 18
Edeſſenorum in imagine Chriſti, quam habuerunt, fiducia 44. 15
Eduardus Rex Angliæ, dentes Apolloniæ colligit 20. 18
Egidius Romanus 124 4
Eginardus 69. 34
Eiſingrinius 5. 12
Eleemoſynis peccata velle redimere 119. 10. 199. 31. ad colligendas eleemoſynas indulgentiæ propoſitæ 122 2. Eleemoſynarum contributiones in conuentibus ſacris 225. 14. 257. 2
Eleuſynia ſacra 202. 46
Encœnia veterum 253. 53
Encratitæ 216. 35
Ephemerides 259. 51
Epiphania 261. 48. 265
Epiſcopum à presbytero nihil differre 212. 40
Eſſæorum ieiunia & abſtinentia 203. 40
Euchariſtiæ ſanctitatem iuuare reliquijs Sanctorum 2. 17. percipitur ea etiam corporibus noſtris 3. 11 ad ſepulchra Sanctorum adminiſtrata 15. 1. poſt publicam pœnitentiam iterum lapſis non data fuit, niſi in extremis 106. 11. 17. 50 præmiſſa confeſſione aut eadem omiſſa ad communionem accedere 106 6 pœnitentibus nondum etiam peracta ſatisfactione in extremis eſt data 110 17 etiam his data eſt, qui tunc primum conuerterentur 110. 8. 112. 48. interceſſione ſua alicui communionem impetrare 118. 4 Pœnitētes ante impletam ſatisfactionem ad commſnionem admiſſi 118. 26 ad Paſcha ſolennior communio habita 175. 3. ad communionem accedentes, pridie vel à cœna abſtinent, vel quā parciſſime cœnant 196 37 fuit ſępe ad feriam quartam & ſextam adminiſtrata 211. 54. 232. 9 liberum eſt Chriſtianis quemcunque diem ei deſtinare 256. 34. die Dominica adminiſtrata 257. 20 diuerſis diebus celebrata 258. 22. 260 37. Cœnæ Domini feſtum 267. 34
Eugenius IIII. 110. 9
Eunomius & Eunomiani 12. 19
Euripides 202. 44
Euſtachius 12. 12
Euſtachij abſtinentia 227. 22. 230. 35. 233 3
Eutychiani de imaginib. 60. 44
Excommunicatio Papalis 56. 15, 65. 25.
veræ excommunicationis ratio, proceſſus & finis 87. 40. 103. 4. & duabus pag. ſeqq.

excommunicatorum rece-
ptio 88.26.communio cum
excommunicatis quomo-
do puniatur 115.17
Exequias non tollunt indul-
gentiæ 130.27
ἐξιπάξιαζ 104.35.111.15
ἐξομολόγησις 105.21

F.

Feliciana hæreſis 69.24
Feſta Deorum gentilium 27.
28.feſtorum celebratio in-
dulgentias meretur 125.21
feſta veteris Teſtamenti à
Deo ad quid inſtituta 254.
8. Deus feſta ſua certis ce-
remonijs, & alijs circum-
ſtantijs circumſcripſit 253.
54.255.24.ſanctificatio eo
rum 256.5.264.12.libertas
dierum feſtorum in Chri-
ſtianiſmo agendorum 255.
49.259.44.feſtorum vete-
ris teſtamēti abrogatio 255
26.propria feſtorum in Ec-
cleſia Chriſti exercitia 257
14.259.24.Apoſtolos non
tuliſſe leges de feſtis 249.
15.ex obſeruationib' eorū
leges eſſe factas ibid.13.de
feſtis tanquam de vita ſæpe
decertant,qui tamen ſcor-
tationem indifferentem
habent ibid.19.feſtum Pa-
ſchatis 258.24 Pentecoſtes
253.45 Aſcenſionis 260.47
de cauſis feſtorum 261.24
feſtū natalis Chriſti 262.32
Epiphaniorū 261.14. mar-
tyrum 261.20.primitiuę ec
cleſiæ feſta 262.6.feſtū de-
dicationis templorum 262
10 cumulationes feſtorum
262.47.feſtorum qualis a-
pud Chriſtianos obſerua-
tio 263.8.feſtorum hiſtori-
as, & certas lectiones reti-
nere 263.14.264.43 merita
eorum 262.10.pietas non
in feſtis tantum exercenda
262.50. quæ opera diebus
Feſtis prohibita 263.7.quā
do inchoandę feriæ 264.11
vigilia feſtorum ibidem 15
quid præcipue ſpectetur &
agatur in feſtis Pontificio-
rum ibid.10.opinio neceſ-
ſitatis feſtorū ibi. 19. mul-
titudo feſtorum Papiſtico-
rum ibid.30. gentilium ſo-
lennia ſacra 264.50. feſta
quorum nō extat hiſtoria
in Scripturis 265.5.Sancto-
rum feſta celebrari ad pro-
merendum patrocinia eo-
rum ibi. 10.cōſecrationes
luminarium herbarumq;
in feſtis ibi 16.Ludicræ Pa-
piſticorum feſtorum cere-
moniæ ibi. 23.quæ feſta in
Brunſuicenſi Eccleſia cele-
brentur 265.45
Fides eadem omnes ſaluan-
dos iuſtificat 18.18.fides in
imagines 62.13.quomodo
alij ad fidem Sanctorum
imitandam ſint inuitandi
70.32 fidei articulos facere
ſine verbo Dei 82.19.fidei
doctrinam ſubuertunt in-
dulgentiæ 82.20. fides or-
ganum eſt quo applicatur
nobis meritum Chriſti 82.
53.fidem metu periculi ab
negantiū, pœnitētia 114.
20. 117.35.fidei fundamē-
tum eſt verbum Dei 173.
49 fidei doctrina per nimi
as laudes obſcurata 183.10
Filiam ſpiritualem cognoſcēs
116.41
Fine rei obſeruato recte de ea
poteſt iudicari 242.37.159.
39
Flagelliferi pœnitētiarij 120.
10
Floribus conſperſa funera 16
14. ibidē 29. idola ornata
27.21.
Florum benedictio 169.36
Fornicationis pœnitētia 114.
54.fornicatio cum ſancti
moniali 115.1
Fortalitium 139.1
Forum pœnitentiæ 85.41
Forum Dei aut Eccleſiæ 123
20
Franciſcus Maioranus 79.37
Franciſcus Maironis 124.5
128.1
Franciſci indulgentiæ plena-
riæ 132.40
Francofordiana Synodus 69.
11.acta eius ſuppreſſa ibid.
41.conceſſit imagines, ſed
cultum eorum damnauit
71.27.fundamenta eius &
refutationes contrariæ do
ctrinæ 70.& 71.per tot.fuit
celebrata 72.15
Frondium benedictio 169.36
Frugalitas 151.14.148.40.ho-
ſtes eius 198.46
Fulgoſius 25.7
Fundamentum firmiter reti-
nendum 183.18
Funerum curationes 4.41,14
5
Furto impoſita pœnitentia
114.47

G.

Gabriel 193.51
Galli à cultu imaginum alie-
ni 72.19.73.37
Germani à cultu idolorum a
lieni 25.51.70.28.72.39.73
37.
Germanorum ieiunia 197.28
Germaniæ grauamina, inter
quæ etiam ſunt indulgen-
tiæ 144.12.140.36
Germanorum credulitas 140
54.
Gnoſtici 39.42
Gorgiæ ſtatua 24.54
Grachi ſtatua ib.51
Græci cum diu ſuper imagi-
num adoratione diſputaſ-
ſent & pſecutiones eſſent
paſſi, tandē pręualere eam
in Eccleſia ſua ſinunt 75.35
Gratia idem quod indulgen-
tiæ 79.24
Gratiam Dei in reliquijs ſan-
ctorum quærere 2.10.8.45
16.& 17.vbi & quomodo ve
lit ... Deus quæri 8.42 &

Deus per gratiam remittit, hoc Pontificij retinent, & pretio à ſe emi ſinũt 82.23. &c. gratiæ retinendæ ſtudium 93.3
Gratiarum actione cibos ſanctificari 171.14. gratiarum actio poſt cibum ſumptum 172.34
Gratianus 113.32.115.52. nihil habet de indulgẽtijs 101.6
Gregorius I I. 55.52
Gregorius III. 56.24
Gregorius IV. 168.7
Gregorius X I. 129.18
Gregorius Ariminenſis 124.5
Gregorius Neocæſarienſis 68 51
Gropperus de nimia cõmendatione pœnitentiæ publicæ apud patres 112.22
Gulæ fructus 151.13.183.50
Gula Pontificijs familiaris 188.6

H.

Hæreſes deſcribere ſecũdum præconceptas opiniones 222.2
Hæreſes attribuere iis, quos refutare non poſſis 232.38
Hæretici cõmunicantis pœnitentia 116.34
Haimo
HalberſtadienſisAdami hiſtoria 120.12
Harmodij ſtatuâ 24.29
Helena crucem Chriſti inuenit 45.3
Heliogabali ſtatua 25.32
Herba ἀλεξιφάρμακος ad imaginem Chriſti inuenta 45.34
Hermas de ieiunio 209.47
Herodotus 25.44
Heroes in templis ſepulti 13.13.137.30
Hieronymus Pragenſis ibid. 40
Hieroſolymam viſere 15.36. 17.34.119.32
Hildeſia 133.24
Himmarus 69.36
Hiſtoriæ Eccleſiæ non fideliter deſcriptæ 222.20. hiſtoriæ certaminum 226.17
Hogoſtratus
Homeri ſtatuæ 24.53
Homicidio cuiuſcunque generis impoſita pœnitẽntia 114.30.ibid.33.&c. 116. per tot fere
Hominis miſeria & vanitas 3.1
Horarum ſupputatio 118.38
Hoſpes quomodo acceptus à Spiridione 229.14
Hoſpitalium bona per propoſitas indulgentias cumulare 122.2.126.35.131.49
Humiliatio noſtri in ieiunio 156.2.&c.166.52
Hypocryſis plurimum obeſt bono 198 53
Hyſſopi vſus 202.36.203.54

I.

Iacobi Apoſtoli thronus Epiſcopalis 15.36
Iacobus Angularis 10.16
Iconomachi 56.43
ἰδιωτισμὸς 213.23
Idola. vide Imagines
Idolis ſacrificantium pœnitentia 113.43
Ignis Perſarum 32.22
Ignis perpetuus in cultu Ethnicorum ibid 34
Ignem è ſolis flamma elicere ib.44
Igni apparuit Deus ibidem 40
Ieiunia facta dijs gentiũ 23.10
Ieiunia varia pœnitẽtium 115.28. Ieiunij ſoluti pœnitentia ib.10. Ieiunij leges ſunt laquei cõſcientiarum 148.1. ſuperſtitiones, quæ acceſſerunt ibid. 9. quomodo prætextu defendantur ibi 12. Ieiunium per ſe non eſſe impium, nec pertinere ad traditiones humanas, ſed habere fundamentum ſcripturæ 148.54. 150.10.175.46. Ieiuni qui dicantur 150.33. Ieiunium miraculoſum 150.22.24.14. Ieiunare à peccatis, id eſt, abſtinere 150.54. Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum ib.53. verum quibus rebus conſtet ac definiatur 151.9. 153.34.244.48.250 16. propriiſſime ſic dictum in ſcriptura eſt, cum prorſus abſtinetur à cibo 151.30. non conſtat prohibitione & abſtinentia certorũ ciborum 155.43.175.44.176.12. 221. 5. Deo pbatur, ſi ſit pœnitentiæ & orationi coniunctum 154.13. per ieiunium caro ſpiritui ſubijcitur 154 50.242.30. non eadem carnis caſtigatio omnibus imponi poteſt 155.1.156.11. ieiuniũ in ſerijs pœnitentiæ exercitijs adhibendũ 156. 16. Ieiunantium luctuoſi geſtus 157.20. Ieiunij luctus admonet de magnitudine iræ Dei & peccatorum 157. 24.174.43. vſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus & ardentiorib. 157.51 174. 48. Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum 159.14 Ieiunij definitio vnde conſtituenda 150.11.159.30. abſtinentia non per ſe, ſed ſecundum fines debitos pro ieiunio vero eſt habenda 159. 36. 176.30.182.48 193.10. Ieiunium, quod Deus aut negligit, aut etiam abominatur 153.20. vnum ieiunium ſtatũ in veteri Teſtamento 159.45. Ieiunium ante Paſcha olim & nunc 160. 31. 174.52 178. 46.189.9. 190. 18.206.35. Ieiunium opinione cultus & neceſſitatis obſeruare 147.30.160.37. 161.19. quando ieiunandum, vt rectè fiat 159. 36.

161.24. non delectu ſed abſtinentia cibi æſtimandum 161.53. ieiunantes ad veſperam vſque quomodo tandem cibati 162.12. Papiſtæ in ciborum commutatione ieiunium ponūt 162.37 Patrum de ieiunio doctrina 174.10 & rebus arduis agendis præmiſſum ieiunium 174.44. Scriptura ad nimiam ieiunij commendationem violenter detorta 175.30. hinc ſub prætextu ieiunij prohibitiones ciborum exortæ 175.48. leges ieiuniorum 176.12. quod ſit verum ieiunium 177.29 178.1. & ſequenti. Ieiunij vis à Patribus rhetorice nimis amplificata 179.17. Ieiunium ſubordinandum pœnitentiæ & orationi 179 40.181.35. Ieiunium pro ſatisfactione & expiatione peccatorum habēt Ieſuitæ 181.12 de meritis ieiunij 181.15.179.44.181.49. operi operato ieiunij tandem ea tributa ſunt, quæ ſunt merita Chriſti 181.14. Ieiunij abuſus ad fines malos 183.13. per ieiunij nimias laudes deprauata eſt doctrina pœnitentiæ, fidei, meriti Chriſti, & iuſtitiæ gratuitæ 183.40. quibus graue eſt ieiunium, illis temperantia & ſobrietas tamen eſt ſectanda 183.50. idem ad excitandam pietatem facit temperantia & ſobrietas, quod ieiunium 185.1. Pontificiorum doctrina de ieiunio ſcripturæ prorſus eſt cōtraria 187.17. Pontificij ieiunij definitio 186.20. abdicationem deliciarum non vrgent fieri in ieiunio 186.37. ponunt illud in diſcrimine & ꝓhibitione ciborum ibi 39. tempus refectionis in diebus ieiunij 188.36. in quadrageſimali ieiunio prorſus receſſerunt Pontificij ab antiquitate 193.1. in prandio cœnam, & pro cœna collationem habent tempore ieiunij 189.13. quid & quantum cibi & refectionis ſumere liceat in diebus ieiunij 188.40. non ieiunia, ſed ludibria ieiunij habēt Pontificij 189.50. certa ieiunij tempora conſtituunt cum opinione neceſſitatis 190.24. leges legalium ieiuniorum ſunt abrogatæ 160.46 164.36.192.20 Pontificiorum alia ſunt aſſumpta, alia votiua, alia iniūcta, alia indicta, alia conſilij, alia conſuetudinaria, alia extraordinaria 191.9. ieiunia indicta per annū integrum ibidem 21. de ieiunio quadrageſimali 191.47.211.7. 213.18. vide quadrageſima. De ieiunio quatuor temporum 192.39.251.14.&47 de opere operato, fine, fructu & merito ieiuniorum Pontificiorū 193.11.195.4. 222.40.215.40. Tridentini diſſimulant ſatisfactiones in ieiunio à Scholaſticis poſitas 194.40. de diſpēſationibus Pōtificijs in ieiunijs 195.7. qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur 195.16. nundinationes diſpenſationum ieiunij ibidem 25. redemptio indultorum & licentia veſcendi cibis prohibitis tempore ieiunij 195.40. in Euangelicis Eccleſijs ieiunium verum manere, Papiſticum eſſe ſublatum 196.17. aliud ieiunium virtutis, aliud Eccleſiæ 196.34. ieiunij cognata, itemque contraria, & hoſtes à dextris & ſiniſtris 198.10. hiſtoria certaminum de abſtinentia & ieiunio 212.26. certamina ſcripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij 199.30. in ſcriptura non inueniuntur ludibria ieiunij, vt in papatu 199.32.237.7.243.35. ieiuniorum opus operatum, merita, leges 199.2. & ſequenti 234.32.244.38.250 20. &c. ſuperſtitiones in ieiunijs non ſunt nouæ 202.1. Eſſæorū 203 20. ieiunium triduanum ibidem 30. nomine Apoſtolicæ traditionis ieiunia venditare 204.40.205.9. contentio de ieiunio ſabbati 209. 9.239.14.251.43. de moderato ieiunij vſu 214.20.238 29. ieiunium in pane & aqua 214.47.223.7. Montani leges de ieiunio 218.34.223 14.236.24. opiniones eorum de effectibus & virtute ieiunij 220.10. ieiunij ſuperſtitioſi improbatoribus obijcere intemperantiæ & gulæ ſtudium 221.36. Eccleſiæ vſque ad tempora Tertulliani de ieiunio doctrina 222.20.53. ab Ethnicis ieiunium diſcere 221.24. 224.29. opinione perfectionis ieiunare 168.25.216.12. 225.31.226.48. ieiunium diei Dominicæ 226.40. ibidem. abſtinentiæ admiratio fecit conſuetudinem ieiunandi 228.28.230.47. quando cœperint indici & obſeruari ieiunia 228.41 & ſequent. communia Eccleſiæ ieiunia contemnere 218.8.226.24. 228.17. 233. 13

Libertatis & neceſſitatis pugnantia 212. 31. 240. 30

Baſilius per commendationes & exhortationes ieiunium obſeruari fecit 230. 46

Epiphanius leges de eo fecit, & Eccleſiæ obtruſit 231.28

Ieiuniorū liberę obſeruatiōes

175.5.212.26.218.10.221.50
225.28.228.24. 233.41. 238.
40.240.30. diuerſæ obſer-
uationes ieiuniorũ 233.41
238.41.249.12 tẽpus ieiu
nij 238.11.de ieiunio quar-
tæ & ſextæ feriæ 191.40.211
54.213.47.221.3.229.1.232.9
239.11. Lautitiæ in ieiunio
186.37.237.10.240.49.243
48.248.47.imago Põtificij
ieiunij apud Auguſtinum
210.45. moderatum cibo-
rum vſum in ieiunio non
eſſe peccatum 241. 11. 236.
49.nec in manducãdo,nec
in abſtinendo eſſe iuſtiti-
am 241.35. æmulationes in
ieiunijs 252. 46. ieiunium
eſt res adiaphora 238.20.
243.7.ieiunium eſſe poſtre
mam virtutum 243.12. ie-
iunium audire conciones
242.16. nõ ſimpliciter exi-
gitur ieiunium ibidem 32.
habere leges ieiunij 248.
43. ieiuniorum ſuperſtitio
ſæ leges & opiniones per
Pontificum & Concilio-
rũ decreta cumulatæ 250.
44. quo tempore inclinare
cœperit ſana de ieiunijs do
ctrina 251.12. operum cul-
tus in ieiunio poſitus 233.
50.251.52. ieiunij & ſtatio-
nis diſcrimen 251.52. ieiu-
nium rogationum 252. 6.
vigiliarum ieiunium ibid.
12. Miſſa circa tempus ve-
ſpertinum habita in ieiu-
nijs ib.17.de reliquijs,vide
cibus, caro,&c.
Ieremiæ reliquiæ 16.1
Imaginum vſus ad religionis
aut pietatis partem aliquã
non pertinet 22. 29. dimi-
cationes variæ de vſu ima-
ginum ibid. non eſſe fe-
rendas in templis ibid.23.
non feres eas etiam in lo-
cis priuatis ibid.26. neceſ-
ſitatem non faciendi, aut
habendi,aut tolerandi eas
conſcientijs imponere ib.
28. pietatis partem in de-
molitione earum & vacui-
tate ab illis ponere ib. ne-
ceſſitatem facere habẽda-
rum & retinendarum illa-
rum ib.31.religionis & pie-
tatis bonam partem in illis
ponere ibid.29. de honore
& cultu illis exhibendo i-
bid. 34. 34. 28. quomodo
colãtur à Pontificijs 22.30.
Lutherus inter adiaphora
ponit eas, quæ veras & vti-
les hiſtorias repræſentant
ib.45.39.28 quid de his fa-
ciendum, quæ ad ſuperſti-
tionem & cultũ adhiben-
tur 22.50.de vſu imaginum
apud Ethnicos 23.10 ſimu-
lacrorũ inuentio eſt initiũ
fornicationis ſpiritualis i-
bid 24. vſus eorum politi-
cus apud gentes fuit, hiſto
riæ & gratæ memoriæ cau-
ſa 24.6.41.36. virtutem ac-
cendi imagines maiorum
inſpiciẽdo 24.24.70.9.ſta-
tuas poſitas eſſe bene me-
ritis hominib 24.28. fuiſ-
ſe eas amoris & honoris in-
dicia 25.6. vſus imaginum
apud gentes ſuperſtitioſus
& idolatricus 25.23.Deorũ
cultus per ſimulacra aut ſi-
ne illis ib.40. templa gen-
tium olim abſque ſimula-
cris fuerunt ibid. ſimula-
cra & eorum vſus vetitus
apud quoſdam in gentiliſ-
mo ibidem 49.in ſtoliditа-
te ſimulacrorum ipſos De-
os facile contemni 26. 7.
poſteriores gentes totam
religionem ſuam ad ſtatu-
as & imagines alligarunt
ib.15 ſimulacra artificioſe
fabrefacta 25.9.26.36. ſta-
tuarum variæ formæ ibid.
conſecratio earum 27. 21.
Spiritus in ſtatuis ibid.47.
varij honores & cultus i-
dolis exhibiti 25. & 26. per
tot. 36.4. cultus idolorum
apud gentes & in papatu ſi-
milimus 27.50. quomodo
Pontificij defendãt ſe non
ſimiliter vt gentes idola
colere 28.5 cultum ſtatua-
rum tam gentes quã Pon-
tificios non in materiam
& formam idolorum, ſed
in numen aliquod contu-
liſſe ib.13. imagines habe-
re pro libris & literis ibid.
48.52.28.ſcripturæ ſenten-
tia de imaginibus, ſimula-
cris & ſtatuis 29.25. gentiũ
idola in ſcripturis deſcripta
ibid. & pag. ſeq. ſcriptura
ea ridet & damnat ib. 29.
31. 42. ſimulacra tranſlata
ad cultum veri Dei etiã re-
prehenduntur in ſcriptura
31.49. Andradij ratiocina-
tio pro cultu imaginum
32.4 cultus ad ſtatuas non
alligandus aut exercendus
34 50.quomodo Pontificij
eludere conãtur legem de
ſimulacris 35.18. an ſimpli-
citer omnis factura & vſus
imaginum prohibeatur 36
5.an in templis prohibitus
ſit omnis imaginum vſus
37.1. an Dei & Chriſti ima-
gines ſint faciendę & tole-
randæ 37.26. Iudæos non
toleraſſe ſtatuas in templo
ib.54. prorſus etiam alias
imagines noluiſſe tolerare
38.8. pios nõ contaminari
tolerãdis imaginib. idolo-
latricis, ſi eas legitime non
poſſint tollere ib.15. ima-
gines à Theodoſio abolitæ
aut relictæ ib.53. Chriſtus
& Apoſtoli non adhibue-
runt imagines ad propaga
tionẽ doctrinę 39.8. in pri-
mitiua Eccleſia non fuit v
ſus imaginum ib.27. hære
ſes cultum imaginum de-
fendentes ib.37. diſcrimẽ
cultus gentilium & Chri-
ſtianorum ad ſtatuas ib.52.
primitiua Eccleſia in orato
ria non admiſit imagines
aut Sanctorum ſtatuas 40.
6.Chri-

6. Chriſtianos nō habētes ſtatuas iniuſte Perſis conferri ib.32. veteres cur iniquiores imaginib. fuerint, & ſimpliciter eas reiecerint 41.35. homines potius ab imaginibus, quā has ab illis adorandas eſſe 42.12. ſimulacrum à ſimulando 42.10. Patres nō ſubſtituiſſe alias imagines in locum earum, quas reprehenderunt 43.11. vſq; ad Conſtantinum nō fuiſſe imagines in templis ib.26. de imagine Chriſti fabulæ 44.12. hiſtoricus imaginum vſus in primitiua Eccleſia 45.15 & 46. per tot. 57.26.70 32. peregrinationes ad ſtatuas 46.12. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi 45.24.46.8. ſignum crucis 47.15. vide etiam crux, &c. picturæ hiſtoriarum & carminū in templis quando & quomodo cœperint 48.30. ſtatua Chriſti in templo poſita 50.7. Signum crucis in templa illatum ibidem 13. contradictum imaginum introductioni in templa 50.24. imagines in Eccleſijs multiplicatæ 52.15. Gregorius, etſi imagines voluit eſſe libros laicorum, tamē adorationem earum damnauit ib.22

Imagines ſcripturę nō eſſe æquādas, multo minus præferendas 53.14.70.40. per imagines vox verbi Dei in Papatu cōticuit 53.15. ſeminaria cultus imaginū tempore Gregorij ib.40. imaginum adorationem impugnantes, pro hæreticis fuerunt traducti 54.4. 68. 10. quomodo imago Chriſti crucifixi in templis poni cœperit 54.49. cultus & adoratio imaginum quomodo & quando cœperit 55.11 Certamina de imaginibus cruenta, & eorundem vera cauſa ibidem 45. Synodus Conſtantiniana ſimpliciter omnes imagines damnauit 56.27. ſeptima ſynodus adorationē & omnem cultum imaginum ſtatuit ibidem 54. Synodus ſeptima de hiſtorico imaginū vſu recte iudicat, ſed cum hoc adorationem confundit, veterum ſententias abſurde allegat, ꝓ fundamentis cultus imaginū habet figmenta fabulaſque ineptiſſime ſcripturas allegat, vt adorationē imaginum ſtatuat 57.15. & 5. pag. ſeq. alienos à Chriſtianiſmo fuiſſe offenſos cultu imaginum Chriſtianis vſitato 60.25. venerationis & adorationis, quā ſeptima Synodus imaginibus tribuit, exempla 62.9. miracula ad imagines aut per imagines facta 62.36. ibidem 48.67. 51.71.47. quomodo Tridentini ſuperſtitiones & impietatem circa imagines ſtabiliant 63.46. adorationem imaginum bona intentione fieri 64.1. eſſe traditionem Apoſtolicam 65. 30. quomodo Patrum teſtimonijs probetur ib.50. ex hiſtorico vſu imaginum non probatur adoratio earum ib. 53. an honor idem exhibendus imagini, qui prototypo referatur 66.10. 67.8.72 48.73.8. Francofordiana Synodus imagines concedit, ſed cultum earum damnat 69.30.70. 6.& 12. imaginum multitudine populum tam noui Teſtamenti quam veteris fieri deteriorem 71.6. Imagini dicere: hic eſt Chriſtus 63.21 imagines euchariſtię conferre 71.52. an lignum crucis adorādū, quia Chriſtus in tali forma ligni paſſus ſit 74.5. turbæ & perſecutiones in Græcia ob impugnatum cultum imaginum 74.45. in octaua ſynodo adoratio imaginum ſtabilita 76.7. Scholaſtici in Romana Eccleſia adorationem imaginum ſtabiliuerunt 76.35. imaginum conſecratio in Pontificali, & earundem varia virtus ex conſecratione 75.36 77.8. formulæ inuocationis imaginum ib 29. vota facienda, & peregrinationes ſuſcipiendæ ad certas ſanctorum ſtatuas ibid 44. quomodo ſe Tridentini adorationi imaginum conforment ib. 54

Imperium firmum conſtituere velle per reliquias heroum 15.53

Impunitatem ſibi polliceri ꝑ opera ſua 118.17

Inceſtus quomodo puniatur 115.13

Indulgentiæ occaſionem dederunt ruinæ regni Pontificij, & purgatæ doctrinæ noſtro ſeculo 78 43. impudentia Tridentinorum in ſtabiliēdis indulgentijs 79 3. indulgentię quid ſignificent in Eccleſia ib 37. quid Papiſtis in hac diſputatione ib ſumma cōmenti pontificij de indulgētijs 80.30 quomodo redimantur indulgentiæ ib.6. Indulgentiæ à culpa & pœna ex theſauro Eccleſiæ ſumpta, hoc eſt, ex operibus ſupererogationis Sanctorum ib.14. & pag. ſeq. Indulgentias è ſcriptura non poſſe doceri Papiſtæ etiam fatentur 81. 30.84.37. Non igitur ſunt recipiendæ 81 49. quomodo ſummos & præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos conuellant 82. 23. pugnant contra meritum Chriſti ibidem. contra re-

miſſionem peccatorum gratuitam & plenariã ibidem 24 contra doctrinam de clauibus ibi. contra doctrinam de fide ib. contra doctrinam bonorum operum ib. 5. nũdinatio indulgentiarũ expreſſe damnata in ſcripturis 84. 4. doctrinam iuſtificationis & ſalutis per indulgẽtias peti 84. 33. quo ſpiritu agantur Tridentini in propugnãdis indulgentijs ib 25 de cõquiſitis e ſcriptura teſtimonijs pro indulgentijs ibid. 40. Eccleſia poſt Chriſtum amplius mille annos ignorauit indulgentias 86. 28 probatio earum ex locis de abſolutione pœnitentium 85 29 86. 45. ex locis de reconciliatorum calamitatibus loquentibus 91. 6. ex mitigatione pœnarũ 93. 43. Indulgentiæ nõ poſſunt condonare aut relaxare nouã obedientiam, nec mortificationem ſpiritus, nec afflictiones, quæ tria Deus imponit reconciliatis, ſed tantum ea, quæ ipſis hominibus imponũtur. ergo non niſi obſoletas & fictitias pœnas remittere poſſunt 94. 26. ex eo quod Paulus impleri dicit, quod deeſt paſſionũ Chriſti 96. 14. ex retributione pro acceptis beneficijs ſpiritualibus 98. 11. ex articulo de communione ſanctorum ibidem 49. fuiſſe illas antiquitati & vniuerſæ veteri Eccleſiæ per annos fere mille ducentos prorſus ignotas 100. 37. Omnis indulgentiarum exiſtimatio pendet à purgatorio 101. 12. contra eas pugnare omnem antiquitatem 102. 8. nerui earum ſunt pecunia & peregrinationes 102. 2. Impudens iactatio de indulgẽtijs, quod à Chriſto ſint Eccleſiæ conceſſæ, & antiquiſſimis temporibus vſurpatæ ibidem 30. ex ritib. canonicarum ſatisfactionum fruſtra indulgentias probari

de quęſtu indulgentiarum magis ſolicitos eſſe Patres Tridentinos quam de vera diſciplina eccleſiaſtica, qualis olim fuit, reducenda 112. 13. Indulgentiæ olim dicebantur relaxationes mulctæ pœnitentiariæ 113. 11. ex abrogatis veteribus ſatisfactionibus & ſurrogatis nouis indulgentiæ natę ſunt ibidem 38. Indulgentias olim nil aliud fuiſſe quam mi[...]erationes, relaxationes aut remiſſiones mulctarum canonicarum, quę in publica pœnitentia fuerãt impoſitæ 117. 14. Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotũ quid ſignificet ibidem 24. Indulgentiarum nouarum origo & doctrina quomodo ſe habeat 119. 36. Indulgentiæ Gregorij fabuloſæ 100. 54. 121. 11. Indulgentias ex ſtationibus nõ probari 121. 15 Indulgẽtiæ Papiſticæ quandiu ignotę vetuſtati & quãdo cœperint ibidem fere per tot. Satisfactionum impoſitarum indulgentiam petendam eſſe, & quis poteſtatem habeat concedendi eam ibidem 42. Datæ ſunt primum indulgentiæ in mitigationem ſatisfactionis impoſitę, ſi rigidior eſſet ibid. 58. Contra nouas illas indulgentias fuiſſe diſputatum, & ex quib. id fundamẽtis 122. 48. diſputationes de vtilitate indulgentiarum in foro Dei aut Eccleſia 123. 13. Indulgentias eſſe piam fraudem & deceptionem plebis ib. 29. 140. 10. dare eas piculo

ſum danti 123. 34. indulgen
tiarum fundamentum nec
ſcriptura eſt, nec Patres, ſe
Eccleſiæ autoritas 124. 14
Satisfactionum per indul
gentias redemptio 124. 23
Indulgentiarum nundina
tiones quomodo cœperin
atque hominibus fuerin
commendatæ ibid 9. In
dulgentiarũ virtus ſeu ef
fectus ibidem 39. diſpenſa
tio & applicatio indulgen
tiarum 125. 13. nõ prodeſſ
eas tantum viuentibus ſe
etiam exiſtentibus in pur
gatorio ibidem 26. quæ a
hoc requirantur vt valean
indulgentiæ ibid 41. Im
pudentes indulgentiarum
impoſturæ à Concilio Vie
nenſi repreſſæ 126. 26. qu
fuerunt indulgentiarum
abuſus ibid 38. indulgen
tiarum abuſiones in pont
fice nõ ſimiliter vt in alij
eſſe reprehenſibiles 127.
Epiſcopi & Archiepiſcop
tantum partiales, Papa ve
ro plenarias & pleniſſima
indulgentias concedere
poteſt ibidem 8. Aſſentato
res Papæ quomodo ſtabi-
lierint indulgentias ibid
28. Indulgentiæ plenæ &
pleniſſimæ quid ibid 36.
Indulgẽtiæ culpæ & pœnæ
in iubilæo ibid. 43. Indul-
gentiarum formula olim
vt nunc vſitata 128. 14. alio
rum de indulgentijs que-
relæ ibid. 21. Bullæ indul-
gentiarum ibid. 24. & pag.
ſeqq fere per tot. 137. 53. ob
quæſtum indulgentiarum
inſtitutus iubilæus, & mo
ad pauciores annos redu-
ctus 129. 10. legati Papæ ad
diuidendas indulgentias
emiſſi ib 24. Indulgentias
ab alijs venditas, ab alijs re
uocari ib. 35. Pontifices cu
mularunt eas, vt ſuos inde
ditarent ib. 49. Indulgen

tiæ ꝓ futuris peccatis 128. 20.145.57. Indulgentiæ plenariæ in articulo mortis 130 1. Formula plenariæ indulgentiæ. ib.38. formæ indulgentiarum ad hoſpitalium & fraternitatum participationem 131.27. Romanarũ indulgentiarũ ſumma ibi. 40.134.21 136.25. verſus de indulgentijs 132 16. de plenarijs indulgentijs Franciſci Fabula ib. 41. vnius preculæ quotidie recitatæ 8000 annorum indulgẽtiæ conceſſæ 134.35. Indulgentijs datis Papa Imperatoribus obedientiam ſubditorum ſubtraxit 136.17. ſemper fuiſſe aliquos qui impoſturis indulgentiarum contradixerint 137.1 . alij modum in profuſione indulgentiarum voluerunt ibid. 15. alij omnẽ eorum nundinationem reprehenderũt ib. 27 de veris indulgentijs quas ſolus dat Chriſtus 138.24. Confeſſores indulgentiarum difficulter ſaluari 139. 4. damnum per indulgentias datum Germaniæ 140 42. hiſtoria indulgentiarũ à Leone X. propoſitarum àque Luthero impugnatarum 142.47. Concionum Tecelij de indulgẽtijs ſumma 143.12. Leo X. edito nouo decreto cõdẽnat Lutherum, & indulgentias à pœna & culpa ꝓ viuis & mortuis cõfirmat 145.46. ipſos Pontificios tandem indulgẽtiarum puduit, cum Imperatorem rogarunt, vt faceret ne Papa amplius mitteret indulgentias in Germaniam 146.18. Conciliũ Tridentinum & Papa quid hodie de indulgentijs fieri velint ib. gratuito hodie indulgentias proponi, vt homines de nouo ineſcen- ididem 23

Innocentius Tertius, Innocẽtius de eſu piſciũ 127.12

Intẽtione bona aliquid facere 65. &c. 153.3

Inueſionis exemplum 229. 47

Iobi terram peregrinando viſere 17.43

Iohannes Scotus 124 5. Huſſ 137.40. Veſalienſis 130.2

Iohãnis imago cõſecratione ſacrificata quid poſſit 77.24

Ionæ cum Claudio certamen de imaginibus 92.30. quis fuerit, & quid egerit, ibid. politicum imaginũ vſum agnoſcit, adorationem earum damnat, ſubuerſionẽ reprehendit, Idololatriæ crimine tamen hos qui adorant liberat, ſimulque aliquam adorationẽ permittit 73. fere per tot.

Ioſephus 203.21

Iouiniani certamen de ieiunio & cibis 235.9

Iouinianiſtæ 181.50

Iræ Dei ſenſus quomodo excitandus 88.28. Iræ Dei cognoſcendæ incitamentum eſt ieiunium 157.23.

Irene Leonis vxor 56.42

Iſidis ſacra 203.2

Iſidorus 189.42.161 21

Iſocratis ſtatua 24.54

Itali ſuperſtitioſi 72.25

Italorum deuotio 198.14

Iubilæus veteris Teſtamenti 253.53

Iubilæus à Bonifacio VIII. inſtitutus 127.20. quæſtus ex Iubilæo 126.37.130. & 131, fere per tot. 142. 50. reprehenſio eius 138.14

Iudæos nec in templo nec alias toleraſſe ſtatutas aut imagines 37.54. non fuiſſe etiam inter eos qui fingerent aut fabricarent tale aliquid 41.29. abhorruerũt de Chriſtianiſmo, propter cultum imaginum 61.11

Iulianus 3.1.12.25

Iuramenti leuis pœnitentia 114.44.

Iuſiurandum præſtare attractu reliquiarum 1.10.61.43. per mortuos non iurandũ 18.44.

Iuramenti leuioris pœnitentia 114.44

Iuramentum Pontificis 128. 15

Iuramentis abſtinere 245.12

Iuſtitia fidei aut operum 167. gratuitæ iuſtitiæ doctrina per nimias laudes ieiunij deprauata 180.13

Iutrobock 144.40

K.

Karfreytag vnnd Kaarwochen 115.14.

Kar vnd Wandel thun ibid. 16

Kemnicij patria 144.39

Κοιμητήριον 11.22

Κοινωνία pro ſocietate 99. 28

L.

Lacedæmoniorum ſtatuæ 24 35

Lacte & lacticinijs abſtinere 186.43.195.47.203.13.226. 48.252.27

Laganorũ benedictio 169.47

Lampridius

Lapſorum pœnitentia & abſolutio publica 88.11

Lapſuũ pœnæ & in futurum remedia, vide pœnitentia & ſatisfactiones

Lares 16.2

Lateranenſis Eccleſiæ viſitatio 133.48.134.1

Laurẽtij carbones venditare 20.27. tẽplum Romę 135.10

Lautitię in ieiunio Pontificio non reprehenſæ 186.37

Lectiones certæ dierum feſtorum 266.45

Legenda aurea 44.21.219. 32

Legendæ Sanctornm
Legis Moſaici abrogatio 158. 40.165.15.155.37.204.18.252. 30.25.35.255.48. circũſtantiarum in lege neceſſaria obſeruatio 256.32
Legumina permittunt Pontificij in diebus ieiunij 162 14.187.40. ſunt libidinis irritatio 187.35
Leo Iſauricus 56.18. Armenius 74.5.143.1
Leporis præparatio 226.7
Liberi arbitrij doctrina 216. 26
Libertas à traditionibus per Chriſtum 80. 50. Libertas Chriſtiana quo ad cibos 216.29.167.11.247.54. In ieiunio 175.40.178.20.211.23 221.36.228.23.248.34. libertatis in ſeruitutem commutatio 238. 7. libertas in conuentibus ſacris ad verbum & Sacramenta tractanda 255.39.259.40.262. 53
Libido virorum in hyeme maior, mulierũ in æſtate 192. 10. libidinem cibo ac potu accendi 193.40.202.35
Lindanus 86.48.98.9,100 14.102.27
Liuius 27.25
Locis ſanctitatẽ peculiarem affingere 16.41.17.37
Lombardinæ legendæ 44.39
Lombardus nil habet de indulgẽtijs 101.6. Impugnat etiam illas ibid.
Lucæ reliquiæ 13.40
Lucam pinxiſſe imaginem Mariæ 44.41
Ludouicus Viues de idololatria gentili & papiſtica 27. 50.ib.211.14
Ludouicus Caroli filius 71.21
Ludouicus rex Galliæ de abuſibus indulgentiarum queſtus 128.37
Lugentium cibus, veſtitus, geſtus 151.50.157.32
Lupanaria ingredi malle quá adorationem imaginum intermittere 65.4

M.

Madianitarum idolum 30.8
Magicæ artis vſurpatio quam pœnam habeat 115.6.116.36
Magorum apud Perſas abſtinentia 202.42
Maiorum hodierna ieiunia 203.1
Maiorum imagines 24.13
Maledicti pœnitentia 115.12
Manichæi de imaginibus 60. 42.68.13. de carnium eſu 167.20.169.12. de ieiunio 241.11
Martionitę de cultu imaginũ 60.42.68.23
Marcũ vitæ monaſticæ auctorem facere 204.10
Marcus hæreticus 105.20
Mariæ imago quomodo fuerit inuocata 60.8. miracula ad illam facta 62.49.67. 42. Chriſtum in vlnis geſtans 63.37. Imago Mariæ à Luca delineata 44.41. Imago Mariæ quomodo conſecretur in paparu & iuuet 77.19
Mariæ Maioris templum Romæ 135.5
Mariæ ad aram cœli Eccleſia ibid.28.
Mariæ capella Romæ; Maria noua Traſtyberina; Maria ad ſcalam cœli; Maria rotunda ibi.34. Purificatio Mariæ 263. 50. Dormitio Mariæ ibid. 53. Aſſumptio ibid.54. Natiuitatis, viſitationis, præſentationis & conceptionis feſta 264.1.6 10.13
Martini Chemnicij patria 144.
Martyres & martyria olim in magno honore fuerunt 9. 53. corpora & reliquiæ martyrum reuerenter habitæ 10.2. Conuentus ad loca ſepulturę ipſorum habiti ib. 19.ib.35.11 4. Occaſio & origo eorum 10.40. ob contumelias martyrum & martyrij hæretici damnati 11. 44. templa illorum nominibus appellata 12.10. miracula ad ſepulchra martyrum facta 14.5
Martyres ſuis ſepulcris adeſſe exiſtimare 16.17.18.24. facere eos patronos & defenſores locorũ in quib. ſepulti ſunt 16.22. Inuocatio martyrum ib.32. vigilias agere in cœmiterijs martyrum & cibos ſanctificatos eo ferre 16.48
Martyres in templis depicti 48.54. imagines eorum inuocatæ 62.24
Martyrologia 67.50
Mathematica ſtudia in Ægypto 259.54
Mediationem ſanctis tribuere 62.25
Medicinalis collatio ieiunãtium 186.27
Meletius Antiochen' 48. 36
Memoriæ martyrum anniuerſariæ 10.40
Menedemi ſtatua 24.54
Meni idolum 30.43
Meritum Chriſti per indulgentias conuelli 82.29.84 19 quomodo offeratur nobis & accipiatur 235.35
Michaelis feſtum 264.2.267 31
Michael Syngelus 44.44
Michael Balbus 75.6
Michael Imperator 74.51
Milchom 30.13
Miltiadis ſtatua 14.40
Miplezeth 30.39
Miracula non conſtituunt nouos cultus ſine inſtitutione 6 15. doctrinam confirmãt 519. 14 4. miracula dubia aut commẽtitia ib. 8.17.19. ad ſanctorum reliquias facta 6.9.14.5.16.28 19. 8. ad imagines aut per illas facta 61. 36.63.40.67 31

Miran-

Mirandulanus 229.31
Miſſam audire indulgentias habet 125.11
Moabitarum idola 30.2
Moloch. ibi.13
Monachorũ abſtinẽtia 245.9
Monaſteriũ Epiphan. 231.28
Monaſtices origo ad Marcum refertur 204.13.ꝓpagatio eius per Baſilium & alios 230.33.
Monotheletæ 55.31
Montan' & Montaniſtæ 219.20,cum 3.pag ſeqq.
Morborum ſingulorum ſinguli Sancti procuratores 142.6.morbos ſanari per imagines 62.36.63.29
Morituris data communio in viaticum 110.22
Morticiniũ cõcedere 116.46
Mortificatio carnis 91.52.166 47.184.12.indulgentię illã non tollunt 94.17
Mortuorum cadauera exhorreſcere & abijcere 3.3. mortui in ciuitate nõ ſepeliẽdi ib.5.mortuos tangere olim inquinauit homines 4.14. Chriſtus tangẽs mortuos ſanctificauit eos 4.15. mortuis cultũ præſtare 7.5 corpora ſanctorum mortuorum honorifice ſepulta 11. 11. tranſlationes eorum 7. 50.13.5.14.29. mortui effoſſi corpus cremare mortui excitati 174.45
Mulierum, quæ partum abegerunt,pœnitentia 114.13
Muſica cultui idolorum adhibita
Myſteria olim taciturnitate parietibuſq; clauſa 19.28

N.

Natalij pœnitentia 104.51
Natalis Chriſti 263.52.267. 30. natalitia martyrũ ſunt dies mortis eorũ 263.14
Nebahaz 30.30
Nebo Babyloniorum ibid.28
Nebucadnezaris ſtatua 23.32 abuſũ eſſe vaſis tẽpli 61.12
Negotia ardua cum Eccleſiæ precibus & ieiunio cœpta 174.43
Neomeniæ 253.39
Neigel 30.10
Neronis ſtatuæ 25.10
Nicetas
Nicolaus Ruſt 140.31
Niſroch 30.12
Nouatiani cuiuſdam conuerſi pœnitentia 105.5
Nouitas vitæ reconciliatis præcipitur 96.48
Numa faciens ſacra 203.3

O.

Obſeſſos ſanari ab Anaſtaſio 62.36
Officinis imagines impoſitæ 63.22
Olam 254 40
Opera ſupererogationis ſunt quæ vltra neceſſitatem & debitum ſancti fecerũt aut perpeſſi ſunt 80.18.115 7 operibus indulgẽtiæ tribuitur, quod Scriptura non permittit operib. legis 83. 19.refutatio eorum e Scriptura ibid.33. operum doctrinam corrupit indulgentiarum nundinatio 53.24 84.18. fundamentũ operũ ſupererogationis 110.5.operũ iuſtitia 151.3. Opus operatum 110.3
Opiniones in hominib. non malis toleratæ, ſed poſtea cum rigidius defenderentur, pro hæreticis habitæ 216.22
Orationẽ facere ad reliquias Sanctorum 2.12.2.48.15. 2. oratione inuocare idola 26.39.17.25.orationes à ſtatib. factæ certis temporib. 121.12.40 orationib.ardentioribus ieiunandum 157. 53. oratione cibos ſanctificari 170.36.precibus publicis res arduæ commendatæ 157.53.174.34. orationi ſubſeruit ieiunium 197.52. & ſeqq. temperantia & ſobrietas ad exercitia eius proſunt 185.28. oratio eſt exercitiũ dierum feſtorũ 265 14. orare geniculando aut ſtando 134.16.
Oratoribus ſtatuæ poſitæ 24. 53
Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis 255.39 264.23
Orimaſda. 32.32.
Oſſa ſanctorum, vide Sancti.
Ouorũ benedictio 173.14
Ouis abſtinere 188.7.202.59. 226.48.233.44.252,28.

P.

Pagani confirmati cultu imaginum apud Chriſtianos 60.33.
Palmarum dies quomodo celebretur in Papatu 264.32
Panegyres ad ſepulchra martyrum 10.40
Panis benedictio 169.47. Pane abſtinere 202.36.233.41 237.24 278.7.
Panormitanus 189.43
Papæ ſuper Scripturam, & ea q̃ ſunt fidei poteſtas 145.15
Paralyticos ſanari ab Anaſtaſio
Pariſienſes indulgentiarum nundinationes damnant 140.9
Participium Pontificale 100. 12
Paſchati præmiſſum ieiuniũ 174 53 239.29.vide quadrageſima,&c. Agni Paſchalis benedictio 169.40 Solennior communio in Paſchate.175.3. Paſcha cũ Iudæis celebrare 211.13. paſchatis inſtitutio 253.42.Iudaici Paſchatis abrogatio 256.26.Paſcha Chriſtianorũ ibid.per paſcha quid intelligatur 258.36.Paſchatis hebdomada 258.40.vigilia paſchæ ibidẽ 45. paſchate

ſolutum fuit ieiunium, ib. 50 cerei paſchales vnde ib. 51. Aſiaticorũ & Europæorũ diuerſitas, quoad diem paſchatis 59 1. Controuerſia de paſchatis die p ſynodum Nycenam dirempta 259.17. Epiſtolæ paſchales 262 2. error hodiernus in celebratione paſchatis ibi. 10. obſeruationem paſchatis liberam eſſe ibi. 16. Gallorum paſcha ibi. cauſa celebrationis eius ibid. 18

Paſſionis Chriſti dies 265.32. & ſeq.

Patres, ſi à ſcriptura deuient, non audiendi 112 38. ſententiæ eorum ad ſcripturam examinandæ 85. 4. traditiones Apoſtolicæ falſo à patribus iactatæ 206.20

Paulinus 261.30 262.50

Paulus cum Chriſto pictus 45.46

Pauli imago ibid. caput eius Romæ oſtenditur 134. 21. corpus vbi ib. 48. Eccleſia S. Pauli Romæ 134.54

Pauli Heremitæ tunica 15.33.

Paulus II. 129.37

Peccandi impunitatem ſibi ex ſatisfactionibus polliceri 119. 19. peccandi licentia ex indulgentijs 141.12

Peccata nõ fingenda ſine verbo Dei 54. 18 peccatum in rebus indifferentibus quatenus ponẽdum 57. 18. peccata tegi a Deo quid ſit 101. 22. pœnitentia de peccatis publicis aut occultis, vide pœnitẽtia. peccati agnitio quomodo excitanda 88.36 peccati originis remiſſi pœnas experimur 90. 10. peccatum ſine pretio ſufficiẽti non remitti ibid 6. non extenuandum aut excuſandum 93. 6. peccata oblita & venialia 131. 4. cõtrita, confeſſa & oblita ibid. peccata obulo redimere 137. 18. peccatorum culpam & pœnam remitti 138.44. peccatum eſt quod Deum offendit 162 53. peccatum mortale ponere in tranſgreſſione ſtatutorum Pontificiorum 191.5

Pecunia eſt neruus indulgentiarum 102.3

Pelagius 216.28

Penates 16.21

Pentecoſtes inſtitutio 260.22 pentecoſte pro toto tẽpore à paſchate ad quinquageſimum diem ibi. 26. eſt dies miſſi Spiritus ſancti ibid. 46

Peregrinationes ad reliquias ſanctorum ad terram ſanctam ibi. 51.17.34 ad certas ſanctorum ſtatuas 77. 44. viſitandam Romanam Eccleſiam 80. 7. 83.28.127.19. 131.2 pro indulgentijs peregrinari 101 38

Peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum 102 2. per illa redimere ſatisfactiones 119.4. abuti illis ad peccata ibi. 17. tribuere illis gratiã Dei, Spiritum ſanctum & vitam æternam 17.40. Impugnatæ etiam olim ſunt, & refutatæ ibid. 41.18.11. 140. 2. Papa Angelis præcipit, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarẽt, ſtatim in Paradiſum tranſferrent 128.26

Periurij admiſſi pœnitentia 124.24 116.28

Pernarum benedictio 175.22

Perſę dijs ſuis nec ſtatuas, nec aras erexerunt 25.43.40.35. ignis à Perſis cultus 32.32

Perſeuerantia 93.3

Peſtem fugare per idolum Æſculapij 27.41

Petri monumentum Romæ 11 25. Chryſoſtomus id cupit viſere 15.18

Petri imago 46.32

Petrus cum Chriſto pictus, caput eius Romæ oſtenditur 134.21. Corpus eius vbi ibi. 48. Sancti Petri in Vatican[o] templum ibid.3[4]

Petrus de Palude 125.50. 189. 21

Petrus Aſotus 194.5

Philippi Imperatoris pœnitentia 105.10

Philippicus imagines patrum aboleuit 55.34

Philiſtinorum idolum 30.20

Philo 203.37

Philoſophis ſtatuæ poſitæ 24. 53

Phocionis ſtatua ibid.42

Phocionis oſſa tranſlata 13. 32

Pietas non in feſtis tantum exercenda 264.10

Pilati gradus Romæ 124.12

Piſces mortuos comedere … piſces immundi & vetiti 148.54. Chriſtũ piſces comediſſe ibid. 8. eius piſcium … in Papatu 162.49.188.1[8]

Pius V. 146.46

Platina

Plato de adoratione mortuorum 20.48

Platonis ſtatua 25.[…]

Plinius 24.30

Plutarchus 13.18.26 […]

Pœnas æternas non plene remitti, ſed in tẽporales conuerti 70 54. 128. 18. pro his pœnis iniungi poſſe ſatisfactiones in hac vita præſtandas, reliquas pœnas vero luendas eſſe in purgatorio 80.3.89.50. pœnas purgatorij per indulgentias, ſi debito modo redimantur, poſſe remitti 80.4. Chriſtum pro culpa & pœnis nobis debitis ſatisfeciſſe, & vtramque remitti ibid. 46.12.35.85.52 pœnarũ mitigatio ad pœnitentiã 94. 51. quomodo pij eam à Deo petant 94.4[…] canonicæ pœnæ Eccleſia[…] 95.41 opera ſatisfactionis pœnalia ibi. 45. pœnę pœnitentiariæ ſecundum peccata quæque impoſitæ 113 20. de liberatione à culpa & pœna

& pœna 124.28.127.5. moriturum remiſſionis culpæ 124.27

Pœnitentiæ doctrina ad occaſionem indulgẽtiarum repurgata 84.19. publica pœnitentia lapſorum 88.17. exercitiũ pœnitentiæ in cruce 93.29. pœnitentiæ fructus per indulgentias non poſſunt relaxari 94.29. ad pœnitentiam mitigantur pœnæ ibid.42. Pœnitentia vera quid ſit 94.50. pœnitentia publica quibus impoſita 103.11. ritus eius & eorundẽ cauſæ 103.16. appellationes rituum ib.23. origo publicæ pœnitentiæ eſt ab Apoſtolis 104.1. ab illa origine tamẽ paulatim eſt diſceſſum ib.50. exẽpla pœnitentiæ tempore Apoſtolorum & Patrũ ib.49.105.p tot.106. Imperatoris pœnitẽtia 105.10. publicę pœnitentię gradus & eorundem origo 106.6.& 15 ritus eius fuit ſolennis & non reiterabilis ib.20. 115.39. relapſis poſt pœnitentiam non data cõmunio, niſi in extremis 106.34. Auguſtinus relapſis dedit locũ pœnitentiæ, cum alij nõ darent ib. alia pœnitentia criminib. alia leuioribus peccatis deſtinata ibid.40. de occultis etiam peccatis pœnitentia olim fuit requiſita ibi.41. presbyter pœnitentiarius pro ijs, qui peccata occulta confiteri publice erubeſcebant 107.50. eorũ q ſeuere cõfeſſi peccata eſſent publica pœnitentia 108.15. vita noſtra perpetuo ſit pœnitentia ib.30. alia pœnitentia ante Baptiſmum, alia in criminibus ibi.4. diſciplinæ huius pœnitẽtiariæ nimia apud Patres commendatio 112.13. ſuperſtitiones quæ ad ritum publicæ pœnitentię acceſſerunt ib.41. relaxationes mulctæ pœnitentiariæ olim dictæ ſunt indulgẽtię 113.20. canones pœnitentiales, quibus certæ certorum peccatorum pœnæ conſtituuntur ib 31. 114. p tot. poſt pœnitentiã relapſis quamdiu pœnitentia agenda 114.23. pœnitentiam publicam agentium tempus & ieiunia 115.28. eiectio pœnitentium de Eccleſia ib.40

Pœnitentiam ſolennem frangentium pœnitentia 116.31 ſerio pœnitentiam agentibus ſatisfactiones relaxatę aut mitigatæ 117 13 pœnitentiale Bedæ 116.15. pœnitentiale Romanum 119.4. Res pœnitentiæ publicæ abolitæ, retentis tantum vocabulis 120.20. pœnitentes poſſe conqueri de ſatiſfactionum impoſitarum rigore, & relaxationem aut mitigationẽ, aut communionem petere: & confeſſorem habere poteſtatem id faciendi 120.30.&c. ſeria pœnitentiæ exercitia ieiunio multũ iuuari, crapula impediri 156.18. pœnitentium externa humiliatio & luctus 156 8 157.20. tẽpus quo recipiebantur 174.54 pœnitẽtiæ & orationi ſubſeruire debet ieiuniũ 179.52.199.49. pœnitentiæ doctrina per nimias ieiunij laudes deprauata 183 4. temperantiã & ſobrietatẽ ad excitanda ſeria exercitia pœnitentię facere 185.1

Poetis poſitæ ſtatuæ 24.53

Polycarpi oſſa quomodo habita 10.14

Polydorus 16.12.265.20

Pomerani 226.17

Pontificale imagines conſecrat 77.8

Pontificis Romani auctoritas 85.21. dicunt eum eſſe Eccleſiam virtualiter ibid. 29

Porphyrius 12.15

Porta aurea 134.23

Potẽtia Dei abſoluta nil confirmari poteſt 5.7

Presbyterũ Occidentis pœnitẽtia 114.40.116.25. presbyteri ſcortantis pœnitentia 116.1

Priapus 29.49

Primatus Eccleſiæ 75 37

Priſcillianiſtę de carnium eſu 167.13. de ieiunio & delectu ciborum 227.39

Prophetarum imagines inuocare 62.24

Propitiationem ſanctis tribuere ibid.29

Phyſici 219.17

Purgatorio quæ pœnæ luendæ, & quomodo ab his per indulgentias, qui eas debito modo redimit, liberari poſſit 80.3. Purgatorij fundamentum 85 28. eſt recẽs inuẽtum antiquitati ignotum 100.50. 101.8. ex purgatorio pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio 101.12. origo purgatorij 120. 49. purgatorij omnem poteſtatem eſſe in manu Papæ 128 30.143.47. animam 10. ſolidis e purgatorio liberari 143.29 ad tinnitum nummi animam e purgatorio euolare 143.58

Purificationis feſtum 261.53 165.14

Pythonicos conſulens quamdiu pœnitentiam agat 114. 17

Q.

Quadragena quid 115.30.120. 20

Quadrageſimę ieiunium 160 39.174.57.178.14.182.27.188 51.190.14.198.46.194.21.206 23.208.14. 210.38. 215.50. 234.13. 236 30.252.42 Tres Quadrageſimæ 252.42

Quadrageſimalis abſtinentia 100.30
Quæſtura Pontificia 125.35
Quatuor tempora 191.32

R.

Rabanus 72.17.260.45
Raptus mulieris pœnitentia 115.5
Raſura idolatrarum 27.31
Reconciliationem detrectantis pœnitentia 116.37
Regino 69.35
Relaxatio idem quod indulgentiæ 79.24.117.15
Religionem commēdabiliorem facere externis monumētis 13 10. religionis cogitationē vulgus celare 28.19
Reliquiæ Sanctorum, vide Sancti.
Remiſſionem peccatorum ex reliquijs ſanctorum petere 2.13 8.48
Remiſſio peccatorum idem quod indulgentiæ 79.24. Deum voce Euangelij tantum remittere culpā, pœnā vero æternam commutari in temporalem, Papiſtæ dicunt ib.45.80.53
Remiſſio peccatorū eſt ſumma & ſcopus totius ſcripturæ ib.43. quomodo ea nobis contingat ibi. plenariæ & gratuitæ remiſſioni peccatorum repugnant indulgentiæ 82.44. poſt acceptā remiſſionem peccatorum, quæ nobis imponantur 96 26. triplex remiſſio in Eccleſia 108 27
Rimmon 30.11
Res arduæ cum Eccleſiæ precibus & ieiunio cœptę 174 47
Reſurrectio à peccatis 104. 43
Rhetoricæ amplificationes in patribus 174.27.179.16. 183.6 231.19
Richardus 124.4.189.25
Roffenſis 81 40.85 1.101.8
Rogationum ieiunium 252.7
Romam quare Chryſoſtom' viſere cupierit 15.17. peregrinari Romā 18.10 119.26
Romani olim nō habuerunt ſtatuas 25.54. ſtatuas poſuerunt bene meritis 24.28
Romanarum Eccleſiarum viſitatio 133.20.134.11.& 34
Romanæ curiæ mores nemo auſus fuit reprehendere 136.44
Rupertus Tuicenſis 101.5
Ruthenorum articuli 137.38

S.

Sabbati inſtitutio 253.34. Iudæi volunt, vt hodie etiam neceſſario obſeruetur 254 7. ſanctificatio eius nō eſt abrogata 255.16. nō genus, ꝙ morrale eſt, ſed ſpeciem quæ ceremonialis, eſſe abrogatā ib 25. certis circumſtantijs in lege fuit circumſcriptum ib.33 opera in eo conceſſa aut prohibita 255. 54. conſeruatio eius quando & cur omiſſa 256.32
Sabbato in conuentib. ſacris agendis ſubrogata eſt dies Dominica 256.49. violatio eius aut obſeruatio 263.12
Sabellicus 33.18
Sacerdotum Ægyptiorum abſtinentia 202.31
Saccus & cilicium 152.34
Sacramēta adminiſtrare nolle, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 19.28
Sacramētorum vſui liberum eſt quoſcunq; dies deſtinare 256.40. die Dominica habitus ib.49
Sacrificantium idolis pœnitentia 113.43
Sacrificia facta idolis 27.16
Sacrilegij pœnitentia 116.33
Saluſtius 24.22
Salutis organum & arrhabonem facere imagines 62.15 &c ſalutem animæ & corporis ex cibis ſperare 170.22
Samaritanorum idola 30.29
Samuelis oſſa & reliquiæ 13. 48
Sanationes ad imagines factæ 62.36
Sanctificari feſtum 255.15. ſanctificatio ſabbati non eſt abrogata ib.24. ſanctificatio conuentuum Eccleſiaſticorum ib.34. ſanctificatio cibi 171.2
Sanctorū oſſa & reliquiæ reuerenter debent haberi 1. 39. &c eleuatio cinerum & oſſiū defunctorū ib.43. canonizatio earum ad inuocationem ib.48.13.10.16.18 &c. cultū reliquiarum eſſe meritoriū 1.54. gratiam & virtutem Dei reliquijs ineſſe 2.5.8.45.16.32. dona reliquijs oblata eſſe ſacrificium Deo gratum 2.8. indulgentiæ datæ tangentib. aut venerantibus illas ib. 10. orationes ad eas factas magis exaudiri ibidem 12. iuuari illis ſanctitatem Euchariſtiæ ibid.17. geſtatio earum aut impoſitio in aliquid ad qd proſit ib.30.16. 24. augeri illis religionē iuramenti 2.21.8.54. quomodo ſcriptura ſanctorum mortuorum corpora, oſſa & reliquias velit honorari 2.40.46.8.20.10.31.29.39. quomodo veneratio reliquiarū à loco bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus degenerauerit 2. 44. mod' venerationis ſanctorum mortuorū de ſcriptura & non aliunde petendus 4.31. ſanctorum oſſa & reliquiæ à Iudęis nō ita habita, vt papatus docet 4.42 & pag. 6.7. & 8. Deus non promiſit, ſe p mortuos ſanctos facturum, quæ per viuos fecit 5.20. reliquiarum tranſlatio 7.50. Pontificia reliquiarū veneratio nō habet teſtimoniū aut exem-

plum

plũ ſcripturę 8. 38. pugnat etiam cum ſcriptura &doctrina Chriſtiana ibi. Sanctorum inuocatio 8.46.16. 23.ibid. 32. de initijs, progreſſu & exitu rituũ circa reliquias apud veteres 12. 14.13.1.corpora eorũ in humata aut effoſſa abijci 3.3. 10.8.veteres nõ circumgeſtarunt, ſed honorifice ſepelierunt reliquias martyrũ 11.10. &c.antiquitas nõ eruit oſſa ſanctorũ de monumentis 11.28. Hæretici propter contumelias reliquiarum quomodo & quatenus damnati ibi.45.Pontificij non habent antiquitatis teſtimonium pro veneratione,quam tribuunt reliquijs ſanctorum 8.50.9 33.12.50.17.2.19.40.reliquiarũ&oſſiũ trãſlationes 7.48.13.5.14.48.15.46.miracula ad ſepulturas ſanctorũ facta 6.11.14.6.17.21.18. 38.reliquię eorum magno ſtudio cõquiſitę 14.26. nõ ſuper altaribus,ſed ſub altaribus poſitæ ibi 34.Sacramẽta adminiſtrari ad locũ reliquiarum 15.8.naturalis affectio erga reliquias ibi. 10.exempla ſanctorum ad imitationem propoſita ib. ſanctos eorum locorum in quibus ſepulti ſunt facere præſidia & columnas 16.18 concurſus ad reliquias ibi. 28.reliquias diuellere,&in varia loca diſtribuere ibid. 40.vendere eas ib.46 peregrinationes ad reliquias ſanctorum ibid.49.125.21 quo tẽpora ſuperſtitiones circa reliquias ortę fuerint 17.14.adorationes ad ſepulcra ſanctorum 18.30.20.33. ſanctorum præſentiam ad ſepulcra ſua ſtatuere 16.17 &c. nõ ſtatuere Eccleſiam & Eccleſiaſtica exercitia vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 19.27. reliqui æ ſictitiæ 2.25.18.45.19.40.ſanctorum imagines quomodo colantur à Pontificijs 22.32. ſanctorũ cultus damnatus 34.30. ſanctorum imagines quomodo fuerint inuocatæ 62.9.cõmunio ſanctorum 98. 50. 99. 25. ſanctorum patrocinia mereri velle celebrãdo feſta eorum 263 14

Sanctum ſanctorum Romanum 134.11

Sanguinem comedere 116.48

Sapientiam impedit crapula 184.36

Saraceni alienores à Chriſtianiſmo ob cultum imaginũ 60,24

Satisfactio pro peccatis aut peccatorũ pœnis à nobis nulla requiritur 81.20.quid de ea Papatus doceat 79.52 82.34 93.49.ſatisfactioni Chriſti tanquam ſemiplenæ noſtram adijcere 82.35 96.20.ſatisfactiones canonicas diuerſiſſimas eſſe à nundinatione indulgẽtiarum, ideoque hanc fruſtra antiquitatis teſtimonio commendari 102.31.108.4 quales eæ fuerint 103.29. ſatisfactionis vocabulum vnde ſit & quid ſit illa 103. 33 pœnas pœnitentię ſatiſfacere Deo ibid. 14.incommodius eſſe ſatisfactionis vocabulum euentus oſtendit ibi 40.quomodo vtantur eo Pontificij 102.11.ſatisfactio ſecreta 108.5.ſatiſfactionum diuerſa genera apud veteres, ſecundum peccatorum diuerſitatem impoſita 108.23. Pontificij vero pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponunt ſatisfactiones 109.13 veteres ante abſolutionẽ &cõfeſſionem ſatisfactiones impoſuerunt, poſtea vero ad fructus pœnitentiæ Deo debitos exhortati ſunt : Pontificij vero poſt abſolutionem de emendatione nihil ſoliciti,nugatorias ſatisfactiones vel pecunia redimendas, vel in purgatorio luendas imponũt ib.37.nõ tãtum quoad ſubſtantiam aut materiã differũt ſatisfactiones Põtificiorum & veterum,ſed etiam quo ad fines, qui vtrinque ſunt diuerſi ibi.51. de ſatisfactionum Pontificiarum fine 110.37.ſatisfactiones veterum non pertinuiſſe ad remiſſionem peccatorum ibi. 8.diuerſitas earũ apũd veteres ibi. 9.paulatim eas aboleuiſſe 110.14.abſolutio & cõmunio in extremis data pœnitentibus , etiamſi ſatisfactiones impoſitæ nõdum eſſent peractæ ibi. 16.cauſæ propter quas olim enormiter & publicæ peccantibus ſatisfactiones canonicæ fuerint impoſitæ ib.37. canonicæ huius diſciplinę nimia apud Patres cõmendatio 112.14.merita ſatisfactionum ibi. 12.veteribus ſatisfactionibus abolitis ſubrogatæ ſunt nouæ 117-2.quare,quomodo,&quãdo aliquid de ſatisfactionibus fuerit remiſſum ib.23. de relaxatione ſatisfactionis ibid.33. de redemptionibus ſeu commutationibus publicarũ ſatisfactionum 119.3.veteres ſatisfactiones collapſas eſſe, & his nouas ſucceſſiſſe ib.30 pœnitentes ante cõpletã ſatisfactionem ad communionẽ admiſſi ib. 51.etiam ante inchoatã perſolutionẽ impoſitæ ſatisfactionis datæ pœnitẽtib.abſolutio & cœna 120.8. ſatisfactiones veteres tandem in ludos & ritus incolares exie-

runt ibid.10. nouæ ſatisfactionum formæ veteribus prorſus ignotæ ibid. 30 ſatisfactionis nouæ partes ſunt ieiunium, oratio eleemoſyna ibid 35. fecerũt eas meritorias ibid.36. ſatisfactiones Gregorij fabuloſæ 121.11. ſatisfactiones depre cati & relaxationem aut mitigationem petere 121. 42. quis relaxandi ſatisfactiones poteſtatem habeat ibid.43. ſatisfactiones exoluendæ, aut per indulgentias redimendæ 122 33
Sauonorola Florentinus 140. 29
Scæuolæ ſtatua 24.50
Scandalo offenſis per pœnitentiam ſatisfaciendum 111.10
Scholæ Brunſuicenſis exercitia in pietate 264.23
Scholaſtica Theologia 123.44 Scholaſtici Doctores vnde ſic dicti ib.50. nomina præcipuorum Doctorum Scholaſticorum 124.1
Scipionis imago 24.16
Scotus 193.49
Scripta ſuppoſititia 17.39.182. 48.248 14.206.20.208.47. 252.25
Scriptura canonica dicta eſt, vt ex ea de dogmatibus & cultibus iudicetur 1.29.9.5 ib.40.17.23.32.23.&c. Scripturæ ſumma & ſcopus eſt remiſſio peccatorum 80. 44. Scripturæ fundamento Patrum doctrinam coniungere 183.1. Scripturæ ſtudio ſos oportet eſſe temperantes 183.50
Sebaſtiani Eccleſia Romæ 135.16
Septena quid 111.33
Sepulchra noſtra qualia ſint per naturam, & qualia per gratiam 3.32. ſepulcrũ Chriſti noſtra ſepulcra ſanctificauit. Sepultura in ciuitate non habenda ibid.4. ſepultura ſanctorum honorificata 11.18. locus ſepulturæ κοιμητήριον dictus ibi. 21. de loco obſcuriore erutos in monumentis celebrioribus ſepelire 13 6. in templis ſepulti heroes ibid. 13. cur honorifice habita olim ſepultura ſanctorum 15. 9
Seres non coluerunt idola 25. 50
Seueriani 216.48
Siccuth 30 35
Sidonij pœnitentia 105.4
Sidoniorum idolum 30.16
Sigebertus 58.54
Signum & ſignatum ſeu prototypum 67.10.71.16
Simeonis imagines in officinis 63.23
Similitudines non faciunt dogmata 68 5
Simon Metaphraſtes 44.25
Simonis Magi ſtatua 38.39
Simonia 125.25
Simulachra, vide imagines.
Sixtus IV. 128.38.129 19
Smyrnenſis Epiſtola 10.28.11. 31.
Sobrietas 152.28.184.34. abuſus eius 184.13. hoſtes eius 197 31
Socratis ſtatua 24.41
Sodomiæ pœnitentia 115 15
Solis ſacra 203.1
Spartani non habuerunt idola 25.47
Speculator 137.11
Speculum aureum 136.43
Spiridonis hiſtoria 228.34
Spiritus ſancti in certis locis velle participem fieri 17. 29.18. 9. plumas Spiritus ſancti in reliquijs habere 20.21
Stationarij qui fuerint & quid egerint 121.22
Stationes in Eccleſia 121 11.133 20. 75.53.218.32 252.46
Statuæ bene meritis hominibus poſitę 24. 8. ſtatuis diuini honores facti 26.41. vide etiam imagines.
Stephani memoria & reliquiæ 16.2
Stephanus III. 56.1
Strabo 25.4
Studiorum promotio indulgentias meretur 115.2
Suchoth 30.3
Suffragia pro mortuis non tolli per indulgentias 130.
Summa Angelica 128.1
Superſtitio ex zelo pietati orta 14.47. ſuperſtitioni pœnitentia 115.10. bon plurium obeſt ſuperſtiti 199.20. diligenter eſt ob ſeruanda & retegenda 20 54
Syriæ idolum 30.1
Syluestri ſtetias 81 41.145.1
Syluestri legenda 44.4

T.

Tabernaculorum feſtum 25 45
Tabulæ duodecim de ſepultura 3
Tacitus 25.5
Ταφηφορικὴ 221.12.22 35
Tatianus de dæmonibus 26 29. de cultu idolorum 27 34
Tatiani 216.33.218 47. Tatiani de carnium eſu 167.2
Tecelius quis fuerit, & qui egerit 143. 12. quomod ſpoliatus fuerit ſuo ære c indulgentijs collecto, pe nobilem, quem à futur peccato abſoluerat, dat Bulla 144.30. Carolus Mi titius eum acriter repre hendit 145.3
Temperantia 151.20.183.4 hoſtes eius 197.40.216.1
Templa nominibus marty rum appellata 12.5. hęreti illa nõ ingrediebantur ib 7. heroes in templis ſepult 13.13. nullum pro vero ag noſcere velle, ſi ſit ſine re quijs Sanctorum 19.28. tẽ pla Perſarum & Ægyptio rum 25.43. dijs dicata tem

pla, delubra, ſacella, fana 26.35. templorum ornatus 38.18.42.28.43.27.46.52. &c.48.41. imagines in templis 36.49.48.52.58.40.&c
Templa idolatrica ingreſſorum pœnitentia 113.51. templorum dedicationes 262.14.
Tenebras in meridie faciunt Papiſtæ per quadrageſimã 189.5
Teraphim 32.52
Terram ſanctam inuiſere 16.51.17.34 19.7.127.18. de terra ſancta aliquid domi ſuę ſuſpendere 19.7. indulgentiæ pro defenſione terræ ſanctæ 125.22.129. per tot.
Teſtamenti veteris abrogatio 214.42
Teſtimonij falſi pœna 115 6
Thamuz 30.41
Thartac ibid.51
Theodori hæreſis 104.52
Theodoſius ſago Epiſcopi indutus 15.35
Theologia ſcholaſtica quãdo per quos, & quomodo cœperit 123.38.&c:
Theophilus Imperator 75.8
Therapeutæ Philonis 217.3
Theſaurus Eccleſiæ ſunt præter merita Chriſti opera ſupererogationis Sanctorum 80.16.125.6. ex hoc theſauro ſuccurri alijs ꝓ promiſſione culpæ & pœnæ 80.14 146.49.
Theſei oſſa tranſlata 13.29. ſpectrum eius & adoratio 15.50
Thomas Aquinas 76.38.124.3
Thus incendere idolis 27.17
Tiletanus 165.12
Tilius Epiſcopus 69.50
Τιμωρεῖν 103.25
Timotheo reliquiæ 13 40
Traditiones verbo Dei æquare 56.35, 220.47. à traditionibus humanis libertatẽ habemus in Chriſto 82.2. quam periculoſum ſit illis conſcientias onerare 103.43. facile degenerant in ſuperſtitiones 112.42. traditiones quæ ſint aut non ſint 105.40 traditiones ſine ſcriptura 259.30. traditionum Apoſtolicarum fucus 207.40

V.

Valerius Maximus 24.16
Valerius Meſſala ibid.9
Varro 25.54
Vates vino abſtinuerunt 202 40
Veneri donatæ pupæ 42.24
Venia idem quod indulgentia 79.24
Ver quadrageſimæ idoneum 192.12
Verbum Dei à ſtantib. auditum certo tempore 121.13. verbo ſuo Deus alligauit populum ſuum 164.2. verbo Dei cibos ſanctificari 170.39. verbo tractando liberũ eſt Chriſtianis quoſcunque dies aſſumere 256 14. dies Dominica exercitijs deſtinata 257.33.
Veronica quomodo inuocetur 77.36. oſtentatio eius Romæ 134.43
Vertigo capitis 202.33.
Veſtimentis Sanctorum indui 15.33
Viclephus 173.32
Victor excõmunicauit Aſiaticos propter Paſchatis diẽ ab illis obſeruatum 259.12
Victoriam hoſtium per idola quærere 27.39
Vigilantius 12.43
Vigiliæ in cœmiterijs Sanctorum 16.48. vigiliæ feſtorũ 164.31. ieiunia vigiliarum 191.32.252.12.
Vini benedictio 170.1. nõ prohibuerunt illud Pontificij in ieiunio ſuo 162.36 188.23. vino abſtinere 202.50. 221.43.239 36. habere illud pro veneno dementiæ 189.24.216.49.226.38
Virgilii ſtatua 25.2
Virginum ſtuprationis pœnitentia 115.3
Vitam æternam ex cibis conſecratis ſperare 170.22
Vitam Patrum 67.50
Volaterranus 13.18
Vota perſoluere idolis 27.13. reliquijs Sanctorum 1.14. vota ad Sanctorum ſtatuas certas 77.43. votum violatis pœnitentia 116.15
Vouere ieiunium 191.13.
Vrnæ mortuorũ. 13.45.16.20
Vulgi ſuperſtitiones diſſimulare 19.3.
Vxore abſtinere in quadrageſima 116.46

VV.

VValdenſes de indulgentijs 137.50
VVeſſelus 85.16.123.31.128.12
VVilhelmus Andiſidonenſis 137.1. VVilhelmus Durandus, vide Durandus. VVilhelmus Occam 124.6
VVilhelmus Pariſienſis ib. 3. Varro ibid. 4
VVormatienſis Epiſcopus Burchardus 115.19

X.

Xenocrates 202.45
Xerophagia 219.24.224.43 236.31

Z.

Zelus pietatis in ſuperſtitionem degenerans 15. & 16. ferre per tot.
Zonaras 56.1.75.31.76.19

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS ALLE gatorum, in quo tamen explicationes locorum Scriptu pturæ, ſecundum primum & proprium ſuum Indicem requirendæ, ſtudio omiſſæ ſunt.

Prior nota paginam: poſterior paginæ verſum indicat.

A.

Ambroſius de ſepulcro ſibi aut martyribus deſtinato 14. 11. de politicis imaginibus 46. 30. dictum eius de inuocatione Chriſti deprauatum 66. 32. de publica pœnitentia 105. 36. 112. 16. de ieiunio 174. 16. 181. 27. 234. 8. ſermones eius ſuppoſititij 182. 31. 234. 12. laus temperantiæ 185. 22. fuit propagator monaſtices 230. 36. de Iouiniano 235. 41. regula eius de ieiunio 238. 25. de Pentecoſte 260. 34. de feſtis Martyrum 261. 40.

Anshelmus nihil habet de indulgentijs 101. 5

Athanaſius de idolorum cultu 28. 42. de imagine Chriſti 44. 24. 58. 50. de politicis imaginibus 46. 40. imagine Dei per Chriſtum reſtituta 58. 10. de quæſtionibus eius 65. 54. de ieiunio 177. 4

Auguſtinus de curatione mortuorum 9. 11. de Caianis 11. 52. de miraculis ad ſepulturas ſanctorũ factis 14. 8. de ſanctorum reliquiis 16. 41. de adoratione ad ſepulchra ſanctorũ 18. 23. de diſſimulãdis ijs q̃ tollere non potuit 19. 4. de Romanis idola non habentibus 25. 53. de Dijs gentium 26. 22. de Spiritibus in ſtatuis ibi. 50. de loco, honore, & cultu conſecratarum ſtatuarum 26. 22. 28. 30 Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo 37. 53. de imaginibus Chriſti. Petri & Pauli 46. 30. contra imagines 51. 8. de ſigno & ſignato 67 9 oratio eius pro liberatione ab hoſtibus obſidentibus vrbem 9. 39. contra indulgẽtias 100. 43. de ſatiſfactione ibi. 47. 108. 4. 111. 6. de publica pœnitentia 106. 34. liber eius de dogmatibus Eccleſiaſticis 168 1. de ieiunio 175. 21. 177. 6. 178. 23 190. 10. 207. 40 ſermones eius ſuppoſititij 182 38. 233. 6. 243. 13. de temperantia 185. 41. contra delectum ciborum 187. 44. de ieiunio Sabbati 209. 9. de ſuffocato & ſanguine 216. 38 de Manichæorum abſtinentia & ieiunio 227. 1. de veritate non niſi è Scripturis requirẽda 229. 9. de Iouiniano 235. 30. querela eius & moderatio in reprehendendo ea, quę inualuerant 238. 4. definitiones eius de controuerſijs circa ieiuniũ 238. 49. & trib. pag ſeqq. de die Dominico 25 8. de celebratione cœn Dominicæ ibid. 12. de Paſchate ibid. 35. de feſto Aſcenſionis 260. 48. de cau ſis dierũ feſtorũ 261. 14. d feſtis Martyrum 262. 2

B.

Baſilius de martyrũ patrocinio 16. 19. de gratia Dei apud reliquias olim quęſi ta ib. 35. 18. 36. de imaginibus. 46. 45. 51. 38. ſuppoſiti tia eius ſententia 62. 23. d cta eius de inuocatione Chriſti deprauata 65. 54 ib. 43. de publica pœnitentia 103. 26. de pœnis pœnitẽti alib 113. 28. de ieiunio 176. 30. nimi' laudator ieiuni 179. 39. 231. 31. propagator fuit monaſtices 230. 31. leges ieiunij propoſuit ibid. 46 de natali Chriſti 261. 35 de feſtis Martyrum ib 1. 42 de conuentibus ſacris 264 14

Bæde pœnitentiale 116. 50

Bernhardus de peregrinationibus 15. 18. oratio eius, vt hic caſtigetur à Deo 95. 14. nihil habet de indulgẽtijs 19. 15. contra eas docuit 9 45. de ieiunio 177. 52. ni-

miu

mius eius commendator 182.47. de meritis ieiunij 252.48

Brentius de ieiunio 167.48

C.

Chryſoſtomi viui & mortui miracula 14.19. cupiuit viſere monumentum Petri & Pauli 15.1. de peregrinationibus 17.42. de imaginibus 51.49. de cruce Chriſti 74.14. contra indulgentias 101.48. de benedictione Menſæ 172.14. de ieiunio 175.30 nimius laudator ieiunij 180.31. quomodo ſe in certamine de ieiunio contra Epiphanium & Theophilum geſſerit 244.17. 245.33. de natali Chriſti 262.2. de feſtis Martyrum ibid. 4. de pietate feſtis non alliganda 263.14

Clemens Alexandrinus de Dijs gentium 26.38. de ſtatuis & imaginibus gentiū ibi. 41. de cultu ſtatuarum ibid. de Deo non effigiando 40.10. de adoleſcente quem Ioannes à latronib. reduxit 104.7. 174.22. de benedictione menſæ 172. de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ 212.7. de Tatianis 217.37

Clemens Romanus de imaginibus 40.16. octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis nomine illius editi 206.26. multa ſcripta adulterina nomine eius ſparſa 207.16

Cyprianus de ſequendo non facta hominum, ſed præcepta Chriſti 11.21. de die quo martyres obierunt annotanda 11.29 de ſatisfactione 104.7. 118.1. de pœnitētia publica 167.40. 112.29. de traditionib. hominū non curandis 174.22. de vſu ieiunij ibid. 26. de inquirendis fontibus in diſputationib. 228.43. de feſtis Martyrum 262.34

Cyrillus de cultu mortuorū 7.43. 8.28. de Panegyribus ad ſepulchra mortuorum 10.36. de oſſib. ſanctorum 12.28. de ſepultura in templis 13.14. de inuocatione ad ſepulchra Martyrum 14.43. 21.21. de reliquijs non circumgeſtandis 10.41. de ſigno crucis 48.20. 51.21. teſtimonijs eius abuſa eſt ſeptima Synodus ad ſtabiliendum cultum imaginum 58.20. de vero ieiunio 178.37. 247.8. 248.24. de die dominico 258.14

D.

Damaſcenus cultū idolorum defendit 43.43. de imagine Chriſti 44.6. vt Iconolatra damnatus 55.47. cum manu truncatus fuiſſet ob defenſum cultum imaginum adoratione imaginis Mariæ fuiſſe reſtitutum 67.40 de Aerio 233.2

E.

Epiphanius de cultu mortuorum 7.40. de reliquijs Ieremiæ 16.1. de dijs gentium 26.19. de cultu idolorum 27.14. de Tharach contra imagines 50.30. de ieiunio 177.9. 181.7. 207.10 217.23. 221.50. de traditionib. Apoſtolicis 207.10. de conuentibus Eccleſiaſticis & ritibus eorum 231.34. de abſtinentia à carnibus 217.24. de Montano & Montaniſtarū ieiunio 217.50. 221.50. 221.17. propagator monaſtices fuit 230.33. monaſterium extruxit 231.30. leges ieiunij tulit ibid. 35. de natiuitate & baptiſmo Chriſti 261.46

Euſebius de corporibus martyrum abiectis 10.7. de ſepultura honorifica martyrum 11.11. locum ſepulturæ vocat κοιμητήρια ibid. 22. de monumento Petri & Pauli 11.26. de throno Iacobi 15.37. de profectione Hieroſolymitana 17.35. de inuocatione ad ſepulchra Sanctorum 20.10. de gentibus idola non ferentibus 25.50. de Dijs gentium 26.45. 27.46. de cōſecratione ſtatuarum ibid. de anathematum honore 27.15. de Abgari Regis legatione ad Chriſtum 44.7. de politico imaginum vſu 45.21. de publica pœnitentia 104.1. de adoleſcente quem Ioannes à latronibus reduxit ibi. 10. 174.31. de communione ijs etiam data qui ſatisfactiones nōdum abſoluiſſent 111.4. de pœnis pœnitentiarijs 115.40. de mitigatione earum 117.20. de Alcibiadis nimia abſtinentia 214.52 de Montano 218.1. de die dominica 257.19. de conuentuum ſacrorum diebus 258.26. de paſchate ibid. 35. de feſtis martyrum 261.52

F.

Fulgentius de imaginibus 72.54

G.

Gerſonis querela de ſuperſtitionibus in Chriſtianiſmo 77.46. fundamenta eius contra indulgentias 138.8

Gregorius Magnus de imaginibus quod ſint libri Laicorum 52.22. 7.27. prohibet tamē adorationem & cultum imaginum 52.22. 53.35. 66.49. Indulgentiæ eius fabuloſæ 100.54

Gregorius Nyſſenus de peregrinationibus 17.43.100. 54.de picturis & imaginibus in templis 48.51

H.

Hieronymus de reliquijs ſanctorum 4 20. de cultu mortuorum 7.44. de Caianis 11.15. de oſſibus Samuelis 13.39. de Euchariſtia ad ſepulchra ſanctorum habita 15.1. de circumgeſtatione reliquiarum 16.24. de adoratione reliquiarum 18.40 tuetur ſuperſtitiones muliercularum 19.13. de cultu idolorum 27.31. tranſtulit epiſtolam quandam Epiphanii 50.45. de adoratione cui ea debeatur 66.1. de imaginibus 72.50. de ieiunio 153. 15. 176. 4. 232. 49. 218.48. de Euangelio Ioannis 174.27. de Adami ieiunio 195. 29. de Sacerdotib. Ægyptijs 202.29. de Magis Perſarum ibi. 42. de Eſſæis 203.29. de libertate ieiunij 209 24. de Hermæ lib. 209.47. de Tertulliano & Montaniſtis 218.46. de Iouiniano 235.1. de Pẽtecoſte 261.23. de cauſis dierum feſtorum 262. 14. de feſtis Martyrum 263.12. de conuentibus ſacris 264.43

Hilarius de intelligentia dictorum ex cauſis dicendi ſumenda 198.19

I.

Ignatij epiſtola ad Philippenſes & alia 210.48. ad Heronem 214.14. de ieiunio & cibis ibi. 32. de die Dominica 257.41

Ioſephus de Iudęis imagines nullas tolerantibus 31.1

Irenæus de cœna Domini 3. 14. de ſpretis martyribus 20.2. de pœnitentia cuiuſdam cõuerſi 105. 20 de vſu ieiunij 174. 51. libros Hermę legit 209. 47. de ieiunio quadrageſimali 211.36 de ieiunij Paſchalis diuerſitate ibid.38

Iuſtini quæſtiones non eſſe ab ipſo ſcriptas 17.6. de ritu baptiſmi & ieiunio 174 41. de exercitijs Chriſtianorum in die Dominica & feſtis ſuis 258.36

L.

Lactantius de cultu idolorũ 27.19. de imaginibus 41 40 73.3. de politico vſu imaginum 46. 40. de miraculis in Ethnicismo 68.15

Leo de ieiunio 176.52.251.12

Lutherus de imaginib. quid ſenſerit & docuerit 22 45. 37.20. qua cauſa & quo fructu indulgentias oppugnauerit 84.17. de poteſtate indulgentiarum 93.46. menſarios de templo Domini eiecit 102 50. indulgentiarum expugnator 142.27. quid de ieiunijs egerit aut reformarit 196.48

N.

Nazianzenus de natali Chriſti 264.43. de feſtis Martyrum 262.33

Nicephor' de miraculis mortuorum 14.14. de Imagine Chriſti 44.8. de templo Matiæ ibid. 42. de ſtatua Chriſti adoratione imaginum 54.5.

O.

Origenes de corporibus mortuorum ſepeliendis 11.15 de imaginib. 40.31. 72.49 de politicis imaginib. 46. 35. de publica pœnitentia 113.20. de diſcrimine pœnitẽtiæ ſecũdũ peccata 108. 44. de libertate ieiunij 209 23. liberos Hermæ legit ib. 47. de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ 213.22. de ieiunio quadrageſimali ib. de feſtis 262.35

P.

Philippus Melanthon de diſciplina collapſa 179.54.

Proſper de temperantia 185 45. 249.46 de feſtis dieb. 263.45

Prudentius de cura mortuorum 8.32. de ſtatuis ſuper aras poſitis 27.13. de Caſſiano Martyre 49.40

R.

Rupertus Tuicenſis nihil habet de indulgentijs 101.5

S.

Sozomenus de cultu idolorũ 27.18.48.10. de publica pœnitentia 103.24.105.45. de Eſſæis 203.20. de Euſtachio 227.22. de Spiridione 229.20. de conuentibus ſacris 258.20. de Paſchate ib. 36.

T.

Tertullianus de monumẽto Petri & Pauli 11. 24. quod primum quodq; ſit verum 229. 2. de pictura in calice 43.33. 47.17. de exomologeſi in publica pœnitentia 105.21. cũ duab. ſeq. nimia diſciplinæ Eccleſiaſticæ cõmendatio 100.51. de vſu ieiunii 175.8.211.44. de Adami ieiunio 175.31. de Hermæ libris 209 47. de Montano & ieiunio Montaniſtarum 218.31. de die dominica 256.49. de Pentecoſte 260.23. de ſacris cõuentib. 264.30. de gentilium ſolennibus ſacris 246.38

Theodoretus de reliquiis ſanctorũ de Mõtano 219.21 exempla ſingularis abſtinentiæ 248.15. Sententia eius de ieiunio 249.1

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE